

ERNESTO SABATO

**ABADDON,
Exterminatorul**

CÎTEVA ÎNTÎMPLĂRI

PETRECUTE ÎN ORAȘUL BUENOS AIRES LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1973

Și aveau ca împărat al lor pe îngerul adîncului al cărui nume, în evreiește, este Abaddón, ceea ce înseamnă Exterminatorul.

Apocalipsul după Ioan

E posibil să mor chiar mîine și pe pămînt n-o să rămîină nimeni care să mă fi înțeles întru totul. Unii or să mă considere mai rău, iar alții mai bun decît sînt. Cîțiva vor spune că eram un om bun; alții că am fost o canalie. Dar amindoua aceste opinii vor fi la fel de greșite.

LERMONTOV: Un erou al timpului nostru

ÎN DUPĂ-AMIAZA ZILEI DE 5 IANUARIE, stînd în fața cafenelei din strada Guido, colț cu Junin, Bruno l-a văzut venind pe Sábato și, cînd se pregătea să-i vorbească, și-a dat seama că avea să se petreacă un lucru inexplicabil: în ciuda faptului că se uita direct la el, Sábato a trecut mai departe, ca și cînd nu l-ar fi văzut. Era prima dată cînd se întîmpla așa ceva și, judecînd totul după prietenia care-i lega, trebuia exclusă ideea unui act deliberat, consecință a vreunei grave neînțelegeri.

L-a urmărit atent cu privirea și l-a văzut cum traversa strada plină de pericole, fără a se feri o clipă de automobile, fără acele uitături în dreapta și-n stînga, fără acele șovăiri care caracterizează o persoană atentă și conștientă de nenorociri.

Timiditatea lui Bruno era atît de mare, încît rareori îndrăznea să-i telefoneze. Acum însă, după ce a trecut mult timp fără a-l fi întîlnit în „Biela” sau în „Roussillon” și după ce a aflat de la chelnerii din cele două cafenele că în tot acest interval nu apăruse deloc, s-a hotărît să-l sune acasă. „Nu se simte prea bine”, i s-a răspuns în doi peri.

„Nu, nu va ieși curînd din casă.” Bruno știa că de mai multe ori pe lună Sábato cădea în ceea ce el însuși numea „un puț”, dar niciodată mai mult ca acum nu și-a dat seama că acest fapt ascundea un adevăr teribil. A început să-și amintească de unele povești cu vrăjitori pe care i le spusese cîndva, de un anume Schneider și despre dedublare. O mare neliniște a pus stăpînire pe el, ca și cînd, în mijlocul unui pămînt necunoscut, noaptea, brusc, s-ar fi prăbușit deasupra lui și ar fi fost nevoit să se orienteze, după micile lumini ce pîlpîiau în depărtare, în căsuțe cu oameni necunoscuți și după strălucirea unui incendiu care se agita în orizonturi mai îndepărtate și inaccesibile.

ÎN DIMINEAȚA ACELEIAȘI ZILE, între nenumăratele întâmplări care au loc într-un mare oraș, se petreceau trei demne de a fi semnalate, căci aveau o legătură asemănătoare celei pe care o au întotdeauna personajele aceleiași drame, chiar dacă de multe ori nu se cunosc între ele, chiar dacă unul dintre acestea este un simplu bețiv.

În de demultul „Bar Chichin” din strada Amiral Brown colț cu Pinzon, patronul de acum, don Jesus Mourente, în timp ce se pregătea să-nchidă, i s-a adresat singurului mușteriu care mai rămăsese lipit de bară:

— Gata, Loco, trebuie să închid.

Natalicio Barragán a dat peste cap păhăruțul cu rachiu de trestie și a ieșit legănându-se. În stradă, ca întotdeauna, a repetat miracolul zilnic de a traversa neatent marele bulevard străbătut la ora aceea de automobile și autobuze nebune. După aceea, ca și când ar fi mers pe puntea unui vas prins în largul mării de furtună, s-a îndreptat spre Dana Sud, tăind pe strada Brandsen.

Ajungând în Pedro de Mendoza, apele din Riachuelo, în locurile în care reflectau lumina vapoarelor, i s-au părut pline de sânge. Ceva l-a făcut să-și ridice ochii pînă cînd, peste pădurea de catarge, a văzut un monstru roșatic înălțîndu-se pe bolta cerului și curgînd, imens, pînă la gura rîului, unde își pierdea coada uriașă plină de solzi.

S-a proptit de peretele de zinc și s-a frecat la ochi, tulburat, încercînd să se odihnească. După cîteva clipe de zadarnică încercare de a reflecta, gîndurile lui învălmășindu-se mai rău, printre tot felul de nimicuri și amintiri palide, ca printre buruieni, și-a deschis iarăși ochii. Din nou, de data asta mai limpede, a văzut dragonul acoperind firmamentul dimineții, șarpe uriaș și flămînd care fierbea într-un abis de tuș sîngeriu.

L-a apucat groaza.

Cineva, din fericire, tocmai se apropia. Un marinar.

— Privește, a îngînat el cu glas tremurat.

— Ce să privesc? l-a întrebat omul acela, cu bonomia pe care o au toți oamenii cu suflet bun atunci cînd întîlnesc un bețiv.

— Privește acolo.

Omul a privit în direcția în care i se arătase.

— Nu văd nimic.

— Nimic!...

După ce a mai privit o dată atent acea parte de cer, marinarul s-a îndepărtat, surîzînd cu bunăvoință. Loco l-a urmărit cîteva clipe, apoi s-a sprijinit din nou de peretele de zinc, a închis ochii și a-ncercat să-și adune gîndurile. Cînd a privit din nou, groaza l-a învăluit și mai mult: monstrul scotea flăcări pe șapte guri. A căzut leșinat.

Cînd s-a trezit, trîntit pe trotuar, era în plină zi. Primii muncitori plecau la lucru. Cu mare greutate, fără a-și mai fi amintit de ciudata apariție, s-a îndreptat spre cămăruța lui.

A doua întâmplare se referă la tînărul Nacho Izaguirre. Din întunecimea cu care-l ocroteau arborii din Avenida del Libertador, a văzut oprindu-se un mare Chevy Sport din care au coborît domnul Ruben Perez Nassif, președinte la INMOBILIARIA PERENÂS și sora lui, Agustina Izaguirre. Era aproape două spre dimineață. Au intrat într-o casă cu mai multe etaje. Nacho a rămas la postul lui de observație pînă spre patru, cînd a plecat spre Belgrano, probabil spre casă. Mergea cu mîinile vîrte adînc în

buzunarele pantalonilor lui reiați, cu umerii strînși și capul în pămînt. În același timp, în beciul sordid al unei chesturi de cartier, după ce fusese torturat zile în șir, sleit de puteri în urma loviturilor pe care le primise, vîrît într-un sac, sub cheaguri de sînge și salivă, murea Marcelo Carranza, de douăzeci și trei de ani, acuzat de a fi făcut parte dintr-un grup de *guerrilleros*.

MARTOR, MARTOR NEPUTINCIOS, își spunea Bruno, oprindu-se în locul acela din Costanera Sur, unde cu cincisprezece ani în urmă, Martin îi spusese: „aici am stat cu Alejandra”. Ca și cînd același cer încărcat de nori amenințători și aceeași căldură de vară l-ar fi condus inconștient și pe tăcute pînă în locul acela pe care nu-l mai văzuse de atunci. Ca și cum anumite sentimente ar fi vrut să reînvie dintr-o parte a spiritului său, în acest mod indirect în care obișnuiesc s-o facă, prin mijlocirea unor locuri de care cineva se simte atras și le străbate fără să înțeleagă prea bine de ce o face. Dar, cum nimic din noi nu poate reînvia exact așa cum a fost cîndva, se simțea tulburat. Căci nu mai sîntem cei care am fost, pentru că noi clădiri au fost ridicate peste dărîmăturile celor măcinate de foc și bătălii, iar cele ce au mai rămas în picioare sînt pline de singurătate, au suferit și ele trecerea timpului, în timp ce aceia care le-au locuit abia de mai trăiesc în amintirea confuză a cuiva sau în vreo legendă, stingîndu-se definitiv, uitați, înlocuiți de noi pasiuni și nefericiri: tragica soartă a unor copii ca Nacho, teroarea și moartea unor inocenți ca Marcelo.

Sprijinindu-se de parapet, ascultînd curgerea ritmică a rîului din spatele său, Bruno contempla Buenos Aires-ul prin ceața din care se ridicau siluetele zgîrie-norilor, decupate pe cerul cuprins de amurg.

Pescărușii plecau și veneau, ca întotdeauna, cu acea teribilă indiferență a forțelor naturii. Totul părea posibil. Pînă și faptul că în acel timp, cînd Martin îi vorbea de dragostea lui pentru Alejandra, copilul acela care a trecut pe lîngă ei, dus de doică, ar fi putut să fie chiar Marcelo. Și acum, în timp ce trupul lui de flăcău timid și fără ocrotire, rămășițele trupului său făceau parte din vreun stîlp de beton, ori erau numai cenușă simplă într-un cuptor electric, pescăruși identici executau într-un cer asemănător aceleași evoluții ancestrale. Astfel trecea totul, totul era uitat și în acest timp apele continuau să lovească ritmic în țărmurile orașului anonim.

Să scrii cel puțin pentru a eterniza ceva: o dragoste, un act de eroism precum cel a lui Marcelo, un extaz. Să fii de acord cu absolutul. Sau, poate (se gîndea el cu îndoiala-i caracteristică, cu acea cinste excesivă care-l făcea să fie șovăitor și, în cele din urmă, ineficace), poate că acest absolut era necesar numai pentru oameni ca el, incapabili de astfel de acte absolute ale pasiunii și eroismului. Pentru că nici tînărul acela care într-o zi și-a dat foc într-o piață din Praga, nici Ernesto Guevara, nici Marcelo Carranza nu au simțit nevoia să scrie. Poate că scrisul, s-a gîndit pentru o clipă, era un subterfugiu pentru neputincioși. Oare nu aveau dreptate tinerii care acum repudiau literatura? Nu-și dădea seama, totul era foarte complicat, căci altfel, cum spunea Sábato, ar fi trebuit să repudieze și muzica și aproape toată poezia, pentru că nici acestea nu ajutau revoluția pe care tinerii o doreau cu prețul vieții lor. În plus, nici un personaj

adevărat nu era un simulacru făcut din cuvinte: personajele au sînge, iluzii și speranțe, neliniști și dorințe adevărate, care, într-un fel obscur și misterios, par să servească pentru ca toți, în mijlocul acestei vieți confuze, să putem găsi un sens al existenței, sau cel puțin o bănuială îndepărtată.

Încă o dată în viața lui zbuciumată, simțea nevoia să scrie, chiar dacă acum nu putea să-nțeleagă de ce această nevoie venea după întâlnirea lui cu Sábado din strada Guido, colț cu Junin. În același timp, însă, trăia din nou simțămîntul acela de neputință cronică în fața imensității. Universul era atît de vast. Catastrofe și tragedii, iubiri și neînțelegeri, speranță și moarte, toate îi dădeau acea aparență a incomensurabilului. Despre ce ar fi trebuit să scrie? Care din aceste nesfîrșite întîmplări erau esențiale? Cîndva îi spusese lui Martin că în pămînturi îndepărtate se puteau întîmpla cataclisme care să nu însemne nimic pentru unii oameni: pentru acest copil, pentru Alejandra, pentru el însuși. Deodată, însă, un simplu cîntec de pasăre, privirea unui om care trece pe lîngă noi, ori sosirea unei scrisori pot capăta greutate, sînt fapte care există cu adevărat și care pentru acești oameni au o importanță pe care nu o are ciuma din India. Nu, nu era vorba de nepăsare în fața lumii, nici de egoism, cel puțin în ceea ce-l privește pe el; era ceva mult mai subtil. Cît de ciudată este condiția omului pentru ca un fapt atît de înspăimîntător să fie adevărat. Chiar în clipa asta, își spunea, în Vietnam, sub focul bombelor de napalm, continuă să moară copii nevinovați; nu era, oare, o dovadă de ușurătate infamă ca în acest timp să scrii despic ființe dintr-un alt colț al lumii?

Descumpănit, Bruno s-a reîntors la zboiul pescărușilor. Oricare istorie a speranțelor și nefericirilor unui singur om, ale unui tînăr necunoscut putea cuprinde în ea întreaga umanitate, putea servi pentru a găsi un sens vieții și chiar pentru a consola într-un anume fel pe una din mamele vietnameze care-și strigă disperarea copiilor carbonizați. Bineînțeles, era îndeajuns de cinstit pentru a înțelege (pentru a se teme) că ceea ce ar fi putut să scrie nu ar fi ajuns la o astfel de valoare. Dar acest miracol rămînea posibil. Mai mult, alții ar fi putut să realizeze ceea ce el nu se simțea în stare să ducă pînă la capăt. Sau poate că da. Niciodată nu se știe prea bine. Ar fi putut să scrie despre unii adolescenți, ființe ce suferă mai mult decît oricine pe această lume neîndurătoare și care ar trebui să se bucure de mai multe drepturi decît toți oamenii, descriind în același timp drama și sensul suferințelor lor, dacă, într-adevăr, acestea ar avea vreun sens. Nacho, Agustin, Marcelo. Dar ce știa despre ei? Abia de descifra din mijlocul cîtorva umbre semnificația cîtorva episoade din propria sa viață, din propriile sale amintiri de copil și adolescent, melancolic drum al sentimentelor.

Ce știa, în definitiv, nu despre Marcele Carranza sau despre Nacho Izaguirre, ci despre Sábado însuși, cel care, întotdeauna, a rămas unul din oamenii cei mai apropiați? Enorm, de mult și, în același timp, enorm de puțin. Uneori, îl simțea ca pe cineva care făcea parte din propriul său spirit și putea să-și închipuie, pînă la amănunt, modul în care acesta ar fi reacționat în fața unor anumite evenimente. Alteori însă, redevenea opac și numai datorită unei străluciri fugare surprinsă în priviri putea să presupună ceea ce se petrecea cu adevărat în străfundul sufletului său. Dar numai să presupună, alunecînd deci pe terenul periculos al supozițiilor, de unde, cu atîta suficiență, ne considerăm stăpîni pe

unviersul secret al celorlalți. Cît cunoștea, de exemplu, din adevărul legăturilor lui cu acel violent Nacho Izaguirre și, mai ales, cu sora acestuia? Cît privește prietenia lui cu Marcelo, da, aceasta-i era limpede, știa cum a apărut dintr-o serie de episoade care păreau întâmplătoare, dar care, după cum spunea întotdeauna Sábado, erau întâmplătoare doar în aparență. În sfârșit, putea merge cu închipuirea pînă la moartea acestui tînăr sub tortură, pînă la furia nestăvilită a lui Nacho împotriva surorii sale și chiar pînă la această cădere a lui Sábado: putea să-și închipuie că acestea nu numai că aveau o legătură între ele, ci și că această legătură se datora unor cauze atît de puternice, încît ele însele puteau constitui motivul secret al acestor tragedii care rezumă totul sau sînt metafora unică a ceea ce s-ar putea întîmpla cu întreaga omenire într-o vreme ca aceasta.

Un roman despre această căutare a absolutului, această nebunie a adolescenților, dar și a oamenilor care nu vor sau nu pot să renunțe la ea; ființe care din mijlocul murdăriilor și al noroiului strigă cu disperare sau mor făcînd să explodeze bombe într-un anume colț de lume. O istorie despre acești copii ca Marcelo și Nacho și despre un artist care în ascunzișurile lui simte cum se agită aceste suflete, cerînd eternitate și absolut, pentru ca martirajul unora să nu se piardă în tumult și haos, ci să poată cuceri sufletul altor oameni, să-i cutremure și să-i salveze. Istoria cuiva, poate a lui Sábado însuși, stăpînit în fața acestor tineri neiertători nu numai de propria sa dorință de absolut, ci și de demonii care-l urmăresc din trecutul lui, acele personaje care apar uneori în cărțile sale, dar care se simt înșelate de nepriceperea sau lașitatea intermediarului lor; rușinat el însuși, Sábado, pentru că supraviețuiește acestor ființe capabile să moară sau să omoare din dragoste ori din ură, ori poate datorită încăpățînării de a dezlega misterul existenței. Rușinat nu numai pentru că le supraviețuiește, ci și pentru că o face cu josnicie și nepăsătoare compensații.

Da, dacă prietenul lui ar muri și dacă el, Bruno, ar putea să scrie acest roman. Dacă nu, ar fi cum, din nefericire, era: slab, abulic, un om al purelor intenții neîndeplinite.

S-a reîntors încă o dată la zborul pescărușilor pe cerul coborîl, la obscurele siluete ale zgîrie-norilor izbucnind peste splendori de purpură și catedrale de fum, pentru ca, încet-încet, să se lase învăluite în melancolii violacee, cele care anunță cortegiul funerar al nopții. Intreg orașul agoniza asemeni unei ființe care în timpul vieții a fost mai mult decît zgomotoasă, iar acum se sfîrșea într-o dramatică liniște, singură, întoarsă cu fața la ea însăși, gînditoare. O liniște ce devenea mai gravă în măsura în care se apropia noaptea, o liniște cu care sînt așteptați întotdeauna îngerii întunericului.

Și astfel a apus încă o zi la Buenos Aires, ceva irecuperabil pentru totdeauna, ceva care îl apropia mai mult de propria sa moarte.

CONFESIUNI, DIȘCUTII SI CÎTEVA VISE
ANTERIOARE ÎNTIMPLĂRILOR AMINTITE,
DAR CARE POT SĂ FIE LUATE
DREPT ANTECEDENTELE LOR,

CHIAR DACĂ NU ÎNTOTDEAUNA LIMPEZI
SI UNIVOCE. PARTEA PRINCIPALĂ
SE PETRECE ÎNTRE
ÎNCEPUTUL ȘI SFIRSITUL ANULUI 1972.
CU TOATE ACESTE, APAR
ȘI EPISOADE MAI VECHI,
CARE AU AVUT LOC ÎN LA PLATA,
ÎN PARISUL DE DINAINTEA RĂZBOIULUI,
ÎN ROJAS SI ÎN CĂPITAN OLMOS
(AȘEZĂRI, ACESTE DOUĂ, DIN PROVINCIA BUENOS AIRES)

CÎTEVA CONFIDENȚE FĂCUTE LUI BRUNO

Am publicat romanul împotriva voinței mele. Faptele (nu cele legate de tipărirea cărții, ci altele, mult mai ambigue) aveau să-mi confirme mai apoi acea bănuială instinctivă. Ani în șir am fost nevoit să suport ca pe o vrăjitorie răul acelor ani de tortură. Ce puteri au pus stăpânire pe mine nu pot să știu cu exactitate: fără îndoială însă, ele proveneau din acest teritoriu guvernat de Orbi și timp de zece ani mi-au făcut viața un adevărat infern, infern căruia a trebuit să mă predau legat de mâini și de picioare, în fiecare zi, când mă deșteptam, ca un coșmar pe dos, simțit și îndurat cu luciditatea celui ce se află complet treaz și cu disperarea celui care știe că nu poate face absolut nimic pentru a-l îndepărta, iar pe deasupra, trebuind să țin pentru mine toate acele grozăvii. Pe bună dreptate, îndată ce a citit traducerea romanului, Madame Normand mi-a scris de la Paris, înfricoșată: „*Que vous avez touché un sujet dangereux! J'espère, pour vous, que vous n'y toucherez jamais!*””. Cît de stupid și de slab am putut să fiu!

În mai 1961 a venit la mine acasă Jacobo Muchnik să-mi smulgă (verbul nu-i deloc excesiv) promisiunea de a-i da lui manuscrisul. Eu mă încăpățânam să dau paginile acelea, scrise într-o bună parte cu spaima, ca și când instinctul m-ar fi avertizat asupra pericolului la care mă expuneam o dată cu publicarea lor.

Mai mult, și dumneata o știi foarte bine, de nenumărate ori am considerat că trebuie să distrug Raportul despre Orbi, așa cum în alte împrejurări am ars fragmente și chiar cărți întregi care-l prefigurau. De ce? Nu am știut-o niciodată. Intotdeauna am crezut, și asta e și ceea ce am declarat în mod public, într-o anume propensiune autodestructivă, aceeași care m-a făcut să ard o mare parte din ceea ce am scris de-a lungul vieții mele. Îți vorbesc de ficțiuni. Nu am publicat decît două romane, dintre care numai *Tunelul* a fost publicat cu toată aprobarea mea, fie pentru că pe atunci mai aveam destulă candoare, fie pentru că instinctul de conservare nu era suficient de puternic, ori, în sfîrșit, fie pentru că în această carte nu pătrunsesem atît de adînc în continentul interzis: abia dacă un personaj enigmatic (enigmatic pentru mine) îl anunța, aproape imperceptibil, ca și cum într-o cafea cineva rostește adevăruri fundamentale care se pierd printre zgomote sau printre alte adevăruri ce par mai importante.

Cu toate acestea, nu i-am dat chiar în ziua aceea manuscrisul. E o zi de care-mi amintesc foarte bine prin ceea ce aveam să-i spun după aceea

despre ziua mea de naștere. Muchnik n-a reușit să plece cu manuscrisul, dar a plecat cu promisiunea mea, făcută în fața unor prieteni care erau de partea lui, de a-i înmîna peste o lună, după ce voi fi refăcut unele pagini. Era o încercare de a-mi crea o pauză de respirație, întîrziind posibilitatea ca romanul să intre în mecanismele editării.

La 24 iunie, Muchnik mi-a telefonat, amintindu-mi promisiunea. Mi-a fost rușine să mă dezic, ori poate că, împotriva instinctului, conștiința mea lupta, considerînd o astfel de atitudine absurdă. Astfel că acceptînd presiunea amicală ca pe un pretext față de mine însumi, ca și cînd aș fi spus „vedeți dumneavoastră (dumneavoastră? care?), eu nu-mi asum toată răspunderea”, i-am spus că mă voi duce chiar în ziua aceea pentru a-i înmîna manuscrisul, îndată ce-a auzit acest lucru, Muchnik m-a întrebat dacă mai țin minte că în ziua aceea era și ziua mea de naștere, adăugînd ca de obicei că din acest motiv aveau să mai vină cîtiva prieteni. Ziua mea de naștere! Era singurul lucru care mai lipsea pentru a mă preveni întru totul. Și, cu toate acestea, nu i-am spus nimic. Cînd m-am născut, mama era bolnavă și, ca și cînd le-ar fi fost greu să se hotărască, m-au înscris în registru pe 3 iulie. Nu am știut niciodată după aceea cu precizie dacă nașterea mea s-a produs pe 23 sau pe 24 iunie. Dar într-o zi, hărțuind-o cu întrebările, mama mi-a spus că începuse să se însereze și că se aprindeau focurile de Sfîntul Ion

— În cazul acesta nu-i nici o îndoială: a fost ziua de 24, ziua Sfîntului Ion, i-am zis eu.

Mama a dat din cap:

— În unele părți, focurile se aprind o zi mai înainte, întotdeauna m-a chinuit această incertitudine, cea care m-a împiedicat să-mi cunosc cu precizie horoscopul. Astfel că am sîcîit-o de nenumărate ori cu tot felul de întrebări, bănuind că-mi ascunde ceva. Cum era cu puțință ca o mamă să nu-și amintească ziua de naștere a copilului ei?

O priveam fix în ochi, dar ea se limita la răspunsuri dubitative.

Trecuseră cîtiva ani de la moartea ei cînd, citind o carte de ocultism, am aflat că ziua de 24 iunie era o zi nefastă, pentru că e și una din zilele din an în care se adună vrăjitoarele. Conștient sau inconștient, mama încerca să nege această zi, chiar dacă nu putea nega și înserarea: oră teribilă.

N-a fost singurul amănunt nefast legat de nașterea mea. Cu puțin înainte murise fratele meu imediat mai mare, la vîrsta de numai doi ani. Mi-au dat același nume! Toată viața am trăit în obsesia morții acestui copil care se numea ca mine și, pe deasupra, era amintit cu un respect sacru, pentru că, după mama și doamna Eulogia Carranza, prietena mamei și rudă cu don Pancho Sierra, „acest copil nu putea să trăiască”. De ce? Întotdeauna mi s-a răspuns cu lucruri vagi, vorbindu-mi-se de privirea și neobișnuita sa inteligență. După cît se pare, venise pe lume cu un semn funest. Prea bine, dar în acest caz de ce făcuseră prostia de a-mi pune același nume? Ca și cînd nu ar fi fost de-ajuns numele de familie, derivat din Saturn, îngerul singurătății din Cabală, Spiritul Răului după unii ocultişti, Sabatul vrăjitorilor.

— Nu, am mințit eu față de Muchnik. Nu am uitat că e ziua mea. Am să vin devreme.

În după-amiaza aceea s-a petrecut un fapt care, într-o oarecare

măsură, avea să mă liniștească. În clipa când i-am înmînat lui Muchnik dosarele cu manuscrisul, i-am spus că am să-l rețin pe ultimul pentru a corecta cîteva fragmente. S-a supărat, mi-a spus că e o prostie, că așa o să-mi petrec toată viața fără să public nimic, secătîndu-mi talentul. I-am cerut atunci să-mi dea voie să corectez pe loc cîteva pagini. Și astfel, luînd loc la masa unui corector, am deschis ultimul dosar la întîmplare, exact acolo unde comandantul Danei se pregătește să curețe de carne cadavrul lui Lavalle. Am început să tai adjective și adverbe. Adjectivul modifică substantivul și adverbul schimbă adjectivul: modificarea modificării — m-am gîndit între melancolic și ironic, aducîndu-mi aminte de îndepărtatele ore de gramatică ale lui Henríquez Ureña Atîta trudă pentru a nuanța prezența unui cal, a unui copac sau a unui mort, pentru ca după aceea să renunți la toate aceste determinări, pentru a lăsa acești cai, acești copaci ori acești morți întristător de singuri, atît de aspri și duri, lipsiți de orice podoabe, ca și cînd adjectivele și adverbele acelea ar fi fost niște măști rușinoase care i-ar fi alterat sau ascuns. Făceam acest lucru cu toată neîncrederea și aș fi procedat întocmai cu oricare altă pagină: toate erau imperfecte și proaste, într-o oarecare măsură pentru că atunci cînd scriu ficțiuni acționează asupra mea forțe care mă obligă s-o fac și altele care mă împiedică sau mă fac să am îndoieli. De unde și aceste asperități, aceste inegalități, aceste fragmente contrafăcute pe care le poate descoperi orice cititor avizat.

Sătul, am închis dosarul deznădăjduit și l-am dat corectorului.

Am ieșit Era o zi rece și tristă. Ploua mărunț.

Era încă devreme și mi-a venit ideea s-o iau pe Juan de Garay, în direcția Parcului Eroilor. Nu-l mai văzusem de cînd eram copil, din 1924, cînd am sosit pentru prima oară la Buenos Aires. Și dintr-o dată mi-am adus aminte că în noaptea aceea dormisem într-o casă din strada Pedro Echagüe, același Echagüe care apărea în Legiunea lui Lavalle. Nu era o minune faptul că mi-aminteam acest amănunt după ce corectasem o pagină despre Legiune, exact cînd treceam la numai cîțiva pași de acest cartier pe care nu-l mai văzusem niciodată din anul acela al copilăriei mele?

Am ajuns la parc și m-am hotărît să cobor pentru a mă plimba pe sub arbori. Cînd ploaia mărunț s-a transformat într-un adevărat potop, m-am refugiat într-un chioșc de ziare și țigări, și, în timp ce așteptam să treacă ploaia, l-am privit pe proprietarul care-și sorbea ceaiul de mate dintr-un vas de pămînt Era un om care în tinerețe trebuie să fi fost foarte puternic.

— Vreme urîță, mi-a zis el, arătîndu-mi ploaia cu ceașca. Umerii lui lași se încovoiaseră o dată cu anii. Avea părul alb, dar ochi de copil. Pe vitrină, scris cu litere stîngace, am putut citi:

CHIOȘCUL LUI C. SALERNO

Înghesuiți în interiorul lui se mai aflau un copil de opt sau nouă ani și unul dintre obișnuiții cîini de stradă, de culoarea cafelei cu lapte și cu pete albe. Pentru a-i întoarce într-un fel modesta sa observație prietenească despre vreme, l-am întrebat dacă puștiul era copilul sau nepotul său

— Nu, domnule, mi-a răspuns. Puștiul acesta mi-e prieten. Se cheamă Nacho. Mă ajută din cînd în cînd.

Puștiul părea să fie copilul lui Van Gogh cel cu urechea tăiată, și mă privea cu aceiași ochi misterioși și verzuți. Un puști care într-un anume fel

îmi amintea de Martin, un Martin revoltat și violent, în stare să arunce într-o zi în aer o bancă sau un stabiliment. Sumbra seriozitate a expresiei sale mă impresiona cu atât mai mult cu cât era vorba de un copilandru. Să oprești timpul în copilărie, se gândea Bruno. Li descoperea îngrămădiți în câte un colț de stradă, în una din conversațiile acelea care pentru cei vîrstnici nu au nici un sens. Ce joc jucau? Nu mai existau nici spîrnele, nici mingi, nici șotroane. Unde dispăruseră figurinele acelea care se numeau Dolar și se puteau fuma? Și cele din Bidoglio, Tesorieri sau Mutis? În ce tainic paradis al spîrnelelor și zmeielor de hîrtie se aflau acum figurinele din Genoa Fotbal Club? Totul era altfel, dar poate că în fond totul era același. Vor crește, vor avea iluzii, se vor îndrăgosti, își vor disputa existența cu toată cruzimea, soțiile lor se vor îngrașă și vor deveni vulgare, iar ei se vor întoarce la cafenea și la barul de demult, între prietenii cu părul alb de acuma, grași, chei și sceptici, pentru ca după aceea copiii lor să se căsătorească și, în stîrșit, să-i ajungă ceasul morții, clipa singuratică în care unul își părăsește țărîna aceasta confuză. Singuri. Cineva [poate Pavese?] spusese că era foarte trist să îmbătrînești și să cunoști lumea între ei, bătrînii, va fi existat unul asemenea lui, asemenea lui Bruno, și totul o va lua de la capăt: aceeași reflexie, exact aceeași neschimbată melancolie, aceeași privire a copiilor care se joacă într-un colț de stradă, cu toată candoarea: cel puțin pentru unul ca Nacho, care observa totul din adîncul unui chioșc, grav și misterios, ca și cînd o experiență prematură și neîndurătoare îl smulsese din lumea copilăriei pentru a privi lumea vîrstnicilor cu toată mînia.

Da, simțea nevoia să paralizazeze curgerea timpului. Oprește-te! a șoptit cu nevinovăție, încercînd să instaureze o magie necunoscută. Oprește-te, oh, timpule! a murmurat din nou, ca și cînd forma poetică ar fi reușit să obțină ceea ce simplele cuvinte nici n-ar fi cutezat. Lasă-i pe acești copii aici, în acest colț de stradă, pentru totdeauna, în acest univers de vrajă curată! Nu le îngădui oamenilor și blestemățiilor lor să-i facă să dispară. Oprește chiar în punctul acesta viața. Lasă să existe pentru totdeauna liniile de înaintare ale Expediției spre Peru-ul cel înalt. Fă ca generalul Jose de San Martin să rămînă imaculat, în uniforma lui de paradă, arătînd cu degetul, cu toată energia lui, spre Chile! Să nu se afle niciodată că în clipa aceea călătorea, bolnav și înfrînt, pe un amărît de măgar și nu pe un frumos cal alb, acoperit cu un simplu *poncho*, încovoiat și plin de frămîntări. Să rămînă pururi în picioare, în fața Adunării, poporul acela din 1810, așteptînd sub neîndurarea ploii Libertatea Popoarelor. Fă în așa fel ca Revoluția aceea să rămînă pură, desăvîrșită și eternă, iar conducătorii ei fără pete: să nu existe niciodată slăbiciuni și trădări, să nu moară insultat și părăsit generalul Belgrano, iar Lavalle să nu primească nici un sprijin din afară și să nu-l împuște pe vechiul său camarad de arme. Să nu moară, singur și înșelat, într-un oraș necunoscut din Europa, privind spre America, sprijinit într-o cîrjă de neputincios, generalul Jose de San Martin.

Ploaia încetase să cadă și chiar dacă ceva inexplicabil îmi dădea ghes să stau de vorbă cu puștiul acela, fără a ști că într-o zi avea să apară în viața mea (și încă în ce fel!), am salutat și am ieșit, îndepărtîndu-mă spre locul unde se afla mașina mea. Am apucat-o spre centru, pe prima stradă transversală. Conduceam atât de neatent, poate din cauza înmîinării manuscrisului și a privirilor acelui copil, că, fără să înțeleg cum, m-am

trezit într-o fundătură. Căzuse întunericul, nu vedeam aproape nimic și a trebuit să luminez cu farurile pentru a vedea nudele străzii. M-am cutremurat: strada se numea *Alexandru Danei*.

Timp de câteva clipe n-am reușit să fac nimic. Pentru că niciodată nu-mi imaginasem că mă întâlnesc cu numele acelei figuri secundare din trecutul nostru, nume atribuit acum unei străzi, oricât ar fi fost de neînsemnate. Și chiar dacă aș fi știut-o, cum să atribui întâmplării faptul că, într-un oraș cu un diametru de 50 de kilometri, și exact după ce corectasem paginile din roman în care Alexandru Danei curăță de carne cadavrul lui Laval, mă aflu pe o stradă cu acest nume?

Cu optimismul său de neînving, când i-am povestit toate acestea Matildei, ea m-a asigurat că trebuia să le iau drept un semn favorabil. Comentariile ei, cel puțin pentru moment, m-au liniștit. Chiar dacă mai târziu am început să cred că semnul acela ar fi putut să însemne ceva exact contrariu a ceea ce considera ea. Atunci însă interpretarea sa m-a ușurat, ușurare ce avea să se transforme într-un fel de euforie în lunile următoare, cele care au venit după tipărirea cărții în Argentina și, mai apoi, în Europa. O euforie care m-a făcut să dau uitării semnele ce mă sfătuiseră ani în șir să păstrez în jurul meu o tăcere absolută.

Miopie, cel puțin, s-ar putea chema acest lucru. Niciodată nu vedeam suficient de departe, și asta-i totul.

După aceea, una după alta, cu o persistență perfidă, au început să se petreacă întâmplările care aveau să-mi tulbure ultimii ani din viață. Chiar dacă-i exagerat să le consider astfel pe toate, căci unele dintre ele erau aproape imperceptibile, asemeni scîrțîiturilor neliniștitoare pe care le auzim noaptea, când nu putem dormi.

Am început să mă închid din nou în mine însumi și timp de aproape zece ani n-am vrut să știu nimic despre ficțiune. Pînă când s-au produs alte două sau trei întâmplări care mi-au dat o oarecare speranță, ca niște lumini mici și tremurătoare pe care un aviator singuratic, după ce s-a luptat cu furtuni neobișnuite și tocmai când

combustibilul e pe sfîrșite, le vede (sau crede el că le vede) în depărtare prin ceață, și crede că ar putea semnaliza țărmul unde, în sfîrșit, va putea să aterizeze.

Da, am putut să aterizez, chiar dacă locul îmi era necunoscut și neospitalier și chiar dacă luminile care m-au condus aici, trezind în mine o umbră de speranță, ar fi putut aparține unui teritoriu de canibali. Astfel am început să mă simt din nou bine printre oameni și să merg, exact atunci când credeam că n-o să mai pot face niciodată acest lucru. Mă întreb însă pentru cît timp și în ce mod.

NU ȘTIA PREA BINE CUM APĂRUSE GILBERTO, nici cine l-a adus sau l-a recomandat. Aveau nevoie de cineva care să le repare o ușă. Dar cum venise? Mai târziu, plin de bănuială, a încercat s-o afle, dar nimeni nu era prea sigur pe ceea ce spunea. La început, soției sale nu i-a plăcut deloc: se învîrtea în jurul lui, părea cam greu de cap și alerga dintr-o parte într-alta. Avea fața enigmatică, fără expresie, dar asta n-avea prea mare importanță pentru că toți cei care se nasc din încrucișarea cu indieni sînt la fel. După aceea a început să lucreze, încet dar eficace, într-o tăcere șireată,

asemenea unora dintre creoli. Prin el au mai venit și alții. Și abia atunci și-a dat seama că n-a fost nimic întâmplător și că-l observaseră cu atenție de foarte mult timp.

Puțin câte puțin, omul acela a pătruns în lumea sa. Intr-o convorbire cu soția a lăsat să se înțeleagă că „ei” îi cunoșteau situația și erau dispuși să-l ajute, să lupte împotriva, „entităților” care îl țineau imobilizat. Domnul Aronoff, a mărturisit el, era hotărât să facă orice pentru ca domnul Sábato să înainteze în scrierea cărții. Poate că își închipuiau că era vorba de o operă fundamentală în favoarea Binelui, se gândea Sábato. Și gândul acesta l-a făcut să se simtă asemeni unui intrigant care îi înșela pe niște provinciali. Dar dacă aveau dreptate? La urma urmelor, după cum rezulta din unele mici bravuri din cartier, erau niște clarvăzători.

Și dacă, fără s-o știe, el își propunea să apere Binele, trecând de partea forțelor luminoase? A început să se cerceteze pe el însuși, nereușind să înțeleagă cum era cu puțință așa ceva, din ce punct de vedere și în virtutea căror considerații existența lui interioară s-ar fi putut manifesta într-o operă binefăcătoare. Cu toate acestea, ori poate chiar de aceea, îl emoționa purtarea plină de solitudine a acestor oameni. Și când Gilberto îl întreba, cu discreția sa caracteristică, „cum merge treaba”, îi răspundea că mai bine, că începea să-și dea seama că face un lucru bun și că, în mod sigur, foarte curând va reîncepe să scrie. El aproba în tăcere, cu o expresie între modestie și subtilitate, asigurându-l că ei vor continua să lupte, dar că „el trebuia să-i ajute”.

Într-o zi a coborât la subsol să revizuiască niște țevi, așa a zis el. Fără să știe de ce, Sábato a coborât cu el. Gilberto a cercetat totul în jur, ca și când ar fi făcut un recensământ la prima vedere, apoi și-a oprit privirile îndelung asupra pianului abandonat aici și asupra portretului lui Jorge Federico.

Câteva zile mai târziu, i-a adresat lui Sábato niște întrebări curioase, încercând să afle unele amănunte despre „ceva întâmplat în 1949” și despre un individ, așa și așa, un străin. Schneider, s-a gândit Sábato.

— Portretul acesta-i al copilului? a întrebat Gilberto.

Dar ce importanță are asta? Nici una, pur și simplu vroia să știe cine l-a făcut. Domnul Aronoff îi vorbise ceva despre Olanda. „Bob Gesinus!”, s-a gândit Sábato, înfricoșat. Dar nu, sigur că se înșelau, Gesinus era autorul portretului, era olandez, însă nu putea fi „individul acela, așa și așa, străinul” care conducea acele forțe. Se înșelau pentru că imaginea acestuia nu era clară, și pentru că atât Bob cât și Schneider erau străini și erau din aceeași epocă.

Ar fi o mare surpriză, s-a gândit el (ar fi îngrozitor), ca Bob să fi fost agentul acelor forțe tenebroase.

Dar de ce au insistat atât de mult să-și țină adunarea în subsol? Da, e adevărat că Valle îl renovase, făcând din el un mic apartament. Don Federico Valle! Pentru prima oară îi veni în minte numele lui în directă legătură cu toată povestea asta: străin, om în vârstă. Dar nu purta niciodată pălărie. Și dacă era vorba de un amănunt inventat de lumea aceasta din cauza tulburărilor pe care astfel de viziuni le provoacă în mod obișnuit? Chiar dacă Valle n-ar fi putut să fie un agent al foitelor rele, era îndeajuns de semnificativă înclinația lui dintotdeauna pentru peșteri și tuneluri. Gîndindu-se la asta, și-a amintit de vremea când lucrase cu Melies în subsolul din Paris, iar după aceea de anii din Cdrdoba, unde-și

construise (își săpase) un refugiu în munte, calificat de el însuși drept „peșteră”. Și mai târziu, când îi închinase casa din Santos Lugares, nu-și rezervase pentru el subsolul? Indiferent cum ar sta lucrurile, Aronoff a insistat foarte mult pentru ca adunarea să aibă loc în subsol. În același loc unde se păstrează pianul la care cînta Jorge Federico pe cînd era mic. Un pian închis pentru totdeauna de atunci, dezacordat și plin de umezeală. Deasupra lui, portretul pe care Bob i l-a făcut în 1949. Abia acum își dădea seama că era tocmai anul pe care-l menționase Gilberto. Deși era absurd pentru că nu existase absolut nimic în acel timp care să te poată face să te gîndești la Bob ca la unul din membrii Sectei, nici măcar indirect.

Lucrul cel mai îngrozitor s-a petrecut în clipa în care blonda a căzut în transă, iar Aronoff i-a poruncit cu glas imperios să facă să-i ajungă un semn din timpurile acelea. Fata se împotriva, plîngea, își frîngea mîinile, transpira și-abia de murmură cîteva cuvinte, explicîndu-i că îi era imposibil. Numai că domnul Aronoff îi repeta porunca la modul imperativ, spunîndu-i că trebuia neapărat să facă să-i ajungă domului Sábato un semn cu ajutorul pianului, ca o dovadă că puterile maligne se vedeau nevoite să dea înapoi. În vreme ce blonda continua să plîngă și să-și frîngă mîinile, omul acela uriaș, impunător prin piciorul tăiat și sprijinit în cîrjă, s-a întors cu fața spre celelalte femei, cele care se găseau în diferite faze ale transei și de asemenea spre tînărul Daniel, care tremura din tot trupul prins de convulsii, avea privirile rătăcite și țipa mereu, spunînd că ceva îngrozitor i se mișca în burtă. Da, da, îi spunea domnul Aronoff, trecîndu-și mîna dreaptă peste creștetul băiatului, da, da, trebuie să-l scoți, trebuie să-l scoți afară. Tînărul Daniel se răsucea în toate felurile, gata să verse în orice moment, ceea ce s-a și întîmplat, trebuind să-l spele și să treacă o cîrpă cu apă peste dușumele. Intre timp, blonda deschisese pianul și lovea clapele prosteste, cu pumnii strînși, gemînd în continuare și spunînd că-i cu neputință să facă să ajungă semnul cerut. Dar domnul Aronoff și-a trecut iarăși mîna dreaptă pe deasupra ei, repetîndu-i cu voce gravă și puternică porunca de a face să ajungă pînă la domnul Sábato mesajul dorit. Doamna Esther respira din ce în ce mai profund și mai zgomotos, iar fața îi lucea de transpirație. Vorbește! Vorbește! îi ordona Aronoff. Dumneata te afli în mîinile Entității care luptă împotriva domnului Sábato. Vorbește! Spune ceea ce trebuie să spui! Dar ea continua să se agite și să respire zgomotos, ca și cînd și-ar fi dat duhul, pentru ca în cele din urmă să se prăbușească într-o isterie frenetică, doi dintre cei mai apropiați asistenți la adunare trebuind s-o imobilizeze între ei pentru a nu distruge lucrurile din apropiere. Abia s-a liniștit puțin că domnul Aronoff i-a repetat încă o dată blondei porunca sa: trebuie să cînți la pian, îi spunea cu glasul lui autoritar. Trebuie să-i transmiți domnului Sábato mesajul de care are atîta nevoie. Numai că oricît se chinuia biata fată să-și desfacă degetele, pumnii rămîneau strînși de o putere superioară voinței sale. Lovea clapele, dar sunetele pe care reușea să le smulgă erau stridente, asemănătoare celor ale unui copil care nici nu știe ce este un pian. Mai încearcă! îi ordona Aronoff, care (Sábato n-a reușit să-și ascundă surpriza) construia frazele ca un spaniol. Poți și trebuie s-o faci! Trebuie să faci efortul pe care în numele lui Dumnezeu ți-l cer și ți-l ordon. Lui Sábato îi era milă de fată pentru că o vedea cum geme, îi vedea privirile rătăcite și capul legănîndu-se dintr-o parte într-alta, timp în care se chinuia să-și desfacă degetele. Chiar în

clipele acelea însă, Betty s-a ridicat în picioare, întinzându-și brațele în lături, ca și când ar fi așteptat să fie crucificată. Cu fața spre tavan și ochii închiși, îngîna cuvinte de neînțeles. Da, da, da, a exclamat Aronoff, îndreptîndu-se spre ea și aranjîndu-și cîrja în așa fel încît să-și așeze mîna dreaptă pe fruntea femeii. Da, Betty, așa! Asta era! Spune-mi ceea ce trebuie să-mi spui! Spune-i domnului Sábato ceea ce trebuie să afle. Dar cuvintele ei continuau să nu aibă nici un înțeles.

Pînă cînd, dintr-o dată, s-au auzit acorduri clare de pian și atît Sábato, cît și Aronoff s-au apropiat de tînăra blondă care, puțin cîte puțin, pe măsură ce degetele începeau să se miște libere, și executa *În cler Nacht* de Schumann. Era una din piesele pe care le interpretase cîndva Jorge Federico! Așa, așa! țipa Aronoff foarte excitat Cîntă! Cîntă! Pentru ca domnul Sábato să primească acest mesaj luminos. Și își așeza dreapta încărcată de fluid pe fruntea Silviei, cea care cu fiecare clipă cînta din ce în ce mai bine, astfel că a terminat printr-o formă absolut precisă, ceea ce nu mai aștepta nimeni de la un pian părăsit de douăzeci de ani într-un subsol plin de umezeală.

Sábato și-a închis ochii fără să vrea, simțind un fior care-i cutreiera trupul, obligîndu-l să se clatine. Au fost nevoiți să-l sprijine, împiedicîndu-i căderea.

REAPARE SCHNEIDER?

A doua zi s-a trezit ca și cînd s-ar fi scăldat într-un rîu cristalin de munte, după ce timp de secole se bălăcise într-o mlaștină plină cu șerpi. Siguranța că totul va merge bine era totală, astfel că a răspuns la scrisorile care rămăseseră uitate de mult timp, i-a comunicat lui Forrester că primește invitația universității americane și a rezolvat cîteva întîlniri și interviuri amînate mereu. Abia după ce și-a îndeplinit aceste treburi secundare, și-a dat seama că se putea întoarce din nou la masa de scris pentru a-și continua romanul.

Tocmai plecase de la Radio Național și pășea sprinten pe strada Ayacucho, cînd i s-a părut că pe trotuarul din față se afla doctorul Schneider, foarte aproape de colțul cu Las Heras. A intrat repede în prima cafenea îl văzuse, oare? Poate îl aștepta? Era într-adevăr Schneider, sau cineva care îi semăna? La distanța aceea era ușor să te înșeli, mai ales cînd ești înclinat să presupui tot felul de chipuri obsesive de manechini, așa cum i se mai întîmplase de atîtea ori.

S-a apropiat cu multă atenție de colțul străzii, șovăind între ceea ce vroia și nu vroia să facă. La numai cîteva pași de cafenea, s-a oprit și, răsucindu-se-n loc, a început să înainteze în sens contrar. Aproape că a fugit, pentru că asta a și făcut.

Dacă omul acesta se întorsese la Buenos Aires, ori, cel puțin, dacă locuia aici un anume timp, indiferent care ar fi fost călătoriile sale, fiind atît de cunoscut de persoane pe care le cunoștea și el, cum de nu aflase nici un fel de știre despre el, chiar și în mod indirect?

Oare era cu putință ca reapariția lui să fi avut vreo legătură cu ședința lui Aronoff și a oamenilor săi? Părea destul de exagerată o astfel de posibilitate. Pe de altă parte, dacă atîta amar de ani rămăsese, cel puțin pentru el, de nevăzut, iar acum îi apărea dinaintea ochilor, lăsîndu-se

descoperit înadins, nu era vorba de un semn deliberat? Ca un fel de avertisment, oare?

Analiza pe rînd toate posibilitățile, pentru ca în cele din urmă, gîndindu-se mai mult, să-și spună că în nici un fel nu putea fi sigur că persoana aceea corpulentă ar fi putut să fie într-adevăr Schneider.

Exista un singur mod de a se convinge. Astfel că, învingîndu-și teama, s-a întors spre cafenea, dar cînd era pe punctul de a intra pe ușă, s-a oprit în loc, a trecut pe cealaltă parte a străzii și, la adăpostul unui platan, a început să observe împrejurimile. A rămas nemișcat preț de o oră, pînă în clipa cînd l-a văzut apropiindu-se pe Nene Costa, cu trupul lui cartilaginos, de copil bolnav care crescuse ca un burete, reușind în cele din urmă să-și formeze o crustă enormă și moale, fără ca oasele să se fi dezvoltat în același timp sau nereușind să ajungă la dimensiunile firești, ori, în caz că da, păstrîndu-se într-un stadiu elastic, aproape cartilaginos: întotdeauna îți lăsa impresia (nu de teama, pentru că nu-l iubea nimeni) că dacă nu se sprijină de ceva, de un perete ori de un scaun, s-ar fi prăbușit, ca o piftie mult prea înaltă în raport cu consistența și greutatea ei. Deși poate că greutatea — se gîndise el — nu avea cum să fie prea mare, dată fiind calitatea buretoasă a materiei din care era alcătuit, cantitatea excesivă de elemente lichide și gazoase, atît în porii lui, cît și în intestine, stomac, plămîni și, în general, în toate cavitățile de care dispune corpul omenesc. Impresia aceasta de enormitate gelatinoasă era accentuată și de fața lui ca de copil. Ca și cînd pe unul dintre copilașii aceia blonzi și grăsuți, cu pielea albă și ochii de un albastru apos, pe care-i întîlnim în Nașterile pictorilor flamanzi, l-ar fi îmbrăcat în haine de adult, după care l-ar fi pus în picioare cu mare greutate și l-ar fi privit printr-o lupă colosală. După părerea sa, un singur amănunt îi descoperea greșeala: expresia feței. Nu semăna întocmai cu a unui bebeluș, ci cu a unui depravat, ingenios, enciclopedic și cinic bătrîn care trecuse din leagăn direct la bătrînețea sufletească, fără a fi cunoscut credința, tinerețea, entuziasmul și candoarea. Aceasta dacă nu cumva se născuse deja cu aceste ultime attribute, în virtutea cine mai știe cărei transmigații teratologice, astfel că alăptîndu-se la sînul mamei ar fi putut s-o observe cu aceste priviri de pervers și cinic scepticism.

L-a văzut apropiindu-se de cafenea cu mersul lui ușor într-o parte, cu capul blond înclinat și privind pieziș, ca și cînd pentru el realitatea nu s-ar fi aflat niciodată în față, ci în partea stîngă și puțin mai jos. Cînd a intrat, Sábato și-a amintit brusc de legăturile sale cu Hedwiga. Una din legăturile acelea ale lui Costa, care, mai mult sau mai puțin sexuale, erau determinate de nesfîrșitul său snobism, atît de puternic și plin de ferveare (poate că era unica ferveare din spiritul lui), încît îl putea face apt pentru actul sexual, pentru că îți era greu să-ți imaginezi o femeie într-un pat, împreună cu masa aceea de materie lăptoasă. Deși, se gîndea Sábato, niciodată nu poți fi atît de sigur, pentru că sufletul ființei omenești ne este atît de necunoscut, iar puterea spiritului asupra cărnii, un miracol. Oricum ar fi fost, în legăturile acestea cu femeile, cele ce se terminau întotdeauna cu despărțirea familiei, nu se putea ca trupul să fi avut înțietate, ci spiritul în sine: o perversitate, un sadism, ceva diabolic pe care, oricum l-ai fi înțeles, nu putea fi caracterizat decît ca un fenomen spiritual. Dar dacă atari attribute ar fi ispitit o femeie sofisticată, era greu să crezi că ar fi

reușit s-o atragă pe-Hedwiga, care nu era deloc sofisticată, nici frivolă și nu și-ar fi creat niciodată probleme personale. Rămînea, deci, o singură explicație: că nu era decît un simplu instrument (dar, vă rog, asta între ghilimele) al doctorului Schneider. Snobismul lui Costa, gennanofilia și antisemitismul său consolidau sau înviorau această legătură enigmatică.

CUGETĂRI, UN DIALOG

S-a întors acasă într-o stare de puternică depresiune. Dar n-a vrut să se dea bătut atît de repede, astfel că și-a propus să-și continue munca la roman. Numai că îndată ce a deschis sertarele biroului și a început să frunzărească hîrtille, a exclamat cu scepticism și ironie *ce mai roman!* A răscolit sutele acelea de pagini, schițe, variante de schițe, variante de variante, totul contradictoriu și incoerent, ca însuși sufletul său. Zeci de personaje așteptau închise în semnele acelea ca niște reptile care-și dorm somnul catatonie în perioada anotimpului rece, întrînd într-o imperceptibilă și tainică viață latentă, gata oricînd să-și verse veninul în clipa în care căldura le-ar fi adus la o existență deplină.

Ca întotdeauna cînd făcea o astfel de revizie a hîrtilor, a sfîrșit prin a ține în mîini dosarul cu banda aceea a lui Calsen Paz. Și a rămas din nou pe gînduri înaintea acelui chip dostoevskian. De ce-l întărita, oare, individul acesta? Și-a adus aminte clipe asemănătoare, provocate de revizii și neliniști asemănătoare, acum cincisprezece ani, cînd a simțit că în privirile acelea de intelectual delincvent răsăreau monștri ambigui urlînd în întuneric și noroaie. Ceva i-a șoptit atunci că acesta era negrul herald al unui monarh al întunecimilor. Și cînd a sosit Fernando Vidai Olmos, criminalul acela de provincie, terminîndu-și, parcă, misiunea anunțării lui, s-a reîntors în dosarul din care ieșise.

Și-acum ce mai urma? I-a contemplat chipul bîntuit de pasiuni reci, încercînd să-nțeleagă în ce sens era legat de romanul pe care, atît de greu, încerca să-l scrie. Greu, așa cum îi era întotdeauna: în sufletul său totul era confuz, se prăbușea și se reconstruia de la sine, nereușind să înțeleagă ce dorea și nici încotro se îndrepta. Personajele se conturau puțin cîte puțin, pe măsură ce ieșeau din penumbră, căpătau claritate și dispăreau din nou, reîntorcîndu-se în lumea de umbre din care răsăriseră. Ce vroia să spună prin ficțiunile sale? După aproape zece ani de cînd publicase EROI ȘI MORMINTE, continuau să-i pună întrebarea aceasta studenții, doamnele, funcționarii din ministere, tinerii care-și elaborau tezele lor de examen la Michigan sau Florența, chiar și dactilografele. Inclusiv ofițerii de marină care intrînd în Clubul Naval îl priveau cu provocatoare neîncredere pe acest Orb cu înfățișare de cavaler englez, mereu mai bătrîn și mai încovoiat, vînzîndu-și balenele de plastic pînă ce dispărea pentru totdeauna Pentru totdeauna? Mort? în ce loc? Da, pînă și marinarii aceștia doreau să afle ce voise să spună prin acel Raport despre Orbi. Iar cînd le răspundea că nu era în măsură să adauge ceva în plus față de ceea ce scrisese în paginile acelea, se arătau nemulțumiți și-l priveau ca pe un mistificator. De ce, oare, autorul însuși ignora anumite lucruri? N-avea nici un rost să le explice că unele adevăruri nu se pot explica decît prin simboluri inexplicabile, așa cum cel care visează nu înțelege ce semnificație au coșmarurile sale.

Cerceta dosarele și își dădea seama de ridicolul minuțiozității sale, precum cea a unui ceasornicar nebun care ar fi muncit cu meticuloasă răbdare la un ceasornic care, în cele din urmă, ar fi indicat trei și douăsprezece minute în timp ce pe toate celelalte ceasuri era douăsprezece din zi. Parcurgea din nou știrile din ziarele îngălbenite, privea fotografiile, citea declarațiile încâlcite și acuzațiile reciproce: va fi fost Calsen însuși cel care înfipsea și răsucise țepușa în inima copilului legat fedeleș, se va fi aflat Godas sub ordinele acestuia, iar acea Dora Forte, de 18 ani, era sau nu amanta lui Calsen, iar Calsen nu era, oare, homosexual? Oricum ar fi stat lucrurile, Dora îl seducea pe turcitul Sale, îl ducea la Calsen, îl obliga să intre în bandă și în cele din urmă simulau sechestrarea sa (așa a crezut Sale) pentru a-l stoarce de bani pe tatăl său. Mai târziu, când îl leagă și-i vîră o cîrpă în gură, își dă seama că, într-adevăr, îl vor asasina. Halucinat, privește scena aceea de coșmar, în timp ce aude glasul sec al lui Calsen care le poruncește să sape groapa în spatele casei. Apoi semnează scrisoarea pe care o avea gata întocmită.

Sábato se întreba de ce nu era semnată dinainte această scrisoare de către turcitul Sale, din moment ce era convins că era vorba de un sechestrul simulat și de ce o semna chiar el, acum, când înțelegea că va fi ucis. Poate că adevăratele crime oferă întotdeauna astfel de incoerențe prostesti. Două amănunte care vorbesc despre sadismul ironic al lui Calsen: pînă în momentul acela păstrase scrisoarea ascunsă în spatele reproducerii după ÎNGERUL lui Milet, iar banii aveau să fie înmînați în atrium de la Biserica Pietății. Ce om! A privit din nou fotografia și, deși acest chip nu avea nimic comun, s-a gîndit la Nene Costa.

În timp ce parcurgea declarațiile, totul începea să se amestece în mintea sa, fotografiile își schimbau trăsăturile, încet dar inevitabil, începînd să configureze alte chipuri care-l obsedau, în mod deosebit odiosul chip al lui R., cel care părea că judecă greșelile acelor criminali de duzină ca un expert pervers.

R., întotdeauna în spatele tuturor, în umbră. Iar el întotdeauna obsedat de ideea exorcizării lui prin scrierea unui roman în care acesta să fie personajul principal. Încă din 1938, la Paris, când reapărea încă o dată, tulburîndu-i viața cu acel avortat proiect, intitulat MEMORIILE UNUI NECUNOSCUȚ. Niciodată nu avusese curajul să-i vorbescă lui M. despre acest individ, îndrugîndu-i întotdeauna povești despre un personaj așa și așa, un fel de anarhist reacționar, un tip căruia avea să-i spună Patricio Duggan. Ficțiunea aceea pleca de la crima lui Calsen, dar se alterase puțin cîte puțin, ajungînd să fie de nerecunoscut: Dora Forte nu mai era săraca frumusețe a cartierului, ci o fată sofisticată. Iar Patricio, șeful bandei, era la început amantul ei, după aceea îi devenea frate și, poate, și amant. A lăsat totul baltă. Mult timp după aceea, mereu pîndit de înfățișarea lui R., a scris EROI ȘI MORMINTE, unde Patricio se convertea în Fernando Vidai Olmos, iar fata, mai întîi, în sora sa, apoi în fiica naturală, fără nimic în comun cu Calsen, nici cu acea crimă îngrozitoare.

Acum, încă o dată, începea să pătrundă în acel fetid labirint de incesturi și crime, labirint care îl prăbușea treptat în mlaștina de unde se considera ieșit de mult datorită acelor nevinovate vrăji ale croitoreselor și instalatorilor. Și iarăși monștrii aceia ușor vicleni îi făceau semne sarcastice cu ghearele lor din întunecimile de nepătruns, scufundîndu-l din

nou în lumea sa de confuzii și neliniște, de fantezii vinovate, în tainicul său viciu de a-și imagina pasiuni infernale. Monștrii arhiștiuți apăruseră încă o dată, cu aceeași lipsă de limpezime din coșmaruri, dar cu aceeași putere, în frunte cu figura ambiguă dintotdeauna, cea care-l observa din întuneric cu ochii săi verzi și privire de nictalop, ca o pasăre de pradă nocturnă. Hipnotizat de reapariția sa, a adormit pe îndelete în sînul acelei familii funeste, ca sub efectul unui drog malign. Cîteva ore după aceea, trezindu-se la viață, nu mai era omul care fusese în urmă cu puține zile, plin de încredere și optimism.

A început să se plimbe prin cameră, frunzărind revistele în tăcere, pentru a-și îndepărta gîndurile acelea. Culmea însă, chiar în aceste pagini se găsea figura acelui animal cu surîs de om franc, care privește cu ochii larg deschiși, dispus să înțeleagă și să ajute pe oricine: în timp ce dedesubt, ca un specialist în cifru care decodează mesajul autentic dintr-o scrisoare de dragoste, vedea cum izvorăsc trăsăturile adevărate de curvă bătrînă și mîrșavă, mincinoasă și ipocrită curvă. Ce putea să declare despre Premiul Municipal?

Ce scîrbă! Și cîtă tristețe! S-a simțit rușinat: la urma urmelor, el însuși aparținea acestei abominabile rase.

S-a întins în pat lăsîndu-se încă o dată în voia fanteziei din totdeauna: să dea dracului literatura și să-și deschidă un mic atelier lucrativ într-un cartier mai puțin cunoscut din Buenos Aires. Un cartier mai puțin cunoscut din Buenos Aires? Ce glumă proastă! Și ce drum fără ieșire! Și peste toate acestea, amărăciunea de a fi vorbit în salonul de la Alliance și de a fi suferit timp de două ceasuri, iar după aceea întreaga noapte, ca și cînd s-ar fi dezbrăcat în public pentru a-și arăta buboaiele, culmea culmilor, chiar și în fața atîtor persoane frivole.

A început să vadă iarăși totul în negru, iar romanul, faimosul roman, i se părea tot mai fără de rost și mai deprimant. Ce sens avea să mai scrie o ficțiune în plus? O făcuse în alte două momente cruciale. Dar, cel puțin, acestea fuseseră singurele două împrejurări în care se hotărîse să publice ceea ce scrisese, fără să știe prea bine de ce. Acum însă simțea că avea nevoie de ceva deosebit, ceva care părea să fie o ficțiune la puterea a doua. Da, ceva necunoscut îl apăsa, obligîndu-l să se descătușeze. Dar ce putea să fie? În astfel de clipe se reîntorcea plin de nemulțumire la aceste pagini contradictorii cu care nu mai era de acord, părăindu-i-se că nu erau ceea ce trebuiau să fie.

Și, în cele din urmă, această sfîșiere între lumea sa conceptuală și cea din subteran. Abandonase știința pentru a scrie ficțiuni, exact ca o femeie de mare cinste care pe neașteptate trece de partea drogurilor și prostituției. Ce îl va fi împins, oare, să-și imagineze aceste povești? Și ce reprezentau ele cu adevărat?

În general, ficțiunile erau considerate drept un mijloc de mistificare a adevărului și, deci, un lucru absolut nesperios. Nu întîmplător, aflînd de hotărîrea sa, profesorul Houssay, Premiul Nobel, a încetat să-l mai salute.

Fără să-și dea seama, s-a trezit înconjurînd cimitirul din Recoleta. Il fascinau micile crîșme de pe strada Vicente Lopez și, mai ales, gîndul că R. ar fi putut locui în una din mansardele de aici, poate chiar în aceea ascunsă de rufe puse la uscat.

Dar ce amestec avea Schneider în romanul său? Și ce era această

„Entitate" care-l împiedica să-l termine odată?

Bănuia că Schneider era una din forțele care acționau dintr-o anume parte și că, în ciuda faptului că dispăruse de mulți ani, obligat poate să se retragă pe o perioadă bine determinată, continua să-și exercite puterea sa. La început pîndindu-l de la distanță, iar acum, după toate semnele, iarăși din Buenos Aires.

Cealaltă prezență o știa foarte bine.

Brusc, și-a dat seama că presupunerile sale în ceea ce-l privea pe Sartre nu erau o simplă întîmplare, ci chiar rezultatul acestor forțe care-l torturau din toate părțile. Nu era, așadar, vorba de priviri, de ochii lui?

OCHII. Victor Brauner. Pînzele sale pline de ochi. Ochiul pe care i-l scosese Dominguez.

În timp ce înainta fără nici o ținta, începea să nu mai aibă încredere în nimeni. Spionii își începeau munca dintr-un anume loc din Anglia, vorbind engleza la perfecție, îmbrăcîndu-se și bîlbîindu-se ca niște proaspeți absolvenți de la Oxford.

Dar cum să-ți descoperi dușmanul? De exemplu, băiatul acela care vinde înghețată: trebuia să-l observe cu toată atenția. I-a cumpărat o înghețată cu ciocolată și a dat să plece, ori s-a făcut că pleacă, pentru a se întoarce pe negîndite și a-l privi direct în ochi. Băiatul a rămas surprins. Dar această surpriză putea foarte bine să fie atît rezultatul inocenței sale, cît și cel al unei învățături mai mult decît subtile. Era o treabă fără sfîrșit: individul acela oprit la jumătatea scărilor, dactilografa sau funcționara aceea, chiar și copilul acela care se juca sau *simula* că se joacă, toți puteau fi niște spioni. Nu foloseau, în definitiv, regimurile totalitare astfel de trucuri?

S-a trezit în fața casei lui Carranza, deși nu-și amintea să-și fi propus să ajungă pînă aici.

S-a așezat pe o sofa și a auzit vorbindu-se ceva despre Pipina. Cum, cum? Despre ea și conferința de la Alliance. Alliance și Pipina? Ce dracu' mai însemna și asta?

Beba a izbucnit în rîs: nu, prostule, se referea la Sartre.

Bine, dar nu-i vorbiseră de Pipina?

Nu, domnule, era vorba de Sartre.

Bine, fie și așa.

Dar dacă vorbeau de rău?

Descurajat, și-a scos ochelarii, și-a trecut mîna peste frunte și s-a frecat la ochi. După aceea a căutat să descopere defectele parchetului, timp în care Beba îl sorbea cu ochii ei inchizitoriali. Mama ei, cu înfățișarea dintotdeauna, lăsînd impresia că abia se ridicase din pat, cu părul despletit, medita asupra afluenților Gangelui, cefalopodelor și pronumelor.

Schneider, s-a gîndit, cercetînd pardoseala

— Chiar a sosit la Buenos Aires?

— Cine? a întreat, uluită, Beba.

— Schneider.

— Schneider? Cum dracului de te mai preocupă șarlatanul acesta după atîta amar de ani?

— Cînd s-a întors?

— Cînd s-a sfîrșit războiul. Așa cred.

— Și Hedwiga?

— La fel.

— Mă întreb dacă se vor fi cunoscut acolo, în Ungaria

— Se pare că s-au întâlnit într-un bar din Zurich.

S-a enervat: se pare, se pare; întotdeauna aceleași ambiguități.

Beba îl privea perplexă. Paiața aceea, zicea ea. Nu-i mai lipsea decât șarpele în jurul gâtului și unul din nimicurile acelea care servesc în același timp la băgat ață în ac, la curățatul cartofilor și la tăierea geamurilor. Și zgripturoaicele acelea bătrâne care se țineau după el. Da, așa era, părea un șarlatan de bîlci. Și ce dacă?

— Cum și ce dacă?

Pentru Sábato mînia Bebei nu era altceva decât subprodusul mentalității ei carteziene. Se certa cu doctorul Arrambide, deși în fond aveau aceleași mentalitate. Nu aveau chef să explice absolut nimic.

— Cum și ce dacă? a insistat Beba

Sábato a dat totul pe seama oboselii. Baudelaire, partea dracului.

— Baudelaire?

Dar nu i-a explicat nimic, simțind că nu-și avea rostul. Cea mai urîță faptă rea: să faci în așa fel să creadă că nu există. Schneider era grotesc dar sumbru, gălăgios dar tenebros de tainic. Hohotele lui ascundeau un spirit la pîndă, așa cum o mască rizibilă ascunde un chip dur, mărginit, aparținînd infernului. Ca unul care, în timp ce pregătește cu sînge rece o crimă calculată, îi spune viitoarei victime bancuri macabre. Maruja întreba ceva despre celenteratele cu cinci litere. Și-l închipuia conducînd din umbră firele acelei bande. Dar cum putea să se gîndească la așa ceva? Patricio și Christensenii erau imaginații pure: cum ar fi putut acest om de carne și oase să conducă sau să stăpînească una din închipuirile sale? Gustavo Christensen. Se gîndea din nou la faptul că Nene Costa ar fi putut perfect de bine să fie Gustavo Christensen. De ce nu? Și-l închipuise slab, iar Nene era gras și moale. De ce nu?

— Nene Costa, a pronunțat el.

Beba l-a privit cu ochi scînteietori. Ce mai era și cu individul ăsta?

— L-am văzut. Intra în cafeneaua din Las Heras, colț cu Ayacucho.

Dar la ce ar fi interesat-o pe ea? Știa foarte bine că nu-i mai dădea nici un fel de atenție. Ii pusese cruce de foarte mult timp.

— Îți spun ca să știi.

— Nu mă interesează nici cît negru sub unghie, știi foarte bine.

— Îți spun pentru că mi se pare că a intrat ca să-l vadă pe Schneider.

— Cum poți să crezi așa ceva? Schneider e în Brazilia. De cînd, nici nu mai țin minte.

— Mie mi s-a părut că tocmai intrase în cafenea. Și, în plus, erau prieteni foarte buni.

— Cine cu cine?

— El cu Nene Costa, nu?

Beba a rîs: Nene prieten cu cineva!

— Vreau să zic că pe atunci se vedeau foarte des.

— Mă întreb care dintre ei era cel păcălit.

— Nu-i obligatoriu să fie prieteni. Pot fi complici.

Beba l-a privit uimită: dar Sábato n-a mai adăugat nici un cuvînt la ceea ce spusese. Mai apoi, privind paharul din fața sa, a întrebat:

— Așa că, după părerea ta, Schneider a plecat în Brazilia.

— Asta mi-a spus-o Mabel. Știa toată lumea A plecat împreună cu Hedwiga.

Continuând să-și privescă paharul, Sábato a vrut să știe dacă Quique se mai vedea cu Nene Costa.

— Îmi închipui că da. Nu văd cum s-ar lipsi de o astfel de plăcere. E un fel de tezaur.

— Și nu ți-a spus nimic în ultima vreme despre Schneider? Dacă s-a întors din Brazilia și se întâlnește cu Nene Costa, e mai mult ca sigur că Quique știe totul.

Nu, nu-i spusese niciodată nimic. Mai ales că știa foarte bine că lui Quique nu-i plăcea să i se amintească de Nene. Sábato s-a neliniștit și mai mult, pentru că toate astea îi dovedeau că dacă omul acela se întorsese din Brazilia sau de altundeva, întoarcerea nu era deloc publică, ci pur particulară. Și în cazul acesta, întâlnirile cu Costa aveau vreo legătură cu problema pe care o îndura? La prima vedere părea absurd să ți-l imaginezi pe frivolul Costa într-o combinație de acest tip, dar dacă te gândeai la partea sa demoniacă, totul era posibil. Și-atunci, de ce se întâlneau tocmai într-un bar din centru? E drept că el, Sábato, nu intra niciodată în localul acela. Ar fi putut să fie o simplă coincidență. Chiar o coincidență? Nu, așa ceva trebuia înlăturat din capul locului. Mai degrabă trebuia acceptată ideea că Schneider știa într-un fel sau altul că el se ducea la Radio Național și l-a așteptat în stradă până când l-a văzut (sau l-a întrevăzut) și abia după aceea a intrat în local. Dar pentru ce? Ca să-l înfricoșeze? Marea sa îndoială se făcea simțită din nou: cine pe cine îl urmărea? A încercat să-și aducă aminte cum se petrecuseră lucrurile, dar totul era îndeajuns de confuz. Da, Mabel îl prezentase lui Andre Teleky, iar Teleky îl prezentase lui Schneider. Tocmai intrase în librării TUNELUL, așa că trebuie să fi fost prin 1948. În momentul acela nu dăduse atenție întrebării pe care i-a pus-o în legătură cu Allende: de ce era orb? Părea un fapt absolut inocent încornorat și orb — comentase Schneider râzând prosteste.

Ce va fi putut să facă în toți anii aceia dintre 1948 și 1962? Și nu era semnificativ faptul că reapăruse în 1962, exact când publicase EROI ȘI MORMINTE? într-un oraș atît de mare pot să treacă ani în șir fără a te vedea cu un cunoscut. Cum de s-au reîntîlnit tocmai în zilele cînd abia i se publicase noul roman?

Încerca să-și amintească vorbele acelei reîntîlniri: au discutat despre Fernando Vidai Olmos.

Cum, nu avea nimic de spus?

— Ce trebuie spus?

Dacă îl vorbise de rău pe Sartre. Da sau nu. Beba, cu mania alternativelor ei și veșnicul pahar de whisky în mînă, cu ochisorii inchizitoriali și strălucitori.

Să-l fi vorbit de rău pe Sartre? Cine îi mai spusese și tîmpenia asta?

Nu-și amintea. Cineva. Cineva, cineva! Întotdeauna dușmanii aceștia fără chip. Se întreba pentru ce mai vorbea încă în public.

Vorbea pentru că așa avea chef. Asta era.

De ce nu renunța la a mai spune prostii? Vorbea din slăbiciunea de a vorbi, pentru că i-o cerea un prieten, fiindcă nu-i plăcea să treacă drept un arogant, pentru că pe tinerii aceia amărîți din ateneul lui Jose Ingenieros, din Villa Soldati sau din Mataderos nu-i putea umili. Întreaga zi lucra ca

electricieni, iar noaptea îl descifrau pe Marx.

Să fim serioși. Sala Alliance nu se afla în Villa Soldați și aici veneau mii de doamne foarte grase.

— Perfect. Ai ghicit, am vorbit pentru aceste doamne foarte grase. În viața mea n-am făcut nimic altceva. Și-acum, lasă-mă să-mi beau liniștit paharul cu whisky, căci de asta am venit.

— Nu țipați, lăsați-mă să mă pot gândi. Rîu din Asia, patru litere.

— Așa că singurul lucru pe care ți l-au spus este că l-am vorbit de rău pe Sartre.

S-a ridicat, a făcut câțiva pași prin cameră, s-a apropiat de bibliotecă, a cercetat vechile săbii de cavalerie, citind în trecere titlurile unor cărți. Era furios pe toată lumea și pe el însuși. Gînduri amare sau ironice despre mese rotunde, conferințe, canastă uruguayană, Punta del Este, Alliance Francaise, amintiri din copilărie, cît de slabă era Beba în ultimul timp, titluri de romane (*La umbra fetelor în floare!* cum de era posibil?), idei despre praf și legătorie de cărți. În cele din urmă s-a reîntors la sofa, așezîndu-se zgomotos, ca și cînd ar fi avut o greutate dublă sau triplă.

Ceva la limita dintre Kenya și Etiopia, care se aseamănă cu un sebi dar care nu e sebi: șase litere.

— Ai vorbit sau nu de rău?

Sábato a făcut explozie. Beba, cu severitate, i-a spus că în loc să țipe, ar fi mai bine dacă ar da amănunte. Nu mai părea un intelectual, ci un nebun.

— Dar cine-i cretinul care ți-a îndrugat povestea asta?

— Nu-i cretin deloc.

— Și spuneai că nu-ți amintești cine e.

— Da, dar acum mi-am amintit.

— Și cine-i?

— Nu văd de ce ți-aș spune. După aceea iar începi cu bările tale.

— Sigur, sigur, de ce să-mi spui?

S-a scufundat din nou într-o tăcere amară. Sartre. Exact pe dos, pentru că întotdeauna i-a luat apărarea și nu era semnificativ faptul că întotdeauna trebuise să-i apere pe oamenii adevărați? Ca pe vremea revoltei din Ungaria, ca pe atunci cînd staliștii l-au acuzat că e un micburghezcontrarevoluționar în serviciulimperialismuluiyankeu. După aceea împotriva maccartiștilor care l-au acuzat de prostfoliositorintereselorcomunismuluiinternațional. Și, bineînțeles, homosexual, se știa bine, pentru că nu-i găsiseră nici o înrudire cu evreii.

Nu-i găsiseră, dar chiar și așa, acum își amintea de Lezama, cel care o ținea mereu cu numele de Schweitzer, nume care după înțelegerea ilustrului etnolog nu putea să fie decît evreiesc.

— O tîmpenie n-o spune decît..., a murmurat Sábato, ca și cînd ar fi făcut un rezumat al întregii gîndiri.

— Nu-i deloc tîmpit, ți-am spus. Și pînă acum nu mi-ai spus în ce a constat conferința ta. Mi-ai argumentat că te-au acuzat de una sau de alta, că ești apărătorul săracilor și studenților, dar nimic din ceea ce te-am întrebat. Și apropo: sigur că le-ai vorbit despre martirul acela, despre martirul vremurilor noastre.

— Bineînțeles. Nu văd de ce ai fi ironică.

— Sigur. Nu trebuie să-mi explici niciodată teoria ta. Mai ales mie, că te

cunosc de parcă te-aș fi născut eu însămi. Această etimologie a martirului. Unul din caii tăi de bătaie.

Sábato nu i-a răspuns.

— Și-atunci, dacă nu ai vorbit rău despre nimeni, ce minuni ai putut să spui? Și de ce cineva poate să susțină că ai vorbit de rău?

A privit-o cu ironie. Mai trebuie să mai pună astfel de întrebări? Animalele astea trag concluzii din alte motive și nu prin raționamente.

— De exemplu.

— Știi foarte bine: din prejudecăți, din resentimente, din ură, din meschinărie sau din rea-voință.

— Gata, apare și paranoicul cu mania persecuției.

— Dar spune-mi, nu crezi că, în loc să-ți fi pierdut timpul cu micile tale furii, ar fi fost mai bine dacă mi-ai fi explicat ceea ce ai spus?

— La ce ți-ar folosi?

— A, ți se pare că nu merit să știu?

— Dacă te-ar fi interesat atât de mult, ai fi putut să vii la conferință.

— Nu puteam pentru că Pipina avea diaree.

— Bine, ajunge.

— Cum adică ajunge? Mă interesează foarte mult această problemă.

— Ai vrea să-ți explic în trei cuvinte ceea ce acolo am analizat în două ore. Și după aceea tot tu vorbești de frivolitate.

— Nu pretind să-mi spui totul. O idee, măcar. Ideea fundamentală. Mai ales că, trebuie să fii de acord, în capul meu am ceva în plus față de aceste doamne foarte grase care s-au excitat ascultându-te.

— Ce vorbești? sala era plină de studenți.

— Dacă-mi amintesc bine, într-o zi mi-ai spus că întreaga filozofie nu-i decât dezvoltarea unei intuiții centrale, chiar o metaforă: *panta rei*, râul lui Heraclit, sfera lui Parmenide. Da sau nu?

— Da.

— Perfect. Acum îmi vii cu povestea că teoria ta asupra lui Sartre are nevoie de două ore. Ce, e mai important Sartre decât filozofia lui Parmenide?

— Poți să crezi ce vrei.

— Cum?

— Acest reportaj al lui Sartre despre GREAȚA, a explicat el, obosit.

— Reportaj? Ce reportaj?

Ceva care se publicase cu mult timp în urmă. Mai mult ca sigur drept rezultat al sentimentului său de vinovăție.

— Sentiment de vinovăție?

— Sigur, mai există copii care mor de foame pe undeva. Și să scrii un roman în vreme ce...

— Care copil moare de foame?

— Nu, mama, nu-i vorba de mine. Și, mai departe?

— Am pornit de la ideea aceasta

— Și o astfel de idee ți se pare rea?

— Nu începe iarăși.

— Atunci?

— Atunci, ce? Ai putea să-mi spui când s-a întâmplat ca un roman, nu neapărat GREAȚA sau un roman oarecare, ci cel mai bun roman din lume, DON QUIJOTE, ULYSSES, PROCESUL, a reușit să salveze viața unui copil?

Dacă n-aș fi sigur de sinceritatea lui Sartre, ar trebui să cred că e fraza unui demagog. Mai mult: în ce fel și când, în ce fel un cuartet de Beethoven sau o pânză de Van Gogh a făcut ca un copil să nu moară de foame? Pentru asta trebuie să renegăm toată literatura, toată muzica și toată pictura?

— Acum câțiva ani, într-o vizită în India, copiii mureau de foame în stradă.

— Da, mama

— I-ai văzut pînă și tu?

— Nu, mamă.

— De asemenea, am citit o carte a unui scriitor francez, Jules Romains... nu, stai puțin... Romain Rolland, poate să fie el? confund mereu numele, sînt o catastrofă... În sfîrșit, ceva exact despre asta

— Despre ce, mama?

— Despre un copil care murea de foame. Cum îi spunea?

— Cui, mamă?

— Scriitorului.

— Nu știu, mama Sînd doi scriitori. Și din cei doi nu-l citesc pe nici unul.

— În loc să vorbești atîta și să înghiți atîta whisky, ai putea citi ceva mai mult și nici tu, Ernesto, nici tu nu-l cunoști?

— Nu, Maruja.

— Atunci, ți se pare că Sartre se înșală. Vezi că acela care mi-a adus vestea mi-a spus adevărul? Da sau nu?

— Proasto, asta nu înseamnă că am vorbit de rău. E ca și când l-aș fi apărut împotriva unei slăbiciuni. Vreau să spun că-l apăr pe cel mai bun Sartre.

— Așa că Sartre care suferă pentru moartea unui copil e un Sartre rău.

— Ăsta-i un sofism cît un dulap. După un astfel de criteriu, Beethoven era o persoană rea pentru că în timpul Revoluției Franceze în loc de marșuri militare compune sonate. Să nu coborîm discuția.

— Perfect, să ne întoarcem la argumentele tale. Vrei să spui că Sartre judecă prost, că nu-i capabil de vigoare rațională.

— Nu am spus asta Nu-i vorba de cum judecă, ci că se simte vinovat.

— Vinovat de ce?

— Amestecul acesta de protestant bîntuit de demoni.

— Nu-i ceva nou.

— Nu, poate că, totuși, un indiciu al numelui, acest Schweitzer. Altul ar fi urîțenia.

— Urîțenia lui. Ce legătură ar mai avea și asta cu reportajul?

— Un copil urît ca o broască. Ai citit CUVINTELE?

— Da, și ce?

— Îi era frică dacă se uitau la el.

— Da...

— Ce puteau să-i vadă? Trupul. Infernul nu-i decît privirea celorlalți. A ne privi înseamnă a ne pietrifica, a ne subjugă Nu sînt astea temele filozofiei și literaturii lui?

— Cît ești de arbitrar! Îmi reduci la aceste trei cuvinte toată gîndirea lui Sartre.

— Acum cîteva clipe, adu-ți aminte, mi-ai cerut s-o fac. *Panta rei*.

— Lasă, acum vrei să-mi faci dintr-un complex psihic bazai unei filozofii. E cam deocheată.

— Rușinea nu-i o trivialitate, mai ales rușinea unui copil. Poate să aibă o uriașă înrîurire existențială. Mi-e rușine, deci exist. De aici izvorăște totul.

— Totul? Mi se pare că te cam pripești.

— De ce? Partea esențială din opera unui scriitor izvorăște dintr-o obsesie din copilărie. Gîndește-te la literatura lui. Se lasă careva dezbrăcat?

— Tu crezi că n-am nimic de făcut decît să-mi amintesc personajele lui Sartre și să le văd cum se îmbracă sau dezbracă. De un secol nu citesc nimic.

— Îți spun asta pentru că mă chinuiești. Omul vrea să-i privească pe ceilalți de sus. Așa se simte puternic. Altcineva vrea să-și vadă prietena fără ca ea să știe că e văzută. Un alt tip se desfată închipuindu-și că-i invizibil și una din marile lui plăceri este să spioneze prin gaura cheii. Altul își închipuie că infernul e o privire care pătrunde peste tot într-o operă, infernul e privirea unei femei, o privire pentru care, culmea, trebuie să sufere o întreagă eternitate.

— Bun, e suficient. Unde vrem să ajungem? Dar filozofia...

— Mi se pare că citești cărțile pe deasupra. Sau n-ai citit FIINȚA ȘI NEANTUL

— Cum să nu, dar asta a fost în secolul al XIX-lea

— Asta și spun.

— Nu știu ce spui.

— Că citești pe deasupra. Altfel, ți-ai aminti de invizibilitate, trecere, clipă de clipă. Pagini despre trup, privire, rușine.

Moment în care a intrat Quique și a spus Maruja ești din zi în zi mai frumoasă, *et tout et tout*. Și apoi, adresîndu-i-se lui Sábato, a spus „Bună ziua, maestre”. Așa că Sábato și-a dat seama că întîrziase și a plecat

Imediat ce a ieșit, Beba s-a îndreptat indignată spre Quique:

— Te-am avertizat să nu te legi de el, cel puțin în prezența mea!

— Nu pot să ocolesc, scumpo. De cînd m-a obligat să lucrez în romanul acela, măcar așa să mă ușurez și eu. E plictisitor. Un pedant, o pocitanie. Într-o zi, cînd o să am timp, o să-ți spun niște lucruri, Doamne, Doamne. Despre tot acest *potinage*, pentru că, să știi, e superdocumentat.

— Nu văd pentru ce, în loc să faci lucruri neplăcute, nu i-ai povestit cîteva din bufele tale.

— De față cu el?

— Sigur.

— Aha. Ca după aceea frazele mele să apară în romanul lui. Romanul acesta la care spune că scrie de o sută douăzeci de ani.

QUIQUE ERA POSOMORÎT

După părerea Bebei, a-i interzice să vorbească rău despre oameni era ca și cînd i-ai fi interzis lui Galileo să-și enunțe celebrul aforism. Dar sosirea Silviei cu colegele ei de la școală a înviorat-o brusc, cînd i-au spus că-l văzuseră pe băiatul lui Molina cu motocicletă și scurtă din piele.

— Foarte bine! Fiecare popă cu sutana lui! Popă în pantaloni scurți, călugărițe în slip. Și gata cu mesa în latină, atunci cînd există o limbă atît de populară precum cea a mexicanului de la televiziune. Vă asigur că pînă și catolicismul va fi la fel de popular ca buletinele de pronosport, chiar și

pentru clasele sărace. Cu acești preoți liniștiți care în loc să-ți citeze din Sfântul Toma îți umplu urechile cu fenomenalele fraze din Marx și Engles. *Après tout*, creștinismul a căutat întotdeauna să fie popular. Dacă nu credeți, fetelor, gândiți-vă la botezul în apă. Ce poate fi mai ieftin? Cel puțin cât timp nu le vine ideea să facă botezul în Sahara. Amintiți-vă de neciopliții aceia care au inventat botezul în sînge de taur. Ce fel de cult poți propovădui cu o astfel de risipă, dacă trebuie să lichidezi un taur ori de cîte ori se naște un copil? Un cult pentru superoligarhia romană. Iar aici, pentru bebelușii lui Anchorena sau, cel puțin, pentru proștii îmbogățiți precum Bevilacqua.

— Ce s-a întîmplat cu Bevilacqua? a întrebato Maruja, ridicîndu-și nasul din jocurile de cuvinte încrucișate. Și-a cumpărat un taur?

— Dar unui oarecare ce altceva-i rămîne decît Sacra Biserică Apostolică Romană? Cel puțin e o religie de supermarket, omule.

PUȚINE SINGURĂȚĂȚI PRECUM CEA A ASCENSORULUI ȘI A OGLINZII SALE, (se gîndea Bruno), acest tăcut, dar implacabil confesor, acest mișcător confesional al lumii desacralizate, lumea Plasticului și a Computerelor. Și-l imagina pe Sábato privindu-și chipul fără nici un fel de pietate. Incet, dar inexorabil, peste el își lăsaseră urmele, sentimentele și pasiunile, afecțiunile și mînia, credința, iluzia și dezamăgirea, morțile pe care le trăise sau le prevestise, toamnele care îl întristaseră sau îi pulverizaseră orice curaj, iubirile care îl vrăjiseră, fantezmele care îl vizitau sau stăteau la pîndă în visurile sau în închipuirile sale. În ochii aceștia care au plîns de durere, în acești ochi care s-au închis din cauza somnului, dar și din pudoare sau viclenie, în aceste buze care s-au strîns din încăpățîinare, dar și din cruzime, în aceste sprîncene care s-au contractat din neliniște sau uimire, ori s-au ridicat sub întrebare sau îndoială, în aceste artere care se umflau din furie sau senzualitate, în toate acestea se conturase încet-încet geografia mișcătoare pe care sufletul reușește s-o construiască pe subtila și maleabila carne a feței. Arătîndu-se în felul acesta pe el însuși, după o fatalitate care îi este proprie (pentru că nu poate exista decît încarnat), prin mijlocirea acestei materii care este în același timp și închisoarea, și unica sa posibilitate de dăinuire.

Da, era aici: chipul prin care sufletul lui Sábato observa (și suferea) Universul, precum un condamnat la moarte încă neexecutat și privind printre gratii.

SE ÎNDREPTĂ SPRE RECOLETA pentru ca discuțiile și conferințele, totul nu era decît o formidabilă neînțelegerere. Imbecilul acesta, cum îi spunea?, explicînd religia prin plus valoare, să vedem cum explică faptul că muncitorii din New York îl sprijineau pe Nixon împotriva studenților aflați în grevă.

Sartre sfîșiat de pasiune și viciu dar apărînd dreptatea socială. Roquentin și glumele sale împotriva Autodidactului și umanismului socialist!

S-a așezat pe o bancă.

Il priveau. Un tînr i-a șoptit ceva fetei de lîngă el, arătîndu-l printr-un

gest pe care-l considera imperceptibil, dar pe care Sábato l-a observat așa cum păsările îl deosebesc pe omul care se plimbă pur și simplu față de cel care înaintează spre vînatul său. Și-a amintit cu melancolie de anii cînd era precum tînărul acesta și putea să meargă într-un parc și să citească o carte, ca oricare necunoscut, fără ca nimeni să-l privească sau să-l controleze.

Socrate și Sartre. Amîndoi urîți, amîndoi urîndu-și corpul fiindu-le scîrbă de carnea lui, dorindu-și o lume transparentă și veșnică. Cine poate să inventeze platonismul decît unul cu mațele pline de rahat?

Creăm ceea ce nu avem, ceea ce dorim cu necesitate.

Sigur, nu toate doamnele erau grase și nu toate doamnele grase veniseră aici. Pentru ce să vorbim atîta? Veniseră studenți, foarte mulți studenți, oameni într-adevăr interesați să afle ceva.

Oameni într-adevăr interesați? Aiurea.

Trebuia să se decidă și să se retragă în faimosul său atelier.

Dar nu, nu era posibil. Ar fi fost un semn de lașitate, o fugă din fața unor nenorociți.

Negrul din GREAȚA, în cămăruța aceea murdară, sub scara din New York. Salvat pentru totdeauna prin melodia eternă a blues-ului său. Eternitatea prin murdărie. A pornit spre cimitir. Citind încă o dată acel REQUIESCAT IN PACE așa cum se privește a doua oară într-o vitrină obiectul care ne fascinează și care, chiar dacă e foarte scump, știm că într-o zi va trebui să-l cumpărăm.

A ocolit zidul înalt care dă spre strada Vicente Lopez și s-a oprit să spioneze în trecere interiorul unei case cu chirie: rufe atîrnînd pe frînghie, cîini vagabonzi, copii plini de rapăn. Tipic pentru R, s-a gîndit Să trăiești într-un pod ca ăsta, acolo sus.

Visurile lui M. închis într-o cutie de sticlă și căutînd mereu cu mîinile un punct slab pe suprafața aceea transparentă dar inexorabilă, se agita un homuncul nu mai mare de douăzeci de centimetri, reducția unui englez de către un film american: slab, cu o haină de tweed și o lavalieră subțire, de felul celor ce nu se mai văd decît în Anglia. Mișcările lui aveau ceva amenințător. Se deplasa dintr-o parte într-alta, cu violență și furie, dar dintr-o dată rămînea împietrit, privind în sus, de unde M. îl observa cu atenție. Brusc a strigat ceva, dar, bineînțeles, ea nu l-a auzit pentru că totul se desfășura ca într-un film mut. A rămas însă îngrozită de țipătul acela teribil și de neauzit, precum și de expresia feței. O expresie „însămîntătoare", a explicat ea.

Ce vroia să spună prin cuvîntul acesta? A întrebat-o ca și cînd nu ar fi dat nici o importanță visului, cu o neliniște pe care a încercat să și-o ascundă.

Nu știa, nu știa cum s-o explice. Singurul lucru de care era sigură era această expresie însămîntătoare.

— Era exact personajul de care mi-ai vorbit, Patricio. Sînt absolut sigură — a adăugat ea și a continuat să-l privească de parcă ar fi așteptat ceva de la el.

— Da, bine, o să mă ocup de asta

O spusese însă fără convingere, pentru că nu era în stare să-i explice nimic în legătură cu forțele care-l înlănțuiau. Ea nu știa decît datele exterioare: calomniile, bîrfele, zvonurile ambigue etc. Nu știa că toate

acestea erau conduse de o putere subtilă și tocmai de aceea mai de temut.

Așa au trecut mai multe luni. Pînă cînd M. i-a povestit un alt vis: Ricardo trebuia să opereze pe cineva. Acest cineva stătea întins pe un pat cu roțile, sub luminile proiectoarelor din sala de operație. Ricardo a smuls pătura de pe el și atunci a văzut că era înfășurat în niște bandaje de mumie. A făcut o tăietură în pînza prăfuită și veche, după aceea în pielea pergamentoasă de-a lungul pieptului și peste stomac, fără să curgă măcar o picătură de sînge. Din cavitatea în care trebuiau să se afle intestinele, a ieșit un uriaș vierme negru, exact atît cît fusese făcută tăietura, adică în jur de 30 de centimetri, începînd să se miște, scoțîndu-și un fel de picioare care s-au preschimbat brusc în extremități foarte nervoase, în cîteva secunde, viermele s-a metamorfozat în miniatura unui diavol negru care a sărit pe fața lui M.

M. și-a dat cu părerea că *asta* avea legătură cu Patricio.

Sábato a privit-o perplex, pentru că își cunoștea foarte bine însușirile în interpretarea viselor. S-a tulburat foarte mult.

Se afla în fața cafenelei LA BIELA.

S-a așezat într-un colț izolat și a început să-și facă un fel de bilanț, închipuindu-și că între timp era observat, că vroiau să-îl cunoască (ce verb, atît de arogant și de înșelător!) și, mai mult, că îl urmăriseră și-i aflaseră vicisitudinile din interviuri și reportaje (fantezie a lumii moderne care crede că un om poate fi cunoscut pe baza unei convorbiri de o oră, și aceasta transmisă prost). Toate acestea nu aveau nici o semnificație. În adînc, ca toți ceilalți, își trăia visele lui, viciile secrete pe care nimeni sau foarte puțini i le bănuiau. Mai apoi, ca într-un subsol, tumultul grotesc, acea îngrămădire scelerată. Sus, mergea la Ambasada Franței, unde, cu toată curtoazia, se emiteau și se primeau minciuni și locuri comune care pot și trebuie să fie rostite într-o ambasadă: cu amabilitate, cu înțelegere, cu maniere alese. Bine că, cel puțin, nu era un spirit ingenios și strălucitor. Pentru că atunci, pregătindu-se de culcare și scoțîndu-și pantalonii, ar fi trebuit să-și amintească de Kierkegaard făcînd același lucru și exclamînd „am subjugat toată concurența și aflîndu-mă singur, în camera mea, am fost tentat să-mi trag un glonț în tîmplă”.

Pînă cînd i-a văzut pe băieți.

O TRAGERE LA RĂSPUNDERE

Se așezase într-un colț, ca de obicei, și îi observa de aici pe cei care ocupaseră măsuta de unde se vede bulevardul Quintana. O vedea foarte bine pe fată pentru că se afla față în față cu ea, iar lumina după-amiezii îi cădea direct pe chip. Pe băiat, însă, îl vedea din spate, deși prin mișcările capului i-a văzut, în fugă, și profilul.

Era prima dată cînd îi vedea. De asta era sigur, pentru că expresia fetei era de neuitat. De ce? La început nu putea să-și explice.

Purta părul foarte scurt, de culoarea bronzului, un bronz nelustruit. La prima vedere, ochii păreau de asemeni de culoare închisă, dar după aceea îți dădea seama că aveau o lumină aproape verde. Fața îi era osoasă, puternică, maxilarul bine strîns și o gură ușor țuguată, consecință sigură a unei danturi pronunțate. O gură pe care, privind-o, ai certitudinea

încăpățînării și dîrzeniei, capabilă să păstreze un secret chiar și sub cea mai cruntă tortură. Putea să aibă nouăsprezece ani. Nu, douăzeci. Aproape că nu vorbea, limitîndu-se să-l asculte pe băiat, cu o privire profundă și îndepărtată, ușor distrată, ceea ce o făcea de neuitat. Ce se afla oare în privirea aceea? S-a gîndit că s-ar fi putut să aibă o ușoară deviație a ochilor.

Nu. Nu o mai văzuse niciodată. Și cu toate acestea avea senzația că vedea pe cineva pe care-l cunoscuse bine. Va fi cunoscut-o cîndva pe sora ei? Ori pe mamă? Senzația de „văzut”, ca întotdeauna, îi provoca o puternică neliniște, accentuată de certitudinea că vorbeau despre el. Sentiment trist pe care numai scriitorii pot să-l îndure și pe care numai ei îl pot înțelege, se gîndea el cu amărăciune. Pentru că nu-i suficient să fii cunoscut (ca un actor sau un politician) pentru a trăi această nuanță de neliniște: e absolut necesar să fii autor de ficțiuni, adică cineva care este judecat nu numai prin amănuntele cu care este judecată o persoană publică, ci și prin ceea ce sînt sau reprezintă personajele unui roman.

Da, vorbeau despre el. Sau, mai exact spus, era evident că băiatul era cel care făcea acest lucru. Intr-atîta, încît începuse să-l privească pe furiș, cu coada ochiului, clipe în care Sábato a reușit să-i cerceteze mai îndeaproape profilul: avea aceeași gură cu a fetei (ușor pronunțată înainte), același păr de culoarea bronzului nelustruit, același nas osos, puțin coroiat, chiar și aceleași buze mari și cărnoase.

Fără nici un fel de îndoială, erau frați. Și el putea să aibă un an, cel mult doi mai puțin decît ea. Expresia feței lui i s-a părut batjocoritoare, iar mîinile, lungi și osoase, contractîndu-se sub o putere disproporționată: exista ceva disproporționat în el, mișcările îi erau abrupte, repezi și pline de stîngăcie.

Pe măsură ce se scurgea timpul, Sábato devenea tot mai agitat începuse chiar să se înfurie, cînd i s-a lămurit unul din mistere: Van Gogh și urechea tăiată. Brusc, se interpuseră diferența de sex, vîrstă, bandaj, șapca de piele și pipa. Aceeași privire rătăcită, același mod distrat și sumbru de a cerceta realitatea. Și abia acum își explica prima impresie de ochi negri, care în realitate erau verzi.

Descoperirea aceasta l-a neliniștit și mai mult, dublîndu-i curiozitatea de a ști despre ce vorbeau.

Vor fi trăit, oare, alți scriitori sentimentul pe care-l trăia el în fața unui necunoscut care-i citise cărțile? Un amestec ciudat de rușine, curiozitate și teamă. Uneori, precum în momentul acesta, necunoscutul era un tînăr, un student care-și duce, nevinovat, însemnele căutărilor și amărăciunilor lui, caz în care încerca să-și imagineze de ce îi citea cărțile, ce pagini l-ar fi ajutat în necunoașterea lui și care dintre acestea, dimpotrivă, i-ar fi sporit neliniștea; care dintre pasaje l-ar fi marcat cu ferocitatea sau bucuria lor, dovadă clară a propriei sale mîinii împotriva universului, ori confirmare directă a unei bănuieli asupra iubirii sau singurătății. Alteori necunoscutul era un om matur, o femeie de casă, ori o femeie de lume. Ceea ce îl uimea în mod deosebit era această varietate de oameni care pot să citească aceeași carte, ca și cînd ar fi fost vorba de mai multe cărți, absolut diferite. Un singur text care, cu toate acestea, oferă un nesfîrșit număr de interpretări, deosebite și chiar opuse, asupra sensului existenței, asupra morții și vieții. Altfel n-ar fi putut înțelege cum e cu puțință că paginile sale

ar fi putut să-l intereseze pe un tânăr care se gîndește la modul de atacare a unei bănci, ori a unui antreprenor care triumfase în afaceri. E ca o sticlă aruncată în valurile mării, s-a gîndit el. Mesaj neclar, ce poate fi interpretat în atîtea feluri, încît naufragiatul nu mai putea fi găsit la timp. Ori ca o mare proprietate cu un castel arătos, dar cu dependențe complicate pentru servitori și supuși (într-una din acestea se putea afla lucrul cel mai important), cu parcuri îngrijite, dar și cu păduri de nepătruns, cu lagune și mlaștini, cu peșteri înfricoșătoare. Astfel că fiecare vizitator este atras în mod diferit de vastul și complexul domeniu, fascinat de peșterile întunecate, dezgustat de parcurile bine îngrijite, sau străbătînd cu o patimă temerară nesfîrșitele mlaștini pline cu șerpi, în vreme ce alții ascultă frivolități în saloanele grele de stucatură pictată.

Intr-un anume moment i s-a părut că lucrurile spuse de tînărul acela au neliniștit-o pe sora sa, pentru că i-a șoptit ceva la ureche, ca un fel de sfat. Atunci, el a dat să se ridice, dar ea l-a apucat de braț și l-a obligat să se așeze din nou pe scaun. Din gestul acesta și-a dat seama că și ea avea mîinile puternice și osoase, dovedind o mare forță a mușchilor. Discuția a continuat pe mai departe, sau mai bine zis, el a continuat să-i aducă noi argumente, iar ea să se opună la ceea ce se afla în joc. Pînă cînd, în sfîrșit, tînărul s-a ridicat brusc și, înainte ca ea să-l poată opri, s-a îndreptat spre masa unde se afla Sábato.

De multe ori, prin cafenele, observase șovăielile cîte unui student care, în cele din urmă, se hotăra să-i vorbească. Din această lungă experiență a dedus că acum se producea un fapt neplăcut.

Pentru vîrsta sa, băiatul era prea înalt, iar felul de a se mișca i-a confirmat impresia pe care și-o făcuse cît timp îl observase șezînd pe scaun: era dur și violent, din întreg comportamentul său ghicindu-se mînia. Nu numai împotriva lui Sábato: împotriva întregii realități.

Cînd a ajuns lîngă el, cu un glas excesiv de puternic pentru a fi vorba de o conversație, aproape strigînd, i-a spus:

— V-am văzut fotografia în revista aia, GENTE.

Expresia feței în momentul în care a rostit „revista aia” era exact expresia anumitor persoane cînd trec foarte aproape de excremente. Sábato l-a privit ca și cînd l-ar fi întrebat ce vroia să spună prin observația sa.

— Iar de curînd s-a publicat și un interviu, a adăugat ca și cînd l-ar fi acuzat de ceva.

Lăsîndu-l să creadă că n-a înțeles tonul, Sábato a admis:

— Da, e adevărat.

— Iar acum, în ultimul număr, am văzut că ați luat parte la inaugurarea unui magazin în pasajul Alevar.

Sábato era pe punctul de a face explozie. Cu toate acestea, i-a răspuns calm, făcînd un ultim efort pentru a se stăpîni:

— Da, este magazinul unei prietene pictorițe.

— Prietene care au magazine, a adăugat cu furie băiatul. Sábato a explodat, în clipa aceea, ridicîndu-se și țipînd:

— Și cine ești tu ca să mă judeci pe mine și pe prietenii mei? Cu ce drept?

— Cu ce drept? Am mai mult drept decît își poate imagina o persoană ca dumneata

Fără să-și dea seama, Sábato s-a trezit dîndu-i o lovitură prin care era aproape gata să-l trîntească la pămînt

— Mucos obraznic! a strigat el, în timp ce lumea care era de față s-a interpus între ei, cineva tîrîndu-l pe băiat spre masa lui. Se ridicase pînă și sora lui, alergînd spre locul cu pricina. După aceea, de la masa lui, Sábato a observat că-i spunea ceva fratelui ei, tot în șoaptă, dar cu multă severitate. Cu mișcările lui iuți, caracteristice, tînărul s-a ridicat și-a ieșit din cafenea mai mult fugind. Sábato s-a simțit ridicol și deprimat. Toată lumea se uita la el, iar cîteva femei începuseră să clevetească. A plătit și a ieșit fără a se mai uita în jurul lui.

S-a plimbat prin parcul Recoleta, încercînd să se liniștească.

El rodea o mînie fără margini, dar, curios lucru, nu era vorba de o mînie împotriva aceluia băiat, ci împotriva lui însuși și împotriva întregii realități. „Realitatea!” Care realitate? Care dintre multele care există? Poate că cea mai rea, cea mai superficială: cea a magazinelor și a revistelor populare. I-a fost scîrbă de el însuși, dar era și indignat de atitudinea aceea ușuratică și spectaculoasă a tînărului: scîrba împotriva propriei persoane părea să-l atingă și pe băiat, intrînd în el, murdărindu-l într-un fel pe care nu reușea să-l priceapă, pentru ca după aceea să revină, lovindu-l din nou direct în față, violentă și umilitoare.

S-a așezat pe banca circulară care înconjură rădăcinile uriașului eucalipt.

Parcul începea să se stingă sub umbrele înserării.

A închis ochii și a început să mediteze asupra întregii sale vieți, cînd a auzit glasul unei femei care i se adresa cu timiditate. Deschizînd ochii, a văzut-o stînd înaintea sa, într-o atitudine nehotărîtă, ca și cînd s-ar fi simțit vinovată. S-a ridicat.

Fata l-a privit cîteva secunde cu expresia aceea din portretul lui Van Gogh, iar după aceea a cutezat să-i spună:

— Atitudinea lui Nacho nu exprimă tot adevărul. Sábato a privit-o nedumerit, rostind cu furie:

— Drace, cu atît mai rău.

Ea și-a mușcat buzele, dîndu-și seama că fraza pe care o rostise fusese cam nelalocul ei. A încercat s-o atenueze:

— Să vedeți, de fapt n-am vrut să spun asta. Știți, toți ne putem înșela și spunem cuvinte care nu ne exprimă cu exactitate... Vroiam...

Sábato s-a simțit foarte jenat, mai ales pentru că fata continua să-l observe cu privirile acelea de nepătruns. Se crease o situație ușor neplăcută, pînă cînd ea a rostit din nou:

— Bine, îmi pare foarte rău... eu... Nacho... La revedere. Și a dat să plece.

După primii pași, s-a oprit în loc și s-a întors spre el pentru a adăuga:

— Domnule Sábato — glasul era nesigur, tremurător -, voiam să vă spun... eu și fratele meu... personajele dumneavoastră... adică Alejandra și Castel...

S-a oprit din mers și cîteva clipe au rămas privindu-se. După aceea, ea a adăugat cu aceeași voce șovăitoare:

— Să nu mă înțelegeți greșit... Aceste personaje n-au nimic... vă dați seama... dar interviurile și revistele de tipul acela...

A tăcut.

Și fără nici o trecere, precum o făcuse fratele ei, a țipat: „E oribil!”. Și a plecat cît se poate de repede. Sábato a rămas paralizat de atitudinea și cuvintele ei, dar și de sumbra și aspra-i frumusețe. După aceea, aproape mecanic, a început să se plimbe din nou prin parc, apucînd-o pe alea care trece pe lîngă zidul Azilului.

SUB AMURG

- se gîdea Bruno -, statuile îl priveau de acolo, de sus, cu intolerabila lor melancolie și, mai mult ca sigur, începea să pună stăpînire pe el sentimentul acela de neputință și neînțelegere pe care îl simțise uneori și Castel, străbătînd aceeași alee. Și totuși, tinerii aceștia, care deslușeau întru totul neajutorarea din nefericitul acela, nu erau în stare să bănuiască, cel puțin, că același lucru îl trăia el însuși; nu reușeau să înțeleagă că singurătatea aceea și sensul acela al absolutului continuau într-un anume mod să existe într-un colț oarecare din propria sa ființă, ascunzîndu-se, ori luptîndu-se împotriva altor ființe, caractere oribile sau canalii pure, care trăiau tot în el, luptînd pentru a-și face loc, cerînd îndurare sau înțelegere, oricare ar fi fost să fie soarta lor în romanele pe care le scria, în timp ce inima lui Sábato continua să suporte această viață tulbură și superficială pe care oamenii simpli o numesc „realitate”.

NACHO A INTRAT ÎN CAMERA LUI,

a căutat fotografia lui Sábato de la ambasada franceză, a decupat-o cu foarfecele și a fixat-o cu două pioane pe perete, alături de altele două: una a lui Anouilh intrînd în biserică, într-o jachetă, la braț cu fiica lui îmbrăcată în rochie albă de mireasă, dedesubtul căreia, ca în desenele pentru copii, scrisese cu pixul: COPILUL CURVEI DIN CREON; cealaltă îl reprezenta pe Flaubert, cu un Nacho mărunțel lipit alături pentru a-i striga: DAR EA S-A SINUCIS, DOBITOCULE!

Cu același pix colorat, în mîna unui bărbat care se afla alături de Sábato, a desenat un balon, scriind în interiorul lui un singur cuvînt: CĂNĂLIUȚA! Un singur cuvînt care i se părea, însă, semnificativ de două ori, pentru că ilustra foarte bine arsenalul verbal al acestui cavaler. S-a retras puțin de la perete, pentru a-l privi și judeca precum o pînză dintr-o expoziție. Buzele strînse, cu colțurile în jos, vorbeau în același timp de un dispreț fără margini și de o scîrbă amară. A scuipat, și-a trecut dosul palmei peste buze și s-a aruncat în pat, gînditor, cu ochii în tavan.

Spre miezul nopții a auzit pașii Agustinei pe coridor și, imediat, cheia răsucindu-se în broască. S-a ridicat și a aprins lumina.

— Stinge-o, a spus ea, intrînd Știi că-mi face rău.

L-a neliniștit tonul, între poruncă și neliniște. Numai sub lumina de pe noptieră nu-i putea desluși expresia feței, chiar dacă îi știa atît de bine chipul și îl putea parcurge dintr-o parte într-alta, așa cum un asin, noaptea, merge pe creasta unei prăpăstii fără să se prăbușească în abis. Fără să se dezbrace, Agustina s-a aruncat în pat, întorcîndu-se cu fața la perete.

Nacho a ieșit.

În timp ce se plimba, a încercat să se liniștească spunîndu-și că ea se iritase din cauza scenei petrecute în LA BIELA, considerînd purtarea lui cu acest tip drept grotescă și spectaculară, ridicolul cu care reușise să-l acopere pe Sábato făcînd-o să se rușineze.

Dar, s-a întrebat brusc (și gîndul acesta fugăr a fost ca bănuiala unui pericol din întuneric), s-ar fi simțit, oare, la fel de rușinată dacă ar fi fost

vorba de un alt individ?

A rătăcit mult timp pe străduțele întunecoase care dau spre marele bulevard, apoi s-a întors. Departe de a-l fi liniștit, cîntărirea anumitor amănunte terminase prin a-l tulbura și mai mult, în mod deosebit un cuvînt pe care ea îl spusese (ca pe o exclamație) pe cînd citiseră împreună romanul lui Sábato.

Intrînd în casă, a observat că Agustina adormise fără să stingă lampa de pe noptieră, îmbrăcată așa cum sosise. Dar acum nu mai stătea cu fața la perete.

S-a așezat jos pe dușumele, aproape de ea, și a privit-o îndelung. Somnul ei era agitat, a dat să murmure ceva, încrețindu-și fruntea, și părea că are dificultăți de respirație. Cu grijă, cu dragoste și teamă pentru ceea ce s-ar fi putut întîmpla, Nacho și-a apropiat mîinile de fața ei și cu vîrfurile degetelor i-a mîngîiat buzele mari și cărnoase. Ea s-a înfiorat pentru o clipă, a murmurat iarăși ceva de neînțeles, apoi s-a întors spre perete, continuîndu-și solitara-i călătorie nocturnă.

Vroia s-o sărute. Dar pe cine ar fi sărutat? În astfel de momente sufletul ei îi părăsise trupul. Spre care îndepărtate teritorii?

*Oh, Electra! — a rostit el. Nu te uită nici Apolo,
regele din Crisia, bogat în turme,
nici negrul monarh din întunecatul Akeront!*

DOCTORUL LUDWIG SCHNEIDER

Mi se pare că ți-am povestit cum m-am întîlnit pentru prima dată cu acest individ, puțin timp după ce apăruse TUNELUL, în 1948. Știi care a fost singura lui întrebare? Despre orbirea lui Allende.

Nu i-aș fi dat nici un fel de importanță acestei întrebări dacă după mulți ani în care nu l-am mai văzut, cred că prin 1962, nu m-aș fi întîlnit iarăși cu el, în stradă. Întîlnit... E un fel neatent de a vorbi, dumneata îți dai seama. Pentru că nu era vorba de o întîlnire în sensul obișnuit pe care-l dăm acestui cuvînt Nu, individul acesta *mă căuta*. Înțelegi? Mai mult: mă urmărea din umbră, cine mai știe de cît timp. De unde știu că mă urmărea? E o chestiune de miros, un instinct care nu mă înșală niciodată. Probabil că mă urmărea chiar din clipa în care citise primul meu roman. Fără probabil. Mi-am adus aminte de cuvintele lui de atunci, comentînd descrierea pe care Castel o face orbilor:

— Așa că au pielea rece, nu?

O spusese rîzînd, bineînțeles. Dar cu trecerea anilor, rîsul acela căpătase un sens sinistru. Tipul ăsta rîdea așa cum dansează un schilod.

Doisprezece ani mai tîrziu apăruse din nou în drumul meu, pentru a-mi spune ceva. Pentru a-mi spune ce? Ceva despre Fernando Vidai Olmos. Îți dai seama? Dar, mai înainte, vreau să-ți explic cum l-am cunoscut.

Rezultă că persoanele care iubesc foarte mult pe cineva pot fi folosite de forțele maligne pentru a-i face rău. Dacă ne gîndim doar o clipă, e de înțeles. Pe doctorul Schneider l-am cunoscut prin Mabel, sora Bebei. Zic doctor pentru că așa mi l-au prezentat, chiar dacă n-a știut nimeni niciodată ce fel de doctorat deținea și unde și-l obținuse. De fapt, n-a fost Mabel însăși cea care mi l-a prezentat, ci unul din oamenii aceia care fac parte din ceea ce noi spunem că este Legiunea Străină a lui Mabel: o adunătură de unguri, cehi, polonezi, nemți și sîrbi (sau croați: aici nimeni nu-i poate deosebi, dar, acolo, se sfîșie tocmai datorită acestei deosebiri),

în sfârșit, tot felul de oameni care s-au abătut peste Buenos Aires ca niște parașutiști în timpul sau imediat după cel de al doilea război. Aventurieri, conți adevărați și aprocrifi, actrițe și baronese care făceau spionaj (în mod voluntar sau din obligație), profesori români, colaboraționiști sau naziști etc. Între ei se aflau și persoane excepționale tîrîte de vîltoare. Dar exact acest amestec de lume bună și aventurieri făcea ca situația să fie și mai periculoasă. Unul din tipii aceștia din Legiunea Străină a lui Mabel, care după aceea dispăruse, se presupune că în jungla din Matto Grosso, a fost cel care a insistat (acesta e cuvîntul) ca eu să-l cunosc pe doctorul Schneider. Cum ți-am spus, romanul meu abia apăruse, așa că trebuie să fi fost în anul 1948. Unul din amănuntele care, mulți ani după aceea, cînd am publicat EROI ȘI MORMINTE, mi-a revenit mereu în memorie, neliniștindu-mă, era faptul că un străin care nu avea nici un fel de legătură cu literatura argentiniană îi spusese prietenului lui Mabel că „îl interesa în mod deosebit” să-l cunoască pe autorul TUNELULUI.

Ne-am întîlnit în ZUR POST. La început mi-a făcut impresia unuia dintre indivizii aceștia din Orientul Mijlociu care pot la fel de bine să fie sefarzi, armeni sau sirieni. Era deosebit de corpulent, cu umerii căzuți, încît părea pe jumătate cocoșat. Spatele foarte lat, brațele puternice și mîinile păroase, cu mult păr negru pe dosul palmelor. Proaspăt bărbierit, dar cu o barbă care începea să-i crească imediat după trecerea briciului, pentru că din toate părțile răsăreau perii negri, groși și răsuciți. Chiar și din urechi, de pildă. Sprîncenele erau foarte mari, aproape împreunate, acoperind ca un balcon plin de buruieni prăfuite ochii negri, mari și migdalați. Firește, buzele nu puteau fi altceva decît continuarea acestor date: dacă n-ar fi fost groase și senzuale, te-ai fi putut gîndi că era vorba de o nedreptate. Cînd rîdea, lăsa să se vadă niște dinți mari, îngălbeniți, în mod sigur din pricina țigărilor aprinse una de la alta. Nasul îi era coroiat și mare. În sfârșit, nu-i mai lipsea decît taurul înaripat. Un satrap oriental din poveștile lui Malet. Un membru din brigada lui Karadagian: Baronul Armean, Piratul Sirian sau Evreul Mascat.

Bea berea cu setea și plăcerea proporțională buzelor, nasului uriaș și ochilor de catifea desfrînată.

După ce și-a trecut dosul palmei păroase peste buze, curățindu-și spuma de la o jumătate de litru de bere pe care o băuse pe nerăsuflăte, mi-a pus mai multe întrebări în legătură cu TUNELUL. De ce îl făcusem orb pe soțul Măriei? Avea, oare, o semnificație specială acest amănunt? Misterioșii săi ochi negri mă cercetau de dincolo de balconul plin de buruieni al sprîncenelor, ca niște fiare ce stau la pîndă între lianele junglei. Și pielea e rece, nu? În momentul acela, nu am dat nici un fel de importanță întrebărilor sale. Era atît de departe de adevăr! După aceea, cu rîsul acela care putea fi un rîs de bucurie așa cum e o plăcere amorul cu o prostituată, a exclamat:

— Incornorat și orb!

Au trebuit să treacă mulți ani pentru ca să-mi aduc aminte de această glumă de prost-gust și să-mi dau seama că în acest fel vroise să-mi spulbere orice neliniște pe care mi-ar fi putut-o provoca întrebările sale.

Uitasem să-ți spun că exclamația ultimă fusese făcută de față cu o femeie care tocmai sosise: Hedwiga Rosenberg. Ii cercetam cu o curiozitate sporită trăsăturile frumoase deși obosite, dar, asemeni unei

figuri bătute pe o monedă de aur care a circulat o sută de ani, contemplînd-o, încă îţi mai vorbeau de ceea ce putuse să fie splendoarea de la începuturi. Cînd Schneider, cu rîsul său grotesc, rostise „încornorat şi orb”, mi-am dat seama că s-a tulburat îndată după acest incident, Schneider s-a scuzat pentru cîteva clipe, pentru că avea de vorbit ceva urgent cu ungurul. S-au aşezat amîndoi la altă masă, lăsîndu-mă singur cu femeia. Mai tîrziu am început să cred că această manevră nu fusese deloc întîmplătoare.

Am întrebat-o dacă se afla de mult timp în ţară.

— Am sosit în 1944. Am plecat din Ungaria îndată ce au intrat trupele ruseşti.

Am fost surprins, chiar dacă mi-am amintit că mulţi evrei bogaţi fugiseră de teama comunismului, după ce reuşiseră să se ascundă de nazişti.

— Vă miră? m-a întrebat ea.

— Cînd au intrat trupele sovietice?

— Da.

Am privit-o îndelung.

— Credeam că aţi fugit mai înainte, am adăugat.

— Cînd să fi fugit?

— Cînd a intrat armata hitleristă.

Şi-a lăsat privirile în pahar, iar după o clipă mi-a răspuns:

— Niciodată n-am fost nazişti, dar ne-au lăsat în pace. Surpriza mea devenea uluială.

— Ce vi se pare ciudat? N-am fost singurul caz. Probabil aveau de gînd să le fim de folos.

— Să le fiţi de folos? Cui?

— Lui Hitler. Intotdeauna a căutat sprijinul anumitor familii. Dumneata o ştii foarte bine.

— Sprijin de la o familie de evrei? S-a roşit.

— Iartă-mă, n-am vrut să te ofensez, pentru mine asta nu-i un motiv de ruşine, m-am grăbit să-i spun.

— Nici pentru mine. Dar nu-i vorba de asta. Mai apoi, după o clipă de şovăială, a adăugat:

— Eu nu sînt evreică.

Chiar în clipa aceea, Schneider a revenit împreună cu ungurul, care şi-a luat la revedere şi a plecat

Schneider auzise ultimele cuvinte ale femeii şi, cu hohotele acelea vulgare, m-a lămurit că aceasta era contesa Hedwiga von Rosenberg.

Nu m-am simţit deloc la largul mea Dar chiar şi aşa, mi-am dat seama de un fenomen ciudat, pe care întîlnirile de după aceea aveau să mi-l confirme: în apropierea lui Schneider, femeia aceea devenea altă persoană. Chiar dacă nu se ajungea la starea de hipnoză provocată de magul care o domina, simţeam că în sufletul ei se petrecea ceva asemănător. Confirmată în împrejurările ulterioare, impresia aceasta a început să mi se pară nu numai neplăcută, ci de-a dreptul scîrboasă, pentru că asistam la subjugarea unei fiinţe de o extremă delicateţe de către un individ vulgar pînă în vîrfurile degetelor. Care era secretul acestei legături?

Ani după aceea, în 1962, cînd individul a reapărut în calea mea, am

avut posibilitatea să mă conving de adevărul existenței aceluși fenomen, să-l aprofundez și să ajung la concluzia că între cei doi nu putea exista nici un fel de legătură în afara celei dintre hipnotizator și medium. Era suficient un singur semn din partea lui Schneider pentru ca ea să execute ceea ce dorea el. Ciudat rămîne faptul că el nu prezenta nici una din acele calități deosebite presupuse la cei care au asemenea puteri mintale: ochi pătrunzători, frunte încrețită, gura bine strînsă. Își manifesta invariabil ironia prostească, buzele groase și întredeschise. De dragoste, nici vorbă. Oricare ar fi putut să fie aceste legături între ei, era evident că Schneider nu iubea pe nimeni. Cuvîntul instrument era cel care părea s-o caracterizeze cel mai exact pe Hedwiga. Un instrument, însă, servește la ceva anume, și eu m-am întrebat (imediat după întîlnirea din 1962) la ce o folosea Schneider pe contesă. La început, mi-era imposibil să-mi imaginez așa ceva. Pentru a obține bani de la anumiți oameni? Mai degrabă înclinam să cred în relațiile care pot exista între șeful unui serviciu de spionaj și unul dintre agenții săi. Dar ce fel de spionaj? Și în favoarea cărei țări? Nu era posibil, într-un astfel de caz, ca șeful să-i permită atîta pierdere de vreme cu o persoană ca mine, care nu l-ar fi putut interesa nicicum în privința unui război. Și era limpede că nu numai că-i îngăduia, ci chiar căuta să consolideze relațiile cu mine. În primii ani, m-am gîndit mult la lucrul acesta, ajungînd la concluzia că nu existau decît două alternative: fie că nu exista nici un fel de spionaj, ci era vorba de un viciu foarte curios și bine ascuns, fie că exista un spionaj, dar nu unul de război, ci în legătură cu ceva absolut deosebit, caz în care era

posibil ca eu să fi fost vîrît într-o rețea mai mult decît subtilă și foarte puternică.

Așadar, cea de a doua întîlnire cu Schneider s-a produs în 1962, la cîteva luni după apariția în librării a romanului meu EROI ȘI MORMINTE, prin intermediul Hedwigăi. Am fost foarte surprins pentru că nu o mai revăzusem și presupuneam că, asemeni multor altor emigranți, se întorsese în Europa. Da, într-adevăr, mi-a spus, trăise cîteva ani la New York, unde avea niște veri. Întîlnirea a avut loc într-o cafenea unde nu mă duc niciodată, astfel că, la prima vedere, se poate spune că a fost o simplă întîmplare. Abia apoi am înțeles că era o întîmplare mult prea deosebită pentru ca să fie și posibilă: era evident că mă urmăreau. La cîteva minute, a sosit și Schneider, care, așa cum ți-am spus, mi-a vorbit de romanul meu. Despre Raportul despre Orbi nu mi-a vorbit decît după ce a comentat alte lucruri: cazul Lavalles, de exemplu. După aceea, ca și cînd ar fi fost vorba de ceva curios, m-a întrebat de Vidai Olmos.

— Mi se pare că dumneata ai un fel de obsesie față de Orbi, a zis el, izbucnind în aceleași hohote grotești.

— Vidai Olmos e un paranoic, i-am răspuns eu. Nu cred că aveți ingenuitatea de a-mi atribui mie tot ceea ce gîndește și face acest om.

A hohotit iarăși. Hedwiga avea o față ca de somnambul.

— Să fim serioși, prietene Sábato, mi-a tăiat-o el. Veți fi citit pînă și pe Chestov, nu-i așa?

— Pe Chestov?

Am rămas surprins de faptul că îl cunoștea pe un autor atît de puțin citit.

— Bineînțeles, am admis eu, rușinat.

A înghițit o dată din bere, trecându-și dosul palmei peste gură.

Ridicându-și iarăși ochii spre mine, mi s-a părut că străluceau așa cum nu străluciseră niciodată. A fost vorba doar de o zecime de secundă, așa cred, pentru că imediat au redevenit surîzători, glumeți, vulgari.

— Sigur, sigur, a adăugat el, ușor enigmatic.

M-am simțit iarăși destul de incomod, am pretextat o obligație oarecare, iar după ce l-am întrebat cât e ceasul, m-am ridicat de la masă, cu promisiunea (pe care nu mă gândeam s-o îndeplinesc) de a mă reîntîlni cu ei. Despărțindu-mă de Hedwiga, mi s-a părut că se uită la mine ca și când mi-ar fi cerut s-o ajut. La ce s-o ajut? Poate că am săvîrșit o greșală, dar tocmai datorită acestei priviri am revăzut-o. L-am cerut telefonul.

— Da, da, a zis Schneider cu un ton ce mi s-a părut sarcastic. Dă-i telefonul tău.

Imediat ce am ieșit din cafenea, am alergat la prima librărie pentru a cerceta un dicționar Gotha: dacă mă mințise în legătură cu adevărata personalitate a Hedwigăi, trebuia să mă pun cu și mai mult temei la adăpost în cea de a doua parte a dicționarului figura familia respectivă: catolici, descendenți din Conrad ab dem Rosenberg, 1322. Urma lista baronilor, conților, seniorilor din Austria de Jos, a principilor din Imperiul cel Sfînt etc. Între ultimii descendenți, contesa Hedwig-Marie-Henriette-Gabrielle von Rosenberg, născută la Budapesta în 1922.

Aceste referințe m-au liniștit, dar numai pentru puțin timp. Pentru că imediat m-am gîndit că Schneider nu putea fi atît de prost, înșelîndu-mă cu ceva atît de ușor de verificat. Da, ea era într-adevăr contesa Hedwig von Rosenberg. Și ce-mi dovedea asta? Indiferent ce, când am reîntîlnit-o, primul lucru pe care i l-am reproșat de la bun început a fost de ce îmi ascunsese identitatea ei.

— Da, și ce? Ce importanță avea asta? mi-a spus ea Bineînțeles, nu-i puteam mărturisi ce însemna pentru mine

certitudinea absolută asupra persoanelor cu care intram în contact

— În privința evreilor, a adăugat surîzînd, e drept că Rosenberg, de obicei, e un astfel de nume. În afară de asta, una din rudele mele, contele Erwin, la începutul secolului, s-a căsătorit cu o nordamericană, Cathleen Wolff, despărțită de un anume Spotswood, amîndoi evrei.

Timp de cîteva luni am trăit sub obsesia ipotezei pe care mi-o formulasem singur. Era îngrozitor să mă știu urmărit de un om ca Schneider, și într-un anume fel mi se părea de preferat posibilitatea unui viciu. Droguri? Putea fi șeful unei organizații de acest tip, iar contesa un instrument. Da, era preferabilă această situație. Dar calmul acesta era doar relativ, pentru că, dacă era vorba de droguri, de ce mă căutau pe mine. Schneider mă neliniștea pentru ceea ce ar fi putut face din mine în timpul somnului sau într-un somn provocat. Cred în dedublarea trupului și a sufletului pentru că altfel nu mi-aș putea explica presimțirile (despre aceasta, știi foarte bine, am scris un eseu). De asemenea, reminiscențele. Acum cîteva ani, în Betleem, când l-am văzut apropiindu-se pe un bătrîn cu barbă albă, îmbrăcat într-un burnus, m-a încercat senzația confuză dar stăruitoare că această scenă o mai trăisem odată: și totuși, nu mai fusesem niciodată în Betleem. Când eram copil, brusc, am simțit că vorbeam și mă mișcăm ca și când aș fi fost altcineva. Există indivizi care pot provoca dedublarea, mai ales asupra acelor care, asemenea mie, sînt

înclinați să sufere în mod spontan. Văzîndu-l pe Schneider, am avut siguranța că el avea o astfel de putere. E drept, pentru un neavizat părea un șarlatan de bîlci. În schimb, pentru mine, era încă un motiv de prevedere.

Ce m-a făcut să am această siguranță? Și de unde consideram că făcea parte dintr-o sectă periculoasă? Cîteva cuvinte în aparență nevinovate și, mai ales, altele cîteva pe care nu le-a rostit. De asemenea, privirile și gesturile grăbite. Intr-o zi l-am întrebat de mai multe ori dacă îl cunoștea pe Haushofer. M-a privit îngrijorat, apoi a privit-o pe Hedwiga.

— Haushofer?

A părut că face efortul de a-și aduce aminte. Apoi a întrebat-o pe ea:

— Nu era profesorul acela de filozofie din Ziirich? Hedwiga avea o față la fel de îngrijorată. Poate pentru că nu-l cunoșteau sau poate pentru că îi luasem pe nepregătite într-o situație foarte importantă.

Schneider m-a întrebat dacă, totuși, nu era vorba de un profesor de filozofie.

— Nu, i-am răspuns eu. E o altă persoană. Mi s-a părut că dumneata sau Hedwiga l-ați pomenit odată.

S-au privit ca niște parteneri la jocul de cărți, iar după aceea el a adăugat:

— Nu cred. Nu sînt sigur nici măcar dacă profesorul de la Zu'rich se numea Haushofer.

I-am spus că n-avea nici o importanță. Întrebasesm pentru că era vorba de un subiect care mă interesa despre un general cu acest nume.

S-a răsucit pe scaun pentru a-i cere chelnerului încă o bere, în timp ce prietena lui a căutat ceva în poșetă. Nici unul din cele două gesturi nu mi s-a părut firesc.

Doctorul Arrambide aparține grupului de persoane care-l iau pe Schneider în derîdere. Își propune să-l ducă la una din ședințele de spiritism organizate de Meme Varela și sînt sigur că în spatele meu își rid de mine. Acest Descartes de buzunar nu va înțelege niciodată că pentru a-i demasca pe agenții aceștia trebuie să fii un credincios ca mine și nu un sceptic ca el (am spus Descartes, dar trebuia să fi spus Anatole France de buzunar: mai mult ca sigur că este unul din scriitorii săi preferați). Pentru a-l demasca nu cum obișnuiește el, bineînțeles, ci pentru a-l demasca în sens invers, în unicul și teribilul sens posibil: pentru a dovedi că nu este un șarlatan de bîlci, ci că se află în mod sigur în legătură cu forțele tenebrelor.

Numele, nu încapă nici o îndoială, putea să fie fals. În plus, chiar dacă ar fi fost autentic, nu avea de ce să fie evreiesc, oricît de mult s-ar fi asemănat cu un astfel de nume. Există mii de elvețieni și alsacieni cu acest nume. Însă în situația că ar fi fost, putea să pară ciudat faptul că un evreu s-ar fi aflat în relații atît de strînse cu o contesă, fiica unui general din trupele hitleriste. Chiar dacă eu nu văd nici un inconvenient. Există evrei mai antisemiți decît cei mai puri germani, situație care, psihologicește, se poate explica. Nu se spune că Torquemada era evreu? Hitler însuși a avut un bunic sau o bunică semită. În cazul lui Schneider, începînd cu faptul că niciodată n-am știut unde locuiește, totul era ambiguu. Ori de cîte ori l-am urmărit, i-am pierdut urma. Un timp am crezut că locuia în Belgrano R. Mai apoi am presupus că e vorba de Olivos, așa cum mi-o dovedea autobuzul 60 pe care îl lua de multe ori.

Din clipa cînd am început să-l bănuiesc, m-am pus serios pe studiu, citind tot ce am putut găsi despre logii și secte secrete sub regimul nazist, mai ales după ce am descoperit reacția în privința numelui lui Haushofer. Gesturile amîndurora, privirile schimbate între ei, absolut totul m-a făcut să cred că nu ignorau în nici un fel cine fusese acesta. Cred că atunci a fost momentul în care Schneider s-a dat de gol pentru prima dată. Pentru că lucrul cel mai viclean pe care ar fi trebuit să-l fi făcut era să ia taurul de coarne și să răspundă că, bineînțeles, cunoștea numele generalului Haushofer, dar că nu avusese ocazia să-l întâlnească niciodată. Absolut normal, căci cine ar fi putut crede că un individ ca el ar fi ignorat cu desăvîrșire un personaj de o atît de mare importanță? Greșeala aceasta a fost lucrul care m-a alarmat cel mai mult, determinîndu-mă să fac cercetări în acest sens.

Haushofer trăise mult timp în Asia, mai mult ca sigur în contact cu societățile secrete. În timpul războiului din 1914 s-a făcut cunoscut pentru prima oară datorită unor preziceri care s-au împlinit întru totul. După aceea s-a dedicat geopoliticii și studierii lui Schopenhauer și lui Ignacio de Loyola. Se cunoaște că tot pe atunci a fondat în Germania o lojă, introducînd vechiul simbol al crucii gamate. Într-o carte de științe oculte am descoperit un amănunt curios despre acest om, în legătură cu o legendă: cu mii de ani în urmă, pe locul unde acum se află deșertul Gobi, o supercivilizație își trăia apogeul ei, curînd după aceea fiind pulverizată de un șir de explozii atomice, transformînd în pustii una din cele mai fertile regiuni de pe planetă. Autorii acelei distrugerii erau membri ai unei secte intitulată Secta Mîinii Stîngi, un fel de intelligentzia obscură care a sfîrșit prin a se retrage în marile peșteri de sub Himalaia, mai mult ca sigur în perioada care a premers catastrofei. Că s-au refugiat înainte, în mod preventiv, logic. Dar numai la o analiză superficială. Pentru că, dacă într-adevăr erau niște genii, nu aveau de ce să recurgă la un mijloc atît de primitiv: ar fi putut emigra înaintea exploziilor, ar fi putut construi un alt tip de apărare etc. Și dacă trebuie să credem în ceea ce ne spune legenda (ca și miturile, legendele ne spun întotdeauna ceva adevărat și semnificativ), singura explicație rămîne aceea că înalții conducători ai acestei secte aparțineau împărăției întunericului și, mai mult ca sigur, erau orbi. Nu vreau să spun, Bruno, că *toți* membrii Sectei ar fi fost orbi. Mă refer numai la ierarhia acesteia.

Oricum ar sta lucrurile, e curios și nu se poate să nu ne rețină atenția faptul că mulți dintre cei care în timpul regimului nazist s-au grupat în logii ocultiste, începînd cu Hitler în persoană, au avut legături cu persoane care, asemeni generalului Haushofer, aparțineau Sectei Mîna Stîngă. Hitler a avut contact cu aceasta pe cînd era un sergent necunoscut, prin mijlocirea unui fost asistent al lui Haushofer, un anume Rudolf Hess. Amintește-ți că Hess este unul din personajele cele mai ermetice ale hitlerismului, pentru că în decursul deceniilor de temniță a păstrat cel mai desăvîrșit secret în privința ideilor, intențiilor și soartei sale. E, poate, omul cel mai impunător dintre toți conducătorii naziști, pentru că, în timp ce Goering aparține genului de clown de tipul Schneider, Hess face parte din specia tragică și stoică.

Haushofer este încă una din piesele enigmatice ale acelui proces demoniac și nu am reușit să aflu despre el decît cîteva date fragmentare.

Una dintre aceste date este poemul găsit în buzunarul jachetei lui Albrecht, fiul său, executat în urma participării la un complot al generalilor împotriva lui Hitler. După literele șovăitoare și inegale, poemul fusese scris, în mod sigur, în momentele dinaintea execuției:

Destinul a vorbit prin tatăl meu. De el depindea încă o dată închiderea Demonului în temnița sa. Tatăl meu a rupt Pecetea. Nu a simțit mirosul Malignului și l-a lăsat liber în lume.

Cînd generalul a aflat de moartea fiului său, și-a făcut hara-kiri, nu înainte de a-și ucide soția. Astea sînt faptele. Interpretările posibile sînt multe și contradictorii. Le-am examinat și cred că le pot rezuma astfel:

1. „De el depindea încă o dată închiderea Demonului în temnița sa”. Acest vers e destul de echivoc. Dacă Haushofer era un simplu agent al forțelor Răului, nu avea puterea să-l respingă pe Un, nici să-l întemnițeze: trebuia să i se supună. Totuși, cuvintele ne spun că l-a respins o dată sau de mai multe ori („de el depindea încă o dată”), ceea ce dovedește că Haushofer avea o putere foarte mare. Dar pe cine a respins? Cred că fiul său nu se referă la adevăratul Demon, ci la Hitler, care era unul din agenții acestuia.

2. Dacă e vorba de adevăratul Demon și Haushofer deținea puteri atît de mari încît îl putea respinge și chiar închide, este evident că nu aparținea Sectei Mîna Stîngă, ci Sectei Mîna Dreaptă sau Drumul Binelui. Ipoteză care cade de la sine dacă ne gîndim că Haushofer avea un agent ca Hitler.

3. Da, e posibil să fi trăit, în ultimul timp, o puternică dramă ' interioară, culminînd cu executarea fiului său. Ceea ce înseamnă că nu era un simplu agent al Răului, ci un om în carne și oase, supus greșelii și șovăielilor.

4. O altă posibilitate ce pare să se desprindă din același vers (respingerea Demonului) și din versurile următoare („Nu a simțit mirosul Malignului și l-a lăsat liber în lume”) ar putea fi următoarea: Haushofer aparținea evident Drumului Drept și descindea din arienii care reușiseră să scape de explozia atomică provocată de sectanții retrași în caverne. Avizați din vreme de vreo putere pozitivă, scăpaseră în regiunile din nordul european, cu mult înainte de explozie sau protejați de haine din azbest și cu rezervoare de oxigen. Și totuși, în mod pervers, oamenii Mîinii Stîngi își rîd de ei, apropiindu-i de Hitler și făcîndu-i să fie văzuți din perspectiva nu într-un tot dezagreabilă a rasei și tradiției. Faptele ulterioare semnate de Hitler le arată îngrozitoarea greșală a acestei apropieri și atunci cîțiva sectanți, precum fiul lui Haushofer, încearcă să-l ucidă pe acest agent al Demonului, pe care tatăl „îl lăsase liber în lume”.

Cu toate acestea, este îndreptățită și întrebarea de ce un inițiat și un clarvăzător precum Haushofer s-a lăsat atît de ușor înșelat în clipa cînd Hess i l-a prezentat pe acel sergent necunoscut. Cum de a fost incapabil să vadă drumul pe care îl va străbate în viitorul său atît de sîngeros?

Înclin deci să cred că Haushofer era într-adevăr o unealtă a Demonului și că Hitler era mediumul său, simplu și îngrozitor. Ocultismul ne spune că după ce au reușit, printr-un pact, să-și atragă de partea lor forțele Răului, membrii grupului pot acționa prin intermediul unui Magician, cel care, la rîndul său, acționează printr-un medium. A fost, oare, Hitler medium al acestei secte tenebroase? Dacă generalul Haushofer nu era un Magician

Negru, de ce s-a folosit de un astfel de personaj ca medium? E greu de crezut că nu-i văzuse și prevăzuse caracterul demoniac. Și, odată detectat acest caracter, e de necrezut că nu l-a putut controla.

Îndată ce puterea hitleristă a intrat în colaps, membrii acestei societăți secrete s-au risipit prin lume. Nu numai secta lui Haushofer, ci și altele, precum cea condusă de colonelul Sieves. Ordine legate între ele printr-o supraierarhie secretă, deși e posibil că s-au înfruntat și nu s-au înțeles. De ce trebuie să fie monistă puterea malignă? Risipiți după sfârșitul războiului, mulți dintre ei au ajuns pe țărmurile Patagoniei în submarine, precum Eichmann și Mengele. Dar nu știm cum au sosit alte persoane, mult mai misterioase. Și, prin urmare, Schneider ar putea foarte bine să fie una dintre aceste persoane, iar contesa ar putea fi mediumul său. Chiar dacă tatăl său a fost executat de către naziști, să nu uităm că tot așa a pierit și fiul lui Haushofer. Cum îți spuneam, în puterea diabolică nu trebuie să căutăm nici un fel de coerență. Coerența este specifică numai cunoașterii luminoase, în mod deosebit maximului ei exponent, matematicile. După opinia mea, puterea demoniacă este pluralistă și ambiguă.

Și acesta este lucrul cel mai îngrozitor, Bruno.

PE AFIȘUL ACELA Marcelo nu vedea decât numele tatălui său, deși acesta nu figura cu aceleași litere mari precum cele ce indicau numele lui Krieger Vasena și ale celorlați avocați ai trustului: pierdut între multe altele, numele tatălui său abia de se vedea. Dar el nu citea decât Dr. Juan Bautista Carranza Paz.

S-a îndreptat spre casă, deși avea un drum greu: trebuia să treacă peste o mlaștină, cu o încărcătură de plumb și bălegar, cu fotografii de la prima comuniune și fișii din steagul argentinian, înainta printre deșeuri și lăzi de gunoarie, pierdut pe gânduri, ca și când ar fi mers prin întuneric, pe bîjbîite. Poate că asta — a reușit să-și rotunjească o idee — nu era decât atât de dificila datorie de a trăi. (Mai târziu se va întreba: „numai atât?”)

A făcut un popas aproape de piața Grand Bourg. S-a întins pe iarbă, a privit casa generalului San Martin și și-a amintit, privind-o aieveja, imaginea aceea din manualul școlar: șezînd pe scaun, bătrîn, gînditor, undeva în Franța; de sub fruntea lui se desprindea un nor ușor de fum în care se ghideau creștele Anzilor, bățăliile date.

Dincolo de Automobil Club și sus, în cer, stăruia o atmosferă în agonie, ceva gata să se stingă dintr-o clipă într-alta. Ziua începea să coboare și totul părea ca un sfîrșit de lume, deloc catastrofal, ci domol, împăcat cu sine. Dar total, planetar. Un cîmp de cadavre iminente, oameni neliniștiți în clinica unui oncolog faimos, sub o bănuitoare tăcere reciprocă, fără mari speranțe de viață, dar respirînd încă o boare palidă a existenței.

Și-a reluat marșul greoi. Cînd a ajuns acasă, a luat ascensorul de serviciu și a intrat în camera sa prin spate. Așezat pe marginea patului, a ascultat zgomotul petrecerii. Cîți ani împlinea mama sa? Brusc, fără să știe de ce, s-a gîndit la ea cu duioșie, la cuvintele ei încrucișate, la căpșorul acela plin cu rîuri din Asia Mică, celenterate cu patru litere și o mare dragoste pentru copiii săi, chiar dacă părea nesocotită și mereu neatentă: mîngîind-o pe Beba ca și cînd ar fi fost Silvina și pe Silvina ca și cînd ar fi fost Mabel. Confundînd de fiecare dată numele, prenumele și profesiile.

De ce se gîndea la mama și nu la tatăl său?

Camera se scufundase aproape în întregime în întuneric. Pe perete abia de se mai putea distinge fotografia lui Miguel Hernández pe front, masca mortuară a lui Rilke, Trakl în demodată și absurda sa uniformă militară, portretul lui Machado, Guevara pe jumătate gol, cu capul căzut într-o parte și cu ochii larg deschiși, privind umanitatea, Pieta a lui Michelangelo cu trupul lui Iisus în poala Mamei și de asemeni cu capul căzut pe spate.

Privirile i s-au oprit pe masca lui Rilke, acest reacționar, cum spunea Araujo cu dispreț. Așa să fi fost? Spiritul său era mereu confuz, ori cel puțin așa susținea Araujo. Era posibil să-i admiri în același timp pe Miguel Hernández și pe Rilke?

Și-a cercetat în trecere biblioteca sa de elev: Jules Verne, *Călătorie spre centrul pământului*, *Casa de aburi*, *Douăzeci de mii de leghe sub mări*. O durere puternică i-a zguduit pieptul și s-a întins pe pat.

UN COCKTAIL

Doctorul Carranza privea mereu spre ușă, așteptându-l pe Marcelo cu un sentiment amestecat de neliniște și tristețe. Intre timp, Beba insista asupra diamantului Hope:

Două milioane.

Și cum se chema femeia aceea?

McLean, Evelyn McLeaa. Ce, erau surzi?

Așa au găsit-o în baie, putredă.

Da, au găsit-o vecinii. Ingrijorați că nu o mai vedeau conducându-și mașina.

Să mori în baie. E un mod foarte nord-american.

Nici un semn de violență, nici somnifere, nici Martini. Cu o viață deosebit de liniștită pînă cînd a avut diamantul. Și după aceea, ajunsă în Statele Unite, a vrut să-l binecuvînteze.

— Ce să binecuvînteze, Beba? a întrebat doctorul Arrambide, cu scepticismul său *a priori*, în timp ce-și servea o porție triplă de jambon cu salată.

— Briliantul, bineînțeles.

Să binecuvîntezi un briliant? Dar ce, erau nebuni?

Cum adică nebuni? Nu se știa că era faimos pentru că era purtător de nenorocire?

Și de ce, în cazul acesta, îl cumpărase neisprăvita asta?

De unde să știi? Nebunie texană.

Nu înțeleg. Nu era vorba că aparținea celei mai distinse societăți din Washington?

Da, și ce? O persoană din Washington poate sau nu să aibă o fermă în Texas? Ori trebuie să-ți repet mereu de cîte două ori fiecare lucru, ca în programele ODOL?

Bine, fie și așa. Pot să binecuvînteze și un briliant. La urma urmelor, preoții de azi pot face și asta.

A, uitasem: îl cumpărase pentru că, după cum spunea ea, această McLean, lucrurile care altora le aduceau ghinion ei îi aduceau noroc. Nu v-ați dat seama că dinadins locuia în apartamentul cu numărul 13?

— Prea bine, a obiectat, implacabil, Arrambide, continuînd să-și

mănânce sandwichul, dar atunci de ce a stăruit să fie binecuvântat?

Ce întrebare plictisitoare!

S-a vorbit de binecuvântări și blesteme, de exorcisme.

— Perfect, a insistat doctorul Arrambide, cu expresia sa de surpriză stereotipă dintotdeauna, de parcă mereu ar fi asistat la desfășurarea unor fenomene înspăimântătoare, dar ce s-a întâmplat cu nordamericana asta isterică?

Cum adică ce s-a întâmplat? I se părea puțin lucru să moară așa cum murise?

— Gata, gata. Toți sîntem muritori. Murim fără să avem nevoie de astfel de briliante blestемate.

— Nu-i adevărat, nepriceputule. Ea a murit în mod *misterios*.

— Misterios? a revenit Arrambide, pregătindu-și un al doilea sandwich.

Nu-i spusese că au găsit-o în baie, goală? Și fără nici un semn de otrăvire?

— Deci, după tine, oamenii mor îmbrăcați și otrăviți. Să fim serioși, mai bine ai renunța să faci glume proaste, susținînd că 'ntîmplarea e foarte ciudata în definitiv, nu totul e ciudat?

Totul? Ce înseamnă *totul*?

Nu luase otravă, nu existau urme de alcool, nici de pastile tranchilizante, nici semne de violență. E puțin lucru? Lăsînd la o parte faptul că, după ce cumpărase briliantul, primul ei copil murise într-un accident de automobil.

— La cît timp după ce-l cumpărase? a întreat, sîcîitor, doctorul.

— La cît timp? După opt ani.

Drace, după toate semnele, blestemul acționa cu destulă întîrziere. Și de ce trebuie pus accidentul în seama briliantului? Aici, în Buenos Aires, în fiecare an mor mii de oameni în accidente de automobil și nici unul nu-i posesorul briliantului Hope. Pentru a nu mai vorbi și de cei săraci, care n-au nici măcar automobil.

Cei care sfîrșesc sub roțile mașinilor celorlalți.

Beba simțea că ia foc de furie. Și asta nu era *totul*!

Ce mai era?

Soțul ei fusese internat la un sanatoriu de boli mintale.

— Știi ce, Beba, dacă soția mea ar fi în stare să cheltuiască două milioane de dolari pe un briliant, care pe deasupra mai este și blestemat, chiar și pe mine ar trebui să mă ducă la ospiciu. Mai mult, dacă într-o zi ai să vii la Vieytes, ai să vezi șapte mii de nebuni care nici n-au auzit de briliantul Hope. Și, în treacăt fie spus, pentru un briliant care nu produce decît accidente și accese de schizofrenie are un nume destul de curios.

— Îți continui povestea: fiica cealaltă a murit înghițind somnifere.

— Dar în Statele Unite moartea aceasta este aproape o moarte naturală. La fel de răspîndită ca și baseball-ul.

Beba scapără seînteii ca o butelie de Leyda ajunsă la limita sarcinii. I-a enumerat toate nenorocirile provocate mai înainte de același briliant: prințul Kanitovitsky fusese asasinat, sultanul Abdul Hamid își pierduse tronul și favorita...

— Abdul al cîtelea? a întreat Arrambide ca și cînd numele complet ar fi fost ceva decisiv.

Hamid. Abdul Hamid.

— Ce a pierdut?

Tronul și favorita. Să fim serioși și să nu sporim calamitățile cu cele care nu demonstrează nimic. Cu pierderea tronului e suficient De asta l-a părăsit turcoaica.

Și lista continua: celebra Zubaya, asasinată; Simon Montharides, mort alături de soția și copilul său, când caii au rupt hulubele...!

Unde citise astea? Și cum știa că-i adevărat? În joc era foarte multă lume cunoscută. Pe deasupra mai era și cazul Tavernier.

Tavernier? Cine mai era și domnul acesta?

Toată lumea știa cine e. Cel care scosese briliantul, în 1622, din ochiul unui idol indian.

Absolut toată lumea știa povestea asta.

El, Arrambide, făcea parte din toată lumea și nu știa absolut nimic. Așa că putea să-și dea seama cum se nasc astfel de legende. Cît despre Tavernier, nu-i auzise niciodată numele. De unde era atît de sigură de existența acestui domn?

Era un aventurier francez cunoscut pînă și de servitoare. Și care nu citea decît cărți de gastroenterologie. Ceea ce s-a petrecut cu el este de necrezut.

Ce s-a petrecut?

A fost devorat de o haită de cîini flămînzi în stepele rusești.

Doctorul Arrambide a rămas interzis, cu o bucată de sandviș în mînă și cu gura căscată, ca într-o fotografie la moment, din cele ce se publică mereu prin revistele săptămînale. Nu, era prea mult: cîini flămînzi, stepe rusești, troikă, idoli din India.

MARCELO, A SPUS SIL VINA, ȘI FAȚA EI ERA NUMAI O RUGA

Da, da, bineînțeles.

Pătrunsese în salon în mod prostesc. Inabilitate care-l făcea să săvîrșească tot felul de lucruri nelalocul lor. Și-a sărutat mama, apoi s-a retras într-un colț al aceluia tumult neostenit, cu ochii în pămînt, neștiind cum trebuie să se poarte. Puțin după aceea, încet-încet, pentru a nu atrage atenția nimănui, a plecat.

Doctorul Carranza a dat să-l ajungă, dar n-a reușit decît să-l contemple de la distanță, peste zgomot și lume, simțind un nod în gît. Și-a amintit de anii în care se scula de dimineață pentru a studia împreună materiile de admitere la facultate.

La fel de pe nesimțite s-a retras și el, închizîndu-se în dormitor.

PUR ȘI SIMPLU DIN SLĂBICIUNE, SE GÎNDEA SÂBATO,

iritat de la bun început, simțindu-se încă o dată vinovat pentru toate: pentru lucrurile realizate și pentru cele nerealizate. Bineînțeles, i-ar spune Beba, face pe interesantul, nu ia parte la nici o petrecere și nu vrea să aibă de a face cu persoane inaccesibile. Așa că, din cînd în cînd, trebuia să meargă. Mai ales pentru biata Maruja.

Privea oamenii aceștia adunați de Maruja cu atîta ingenuitate. Pentru că adunarea unor oameni care se detestau atît de mult nu ți-o puteai explica decît printr-o desăvîrșită și impasibilă candoare.

— Pentru că nu-l cunoști, te lămurea ea.

N-avea rost să-i explici că individul acela era detestat tocmai pentru că

Îl cunoșteau foarte bine. Ea mai continua să creadă că multe din scandaluri se produceau fiindcă oamenii nu se cunoșteau între ei și ar fi fost inutil să-ncerci să-i demonstrezi cruzimea de nedepășit a războaielor civile, soacrelor și fraților Karamazov, așa că prefera să-și bea paharul de whisky retras într-un colț, în vreme ce doctorul Arrambide privea lumea cu invariabila surpriză pe chip (ochii larg deschiși, sprâncenele ridicate, fruntea brăzdată de cute adânci orizontale), ca și când chiar în clipa aceea s-ar fi anunțat decernarea Premiului Nobel unui pitic. Brusc, fără să știe cum, s-a trezit participând la o discuție aprinsă, poate numai pentru că cineva spusese că viața e mare lucru, iar Margot, cu aerul ei de femeie tristă și cu sprâncenele arcuite, adusese vorba despre cancer, atacuri în plină stradă, droguri, leucemie și moartea lui Parodi.

— Da, dar știința nu stă pe loc, a obiectat Arrambide. Mai înainte vreme mureau sute de mii de oameni dintr-o simplă ciumă! sau de friguri galbene.

Sábato pîndea un moment propice pentru a pleca fără s-o l jignească pe Maruja, dar n-a reușit să-și stăpînească temperamentul și s-a trezit făcînd exact ceea ce jurase să nu facă niciodată: să discute cu Arrambide. Bineînțeles, așa este, a spus el, spre norocul nostru, vremea aceea s-a dus. Dar acum, în loc de holeră avem gripa asiatică, infarcturile și cancerul. Doctorul Arrambide se pregătea să răspundă cu un surîs ironic, dar chiar atunci cineva al început să facă un inventar al calamităților din lagărele de concentrare. S-au dat numeroase exemple.

O doamnă și-a adus aminte că în TUNELUL se vorbea de cazul unui pianist obligat să înghită o broască. Firește, o broască vie.

— Ce scîrboșenie! a exclamat un glas feminin.

— Va fi fost o scîrboșenie, dar e singurul lucru bun din romanul acesta, a adăugat doamna care citise acest roman, presupunînd că autorul s-ar fi aflat în altă parte. Sau bănuind că era de față.

Atunci a intervenit un alt individ Lui Sábato i s-a părut că îi fusese prezentat ca profesor, dar nu-și mai amintea ce materie predă la facultatea de filozofie.

— Ați citit articolul lui Gollancz din revista SUD?

— Te rog să nu-mi vorbești de Victoria, i-a retezat-o doamna care elogiase singurul merit al romanului.

— Dar eu nu vorbesc de Victoria, a insistat profesorul. Vorbesc de articolul lui Victor Gollancz.

— Și ce spune domnul acesta?

— Spune ce se întîmplă în Coreea cu bombele din Napalm.

— De unde?

— Din Napalm.

— Bombele din Napalm, a intervenit doctorul Arrambide, nu s-au folosit numai în Napalm, ci pretutindeni.

— Perfect, și ce se întîmplă? a întrebat doamna cu broasca Tonul ei nu era deloc încurajator pentru că, mai mult ca sigur, nu era dispusă să afle ceva interesant într-un articol care, într-un fel sau altul, avea legătură cu Victoria.

— Povestește cum, la un moment dat, în fața lor, s-au trezit cu o ființă ciudată, stînd în picioare, ușor înclinată înainte, cu picioarele deschise larg și mâinile întinse în lături, ferindu-se să nu se atingă de nimic. Ceva

asemănător cu o figură clasică din gimnastica suedeză. Nu avea ochi. Era îmbrăcat doar pe jumătate în niște zdrențe arse. Trupul, care se vedea în mare parte, era acoperit cu o crustă groasă și neagră, pătată de cercuri galbene. Era puroiul.

— Ce groaznic! a exclamat iarăși doamna cu broasca

— Și de ce stătea așa, nemișcat, și cu brațele ridicate? a vrut să știe doamna care nu o simpatiza pe Victoria Ocampo.

— Pentru că nu putea să-și atingă nici o parte a corpului. S-ar fi rupt într-o clipă, la cel mai mic contact

— Ce s-ar fi rupt, mă rog? a întrebat aceeași, cu credulitate.

— Pielea Nu înțelegeți? Se formează o crustă deosebit de uscată și foarte fragilă. Victima nu poate sta jos și nici nu se poate culca Trebuie să rămână pentru totdeauna în picioare, cu brațele în sus.

— De necrezut! a comentat doamna care ținea să-și manifeste oroarea

Dar doamna care n-o iubea pe Victoria Ocampo s-a arătat curioasă în continuare:

— Dacă nu poate sta jos și nici nu doarme, ce face când obosește?

— Doamnă, i-a răspuns profesorul, am impresia că în cazul acesta lucrul cel mai îngrozitor nu-i oboseala

Și mai apoi a continuat:

— Bomba e făcută din petrol gelatinos. Când explodează, Petrolul se lipește de trup atît de puternic, încît om și petrol ard ca un tot indivizibil. Asta e. Și cum vă spuneam, Gollancz dă un exemplu: a văzut două uriașe salamandre îngrozitoare ce se tîrau încet, gemînd și țîpînd. Altele veneau în urma lor. Cîteva clipe, Gollancz a rămas paralizat de scîrbă și groază. De unde puteau să vină aceste reptile murdare? Mărimd puțin lumina, enigma s-a lămurit de la sine: erau niște biete ființe omenești, jupuite de foc și căldură, cu trupurile pline de plăgi în locurile unde se loviseră de ceva tare. Puțin după aceea, pe drumul care înainta pe malul rîului, a văzut apropiindu-se un șir de fantasme care semănau cu niște curcani fripți. Mulți dintre ei, cu un glas pierdut și răgușit, cereau apă. Erau absolut goi și nu mai aveau piele. Smulsă de la coate, pielea de pe mîini flutura ca niște mînuși sfîșiate. Sub penumbră, în una din curți, i s-a părut că se afla un grup de copii, în aceeași condiție.

S-au făcut auzite mai multe exclamații de groază. Cîteva doamne s-au retras din discuție, vizibil dezgustate de demonstrația de prost-gust a acestui individ care, pe deasupra, părea foarte satisfăcut de impresia produsă.

Mulțumirea sa era certă, dar abia perceptibilă. Sábato l-a observat cu multă atenție: avea ceva neplăcut în el. L-a intrigat aspectul său general și l-a întrebat pe unul dintre cei din apropiere, în șoaptă, dacă-i știe numele.

— Cred că e un inginer, pe nume Gatti sau Prati, cam așa ceva.

— Bine, dar alții zic că-i profesor la facultatea de filozofie.

— Nu, nici vorbă. Cred că e un inginer Italia.

Acum se întorcea asupra lagărelor de concentrare germane.

— Se cuvine să știm ce-i adevărat și ce este propagandă a aliaților, și-a dat cu părerea L., cunoscut pentru ideile sale naționaliste.

— Ar fi mai bine s-o recunoască fără ocoluri, a răspuns doamna cu broasca Cel puțin în felul acesta ar fi consecvenți cu doctrina lor.

— Ceea ce a povestit domnul, a revenit L, arătîndu-l cu o mișcare a

capului pe inginerul sau profesorul acela, nu s-a întâmplat în lagărele germane. E vorba de grozăviile produse de bombele democrației nordamericane. Și ce părere aveți, doamnă, de atrocitățile săvârșite de parașutiștii francezi în Algeria?

Dialogul devenise confuz și violent Pînă cînd cineva a spus:

— Barbaria nu-i decît barbarie. Așa a fost dintotdeauna De cînd există omenirea. Amintiți-vă de Mohamed al II-lea, de Baiazid, de asirieni, de romani. Mohamed al II-lea îi tăia de vii pe prizonieri, cu fierăstrăul. În lungul trupului Și ce părere aveți de miile de ființe răstignite de-a lungul Viei Appia? Cînd cu răscoala lui Spartacus. Și ați uitat piramidele de capete construite de asirieni? Dar de nesfîrșitele ziduri tapetate cu piele smulsă de pe trupurile prizonierilor încă în viață? S-au înșirat tot felul de torturi. De exemplu, clasică tortură chinezească de a așeza victima, goală, pe o oală de fier: în oală se afla o enormă broască înfometată. Oala era încălzită, treptat, la foc. Și broasca își făcea drum prin trupul victimei.

S-au auzit noi exclamații de groază, mulți erau de părere că lumea e din ce în ce mai urîță, dar de data aceasta nimeni nu s-a mișcat: evident, se așteptau alte exemple. Inginerul sau profesorul a menționat torturile mai cunoscute: cuie sub unghii, tragerea în țeapă, ruperea trupului. Adresîndu-i-se doctorului Arrambide, campion al Științei și Progresului, Sábato a adăugat cleștele electric, atît de apreciat în comisariatele poliției argentinienne. Fără a mai vorbi, bineînțeles, de amplificatoarele de radio permise în saloanele de dans din Buenos Aires sau de unificarea spiritelor.

Lulii, care tocmai sosea în mijlocul grupului și reușise să audă numele cîtorva din ultimele atrocități enumerate, s-a mîniat foarte tare.

— Nu văd de ce trebuie să vorbim doar de lucruri urîte. Viața are și momentele ei frumoase: copiii, prietenii, lupta în comun pentru un ideal, clipele de mîngîiere, de bucurie, de fericire...

— E posibil ca tocmai această parte a existenței să fie lucrul cel mai pervers — a insinuat inginerul sau profesorul. Poate dacă am trăi veșnic numai sub cruzime, groază și spaimă, am sfîrși prin a ne obișnui.

— Vreți să spuneți că aceste clipe de fericire nu există decît pentru a face și mai mari grozăviile războaielor, torturile, catastrofele, ciuma?

Inginerul a surîs, ridicîndu-și sprîncenele ca și cînd ar fi vrut să spună „firește că da”.

— În cazul acesta viața ar fi un adevărat infern! a țipat Lulii.

— Și vă mai îndoiiți că nu ar fi? a întrebat-o inginerul.

— Faimoasa Vale a plîngerii.

— Nici mai mult, nici mai puțin.

— Nu, nu-i chiar așa, a adăugat inginerul, ca și cînd ar fi fost înțeles greșit

— Cum adică?

— E vorba de altceva, a răspuns cu un aer misterios, ridicînd mîna.

— Cum adică e vorba de altceva? a întrebat femeia care murea de curiozitate. A fost întrerupt, însă, de Lulii, care a pledat fără drept de replică:

— Poate că e așa cum spune domnul, chiar dacă pentru mine viața are aspecte minunate.

— Nimeni nu neagă că are aspecte minunate, a intervenit iarăși inginerul.

— Da, da, da, fie cum vrei dumneata. Dar chiar dacă viața ar fi în întregime ei oribilă, ceea ce nu-i adevărat, întotdeauna va exista consolarea unui paradis pentru cei în stare să-și ducă existența pămîntească în mod caritabil, cu credință și speranță.

În ochii inginerului sau profesorului a apărut o lumină ironică.

— Am impresia că dumneata te îndoiești de asta, a spus Lulii cu amărăciune.

— Mai există și o altă posibilitate, doamnă.

— Ce posibilitate?

— Că sîntem de mult morți și condamnați. Că acesta este infernul la care sîntem condamnați pentru totdeauna

— Bine, dar sîntem vii, a intervenit unul care nu deschisese gura pînă atunci.

— Asta crezi dumneata Asta o credeți cu toții. Să fiu înțeles: e ceea ce credeți cu toții în cazul că ipoteza mea ar fi corectă, înțelegeți?

— Nu, nu înțelegem nimic. Cel puțin eu.

— Această iluzie că am fi vii. Această speranță în moarte. Chiar dacă pare o glumă să vorbești de speranță în moarte. Iluzia și speranța aceasta aparțin aceleiași false infernale.

— Mi se pare destul de exagerat să ne imaginăm că nu sîntem vii, a rostit doctorul Arrambide. Atunci ce mai e moartea? Și comerțul pompelor funebre?

Pe chipul inginerului care reușise să devină antipatic tuturor prin pedanteria lui a apărut o umbră de dispreț.

— Acesta-i un argument spectaculos, dar palid, a replicat el. De asemenea, în vise există lume care moare și chiar înmormîntări. Pînă și pompe funebre.

S-a făcut un moment de tăcere. Apoi inginerul a continuat:

— Gîndiți-vă că pe cineva atotputernic nu l-ar costa nimic să organizeze o comedie ca asta, pentru a continua să credem în posibilitatea morții și, prin urmare, într-o odihnă veșnică. Ce l-ar costa să simuleze morți și înmormîntări? Ce l-ar costa să simuleze moartea unui mort? Să facă să iasă un cadavru pe o ușă, ca să spunem așa, și apoi să-l facă să intre pe alta, într-o altă parte a infernului, pentru a reîncepe comedia asta cu un alt cadavru proaspăt născut? Ca un leagăn în loc de sicriu? Hindușii, care erau mai puțin știutori decît noi, bănuiseră ceva, susținînd că în fiecare existență se plătesc păcatele săvîrșite într-o viață anterioară. Asta e. Poate că nu-i chiar exact Numai că ei au fost foarte aproape de adevăr.

— Perfect, a comentat persoana care n-o simpatiza pe Victoria Ocampo, dar chiar dacă ar fi ceva, ce mă interesează dacă e realitate sau iluzie? La urma urmelor, dacă nu sîntem conștienți de toate acestea, dacă nu ne aducem aminte de existența noastră anterioară e ca și cînd ne-am naște și am muri cu adevărat. Ceea ce ar ucide speranța ar fi deplina conștiință a acestei comedii infernale. E ca și cînd unul ar visa un vis frumos și nu s-ar mai trezi niciodată.

S-a simțit o oarecare ușurare în oamenii aceia care se declarară de acord cu ceea ce în filozofie se cheamă realism naiv. Inginerul sau profesorul italian s-a bucurat de privirea răutăcioasă a partizanilor acestei acreditate doctrine filozofice.

Inginerul a înțeles, în sfîrșit, că reuniunea îi devenise absolut ostilă. A

tușit și s-a uitat la ceas, dînd semne că-i grăbit. Despărțindu-se cu o ușoară grimasă de dispreț pe față, a ținut să adauge:

— Așa este, doamnă, exact cum ați spus. Dar s-ar mai putea ca personajul care pune la punct acest simulacru sinistru să trimită din cînd în cînd pe cineva pentru a-i trezi pe oameni, făcîndu-i să priceapă că visau. Nu credeți că-i posibil?

ÎN TOATĂ NOAPTEA ACEEA MARCELO A CĂLĂTORIT LA ÎNTÎMPLARE, a intrat prin cafenele, s-a reîntors în străzile pustii și s-a odihnit pe băncile din piețele mute. Se arătau zorii, cînd a revenit în cameră și s-a culcat. După-amiază, trezindu-se, s-a gîndit la Amancio. În timp ce se îndrepta spre casa acestuia, i-a fost teamă că prezența sa îl va surprinde foarte mult pe unchiu-său și n-o să fie în stare să-i răspundă, spunîndu-i adevărul, pentru a nu-l întrista. S-a gîndit să invoce alte motive: trăiește mai liniștit, are timp să se gîndească mai mult la el însuși, pentru că lumea o știa el foarte bine.

A urcat scara veche din lemn, bîntuit de îndoială și gînduri contradictorii, încercînd din nou să priceapă cum de se resemnase acel biet bătrîn să trăiască aproape zidit în fragmentul acela de spațiu din fața uneia din casele cu două etaje construite la sfîrșitul secolului trecut, iar acum împărțite în apartamente mici și sordide.

L-a găsit pierdut sub fulare, pulovere și paltoane. Pusese pe el pînă și pardesiul cu guler de catifea verde. Arătîndu-i în jos, i-a spus:

— E din cauza vîntului, Marcelito. În noaptea asta se lasă frigul. Or să înghețe fructele.

Marcelo a privit prin fereastră, jos, în stradă, ca și cînd acolo s-ar fi aflat pomii fructiferi. Curtoazia lui era mai puternică decît logica.

Enigmatic, don Edelmiro Lagos a spus ca și cînd ar fi rostit o sentință:

— Omul pampei e omul pampei și gata.

În costumul său negru, cu gulerul tare și înalt, cu manșetele apretate, părea gata pregătit pentru semnarea unui act din biroul său de notar (1915). Cu palma stingă pe capul de argint al bastonului, părea un totem indigen somnoros, cu ochii abia întredeschiși. Chipul pămîntiu amintea de o vastă întindere geografică plină cu movile de păr și alunite risipite printre accidente geologice. Celebra sa tăcere era întreruptă din cînd în cînd de aforismele acelea care, după don Amancio, îl făceau „om plin de sfaturi”.

— Nici într-o parte, nici în alta Exact la mijloc.

— Timpul șterge totul.

— Nu trebuie să ne pierdem încrederea în Națiune.

Sentințe care nu erau rostite pe neașteptate, ci precedate de indicii aproape imperceptibile, dar care nu puteau să-i scape celui ce le urmărea atent. Ca și cînd totemul acela obscur ar fi început să dea brusc semne de viață, terminînd printr-un tremur ușor al mîinilor de uriaș și al nasului foarte mare. După rostirea aforismelor se fereca în tăcerea-i ceremonioasă. Cu destulă greutate, don Amancio a dat să se ridice, dar Marcelo nu i-a îngăduit. Ceea ce vroia era ceaiul de mate.

— Mi-e greu din cauza genunchiului, a explicat el, reaşezîndu-se.

A pregătit ceaiul cu multă parcimonie, în timp ce vorbea:

— Așa este, Edelmiro. Nu mi-a fost niciodată așa de rău. După cîteva minute de tăcere, și-a exprimat uimirea pentru cît se plătitese pe o palmă de pămînt din Punta del Indio. Banii îi dăduse, se pare, un anume Fischer. O aflase de la turculețul de Gosen. Don Edelmiro și-a ridicat pleoapele, ușor intrigat.

— Turculețul acesta care deschisese prăvălie în Magdalena

— Bine, dar era o adevărată vîlcea Urma să pună nu-și amintea bine ce pomi, în orice caz niște pomi importanți. O marej afacere, ce să mai vorbim O mare afacere. O lovitură.

A dat din cap, privind iarăși strada.

Așa au trecut, în tăcere, zece-cincisprezece minute. Nu se auzea decît foșnetul ceaiului de mate sorbit din luleaua aceea mare de argint. După aceea, don Amancio avea să întrebe:

— Ți-amintești, Edelmiro, de flăcăul acela, Jacinto Insourralde?!

Don Edelmiro și-a ridicat privirile.

— Sigur că ți-amintești, a insistat don Amancio. Flăcăul acela uriaș.

Prietenul său a închis ochii, căutînd parcă o amintire.

— E bolnav de cancer. La ficat, ca să vezi. O să moară.

Don Edelmiro Lagos și-a ridicat pleoapele pe jumătate, rămînînd nemișcat, amintindu-și-l, poate, în clipele acelea, pe Insourralde. Surprins parcă, deși nu se putea deduce nimic din peisajul deșertic și tăcut al chipului său. Totuși, după un moment, a rostit:

— Cancerul este flagelul civilizației.

Și-a scos din buzunarul de la vestă ceasul Longines cu trei capace, legat cu lanț de aur, s-a uitat cît e ora, ca și cînd ar fi fost vorba de semnarea unui foarte important document în biroul său, i-a închis capacele unul cîte unul, l-a pus din nou în buzunar, cu multă grijă, și s-a ridicat gata să plece. Se întunecase.

— Bunicule Amancio, s-a trezit Marcelo vorbind ca împins de la spate.

— Da, băiete.

A simțit cum un val de sînge îi inundă obraji și și-a dat seama că n-o să-i poată vorbi niciodată de cămăruța aceea nelocuită din fundul casei.

Don Amancio îi aștepta cuvintele cu atenție și uimire, ca și cînd într-o regiune faimoasă prin seceta ei ar fi început să cadă primele picături de ploaie.

— Nu... adică... dacă o să înghețe, cum spune...

Bătrînul l-a privit îndelung preocupat, în timp ce-i repeta aproape mecanic: „ți-am spus, pentru omul pampei", dar în adîncul lui se gîndea „ce se întîmplă cu Marcelo?"

Timp în care Marcelo se gîndea, la rîndul lui „Bunicul Amancio, cu pardesiul său ponosit, cu sărăcia sa demnă și curată, cu generozitatea sa de hidalg sărac, cu discreția dintotdeauna".

Din delicatețe, don Amancio schimbase discuția, arătîndu-i ziarul *LA PRENSA* și întrebîndu-l dacă citise editorialul despre bomba atomică. Nu, nu-l citise. „Și candoarea lui", s-a gîndit cu duioșie. Ca și cînd l-ar fi întrebat dacă citise discursurile lui Belisario Roldán din ultimele luni.

Bătrînul a dat din cap cu tristețe.

— Totul depinde... vreau să spun că, bunicule Amancio...

Bătrînul l-a privit cu interes.

Marcelo a făcut un mare efort și a zis:

- Vreau să spun că... poate într-o zi s-ar putea folosi pentru ceva bun.
- Ceva bun?
- Nu știu... vreau să spun... Intr-un deșert, de exemplu...
- Intr-un deșert?
- Da... pentru a schimba clima...
- Și asta e ceva bun, Marcelito?

Tînărul se simțea din ce în ce mai rușinat, nu-i plăcea deloc să lase impresia că ar fi știut ceva mai mult decît alții, nici să dea lecții, nici să explice. I se părea o prostie, mai ales în fața unuia ca don Amancio, atît de fără apărare. Dar nu putea să dea înapoi.

— Mă gîndesc... poate că... În țările care suferă de foame... am citit odată... În regiunile acelea unde aproape că nu plouă... la frontiera cu Etiopia... așa cred...

Don Amancio a privit din nou ziarul, ca și cînd acolo s-ar fi aflat cheia acestei probleme atît de vaste.

— Da, bineînțeles; eu sînt un biet bătrîn ignorant, a spus el.

— Nu, nu, nu-i vorba de asta, bunicule! s-a grăbit Marcelo să se corecteze, mîhnit Am vrut să spun că...

Don Amancio l-a privit stăruitor, dar acum Marcelo n-a știut ce să mai spună.

După un răstimp, tăcerea s-a instaurat din nou, iar bătrînul s-a întors să contemple încă o dată strada.

— Fischer, acum mi-aduc aminte, a spus dintr-o dată.

— Ce-ai spus, bunicule?

— Cel cu pămîntul cumpărat. Un neamț sau așa ceva. Lumea asta care a venit aici după ultimul război. Oameni harnici, cu multe idei...

A privit îndelung arborii de la capătul străzii, pierdut în amintiri.

— Da, oamenii aceștia știu ce fac. Fără îndoială, sînt oamenii progresului.

A tăcut, pentru a reveni iarăși pe firul gîndului:

— Și totuși, vremurile acelea erau foarte frumoase... Nu exista atîta știință, dar era mai multă bunătate... Nimeni nu se grăbea ca acum... Ne omoram timpul bînd ceai de mate și privind înserarea din balcoanele caselor. Nu existau atîtea distracții, nici radio, nici televiziune. Dar existau alte lucruri frumoase: botezurile, ziua marcării animalelor, ziua de naștere a unuia sau altuia...

Liniștea s-a așezat din nou.

— Lumea nu știa atîtea lucruri, dar era mai dezinteresată de cîștig. Pămîntul era sărac, mai ales al nostru, fîșia aceea din Magdalena. Dar era măreț și nobil. Chiar și orașele erau altfel. Iar lumea era politicoasă și își ținea cuvîntul.

Pe măsură ce se întuneca, întreruperile se făceau mai lungi, iar liniștea mai profundă. Marcelo privea silueta bătrînului din rama ferestrei. La ce se va fi gîndind în lungile lui nopți solitare?

— Lumea s-a umplut cu minciuni, fiul meu. Nimeni nu mai are încredere în cineva. Cînd a murit unchiul Saturnino și m-am dus cu tata în Uruguay, la înmormîntare, nici n-am avut nevoie de pașapoarte de călătorie.

A tăcut din nou. După aceea, lovind ziarul cu dosul palmei, a adăugat:

— Și azi bombardamentele acestea... oamenii aceia din Vietnam... Și

tu, Marcelito, tu ce crezi de asta?

— Eu... poate că într-o zi... știi eu, or să se schimbe lucrurile...

Bătrînul îl cerceta cu o grijă melancolică. Apoi, ca și cînd ar fi vorbit pentru el însuși, a spus:

— S-ar putea să ai dreptate, Marcelito. Dar mi-e greu să cred că pămîntul o să mai fie ceea ce a fost cîndva Cu lagunele sale, cu lișițele și rațele sălbatice...

Noaptea căzuse de-a binelea.

PAIAȚA

L-a imitat pe Quique vorbind despre necrologie, a făcut glume, a spus bancuri, și-a amintit anecdote din vremea cînd preda matematica îl găseau mai bine ca oricînd, plin de vitalitate și bună dispoziție.

Brusc însă și-a dat seama că starea aceea va reveni, cu o putere de neînfrînt, pentru că, o dată inițiat procesul acela, nimic nu-l mai putea opri. Nu era vorba de ceva groaznic, nu apăreau monștri de nici un fel. Și totuși îl încerca aceeași groază pe care o trăim numai în vise. Incet-încet, senzația aceea că toți încep să fie ciudați a pus stăpînire pe el. Ceva asemănător cu ceea ce simțim cînd privim o petrecere prin ferestre: îi vedem cum rîd, dansează în tăcere, vorbesc, fără să știe că sînt observați din afară. Adică nu chiar exact așa: poate că lumea nu rămînea despărțită de el doar prin geamul unei ferestre sau prin simpla distanță care poate fi depășită mergînd sau deschizînd o ușă, ci printr-o dimensiune de netrecut. Ca o fantasmă care-i poate vedea și auzi pe cei din jurul ei, dar aceștia n-o văd și nici nu o aud. Și încă nu-i același lucru. Pentru că nu numai că îi auzea, ci și ei îl auzeau pe el, vorbeau cu ei fără a simți nici cea mai mică ciudățenie, neștiind, mai exact ignorînd că cel care le vorbea nu era Sábado, ci un substitut, un fel de paiață uzurpatoare. În vreme ce celălalt, cel adevărat, se izola treptat, în mod definitiv. Se izola chiar dacă îi era teamă, ca un naufragiat care vede cum se îndepărtează ultimul vas ce l-ar mai fi putut salva, dar e incapabil să facă măcar un semn, cît de mic, din cauza disperării, neînțelegînd cum creșteau în jurul lui depărtarea și singurătatea. Și astfel, în timp ce vaporul se îndepărta de insulă, a început să le spună o poveste hazlie din timpurile studenției, cînd au inventat un poet ungar, protejat de o prințesă, de asemenea inexistentă. Erau sătui pînă în gît de Rilke și de snobismul rilkean. Pregătiseră totul cu grijă și în momentul cînd au fost siguri de izbîndă, au publicat două poeme în franceză în TESEO, cîteva fragmente din amintirile poetului, la sfîrșit anunțîndu-și cititorii că era lepros. Făcuseră totul pentru a-l determina pe Guillermo de Torre să publice o notă în LA NACION.

Toată lumea se prăpădea de rîs, pînă și paiața, în timp ce, neștiut, celălalt privea cum vaporul devenea din ce în ce mai mic.

APARIȚIA FRAȚILOR

Între minciuni și flăcări, între extaz și vomă îi făcea și mai confuză existența, transformînd marele cocktail în ceva neliniștitor. Unde rămăseseră apărătorii absolutului? Din interior simțea cum îl apăsau cei revoltați; vroiau să acționeze, să rostească fraze decisive, să lupte, să moară ori să omoare mai înainte de a fi tîrîți în carnaval. Insolenții Nacho,

neîmblînzitele Agustine. Și Alejandra? Va fi trăit cu adevărat? Și dacă da, unde? în casa aceea, în alta, în cea cu terasă? Întîrziu în arhive, citind ziarele. Vroiau să afle ce neliniște bîntuie lumea acestui carnaval pentru absolut, ce fel de sete o stăpînea și nu putea fi stinsă cu nimic. Era adevărată știrea aceea? Ca și cînd în arhive nu s-ar fi adunat decît datele cele mai veridice. Dar asta n-avea nici un fel de importanță: întrebările continuau, din ce în ce mai multe și mai complicate. Vroiau să știe dacă personajele acelea au trăit, cum au trăit și unde. Fără a înțelege că nu muriseră niciodată, că din redutele lor subterane îl priveau mereu, îl căutau și-l insultau. Ori poate că dimpotrivă, era el cel care avea nevoie de ele pentru a supraviețui. Astfel, cu neliniște și speranță, aștepta să reapară Agustina.

Masca unui conferențiar care vorbește în fața unor doamne, surîzînd și simulînd mereu

buna creștere,
impolitețea de cavalier corect,
de om bine îmbrăcat și hrănit normal.
Să nu vă temeți, doamnelor și domnilor,
această fiară a fost îmblînzită,
colții ei au fost piliți cu grijă,
extrași, umpluți cu carii, slăbiți,
pregătiți pentru dineuri obișnuite.
Nu mai este un animal care sfîșie carnea crudă,
care atacă și ucide în mijlocul junglei.
Și-a pierdut maiestuoasa lui sălbăticie.
Poftiți, doamnelor și domnilor.
Un spectacol întocmit cu rigoare pentru familie,
aduceți-vă mătușile de ziua mătușii,
aduceți-vă mamele de ziua mamei.
Azi o puteți vedea cu adevărat
Așa, jumătate la dreapta,
hop!
Salută Onoratul Public!
Așa,
foarte bine,
poftim bucățica de zahăr.
Hop, hop!
Doamnelor și domnilor,
numai pentru familii,
puternicul leu al junglei:
execută cu docilitate piruetele
prestabilite
cu o ușoară, duioasă și secretă ironie.
Sărmanii, la urma urmelor
există copii care mă iubesc,
așa, o tumbă, salt prin inel, unu, doi, hop!
excelent
și visez pădurea
cu amurgurile ei străvechi,
În timp ce indiferent îmi fac numărul

saltul corect prin cercul de flăcări,
mă așază pe un biet taburet,
rag fără să-mi pese,
amintindu-mi de lagunele palide
din mijlocul câmpului
unde mă voi
Întoarce într-o zi
pentru totdeauna
(o știi, o cred, trebuie s-o fac)
devorînd un îmblînzitor
la modul simbolic
drept cea mai potrivită despărțire
Într-un acces de furie
spun zierele
capul său a dispărut pe neașteptate între fălcile mari
din care sîngele curgea șiroaie. Groaznic!
Frica pune stăpînire pe toți
În timp ce pentru o clipă
visez
patria aceea violentă dar plină de candoare
orgoliosul principat
sărbătoarea uraganului și a morții
transfug al rușinii
smuls din murdăria porcului
din castitatea păsării și a ploii
din culmile singurătății.
Poftiți, doamnelor și domnilor,
fiara aceasta a fost îmblînzită
un spectacol riguros pentru familie
numai aici o puteți vedea, hop!
salută Onoratul Public
În timp ce mă gîndesc la jungla neîndurătoare dar splendidă
la nopțile cu lună din adîncurile ei
la mama mea.

SE SĂRBĂTOREȘTE APARIȚIA UNEI CĂRȚI A LUI T.B.

despre moarte și singurătate. În fotografiile din revistă a văzut o mulțime de persoane care își beau paharele, mîncînd sandvișuri și rîzînd. A reușit să deosebească mutrele dintotdeauna, inclusiv pe cele ale dușmanilor de moarte ai lui T.B., cei care înaintea cocktailului și după aceea, chiar și în timpul desfășurării lui, făceau bancuri despre poemele sale.

Nietzsche, s-a gîndit el.

Necesitatea de a sta de vorbă cu un analfabet, de a lua aer proaspăt și pur, de a face ceva cu mîinile: o măsuță, repararea triciclei unei fete ca Erika. Ceva umil și folositor. Curat.

A stins lumina.

Și precum în alte astfel de clipe de scîrbă și tristețe pentru oameni (pentru el însuși), amintirea aceea a revenit De ce? Ce avea atît de

important pentru viața sa? Se prezenta, în amurg, cu exercițiile de calcul infinitezimal la dr. Grinfeld. Cupolele argintate ale observatorului se decupau cu misterul lor limpede în întunericul care se lăsa încet, ca niște legături tainice cu cosmosul. Străbătea potecile șerpuitoare printre arborii meditativi din pădurea La Plata Universul armonios al aștrilor pe ecliptica lor. Teoremele precise ale mecanicii celeste.

A SIMȚIT NECESITATEA REVENIRII ÎN LA PLATA, în casa acum străină, pentru a o spiona ca un intrus, ca un hoț de amintiri. Și și-a reaminit după-amiaza aceea de vară, când a sosit și a intrat pe tăcute, și a văzut-o acolo, stînd cu spatele, așezată la masa uriașă și solitară din sufragerie, cu privirile pierdute în niciunde, adică în amintirile ei, sub întunericul jaluzelelor trase, însoțită numai de tic-tacul vechiului ceas de perete.

Vremuri ferice când îi sărbătoream ziua de naștere și eu eram fericit și nimeni nu murise și toți erau așezați în jurul uriașei mese Chippendale, și bufetul la fel de uriaș și cuțitele acelea mari din alte timpuri cu care se tăia carnea, și tatăl la un cap al mesei, iar mama la celălalt, și hohotele de rîs când Pepe își repeta poveștile lui, nevinovate minciuni ale acelui folclor de familie ți să-mi supraviețuiesc eu mie însumi ca un chibrit stins masa așteaptă cu mai multe scaune, cu farfurii pictate mai frumos cu mai multe pahare.

— Cum o duci, mamă? i-am spus.

— Mă gîndeam, a zis ea.

Și am văzut cum i se umezeau ochii Da, bineînțeles.

— Cel care a spus că viața e vis, fiule.

El o privise în tăcere. Ar fi vrut s-o mîngîie, dar nu știa cura. Ar fi dus-o însă în urmă cu nouăzeci de ani plini cu fantasmagorii.

După aceea a căutat ceva în dulapurile acelea mari, închise întotdeauna cu chei multe și bine ascunse.

— Inelul acesta, uite, când o să mor. Il păstram pentru tine.

— Bine, mamă.

— E de la străbunica mea: Măria San Marco.

Era un inel mic, din aur, cu un sigiliu emailat, avînd gravate două litere, un M și un S.

Mai apoi au rămas față în față, fără a-și vorbi. Din când în când, ea socotea: Fortunata, o mai ții minte? La ferma lui don Guillermo Boer. Unchiul tău, Pablo, guta. Trebuia să plece. Să plece? Ochii ei s-au întunecat din nou. Dar știa să se stăpînească, descindea dintr-o familie de războinici, chiar dacă nu o iubea, chiar dacă îi nega întotdeauna.

O mai revedea în pragul ușii, făcîndu-i semne cu mîna dreaptă, ușoare dar limpezi: să nu crezi în poveștile astea. De departe și-a întors capul: iarăși singură.

Oprește-te, sufletul meu, nu te gîndi.

În strada 3, arborii începeau să-și impună enigma lor tăcută asupra înserării.

Și-a mai întors capul încă o dată. Cu dreapta ridicată, timidă îi repeta semnele.

REÎNTÎLNIREA

Cele două bătrânele se întorceau obosite din cauza căldurii și, poate, și a așteptării din Recoletas. S-au așezat și au cerut ceai și prăjituri.

— Bietul Julito, a spus una, încă agitată puțin, să mori în februarie, când în Buenos Aires nu mai există nici un suflet.

Cîte unul, leneș, sfîrșește prin a se acomoda realității, căutînd o fărîmă de Artă. Da, sigur, un altul se agită. Și atunci își imaginează un tip absolut ca R., un personaj închis și teribil. Dar altcineva continuă să trăiască și să vină la cafeneaua LA BIELA, avînd încă succes (lăturile astea au întotdeauna mare căutare pentru că lumea simte nevoia să se descarce) și deci însuși R. va ajunge să fie scriitor, e posibil că va sfîrși prin a merge și el la Ambasada Franței și va ține conferințe ca oricare altul. E o chestiune de așteptare, domnilor. Ce altceva puteau să facă tinerii aceștia? Să se scuipe între ei, să se ucidă, să se prostitueze. Când nu există Dumnezeu, orice e posibil.

Nu încetase de a se gîndi la ea, pînă cînd își pierduse speranța de a o reîntîlni. Iar acum, dorința fierbinte de a o vedea și de a-i vorbi devenea insuportabilă. A ieșit și după ce a urcat pe colină s-a așezat pe o bancă, aproape de statuia lui Falcon.

Și-atunci a văzut-o traversînd pasajul Schiaffino și apropiindu-se. Pașii ei erau nehotărîți, ca și cînd terenul ar fi fost plin pericole sau s-ar fi putut scufunda.

A șovăit cîteva clipe, dar după aceea s-a hotărît să-i vorbească. În tot timpul lunilor acelora se gîndise că o să-l caute și această întîlnire îi dovedea că nu se înșelase, că ea știa foarte bine ca el venea mereu prin locurile acestea, plimbîndu-se prin parc, sorbindu-și cafeaua în LA BIELA sau odihnindu-se pe cîte o bancă. Poate că din timiditate nu avusese curajul să intre în bar, preferînd să rătăcească pe alei pînă cînd va da de el, pentru ca întîlnirea să fie, ori să pară, întîmplătoare.

S-a apropiat, și-a potrivit pașii după mersul ei, dar cum ea continua să înainteze fără a-l privi, a apucat-o de mîna L-a privit tăcută, dar fără să se arate mirată, ceea ce-i confirma ideea că îl căutase.

— Locuiești pe aici, pe aproape? a întrebat-o.

— Nu, i-a răspuns, luîndu-și privirile de la el. Locuim în Belgrano R

— Și ce cauți pe aici, prin Recoleta?

A întrebat-o aproape fără să vrea, căindu-se imediat: era ca și cînd ar fi obligat-o să-și recunoască dorința de a-l reîntîlni.

— Toată lumea are dreptul să se plimbe pe aici, i-a răspuns. S-a simțit ușor stingherit Stăteau față în față, într-o atitudine aproape ridicolă, ea cu privirile în pămînt

— Iartă-mă, a spus ea. Am fost cam obraznică.

— N-are importanță.

Și-a ridicat ochii, l-a privit hotărîtă, strîngînd din buze, în timp ce roșea. După aceea, în șoaptă, i-a mărturisit:

— Nu numai obraznică. Și mincinoasă.

— Știu și asta, și n-are importanță.

— Cum adică știi și asta?

Nu avea ce să-i spună pentru a nu o răni iarăși. A luat-o de mînă și a dus-o așa pînă la o bancă, așezîndu-se și tăcînd mult timp. Fata, puțin jenată, părea că studiază iarba, hotărîndu-se în cele din urmă să-i

vorbească.

— Ceea ce-i adevărat e faptul că dumneata știi că eu vroiam să te văd. Că săptămîni în șir am trecut pe aici.

El nu i-a spus nimic, pentru că nici nu era nevoie. Amîndoi știau că întîlnirea lor era inevitabilă. Și că ar fi fost mai rău dacă nu s-ar fi întîlnit.

CÎND AGUSTINA S-A ÎNTORS ACASĂ ERA ÎN PUTEREA NOPTII

Se întorcea abătută, străină și nu mai era Agustina cea dîrză din alte timpuri. Din ce întunecate lumi se întorcea? Nacho și-a ridicat mîna dreaptă cu palma deschisă spre ea, în timp ce cu stînga își acoperea fața, ca cineva care refuză să contemple un lucru foarte trist.

— Ce nouă nenorocire s-a mai abătut peste această casă? Mă uit la tine și parcă o văd pe Electra pășind înveșmîntată în doliu.

Agustina s-a aruncat pe pat.

— Oprește dracului discul ăla odată, i-a poruncit sec. M-am săturat de Bob Dylan.

Fratele său a întins mîna în jos, căutînd în stînga și în dreapta, apoi a îngenunchat și a oprit picupul așezat pe dușumele printre cărți, ziare și farfurii murdare. După aceea, de jos, și-a privit sora cu neliniște, murmurînd cu duioșie și timiditate:

— Sînt Oreste. Nu căuta un prieten mai bun.

S-a apropiat de pat mergînd în genunchi, ca un credincios în fața catedralei Sfintei Fecioare din Lujân.

— Vezi? Am făcut un jurămînt.

La marginea patului, i-a luat mîinile și le-a dus în dreptul inimii.

— Ai uitat, Electra, că eu eram, pentru tine, cel mai iubit dintre oameni. I-ai spus-o tatălui nostru în fața mormîntului. Vărsînd vinul împărtășaniei. Cînd l-ai invocat pe Hermes cel din Adîncuri, mesagerul zeilor superiori și inferiori. Cînd diavolul care veghează căminul patern a auzit rugăciunile tale...

— Taci, Nacho. Sînt distrusă.

— Oh, Zeus! Privește, aici, privește neamul vulturului preferat al tatei înlănțuit de inelele îngrozitoare ale șarpelui! Privește-ne, copii fără tată, aruncați din casa părintească!

— Ți-am spus, Nacho. Sînt dărîmată.

Cu un glas brusc schimbat, jignitor și plin de mînie, Nacho a adăugat:

— Preacurata! Am văzut-o în mașina lui Perez Nassif.

— Ți-am spus să taci.

— Mi se pare că nici nu-ți pasă, a cercetat-o Nacho. Infuriindu-se, fratele său a început să țipe, întrebînd-o dacă nu trebuia să-i fie rușine pentru că această curvă îi dăduse de lucru în biroul acestui animal.

— Foarte bine, o să trăim din mila publică. Aruncîndu-se peste ea, Nacho a continuat să țipe, spunîndu-i

că-i vorbea serios.

— Nu mai urla! Ajunge. Chipul Agustinei împietrise.

— Ție trebuie să ți se explice totul, înapoiatule. Nu poti pricepe că i-am cedat exact atunci cînd îl uram mai mult și numai vorbi de femeia aceea, a terminat cu o amenințare sumbră.

Sarcastic, fratele ei i-a amintit că femeia aceea era mama lor că mamă

nu există decît una singură. Apoi s-a ridicat și s-a dus pînă într-unul din colțurile camerei, de unde s-a întors cu un pachetel ambalat în hîrtie colorată și cu șnur roșu „pentru cadouri”.

— Și asta ce tîmpenie mai e? a întrebat Agustina înfrîntă.

— Ai uitat că e Ziua Mamei?

Era un pachetel foarte mic. Agustina și-a ridicat privirile spre fratele ei.

— Știi ce ți-a trimis?

Chipul lui radia de o fericire nedumerită.

— Un prezervativ.

După aceea s-a dus la locul lui, s-a așezat în pat și un timp n-a mai scos nici un cuvînt

— Vreau să-ți propun un pact, a spus în cele din urmă.

— Nu mă mai bate la cap cu pacturile tale.

— Unul singur. Foarte mic. Agustina nu i-a răspuns.

— Un minipact Un pact cît un pitic.

— Pentru ce?

— E o probă.

— Ce fel de probă?

— Știu eu, i-a răspuns Nacho ușor ambiguu.

— Prea bine. Spune-l odată, pentru că vreau să dorm un secol. Nacho i-a adus un disc cu fotografiile lui John Lennon și Yoko pe copertă. Arătîndu-i-l, i-a propus:

— Să nu ascultăm niciodată discul acesta.

— De ce?

— Vezi? Asta era proba! Nu înțelegei nimic. Ești complet în afară! i-a strigat el, trecîndu-i de mai multe ori discul peste față.

Agustina l-a privit plictisită.

— Nu înțelegeți? Japoneza asta nemernică e de vină! Descurajat, s-a așezat pe dunga patului, lîngă sora lui, continuînd să bîguie — „șopîrla asta, acest fetus plin de microbi” — ca pentru sine. După aceea, a revenit la discuția inițială.

— Ești de acord?

— Fie. Lasă-mă să dorm.

A dat cu discul de pardoseală, l-a călcat în picioare, cu o furie neașteptată, făcîndu-l bucățele. Cînd s-a potolit, și-a privit sora direct în ochi, ca și cînd ar fi vrut să vadă un semn anume. În cele din urmă s-a întors în pat, s-a întins și a stins lumina. Mai apoi însă, cu un glas care părea să fi traversat prin întuneric niște drumuri tainice, știute doar de ei, dar acum pline cu obstacole și capcane bine ascunse, puse de un invadator pervers, abia de a reușit să spună:

— S-a întîmplat ceva, Agustina.

Ea nu i-a răspuns, limitîndu-se doar să stingă lumina. Cu o uimire care s-a transformat repede în disperare, Nacho și-a dat seama că *stînsese lumina* pentru a se dezbrăca în lumina neclară ce bătea prin ferestre, a reușit s-o vadă cum își scotea hainele.

Puțin mai tîrziu s-a dezbrăcat și el, încercînd să adoarmă. Un timp ce i s-a părut fără sfîrșit (amintiri din copilărie, cîini, ascunzișuri în Parcul Patricienilor, caramelle, sieste solitare, nopți cu lacrimi și îmbrățișări), în care simțea că și ea era trează, pierdută în gînduri, neliniștită, cu o respirație ce nu era de om care doarme; făcînd un efort, a întrebat-o dacă

dormea.

— Nu, nu dorm.

— Vin? a întrebat el, tremurînd. Ea nu i-a răspuns.

Șovăind, după un moment, Nacho s-a ridicat și s-a îndreptat spre patul ei.

S-a așezat și a început să mîngîie fața surorii lui, dîndu-și seama că avea ochii plini de lacrimi.

— Lasă-mă, i-a spus ea cu destulă dulceață, dar cu un glas pe care nu i-l mai auzise niciodată.

Și după aceea a adăugat:

— Aș vrea să nu intri.

Nacho a rămas nemișcat, neștiind ce trebuie să facă lîngă trupul acela pe care abia îl atingea cu mîinile, simțînd că se afla la o mare depărtare de el.

S-a ridicat și s-a întors la patul lui, prăbușit.

Trupul tău și firul de mătase condudnd

la plantațiile armului

sudoarea părului aprins de nori

În clipele de neuitat

atîtea mutații de nomad și clandestinitate

atîtea omagii aduse unei frumuseți sălbatice

imperios cerînd dezordinea

Toate pantele vieții schimbătoare

viteza iubirii

magicul filtru al excomunicării

Însetata lumină a neîntîlnirii din venele noastre

biciuindu-ne

și solitara frenezie a palmierilor

sub cerul absenței

crescînd spre pieptul meu

adîncul pămîntului îmi restituie dintr-o dată

toate mîngîierile noastre

nodul dezlănțuit al pasiunii

din negrele verigi ale timpului

mobilierele acelea ale jafului și ploii

lumina sinilor în mare

muzica, și pescărușii ei

pe albastrul neunirii cu fascinația marilor aștri

fără nici o altă cîmpie decît ochii tăi

țară incoruptibilă

țară narcotică

cu hohote de alcool în vînt

și părul tău peste fața mea.

PRIMA COMUNICARE DE LA JORGE LEDESMA

Lumea continuă să rămînă cu fundul în sus. Motiv suficient pentru a fi optimiști pentru că nimeni nu ne-a luat-o înainte.

Eu continui din înfrîngere în înfrîngere, în mod regulat și cu o precizie care te face să rîzi. Așa m-am născut, prostănac, și pentru moment nu știu

ce să fac. Fără a merge mai departe, ultima dată m-am urcat pe un felinar din Corrientes colț cu Suipacha Calculasem bine: la cinci după-amiază nu puteam deranja pe nimeni. M-au luat și m-au închis mai multe luni.

O să-ți fac o mărturisire, Sábado: eu nu am vrut să vin pe lumea asta și nu am făcut, în acest sens, nici un fel de chemare. Mă simțeam atât de bine, încât, când mi-a venit rîndul să ies, m-am opus, punîndu-mă cu fundul înainte. Dar m-au scos cu forța, ca pe oricare. Cu forța, ca întotdeauna, în numele binelui. Atunci am înțeles că lumea asta nu-i decît o hazna Cred că dumitale ți s-a întîmplat ceva asemănător. Știu, amîndoi am pierdut iar acum trebuie să suportăm totul. Sîntem doi indivizi care trebuie să spună totul, adică doi nefericiți. Iar eu am avantajul de a te depăși în ignoranță. Îți scriu pentru a-ți comunica, previziune a morții mele, că m-am hotărît să te numesc moștenitorul meu. Nu vreau să mi se întîmple ceea ce i s-a întîmplat lui Marconi, ale cărui experiențe, după ce a murit, nu i le-a înțeles nimeni Familia mea este la curent cu toate acestea.

Donne: „Nimeni nu doarme în carul care îl duce la spînzurătoare.” Dumneata ai spus-o. Fenomenal! De foarte mult timp cercetez faimosul buboi aristotelic: trebuie să găsim Principiul, după care totul ni se va da gratis. Sábado, AM GĂSIT PRINCIPIUL Știu cum și de ce am fost fabricați. Îți dai seama despre ce-ți vorbesc? Vreau să fiu clar și să nu împodobesc nimic. Orice teorie trebuie să fie neiertătoare, altfel se întoarce împotriva creatorului ei; dacă acesta nu se tratează pe el însuși cu cruzime. Teama că imprevizibilul mă va obliga să plec la Chacarita[Chacarita — cimitir în Buenos Aires (*n. tr.*)], cu această descoperire colosală, m-a determinat să-ți scriu Trebuie să prevăd și să calculez totul, în afară de orice vanitate. Și nu-mi fac prea multe iluzii. Voltaire l-a considerat un energumen pe Rousseau, iar Carrell drept periculos pe Freud. Ignorat, trist, absolut singur, nu mă interesează decît omul: să nu se piardă începutul care m-a costat atât de mult ca să-l descopăr. Iar adevărul, ca un incendiu într-o pădure, să ilumineze scena în care leul și gazela se salvează împreună.

Știu de ce și pentru ce ne-au pus în aceeași oală și cunosc motivul anihilării noastre de după aceea Cum cred că înțelegi, asta presupune să ai ETALONUL cu care să masori toate activitățile omenești. Dumnezeu a fost o etapă necesară care îi va face să rîdă pe studenți peste o sută de ani, așa cum rîdem noi acum de Ptolomeu. Dacă asta nu se poate întîmpla, cum ne spune Kant, e pentru că el nu a luptat precum noi pentru a ne reîntoarce în noi înșine. Precizia de catîr cu care trecea la aceeași oră, pe aceleași străzi dovedește respectul lui infinit pentru *establishment*. Se simțea atât de bine în mijlocul haosului, încît în loc să-l rezolve, l-a explicat. Cum poate cineva să fie de acord ca, după ce a fost adus fără voința lui pe această planetă, la momentul scadent, oribil de îmbătrînit, să fie expulzat, în dureri îngrozitoare, fără a i se da nici un fel de explicație? Și nici o scuză? Și de acest individ trebuie să ne fie teamă numai pentru că s-a născut în Germania? Între timp, de milioane de ani, în ciuda lui Kant, în ciuda oricărei științe, a dezintegrării atomului, omul, la fel ca muștele sau broaștele țestoase, se naște, suferă și moare fără să știe de ce.

Sábado, mie n-o să-mi facă așa ceva.

Eu am făcut gaura și m-am pus la pîndă. Și i-am invitat pe cei care nu se înspăimîntă să spioneze înfricoșătorul spectacol.

Dacă limitele mele te fac să surîzi, gîndește-te că Faraday a învățat

totul din cărțile pe care le primea la legat Ți-am scris pentru că te-am văzut în munte: înghețat și nebun. Dar dacă într-o zi cobori și gîndești precum găinile, te voi considera un Sainte-Beuve oarecare și-mi vei face scîrbă. Ai dovada curajului meu pentru că am fost capabil să mă urc pe un felinar, în pielea goală, pedepsindu-mă pentru lașitate și demonstrîndu-mi că eram îndeajuns de puternic ca să-mi rîd de cei care rîdeau de mine. Cu deosebirea că eu rîdeam de sus.

Fă-mi favoarea și nu muri pînă în 1973, an în care îți voi trimite manuscrisul definitiv al cercetărilor mele. Ne aflăm în pragul unei noi ere. Vom suferi tot felul de samavolnicii, crime și nedreptăți. Se vor aprinde iarăși rugurile. Incercare zadarnică. Era Tehnologiei Morale a început Precum cu milioane de ani în urmă, alți ochi își fac drum prin oasele craniului. Ce priveliște, Sábato! Și cît de formidabil va fi viitorul pentru cei care vor avea sistemul nervos capabil să-l suporte!

Dacă puterea contra-lume mă lichidează, dumneata trebuie să te îngrijești de manuscrisul meu, să-i dai formă și să faci cunoscut totul, atunci cînd îți va ajunge în mîini.

S-A TREZIT ȚIPÎND, văzînd-o cum înaintează prin mijlocul focului, cu părul ei lung și negru fluturînd sub flăcările care mistuiau cu furie Terasa, precum o delirantă tortă vie. Părea că aleargă spre el, cerîndu-i ajutorul. Și, brusc, a simțit focul acela în propria sa carne, a simțit cum trosnea carnea încinsă și cum se zbătea sub pielea lui trupul Alejandrei.

Durerea ascuțită și neliniștea l-au făcut să se trezească
Prorocirea se împlinea încă o dată.

Dar aceasta nu era Alejandra pe care cu melancolie și-o închipuiau unii, nici cea pe care Bruno a crezut că o intuiește cu spiritul său abulic și contemplativ, ci Alejandra din vis și foc, victimă și ucigașă a tatălui ei. Iar Sábato se întreba din nou de ce oare reapariția Alejandrei părea să-i aducă aminte datoria sa de a scrie, chiar și împotriva tuturor forțelor care i se opuneau. Ca și cînd ar fi fost necesar să mai încerce o dată să descifreze cifrurile mai de nepătruns cu fiecare zi. Ca și cînd de această frenezie complicată și îndoielnică ar fi depins nu numai salvarea sufletului acelei fete, ci propria lui salvare.

Dar ce fel de salvare? Și de ce? a țipat el în liniștea camerei.

TÎNĂRUL MUZZIO păstra, cum se spune, o tăcere religioasă Uriășele fotolii din piele, așteptarea, importanța domnului Ruben Perez Nassif, pașii grăbiți ai funcționarilor îi produceau un fel de teamă amestecată cu rușine și ură, printre expresii și rămășițe de expresii de următorul fel:

Societatea de consum Capitalism, Țapi Burghezi Schimbări de Structură etc.

În spatele lor, prin deschizăturile ușilor, i se părea că distinge chipul neplăcut, de inchizitor glumeț, al lui Nacho Izaguirre, acest mic burghez contrarevoluționar, acest reacționar putred.

A încercat să îndepărteze o astfel de apariție dezagreabilă, strivind-o în gînd cu fraze lapidare: trebuie să schimbăm structurile! Să te revolți împotriva cuiva în mod deosebit cum ar fi Perez Nassif e ca și cum ai da de

pomană la colțul străzii! Ori Revoluția Socială, ori nimica!

Dar chipul lui Nacho apărea după fiecare cuvânt și, culmea, de fiecare dată mai sarcastic decât înainte.

A făcut un nou efort pentru a și-l șterge din imaginație, concentrându-se asupra lecturii unei pagini de carte pe care cineva o decupase și o pusese într-o ramă pe perete: OBSERVAȚII PENTRU CEI CE VOR SĂ SE ÎMBOGĂȚEASCĂ, de Benjamin Franklin:

Gîndește-te că timpul înseamnă bani.

Gîndește-te că orice credit înseamnă bani. Dacă cineva lasă în mîinile mele banii cu care îl îndatorez, îmi lasă în plus și dobînda și tot ceea ce poate cîștiga în acest timp. Dacă cineva are un credit bun și știe să-l folosească bine, poate să cîștige o sumă considerabilă.

Gîndește-te că banii sînt rodnici și reproducători. Banii pot produce bani, descendența lor poate produce la rîndul ei alți bani și așa mai departe, în mod succesiv. Cinci șilingi bine investiți se transformă în șase, aceștia în șapte și astfel, progresiv, se ajunge la o sută de lire. Cu cît ai mai mulți bani, cu atît produc mai mult dacă sînt investiți și cîștigul crește neînterupt. Cine taie o scroafă îi anihilează toată descendența pînă la cifra 1000. Cine cheltuiește o monedă de cinci șilingi ucide tot ceea ce ar fi putut să obțină de la ea: coloane întregi de lire sterline. Trebuie avute în vedere cele mai neînsemnate acțiuni care pot influența creditul. Lovitura ciocanului tău pe nicovală, auzită de creditorul tău la 5 dimineața și la 8 seara îl face să fie mulțumit pe timp de 6 luni. Dar dacă te vede la biliard sau îți aude glasul în circiumă la ora cînd ar trebui să muncești, a doua zi îți va cere datoria și te va obliga să-i restitui banii mai înainte ca tu să poți dispune de ei. Ține evidența cheltuielilor și veniturilor tale. Dacă îți dai osteneala și-ți oprești atenția asupra acestor amănunte, ai să descoperi cum cheltuielile foarte mărunte se adună în sume impresionante și ai să-ți dai seama cît ai fi putut să economisești și cît mai poți economisi în viitor. Cine cheltuiește în fiecare zi numai o centimă aruncă în foc șase lire pe an, lire ce i-ar permite să dispună de o sută. Cel care își pierde în fiecare zi timpul său în valoare de o centimă pierde, prin urmare, privilegiul de a folosi o sută de lire pe aa

DATE INTERESANTE DIN INTERVIU

Vîrsta, domnule Perez Nassif?

42 de ani, căsătorit

Copii?

Trei, de 15, 12 și, respectiv, 2 ani. Primul, băiat, Ruben, ca pe tatăl său. Al doilea, fată, Monica Patricia. Al treilea, iarăși fată, Claudia Fabiana, s-a născut pe negîndite, cînd soția și dl. Perez Nassif se declaraseră satisfăcuți de patul conjugal.

Cum își începuse cariera?

Era de domeniul public faptul că începuse ca băiat de prăvălie la întreprinderea SANIPER și era mîndru de modestia primilor pași. Argentina, grație Celui de Sus, are această mare calitate de a-i îngădui cuiva să ajungă pe cele mai înalte trepte dacă are perseverență și încredere în viitorul său strălucit. Ca amănunt, dacă îl considerați sugestiv, vă mărturisesc — dar aș dori ca aceasta să rămînă *off the record* — că

domnul Lambruschini l-a ales pe el dintre cei șase băieți care i se prezentaseră pentru că a citit pe fața lui ceva care l-a făcut să se gândească că va avea o mare carieră. Cuvinte reproduse textual. Mai apoi și-a amintit mereu că domnul Lambruschini a avut încredere în el chiar din prima clipă.

Cine ar fi putut crede că într-o zi se va afla mai sus de poziția pe care o ocupa pe atunci domnul Lambruschini!

Dar, așa este, tinere Muzzio. Așa sînt legile vieții. Trebuie spus, totuși, că domnul Lambruschini constituia un exemplu de contractare a muncii și era om de o cinste și onestitate pe care întreprinderea i le-a recunoscut în întregime. Numai cu oameni de calitate și priceperea lui a reușit firma SANIPER să ajungă acolo unde a ajuns. Și chiar dacă nu mai aparține staff-ului, după ce s-a bucurat de avantajele unei pensii cîștigate pe merit, figura sa caracteristică și, am putea spune, patriarhală este prezentă mereu în această casă. l-a făcut plăcere să-l evoce într-o astfel de împrejurare, subliniindu-i abnegația, onestitatea nedezmințită, spiritul de sacrificiu și dragostea sa pentru marea familie care constituie firma SANIPER. Corectitudinea sa mersese pînă acolo încît el însuși în persoană s-a văzut nevoit să-i ordone să lipsească o singură dată în cei treizeci de ani de serviciu neîntrerupt, pentru a-și face un control medical indispensabil, cînd sănătatea sa se șubrezise. Acest gen de oameni sînt cei care dau măreție patriei. Și chiar în aceste zile ultime fusese prezent la înhumarea mamei sale, cînd, trecînd peste o astfel de tristă circumstanță, se bucurase că-l vede atît de drept ca în timpurile sale cele mai bune.

Ce alte întreprinderi contau pe activitatea de conducere a domnului Perez Nassif?

În afară, firește, de SANIPER, era președinte la INMO-BILIARIA PERENAS și vicepreședinte pentru publicitate la PROPART. Responsabilități mari, din cîte ne dăm seama, dar care nu-l împiedică să desfășoare și alte activități în afara acestora, dar care, nu ne îndoim, slujesc interesele întregii națiuni. Lasă, lasă, nu trebuie să exagerăm, pentru că aceste sarcini în afara serviciului reprezintă o obligație pentru toți oamenii, în mod deosebit pentru noi, cei ajunși la o astfel de poziție socială. E cazul, ca să dăm un exemplu, de Clubul Leilor din localitatea Lomas, condus pînă în 1965.

Il întrebăm după aceea pe domnul Perez Nassif dacă au vreun temei zvonurile cu privire la sporirea și diversificarea activității întreprinderii și în alte ramuri economice. Mai concret, se vorbește de o posibilă comasare a firmei SANIPER cu o întreprindere de obiecte sanitare.

Domnul Perez Nassif afirmă că e încă prematur să se vorbească de o astfel de perspectivă, dar nu exclude o atare posibilitate în ceea ce privește planurile de viitor ale întreprinderii pe care o conduce. Nu, nu are de ce să-și ceară scuze, e o întrebare perfect îndreptățită și consideră că nu săvîrșește nici un fel de infidelitate dacă face această anticipare. În definitiv, nu-i o problemă deloc simplă, pentru că trebuie precedată de un marketing adecvat, avînd în vedere împrejurările dificile prin care trece industria națională, în general, și obiectele sanitare, în special.

Motivele?

Destule și complexe. Dar nu-i încă oportun să ne referim la tot felul de amănunte. La timpul potrivit nu va exista nici un inconvenient în a le enumera. Totuși, un element poate fi anticipat: concurența neloială și

politica națională incertă în ceea ce privește domeniul industrial. Domnul Perez Nassif e una din persoanele care au mare încredere în viitorul patriei, dar actuala situație politică impune expectativa.

Influențează, deci, după opinia domnului Perez Nassif, circumstanțele politice ale patriei asupra acestei panorame descurajante? Și de aici, această incertitudine?

Fără nici un fel de îndoială. Este, așadar, imperios necesară găsirea unei soluții în cadrul respectului pentru instituțiile care ne-au caracterizat în mod tradițional. Nu-i cazul să repetăm aici faptul că idiosincrasia noastră este străină oricărei inspirații din afară, oricărei intenții de a angaja națiunea în aplicarea unei ideologii care nu coincide cu temperamentul și tradiția noastră. Idealurile occidentale și creștine trebuie să constituie temelia pe care se va înălța Argentina viitorului. Exact pe această temă, domnul Perez Nassif a ținut recent o conferință la filiala pe care Clubul Leilor a deschis-o de curînd în localitatea Boulogne. Etc.

DRAGUL ȘI ÎNDEPĂRTATUL MEU TÎNĂR, îmi ceri să-ți dau sfaturi, dar nu sînt în stare s-o fac într-o simplă scrisoare, nici măcar folosind ideile din eseurile mele, care nu reprezintă întru totul ceea ce sînt, ci ceea ce *aș fi dorit* să fiu, dacă nu aș fi încarnat în acest stîrv putred sau pe cale de a putrezi care e trupul meu. Nu te pot ajuta numai cu ideile acestea ce se agită în tumultul ficțiunilor mele asemeni geamandurilor de lîngă țărnițele lovite de mînia furtunii. Mai degrabă ți-aș putea fi de folos (și, poate, chiar am făcut-o) cu amestecul de gînduri și fantasme gălăgioase sau tăcute ce au ieșit din sufletul meu, scriindu-mi romanele, ființe care se urăsc și se iubesc, se ajută sau se distrug, ajutîndu-mă sau distrugîndu-mă pe mine însumi.

Nu refuz să-ți întind mîna pe care mi-o ceri de atît de departe. Dar ceea ce pot să-ți spun într-o scrisoare e puțin lucru, uneori mai puțin decît ți-ar putea ajuta o privire ori o cafea pe care am luat-o împreună, după o plimbare prin acest labirint din Buenos Aires.

Ți-ai pierdut încrederea în tine pentru că nu știi cine ți-a spus nu știi ce. Dar acest prieten sau cunoscut (cît de înșelător este cuvîntul acesta!) e prea aproape de tine pentru a te putea judeca, simțindu-se înclinat să creadă că, dacă mînnîci precum o face el, îți este egal. Sau desconsiderîndu-te, cum se pare că o face, într-un fel se crede superior. Este o purtare ușor de înțeles: dacă cineva stă la masă cu o persoană care a escaladat Himalaia, observînd cu superficialitate modul în care ține cuțitul, e tentat să i se considere egal sau superior, uitînd (sau încercînd să uite) că ceea ce contează în această judecată este Himalaia și nu cuțitul.

Va trebui să treci cu vederea de mii de ori, în viață, astfel de obrăznicii. Adevărata judecată nu o poți primi decît de la oameni excepționali, înzestrați cu modestie și sensibilitate, cu luciditate și generoasă înțelegere. Cînd veșnic nemulțumitul acela de Sainte-Beuve a susținut că în toată viața lui clovnul de Stendhal nu va putea scrie o capodoperă, Balzac a susținut contrariul. Și era firesc: Balzac a scris *Comedia umană*, iar acest domnișor o cărțuie al cărei titlu nu mi-l mai amintesc. De Brahms și-au bătut joc indivizi de tipul lui Sainte-Beuve: cum o să facă un lucru deosebit un grăsan ca ăsta? Un anume Hugo Wolf, cînd a avut loc prima audiție a

Simfoniei a patra, și-a pronunțat sentința în felul acesta: „Niciodată, pînă azi, într-o compoziție muzicală nu au fost mai prezente trivialitatea, vidul și înșelăciunea. Arta de a compune fără idei și fără inspirație și-a găsit în Brahms reprezentantul său cel mai demn". În același timp, însă, Schumann, minunatul Schumann, atît de nefericitul Schumann, a afirmat că se născuse compozitorul secolului. Așadar, chiar dacă pare paradoxal, pentru a putea admira e nevoie de măreție. Tocmai de aceea, un creator este recunoscut foarte rar de contemporanii săi: îl recunoaște posteritatea sau, cel puțin, acest tip de posteritate contemporană care este străinătatea Lumea care se află departe. Cea care nu te vede cînd te îmbraci sau îți bei cafeaua Dacă astea li s-au putut întîmpla lui Stendhal și Brahms, cum poți să te descurajezi pentru ceea ce ți-a spus un simplu cunoscut care locuiește la doi pași de casa ta? Cînd s-a publicat primul volum de Proust (după ce Gide aruncase manuscrisul la coș), un anume Henri Gheon a scris că autorul „se încăpățînase să facă exact ceea ce este absolut contrariu într-o operă de artă, inventarul senzațiilor sale, recensămîntul cunoștințelor pe care le avea, totul în niște tabele successive, niciodată la un loc, niciodată în întregime, mereu printr-o mișcare de peisaje și suflete". Se ataca, deci, de către prea înfumuratul critic exact esența geniului proustian.

La ce Bancă a Dreptății Universale i se va plăti lui Brahms durerea pe care a simțit-o, pe care în mod inevitabil trebuie s-o fi simțit în seara aceea cînd el însuși a cîntat la pian primul său concert pentru pian și orchestră? Atunci cînd l-au fluierat și au aruncat în el cu tot felul de murdării. Nu mai era Brahms, în spatele unei unice și modeste compoziții a lui Discepolo, atunci cînd se adunase în el atîta durere, atîta tristețe și atîta dezolare.

Mi-a fost de-ajuns să citesc o singură povestire de a ta. Da, cred că vei reuși să faci, cîndva, ceva măreț. Dar ești dispus să înduri toate grozăviile acestea? Îmi spui că nu te găsești, că ești nehotărît, că nu știi ce să faci, și că eu sînt obligat să-ți spun cîteva vorbe.

Cîteva vorbe! Ar trebui să tac, și ai putea să consideri asta ca o crudă indiferență, ori ar trebui să-ți vorbesc zile în șir, să rămîn lîngă tine ani de zile, uneori să-ți vorbesc, alteori să tac, să pășim alături fără să ne spunem nimic, așa cum ni se întîmpla cînd moare cineva la care am ținut mult și ne dăm seama că vorbele sînt fără rost sau pur și simplu nelalocul lor și ineficiente. Numai arta altor artiști te poate salva în aceste momente, numai ea te poate consola și-ți poate fi de ajutor. Numai suferința marilor creatori care te-au precedat în acest calvar, numai ea îți poate fi utilă (groaznic!).

Abia atunci te vei afla în situația cînd, în afară de talent și geniu, vei avea nevoie și de alte atribute sufletești: curajul pentru a spune adevărul tău, tenacitatea de a-ți continua munca, un amestec ciudat de încredere în ceea ce trebuie să spui și repetata neîncredere în puterile tale, o combinație de modestie în fața gigantilor și de aroganță în fața imbecililor, nevoia de afecțiune și curajul de a rămîne singur pentru a respinge ispita, dar și pericolul bisericuțelor și narcisismului. În astfel de momente te va ajuta numai amintirea celor ce au scris în singurătate: Melville, pe un vapor; Hemingway, într-o pădure; Faulkner, într-un sat Dacă ești dispus să suferi, să te sfîșii, să suporti meschinăria și răutatea, neînțelegerea și prostia, resentimentul și nesfîrșita singurătate, atunci da, dragul meu B.,

abia atunci vei fi pregătit pentru a depune mărturie.

Culmea, însă, nimeni nu-ți va putea garanta viitorul, viitorul care, în orice caz, va fi trist: dacă ratezi, pentru că ratarea este întotdeauna un chin, iar pentru un artist este tragică; dacă triumfi, pentru că triumful este întotdeauna un fel de vulgaritate, o sumă de neînțelegeri, un fel de pipăit nerușinat; transformându-te în această scîrboșenie care se cheamă om public, pe care pînă și un copil precum erai tu însuși la început are dreptul (ce drept mai e și ăsta) să-l scuipe. Va trebui să suporti pînă și această injustiție, să-ți apleci spinarea și să continui să-ți realizezi opera, ca și cînd ai ridica o statuie într-o cocină. Citește-l pe Pavese: „Să te golești în întregime de tine însuși, pentru că ai scos în afară nu numai ce știi despre tine, ci și ceea ce bănuiești și presupui că ești, fiorurile, fantezmele și viața ta cea inconștientă. Și să faci toate astea cu oboseală continuă și tensiune, cu grijă și teamă, cu descoperiri plăcute și amare înfrîngerii. S-o faci ca și cînd întreaga viață s-ar fi concentrat în acest punct, dîndu-ți seama că nu prețuiește nimic dacă nu o ocrotește și nu-i dă căldură un semn omenesc, un cuvînt, un suflet S-o faci murind de frig, vorbind în deșert, rămî-nînd singur, zi și noapte, precum un mort”.

Da, dacă vei auzi dintr-o dată acest cuvînt — precum acum, oriunde ar fi, Pavese îl aude pe al nostru — vei recunoaște și vei simți atît de dorita prezență, semnul așteptat de la o ființă care de P^e o altă insulă aude strigătul tău, cineva care înțelege gesturile tale, cineva care va fi în stare să-ți decodifice cifrul tău. Numai așa vei avea puterea să-ți continui munca, nemaiauzind pentru un timp guițatul porcilor. Și chiar dacă aceasta va dura numai cîteva clipe, vei putea privi eternitatea

Nu știi cînd, în ce moment de deziluzie, Brahms a făcut să se audă melancolicele trompete pe care le auzim în prima mișcare din Simfonia întîii. Poate că n-a avut încredere în răspuns, pentru că a întîrziat treisprezece ani (treisprezece ani!) pînă să revină asupra acestei opere. Iși va fi pierdut speranța, va fi fost scuipat de cineva, va fi auzit hohote de rîs batjocoritor în spatele său, va fi crezut că vede priviri dezamăgite. Dar chemarea aceea de trompete a străbătut timpul și, dintr-o dată, tu sau eu, abătuți de tristețe, o auzim și înțelegem că, din datorie față de acel suferind, trebuie să-i răspundem prin ceva, printr-un semn care să-i indice că l-am înțeles.

Mă simt rău acum. Mîine sau peste cîteva zile voi continua să-ți vorbesc.

Luni dimineață.

M-am dus în grădină cînd începea să se lumineze. Liniștea aceasta din pragul dimineții îmi face bine. Simt prietenia cipreșilor și a arborelui de araucaria Chiar dacă, brusc, mă întristai văzînd gigantul acesta aici, ca un uriaș leu într-o cușcă, tocmai cînd ar trebui să se afle pe înălțimea munților din Patagonia, pe nobila și solitara frontieră cu Chile. Recitesc ceea ce ți-am scris cu zile în urmă și mă rușinez un pic pentru patetismul meu. Dar așa mi-a ieșit și așa o să las totul. Recitesc, de asemenea, scrisorile pe care mi le-ai trimis între timp, aceste cereri de ajutor. „Nu știu prea bine ce vreau”. Dar cine știe mai dinainte ce vrea? Și chiar și după aceea Delacroix spunea că arta se aseamănă cu contemplația mistică, mergînd de la rugăciunea confuză către un Dumnezeu invizibil pînă la viziunile precise ale momentelor telepatice.

Pleci de la o intuiție globală, dar nu știi ceea ce dorești cu adevărat până nu termini, iar uneori nici atunci. În măsura în care pornești de la această intuiție, tema precedă forma. Dar înaintînd, vei vedea cum expresia înfrumusețează totul, creînd la rîndul ei tema, astfel că la sfîrșit îți va fi imposibil să le mai separi. Cînd se încurcă totuși această separare, ceea ce rezultă este fie literatură „socială”, fie literatură bizantină. Două calamități. Ce sens ar avea să desparți forma de conținut în HAMLET? Shakespeare își lua subiectele de la autori de mîna a treia. Care ar fi conținutul? Care e subiectul nefericitului său precursor? Este exact ce ni se întîmplă cu visele: cînd ne trezim, ceea ce ne amintim destul de vag este „subiectul”, ceva atît de diferit de visul cel adevărat precum tema acestui biet diavol față de opera lui Shakespeare. Adică exact ceea ce îi face pe anumiți psihanaliști să nu reușească în încercările lor, atunci cînd vor să-ți descifreze enigmaticul mit al nopții după bîiguierile pe care i le îndrugi tot tu. Închipuiește-ți că s-ar încerca să se cerceteze tainele sufletului lui Sofocle după relatările unui spectator. A spus-o nu de mult Holderlin: sîntem niște zei cînd visăm și niște cerșetori cînd gîndira în același fel se explică și nereușita anumitor adaptări (sinistru cuvînt!) de opere esențialmente literare la film. Ai văzut SANCTUARUL? N-a mai rămas decît povestea, adică ceea ce de obicei se cheamă subiectul romanului. Și spun se cheamă de obicei pentru că subiectul este romanul însuși, în întregimea lui, cu bogățiile și splendorile lui, cu implicațiile sale ascunse, cu infinitele reverberații ale cuvîntului, sunetului și culorilor și nicidecum aceste faimoase și presupuse „întîmplări”.

Nu există teme mari și teme mici, nici subiecte sublime și subiecte triviale. Oameni sînt cei care sînt mici, mari, sublimi, triviali. *Aceeași* poveste a studentului sărac care o ucide pe cămătăreasă poate să fie o simplă nuvelă polițistă sau poate să fie CRIMĂ ȘI PEDEAPSĂ.

După cum vei fi observat, ghilimelele, parantezele și sublinierile sînt frecvente și aproape inevitabile în acest gen de false probleme, dovedind că nu sînt nimic altceva decît ceea ce, realmente, sînt: false probleme. Și dacă am fi riguroși, după cum ne este existența de complicată, iar limbajul gol și ipocrit, ar trebui să uzăm de ele în tot timpul. Sau să inventăm, cum a făcut Xul Solar, un mijloc mai subtil pentru a sugera că avem o ironică neîncredere în cuvînt sau pentru a face astfel o aluzie perversă la deteriorarea lui semantică: vocale intermediare, precum ii sau 6 din germană, ceea ce face ca Golda Meir să fie muiere, iar Paul Bourget un mare scriitor. Xul a fost un spirit generos care și-a lăsat geniul său în vorbire, geniu pe care mulți l-au plagiat fără s-o recunoască, exact ca hoții care îi fură pe cei ce le dau găzduire.

Că n-o să fii în stare, după cum îmi spui, să scrii despre „orice temă” e un semn bun, nu un motiv de descurajare. Să nu crezi în cei care scriu despre orice lucru. Obsesiile își au rădăcinile lor foarte adînci și cu cît sînt mai adînci, cu atît sînt mai Puține. Și cea mai profundă dintre ele este și cea mai obscură, dar, în același timp, unica și atotputernică rădăcină a celorlalte, cea care reapare de-a lungul tuturor operelor unui creator adevărat: pentru că nu-ți vorbesc despre fabricanți de povești, de „fecunzii” fabricanți de teleromane sau *best-seller*-uri de același tip, aceste Prostituate ale artei. Aceștia da, își pot alege temele. Cînd se scrie cu seriozitate, lucrurile se inversează: tema e cea care își alege autorul. Și nu

trebuie să scrii nici măcar un rînd care să nu fi țîșnit din obsesia aceasta care te pîndește mereu, care te urmărește din cele mai întunecate adîncuri, uneori ani în șir. Rezistă, speră, pune-ți la încercare ispita: dar să nu fie ispita facilului, cea mai periculoasă dintre toate pe care va trebui să le respingi. Un pictor are „ușurința” de a picta atît cît o are și un scriitor de a scrie. Ai grijă cînd cedezi. Scrie cînd nu mai poți suporta, cînd simți că altfel ai înnebuni. Și atunci scrie „la fel”, același lucru, vreau să spun cercetează din nou, mergi pe alt drum, cu mijloace mai puternice, cu mai multă experiență și disperare, la fel ca întotdeauna Căci, cum spunea Proust, opera de artă este o dragoste nefericită pe care, în mod fatal, o presimt uneori ceilalți, din afară. Fantasmelor care urcă din grotele noastre subterane, mai devreme sau mai tîrziu, se vor prezenta din nou, și nu le va fi greu să obțină o lucrare mai potrivită pentru condiția lor. Și atunci, planurile părăsite, schițele și ciornele aruncate vor reveni pentru a se alcătui cu mai puține defecte decît înainte.

Și să nu iei în seamă ceea ce-ți vor putea spune cei vicleni, cei care fac pe deșteptii, obiectîndu-ți că scrii mereu despre același lucru. Sigur că da! Este ceea ce au făcut Van Gogh și Kafka și toți cei care sînt într-adevăr mari, severii (dar duioșii) părinți care îți veghează sufletul. Operele succesive se aseamănă cu orașele care se ridică pe ruinele anterioare: deși sînt noi, materializează o anume nemurire, nemurire alimentată de vechile legende, de oamenii aceleiași rase, de amurguri și răsărituri asemănătoare, de priviri și chipuri care, ancestral, se reîntorc mereu.

De aceea este o tîmpenie ceea ce se crede de obicei despre personaje. Va trebui să spunem o dată pentru totdeauna, cu mîndrie „Madame Bovary sînt eu” și punct Dar așa ceva nu se poate, și nici tu nu ai să poți: în fiecare zi va veni cineva pentru a se informa, pentru a te întreba dacă acest personaj a apărut de aci, ori de acolo, dacă e portretul acestei femei sau al alteia, dacă, în schimb, tu ești „reprezentat” de omul acesta care pare doar un spectator melancolic. Aceasta face parte din pipăitul nerușinat la care m-am referit mai înainte, din infinita și aproape labirintica vulgaritate a neînțelegerii oricărui opere de ficțiune.

Personajele! Într-o zi din toamna lui 1962, cu dorința unui adolescent, am căutat locul în care „a trăit” madame Bovary. Că un tînar caută locul unde a suferit un personaj de roman e un lucru uimitor, dar că lucrul acesta îl face un romancier, cineva care știe pînă în ce punct aceste ființe nu au existat decît în sufletul creatorului lor, dovedește că arta este mai puternică decît faimoasa și reputata realitate.

Astfel, cînd de pe înălțimea unui deal din Normandia am întrezărit, în cele din urmă, biserica din Ry, inima a început să-mi bată ca niciodată: prin enigmatică putere a creației literare, satul acela devenea culmea pasiunilor omenești și, în același timp, atingea vîrfurile ei cele mai tenebroase. Aici trăise și suferise cineva care, dacă n-ar fi fost însuflețit de spiritul năvalnic și torturat al unui artist, ar fi trecut de la nimic la nimic, precum atîția alții. Așa cum un medium insignifiant, într-un moment de transă, posedat de spirite mai puternice decît el, rostește cuvinte și e cutreierat de pasiuni pe care micul său suflet ar fi fost incapabil să le simtă.

Se spune că Flaubert a vizitat satul acesta, că a stat de vorbă cu oamenii de aici, că a intrat în farmacia din care personajul său își va

cumpăra într-o zi otrava îmi închipui de câte ori a venit și a stat pe înălțimea unuia dintre dealurile acestea, poate chiar pe locul unde m-am așezat eu pentru a contempla pentru prima dată acest sat absolut neinteresant. Și de câte ori se va fi gândit la viață și la moarte, în legătură cu ființa aceea hărăzită să dea trup propriilor sale frământări! Această dulce și amară voluptate de a-și imagina un destin nou: *dacă* el ar fi fost femeie; *dacă* ar fi fost privat de alte însușiri (un anume cinism amar, o anume luciditate feroce); *dacă*, în sfârșit, în loc să fie romancier ar fi fost condamnat să trăiască și să moară ca o mic burgheză de provincie.

Pascal afirmă că viața e o masă de joc pe care destinul pune nașterea, caracterul și circumstanța noastră, cele pe care nu le putem evita. Numai creatorul poate să mai parieze o dată, cel puțin în lumea spectrală a romanului. Nereușind să fie nebuni, sinucigași sau criminali în viața ce le-a fost ursită, creatorii pot fi toate acestea măcar în aceste simulacre intense.

Câte neliniști proprii avea să întrupeze corpul acelei biete romantice de țară! Să ne închipuim pentru o clipă umbra ei copilărie în Hotel-Dieu, în acel spital din Rouen. L-am cercetat cu atenție, cu înfiorată meticulozitate. Amfiteatrul dă spre grădina aripii de clădire pe care o ocupa familia ei. Cățărîndu-se pe grila-juri împreună cu surorile ei, fascinat, Gustave contempla cadavrele acelea putrede. Aici, în momentele acelea, va fi încolțit pentru totdeauna în sufletul său această neliniște a trecerii timpului, aici va fi fost marcat definitiv, în mod macabru și sordid, de acest rău metafizic care-i tulbură pe mai toți marii creatori care încearcă să se salveze prin artă: singura putere care ne lasă iluzia că sîntem deasupra trecerii și inevitabilei morți: *que j'ai gardé la forme et l'essence divine de mes amours décomposés...*

Poate că din vârful aceluia grilaj, observînd corupția, Gustave a devenit copilul timid și gînditor care se spune că ar fi fost: distrat și ironic, cu conștiința precarității dar și a puterii lui. Citește-i cele mai bune opere, nu aceste expoziții de epitete, aceste bijuterii plictisitoare de cuvinte, ci paginile cele mai dure din acest neiertător roman, și ai să observi că este exact copilul acesta cel care, sensibil și deziluzionat, descrie cruzimea existenței cu un fel de voluptate a mîniei. Melancolia și tristețea nu sînt decît fundalul. Lumea îi repugnă, îl rănește, îl obosește. Cu aroganță, se hotărăște să construiască alta, după chipul și asemănarea sa. Nu va face concurență stării civile, precum cu inocentă injustiție față de propriul său geniu a încercat să facă Balzac, ci lui Dumnezeu însuși. De ce să crezi dacă realitatea ce ne-a fost dată ne satisface? Dumnezeu nu scrie romane. Acestea se nasc din imperfecțiunea noastră, din lumea plină de defecte în care ne-a fost dat să trăim. Eu nu am cerut să mă nască, nici tu. Ne-au adus pe lume cu forța.

Și să nu crezi că Flaubert a scris povestea acelei biete nefericite pentru că i-ar fi cerut-o. A scris-o pentru că a intuit de la prima vedere că în acea narațiune polițistă putea să-și scrie propria și secreta lui narațiune polițistă, ridiculizîndu-se pe el însuși cu cruzimea cu care numai un nebun e în stare s-o facă, caricaturizîndu-se în acea insignifiantă paranoică de provincie, care, ca și el, iubea țările îndepărtate și locurile necunoscute. Recitește capitolul IV și ai să-l vezi pe el însuși în această plăcere pentru *alte* timpuri și locuri, pentru călătorii și cai de poștă, cu răpiri și mări exotice: iluzia romantică în toată puritatea ei, așa cum a simțit-o pentru

totdeauna copilul acela proțăpît în vîrful grilajului. Tema romanului său este, prin urmare, propria sa existență, distanța din zi în zi mai mare între viața reală și fantezia sa Visurile transformate în realități simple, iubirile sublime preschimbate în derizorii locuri comune. Ce putea face biata nefericită decît să se sinucidă? Și prin sacrificiul acestei sărmane, acestei neajutorate, acestei ridicole ființe romantice de la țară, Flaubert (în mod trist) se salvează.

Se salvează... E un fel de a spune, un mod grăbit de a vedea lucrurile, așa cum ni se întîmplă mereu, cînd nu sîntem atenți. Eu știu, în schimb, ceea ce cu lacrimi în ochi va fi murmurat mama mea, gîndindu-se nu la Emma, ci la el, la bietul supraviețuitor da Flaubert: „Dumnezeu să-l ajute!”

Șocul sufletului romantic cu lumea își asumă astfel sarcastica nepotrivire și o face cu o mîndrie sadică. Pentru a-și distruge sau pentru a-și ridiculiza propriile iluzii, se urcă pe scena de bîlci, caricatură a existenței burgheze: acolo, jos, discursurile municipale; sus, în camera sordidă a hotelului, o altă retorică, cea a lui Rodolphe, cel care o cucerește pe Emma cu fraze gata făcut.

Dialectica atroce a trivialității prin care romanticul Flaubert, cu o mutră groaznică, își bate joc de falsul romantism, așa cum un spirit religios e în stare să vomite într-o biserică plină de credincioși Acesta e Flaubert! Patronul obiectiviștilor.

Și, în treacăt fie spus, te rog să nu mai pronunți cuvîntul acesta: e ca și cînd mi-ai vorbi de subiectivismul științelor. Fii mîndru că aparții unui continent în care țări mici și sărace, ca Nicaragua și Peru, au dat poeți uriași, precum Ruben Dario și Cesar Vallejo. O dată pentru totdeauna, să fim noi înșine! Să nu vină domnul Robbe-Grillet pentru a ne spune cum se scrie un roman. Să ne lase în pace. Și, mai ales, tinerii de talent ca tine să renunțe, în sfîrșit, la a mai asculta cu un sacru respect ceea ce ne poruncește această încrucișare de bizantini și teroriști. Dacă primitivii au avut creatori atît de mari, asta se explică prin aceea că s-au aflat departe de aceste curți atît de rafinate. Gîndește-te la ruși, la scandinavi, la nord-americieni. Uită-ți, prin urmare, de aceste ordine care ne vin de la Paris, în directă legătură cu par-fumurile și moda vestimentară.

Obiectivism în artă! Dacă știința poate și trebuie să se lipsească de *eu*, arta nu o poate face și este inutil să și-o propună ca pe o datorie. Această „impotență” este tocmai virtutea ei. Mai mult sau mai puțin exact, Fichte spunea că obiectele de artă sînt creații ale spiritului, iar Baudelaire considera arta drept o magie care amestecă, într-un singur tot, creator și lume. Aceste peșteri misterioase în care trăiesc ființele lui Leonardo, acești enigmatice dolomiți albastrui pe care-i întrezărim, ca într-un fund de mare, dincolo de chipurile ambigue, ce altceva sînt dacā nu expresia spiritului lui Leonardo?

Sătui de emoția pură și fascinați de știință, s-a vrut ca romancierul să descrie viața oamenilor așa cum descrie un zoolog obiceiurile la furnici. Numai că un scriitor profund și adevărat nu poate descrie pur și simplu viața unui om de pe stradă. Indată ce nu-i atent (și niciodată nu-i), omul acela va începe să simtă și să gîndească ca un delegat dintr-un ținut obscur și sfîșiat al scriitorului. Numai scriitorii mediocri pot face o simplă cronică, descriind cu fidelitate (ipocrit cuvînt!) realitatea externă a unei epoci ori a unei națiuni. În cazul celor mari, potența lor este atît de

năvalnică, încît nu o pot face chiar dacă și-ar propune-o cu tot dinadinsul. Ni se spune că Van Gogh vroia să copieze pînzele lui Milet Nu a reușit, bineînțeles: apăreau mereu teribilia săi sori și arbori, arbori Și sori care nu sînt altceva decît descrierea spiritului său halucinant N-are importanță ce a spus Flaubert despre nevoia de a fi obiectiv. Tot el, în corespondența lui, ne spune că s-a plimbat prin pădure într-o zi de toamnă și a simțit că era un bărbat și amanta lui, calul și frunzele pe care călca, vîntul și ceea ce își spuneau îndrăgostiții aceia Personajele mele — spunea — mă urmăresc pretutindeni sau, mai exact, eu însumi mă aflu în sufletul lor.

Personajele se nasc din adîncul ființei, sînt ipostaze care îl reprezintă și, în același timp, îl trădează pe creatorul lor, pentru că îl pot depăși în bunătate și inechitate, în generozitate și avariție. Constituind o surpriză pînă și pentru propriul lor creator, care le observă, perplex, pasiunile și viciile. Vicii și pasiuni care pot ajunge să fie exact contrare celor pe care acest mic zeu semiputer-nic le are în viața sa cotidiană: dacă este un spirit religios, vedea născîndu-se în fața sa un ateu nerușinat: dacă e cunoscut pentru bunătatea sau generozitatea sa, va recunoaște în unul din personajele sale atitudinile extreme ale răutății și meschinăriei. Și, ceea ce e încă și mai înspăimîntător, privindu-le, îl va încerca ciudată satisfacție.

Madame Bovary c'est moi, bineînțeles. Dar de asemenea erai Rodolphe, cu cinica lui incapacitate de a suporta acest romantism al amantei sale. Și bietul Bovary și acest M. Homais, acest ateu farmacie. Pentru că fiind un romantic disperat, căutînd și negăsind absolutul, Flaubert poate înțelege foarte bine ateismul și, de asemenea, acest tip de ateism al iubirii profestat de cănăliuța de Rodolphe.

Contemporanii lui Balzac ne spun (cu această plăcere desfrînată pe care o au cei mici cînd se simt mari descoperind minciunile gigantilor) că „adevăratul” Balzac era vulgar și vanitos, ca și cînd ar dori să ne facă să credem că mărețele sale creaturi sînt simple fantezii ale unui mitomaa Nu: sînt cele mai pur emanații ale spiritului său. Spre binele sau spre răul său. Pînă și castelele și privescările pe care le alege pentru ficțiunile sale sînt simboluri ale obsesiilor lui. Stephen Dedalus, din *PORTRETUL*, ne asigură că artistul, precum Dumnezeu Creatorul, rămîne deasupra operei sale, indiferent, curățindu-și unghiile. Irlandez mincinos! Din ceea ce știm despre acest geniu, atît această operă cît și *ULYSSES* nu sînt decît proiecția lui Joyce însuși. A pasiunilor, dramei, a tragicomediei personale și a ideilor sale.

Creatorul se află peste tot, nu numai în personajele sale. E alege drama, locul, peisajul. În *REPUBLICA*, Platon afirmă că Dumnezeu a creat arhetipul mesei, tîmplarul creează simulacru acestui arhetip, iar pictorul simulacru acestui simulacru. Aceast este unica posibilitate a unei arte imitative: o deșertăciune la cut în timp ce marea artă este însuflețire. Nu imitarea unei biete me's de tîmplar, ci descoperirea realității cu ajutorul sufletului artistului

Așa că, în toamna aceea din 1962, cînd din vîrful unui deal, cu inima înfiorată, am contemplat bisericuța din Ry; cînd ar intrat, tăcut și gînditor, în farmacia care fusese cîndva a lui M. Homais; cînd am privit locul de unde Emma, patetică și plină de dorință, lua diligentă pentru a se duce la Rouen, nu vedeam nici biserica, nici farmacia, nici ulicioara aceea, ci fragmentele unui spirit nemuritor pe care-l simțeam palpitînd dincolo de

niște simple obiecte ale lumii exterioare.

Luni seară.

Am avut o zi foarte grea, dragul meu B., mi se întâmplă lucruri pe care nu mi le pot explica, dar între timp, poate chiar de aceea, încerc să trăiesc în acest univers diurn al ideilor. Ispita universului platonice! Cu cât e mai mare tumultul interior, cu atât sînt mai mari presiunile care ne apasă și cu atât mai mult ne simțim înclinați să căutăm o ordine a ideilor. Intotdeauna mi se întâmplă asta, dar ar trebui să spun că așa se întâmplă întotdeauna. Cercetează-l pe acest celebru și armonios grec cu care ne-au umplut capul în liceu: este o invenție a secolului al XVIII-lea și face parte din arsenalul de locuri comune în care vei afla și flegma englezilor, și spiritul de măsură al francezilor. Ingrozitoarele și neliniștitoarele tragediei grecești ne-ar ajunge pentru a anihila astfel de tîmpenii dacă nu am dispune de dovezi mai filozofice și, în special, de invenția platonismului. Fiecare caută ceea ce nu are și dacă Socrate caută Rațiunea, aceasta-i pentru că are urgentă nevoie de ea împotriva pasiunilor sale: îți amintești, pe fața sa se citeau toate viciile. Socrate a inventat Rațiunea pentru că era un smintit, iar Platon a repudiat arta pentru că era un poet Frumoase antecedente pentru acești îmblînzitori ai Principiului Contradicției După cum observi, logica nu servește nici celor care au inventat-o.

Cunosc foarte bine această ispită platonice și nu pentru că mi-ar fi povestit-o. Am suferit-o, mai întîi, pe cînd eram adolescent, cînd m-am trezit singur, masturbîndu-mă într-o realitate murdară și perversă. Atunci am descoperit acest paradis, cu sentimentul celui care, după ce s-a tîrît printr-un cîmp plin de bălegar, dă peste un lac transparent în care se poate îmbăia Și l-am descoperit mulți ani mai tîrziu, în Bruxelles, cînd m-am gîndit că pămîntul se deschidea sub picioarele mele, atunci cînd francezul acela tînăr ce avea să moară în mîinile Gestapoului mi-a vorbit de ororile stalinismului. Am fugit la Paris, unde nu am îndurat numai foamea și frigul din iarna lui 1934, ci și dezolarea Pînă cînd am dat peste portarul acela de la Ecole Normale, din rue d'Ulm, care m-a lăsat să dorm în patul lui. În fiecare noapte trebuia să intru pe fereastră. Am furat atunci, din librăria Gibert, un tratat de calcul infinitezimal și încă îmi mai aduc aminte de clipa în care, în timp ce îmi luam cafeaua caldă, am deschis înfiorat cartea, ca cineva care pătrunde într-un sanctuar tăcut după ce se salvase, murdar și înfometat, dintr-un oraș jefuit și devastat de barbari. Teoremele acelea m-au îmbrățișat așa cum niște infirmiere delicate îmbrățișează trupul cuiva care are coloana vertebrală fracturată. Și astfel, puțin cîte puțin, printre crăpăturile spiritului meu sfîșiat, am început să întrezăresc gravele și splendidele turnuri.

Am rămas mult timp în acea rețuță a tăcerii. Pînă cînd într-o zi m-am trezit ascultînd (ascultînd și nu auzind, ascultînd cu patimă) rumoarea oamenilor, undeva, jos, în stradă. Incepeam să simt nostalgia singelui și a murdăriei pentru că este singurul mod de a simți viața Și ce altceva ar putea înlocui viața, chiar așa, cu chinul și sfîrșitul ei? Cine și cîți sînt cei care se sinucid într-un lagăr de concentrare?

Așa sîntem făcuți și așa trecem de la o extremă la alta. Chiar și în aceste zile de final ale existenței mele, în multe împrejurări m-a reispitit acel teritoriu absolut Niciodată n-am reușit să văd un laborator fără să simt nostalgia inversă a ordinii și purității. Și chiar dacă nu am dezertat din

această bătălie cu monștrii mei, chiar dacă nu am cedat ispitei de a mă reîntoarce într-un laborator precum un războinic într-un schit, uneori am făcut-o în mod rușinos, refugiindu-mă în ideile despre ficțiune: la jumătatea drumului între năvala singelui și mănăstire.

Sîmbătă

Îmi vorbești despre ceea ce s-a publicat în revista columbiană. Sînt genul de calamități care te vor obliga într-o zi să-ți lași brațele în jos, predîndu-te, sau să strigi cu toată indignarea de care ești în stare. Se publică numai gunoiul interviului. Extirpată cea mai mare parte din ideile mele, ceea ce se întîmplă acum nu mai are nici un fel de legătură cu mine. Știi ce am făcut într-o zi, eu și prietenul meu Itzigsohn, pe cînd eram studenți? Combaterea lui Marx cu fraze din Marx.

Din cîte înțeleg, treci printr-o criză din cauza unor probleme pe care și le pune în aceste momente literatura latino-americană. Și pentru că mă întreb ce poți face, trebuie să-mi rectific aici afirmațiile aproape comice pe care ți le-am îndrugat. Am spus întotdeauna că noutățile de formă *nu sînt indispensabile* pentru o operă revoluționară din punct de vedere artistic, așa cum o demonstrează cazul lui Kafka; și am mai spus că *nu sînt suficiente*, așa cum o demonstrează atîtea cazuri săvîrșite de manipulatorii semnelor de punctuație și ai tehnicii de legatorie. Poate că opera rîrerara cu șanul: din piesa care au mai rămas, un gem poate reface titlul. Este întră operă a lui Kafka cea care nu-i nepotrivit să compar său vocabular, nici sintaxa-i domoală.

Ai citit cartea lui Janouch? Ar trebui s-o citești pentru că în epoci de felul acesteia se cuvine să ne întoarcem privirile din cînd în cînd, spre sfinți precum Kafka sau Van Gogh: nu te vor dezamăgi niciodată, te vor ajuta să-ți găsești drumul, te vor obliga (moral) să-ți regăsești o atitudine gravă în una din convorbirile sale, Kafka îi amintește lui Janouch de virtuozul care se ridică deasupra temei cu ușurința unui prestidigitator. Dar, ne avertizează el, adevărata operă de artă nu este un act de virtuozitate ci o naștere. Și cum s-ar putea vorbi de o lehză care naște cu virtuozitate? Acesta e patrimoniul comedianților care continuă din punctul în care adevăratul artist se oprește. Acești indivizi, susține el, fac vrăji cu cuvintele unei magii de salon: un mare poet, însă nu face trafic cu emoția: el suferă vizionara încleștare a omului cu destinul său.

Aceste avertismente sînt deosebit de potrivite pentru noi, spanioli și latinoamericani, întotdeauna dispuși verbalismului și minciunii. Îți amintești de Mairena¹, cînd vorbește cu ironie de „evenimentele consuetudinare care se petrec în stradă”? Acum obișnuiesc să treacă drept elemente ale artei de avangardă. Borges care nu poate fi bănuț că ar disprețui limba, spune despre Lugones că „geniul său a fost fundamentalmente verbal”, iar contextul ne relevă sensul peiorativ al acestei aprecieri. Și despre Queyedo că „a fost cel mai mare maestru al limbii” pentru a adaugă „dar Cervantes...”, exact așa, cu aceste trei melancolice puncte de suspensie. Dacă ești de acord că a căutat zile în șir epitetul optim (o recunoaște el însuși), vei conchide împreună cu mine că în acest tip de contraargumentări există multă și dureroasă autocritică, cel

¹*Mairena*. Personaj inventat de Antonio Machado pentru a-si sustine tezele sale de critica literara fr.).

puțin pentru prețiozitatea care conviețuiește în el, alături de atâtea virtuți: exact tendințele elogierte (și caricaturizate) de imitatorii săi, cele pe care el le disprețuiește prin aceste lamentări laterale. Pentru că un mare scriitor nu este un maestru al cuvântului, ci un mare om care scrie și o știe foarte bine. Dacă nu, cum de-l preferă pe primitivul Cervantes în locul virtuozului Quevedo?

La timpul său, Machado l-a admirat pe Ruben Dario, calificându-l drept maestru incomparabil al formei, pentru ca, ani mai târziu, să-l considere „un mare poet și un mare corupător” pentru nefasta influență exercitată asupra imitatorilor, cei care nu au făcut altceva decât să-i sublinieze și să-i multiplice defectele. Până au ajuns la frenezia verbală, la emfaza grotescă și la caricatură: ceea ce reprezintă, de fapt, pedeapsa pe care zeul literaturii o rezervă elevilor. Gîndește-te la Vargas Vilas, la deliranta lui gonoree, descendent tarat al fondatorului unei dinastii.

Există o reînnoită dialectică între viață și artă, între adevăr și artificiu. O manifestare de tipul acelei enantiodromii a lui Heraclit: în lumea spiritului, totul înainteaază împotriva contrariului său. Și cînd literatura devine periculos de literară, cînd marii creatori sînt înlocuiți de manipulatori de cuvinte, cînd marea magie se transformă în magie de music-hall, survine un impuls vital care o salvează de la pieire. Ori de cîte ori Bizanțul ne amenință cu sfîrșitul artei din exces de sofisme, sînt primitivii cei care vin în ajutorul său: cei de la periferie, precum Hemingway, ori autohtonii, precum Celine: țipi care intră călări, cu lăncile însîngerate, în saloanele unde marchizii pomădați dansează menuete.

Nu. Cum de am putut săvîrși precaritățile acestui reportaj? Nu am negat reînnoirea artei. Am spus numai că trebuie să fim cu băgare de seamă la anume înșelătorii și, mai ales, la cuvîntul „nou”, probabil cel care oferă cele mai multe false valențe semantice, în artă nu există un progres în sensul celui care există în știință. Matematica noastră este superioară celei a lui Pitagora, dar sculptura noastră nu este mai „bună” decât cea din timpurile lui Ramses al II-lea. Proust face caricatura unei doamne care numai din snobism considera că Debussy e mai bun decât Beethoven doar pentru faptul că se născuse după acesta. În artă nu există tot atîtea înnoiri cîte cicluri, cicluri care corespund unei concepții a lumii și a existenței. Egiptenii nu sculptau aceste monumentale statui geometrice pentru că ar fi fost incapabili de naturalism; dovadă, figurile de sclavi descoperite în morminte; pentru ei, însă, „adevărata realitate” era cea de dincolo, acolo unde timpul nu există, și ceea ce se aseamănă cel mai mult cu eternitatea este geometria hieratică. Amintește-ți momentul în care Piero della Francesca introduce proporții și perspective: nu este un „progres”, în ceea ce privește arta religioasă; nu-i decât manifestarea spiritului burghez, pentru care „adevărata realitate” e cea din lumea aceasta, spiritul oamenilor care cred mai mult într-o poliță decât într-o liturghie, într-un inginer mai mult decât într-un teolog.

De aici pericolul cuvîntului „avangardă” în artă, mai ales cînd se aplică în mod strict problemelor de formă. Ce sens are să spui că sculpturile naturaliste ale grecilor reprezintă un progres față de acele statui geometrice? Dimpotrivă, în artă se întîmplă de obicei ca autorul să devină brusc revoluționar, așa cum s-a înfîmplat în Europa supercivilizată cu arta neagră și cea polineziană. Atenție, deci, la acest fetișism al „noului”.

Fiecare cultură are un simț al realității și în interesul acestui ciclu natural fiecare artist își are simțul său. Noul pentru Kafka nu e ceea ce înțelegea prin nou John Dos Passos. Fiecare creator trebuie să caute și să găsească propriul său instrument, cel care îi va îngădui să-și rostească într-adevăr adevărul *său*, viziunea sa asupra lumii. Și chiar dacă în mod inevitabil orice artă se construiește pe arta ce a precedat-o, dacă creatorul este înnăscut, va face ceea ce îi este propriu, uneori cu o încăpăținare rizibilă pentru cei care merg după modă. Nu te întrista: aceasta e valabil pentru îmbrăcăminte și coafură, nu pentru romane sau catedrale. Se întâmplă, de asemenea, că e mai ușor să recunoști noutatea în ceea ce este exterior, fapt pentru care John Dos Passos a impresionat mai mult decât Kafka. Dar așa cum ți-am spus, numai opera lui Kafka, în întregimea ei, este cea care reprezintă un nou limbaj. Încă de pe vremea romantismului german a existat un teolog care se numea Schleiermacher, și care considera cunoașterea întregului ca un examen premergător examinării părților, ceea ce este, mai mult sau mai puțin, ceea ce susțin acum structuraliștii. Totalitatea este cea care conferă un sens nou fiecărei fraze, chiar și fiecărui cuvânt. Cineva a observat că atunci când Baudelaire spune: „în altă parte, foarte departe de aici”, un cuvânt ca „aici” scapă de trivialitatea sa prin perspectiva pe care Baudelaire o are asupra condiției pămîntești a omului: semnul gol, în aparență lipsit de valență poetică, este valorizat de aura stilistică a întregii opere. Și în ceea ce-l privește pe Kafka, e de-ajuns să te gîndești la infinitele reverberații metafizice și teologice care emană dintr-un cuvînt atît de ponosit, un simplu clișeu al procurorilor, precum cuvîntul „proces”...

Nu înseamnă, prin urmare, că nu accept noutatea: ceea ce nu accept este să nu-mi vină cu ursul, ceea ce nu-i același lucru. În afară de aceasta, e adevărat că din zi în zi suport tot mai greu frivolitatea în artă, mai ales cînd este amestecată cu Revoluția. (Reține, în treacăt, că de obicei cuvintele încep prin majusculă. Trista experiență le coboară la minusculă pentru ca în final să termine prin cea mai tristă experiență, ajungînd între ghilimele.) Că o femeie urmează moda e ceva natural; că un artist face același lucru e abominabil.

Observă ceea ce se întâmplă cu artele plastice. Cu dramatice excepții, s-au transformat într-o artă de elită în cel mai rău sens al cuvîntului, o specie de rococo asemănător celui care domina saloanele din secolul al XVII-lea. Adică, departe de a fi o artă de avangardă, e o artă de ariergardă. Și cum se întâmplă în astfel de situații, a devenit o artă minoră: e bună pentru a te distra, pentru a te destinde cîteva clipe, făcînd cu ochiul celor din jur. În saloanele de care-ți vorbesc se întîlneau domni sătui de viață, pentru a spune bancuri și pentru a-și bate joc de orice. Se scriau acrostihuri nerușinate, epigrame și jocuri de cuvinte, parodii după ENEIDA, se propuneau teme și trebuiau să se scrie versuri. Odată s-au scris 27 de sonete despre (ipotetica) moarte a unui papagal. O activitate care pentru adevărata artă este ca un foc de artificii față de incendierea unui orfelinat. Muzică de mort, nimic care să ne tulbure digestia. Seriozitatea era ridiculizată, inventivitatea se substituia geniului, ceea ce este întotdeauna de prost gust în timp ce bieții oameni mureau de foame sau erau torturați în celule, o artă de o astfel de natură nu poate fi considerată decât o perversitate a spiritului și o decadentă putredă.

Trebuie să recunoaștem, totuși, că aceasta nu se considera drept conducătoarea Revoluției care se apropia Mai aveau încă un bun-simț, ceea ce nu se poate spune despre cei care azi fac același lucru. Azi, pentru a nu merge mai departe, în Buenos Aires, tinerii care se pretind revoluționari (cel puțin pretindeau că sînt în acele zile, chiar dacă acum e posibil să aibă slujbe foarte bune și să se fi căsătorit onorabil) au primit cu mare gălăgie proiectul unui roman care se putea citi de la *a* la *zet* sau invers. Tot ei sînt cei care vorbesc despre mase și cocioabe, dar, ca și marchizii de odinioară, sînt niște distinși putrezi și decadenți. La ultima bienală de la Veneția cineva a expus un mongoloid așezat pe un scaun care, la rîndul său, era pus pe un pat de campanie. Cînd se ajunge la astfel de extreme, e de înțeles că toată civilizația noastră se prăbușește.

Prin urmare, îți dai seama despre ce fel de noutăți am vorbit cu acest domn în timpul interviului. Cred că era un reacționar, pentru că îi venea să verse. Dar tocmai în fața acestei Academii a Antiacademiei va trebui să apelezi încă o dată la curajul de care ți-am vorbit de la început, fortificîndu-te cu amintirea marilor nefericiți ai artei, precum Van Gogh, care au îndurat pedeapsa singurătății din cauza revoltei lor, în timp ce falșii revoluționari sînt adulați de revistele de specialitate și trăiesc foarte bine pe spezele bietului burghez pe care îl insultă, indivizi creați de această societate de consum pe care pretid că o combat, terminînd prin a fi cîntăreții ei!

Își vor rîde de tine. Dar tu rămîi tare și amintește-ți că „*ce qui paraîtra bientôt le plus vieux c'est qui d'abord aura pâru le plus moderne*”. În acest fel, poate nu ai să fii un scriitor al vremuşoarelor tale, dar vei fi un artist al Timpului tău, al apocalipsului despre care, oricum, va trebui să-ți lași mărturia ta, salvîndu-ți sufletul. Romanul se situează între începutul timpurilor moderne și sfîrșitul acestui început, înaintînd paralel cu profanarea (cuvînt semnificativ!) în creștere a ființei umane, cu acest înspăimîntător proces de demistificare a lumii. Tocmai de aceea încercările de a judeca romanul de azi în termeni pur formali sînt absolut sterile. Romanul de azi trebuie judecat în contextul acestei formidabile crize totale a omului, în raport cu acest uriaș arc care începe o dată cu creștinismul. Pentru că fără creștinism n-ar fi existat conștiința neliniștită, iar fără tehnica ce caracterizează aceste timpuri moderne nu s-ar fi produs nici desacralizarea, nici nesiguranța cosmică, nici singurătatea, nici alienarea Astfel, Europa a injectat în narațiunea legendară sau în simpla aventură epică neliniștea psihologică și metafizică, pentru a produce un gen nou (acum da, trebuie să folosim acest calificativ!) care avea drept scop revelarea unui teritoriu fantastic: conștiința omului.

Marii dramaturgi greci, a spus Jaspers, ofereau prin operele lor o înțelepciune tragică, în stare nu numai să-i emoționeze pe spectatori, ci să-i și transforme, convertindu-se astfel în educatori ai poporului. După aceea însă, această înțelepciune s-a transmutat, spune Jaspers, în fenomen estetic și atît poetul, cît și auditoriul au abandonat această gravă atitudine de la origini pentru a realiza imagini fără sînge. Lucrul acesta nu-i adevărat, pentru că o operă ca PROCESUL nu-i mai puțin gravă decît OEDIP REGE. În schimb, e adevărat pentru arta care în fiecare moment de rafinament s-a transformat într-o simplă manifestare a estetismului și bizantinismului. Numai în lumina acestei doctrine trebuie să judeci

literatura continentului nostru.

VISELE ACESTEIA OR SĂ MĂ ÎNNEBUNEASCĂ îi spunea, privindu-l fix, ca și când ar fi vrut să descifreze gândurile nemărturisite. Da, da, îi răspundea el, o să mă ocup de asta, n-ai teamă.

Homunculul o privea din borcanul lui, cu o expresie înspăimântătoare. Trebuia să-l fi lăsat să iasă? Bine, dar viermele negru, diavolul negru care se arunca spre fața lui M. când Ricardo îi opera pîntecul?

Amîndouă posibilitățile erau îngrozitoare și șovăiala sa devenea eternă. Între timp, hîrțiile sale apăreau în mod misterios, ca niște negre sarcasme care soseau din cele mai neașteptate ascunzișuri. Le „lăsa” în locuri întîmplătoare, dar cu siguranță că, mai devreme ori mai tîrziu, el ar fi dat peste ele și le-ar fi cercetat Aici se aflau, de exemplu, aceste puține cuvinte veninoase, cu litera neregulată, aproape neinteligibilă: „Du-te și te împreună cu matrimoniul Sartre-Simone de Beauvoir. Lume cumsecade”.

DIFERITE FELURI DE DIFICULTĂȚI

Va începe să scrie a doua zi. Este o hotărîre fondată, însoțită de o anume bună dispoziție. Se duce la plimbare cu multă plăcere și chiar dacă observă spre apus desenul unui nor care îl neliniștește, deși nu știe de ce, uită de acest incident destul de repede și, odată ajuns în centru, străbate strada Uruguay, aproape de Tribunal, examinînd vitrinele care-i atrag atenția întotdeauna, suscitînd, poate, amintiri din copilărie. Cu mult interes, încercînd să nu-i scape nici un amănunt, le parcurge în mod sistematic, pentru că e foarte ușor să te pierzi în cantitatea aceea de obiecte amestecate: creioane colorate, gumă de lipit, benzi de scotch de diferite dimensiuni și culori, compasuri, cleme japoneze, lupe. Sînt foarte multe papetarii și cercetarea lor îi produce o anume euforie pe care o consideră drept un semn bun pentru lucrul pe care va trebui să-l înceapă în ziua următoare. Mai apoi își bea cafeaua la EL FORO, cumpără ziarul LA RAZON și citește cu multă atenție știrile, începînd de la urmă, căci, așa cum a reușit să-și dea seama de-a lungul vieții, ziarele și revistele sînt foarte pe dos, lucrurile cele mai interesante aflîndu-se pe ultimele pagini.

În noaptea aceea s-a dus la culcare cu un sentiment care, chiar dacă nu era de bucurie, se asemena cu bucuria: aceeași legătură care poate să existe între culoarea unei flori de mușcată și amintirea sa Cînd s-a trezit, a simțit o durere acută în brațul stîng, împiedicîndu-l să-l folosească. Imposibil să scrie la mașină.

După mai bine de o săptămînă, durerea a devenit suportabilă, dar tocmai atunci a sosit profesorul doctor Gustav Siebenmann, de la Universitatea din Erlangen.

Cînd a plecat profesorul, se adunase atîta corespondență, încît s-a hotărît să-și dedice două sau chiar trei zile pentru răspunsuri, astfel ca să nu mai fie sîcîit în momentul în care se va apuca de scris. Apropiindu-se de sfîrșitul acestei îndeletniciri, a sosit scrisoarea de la doctorul Wolfgang Luchting, în care i se enume-rau ultimele dificultăți pe care le avusese cu doamna dr. Schliiter, în legătură cu traducerea Cum trebuia să procedeze? El, personal, Luchting, era de părere că trebuia căutat un alt traducător.

Nu efortul de a aplana aceste conflicte, nici cel impus de scrisorile ce trebuiau trimise lui Luchting și doamnei dr. Schluter pentru a atenua situația, nu aceasta îl neliniștește, ci certitudinea că ceva reapare iarăși, cu perfidie, interpunându-se în planurile sale. Cu toate acestea, deci cu mare greutate, începe să scrie. Moment în care Noemi Lagos îi telefonează pentru a-i spune că Alfredo i-a comunicat că cineva i-a spus că G. a spus (unde? cum?) că el, Sábato, a spus nu știu ce, așa că Noemi consideră că el trebuie să arate clar (cui? când? în ce fel?) că această versiune este inexactă.

Intră într-o criză de depresiune care-l ține câteva zile, timp în care se gândește că a) nu merită să-i explice lui G. nimic despre ceea ce nici nu a spus; b) că nu merită să-i explice nimănui nimica despre nici un fel de problemă prezentă, trecută sau viitoare; c) că e mult mai bine să nu fii o persoană publică și d) că cel mai bine ar fi fost să nu se fi născut Program atât de vast și de dificil în îndeplinirea lui, mai ales în ceea ce privește nașterea, încît, de îndată ce și-l formulează, depresiunea ce se anunțase o dată cu durerea brațului devine și mai puternică.

Dar, așa cum prevăzuse în virtutea unei experiențe îndelungate, lucrurile nu aveau să se termine aici:

După nenumărate tatonări și nereușite, ales fiind domnul Ralph Morris pentru sarcina de a traduce EROI ȘI MORMINTE în engleză, și după aproape zece ani de conflicte cu Heinemann, din Londra, în aceeași problemă, rezultă că paginile de probă ce fuseseră aprobate nu erau traduse de numitul domn Morris, după cum o dovedesc capitolele pe care continuă să i le expedieze. Trebuie refuzat Dar, în cazul ăsta, cum rămîne cu contractul încheiat cu HOLT & RINEHART? Conflictul cu Heinemann a întîrziat cu zece ani apariția cărții în engleză și dificultatea de acum amenință cu întîrzierea altor cîtiva ani publicarea ei la New York. În timp ce se gîndește la posibilitatea că toată povestea asta ar putea să aibă o legătură cu Orbii (unul dintre cei care s-au oferit cu entuziasm să citească paginile de probă ale lui Morris se numește Augén!), are loc un foarte activ schimb de scrisori:

Sábato către Morris

Morris către Hoit

Hoit către Morris și Sábato

Morris și Sábato către Hoit,

schimb care, după neplăcute, confuze și triste negocieri, ia sfîrșit cu promițătoarea prietenie a domnului Morris, cu angajamentul de a traduce cartea într-un timp pe care nu-l poate aprecia și cu încrederea parțială a editorilor Hoit, care abia acum sînt de părere că nimeni nu va putea traduce acest roman în engleză.

În decursul acestui proces, profesorul Egon Pavelici îi confirmă faptul că versiunea sîrbo-croată a doctorului Schwartz are greșeli foarte mari, unele dintre ele absolut compromițătoare, anulînd cartea Sábato comunică numai în parte observațiile lui Egon Pavelici editurii ATENEUM, iar editura, firește, transmite aceste observații domnului Ștefan Andrici, care, imediat, pune în mișcare puternica sa mașină de scrisori către critici, ziariști, profesori și prieteni, vorbindu-le despre traducerea sa, despre meritele sale literare și personale, despre sacrificiul și aplicația sa, precum și despre defectele morale, intelectuale și fizice ale domnului Sábato.

Aproape în același timp, doctorul Luchting expediază un nou rechizitoriu împotriva editurii și amenință cu renunțarea la traducerea eseurilor dacă LIMES nu cedează în exigențele sale. Scrisori corelative trimise de Sábato lui Luchting și doamnei Schlüter, lămuriri, incriminări bilaterale și trilaterale între doctorul Luchting și editură, între editură și autor, între autor și doctorul Luchting și între acesta și editură, toate în decursul mai multor săptămîni care pentru Sábato se complică și mai mult cu înmormîntarea lui K., cu o întîlnire în casa lui Basaldia, unde P. afirmă că Sábato a uitat definitiv și în mod semnificativ de prietenii săi, cu o îngrozitoare discuție din cauza lui H., care spune că G. a spus ceva în legătură cu lămurirea pe care Sábato a refuzat s-o facă, apoi cu o scrisoare către revista RAZON Y FABULA, din Bogota, rectificînd cîteva afirmații grotești dintr-un interviu pe care acceptase să-l dea unui individ cu maniere plăcute și, în sfîrșit, cu un atac de gută care-l ține la pat alte două săptămîni, după care își promite că în orice condiții, fie ce-o fi, se va întoarce la roman și va începe să-l scrie.

Dar atunci sosește studentul Richard Ferguson, care își elaborează o lucrare asupra operei sale în cadrul universității din Washington

Nu apucă să termine și cu afacerea aceasta, că i se spune că trebuie să se dedice de urgență revizuirii operei complete pentru editura LOSADA și să arunce o privire și asupra criptogramei pe care i-o trimite domnul Ahmed Moussa: versiunea arabă a romanului TUNELUL. Între timp e obligat să semneze sau să facă declarații despre:

- situația evreilor din Rusia
- torturi
- deținuții politici
- televiziunea argentiniană
- peronism
- antiperonism
- evenimentele din Paris, Praga, Caracas și Ceylon
- problema palestiniană,
- momente în care începe și o foarte dificilă corespondență privind traducerea în ebraică, în care se propune, se acceptă și, în cele din urmă, după diferite alternative, se refuză traducătorul propus de editură.

Exact atunci sosește un profesor de la Universitatea McGill, Montreal, care predă un curs de literatură hispano-americană și dorește să înregistreze o conversație cu el.

Bineînțeles, între timp s-a adunat o nouă cantitate de corespondență, pe care, parcurgînd-o, se vede nevoit să refuze, fără a ofensa pe nimeni, invitațiile făcute de către

- Universitatea din Santiago de Chile
- Întîlnirea scriitorilor din Caracas
- Societatea Ebraică din Rosario
- Comisia de Cooperare a Școlii Industriale Nr. 3 din Cordoba
- Comitetul pentru Conservarea Ierusalimului
- Clubul de la Roma
- Universitatea Catolică din Salto
- Revista Bibliotecii Almafuerite
- Asociația Gradaților de la Lincoln (provincia Buenos Aires)
- Institutul Postuniversitar Mariano Moreno din Bell Ville

Institutul pentru Literatură de pe lângă Universitatea din Cuyo
Societatea Scriitorilor din Rio Cuarto
Festivalul din Manizales, Columbia

Față de unii dintre aceștia se scuză, pretextînd atacul de gută, inexistent în acel moment, dar care se produce de îndată ce a fost invocat Acută, durerea îl țintuiește timp de cincisprezece zile, chiar și peste, timp pe care-l folosește citind cu glas tare DON QUIJOTE și promițîndu-și că, imediat ce se va simți mai bine, va începe să scrie.

Plan care trebuie amînat din nou datorită unui motiv care cade ca un fulger într-o zi cu soare: *cineva* vrea să-i vorbească despre o *problemă*, dar între patru ochi, vă rog foarte mult, nu pot prin telefon. Subliniază de cîteva ori această condiție. O problemă? Necunoscutul ocolește discuția, dar în cele din urmă e nevoit să recunoască în mod aluziv despre ce este vorba: ceva în legătură cu ceea ce a scris despre Orbi Drace, îi pare foarte rău, dar el nu se poate întîlni pentru a discuta o astfel de problemă, din foarte multe motive, în mod deosebit pentru că el nu poate fi răspunzător pentru ceea ce spune sau face unul din personajele sale. La început, Necunoscutul pare să fie de acord cu explicația primită, dar cîteva zile mai tîrziu revine asupra rugăminții sale și vorbește cu femeia din casă. După aceea mai face două încercări să-i vorbească lui Sábato, dar acesta refuză. Din cauza acestor telefoane însă, renunță încă o dată la planul său de a se apuca de scris.

Se mărginește la a rămîne pe scaun în camera sa, privind ore în șir în același colț.

CONTINUA SĂ-L URMĂREASCĂ PIAZA REA, ERA LIMPEDE, dar nu mai putea să dea înapoi, așa că s-a reșezat pe scaun, jurîndu-și că, întîmplă-se orice s-ar întîmpla, nu va interveni. În acest timp, ochii Bebei aruncau raze laser.

— Tot ce mai lipsește — a strigat ea — e să negi prezicerea Strigăt la care Dr. Arrambide, potrivit și nodul de la cravată și trăgînd de mînele cămășii albastre, cu o mutră de permanentă uimire, a adăugat că el dorea fapte, nu generalități. *Fapte*, domnii mei. În plus, totul depindea de ceea ce se înțelegea prin prezicere: un radiolog care descoperă o tumoră cu ajutorul razelor X, de exemplu, vede lucruri pe care alții nu au cum să le vadă. Privirile Bebei s-au străluminat cu vădită ironie:

— Faceți parte dintre persoanele care ejaculează doar la privirea unei fotografii a fraților Wright. Și, pe deasupra, îmi veniți cu prăfuitele raze X.

— Ți-am spus, e un exemplu. Poate că alți subiecți emit raze pe care încă nu le cunoaștem.

— Nu văd de ce mă faci contemporan cu frații Wright. Tinerii consideră întotdeauna că un bărbat care a trecut de cincizeci de ani e foarte bătrîn și e timpul să-și amintească de faptul că e cu un picior în groapă.

Ca și cînd vorbele astea i-ar fi confirmat spusele de mai înainte, de acord cu logica ei particulară, Beba a conchis:

— Deci nu crezi în clarvăzători.

Arrambide s-a adresat lui Sábato care continua să privească în pămînt. L-a forțat să vorbească:

— Dumneata ai fost martor. Spune-i acestei bacante dacă eu am negat

posibilitatea clarviziunii:

Sábato, fără să-și ridice fruntea, a spus că na

— Acum ți-e clar. Nu cred, dar nici nu refuz să cred Dacă cineva mi-o dovedește *cu fapte* că e în stare să vadă ceea ce se află în camera de alături, cum nu o să fiu de acord? Sînt un om de știință și sînt obișnuit să admit ceea ce mi se demonstrează.

— Vei fi auzit, în acest caz, de situații concrete.

— Nimic foarte precis.

— Ah, nu? Și cazul lui Etcheverry nu ți se pare foarte precis?

— Etcheverry?

— Da, moartea lui Etcheverry.

— Cum, a murit Etcheverry?

— Haide, nu face pe prostul.

— Perfect Și ce-i spusese acest domnișor?

— Ți-am spus: îi prezisese moartea De față cu foarte multă lume. Nu mai știu cum s-au petrecut lucrurile foarte exact, dar...

— Iar începem. Niciodată nu se știe foarte exact ce s-a împlinit.

— Lasă-mă să vorbesc, drace. La un moment dat, Etcheverry a spus ceva urît despre Saleme. Nu știu dacă Saleme l-a auzit sau nu.

— Dacă e clarvăzător nu trebuia să-l fi auzit

— Da, așa este, dar turcul s-a învinețit și i-a spus unuia care se afla alături de el...

— Unuia, unuia, mereu aceeași imprecizie...

— Te rog, învață măcar să ascuți. Tot prezinzi că ești un spirit științific! Turcul s-a învinețit și i-a spus celui ce se afla lîngă el...

— Lîngă el... Cine era? Cum se numește acest domn-cheie? Date precise, te rog. Cifre, nume, date. Nu-mi veni cu generalități.

— De unde să știu eu cine se afla alături de el în clipa aceea? Dar există mai multe persoane care pot depune mărturie: Lalo Palacios — chiar și Ernesto se afla acolo, nu-i așa?

— Da — a admis Sábato, continuînd să privească în pămînt

— Perfect, să admitem această imprecizie de pînă acum. Și ce i-a spus Saleme acestui domnișor fără nume precis?

— I-a spus că Lalo n-o să aibă mult timp pentru a-și rîde de el, pentru că foarte curînd o să moară într-un accident de automobil: chiar în după-amiaza aceea

— Foarte bine, admit că Etcheverry a murit într-un accident de automobil. Dar cum putem fi siguri că moartea lui fusese prezisă?

— Ți-am spus că au fost de față foarte mulți martori?

— Abia acum cîteva clipe ai spus că Saleme i-a comunicat această știre funestă, presupun că pe un ton potrivit și nu prin strigăte, unui domn care a preferat să rămînă necunoscut Și se pare că acesta este singurul martor adevărat, nu-i așa?

— Asta nu știa Nu știu ce i-a spus Saleme și nici dacă acesta a fost sau nu auzit de ceilalți. Dar ceea ce știu e că după accident toată lumea vorbea despre cele prezise.

— Cei care l-au auzit pe Saleme au fost impresionați și cîteva s-au decis să-l însoțească pe Lalo, cel puțin pînă trece strada

— Un moment.

— Ce mai vrei?

— Una din două: dacă turcușorul acesta este clarvăzător și a spus că va muri, cum puteau ceilalți să evite ceea ce era de neevitat? Și dacă nu era un clarvăzător, de ce atîta grabă în a-l însoți pe Etcheverry?

— Ascultă ce-ți spun. Prietenii au ieșit cu Etcheverry fără să-i spună nimic, înțelegi? Negrul Echagiie și maghiarul acela l-au însoțit pînă a trecut strada pentru a-și găsi mașina După aceea s-au întors.

— Nu am de ce să-i offensez pe prietenii aceștia ai tăi, dar trebuie să fii de acord că nu-i dădea inteligența afară din casă.

— De ce nu?

— Pentru că turcușorul prezisese că va muri în după-amiaza aceea într-un accident de automobil, dar nu că o să-l zdrobească imediat ce va ieși în strada.

— Așa e. Abia l-au lăsat pe Lalo, că și-au amintit cuvintele lui Saleme, s-au urcat într-o altă mașină și au început să alerge în urma lui. L-au ajuns după vreo zece minute și în clipa aceea Peque a început să claxoneze pentru a-i atrage atenția și a-l face să oprească. Poate că Lalo a crezut că era vorba de cineva care vroia să-l depășească și nu și-a dat seama cine claxona Pînă cînd s-au așezat alături și au strigat la el să oprească. În clipa aceea, Lalo s-a speriat, a început să țipe la ei și, cum privea în lături, s-a lovit de un stîlp. Acum ce mai spuneți?

— Că nu-i o dovadă.

— Ți se pare puțin?

— Sînt mai multe explicații

— Care, te rog?

— Cea dintîi, că Saleme avea influență asupra oamenilor slabi de înger. Vroia să se răzbune pe ironia lui Lalo și i-a aranjat moartea

— Dacă acceptăm explicația asta, rezultă că prezicătorii nu prezic viitorul, ci îl provoacă.

— Vezi că n-are rost să discutăm? Nu, nu este așa Acum cîteva clipe m-ai auzit cum îi explicam acestui domn că materia și spiritul nu se supun acelorași legi. Relativitatea nu-i stăpîină decît pe universul fizic. Nu are nimic comun cu restul. Ai auzit?

— Și ce-i cu asta?

— Este. A încerca să explici fapte ale spiritului prin geode e ca și cum ai pretinde că poți să extirpi neliinștea folosind cleștele dentistului

— Foarte bine Și care e teoria ta?

— Poți s-o citești. Dacă vrei

— Nu am timp.

— Ai răbdare. Nimeni n-o să moară de asta

— Ești teribil, dă-i înainte. Nu fi pedant Sábato a suspinat.

— Teoria mea susține că sufletul se poate desprinde de trup.

— Mai nimica.

— Da Numai că este unicul mod, după părerea mea, de a explica premoniția, prezicerea și toate celelalte. Citește-l pe Frazer: toate popoarele primitive cred că în timpul somnului sufletul se desparte de trup.

— Ah, nu, Ernesto, asta-i prea de tot Ar însemna că cea mai bună dovadă a unei teorii este ca aceasta să fie crezută de hoten-toți. Asta ar fi culmea iresponsabilității și a obscurantismului. Au dreptate bolșevicii, bătrîne. Îți mai rămîne să fii plătit de ambasada americană.

— După tine, înseamnă că Levi-Strauss este agent CIA. Nu uita ce spune despre culturile primitive.

— Prea bine. Să lăsăm CIA la o parte. Și ce-i cu asta?

— Desprinzându-se de trup, sufletul se desprinde de spațiu și timp, categorii care nu stăpînesc decît materia, putînd astfel să observe un prezent pur. Dacă asta e adevărat, visele nu ne vorbesc doar despre trecut, fiind și simboluri ale viitorului. Nu întotdeauna clare. Aproape niciodată univoce sau literale. Coșmarurile ar fi viziunile infernului care ne așteaptă. E clar?

— Da, foarte clar. Dar totul depinde ca hotetoni să știe mai mult decît știm noi. Așa că du-te la ambasada americană, că am nevoie de niște dolari.

Sábato a tăcut, fixîndu-și din nou privirile în pămînt, gînditor. Beba l-a observat cu lacrimi în ochi. Cînd Sábato și-a ridicat privirile, l-a întrebat ce se întîmplă cu el.

— Nimic, absolut nimic.

— Ceea ce mi se întîmplă mie e că sînt foarte feminină. Mă duc să-i fac baie Pipinei.

NACHO A URMĂRIT-O PE SORA SA DE LA DISTANȚĂ și astfel au ajuns la colțul străzilor Cabildo cu Echeverria. Aici, Agustina a traversat prima dintre străzi și a continuat pe Echeverria, ajungînd în piață, cînd a început să meargă încet, cu pașii ei mari, caracteristici, numai că de data aceasta o făcea ca și cînd terenul ar fi fost minat. Ceea ce îl întrista cel mai mult însă era faptul că uneori se oprea și privea în jur, de parcă ar fi pierdut pe cineva. Mai apoi s-a așezat pe o bancă, în fața bisericii: la lumina felinarelor, îi vedea fața preocupată și privirile îndreptate cînd în pămînt, cînd în lături. Atunci l-a zărit apropiindu-se pe S.

Ea s-a ridicat brusc, iar el a luat-o de braț cu hotărîre, îndreptîndu-se spre strada Arcos.

Nacho a rămas mult timp cu ochii închiși, în întuneric, sprijinindu-se de un copac. Cînd și-a venit în fire, a privit înapoi și s-a întors acasă.

DESPRE SĂRACI ȘI CIRCURI

Trîntit în pat, abătut, Nacho privea girafele care pășteau libere și domoale în cîmpiile din Kenya. Nu vrea să se gîndească la nimic. Nu vrea să aibă șaptesprezece ani. Are numai șapte și privește cerul din Parcul Patricienilor.

— Privește, Carlucho, spune, norul acela e o cămilă.

Sorbindu-și ceaiul de mate, Carlucho își ridică ochii spre cer și aprobă cu un mormăit slab.

Se apropie amurgul și în parc se lasă pacea și liniștea.

Pe Nacho îl încîntă această oră alături de prietenul său: pot să discute atîtea lucruri interesante. După un moment de tăcere, îl întreabă:

— Carlucho, vreau să-mi spui adevărul. Tu crezi în Moș Crăciun?

— În Moș Crăciun?

Nu-i place că i se pune această întrebare și, ca întotdeauna cînd e preocupat, începe să-și aranjeze caramellele și bomboanele de ciocolată.

— Hai, Carlucho, spune-mi.

— În Moș Crăciun, ai spus?

— Da, spune-mi.

Fără a-l privi, murmură ca pentru el:

— De un' să știu eu, Nacho? Eu sînt un prost, un inorant, n-am făcut nici patru clase. Niciodată n-am fost bun decît pentru munca a mai grea Salahor, stivuator, săpător, de toate.

— Spune-mi, Carlucho. Aproape că s-a înfuriat

— Ce muscă te-a pișcat! De ce trebuie să știu eu lucruri din astea?

Trăgînd cu coada ochiului, l-a văzut pe Nacho lăsîndu-și ochii în pămînt, îndurerat.

— Ascultă, Nacho, iartă-mă, eu sînt prietenul tău, dar trebuie să știi că am o fire de te scoate din minți.

A aranjat din nou șirurile de caramele și bomboane de ciocolată, după care a spus:

— Ascultă, Nacho. De-acum ai făcut șapte ani și trebuie să ți se spună o dată pentru totdeauna adevărul. *Nu există Moș Crăciun*. Totu-i o poveste, o minciună. Viața e foarte tristă, de ce să ne înșelăm? Ți-o spune Carlo Americo Salerno.

— Bine, dar atunci ce-i cu jucăriile? Glasul lui Nacho era disperat.

— Jucăriile?

— Da, Carlucho, jucăriile.

— Totu-i o poveste, ți-am spus. N-ai văzut că apar numa în ghetete ălor bogați? Cînd eu eram un ținț, numa atît de mare, Moș Crăciun n-a venit niciodată în casa noastră. Se ducea numa la ăi ghiftuiți. Acum înțelegeți? E clar ca bună ziua: Moș Crăciun e părinții.

Nacho și-a lăsat capul în pămînt și a început să deseneze cu degetul pe nisipul de lîngă lespezile aleii. Apoi, apatic, a luat o piatră și a țintit trunchiul unui copac. Carlucho, sorbindu-și ceaiul de mate, îl observa cu multă atenție.

— Bine, de un' să știe unu cum este lucrurile. E o părere. Defucntul Zaneta, fie-i țărîna ușoară, zicea că lumea e un mister. Și știa el ceva

A venit un client și a cumpărat țigări. După un timp, Carlucho a spus ca pe o taină:

— Băga-mi-aș...! Dacă ar fi fost lanarhismu...

— Lanarhismul?

— Da, Nacho. Lanarhismul.

— Și ce-i asta?

Carlucho s-a așezat pe scăunașul pliant și a surîs, meditativ și nostalgic. Era clar că se gîndea la ceva foarte îndepărtat, dar frumos.

— Aici ar trebui să se afle Luvi, a spus.

— Luvi?

— Da, Luvi. Luvi sau Ludwig, că-i tot el.

— Și cine-i acest Ludwig?

În clipele sale deosebite, cînd Carlucho se pregătea să rostească unul din gîndurile sale profunde, schimba ceaiul de mate cu altul proaspăt, aranja frunzele fără grabă, făcîndu-și timp pentru a spune ceea ce avea de spus după lungi momente de tăcere, așa cum statuile se așază în piețe, înconjurate de spațiu liber pentru a se vedea mai bine, în toată frumusețea lor.

— Cine era Ludwig, a rostit el, mereu nostalgic.

După ce s-a ridicat și s-a așezat din nou pe scăunașul pliant, același

care aparținuse tatălui său, i-a explicat:

— Ți-am spus că în '18, imediat ce s-a terminat războiul, eu lucram ca zilier la ferma DON JACINTO, ferma doamnei Măria

Unzue Dalviar. Lucram împreună cu Custodio Medina Atunci a sosit Luvi. Ai auzit vorbindu-se de *linyera*?²

— *Linyera*?

— Da, *linyera*. Știau să vină de oriunde, cu bagajele în spinare.

Călătoreau cu trenul, apoi pe jos. Veneau la fermă și întotdeauna se găsea mîncare și un pat pentru *linyera*, asta-i adevărul.

— Dar atunci erau tot peoni, ca tine și Medina

— Nu, dom'le, nu erau peoni. *Linyera* erau *linyera*, nu peoni. Noi, peonii, eram angajați să lucrăm.

— Angajați?

— Desigur, tontule. Munceam ca să cîștigăm bani, înțelege odată.

— Și *linyera* nu munceau?

— Ba munceau, dar nu ca să cîștige bani. Nu-i obliga nimeni. Nacho nu înțelegea Carlucho îl privea în ciudat, și-a trecut palma peste frunte și a făcut un efort în plus pentru a fi mai clar.

— *Linyera* erau liberi ca păsările cerului, înțelegi? Veneau la fermă, făceau cîte ceva dacă aveau chef și apoi plecau așa cum veniseră. Li văd și acum, îl văd pe Luvi cînd își strînsese lucrurile și le legase pe toate la un loc, gata să plece. Don Busto, arendașul, i-a spus că dacă-i place poate să rămînă la noi, prietene Luvi, ai ce să lucrezi și o să te simți bine. Dar Luvi a zis nu, don Busto, vă mulțumesc, dar trebuie să-mi urmez drumul.

— Trebuia să-și urmeze drumul? Dar unde?

— Cum unde? Unde se duc păsările. Știi unde?

— Na.

— Vezi, asta e, tontule.

A rămas pe gînduri, tăcut și plin de dor.

— Mi se pare că-l văd cum vine, a zis. Înalt, slab, cu barba stufoasă și ochii albaștri ca cerul. Cu bagajul în spinare. Ne-am uitat toți cum se duce, ocolind gardul și ieșind la drum. Cine știe unde?

Carlucho privea spre parc, ca și cînd l-ar fi văzut îndepăr-tîndu-se printre arbori, spre infinit

— Și nu l-ai mai văzut niciodată?

— Niciodată. Cine știe dacă n-a murit.

— Ce nume ciudat, Ludwig, nu?

— Da, nume de strin. Era german sau italian, dar nu știu, că nu era italian ca tatăl meu. Zicea că era dintr-un loc rar, acum nu știa Luvi. Asta-i. A venit, a făcut cîte ceva; ca mecanic, știi, a reparat un motor, a pus ceva la treierătoare. Știa de toate. Apoi, noaptea, în hambar, cu peonii, explica lanarhismul.

— Lanarhismul?

— Da, citea o cărțuție pe care o avea la el și explica

— Și ce-i lanarhismul, Carlucho?

— Eu sînt un prost, ți-am spus. Ce vrei să fie? Să explic ca Luvi?

²*Linyera (sp. Ar.)*, oameni rătăcitori care străbăteau nesfîrșitul cîm-piilor argentinienne, absolut liberi, muncind cu ziua, fără contract, de obicei fără a primi bani. Oameni pașnici, cinstiți, de multe ori anarhiști

— Nu, dar spune-mi ceva. Era o poveste ca aia de mi-ai spus-o despre Carol cel Mare?

— Nu, tontule. E altceva.

Și-a pregătit ceaiul și s-a concentrat cu toată puterea

— O să te întreb ceva, Nacho. Ascultă-mă bine.

— Da.

— Cine a făcut pământul, arborii, râul, norii, soarele?

— Dumnezeu.

— Bine, e foarte bine. Atunci sînt pentru toți, toți avem dreptul să avem arbori și să stăm la soare. Spune-mi, pasărea trebuie să ceară voie cuiva ca să zboare?

— Na.

— Poate să plece și să vină prin aer, să-și facă cuib și să-și crească puii, nu-i așa?

— Bineînțeles.

— Și cînd îi e foame sau trebuie să dea mîncare la pui se duce și caută. Nu-i așa?

— Așa e.

— Prea bine, omul, explica Luvi, e ca pasărea Liberă să vină și să plece. Dacă are chef să zboare, zboară. Dacă vrea să-și facă cuib, îl face. Pentru că semințele și paiele pentru cuib și apa pentru a se scălda sau bea sînt ale lui Dumnezeu și Dumnezeu le-a lăsat pentru toți. Înțelegi asta? Că dacă nu înțelegi, nu putem merge mai departe.

— Da, am înțeles.

— Foarte bine. Atunci, de ce cîtiva se fac stăpîni pe pământ, și noi, ceilalți, trebuie să muncim ca zilieri? De unde au pământul ăsta? L-au făcut ei?

După ce s-a gîndit un moment, Nacho a zis că na.

— Foarte bine, Nacho. Atunci înseamnă că l-au furat Nacho a rămas foarte surprins. Cum adică, dar hoții nu sînt închiși?

Carlucho a surîs cu amărăciune.

— Așteaptă, tontule, ai răbdare. Îți spuneam că pământul acela l-au furat

— Dar de la cine l-au furat, Carlucho?

— De un' să știu eu... De la indieni, de la lumea veche. Nu știu. De cîte ori să-ți spun că sînt un prost? Dar Luvi știa totul. În plus, ia gîndește-te puțin. Să presupunem (e o presupunere) că mîine dispar toți peonii din cîmp. Vrei să-mi spui ce s-ar întîmpla?

— Nu ar avea cine să lucreze pământul.

— Izact și dacă nimeni nu muncește pământul, nu mai e grîu și dacă nu mai e grîu, nu se mai face pîine și dacă nu-i pîine, oamenii n-au ce să mănînce. Nici stăpînul. De unde să facă pîine, îmi poți spune? Acum, fii atent, că mergem mai departe. Să presupunem că dispăre și cizmarul. Ce s-ar întîmpla?

— N-or să mai fie pantofi.

— Izac! Și acum să presupunem că ar dispărea și zidarul.

— N-ar mai fi case.

— Foarte bine, Nacho. Acum te întreb, ce s-ar întîmpla dacă mîine ar dispărea stăpînul? Stăpînul nu pune porumb, nu seamănă grîu, nu face pantofi, nu construiește case și nu seceră. Ai putea să-mi spui ce s-ar

întîmpla, pot să știu?

Nacho l-a privit destul de mirat Carlucho îl măsura cu un surîs de triumf.

— Hai, spune-mi, ce s-ar întîmpla dacă mâine ar dispărea stăpînul?

— Nimic, a răspuns Nacho, surprins de ceea ce spunea Nu s-ar întîmpla nimic.

— Asta e. Nici mai mult, nici mai puțin. Acum fii atent la un lucru pe care îl explica Luvi: cizmarul, ca să facă pantofi, are nevoie de piele, zidarul are nevoie de cărămidă, peonului îi trebuie pămîntul, sămînța și plugul. E adevărat?

— Adevărat.

— Dar cine are pielea, cărămida, sămînța, plugul?

— Stăpînul.

— Izact Totul e în mâinile stăpînului. De asta noi, săracii, n-avem nimic. Pentru că el are totul și noi nu avem nimic decît brațele de muncă Și acum să mai facem un pas, așa că urmărește-mă cu atenție.

— Da, Carlucho.

— Dacă noi, cei săraci, punem mîna pe pămînt, pe mașină, pe piele și pe cuptorul de cărămidă, putem face pantofi și înălța case, putem semăna și secera, pentru că pentru asta avem brațele, să muncim. Și nu ar mai fi sărăcie, nici sclavie. Nici boală Și toți am putea merge la școală.

Nacho îl privea din ce în ce mai uluit Carlucho își aranja revistele și țigările, dar gîndul îi era la ceea ce urma să spună Făcea un efort foarte mare de gîndire, dar vocea îi era senină, dulce, deloc mînioasă

— Ascultă, Nacho, a continuat Totul e simplu. Luvi explica totul cu cartea în mînă și așezînd pe jos ce întîlnea Uite așa: pietricica asta e fabrica, ceașca asta e mașina, ciomagul ăsta sîntem noi, peonii. Îți spun că știa să explice orice, cum n-o să mai fie boală, nici tuberculoși, nici mizerie, nici exploatare. Toată lumea trebuie să muncească Și cel care nu muncește, nu are dreptul să trăiască Așa, îți vorbesc de bărbatul și femeia sănătoasă Nu-ți vorbesc de copii, nici de bolnavi și nici de bătrîni. Dimpotrivă, spunea Luvi, toți cei care muncesc au datoria să-i întrețină pe copii, pe bolnavi, pe bătrîni. Așa că unul face pantofi, altul făina, altul pîinea și altul se duce la secerat Și tot ceea ce fac se păstrează la un loc, în magazie. În magazie găsești de toate: tu mîncare, tu haine, tu carte de școală Tot ce îți poți imagina Pîină și jucării și bomboane pentru copii, că și asta-i necesar, așa cum pentru noi e necesar calul sau pălăria în fața magaziei există unul care muncește și el, are grijă de magazie. Și atunci vin eu și îi zic îmi dai o pereche de pantofi numărul cutare sau cutare, altul cere un kil de carne, altul un sfert de ciocolată, și altul o haină, că i s-a rupt la coate. Fiecare ce are nevoie. Dar nimic altceva decît ce are nevoie.

— Și dacă un bogat vrea mai multe lucruri și le cumpără?

Carlucho îl privește sever:

— Un bogat, ai zis?

— Da.

— Bine, dar despre ce fel de bogat îmi vorbești, tontule? Nu ți-am explicat că nu mai este bogați?

— Dar de ce, Carlucho?

— Pentru că nu mai este bani!

— Dar dacă-i aveau mai dinainte? Carlucho a surîs, făcînd un gest de

refuz.

— Dacă-i avea, s-a păcălit, pentru că acum nu-i servește la nimic. La ce-i trebuie banii dacă acum ia tot ce vrea din magazie? Banu e un petec de hîrtie. E murdar și plin de microbi. Știi ce sînt microbi?

Nacho a dat din cap că știe.

— Așa Banii s-a terminat Cel care-i prost, să-i păstreze, dacă vrea Nimeni nu-l oprește. Tot nu-i servește la nimica, blestemații.

— Și cel care vrea să ia din magazie mai mulți pantofi?

— Cum adică mai mulți pantofi? Nu te înțeleg. Dacă am nevoie de o pereche de pantofi, mă duc la magazie și gata

— Nu, eu te întreb dacă unul vrea trei sau patru perechi.

Carlucho lasă ceaiul deoparte, mirat

— Trei sau patru, zici?

— Da, trei sau patru perechi. Carlucho se prăpădește de rîs.

— Dar de ce au nevoie de trei sau patru perechi de pantofi dacă nu avem decît două picioare?

E drept, Nacho nu se gîndise la acest lucru

— Și dacă cineva se duce la magazie și fură?

— Fură? Pentru ce? Dacă are nevoie de ceva, cere și i se dă. Ce, e nebun să fure?

— Inseamnă că n-o să mai fie nici poliție.

Carlucho, foarte grav, a dat din cap în semn că nu; n-o să mai fie.

— N-o să mai fie poliție. Poliția e lucrul cel mai rău dintre toate. Îți spun din isperiență.

— Din isperiență? Ce isperiență?

Carlucho s-a retras în el însuși, repetînd în șoaptă, ca și cînd n-ar dori să vorbească despre așa ceva, ca și cînd ceea ce spusese mai înainte îi scăpase.

— Isperiență și gata, a bîiguit el, ambiguu.

— Și dacă cineva nu vrea să muncească?

— Dacă nu vrea, să nu muncească. Să vedem ce face cînd i-o fi foame.

— Și dacă nu vrea nici guvernul?

— Guvernul? Ce nevoie avem de guvern? Cînd eram mic și ne-au aruncat în stradă morți de foame, tatăl meu ne-a salvat pentru că don Pancho Sierra l-a angajat la măcelărie. Cînd m-am dus să lucrez ca zilier, n-am avut nevoie de guvern. Nici cînd m-am dus la circ. Iar cînd am intrat la frigorificul lui Berisso, singurul lucru la care a servit guvernul a fost pentru a trimite poliția ca să ne tortureze.

— Să vă tortureze? Ce-i asta, Carlucho? Carlucho l-a privit cu tristețe.

— Nimic, băiete. Ți-am spus asta fără să vreau. Nu-i o treabă pentru copii. Și, în plus, eu sînt ceea ce se cheamă un ignorant.

Carlucho a tăcut și Nacho și-a dat seama că n-o să-i mai vorbească despre lanarhism. După aceea s-a apropiat un client și a cumpărat țigări și chibrituri. Cînd a plecat, Carlucho s-a așezat pe scăunelul pliant și și-a reluat ceaiul de mate, tăcînd.

Nacho privea norii și se gîndea. După un timp, i-a spus:

— Ai văzut, Carlucho? A venit un circ pe maidanul din Chiclana

— În Chiclana?

— Da, azi împărteau afișe. Mergem și noi?

— Nu știu, Nacho. Ca să fiu sințer, circul de acum nu face doi bani.

Timpul marelui circ s-a dus...

A rămas pe gânduri, cu ceaiul în mână, visător și nostalgic.

— Cu mulți ani în urmă...

După aceea, întorcându-se la realitate, a adăugat:

— Trebuie să fie un circ nenorocit

— Dar și când erai tu copil existau circuri mici. Nu mi-ai povestit tu?

A surîs cu toată bunătatea:

— Da, sigur... circul lui Fernande... Dar un circ mare, ca pe vremea mea, nu mai există. S-a terminat... L-a omorât otograful.

— Otograful? Ce-i otograful?

— Acum îi spune cinema. Asta l-a omorât

— Dar de ce, Carlucho?

— E o problemă complicată pentru un copil ca tine. Dar îți dau cuvîntul meu că așa a fost. A venit otograful și noapte bună.

Și-a pregătit încă un ceai, întorcându-se la gândurile lui. Pe față i se putea citi un surîs vag, dar un surîs plin de tristețe.

— În '18 a venit Toni Lobandi... ocupa toată Piața Spania

— Mai bine mi-ai vorbi de circul lui Fernânde. A sorbit din ceai ca și când ar fi sorbit gânduri.

— Când cu lăcustele... Ehe... Tata muncea un petec de pă-mînt al lui don Pancho Sierra, între Cano și Basualdo. Era un om foarte bun. Nu numai că știa să vindece, dar da și leacuri la cei săraci. Avea o barbă mare și albă, pînă aici. Era pe jumătate sfînt. Când i se nășteau copiii, mama se ducea la el să-i boteze și el îi spunea ista are să trăiască, ista n-o să trăiască. Am fost treisprezece frați, ți-am povestit. Bun, și don Pancho i-a spus că trei n-or să trăiască: nici Norma, nici Juana, nici Fortunata

— Și au murit? a întrebat Nacho foarte mirat

— Sigur că au murit, i-a răspuns Carlucho cu tonul cel mai firesc de pe lume. Nu ți-am spus că era pe jumătate sfînt? Așa că mama se resina dinainte, pentru că don Pancho îi spunea să nu plîngi, Feliciană, nu plînge și resenează-te, că așa vrea Dumnezeu. Dar mama plîngea și le îngrijea, și degeaba, că ele tot mureau. Așa e viața, Nacho.

— Acum povestește-mi de ce ați plecat la țară.

— Tata era italian. Prin '16 a pierdut totul, pînă la ultimul ba. Ca să fiu sințier, nu există spectacol mai trist și mai măreț ca norii de lăcuste. Se întuneca tot cerul și noi, copiii, ieșeam afară și băteam în tigăi și aprindeam focurile. Dar degeaba. Pe lăcuste nu le învinge nimeni. Cum spunea mama, rugați-vă să treacă mai departe și gata. Dacă se coboară... noapte bună. Îmi amintesc că în vis, să fi avut șase ani, loveam în toate crățițele, în tot ce întâlneam. Pentru noi, copiii, era o sărbătoare, dar mama a început să plîngă când a văzut că lăcustele coborau. Așa că pînă la urmă, cu zgomote sau fără zgomote, n-am mai avut ce face. Atunci, tata a strigat ajunge nenorociților și le-a poruncit lui Panchito și lui Nicolă, care tot alergau dintr-o parte într-alta, să se potolească și să nu se mai miște... Bătrînul părea că nu mai există, și nouă ne era foarte frică pentru că se așezase ca un mut pe scăunașul ăsta pe care-l păstra numai ca să-și bea ceaiul. Stătea sub streășină casei ca un schilod și se uita cum mînceau lăcustele totul. Nici măcar nu clipea și preț de cîteva zile n-a rostit nici un cuvînt. Și după aceea, brusc, a spus babo, plecăm la țară, asta s-a terminat, încărcăți totul în căruță, și toți ne-am grăbit să facem ce ni se

poruncea fără să crîcnim pentru că era ca un nebun, chiar dacă nu ridica glasul. Și cînd totul era încărcat și eram gata de drum, mama nu vroia să iasă din casă și atunci tata s-a dus și i-a spus cu calm hai, babo, ieși de acolo odată că s-a terminat, nu mai avem ce face aici, n-avem încotro, am ajuns la sapă de lemn, și mergem să vedem dacă n-avem mai mult noroc la țară. Și mama tot nu vroia să iasă de lîngă foc, plîngea mereu și în cele din urmă tata a apucat-o de mîină și a tîrît-o pînă la căruță. Cînd am ieșit în drum și am închis porțile, tata a rămas mult timp în loc privind casa fără să spună nimic, deși eu cred că-i venea să plîngă, apoi s-a întors spre noi și a spus hai să mergem și așa am plecat cu cățeaua legată în urma căruței. Te asigur că n-a rămas nici un păduche.

Un timp Carlucho a rămas tăcut, sorbindu-și ceaiul și privind în pămînt. După aceea a continuat

— Și cum îți spuneam, tata s-a băgat măcelar la don Pancho, și locuiam într-un șopron în curtea care era tot a lui don Pancho.

— Și atunci a venit circul.

— Izac! Și tata a închiriat curtea pentru cincizeci de naționali.

— Cincizeci de naționali?

— Păi, cincizeci de pesos. Dar îți vorbesc de cincizeci de pesos din timpurile acelea, bani buni. Și atunci au instalat circul. Avea o cupolă de cinci stînji și dădea spectacole joia, sîmbăta și duminica. Sîmbăta și duminica matineu și alte două spectacole după masă și seara Bineînțeles, cînd ezista public. Uneori nu veneau decît cinci sau zece persoane și atunci don Fernande stingea felinarele, închidea intrarea și se întrista, bea rachiu și o bătea pe dona Esperanza, care era muierea lui și era echilibristă; și pe Marialii, care era fiica lor și era dansatoare. Mai era cineva care era fratele donei Esperanza, dar el nu se băga atunci cînd don Fernande o bătea. Don Fernande făcea un număr periculos, dînd la țintă cu cuțitele.

— Și munceai și tu, nu-i așa?

— Cînd nu mă vedea tata. Aprindeam felinarele, le duceam lucrurile, de toate, nu? Mie îmi plăcea circul și vroiam să plec cu el.

— Și ai plecat cu don Fernández?

— Nu, cum să plec dacă n-aveam decît treisprezece ani și eram al treilea la școală... Și peste astea, bietului don Jesu i-a mers atît de rău, că nu și-a putut plăti nici datoriile. Tata îi dădea cîte puțină carne și ei cumpărau pîine și așa o duceau cîteva zile, dar nu aveau ce face, călcaseră cu stîngul. Așa că atunci cînd au strîns cortul, nu avea cei cinzeci de naționali și a vrut să-i lase tatei pușca cu care-și făcea numărul de tras la țintă, dar tata i-a spus nu don Fernande dumneata păstrează-ți pușca, eu n-o primesc, n-am cum dacă e pentru numărul de tras la țintă. Așa că s-au dus și nu i-am mai văzut niciodată. Într-o zi, cînd eu lucram la alt circ și frate-meu Rivero la altul, la Pergamino, am aflat că s-au unit între ei, au vîndut cortul, pușca și vagonul, dona Esperanza murise de dublă pneumonie, Marialu și unchiu-său găsiseră de lucru la circul Fassio, care lucra aproape de Chacabuco, iar don Fernande s-apucase de băut și de asta nu-și mai putea face numărul cu cuțitele și nici nu mai trăgea la țintă.

Aici, Carlucho a tăcut, pierdut în gîndurile sale, dar Nacho nu l-a lăsat, rugîndu-l să-i povestească și cum a fost cînd s-a dus la circ. Pe fața lui Carlucho a apărut un surîs ușor, ca și cînd s-ar fi aflat în vis, și i-a spus:

— Ce vremuri, Nachito, ce vremuri... Ca să fiu sincer, asta-i epoca de care-mi amintesc cel mai bine, epoca cea mai frumoasă din viața mea. Era în '22 și lucram la ferma doamnei Măria Unzue Dalviar, dar, când am aflat că a sosit circul lui Toni Lobandi, n-am mai putut sta locului și m-am dus să-l văd. Nelia Nelki apărea îmbrăcată în bărbat, pe un cal alb, cu o coadă pînă la pămînt. Și după aia apărea Toni Lobandi, niciodată n-am văzut un om ca el, se urca pe cal din spate și, în timp ce calul ocolea arena în ritmul muzicii, el scotea douăzeci și cinci de veste colorate în toate felurile. Și Scarpini, faimosul clovn argentinian... Și după aia venea un număr tare cu o cușcă aproape cît toată arena cu un leu african în libertate, cu un dresor și un cal negru ca tăciunele... Apoi venea faimoasa Piramidă umană a fraților Lopresti... Așa că mi-am spus mă duc cu circul și fie ce-o vrea Domnul.

— Și te-au băgat la Piramida umană?

— Asta nu, Nacho. Cum o să mă bage pe mine la Piramidă dacă nu știam să fac nimica? Ce crezi tu că e un circ? Un circ e un lucru foarte serios. Nu, pe mine m-au angajat peon. Rîneam la cai, măturam cortul, cîte puțin din toate, îți închipui Peon, ce să fac? Dar când începea spectacolul, îmi puneam uniforma cu fireturi aurii și capela și ne așezam pe două rînduri într-o parte și într-alta, ca un coridor, și pe coridorul ăsta veneau atleții, caii, cîinii dresați și Toni. Mai apoi, văzînd că eu învățam repede și aveam un trup bun, m-au băgat să fac parte din Piramidă. Dar asta după trei ani, când a murit unul din frații Lopresti. Ne aflam în Pergamino, îmi amintesc de parcă ar fi astăzi, când Lobandi mi-a spus Carlucho, asta e marea ta ocazie că eu sînt cu un picior în groapă. M-am dus într-un colț ca să nu mă vadă nimeni că plîngeam. Marea iluzie a vieții mele. Așa a început epoca cea mai importantă din viața mea.

Aici Carlucho s-a ridicat în picioare, cu fața iluminată de amurg, în vreme ce o strălucire magică flutură peste tricoul alb ca zăpada lîngă el se află cei cinci frați Lopresti, puternici și radioși sub reflectoarele colorate. Se urcă de parcă ar zbura pe umerii de fier ai lui Juan Lopresti. Și în timp ce se înalță Piramida umană pe umerii lor herculeeni, tobele bat încontinuu făcînd să fie totul mai dramatic, crescînd în intensitate pînă se ajunge la vîrf. După aceea, unul cîte unul, oamenii care o înălțaseră sar cu grație, iar tobele bat stins, pînă nu se mai aud deloc. Acum, cu toții, unul lîngă altul, aliniați, salută publicul care-i aplaudă frenetic și după aceea lumina scade treptat pînă dispare și circul redevine chioșcul de ziare și țigări, iar Carlucho este iarăși omul învins de ani și tristețe, ca și când un formidabil resort s-ar fi rupt în el pe neștiute.

— Ehe, Nacho... Acelea au fost vremuri minunate... Și circul acela mare s-a dus ca să nu mai vie niciodată...

Nacho îl cercetează îndelung în timp ce tăcerea devine tot mai profundă. După aceea, chiar dacă o știa foarte bine, îl mai întrebă o dată de ce a părăsit circul.

— Ne aflam în Cordoba când mi-am rupt șalele. Aici glasul sună dogit și mîna s-a întins după ceai.

— Lobandi mi-a spus tu, Carlucho, ai să găsești întotdeauna de lucru la noi, dar eu i-am zis mulțumesc don Lobandi, însă prefer să plec. Pentru că muncă de peon, așa din milă, nu pot să fac. Așa că m-am întors dar nu vroiam să mă vadă în sat și atunci Custodio Medina mi-a zis vino cu mine

la frigorifice...

A pus în ordine teancurile de ziare, a potrivit bomboanele de ciocolată cîte două în rînd și s-a ferit pentru ca Nacho să nu-i vadă fața Amîndoi au rămas tăcuți, fiecare adîncit în gîndurile lui. Intunericul se făcuse de nepătruns. Noaptea coborîse peste toate.

WISELE COMUNITĂȚII

În timp ce-și aștepta rîndul, un tînăr îl observa așezat la o masă. În cele din urmă s-a ridicat și, încă șovăind, s-a apropiat de el.

Vroia să-l salute, nimic altceva

— V-am citit cărțile, a mai spus el, surîzînd, încă nesigur. Mă numesc Bernardo Wainstein.

Era o coadă lungă, avea mult de așteptat și situația devenea neplăcută. Amîndoi erau tulburați. Era student? Nu, funcționar. Tînărul a continuat să-l privească.

— Dumneata vrei să-mi spui ceva

Sigur, ar avea *atîtea* lucruri să-l întrebe. A repetat cuvîntul *atîtea* aproape cu emfază, dar și cu neliniște. Și brusc, ca și cînd s-ar fi hotărît să facă un lucru deosebit, a spus „despre cruzime”.

Sábato l-a privit iscoditor și Wainstein s-a tulburat

— Spune, spune ce ai de spus.

— Dumneata ești partizanul unei schimbări sociale. Da, bineînțeles, o știa toată lumea

Dialogul a părut să fi ajuns la final, deși abia începuse. Tînărul nu știa cum să concilieze cele două observații, cum să facă o legătură logică între ele.

Iar Sábato, chiar dacă bănuia această relație, nu știa nici el cum să înainteze în discuție. S-a întristat

— Dumneata, mi se pare, vrei să spui că romanele mele sînt pline de cruzime și chiar de episoade îngrozitoare, nu-i așa?

Wainstein s-a rezumat la a-l privi.

— Ai observații și idei despre Castel și Vidai Olmos, nu? Despre învățătoarea din Raportul despre Orbi, e adevărat?

Da, dar vă rog — să nu i-o ia în nume de rău, nu avea o astfel de intenție, vroia să fie bineînțeles, cum să-i explice. El nu era unul din aceia

Se simțea destul de jenat și era evident că-i părea rău.

Dar, făcîndu-i un gest cu mîna de parcă ar fi vrut să-l liniștească, Sábato a continuat:

— Și vrei să știi cum se împacă această cruzime, aceste sarcasme ale lui Vidai Olmos împotriva progresului, cu o poziție de stînga, nu-i așa?

Wainstein a lăsat capul în pămînt, ca și cînd el s-ar fi simțit vinovat de această contradicție.

— Da, de ce să-ți fie rușine? Dumneata mi-ai pus o întrebare foarte bună Eu însumi m-am întregat de nenumărate ori, rămînînd perplex și chiar mînios, pentru ce sînt în stare de idei atît de perverse.

— Da, așa e, dar mai există și altele, vă rog, s-a grăbit tînărul. Sergentul Sosa, Hortensia Paz, știu eu...

Sábato l-a oprit cu un gest.

— Da, da, sigur... Dar pe mine mă interesează prima întrebare. Pentru

că e ceva greu de explicat Toți sîntem contradictorii, însă romancierii par mai contradictorii decît ceilalți oameni. Poate de aceea sînt romancieri. Pe mine m-a frămîntat mult această dualitate și de curînd, mai exact în ultimii ani, am impresia că am început să înțeleg cîte ceva

Femeia care ajunsese la telefon întreba de sănătatea unei fete (sau doamne) pe care o chema Meneca și de asemenea despre cum era vremea în Ciudadela După aceea și-a amintit, povestindu-l în întregime, analizîndu-l și în cele din urmă calificîndu-l, de un incident cu un vecin din cauza unei pisici.

Coadă începea să se agite.

— După aceea, cînd îți vine rîndul — a explicat Sábato -, nu mai funcționează, îți dă alt număr ori îți mănîncă monedele și rămîne mut.

Femeia de la telefon și-a schimbat poziția și toți au crezut că acesta era semn că dialogul se apropia de sfîrșit. Dar nu, acum se sprijinea pe celălalt picior. Protestele au devenit mai mușcătoare. Dar ea era impermeabilă la presiunile morale. Abia acum părea să fi intrat în partea importantă a convorbirii, ceva în legătură cu o tumoare, dar după glas se putea deduce că nu-i face plăcere să discute prea mult despre așa ceva și toți au răsuflat ușurați. Numai că dintr-o dată tonul acela (dintr-un motiv necunoscut, poate din ceea ce-i spusese cealaltă, din Ciudadela) s-a înviorat din nou și au apărut variante neașteptate despre avantajele și dezavantajele intervenției chirurgicale (după cum se exprima ea), după care glasul a coborît din nou, terminînd cu salutări pentru o serie de persoane cunoscute de o parte și de alta a telefonului. În sfîrșit, a pus receptorul în furcă și a plecat fără să privească în jur, orgolioasă. Coadă a dat să înainteze în momentul acela cu nepriceperea și încetineala unui animal cu prea multe picioare care escaladează un munte lovindu-se de tot felul de greutăți, greutăți aproape de neînfrînt din cauza nefericitei anatomii a acestui vierme: un sistem nervos pentru fiecare inel, toate acționînd în mod independent.

În ochii lui Wainstein perplexitatea era vizibilă.

— Și cum îți spuneam, în ultimii ani m-am neliniștit mult, gîndindu-mă la această problemă S-au făcut cercetări cu encefalo-graful pe persoane care dorm. Bineînțeles, la o universitate nord-americană Cînd unul visează, undele înregistrate sînt deosebite și atunci se știe că subiectul visează. Dar, vezi, îndată ce acesta începe să viseze, îl trezesc. Știi ce se întîmplă?

Wainstein îl privea ca și cînd ar fi așteptat o revelație definitivă

— Individul poate ajunge la marginea nebuniei. Wainstein părea să nu înțeleagă

— Îți dai seama? Ficțiunile seamănă mult cu visele, care pot să fie crude, îngrozitoare, cu omucideri, cu sadici, chiar și în cazul persoanelor normale, care în timpul zilei sînt dispuse să facă numai bine. Poate că visele astea sînt o descărcare. Iar scriitorul visează pentru comunitate. Un fel de vis colectiv. O comunitate care ar împiedica visele s-ar expune unui pericol deosebit de grav.

Tînărul continua să-l privească tăcut, deși privirea nu mai era cea dinainte.

— Nu știu, este o simplă ipoteză Nu sînt sigur.

S-a indispus din nou: femeia de la telefon, convorbirea ei despre pisici și fibroame, despre unchi și starea vremii în Ciudadela Dintr-o dată, viața i

se părea destul de smintită. Doamna aceea cu tumoare avea să moară, neîndoielnic. Dar ce însemna tot acest amestec? Iar coada, acest vierme lent, neliniștit și polier cerebral. Așteptînd. Cu toții. Pentru ce toate acestea? Să dormi, să visezi.

Dormind, închidem ochii și prin urmare NE TRANSFORMĂM ÎN ORBL S-a oprit din gînduri, uluit

Sufletul ridică ancora pe marele lac nocturn și începe călătoria tenebroasă: „*cette aventure sinistre de tous les soirs*”. Coșmarurile vor fi viziuni ale acestui univers abominabil. Și cum să exprimi aceste viziuni? Prin intermediul unor semne în mod inevitabil ambigue? Aici nu există „un pahar cu vin”, nici „stimate domnule”, nici „pian”. Există cupevaginuri, vagipiane, cvasipiane, cvasidiavoli, mutrohohote, ochiomîini, cupedraci. „Analize” ale visurilor, psihanalisti, explicații ale acestor simboluri ireductibile față de orice limbaj. Să nu-l faci să rîdă, scuzați, pentru că se simțea rău de la stomac. Ontofanie și punct.

Și cîtă candoare! Pentru că Orbii rămîn liniștiți. Explicînd asta, totul se reduce la cîteva cuvinte inofensive și false: cum o să-i explice unui copil mongoloid teoria relativității prin gesturi? Sigur, se pot construi simboluri din cuvinte. N-a făcut-o Kafka? Dar aceste cuvinte, în mod separat, nu sînt simboluri. Și ce durere de stomac, Doamne!...

UN NECUNOSCUȚ

Era un om brunet și slab, în fața unui pahar, gînditor, străia Putea să-i vadă o parte a feței, o față ascuțită, cioplită parcă dintr-un catarg, cu buzele căzute în semn de amărăciune.

Acest om, se gîndi Bruno, este absolut și definitiv singur.

Nu știa de unde, dar i se părea cunoscut și mult timp și-a fră-mîntat memoria, încercînd să-l lege de o fotografie din ziarele și revistele din ultima vreme. Pe de altă parte, i se părea de necrezut că un individ cu niște haine atît de ponosite, o ființă ajunsă pe ultima treaptă ar fi putut să fie un personaj pentru gazetărie. Dacă nu cumva, s-a gîndit o clipă, nu s-ar fi întîmplat să aibă vreo legătură cu vreun caz de poliție. După o oră, o oră și ceva, necunoscutul s-a ridicat și a plecat Să fi avut șaiszeci de ani, mergea aplecat, era înalt și slab. Avea chipul dur, hainele sfîșiate și rărite, și totuși exista în toate astea o anume distincție. Pășea indiferent: era limpede că nu avea nici o țintă, nu-l aștepta nimeni și nu-i păsa de nimic.

Bruno, obișnuit să-i miroasă pe oameni în singurătate, contemplativ și abulic cum era, se gîndi: „Ori e un criminal, ori e un artist”. Luni în șir imaginea aceea i-a rămas întipărită în memorie, într-un mod inexplicabil de persistent Pînă cînd, într-o zi, i s-a părut că și-a amintit de ceva A căutat în fișierul-arhivă, care nu era fișierul-arhivă al unui filozof, scriitor sau ziarist, ci, mai degrabă, al unui om pentru care umanitatea reprezintă un dureros mister.

Da, fotografia se afla aici: necunoscutul era un anume Juan Pablo Castel, care în 1947 își ucisese amanta

Absolutul, s-a gîndit Bruno Bassân, calm, cu o invidie melancolică.

A DOUA COMUNICARE DE LA JORGE LEDESMA

Îmi pară rău, dar trebuie să afli ceva, care, fără îndoială, îți va spulbera o iluzie. Dar nu eu am făcut realitatea. Trebuie să-și spun, distinsule scriitor, că Dunărea nu este albastră. E murdară, cenușie, apă cu noroi, ulei și rahat. Ca Riachuelo, chiar dacă acesta are mai puțină faimă literară și muzicală. N-avem ce-i face. Există două maniere de a scrie. Mie mi-a fost hărăzită o a treia, manuscrisele mele fiind ca o casă de toleranță. Chiar și mai rău. Pentru că, uneori, cu pantalonii în mână, nu știu unde-i patul. Amestec totul, sînt leneș. Și cum am un creier redus, trebuie să aștept să iasă o idee pentru a-i face loc alteia.

Ceea ce îmi e cel mai greu să explic, pentru că e nevoie de desene și eu sînt un prost desenator, este Legea capetelor. O craneologie avansată. Cum dumneata vei putea să-ți imaginezi, Dumnezeu nu putea fi într-atît de neatent, încît să lase întîmplării probleme atît de importante în dragoste precum alegerea celuiilalt (a se citi prigonirea sclaviei prin descendenți). Cînd din întîmplare se naște un geniu, aceasta-i pentru că toate lucrurile s-au făcut pe dos, natura fiind cea violată: mii de înapoiți mintal pentru un geniu. Schopenhauer n-a fost iubit niciodată de mama sa și, după cum se spune, nici Fecioara Măria nu l-a iubit cu adevărat pe Iisus. Dacă mai cunoști și alte cazuri, fă să-mi parvină, pentru a completa lista Pe mine, de exemplu, m-au fabricat cînd mama mea nu mai putea să-l vadă în ochi pe tata. Nu sînt fructul iubirii: sînt subproductul greței. Din incompatibilitate, uterul respinge anumiți spermatozoizi. Cînd s-a pornit marșul, eu am ajuns primul și am vrut să dau înapoi, dar uterul se închisese. Și am rămas înlăuntrul! Ca un hoț. Totul a început rău. Și m-am trezit singur și părăsit -în această cavernă umedă și necunoscută. De cealaltă parte rămăseseră trilioane de frățiori răsucindu-se din lipsă de aer pînă cînd au murit. Și aceasta e dragoste, domnilor poeți care cîntați crepusculul, deși, în realitate, ar trebui să cîntați crepus-curul. Senzația aceea continuă să mă urmărească. E ca un vînt de gheață care de multe ori face să-mi amorțească o parte a feței: singurătatea infinită.

I-A PRIVIT IRITAT, DESCURAJÎNDU-L.

Cum? Să mai vorbim încă o dată despre acest lucru? Credeam că ne-am lămurit acum zece ani. Pseudomarxiștii aceia care împărțeau literatura în literatură politică și literatură estetizantă. Și cum ULYSSES nu era nici politic, nici estetizant, nici nu exista. Aparținea unei faune teratologice. Poate că făcea parte din botanică. Poate că era un ornitorinc. Trebuie să continuăm să ne pierdem timpul cu tîmpeniile astea?

Dar există tineri care întreabă, care acuză.

Devenise furios: după un astfel de criteriu, Bela Bartok putea fi acuzat că face muzică și Eliot că scrie poezie.

— Am mult de lucru și nu am timp. Nu vorbesc de ceas, vorbesc de calendar.

— Da, dar sînteți obligat.

Era un băiat cu o față aspră, un fel de Gregory Peck, scund și cu buze subțiri.

— Cine ești tu? Cum te cheamă?

— Araujo.

— Acum zece ani am scris despre toate astea

- Da, dar tinerii de azi nu știu ce ați spus acum zece ani.
- Nu am spus-o. Am scris-o. Puteți citi cărțile.
- Noi le-am citit, a intervenit o fată îmbrăcată într-un jersey galben și blugi ponosiți. Nu-i vorba de noi, vrem să înregistrăm astea, ca să le publicăm.
- Sînt sătul pînă în gît de înregistrări și interviuri!

BRUNO VROIA SA PLECE, se simțea jenat, îl vedea în colțul acela, scoțîndu-și ochelarii și trecîndu-și mîna peste frunte, cu gestul lui de oboseală și descurajare, în timp ce tinerii aceia discutau între ei. Pentru că nici ei înșiși nu erau de acord și alcătuiau un amestec absurd (ce rost avea aici Marcelo, de exemplu, ca și prietenul său smolit și tăcut? în virtutea cărei combinații trăsnete se găseau de față?). Și această discordie, această violentă și ironică discordie, tocmai ea descoperea semnele acestei îngrozitoare crize, ale prăbușirii doctrinelor. Se acuzau între ei ca niște dușmani de moarte și, totuși, cu toții la un loc făceau parte din mișcarea ce se chema de stînga. Dar fiecare dintre ei părea să aibă suficiente motive pentru a-l privi cu neîncredere pe cel din fața lui sau de alături, ca și cînd, pe față sau cu multă subtilitate, s-ar fi aflat în legătură cu serviciile de informații, cu CIA și tot imperialismul. Le cerceta fețele. Cîte lucruri deosebite se aflau dincolo de aceste fațade, cîte ființe diferite în mod esențial! Umanitatea Viitorului! Ce canoane, ce fel de oameni! Omul Nou! Dar cum să-l construiești cu acest ipocrit carierism, cu acest Puci pe care începea să-l presupună și cu acest Marcelo? Ce fel de merite, care unghie a acestui mic cățărător de stînga ar fi putut să contribuie la formarea Omului Nou? Îl privea pe Marcelo, cu geaca lui ponosită și cu pantalonii suflecați, cu prezența lui aproape imperceptibilă, cea care îl făcea totuși atît de prezent și de impunător pe Sábato. Pentru că, îi explica Sábato, în fața lui se simțea întotdeauna vinovat, așa cum i se întîmplase mai demult cu Arturo Sánchez Riva și nu pentru că ar fi fost intransigent, ci dimpotrivă: pentru bunătatea, pentru tăcerea-i rezervată și pentru delicatețea sa. Nu credea că sufletul lui ar fi fost liniștit; mai mult ca sigur, era răvășit. Dar tulburarea sa nu se vedea, era aproape o politețe. Și i se părea ciudat să recunoască pe fața lui aceleași trăsături cu cele ale doctorului Carranza Paz, nasul osos și proeminent, fruntea înaltă și îngustă, ochii mari, catifelați, ușor umezi: parcă era unul din cavalerii care luau parte la punerea în mormînt a contelui de Orgaz. Și-atunci, de unde deosebiri? Încă o dată își dădea seama că oasele și carnea unui chip nu erau mare lucru. Subtilitățile erau cele care produceau deosebiri, uneori abisale. Și fapt este că lucrurile se deosebesc prin ceea ce se aseamănă, după cum o descoperise Aristotel, partea proustiană a aceluia geniu multifazetic. Și, într-adevăr, ochii aceștia și gura aceasta și nasul osos, proeminent erau datele ce se apropiau și care, în același timp, dovedeau groapa deschisă între tată și fiu. O groapă, poate, firească, dar pe care anii o măriseră. Linii aproape vizibile la marginea ochilor, a pleoapelor, la colțul buzelor, modul de înclinare a capului și de împreunare a mîinilor (în cazul lui Marcelo cu timiditate, ca și cînd și-ar fi cerut scuze că le are, neștiind unde să le ascundă) constituiau datele care separau într-un fel trist și definitiv aceste două ființe care erau totuși atît de apropiate și care chiar

(s-ar fi putut spune) aveau nevoie una de alta.

FOARTE BINE, ACUM STRUCTURALISMUL! țipa fata cu jerseul galben: — Criticul Inițiat înlocuia cuvîntul istorie prin diacronie, susținînd că o descriere sincronică era ireconciliabilă cu o descriere diacronică, decretînd astfel valabilitatea universală a descrierilor sincronice și, de aici, negînd posibilitatea de a-i da un sens descrierii istorice.

— Cum ai spus? a strigat la fel de înțepat un uriaș cu o față ca de cazac, pe care în Argentina nu o pot avea decît evreii.

Sábato a privit-o foarte atent pe fată:

— Cum te cheamă? gîndindu-se la nume ca Silverstein, Grinberg, Edelman.

— Silvia

— Bravo, Silvia și mai cum?

— Silvia Gentile.

Perfect, la urma urmelor. Nu observase, în definitiv, don Jorge Itzigsohn că nu întîlnise niciunde altundeva mai multe fețe de evrei ca în Italia? Mai mult, ar fi putut să fie sarazină, cu fețele acestea care se pot vedea în Calabria și în Sicilia își purta capul puțin înainte, cu atitudinea aceasta exploratoare a miopilor, cei care, fără să știe, s-ar putea întîlni la primul pas cu o fîntînă sau cu o cămilă. Greșeala lui, recunoscută, l-a făcut mai înțeleător.

Foarte bine. Că nu-i citeau cărțile, era cel mai bun lucru pe care-l puteau face. Numai că cel care se chema Puch s-a grăbit să-i spună că el le citise pe toate.

— Nu mai spune! a bîiguit Sábato, cu o ironie indiferentă. Tinerii continuau să discute și să se acuze între ei în legătură cu structuralismul, Marcuse, imperialismul, Sartre, revoluția, Chile, Cuba, birocrăția sovietică, Borges, Marechal.

— Și-atunci?

— Atunci ce?

Ceea ce vroia să spună Cazacul, cu glasul lui atît de neplăcut din cauza subțiririi, era dacă, în acest caz, nu era mai bine să renunți la scris.

— Și tu cine ești?

— Mauricio Sokolinski, latin, atenție, 23 de ani, fără semne particulare.

Sábato l-a cercetat îndelung. Din întîmplare, nu cumva scria?

— Trebuie să recunosc că da. Și dacă e așa, ce scria?

Aforisme. Aforismele unui sălbatic. Eu sînt un necioplît, vă dați seama? Ce fel de aforisme?

— Dumneavoastră mi-ați spus că erau excelente.

— Eu? Cînd am mai spus și asta?

— Cînd v-am trimis cartea Cu fotografie pe ultima copertă. Se vede că nu v-a impresionat prea mult

Da, sigur, bineînțeles, Sokolinski cu / latin, firește. „s Foarte bine, și atunci? Ț Larraia își amintea de Larrain?

Care?

Cel care pusese întrebarea era o specie de bebe indigen, foarte tuciuriu și destul de înalt Cu ochii mici, mongolici, rămăsese tot timpul tăcut și retras, poate pentru a confirma astfel opinia cea mai des acceptată despre

rasa lui. Abia acum îl văzuse. Cum îl chema? Vargas.

— Al indiencei, a comentat Cazacul. Al indiencei? Sábato nu înțelegea

— E simplu, din Fîntîna lui Vargas. El e cel care a făcut fîntîna

Deci era vorba de Larrain. Ce se întîmpla cu Larrain? Nimic. A declarat că renunță la literatură, la toată opera lui. Că scrisul nu avea nici un sens.

Nu era un băiat așa și așa? Bineînțeles, așa și așa și ce scrisese?

O poveste în EL ESCARABAJO DE ORO, cînd avea 17 ani.

— Așa că a renunțat la toată opera lui, adică la o povestioară, a intervenit iarăși Cazacul.

Vă rog, trebuie să vorbim serios.

De acord, să vorbim serios. Ei cred că vorbesc serios. Există mii de reviste în chioșcurile de pe strada Corrientes care fac același lucru întotdeauna.

Și ce-i cu asta?

Nimic. Că literatura n-are nici un sens.

— Scuzați, a intervenit Sábato, dar cine sînt tinerii aceștia? Muncitori, constructori, metalurgiști?

Nu, bineînțeles că na Scriitori. Cel puțin scriu în reviste.

Și atunci?

Cum adică atunci?

— Nimic, a spus Silvia, logic ar fi să renunțe și la revistele astea. Mai ales că nu așa or să ridice populația din nord-est. Mai bine să ia o pușcă și să devină *guerrilleros*. Așa era logic.

— Nu-i atît de simplu, i-a răspuns Araujo, aproape fără să deschidă gura. Tu simplifici lucrurile ca să le poți satiriza mai bine.

— Cred că ceea ce a spus Silvia nu-i ceva rău, a zis Sábato. E ceea ce a făcut Guevara. Nu a negat medicina: a părăsit-o. A lăsat-o pentru alții. Mai mult, a declarat răspicat: datoria unui revoluționar adevărat este să facă revoluția. Pantofarul e pantofar atîta timp cît face pantofi, altfel e un mistificator. Dar trebuie să admitem, de asemenea, că revoluția nu se face numai cu arme, ci și cu cărți, începînd cu cele scrise de oameni ca Marx sau Bakunin. Și, în treacăt fie spus, sînt sătul de cuvîntul demistifi-care, despre care mulți cred că e același lucru cu de-mitizare, ca și cînd mitul și falsificarea ar fi totuna. Teoreticienii sînt cei care vorbesc de demistificarea literaturii. Și, mă rog, pe ei cine îi demistifică?

Cu glasul lui ascutit, Cazacul autor de aforisme a spus: cel care demistifică pe demistificatori va fi un bun demistificator.

— Nu rîdeți, a zis Silvia, că ăsta ar putea fi titlul unui roman la modă.

— Dar admitînd că ar deveni *guerrilleros*, a continuat Sábato, ceea ce ar fi o treabă foarte bună pentru cei care se hotărăsc s-o facă, asta n-ar invalida cărțile de tipul celor scrise de Marx și Bakunin și nici pe cele de literatură în sensul ei strict și adevărat. Ar însemna că medicina ar fi fost descalificată de atitudinea lui Guevara. Și altceva: a servit un cvartet de Beethoven pentru promovarea Revoluției Franceze? Și pentru asta putem nega muzica, spunînd că nu-i eficace? Și nu numai muzica: poezia, aproape toată literatura și toate artele. Înțeleg că Scări, care e un băiat foarte bun, s-a hotărît să-și sacrifice *opera omnia*. E un sacrificiu pe care trebuie să-l respectăm. Dar că, după această incinerare, vrea să ne oblige să ardem în piața publică opera completă a lui Homer, Dante, Vergiliu, Horațiu, Cervantes, Shakespeare, Tolstoi, Musil, Proust, Joyce, Thomas

Mann și Kafka mi se pare exagerat și n-am terminat Dacă nu mi-am uitat dialectica marxistă, o societate nu este matură pentru o revoluție dacă nu e capabilă să înțeleagă ce are valoare și merită să fie păstrat în societatea pe care vrea s-o schimbe. Inclini să cred că a spus-o chiar Marx. Tinerii aceștia sînt mai marxiști decît Marx? Din unele concluzii...

— Mai întîi, a stabilit Silvia, că acești tineri din strada Corrientes...

— Și tu de unde ești? a întrerupt-o Araujo.

— Că acești tineri din strada Corrientes care se aprind și se ceartă între ei, cu aceste reviste atît de simetrice, să se lase de scris și să pună mîna pe pușcă. În al doilea rînd...

— Un moment, a întrerupt-o Săbato, eu nu citesc aceste reviste. Dar insist: revoluțiile nu se pregătesc numai cu arme. Și cine poate spune dacă vreuna din aceste reviste nu-i de ajutor?

— În al doilea rînd, cît timp fac Revoluția să lase în pace arta și literatura.

— Da, a avertizat-o Cazacul, numai că majoritatea nu vor intra în *guerrilla* și or să vină să ne spună că datoria lor de luptători este să ajute din tranșee.

— Tranșee. Care tranșee? Literatura.

Dar cum vine asta? nu ne înțelesesem că literatura nu are nici un sens? Că nu ajută la dărîmarea acestei societăți putrede? Bineînțeles. Inșă numai literatura *aceasta*. Care, mă rog frumos?

Cea pe care a enumerat-o Săbato. Dante, Proust, Joyce etc. Adică *toată* literatura Firește că da.

— În cazul acesta, s-a decis Săbato să intervină, care este *cealaltă* literatură?

— O să vă explic, i-a răspuns Silvia. Tinerii aceștia s-au hotărît pentru literatură, continuă să fie scriitori și susțin, ori simulează, că de aici, de pe acest Front vor invada Garnizoana Moncada De aici, principiile lor: posibilitatea scrierii unei Cărți Revoluționare, model absolut care se află în cerul unde Platon, între alte Obiecte Ideale, reține chipul lui Fidel. Pornind de aici stabilesc care cărți se apropie cît de cît de acest arhetip și care nu au nimic comun cu el.

— Dacă am înțeles bine, a adăugat Săbato, *cele care nu au nimic comun* reprezintă întreaga literatură.

— Așa este. Această literatură, deci întreaga literatură, este pusă de acești revoluționari la un loc, în același sertar cu șaradele și cuvintele încrucișate. În altă parte, în alt sertar, s-ar afla Literatura Revoluționară, cea care are eficiența unui mortar.

— Singurul inconvenient al acestei literaturi, a observat Săbato, este acela că ea nu există.

— Credeți? a întrebat cu răceală Araujo.

— Cel puțin în cazul în care nu considerați că ar fi literatură revoluționară proclamațiile, discursurile de pe tribune și pamfletele. Și aceste opere de teatru în care Tractoristul Fruntaș se căsătorește cu Stahanovista Premiata pentru a face ca Fiii Revoluției să fie absolut puri. (Au făcut-o, nu o să credeți, pînă și francezii.) Existau opere (se spune așa, pentru că au dispărut, fiind de-a dreptul proaste) intitulate Fecioara și Republica.

Araujo și Silvia și-au strîns mîinile cu putere.

— Dar acești teroriști ai criticii de stînga, a spus Silvia, continuă să caute a cincea roată la căruță și văd un colonialist în oricare autor de povestiri științifico-fantastice. Și lucrul cel mai comic dintre toate este că se consideră cu tot sufletul.

— Pentru că nu renunță la scris nici măcar o secundă, a adăugat Cazacul.

— Și nu-i lasă nici pe ceilalți să scrie. Și ce spunea Săbato?

Săbato îi asculta: i se părea neverosimil faptul ca se mai discutau anumite lucruri. Uitaseră că Marx îl știa pe Shakespeare pe dinafară?

— Adică Shakespeare, a subliniat Silvia, a scris această Carte Revoluționară, dar tinerii din strada Corrientes nu știu acest lucru.

E bine, dar să-l lase în pace pe bietul Karl Marx, cel care, din cîte își putea da seama, pentru ei nu era decît un incurabil micburgnezromanticcontrarevoluționarînserviciulimperialismu-luiyankeu.

— În cazul acesta, a întrebat pe neașteptate tînărul cu înfățișare de indian, cel care se păstrase în tăcerea lui hieratică, în afară de a deveni *guerrilleros* nu se poate face nimic în ceea ce privește cărțile Revoluției?

— Vorbim de ficțiune, de poezie, tinere, a spus Săbato, iritat. Bineînțeles că se poate face foarte mult pentru Revoluție cu ajutorul cărților de sociologie și de critică, am spus-o de la început MANIFESTUL COMUNIST este o carte, nu o mitralieră.

Vorbim de scriitori în sensul cel mai adevărat și cel mai strict. Că cineva vrea să ajute revoluția printr-un manifest, printr-o critică a instituțiilor, printr-o lucrare de jurnalistică sau de filozofie nu numai că e posibil, ci și trebuie să facă așa ceva dacă pretinde că este un revoluționar. Grav e doar amănuntul că se confundă planurile. Ca și cînd s-ar susține că cel mai valoros lucru în Picasso ar fi celebrul lui porumbel al păcii, în vreme ce femeile lui din profil cu doi ochi sînt o putredă artă burgheză. Așa cum încă o mai susțin criticii sovietici. Această poliție a realismului socialist

Cineva a vorbit despre o expoziție Picasso la Moscova
Cine? Cum?

S-a produs o discuție confuză între tineri, cu strigăte.

— Să nu pierdem timpul cu discuția asta inutilă, a spus Săbato. Nu știu dacă, în cele din urmă, s-a deschis sau nu această expoziție. Eu vorbesc despre doctrina oficială, adică de lucrul cel mai grav. Nu cred că porumbelul păcii a îndepărtat măcar un bombardament în Vietnam, dar, cel puțin, e un porumbel natural. Legitim. Ilegitim este să susții că numai aceasta este artă, că acest gen de afișe este ceea ce trebuie să facă un pictor dacă vrea să ajute la schimbările sociale. Ilegitim este să confunzi aceste planuri: arta cu afișele. Mai mult, adeseori ni se spune că *acum* arta nu-și poate îngădui să facă ce vrea, cît timp lumea se duce de rîpă. Și în timpul Revoluției Franceze lumea se prăbușea, iar un artist ca Beethoven era un revoluționar pînă într-atîta încît a fost gata să rupă dedicația pentru Napoleon atunci cînd s-a simțit defraudat. Totuși, n-a scris marșuri revoluționare. Scia marea lui muzică. Nu Beethoven a fost cel care a scris MARSEIEZA.

— E clar! aproape că a țipat Puch.

PE BRUNO ÎL FASCINA ACEL CHIP, și îi era rușine pentru fiecare frază

servilă, înțelegînd că ar fi putut deveni un turnător al poliției sau ar fi fost capabil să se târască oricum pentru a fi un funcționar al acestui regim sau al altuia, complet opus. Și atunci, cu ușurare, se gîndea la Carlos. Chiar dacă era o ușurare dureroasă, pentru că știa cît de mult îi costa pe acești oameni precum Carlos existența unor viermi ca Puch. Nu se afla iarăși alături de Marcelo? Pentru că spiritele se repetă, aproape reîncarnate în același chip arzător și concentrat cum era al lui Carlos în 1932 Chipul unui tînăr care îndură ceva adînc și tainic ce nu poate fi mărturisit nimănui, nici măcar lui Marcelo, cel care este ultimul lui prieten, neîndoielnic o prietenie făcută din tăcere și fapte. O dată cu Carlos își amintea de alte nume din vremurile acelea: Capablanca și Alekhine, Sandino, Al Jolson cîntînd în filmul acela grotesc, Sacco și Vanzetti. Ciudată și melancolică împreunare! Îl revedea pe Carlos, al cărui nume adevărat nu l-au știut niciodată, citind pe nerăsuflăte ediții ieftine din Marx și Engels, mișcîndu-și buzele încet, în tăcere, susțî-nîndu-și capul între pumnii bine strînși, în cămăruța aceea din strada Formosa, ca cineva care se chinuiește să afle și în cele din urmă dezgroapă tezaurul în care descoperă cheia nefericitei sale existențe, cutia aceea de zinc, sicriul mamei sale înconjurat de copii mici și înfometați. Era un spirit religios și pur. Cum să-i înțelegi, în general, pe oameni? Prăbușirea, încarnarea? Cum să înțelegi condiția otrăvită a omului? Cum reușea să înțeleagă și să accepte, uneori, existența unor comuniști ca Blanco? Îi revedea ochii arzînd pe fața aceea palidă și îngîndurată. Indurase pînă la limită tot ce se poate îndura, devenind spirit pur, ca și cum carnea sa s-ar fi calcinat din cauza febrei; ca și cum trupul lui, torturat și ars, s-ar fi redus la un minim de oase și piele, și la cîtiva mușchi bine întinși pentru a suporta existența. Nu vorbea aproape niciodată, precum o face acesta acum, dar ochii lui ardeau în focul indignării, în timp ce buzele, pe chipul lui rigid, se strîngeau pentru a-și păstra tainele neliniștii. Și acum revenea la chipul cestuilalt tînăr, de asemeni brunet și palid, despre care nu reușea să înțeleagă de ce se afla aici, între atîtea cuvinte de neînțeles pentru el. Poate numai din fidelitate pentru Marcelo? Și, amănunt curios, se repeta pînă și cealaltă simbioză. Căci în prietenia lui Carlos cu Max, atît de inexplicabilă în aparență, bunătatea lui Max (chiar dacă celălalt nu era replica lui Marcelo) era indispensabilă pentru a potoli din cînd în cînd tensiunea și nervozitatea lui Carlos, ca apa pentru cel care străbate deșertul.

PERFECT, E BINE, trebuie să fii un idiot ca să respingi întreaga literatură în numele Revoluției, a admis Araujo. N-au făcut-o nici Marx, nici Engels. Nici chiar Lenin. Dar cred că un anume tip de literatură trebuie respins.

— Și care ar fi acesta? a întrebat Sábato.

— Literatura de introspecție, pentru început Hernández Aregui arată cum țărilor cu monocultură le corespunde acest tip de literatură. Un mod pe care îl folosesc intelectualii mic-burghezi de a respinge problemele sociale.

— HUASIPUNGO³, de exemplu, a intervenit Sábato. Sau vrei să spui că

³În romanul *Huasipungo (Groapa cu indieni)*, scriitorul ecuadorian Jorge

Ecuadorul nu-i o țară tipică prin monocultura sa?

Araujo l-a privit în tăcere.

— Și în ceea ce-i privește pe alții, ca Henry James și Marcel Proust, știm cu toții că aparțin unor țări cu monocultura! Țări cu banane sau cafea, a continuat Sábato implacabil. Și, brusc, a făcut explozie: Sînt sătul de acest fel de imbecilități. De ce nu ridicăm puțin nivelul filozofic al discuției? Firește, paralogismul⁴ pe care-l aveți în minte este, mai mult sau mai puțin, acesta: introspecția înseamnă scufundarea în eu, eul solitar este un egoist pe care nu-l interesează lumea, ori un contrarevoluționar care încearcă să ne facă să credem că răul se află în suflet și nu în organizarea socială etc. Dar pierdeți din vedere un amănunt: nu există un eu solitar. Omul există în interiorul unei societăți, suferind, luptînd și chiar ascunzîndu-se în această societate. A trăi, a viețui înseamnă a conviețui. Eu și lumea, adică. Nu atitudinile sale voluntare și mărunte sînt consecința acestei conviețuiri. Pînă și visele și coșmarurile sale. Chiar și delirul său de nebun. Din acest punct de vedere, cel mai subiectiv roman este social, depunînd, într-un fel sau altul, mărturie despre întreaga realitate. Nu există romane de introspecție și romane sociale, prietene. Există romane mari și romane mici. Există o literatură bună și o literatură proastă. Liniș-tește-te: acest scriitor, chiar dacă e numai atîtica, va vorbi întotdeauna numai despre lume.

Araujo asculta concentrat

— Nu mi se pare chiar atît de limpede, a bîiguit el. Marx avea un motiv să prețuiască un scriitor ca Balzac. Romanele acestuia sînt o mărturie socială.

— Romanele lui Kafka nu descriu grevele feroviare din Praga și, totuși, vor rămîne ca unele dintre cele mai profunde mărturii despre omul contemporan. Astfel, ar urma să-i ardem întreaga operă, precum și pe cea a lui Lautreamont sau Malcolm Lowry.

Vedeți, prieteni, v-am spus că îmi mai rămîne puțin timp și nu sînt dispus să-l pierd cu acest fel de nimicuri filozofice.

— Da, cred că ne pierdem vremea, a intervenit Silvia.

— Și eu cred asta, a zis Sábato. Am vorbit despre aceste lucruri pînă nu mai pot, dar observ că întotdeauna se invocă aceleași argumente. Și nu numai aici. Vedeți ce spune Asturias.

— Despre ce?

— Despre noi, anumiți scriitori argentinieni. Susține că nu sîntem reprezentativi pentru America Latină. Ceva asemănător a spus de curînd și un critic nord-american: că Argentina nu are o literatură națională. Bineînțeles, lipsa unei puternice culori locale îi nedumerește pe acești cenzori, care nu-ți cer decît o scenografie pitorească pentru a-ți semna

Coronei Icaza (a 1906) descrie exploatarea violentă a populației indigene de pe plantațiile marilor moșieri. Personajul Sábato, prin acest exemplu, dovedește astfel că literatura țărilor monoculturale nu respinge problemele sociale și nu-i o literatură de introspecție, după cum, demonstrează el cîteva rînduri mai jos, scriitori ca Henry James și Proust, care nu aparțin unor astfel de țări, sînt partizanii unei literaturi de introspecție
⁴Paralogism, raționament fals făcut din neștiință, fără intenția de a induce în eroare

certificatul de scriitor național. Pentru acești ontologi, un negru într-o plantație de bananieri e ceva real, dar un student care meditează la singurătatea lui într-o piață din Buenos Aires nu-i decît o palidă entelehie⁵. Și acestei superficialități i se spune realism Pentru că naționalul este raportat întotdeauna și întotdeauna în mod greșit la realism. Acest cuvînt, care... Cum ne mai înșală și cuvintele! Ca și cînd dacă dorm și visez droguri, avînd în vedere lipsa absolută a drogurilor în Argentina, înseamnă că visele mele nu sînt patriotice. S-ar cuveni să fie întrebare acest critic nordamerican dacă inexistența balenelor metafizice din teritoriul Statelor Unite nu-l face pe Melville un apatrid Să ne lăsăm de idioțenii, vă rog. Sînt pînă aici.

Sábato și-a scos ochelarii, trecîndu-și mîna peste frunte, în timp ce Silvia discuta cu Cazacul și cu Araujo. Dar el nu-i asculta și nici nu-i auzea Brusca, a revenit la atac:

— Astfel de idioțenii provin din aceea că se presupune că, în definitiv, misiunea artei constă în copierea realității. Atenție, însă: cînd această lume vorbește de realitate, vrea să spună realitate exterioară. Cealaltă, realitatea interioară, o știm foarte bine, are o presă proasta Se încearcă să se transforme arta într-un simplu aparat de fotografiat în orice caz, pentru cei care cred că realismul constă în descrierea lumii exterioare, formarea Argentinei în baza emigrației europene, puternica ei clasă de mijloc, industria ei îndreptățesc o literatură care să nu se ocupe de imperialismul bananier. Dar există și motive mai serioase, pentru că arta nu are menirea pe care i-o atribuie acești oameni. Numai un inocent ar încerca să se documenteze asupra agriculturii de lîngă Paris la sfîrșitul secolului trecut cercetînd cîteva pînze de Van Gogh. Este clar că arta este un limbaj mai înrudit cu visul și mitul decît cu statisticile și cronicile din ziare. Și cum visul și mitul sînt o onto-fanie...

— O onto și mai cum? a țipat Cazacul, alarmat.

— O ontofanie, o revelare a realității. Dar, atenție, a *întregii* realități. A întregii! Nu numai a celei exterioare, ci și a celei interioare. Nu numai a raționalului, ci și a iraționalului. Înțelegeți odată! E o problemă foarte complexă. Pentru că, neîndoindu-se, presupune o puternică impregnare obiectivă, dar întreține cu lumea obiectivă o relație foarte subtilă și foarte complicată. Chiar și contradictorie. Dacă societatea ar fi lucrul decisiv, unicul decisiv, cum s-ar putea explica deosebirea dintre o literatură ca a lui Balzac și cea a contemporanului său Lautreamont? Ori cea a lui Claudel de cea a lui Celine? în definitiv, orice artă este individuală pentru că reprezintă viziunea unei realități printr-un spirit unic.

— Ne îndepărtăm de problemă, l-a întrerupt cu asprime Araujo.

— Cel care se îndepărtează de problemă ești dumneata! Și te avertizez că nu am terminat Vă spuneam că orice artă este individuală și în asta constă deosebirea esențială față de știință. În artă, ceea ce interesează este tocmai această diagramă personală, unică, această expresie concretă a individualității. Ce sens ar avea să vorbim despre stilul lui Pitagora în teorema ipotenuzei? Limbajul științei poate și, de fapt, trebuie să constea în semne abstracte și universale. Știința este realitatea văzută de un

⁵Entelehie. De la Aristotel, noțiune filozofică susținînd perfecțiunea ca scop lăuntric al dezvoltării tuturor lucrurilor

subiect independent Arta este realitatea văzută de un subiect dependent Această incapacitate, incapacitate între ghilimele, reprezintă tocmai bogăția ei. Și ceea ce îi permite să exprime totalitatea experienței umane, această interacțiune a eului cu lumea, adică exact realitatea integrală a omului. Din acest punct de vedere este o tîmpenie să-l acuzi pe Borges că nu ar fi reprezentativ. El reprezintă, ca nimeni altcineva, realitatea Borges-lumea Această realitate nu are de ce să fie cea pe care, prin fotografie, o avem despre Argentina Acest mod unic de a vedea lumea se exprimă, de asemenea, și printr-o limbă unică. Limbă pe care, nu avem încotro, trebuie s-o numim idiolect Cuvînt oribil, care ar putea să fie sinonim cu stilul. Ar fi oportun, în consecință, de la acest nivel al dezvoltării literaturii noastre (și să nu uităm că nu avem doar o sută cincizeci de ani, ci o mie de ani, fiindcă descindem din Cîntecul Cidului, ca oricare scriitor din Madrid), ar fi oportun, așadar, ca de pe această înălțime a dezvoltării literaturii noastre să terminăm cu toate aceste amăgiri și falsități. Și să acceptăm, o dată pentru totdeauna, că între noi pot să existe, fără probleme de rea conștiință, artiști atît de opuși ca Balzac și Lautramont.

S-a ridicat să plece, dar era destul de excitat S-a oprit pentru a adăuga:
— Îi fac un prost serviciu lui Marx acești epigoni de bîlci, făcîndu-l răspunzător de toate tîmpeniile care le trec prin minte, precum această relație direct proporțională dintre bananieri și literatura de introspecție. Faptul că el, Marx, îl prefera pe Balzac e demn de tot respectul, dar sper să nu-mi spuneți că Marx este unicul om din lume care poate să aibă preferințe. Ar însemna ca toți să-l preferăm pe Balzac, pentru că asta a fost preferința lui. Atunci, un poet ca Lautreamont ar fi un individ care dă de bănuț, pentru că prin delirurile lui a salvat realitatea franceză din acel timp, mai subțire decît o supă lungă. Un vîndut capitalismului. După un astfel de criteriu, atunci cînd Revoluția Franceză se auzea în toată Europa, Beethoven trebuia să fi scris mărșulețe pentru soldați sau, cel puțin, muzici precum acel 1812 de Ceaikovski, și nu cvartetele pe care le-a scris. Nu știu unde am citit, probabil că e vorba de unul din epigonii aceștia de trei parale, că în Franța unul ca Lautreamont ar fi putut face așa ceva Dar dacă o facem noi, aici, nu vom fi decît niște imitatori ai literaturii europene. Și să nu uităm că, dacă avem în vedere acest gen de artă care are o mare legătură cu visul, rezultă că nu se poate visa decît în Franța Aici nu trebuie să dormim, iar dacă dormim, totuși, trebuie să visăm numai creșterea salariilor și grevele metalurgice. Cît despre moarte, nici nu deschid gura Din nou nu știu cine m-a criticat că mă ocup cu o astfel de tematică europeană. Pentru că, e clar, aici nu se moare. Aici sîntem doar niște nemuritori pitorești. Moartea e un subiect care are legături suspecte doar cu Wall Street-ul. Inmormîntările sînt puse în slujba imperialismului. Pentru Dumnezeu, ajunge! Ajunge cu atîta demagogie filozofică.

S-a ridicat iarăși, dînd să plece.

— Nu, vă rog să nu plecați, a insistat Silvia.

— De ce să nu plec? Discuțiile astea n-au nici un rost Iar gîndurile mele le veți găsi mult mai lipezi în cărțile pe care le-am scris.

— Da, dar vă rugăm să mai rămîneți, pentru că există cîteva lucruri despre care am vrea să vă auzim vorbind.

— Ce lucruri?

Bruno l-a rugat să se liniștească, apucîndu-l ușor de mîină. Bine, în

sfârșit, deși nu vede ce sens ar mai avea.

— Ceea ce se întâmplă — a început îndată ce s-a mai calmat -este că oamenii aceștia nici măcar n-au înțeles marxismul. Dacă literatura ar fi fost adversara revoluției, ori, în cel mai rău caz, un fel de masturbare solipsistă, nu s-ar explica faptul că Marx îl admira pe Shakespeare. Sau pe curtezanul și monarhicul Goethe. Mai mult ca sigur că acești minigînditori or să-mi spună că astăzi situația este mult mai gravă și cere soluții urgente, și, deci, mai ales în Lumea a treia nu e momentul să faci literatură. În cazul acesta i-aș întreba dacă pe vremea cînd Marx studia în Biblioteca Londrei, cînd în minele de cărbuni erau exploatați cu sălbăticie copiii de șapte ani era sau nu momentul pentru a scrie poezie și proză. Pentru că exact atunci nu scria numai Dickens. Mai scriau Tennyson, Browning și Rossetti. În plină revoluție industrială, poate că unul din cele mai nemiloase evenimente înregistrate de istorie, au existat artiști ca Shelley, Byron sau Keats. Iar Marx îi citea și-i admira pe mulți dintre ei. Așa că nu-i faceți nici o favoare maestrului vostru adjudecîndu-i astfel de tîmpenii. Fără a mai vorbi de cealaltă idee, falsă și superficială, a artei ca reflectare a societății și clasei căreia îi aparține. După un astfel de criteriu, Marx nu putea să fie marxist, pentru că era un burghez. Marxismul s-ar fi cuvenit să-l întemeieze un miner din Cardiff. Am impresia că nu înțelegeți dialectica Presupun că ați citit CE-L DE FĂCUT? de Lenin, nu-i așa? Perfect, atunci trebuie să știți că prin ea însăși clasa muncitoare n-ar fi fost capabilă să ajungă la socialism și nici să treacă dincolo de breslele galbene. Socialismul l-au creat burghezi ca Marx și Engels, aristocrați ca Saint-Simon și Kropotkin sau intelectuali ca Lenin și Troțki.

— Și Che Guevara.

— Che Guevara Ceea ce v-am spus despre gînditori e valabil, într-o și mai mare măsură, pentru poeți și scriitori. Pentru că ficțiunea, ca și visul, din aceleași motive, este, în general, un act antagonic al realității și nu un simplu reflex pasiv. Așa se explică de ce, de multe ori, este ostilă societății din timpul său. E vorba, trebuie să v-o spun, mai degrabă de dialectică, de o dialectică în sensul lui Kierkegaard.

— Cum, cum ați spus? a întrebato Araujo surprins.

— Da, tinere. Kierkegaard. Ai auzit bine. Nu văd motivul pentru care trebuie să te alarmezi. La urma urmelor, reacția împotriva acestei entelehii a omului și gîndirii iluministe n-a fost numai opera lui Marx, ci și a lui Feuerbach și Kierkegaard Apărarea omului concret Dar, așa cum vă spuneam, arta este de obicei un act antagonic. Și, precum visul, se opune adeseori realității, chiar în mod violent Vedeți Statele Unite. În culmea alienării, a dat una din cele mai mari literaturi din toate timpurile. La fel Rusia țaristă. Și rețineți mecanismul secret al acestor două culmi: la contele Tolstoi, aristocrat pînă în vîrful unghiilor, care ne-a lăsat una din cele mai zguduitoare mărturii asupra condiției omului. Și la celălalt mare scriitor rus, acel țarist numit Dostoievski.

— Dar arta proletară, a început Araujo.

— Ce-i asta? Unde se află? Te referi, cumva, la cărțile poștale ilustrate cu Stalin pe cal, conducînd bătălii pe care nu le-a văzut niciodată? La aceste vulgare cărți poștale pe care acest om le considera culmea esteticii revoluționare și care nu erau decît culmea celui mai plat naturalism burghez? Ciudat, dar demn de reținut: revoluțiile par să prefere

întotdeauna arta reacționară și superficială. Faimoșii pompieri ai Revoluției Franceze. Ca să vedeți unde ajungem cu faimoasa teorie a reflectării societății. Nu Delacroix este artistul revoluției, ci David și alții, mai răi chiar și decât acest academician. Și atenție: pe când se extazia în fața cărților poștale, Stalin interzicea marea artă occidentală.

— Da, dar dacă ne aflăm în plină desfășurare a revoluției — a insistat Araujo —, tot ceea ce împiedică sau pune în pericol revoluția nu poate fi tolerat E ca în război. Se învinge sau se moare. Și dacă o operă îi dă apă la moară dușmanului, ori potolește sau distrage atenția luptătorului, avem dreptul istoric de a o interzice.

— În rezumat, vorbești de arta contrarevoluționară? a întrebat Sábato.

— Da

Silvia îl privea în tăcere.

Dar n-au fost cuvintele lui Araujo, nici tăcerea ei ceea ce l-a liniștit pe Sábato, ci privirea prietenului lui Marcelo, pe care a surprins-o la un moment dat așintită asupra-i. Tot timpul se simțise neliniștit din cauza acelei priviri pătrunzătoare prin simpla ei puritate, ori prin aceea că-i aducea aminte de chipul lui Carlos din 1932. Pe fața lui austeră și concentrată pînă la durere, ochii aceia străluceau ca doi tăciuni aprinși pe o vatră de pămînt bătătorit și uscat Alături de el, Marcelo era ca un înger al bunătății care avea grijă de o ființă dîrză dar lipsită de apărare într-o lume apocaliptică și putredă Da, își amintea de chinurile îndurate de Carlos și de cele pe care, mai devreme sau mai tîrziu, le va îndura și tînrul acesta, dacă nu cumva le și cunoscuse. Și astfel, toate cuvintele pe care le rostise, toată sclipirea aceea filozofică se transformau într-un motiv de rușine în fața reticenței solitare a unuia care apăruse cine mai știa din ce provincie mizerabilă, martir și victimă a unor nedreptăți fără capăt și a nesfîrșitelor umilințe. Cu vocea lui coborîită brusc, ca și când ar fi vorbit pentru sine, privind în pămînt, Sábato a spus:

— Da, băieți... Dar aveți grijă cînd roștiți cuvîntul acesta, aveți grijă cînd îl roștiți cu ură sau cu indiferență, pentru că atunci oameni precum Kafka...

Era din nou foarte neliniștit Pe de o parte, se gîndea că orice lucru pe care l-ar spune ar putea să-l rănească sau să-l deziluzioneze pe tînrul acela Pe de alta, se simțea dator să se explice cît mai clar cu putință. Să-l împiedice, măcar pe unul dintre ei, pe cel mai pur, de a săvîrși într-o zi o mare nedreptate, chiar dacă ar fi să fie o sacră nedreptate.

— Dilema nu o reprezintă literatura socială și cea individuală, tinerilor... Dilema constă între ceea ce e serios și grav și ceea ce este ușuratic și superficial. Gnd copii nevinovați mor sub bombele din Vietnam, cînd sufletele cele mai curate sînt torturate în trei sferturi ale pămîntului, cînd foamea și disperarea stăpînesc cea mai mare parte din lume, înțeleg că e firesc să se protesteze împotriva unui anume tip de literatură... Dar trebuie să știm care este acest tip... Care este? Mă gîndesc că e drept să fie respins jocul frivol, invenția simplă, digresiunea verbală... Dar trebuie să fim atenți față de marii și mereu neliniștiții creatori, pentru că ei reprezintă cea mai stîșietoare mărturie a omului. Și, de asemenea, pentru că tot ei luptă pentru apărarea demnității și salvării acestui om. Da, e adevărat, marea majoritate a scriitorilor scriu din motive inferioare acestora. Unii scriu pentru glorie sau pentru bani, alții scriu pentru că au o mare ușurință

de a se exprima, pentru că nu rezistă vanității de a-și vedea numele tipărit, iar alții pentru că le place acest joc și se distrează. Mai rămân însă alții, puținii care contează, cei care îndură această grea condamnare de a-și mărturisi drama lor, perplexitatea în fața unui univers neliniștit, speranțele pîndite de groază, de război sau de singurătate. Aceștia sînt adevărații martiri ai timpului lor, băieți. Sînt ființe care nu scriu cu ușurință, ci sfișiindu-se. Oamenii care întrucîtva visează visul colectivității, exprimînd nu numai dorințele și neliniștile lor personale, ci pe cele ale întregii umanități... Aceste vise, precum în Lautreamont ori Sade, pot fi înspăimîntătoare. Dar sînt sacre. Și servesc tocmai pentru că sînt înspăimîntătoare.

— Catarsisul, a subliniat Silvia

Sábato a privit-o fără să spună nimic. Părea foarte îngrijorat și nemulțumit Și-a scos ochelarii, apăsîndu-și tîmplele, într-o liniște absolută După aceea a rostit ceva ce nu s-a înțeles prea bine și a plecat

SĂ MORI PENTRU O CAUZĂ DREAPTĂ, se gîndea Bruno, în timp ce îl privea pe Marcelo îndepărtîndu-se împreună cu prietenul său pe strada Apărării. Să mori pentru Vietnam Sau chiar aici. Sacrificiu pur și inutil, pentru că în cele din urmă noua ordine va încăpea pe mîinile neguțătorilor și ale cinicilor. Bietul Bill, voluntar în forțele RAF, acum fără picioare, plin de arsuri, privind pe fereastra care dă spre strada Morân; pentru ca impresarii germani, mulți dintre ei naziști sau cripto-naziști, să sfîrșească prin obținerea unor mari afaceri cu impresarii englezi, în timpul unor mese bogate, cu schimburi amabile de surîsuri. Or să facă afaceri toată viața? Dar, la urma urmelor, nu colaborase, oare, în plin război, Hitler cu ITT⁶? Iar General Motors nu-i vînduse tot acestuia, ilicit, motoare pentru tancuri?

Sigur, Guevara are dreptul la toată admirația Dar ceva surd, trist și neclar îi șoptea că și Revoluția Rusă din 1917 fusese romantică, mari și cunoscuți poeți cîntînd-o în versurile lor. Așa că orice Revoluție, oricît ar fi de pură, mai ales dacă este pură, este sortită să se transforme într-o birocrație murdară și polițienească, în timp ce spiritele cele mai alese sfîrșesc în închisori sau ospicii.

Da, spre nefericire, totul era adevărat

Dar hotărîrea de a se înrola în RAF fusese absolută, eternă, neinfluențată de nimic: nici unul, nici o mie de fabricanți de conserve nu i-ar fi putut smulge acest diamant lui Bill. Ce importanță avea atunci ceea ce putea să devină, într-o zi, oricare revoluție? Mai mult (se gîndea uimit, amintindu-și-l pe Carlos torturat nu de Isus ori Marx, ci de Codovilla): nu avea importanță nici dacă doctrina era falsă ori adevărată. Sacrificiul lui Carlos a fost absolut, demnitatea omului salvîndu-se încă o dată printr-un singur act în ciuda faptului că fusese un visător, mai exact tocmai de aceea, Carlos răscumpăra întreaga umanitate de la cinism și comoditate, de la mîrșăvie și putregai.

Cei doi îndepărtîndu-se împreună. Alături de acel aristocrat timid care renunța la toate privilegiile clasei sale mergea celălalt, pipernicit și umil. Sortiți, poate, să moară într-o zi pentru cineva care avea să-i trădeze după

⁶ITT — *Companie telefonie*

aceea, defraudându-l îndepărtându-se acum pe strada Apărării Spre ce îngrozitor, dar splendid destin?

TRECUSERĂ MULȚI ANI de cînd Sábato nu se mai plimbase prin Parcul Lezama. S-a așezat pe o bancă lîngă statuia zeiței Ceres, scrutîndu-și destinul. După aceea a intrat în dugheana dintre străzile Brazilia și Balcarce, unde mai mult ca sigur că Alejandra venise de multe ori cu Martin, și a băut o cafea A privit în jurul său cu nepăsare, nedînd atenție discuțiilor. Panzeri⁷ era un exagerat Nu, domnule, e un tip care nu se vinde, asta-i totul. Panzeri vede peste tot numai dezastre, dar PRODE⁸ își are partea sa bună, să nu ne înșelăm. Un om tînăr, aproape un flăcău, după toate semnele, destul de înalt citea un ziar care-i acoperea fața Nu i-ar fi atras atenția dacă nu ar fi observat (nu-i era greu, trăind într-o permanentă alarmă) că, din cînd în cînd, îl cerceta pe deasupra ziarului. Firește, putea să fie un fapt fără nici o transcendență, individul fiind unul dintre mulții tineri care-l cunoșteau. După micul fragment de frunte pe care reușea să-l vadă, îl încerca senzația de a-l fi văzut în alte împrejurări. Dar unde? Și cum?

NU-L VĂZUSE NICIODATĂ, dar nu avea nici o îndoială, era el, l-ar fi recunoscut dintr-o mie, nu numai după fotografiile lui, ci pentru că inima i-a bătut violent cînd l-a văzut în colțul acela, ca și cînd între el și Sábato ar fi existat un semn tăcut și secret care ar fi putut duce la această recunoaștere în oricare loc din lume, între milioane de persoane. Rușinîndu-se pe neașteptate doar la gîndul că ar fi putut fi recunoscut, Martin⁹ s-a ascuns după ziarul pe care abia îl cumpăraseră. Dar din clipă în clipă, ca unul care săvîrșea o faptă urîță și interzisă, îl spiona încerca să afle izvorul acelui sentiment, dar îi era greu, ca și cînd ar fi trebuit să parcurgă rîndurile unei scrisori de uriașă transcendență, aproape de neînțeles din cauza luminii și ambiguității liniilor, consecință a învechirii și ruperii hîrtiei sub curgerea timpului. Vroia cu toată tăria să-și definească această stare de nedefinit, pînă cînd l-a străfulgerat gîndul că ar putea fi asemănător celui al unui tînăr care, după o lungă călătorie prin țări îndepărtate, observă chipul cuiva despre care se spunea că ar fi tatăl său, dar pe care nu-l văzuse în viața sa.

Căuta să descopere ce se afla dincolo de masca aceea de oase și carne obosită, pentru că Bruno îi spunea că nu sînt de-ajuns oasele și carnea pentru a construi un chip, care e ceva infinit mai puțin fizic decît restul corpului, fiind definit de acest ansamblu de attribute subtile prin care sufletul se manifestă sau încearcă să se manifeste cu ajutorul cărnii. Motiv pentru care, gîndea Bruno, în aceeași clipă în care cineva moare, corpul se transformă în ceva ce se deosebește în mod misterios, atît de deosebit, încît am putea spune că „parcă nu-i aceeași persoană”, în ciuda faptului că are aceleași oase și aceeași materie pe care a avut-o cu o secundă mai

⁷Panzeri, celebru comentator de fotbal la televiziunea argentiniană

⁸PRODE, replică argentiniană la Pronosportul nostru

⁹Martin, personaj din romanul *Despre eroi și morminte*

Înainte, o secundă înainte de această clipă în care sufletul se desparte de trup și acesta rămîne tot atît de mort ca și o casă, atunci cînd au plecat din ea pentru totdeauna (luîndu-și lucrurile personale) cei care locuiseră, suferiseră și iubiseră în ea.

Da, se gîndea Martin: subtilitățile buzelor, micile încrețituri din jurul ochilor, aceste înfățișări neclare ale locuitorilor dinlăuntru, acești necunoscuți care se apropie și privesc prin ferestrele ochilor, într-un fel ambiguu și aproape translucid: figuri ale fantasmelor interioare.

Era dificil, aproape imposibil să descoperi toate acestea de la distanță. Și astfel, omul acela, chipul lui îi apărea mai mult ca un murmur al unei discuții îndepărtate, discuție pe care o bănuim foarte importantă și pe care dorim din tot sufletul s-o putem descifra

Sînt un orfan, și-a spus Martin lui însuși, fără să știe de ce, dar cu multă tristețe.

A IEȘIT DIN DUGHEANĂ ȘI S-A ÎNTORS ÎN PARC. Aici se afla, maiestuos și crud, don Pedro de Mendoza, ară-tînd cu sabia spre orașul pe care pofta inimii lui hotărîse să-l fondeze aici: SANTA MĂRIA DE LOS BUENOS AYRES, 1536. Ce oameni! era calificativul care-i venea întotdeauna pe buze. Și femeile acestea: Isabel de Guevara, Mari Sánchez, Elvira Pineda...

Aceste idioțenii inventate de umanismul abstract: toți oamenii sînt egali, toate popoarele sînt egale. Existau oameni mari și pitici, popoare uriașe și popoare mici.

Cruzimea conchistei. A celor care vor virtuți în stare pură.

Și Conchista Americii de Aur!

Ca și cînd ai presupune că jucătorul joacă pentru bani și nu din patimă. Banul era mijlocul, dar nu scopul.

Cînd a văzut-o apropiindu-se cu multă grijă pe fata cu pulover galben, s-a așezat pe o bancă.

Adică îl urmărise?

Întrebarea îl enerva: detesta faptul de a se ști urmărit, pro-ducîndu-i teamă.

Da, îl urmărise, îl văzuse intrînd în dugheana aceea și l-a așteptat în parc pînă cînd a ieșit

De ce?

Îl se părea mai mioapă decît în timpul discuției și, de asemenea, mai timidă: nu mai era fetița strălucitoare de acum cîteva ore.

Dar, într-adevăr, se numea Gentile?

Da.

Și nu era sefardă sau ceva asemănător?

Cum adică ceva asemănător? Bunicul ei era napolitan.

— *Napoli e poi morire*, a rostit Sábato, rîzîndu-și de aceste cuvinte.

De aproape părea mai slabă, cu pielea măslinie și nasul coroiat

— Ai fața de sarazină. Nu i-a răspuns.

— Și ești mioapă. Adevărat? Da, dar cum își dăduse seama?

Ar trebui să-și schimbe meseria dacă n-ar fi un bun observator. Din modul de a privi, de a merge, de a-și duce capul în față. Da, cînd era mică se lovea de toate ușile. Bine, dar de ce nu purta ochelari?

— Ochelari?

I s-a părut că nu aude bine.

— Da, ochelari.

A întârziat mult pînă să-i răspundă După aceea a murmurat: pentru că era destul de urîță și fără ochelari. Urîță? Cine i-a spus așa ceva? Ea își spusese. Și oglinda

— Parcul acesta, mai demult, era mult mai frumos. Acum s-a ruinat — a spus Sábato — și pe deasupra au mai ridicat și monumentul ăsta din spate. L-ai văzut?

Da, îl văzuse. Era un fel de rachetă spre Marte, montată pe un șasiu de camion.

— Ai un foarte ascuțit simț al umorului. De exemplu, ceea ce ai spus azi despre structuralism.

Nu i-a răspuns. Nu era adevărat? Da, de față cu alții. Cum?

Cînd era singură cu altcineva, era foarte timidă.

— Drace, exact pe dos! Da.

Și de ce-l urmărise?

Nu era prima dată.

Sábato s-a îngrijorat și din ce cauză, a vrut să știe.

— Să nu vă supărați. Mi s-a părut că discuția de azi v-a enervat Nu vroiam așa ceva Cel puțin, eu nu vroiam.

— Așa că ceilalți o vroiau? Ea a tăcut.

Prea bine, totul era limpede. Dar pentru ce trebuia să dea el examen în fața unor persoane ca Araujo? El nu-i ceruse acestui tînăr să-i citească cărțile, nici să fie de acord cu el. Cînd Araujo mai sugera încă, el îl studiasse nu numai pe Marx, ci și pe Hegel. Și nu în cafenele. Îi studiasse în timp ce-și punea viața în pericol, ani în șir.

Da, ea știa acest lucru.

Foarte bine, atunci să-l lase în pace. Ce dracului, viața era destul de dură chiar și fără acest tip de indivizi.

— Vino, să ne plimbăm puțin, i-a spus cu o afecțiune bruscă, apucînd-o de braț. Nu cumva să te lovești de vreo statuie.

S-au oprit să contemple leii de bronz.

— Reușești să-i vezi? a întrebat-o Sábato cu sadismul acesta care-i ieșea uneori pînă și în fața celor pe care-i stima.

Da, cît de cît „Leii gînditori”, nu?

— Da, dar trebuie să fi scris „cu toată severitatea gînditori”. Indată ce omul nu-i atent, scrie cu aproximație, comite tîmpenii. Eu, cel puțin Trebuie să ai grijă să te exprimi exact

— Cum, cum? a întrebat ea, ușor ironica Trebuie să vin mai aproape.

— Atunci, crede ceea ce-ți spun: expresia lor este severă și, în același timp, gînditoare. Ce curios! Ce va fi vrut să spună sculptorul?

— Alejandra — a murmurat ea, nehotărîtă. Ce-i cu asta?

Trăia? Trăise cîndva?

Sábato i-a răspuns îndeajuns de aspru. Pînă și ea puneă astfel de întrebări?

— Vino, ia loc. Mai demult, băncile acestea erau din lemn. Încă puțin, și o să ne așezăm pe altele, din terilenă, și o să mîn-căm numai pastile. Spre norocul meu, n-o să mai apuc să văd așa ceva îți dai seama că sînt un reacționar? Cel puțin asta e ceea ce credeți dumneavoastră, marxiștii, despre mine.

— Nu toți marxiștii.

— Drace, cel puțin atîta E suficient să pronunț mit sau metafizică pentru ca imediat să mă acuze că primesc bani de la ambasada americană. Și, fiindcă veni vorba de americani, știi ceva? Un tip de la nu știu care universitate a reținut în teza lui faptul că romanul meu începe în fața statuii zeiței Ceres. Parcă e! pe aici.

— Și ce-i cu asta?

— E zeița fertilității Oedip rege. Dar o făcuse înadins?

— Ce adică?

— Povestea cu zeița Ceres.

— Vorbești serios?

— Da, bineînțeles.

— Nu, prostuț. Pe vremea aceea, aici se aflau o mulțime de statui. Îmi amintesc că mai întîi o alesesem pe Atena în cele din urmă, nu știu de ce, nu mi-a plăcut Și am ales-o pe Ceres.

— În cazul acesta, e posibil că v-a influențat subconștientul.

— Posibil.

— TUNELUL, de asemenea, începe cu o maternitate.

— Mi-au spus și asta Indivizii ăștia care scriu teze de doctorat descoperă totul. Vreau să spun că descoperă lucruri pe care nici tu nu le bănuiai.

— Atunci înseamnă că sînteți de acord.

— Intr-un sens strict, nu. Dar cred că dacă scrii lăsîndu-te sub stăpînirea impulsului, ți se întîmplă ceva asemănător cu visul. Obsesiile cele mai din adînc ies la suprafață. Mama mea era foarte puternică și pe noi doi, ultimii, pe Arturo și pe mine, ne-a ținut, ca să spun așa, legați. Aproape că ne-a închis. Se poate spune că am descoperit lumea prin fereastră.

— Mama supraprotectoare.

— Te rog să nu folosești un astfel de limbaj. Da, poate că în mod inconștient m-am rotit în jurul mamei mele. Dacă facem o analiză la modul lui Jung, oprindu-ne asupra cutărui sau cutărui simbol. Și sînt mulți care fac lucrul acesta Atunci înseamnă că tot este ceva Uneori, însă, nu e ceea ce se crede sau, cel puțin, ceea ce cred unii: simbolurile nu sînt o consecință a lecturii. După un astfel de criteriu, vreau să fiu înțeleș, ar însemna că, atunci cînd visăm adîncimi submarine, asta se datorește faptului că l-am citit pe Jung. Că înaintea lui Jung nimeni n-a visat adîncurile mării. Este exact pe dos, omule: Jung există grație acestui tip de vise.

— Dumneata ai spus adeseori că arta și visul se înrudesc, au ceva comun.

— Bineînțeles. Cel puțin în prima lor parte. În momentul în care artistul se scufundă în subconștient, ca atunci cînd adormi.

După aceea urmează cel de al doilea moment, cel al expresiunii, reține: al ex-presiunii, adică al presiunii în afară. De aceea arta este eliberare, iar visul nu, pentru că visul nu iese în afară. Artă da, ea este un limbaj, o încercare de comunicare cu alții. Îți strigi obsesiile tale în fața celorlalți, chiar dacă o faci prin simboluri. Și lucrul cel mai important este că ești treaz și atunci cu aceste simboluri se amestecă lecturile, ideile, voința creatoare, spiritul critic. Acesta este momentul în care arta se deosebește de vis în mod radical. Înțelegi? Dar nu poți face artă adevărată dacă nu ai

coborât mai înainte în subconștient. De aceea este ridicol ceea ce-ți propun tonții aceștia: datoria unei arte naționale și populare. Ca și când înainte de a te culca ți-ai propune: așa, acum să visăm vise naționale și populare. Silvia a izbucnit în râs.

— Vorbesc foarte serios. Dacă există ceva autentic în om, acestea sînt exact visele. Și arta, din același motiv. A tăcut și a privit-o atent: Așa că descinzi din napolitani.

Nu. Din partea mamei era spaniolă.

— Perfect Italieni, spanioli, arabi, evrei. Teoria mea despre noua Argentina.

Nu cunoaștea teoria aceasta

— Rezultanta celor trei mari forțe, celor trei mari popoare: spanioli, italieni și evrei. Dacă te gîndești puțin, ai să descoperi că virtuțile și defectele noastre izvorăsc de aici. Da, bineînțeles, mai există bascii, francezii, iugoslavii, polonezii, sirienii, nemții. Dar partea fundamentală vine din cele trei izvoare. Trei mari popoare, dar ce defecte mari și deosebite. Îmi spunea la Ierusalim un evreu: nu-i o minune? În mijlocul unui deșert? Înconjurat de trilioane de arabi? Nu, domnule, ci dimpotrivă, numai așa se explică minunea în ziua în care o să fie pace, ceea ce lehova nu vrea, într-un minut se termină totul. Îți poți imagina, Silvia, două milioane de evrei fără nici un război? Două milioane de președinți de republică. Fiecare cu propriile lui idei despre locuințe, armată, învățămînt, limbă. Poftim, guvernează. Tipul care vinde sandvișuri îți ține o prelegere despre Heidegger. Ce ai de spus, în cazul acesta, despre individualismul spaniol? Dar despre cinismul italian? Da, trei mari popoare. Dar ce amestecătură, Doamne! Aici, singurul lucru care ne-ar fi putut salva era un foarte binevenit și salutar război național, să zicem acum cincizeci de ani.

— Mi se pare un lucru foarte pesimist.

— Da.

— Și atunci de ce vă încăpățînați să luptați? Și să rămîneți aici?

— De unde să știu eu?

A privit-o cu interes.

— Ești înscrisă în vreo organizație peronistă? Ea a șovăit.

— Mă refer la o organizație marxistă a peronismului.

— Da, adică nu... Nu m-am hotărît... am prieteni... o să văd eu...

— Dar ești marxistă

— Da.

— Ascultă Continuu să cred, ca în timpurile acelea de... cum să spun... de catehumenie, că Marx este unul din filozofii care au tulburat gîndirea contemporană Mai apoi, însă, am început să mă îndepărtez, să nu fiu de acord cu unele lucruri... Cu acele reminiscențe ale „gîndirii iluministe” care l-au împiedicat să înțeleagă legătura dintre artă și structurile sociale.

— Vi se pare?

— Nu-ți amintești de surpriza, mai exact spus, de perplexitatea lui Marx în fața tragicilor greci?

— Nu.

— Rămîne pe gînduri, ca să spunem așa, în fața modului prin care poeții aceștia continuă să ne emoționeze, în ciuda faptului că structurile în care au trăit au dispărut Ar trebui să admită că în artă există valori

„metaistorice", dar așa ceva l-ar face de rușine. Există valori care rezistă oricărei încercări de reducere la epoca lor. Studiezi filozofia, nu?

— Nu, studiez literele, a spus ea ca și când ar fi fost vorba de ceva ridicol.

— Mi s-a părut că te interesa filozofia

— E adevărat. Citesc mai mult filozofie decât literatură. Și totuși, am citit foarte puțin și, mi se pare, fără să înțeleg.

— Nu-ți face griji. Nici eu nu am studiat prea mult. Nu sînt decât un scriitor care de mai bine de treizeci de ani se preocupă de condiția omului. De criza omului. Puțina filozofie pe care o știu am învățat-o pe sărite, prin cercetări personale din știință, suprarrealism și revoluție. Nu-i vorba, prin urmare, de o bibliotecă anume, ci de propriile mele sfîșieri. Am multe lacune, aceleași pe care le am în literatură, și, mai exact spus, în toate. Nu știu cum să-ți explic.

A rămas pe gînduri.

— E ca și când aș fi un explorator în căutarea unui tezaur din inima junglei. Ca să ajung la el, a trebuit să traversez munți plini de pericole, rîuri torențiale, deserturi. Am pierdut de multe ori, neștiind cum să încep. Cred că m-a salvat numai instinctul de conservare. Am cîștigat totuși ceva: cunosc acest drum, l-am trăit și nu l-am învățat din cărțile de geografie. Dar nu cunosc mii de alte lucruri care se află în afara acelui drum. Și nici nu mă interesează. Nu am putut să învăț decât ceea ce m-a pasionat în mod vital, numai ceea ce avea legătură cu acest tezaur.

Silvia părea să-și întindă capul înainte mai mult ca de obicei, observîndu-l.

— Da, înțeleg, a spus ea pe un ton foarte scurt. Sábato a privit-o cu duioșie.

— Bravo, a zis el. Te-ai salvat de facultatea de litere. De fapt, unui om ca tine facultatea i-ar prinde foarte bine.

S-a ridicat.

— Vino să facem cîțiva pași. Băncile acestea de ciment au fost inventate pentru a tăia pofta celor tentați să se așeze.

În timp ce se plimbau, i-a explicat:

— Aproape în același timp când m-am apucat să studiez fizica, am început să învăț și marxismul. În felul ăsta am putut trăi cele două experiențe mai tulburătoare din epoca noastră. În 1951 am publicat ceea ce s-ar putea numi bilanțul acestor două experiențe: OAMENI ȘI ANGRENAJE. Aproape că mi-am scuipat plămîinii.

Rîsul său era dureros.

— Îți dai seama? Am încercat să vorbesc de cealaltă alienare, cea a tehnologiei. Și despre tehnolatrie. Și m-am trezit că mă acuză că aș fi plătit de nord-americani.

Cine îl acuzase?

— N-are importanță. Unul care nu suporta faptul că eu vorbeam în această operă de crimele lui Stalin, aceleași pe care mai apoi avea să le denunțe Hrușciiov cu documentele în mîină. Dar acesta n-a fost atacul cel mai rău, chiar dacă rămîne cel mai urît, pentru că în anii aceia eu nu aveam nici măcar ce să mănînc. Cel mai urît atac a venit din partea celor ce mă acuzau că atentam la știință. O moștenire a gîndirii iluministe. Ar rezulta că, dacă ești un partizan al dreptății rasiale, trebuie să cazi în

genunchi înaintea pilei electrice a lui Volta

S-a aplecat, a luat o pietricică și a aruncat-o asupra leului. După câteva clipe, a continuat:

— Acum, după Marcuse, după revolta tinerilor nord-americani și cea a studenților de la Paris, nu mai este un lucru atît de dezonorant Numai că, firește, eu nu eram decît un biet scriitor sud-american

Glasul lui era foarte amar.

— Numai că alienarea tehnologică se datorează proastei folosiri a mașinii, a spus Silvia Mașina este amorală, ea se află în afara valorilor etice. Este la fel ca orice armă: poate fi folosită într-o direcție sau în alta într-o societate care-și propune ca scop omul, această alienare tehnologică nu va avea loc niciodată.

— Pînă azi nu s-a născut societatea care să confirme ceea ce spui tu. În marile țări colectiviste funcționează aceeași robotizare ca în Statele Unite.

— Poate să fie ceva trecător. Pe de altă parte, cum să rezolvi problema omului și pe cea a creșterii exponențiale a populației fără a produce alimente și bunuri de consum în masă? Producția masivă presupune știință și tehnologie. Poate fi respinsă tehnica atît timp cît trei sferturi din omenire îndură foamea?

— Sărăcia și nedreptatea socială trebuie să fie abolite. Ceea ce susțin eu este că nu trebuie să se treacă de la calamitatea subdezvoltării la calamitatea supradezvoltării. De la mizerie la societatea de consum Gîndește-te la tineretul nord-american. O servitute mai rea decît mizeria. Nu știu dacă nu e mai bună foamea decît drogurile.

— Dar atunci ce propuneți?

— Nu știu. Ceea ce știu este că trebuie să atragem atenția asupra acestei probleme atît de grave. Și fiindcă ne aflăm la jumătatea dezvoltării, nu trebuie să fim atît de stupizi și să repetăm catastrofa hiperdezvoltării.

— Dar țările sărace nu se pot dezvolta, printr-o astfel de încercare nu fac decît să-și cultive pe mai departe sclavia Nu vi se pare că e o delicatețe inoponună să vorbești împotriva bunurilor materiale în fața minenilor bolivieni?

— Știi foarte bine că niciodată n-am aprobat exploatarea. Ceea ce am spus și voi continua să spun, chiar dacă acum nu-i un lucru ușor și nici pe placul nimănui, este aceea că nu merită să faci revoluții sîngeroase pentru ca într-o bună zi să-ți umpli casa cu fleacuri inutile și cu copii idiotizați de televiziune. Dacă e să judecăm după unele rezultate, există țări foarte sărace, dar care sînt mai bune decît Statele Unite. Vietnamul, de pildă. Cu ce a învins țara cea mai tehnicizată din lume? Cu credința, cu spiritul de sacrificiu, cu dragostea pentru pămînt Valori spirituale.

— Da Dar nu-mi spuneți cum poate să hrănească (nu vorbesc de acele fleacuri inutile) o populație care crește în proporție geometrică.

— Nu știa. Poate că ar trebui să se stabilizeze populația lumii. În orice caz, știu ceea ce *nu* vreau. Nici supracapitalism, nici suprasocialism. Nu vreau superstate robotizate. În Israel mi s-a vorbit cu mult dispreț despre un kibut: confecționa pantofi la un preț de trei sau patru ori mai mare decît nu știu care fabrică din Tel Aviv. Dar cine a spus că misiunea unui kibut este să confecționeze pantofi ieftini? Misiunea acestuia este să facă oameni. Înțelegi acum?

Silvia și-a apropiat ochii pînă gata să atingă ceasul cu pleoapele. Era 7 și 10. Ajunseseră pe terasa unei vechi clădiri. Sprijinindu-se de balustradă, Sábato i-a explicat că, mai de mult, rîul ajungea pînă aici, jos, unde acum alergau urlînd automobilele. *Parc melancolic și bătrîn*, a recitat Sábato ca pentru el însuși.

Ce-i asta?

Nimic. Mă gîndeam.

— Marele mit al Progresului, a spus, în cele din urmă. Revoluția industrială. Cu Biblia în mînă (întotdeauna e convenabil să săvîrșești porcării sub pretexte onorabile) au distrus civilizații întregi, au trecut prin foc și sabie vechile comunități africane sau polineziene, nelăsînd piatră pe piatră. Pentru ce? Pentru a umple după aceea aceste lucruri cu vulgaritățile fabricate în Manchester, pentru a le exploata fără milă: în Congo-ul belgian retezau mîinile celor care furau un lucru de nimic; ei, cei care furau o țară întreagă. Și nu numai că i-au subjugat; le-au răpit pînă și vechile mituri, armonia lor cu cosmosul, fericirea plină de candoare. Barbaria tehnocratică, aroganța europeană. Și acum păcatul acesta îl plătim noi. Îl plătesc tinerii drogați și terminați din New York și Londra.

— Vă încearcă nostalgia romantică a leprei, a denutriției și a dizenteriei?

Sábato a privit-o cu duioșie ironică.

— Să lăsăm asta, Silvia Mai bine să vorbim despre o altă problemă care a rămas uitată în timpul discuției. Bineînțeles că marxismul și-a atins ținta în ceea ce privește unele fapte sociale și politice din această societate. Dar există alte elemente care rezistă.

Rezistă? Silvia și-a aruncat iarăși în față capul ei de sarazină.

Bineînțeles: arta, visele, mitul, spiritul religios. Cu timiditate (era ciudat contrastul dintre Silvia îndrăzneată, ironică și strălucitoare din timpul discuțiilor și Silvia de acum, din parc), ea i-a argumentat că ateismul marxist era mai degrabă politic decît teologic. Nu și-a propus ca obiectiv moartea lui Dumnezeu, ci distrugerea capitalismului. A criticat religia în măsura în care aceasta reprezenta un obstacol împotriva revoluției.

Sábato a privit-o cu o neîncredere liniștită.

Adică nu era de acord?

— Știm că Biserica a sprijinit exploatarea Amintește-ți ceea ce ți-am spus despre Biblie în Africa Dar eu vorbesc despre cu totul altceva, nu despre atitudinea politică a Bisericii, ci despre spiritul religios.

După aceea a surîs.

— Televiziunea este opiul popoarelor. Acesta este cel mai adevărat aforism. Nu te înfură Am toată admirația pentru Marx; împreună cu Kierkegaard a inițiat revendicarea omului concret Acum însă mă refer la credința lui în știință.

Aici e punctul în care mă despart de teoria lui. Același lucru mi se întîmplă cu neomarxiști de mare prestigiu, precum Kosik. Pentru că, în fond, sînt raționaliști.

— Da, dar rațiunea dialectică nu este simpla rațiune dinainte.

— Dialectică sau nu, continuă să fie abstractă. Vor să arate totul, să explice totul. Nu mă refer la cei care îl „explică” pe Shakespeare prin acumularea primitivă de capital. Asta-i o glumă.

S-a așezat, rămînînd o clipă pe gînduri. După aceea a adăugat:

— Observă ce s-a petrecut cu mitul. Enciclopediștii și-au bătut joc: e o pură mistificare. Și, ce să vezi, de aici confuzia actuală: demistificare e același lucru cu demitizare. Oamenii de știință se prăpădeau de râs. Tu nu ai cunoscut astfel de oameni așa cum i-am cunoscut eu, care am lucrat alături cu laureați ai Premiului Nobel, în marile centre de cercetare. Și există un caz ce mi se pare patetic: cel al lui Levy-Bruhl. Ai auzit de el?

— Na M-am limitat la Lévi-Strauss. Sînt rude?

— Nu. Cel despre care-ți vorbesc se scrie cu y grec. A început elaborarea unei lucrări pentru a *demonstra* ascensiunea mentalității primitive la conștiința științifică. Ce crezi că i s-a întîmplat? Bietul om a îmbătrînit încercînd să demonstreze acest lucru. Dar era un om cinstit și a sfîrșit prin a-și mărturisi înfrîngerea, recunoscînd că faimoasa mentalitate „primitivă” nu era un stadiu inferior al omului. Și că în omul de azi subzistă cele două mentalități. E groaznic, nu? Reține că această mentalitate „pozitivă” (adjectivul mă face să rîd, dar nu-l pot evita) este cea care a injectat în Occident ideea că cultura științifică este superioară, să zicem, culturii polineziene. Cum ți se pare? Bineînțeles, că știința este superioară artei. Cînd am abandonat fizica, profesorul Houssay a încetat să mă mai salute. Știai asta?

— Da.

— Pentru enciclopediști, omul progresa în măsura în care se îndepărta de starea mito-poetică. A spus-o într-un mod celebru, în 1822, un cretin, Thomas Lowe Peacock: în timpurile noastre, un poet este un sălbatic într-o societate civilizată. De asta ce mai spui?

Silvia căzuse pe gînduri.

— Cercetările sărmanului Levy-Bruhl au arătat cît de greșită este, dincolo de extravaganta și aroganța ei, această pretenție. Și s-a întîmplat ceea ce trebuia să se întîmple: expulzat din gîndire, mitul s-a refugiat în artă, ceea ce nu înseamnă decît o profanare a sa și, în același timp, o revendicare. De unde rezultă două lucruri: mai întîi, că este imbatabil, reprezentînd o necesitate profundă a omului. În al doilea rînd, că arta ne va salva de la alienarea totală, de această segregatie brutală a gîndirii magice și gîndirii logice. Omul este și una, și alta în același timp. Un singur tot. De aceea, avînd un picior pe fiecare țarm, romanul rămîne modalitatea care poate exprima cel mai bine ființa totală.

S-a aplecat și a desenat din pietricele litera R.

— În urmă cu cîtva timp, un critic german m-a întrebat cum se face că noi, latino-americanii, avem mari romancieri, dar nu și mari filozofi. Pentru că sîntem niște sălbatici, i-am răspuns eu, pentru că, din fericire, ne salvăm de la marea sciziune raționalistă. Așa cum s-au salvat rușii, scandinavii, spaniolii, adică popoarele periferice. Dacă doriți să atlați care este *Weltanschauung*-ul nostru, i-am mai spus, căutați-l în romanele noastre, nu în gîndirea noastră.

A rearanjat pietricelele sub forma unui pătrat.

— Bineînțeles, mă refer la romanele totale, nu la niște simple narațiuni. Din Europa, firește, ni se spune că în romane nu trebuie să existe idei. Obiectiviștii! Ferește-ne, Doamne! Cum omul este centrul oricărei ficțiuni (nu există romane despre mese sau gasteropozi), această obiectivare e o tîmpenie. Ezra Pound spunea că nu ne putem permite luxul de a ignora ideile filozofice și teologice ale lui Dante, după cum nu putem pierde din

vedere pasajele din romanul sau poemul său metafizic care le exprimă cu cea mai mare claritate. Și nu sînt legitime numai ideile materialiste, ci și cele mai pure idei platonice. Nu sînt tot oameni cei care au gîndit astfel? Nu s-ar putea face, în acest caz, un roman cu Platon drept personaj decît dacă am lichida o bună parte din spiritul său? Romanul din zilele noastre, cel puțin în cele mai ambițioase dintre exprimările sale, trebuie să încerce descrierea totală a omului, de la delir pînă la logică. Ce lege mozaică interzice așa ceva? Cine e posesorul Regulamentului absolut care ne spune *cum trebuie* să fie un roman? *Tous les e'cards lui appartiennent*, a spus Valery cu o scîrbă reprobatoare. Prin aceasta credea că îl demolează și, de fapt, nu făcea decît să-l elogieze. Bucățică de raționalist! Și-ți vorbesc despre roman pentru că nu există ceva mai hibrid. În fapt, ar trebui să se inventeze o artă care să amestece ideile pure cu dansul,, urletele cu geometria Ceva care să se săvîrșească într-un spațiu ermetic și sacru, un ritual în care gesturile să fie unite cu gîndirea cea mai pură, iar un discurs filzofic să fuzioneze cu dansurile războinicilor zuluși. O combinație dintre Kant și Jeronimo Bosch, dintre Picasso și Einstein, dintre Rilke și Gingis Han. Cît timp nu sîntem în stare de o artă atît de integratoare, să ne apărăm cel puțin dreptul de a face romane monstruoase.

A revenit asupra pietricelilor și le-a dispus iarăși în formă de R.

— Numai arta surprinde realitatea, adică *toată* realitatea. Și vin unii ca să ne spună că această mitizare a artei este reacționară, depășită, că ar fi din secolul al XVIII-lea, adică a romanticilor. Bineînțeles. Geniul protoromantic al lui Vico a văzut limpede ceea ce mult timp după aceea alți gînditori n-au reușit nici măcar să înțeleagă. El e cel care începe ceea ce mai apoi va face Jung și, în mod paradoxal, pentru că sînt adepții scientismului, Levy-Bruhl și Freud. Ideile romantismului german au fost uitate sau disprețuite de această cultură pretențioasă. Și atunci trebuie să vină cineva și să le facă să strălucească din nou. Schopenhauer a spus că există situații cînd reacția este progres, după cum progresul poate fi reacție. Astăzi progresul constă în revendicarea acestei idei de demult Filozofii romantismului german au fost, după Vico, cei dintîi care au văzut acest lucru în mod clar. După cum au intuit și ideea de structură. Idee corectă, pe care oamenii de știință au aruncat-o peste bord. Privește.

I-a arătat una din pietricele.

Mentalitatea științei operează în felul următor: această piatră este feldspat, la rîndul său, feldspatul poate fi descompus în molecule, aceste molecule se descompun în atomi, care sînt așa și așa Deci, de la complex la simplu, de la totalitate la parte. Analiză și descompunere. Așa ni s-a întîmplat.

Silvia l-a privit cu multă atenție.

— Nu mă refer, să fie clar, la progresul tehnic. Bineînțeles, cînd e vorba de pietre și atomi, totul e în ordine. Mă refer la ceea ce a însemnat calamitatea de a presupune că aceeași metodă rămîne valabilă și în cazul omului. Un om nu este o piatră și nu poate fi descompus în ficat, ochi, pancreas și metacarpie. Este o totalitate, o structură, unde fiecare parte nu are nici un sens în afara întregului, unde fiecare organ le influențează pe toate celelalte și toate celelalte îl influențează pe acesta Te îmbolnăvești de ficat și vezi că ai ochii galbeni. Ce pot să știe, în cazul acesta, specialiștii, doctorii de ochi? Știința a scindat totul. Și ceea ce e și

mai grav este că a scindat trupul de suflet Mai demult, dacă nu aveai un flegmon sau un picior rupt, nu erai bolnav, erai doar *un malade imaginaire*.

A rearanjat încă o dată pietrele la locul lor. S-a oprit și s-a rezemat de balustradă.

— Acolo, jos, poți vedea lumea la care am ajuns, produsul științei. În curînd va trebui să trăim în cuști de sticlă. Doamne, cum se poate ca un astfel de lucru să fie idealul cuiva?!

Silvia se gîndea El s-a așezat iarăși pe bancă.

— Ca și arta, mitul este un limbaj. Exprimă un anume tip de realitate în unicul mod în care această realitate se poate exprima, fiind *irreductibilă* la un alt limbaj. Îți dau un exemplu foarte simplu: termini de ascultat un cvartet de Bela Bartok și, îndată după aceea, cineva îți cere să i-l „explici”. Bineînțeles, nimeni nu comite o atare idioțenie. Și totuși, în cazul mitului, o facem. Sau în cazul unei opere literare. Nu există prilej în care cineva să nu-mi ceară să-i explic Raportul despre Orbi. Ce vrea să-i explic? Ceea ce am vrut să spun, ceea ce am putut să spun am spus în acest Raport. Același lucru se întîmplă cu visele. Lumea vrea să-i explice coșmarurile. Dar visul exprimă o realitate în *unicul* mod în care aceasta se poate exprima.

A tăcut.

— E ciudat, a reluat mai apoi, că un om precum Kosik admite această funcție revelatoare pentru artă, dar nu și pentru mit. Aici se află punctul în care îi apare reminiscența gîndirii enciclopediste. Cînd vorbește de mit susține, mai mult sau mai puțin exact, că grație rațiunii dialectice j>utem trece de la simpla opinie la știință, de la mit la adevăr. Îți dai seama? Mitul ar fi un fel de minciună, o mistificare. Iarăși dăm peste Levy-Bruhl. Se „progresează” trecînd de la gîndirea magică la gîndirea rațională. Același lucru i se întîmplă lui Freud, cu tot geniul lui. În treacăt fie spus, întotdeauna mi-a atras atenția o dualitate în Freud. Un geniu *bifrons*: pe de o parte, inuiția subconștientului, a întunecimilor, îl înrudește cu romanticii; pe de alta, formația sa pozitivistă îl face un fel de dr. Arrambide.

— Arrambide?

— Nu, mă gîndeam pentru mine însumi.

A rămas din nou pierdut în gîndurile sale, apoi a revenit:

— Lumina contra întunericului. E inutil, nu le-o scoate nimeni din cap. Un vis, de exemplu, este întotdeauna un adevăr pur. Cum poate să mintă? Același lucru se petrece și cu arta, atunci cînd e profundă. O doctrină juridică poate să fie o mistificare, poate să fie instrumentul folosit de o clasă privilegiată pentru a se eterniza în mod legal. Dar cum poate să fie o mistificare DON QUIJOTE?

Pentru prima dată, după lungul răstimp în care părăsise închisă în ea însăși, cugetînd, Silvia a intervenit:

— Sînt de acord. Dar eu cred că există o parte de adevăr în marxism atunci cînd consideră că arta nu este produsul unui neant, ci al unui tip de societate. Există, indiferent cum, o legătură între artă și societate. O omologie.

— Bineînțeles. Există *o anume* legătură între artă și societate, după cum există *o anume* legătură între un coșmar și viața zilnică.

Dar acest cuvînt *anume* e cel pe care trebuie să-l examinăm cu lupa, pentru că de aici izvorăsc toate erorile. Ți se spune că literatura lui Proust,

fiindcă era un copil bun, este expresia putredă a unei societăți nedrepte. Înțelegi? Există o legătură, dar nu-i neapărat nevoie să fie o legătură directă. Poate să fie contrarie, antagonică, o revoltă. Nu un reflex, acest faimos reflex. Este un act *creativ* prin care omul îmbogățește realitatea. Marx însuși afirmă că omul e cel care produce omul. Ceea ce este atât de contrar acestui celebru reflex, îneîț seamănă cu o piatră pocnind o oglindă. Și aici, ca în atâtea alte manifestări ale marxismului, trebuie să ne scoatem pălăria în fața lui Hegel și a ideii sale despre autocrearea omului. Această ființă care se creează pe ea însăși o face pe baza a tot ceea ce este capabil să facă spiritul subiectiv: de la o locomotivă pînă la un poem. Vino, să intrăm să bem o cafea.

S-au îndreptat spre strada Brazilia colț cu Defensa.

— În discuția asta absurdă n-am avut dispoziție, nici răbdare, nici poftă să explic toate astea. Și, în definitiv, nu am de ce să dau examene în fața unor puști înfumurați ca Araujo, care par să fi descoperit marxismul în urmă cu 27 de minute într-o cărțuie de mîna a doua. Acești revoluționari nu văd decît interese de clasă deghizate în orice operă de artă produsă de clasa privilegiată. Și fac mult rău pentru că după aceea apar oameni care presupun că îl combat pe Marx combătînd astfel de caricaturi. Marx îl admira pe monarhicul Balzac, și, în schimb, își rîdea de un comunist numit Valles, care scrisese o operă intitulată, cred, L'INSURGE. Și ar fi disprețuit, neîndoielnic, această literatură „proletară” pe care în Rusia o susțin cu toate forțele. Între astfel de producții și operele acestui snob din Districtul VI care leșina după ducese, nu încapă nici o îndoială: cel care va supraviețui va fi acest domnișorăș.

Au trecut din nou prin fața leilor.

— Creația artistică izvorăște din *întreaga* ființă omenească. Înțelegi? Din *toată* ființa, nu numai din partea conștientă a ideilor care pot fi greșite, și care, în general, sînt greșite (pînă și Aristotel a greșit teribil de mult), ci și din regiunile pe care n-au reușit să le altereze relațiile economice. Precum în vremurile lui Sofocle, și astăzi mai există oedipi. Pentru că oedipii nu au nimic de a face cu relațiile economice grecești. Aici se află punctul în care s-a oprit Marx, numai pentru că a vrut să-și extindă teoria sa și asupra problemelor care sînt infra-istorice. Probleme ale morții și vieții, ale finitului, neliniștii și speranței. Limite ale condiției umane, cele care există de cînd omul e om. De aceea, chiar dacă nu mai există structurile epocilor care le-au generat, operele tragicilor greci continuă încă să ne emoționeze.

Cînd au ajuns în fața cafenelei și a văzut că trecuse de opt, Sábato i-a spus că trebuie să plece. Poate că într-o altă zi vor putea să mai stea de vorbă.

Cînd?

Nu știa prea bine.

Dar putea să-i scrie?

Da.

Îi va răspunde?

Da.

UN FEL DE NEMURIRE A SUFLETULUI, și nu o adevărată nemurire, se gîndea Bruno. Pentru că Alejandra aceea care dăinuia în sufletul lui Martin,

cea care, chiar și fragmentar, rămăsese incandescentă în inima și memoria băiatului, ca jeraticul ascuns sub cenușă, va exista cît timp va trăi Martin, cît timp va trăi el însuși, Bruno, și, poate, Marcos Molina și chiar Bordenave și alte ființe (mărinimoase ori sinistre, îndepărtate sau apropiate) care cîndva au făcut parte din sufletul ei, dintr-un fragment minunat sau infam al spiritului ei. Dar după aceea? Ștergîndu-se cu anii, devenind din ce în ce mai confuz și ambiguu, convertindu-se o dată cu trecerea anilor în parcele tot mai tulburi și mai îndepărtate, asemeni amintirii țărilor străbătute în tinerețe care, după aceea, au fost devastate de furtuni și tot felul de catastrofe, de războaie, de moarte și de deziluzii; anihilîndu-se mari regiuni din amintirea aceea prin dispariția treptată a celor ce s-au aflat cîndva în contact cu Alejandra, sufletul ei se va micșora din ce în ce mai mult, îmbătrînind o dată cu vîrsta supraviețuitorilor, murind o dată cu moartea celor care, într-un fel sau altul, au făcut parte din magia aceea împărtășită: în dragoste sau în dorință, într-un sentiment delicat sau în prostituția josnică și atunci, puțin cîte puțin, va fi să survină moartea ultimă Nu a corpului aceleuia care s-a dezbrăcat cîndva în fața unui Martin cutremurat, în vechea Verandă din Barracas, ci a acelui spirit care mai dăinuia fragmentar în sufletul lui Martin sau în propria sa memorie, a lui Bruno. Deci nu o imortalitate autentică, ci doar o moarte amînată și împărtășită de ființe care au reflectat ori au refractat spiritul Alejandrei. Și cînd va fi să moară și ei (Martin și Bruno, Marcos Molina, Bordenave și chiar și acel Molinari care l-a făcut pe Martin să vomite) și vor muri și confidenții lor, va dispărea pentru totdeauna ultima amintire a unei amintiri, pînă și reflexele acestor amintiri în alte persoane necunoscute, precum și semnele minunățiilor și ticăloșiilor, împreună cu cele ale dragostei pure și sexului depravat.

— Cum, cum? a întrebat Bruno atunci, răspunzîndu-i Martin că era dimineață și a simțit cum cineva îl zgîlțîia puternic de umeri. Și a văzut, crezînd că e încă în vis, chipul halucinat al Alejandrei aplecat peste el, cînd Martin nu mai aștepta nimic de la ea și cu un glas sumbru și sfîșietor a spus că i-a zis:

— Nu, nu-i nimic, vroiam doar să te văd. Mai bine spus, aveam nevoie să te văd. Îmbracă-te, să ieșim de aici.

În timp ce Martin se îmbrăca, cu mîinile-i tremurînde ea și-a aprins o țigară și a pus de cafea Fascinat, Martin nu putea să renunțe de a observa nici o clipă: ea purta un palton de piele și părea să vină de la un chef, dar nu se aranjase, avea fața trasă și în jurul ochilor netăcuți cearcăne mari. Mai mult, părea să se fi îmbrăcat în grabă, în mod dezordonat, ca cineva care a fost nevoit să fugă de undeva fără întîrziere, precum în cazul incendiilor sau cutremurelor. S-a apropiat de ea și a încercat s-o mîngîie, dar ea a strigat la el nu mă atinge și el a rămas ca paralizat. Țipase la el, aprinzîndu-i-se ochii de fulgerele acelea sălbatice pe care el le cunoștea atît de bine, cînd ea era încordată ca un resort gata să plesnească. Imediat însă, i-a cerut iertare și apele s-au liniștit

— Vezi? a spus ea, ca și cînd ar fi fost vorba de o explicație. Mîinile îi tremurau în continuare, ca și cînd ar fi avut friguri.

Martin a ieșit din cameră pentru a se spăla pe ochi și, mai ales, pentru a-și pune gîndurile în ordine. Cînd s-a întors, cafeaua era gata și Alejandra se așezase pe scaun, frămîntată de grijile ei. Martin știa că lucrul cel mai

bun era să nu o întrebe nimic, așa că și-au băut cafeaua în tăcere. După aceea, ea i-a cerut o aspirină și, ca de obicei, a mestecat-o fără apă, continuând să bea din cafea. S-a ridicat brusc, ca și când s-ar fi neliniștit din nou, și i-a spus să iasă împreună.

— Să ne plimbăm pe țărm. Sau, mai bine, pe pod, a adăugat ea.

Un marinar și-a întors capul și Martîn s-a gândit, îndurerat, că omul acela, privindu-i paltonul de piele și fața obosită la ceasul acela al dimineții, o luase drept o prostituată.

— Nu-ți face griji, i-a spus ea sec, bănuindu-i gândurile.

S-a fîstîcit.

Au urcat pe pod și s-au așezat cu coatele pe parapet, la mijlocul râului, privind cum apele se vărsau în mare, ca mai demult, ca în vremurile infinite mai fericite, vremuri care în aceste clipe (se gândea Bruno) lui Martin i se păreau ca aparținând unei vieți anterioare, mai îndepărtate, reîncarnări despre care-ți amintești în mod ambiguu, ca în vise. Noaptea aceasta de august era una din acele nopți reci și înnorate, iar vîntul din nord-est îi biciuia cu putere dintr-o parte. Alejandra însă își desfăcuse paltonul ca și când ar fi vrut să înghețe și respira adînc, cu tot plămînul. În cele din urmă și-a închis paltonul, l-a strîns de braț și, privind învolburarea apelor, i-a spus:

— Toate astea îmi fac foarte bine: să mă aflu cu tine, să privim un cartier ca acesta, cu lume care muncește și face lucruri simple, sănătoase și sigure: un șurub, o roată. Brusc, simt că mi-ar plăcea să fiu bărbat, să fiu ca oricare dintre ei, să am un scop, oricît de neînsemnat.

A rămas pe gânduri, aprinzîndu-și o țigară de la focul celei care se termina.

— Am putea face plimbări și exerciții spirituale.

Martin a privit-o fără să înțeleagă ce spune. Ea a rîs, cu rîsul ei aspru și ușor macabru.

— N-ai auzit vorbindu-se de părintele Laburu? Ne descria iadul cu atîtea amănunte, încît ne îngrozeam. Eternitatea pedepsei. O sferă de mărimea Pămîntului și o picătură de apă care cade și o distruge încet. Și când sfera aceea se termina, se năștea o alta la fel. Și apoi alta și alta, mai jnici, milioane de sfere de mărimea planetei. Sfere fără număr. Închipuiește-ți, foarte mici. Și între timp te ard în catran. Azi totul mi se pare atît de inocent! Iadul e aici, pe pămînt.

A tăcut încă o dată, trăgînd din țigară cu poftă.

Departe, în susul râului, un vapor își făcea auzită sirena

Cît de departe era acum de ei gîndul de a părăsi Buenos Aires-ul!

Martin se gândea că în aceste clipe Alejandra nu se gândea la călătorii, ci la moarte.

— Mi-ar plăcea să mor de cancer, a spus ea, și să sufăr mult. Un cancer dintre acelea care te chinuiește un an de zile și vezi cum putrezești.

A rîs iarăși cu rîsul ei aspru, apoi a tăcut și după un răstimp i-a spus: „Să mergem”.

S-au îndreptat spre Vuelta de Rocha, fără să-și vorbească. Ajungînd în strada Australia, ea s-a oprit în loc, l-a obligat să se întoarcă spre ea și, privindu-l în față cu ochii aproape aprinși, ca de febră, l-a întrebat dacă o iubea

— Întrebarea ta e idioată, i-a răspuns Martîn mîhnit și neajutorat

— Bine, acum ascultă atent ce-ți spua. Faci rău că mă iubești. Și mult mai rău e că eu te rog să mă iubești. Dar nu pot altfel, înțelegi? Nu pot. Chiar dacă ar fi să nu te mai văd niciodată. Simt nevoia să știu că într-un colț din orașul acesta murdar, într-un colț din iadul acesta, te afli tu și că mă iubești.

Ca și când niște picături de apă ar fi putut țîsni dintre crăpăturile unei pietre fierbinți, așa i-au țîsnit lacrimile din ochi, scurgîndu-se pe fața aspră și palidă.

Între Alejandra pe care o cunoscuse acum cîțiva ani într-un parc din Buenos Aires și cea de acum se deschidea un abis de secole tenebroase.

Și, dintr-o dată, fără a se despărți, aproape fugind, s-a îndreptat pe strada Australia, către casa ei.

Bruno și-a dat seama că Martin se uita la el cu privirile acelea întrebătoare, ca de obicei, ca și când el ar fi putut deține cheia acestui document cifrat care reprezenta legăturile lui cu Alejandra. Dar Bruno n-a răspuns acestei interogații mute, adîncindu-se în gîndul reîntoarcerii lui Martin, după cincisprezece ani, în locurile acestea care-i înprospătau amintirea atît de prezentă mereu. Cînd era aproape un copil de optsprezece ani, împins de singurătatea adolescenței lui, străbătuse aceleași cărări din Parcul Lezama pe care le străbătea acum, la treizeci și trei de ani, cînd era un bărbat întreg, fără a fi reușit să se elibereze de povara aceea, cea care într-un anume mod se manifesta proteste, dar cu duioșie pînă și în briceagul alb pe care îl deschisese și închisese de atîtea ori în fața Alejandrei și chiar în fața sa, în timp ce rostea cuvinte nedeslușite de dragoste și disperare. Asfaltaseră de mult bătrînele și modestele cărări de pămînt bătătorit și piatră mărunță, desființaseră statuile (cu singura excepție a acelei copii a zeiței Ceres, în fața căreia începuse toată vraja), înlocuiseră băncile de lemn, cu această înclinație stupidă a argentinienilor de a nu lăsa nici măcar o sămînță oricît de mică din trecut, dar tocmai de aceea atît de emoționantă, se gîndea Bruno. Nu, nu mai era Parcul Lezama din adolescența lui și, cu melancolie, trebuia să se așeze în gol, pe una din băncile acestea de beton rece pentru a privi de departe aceeași statuie care într-o după-amiază din 1953 a fost martora chemării mute a Alejandrei. Nu, nu-i va spune asta, sigur că nu. Pudoarea lui îl împiedica să vorbească despre lucruri atît de semnificative pentru timp și moarte. Dar Bruno le putea bănuî, pentru că acest copil (acest om?) era ca și propriul său trecut și-i putea citi gîndurile cele mai tainice dincolo de cuvinte atît de triviale precum la dracu, ce păcat, băncile acestea de ciment, aceste drumeaguri de asfalt, nu știu, eu cred, în timp ce își deschidea și își închidea briceagul alb, strălucitor, ca și cînd i-ar fi verificat starea de funcționare. Astfel că, prin intermediul acestor vulgarități, Bruno îi reconstruia sentimentele adevărate, imaginîndu-și-l în după-amiaza aceea contemplînd statuia zeiței Ceres ore în șir, pînă cînd, încă o dată, noaptea cobora peste ființele solitare care își revedeau în acest loc soarta, precum și peste îndrăgostiții care-și descoperă violența secretă, ori află modesta vrajă a iubirii. Poate că (sigur) a auzit sirena răgușită a unui vapor îndepărtat, ca în acel de necrezut timp al primei întîlniri. Poate că (sigur) ochii i s-au întunecat și au căutat-o, absurd și îndurerat, printre acele umbre.

QUIQUE.

— Și acestui Sábato care m-a făcut să lucrez în ditamai romanul lui fără a-mi plăti, spuneți-i că ar fi mai bine dacă ar scrie un Raport despre Porumbei, în loc de discursul acesta retoric despre nevăzători. Ați mai văzut vreodată un animal mai antipatic și mai murdar? Și toțiăștia care se duc în Plaza Mayo să le dea semincioare și firimituri de pâine, biata porumbiță, porumbița păcii, zglobiul acesta de Picasso și, de asemenea, acest *millardaire du communisme*. Intr-o zi, când nu se afla nimeni în preajmă, a început să dea cu bastonul în toate părțile, nici nu știa de unde să înceapă, *l'embarras du choix*, reușind, totuși, să scoată din luptă mai mulți volatili care n-or să mai supere pe nimeni, mai înainte de a fi urmărit de glonte.

— Ești exact ca în romanul lui Sábato.

— Bravo! Asta mai lipsea! De când individul ăsta m-a vîrît în roman, toată lumea mă sîcîie cu caricatura lui. Ordinar și fără pic de milă Ar trebui să se interzică prin lege existența celor de teapa aceasta Și ar trebui să mulțumească cerului că multiplele mele îndatoriri în cea de a patra putere mă împiedică să fac literatură, că ar vedea ei adevărata lui caricatură. *Ma che* caricatură: este suficient să-l descrii așa cum este. O batjocură.

În clipa aceea, Sábato a intrat în cameră și Quique a spus:

— Ți-am ascultat intervenția atît de ponderată de la TV, *mon cher...*

Aprecieri la care acesta, privindu-l cu neîncredere și într-un mod ambiguu, a rostit doar un „lasă-te de astea”.

Da, domnule: era necesar să se spună adevărul despre maimuțările astea Unde era să ajungem! Vă imaginați o combinație de Georgie¹⁰ cu Silvina Bullrich? Capul lui Borges și trupul Silvinei. Ca să nu măi vorbim de reciprocă. Flagelantă poveste! Se jura pe viața mamei lui că dacă n-ar avea această plească — *pane lucrando* — de la RADIOLANDIA și GENTE, le-ar fi spus ceva acestor hibridi literari de le-ar fi pocnit urechile, începînd cu combinația menționată ca *ballon d'essai* pentru a continua după aceea cu experimente și mai îndrăznețe, dacă doriți, conglomerate cu fața lui Mallea, monoculul lui Manucho, trupul grăsanului de Mitre (odihnească-se-n pace!), totul la un loc, trăind în conacul Victoria¹¹.

Cei prezenți și-au dat seama că Sábato nu-i intra în joc.

Quique a ridicat dreapta la înălțimea capului, ca și când ar fi făcut salut nazist, prevenind astfel vreo intervenție neplăcută. Ferească-ne Dumnezeu! Îngrijească-i cerul mulți ani inima, ficatul și rinichii! Fie ca prea distinsul medic și playboy internațional să rămînă cît mai departe, dansînd într-o *boîte* din Roma ori prăjindu-se la soare pe o plajă din Corcega, ca să nu-și mai poată vîrî nasul în toate!

Dar citise sau nu EROI ȘI MORMINTE?

— Un roman remarcabil! a răspuns cu gravitate. Dar îl citise sau nu-l citise?

¹⁰Georgie — nume sub care e cunoscut Jorge Luis Borges în cercurile sofisticate de la Buenos Aires. Toate celelalte nume de mai departe sînt ale unor scriitori argentinieni foarte cunoscuți

¹¹Victoria — evident, Victoria Ocampo, scriitoare argentiniană, fondatoare a revistei *SUR* (SUD), prezentă și într-un capitol anterior

Ce întrebare și asta! Și ce bine făcuse că-i pusese un astfel de titlu, adică atât de important. Că încă din asta începeai să te gîndești că e vorba de ceva profund. Despre Eroi și Morminte! Pasionații de lecturi facile erau zdrobiți de la bun început, asta-i sigur. Era bine, chiar foarte bine: trebuie să-i dai la o parte de la prima frază.

Și nu aveai de ce să le dai atenție celor care zic că e un titlu grandilocvent Nu, domnule! Sau, mai exact spus, da, domnule! Nu trebuie să-ți fie teamă de grandilocvență precum acestor mediocrități care de atîta frică vorbesc în șoaptă și nu spun decît lucruri fără importanță. Ce, la urma urmei, lumea nu moare? Și eroii, ce pot să-mi spună ei despre eroi? Ce, nu există eroi în istorie? Toată critica asta aparține mediocrităților și neputincioșilor.

Sábato s-a ridicat, hotărît să plece. „Vroiam să vorbesc cu tine”, i-a spus cu răceală Beba

A plecat și Beba a ieșit în urma lui, apucîndu-l de braț. Că-i bine să nu-și mai bată joc de ceilalți prin solemnitatea pe care o arborează el.

— Nu-i nici o solemnitate, a țipat el, ajungînd în camera cealaltă. Ți-am spus, e vorba de Marcelo.

— Cînd mi-ai spus?

— De cum am intrat Dar tu nu mai auzi nimic în clipa cînd își face apariția paiața asta

I-A FĂCUT BINE AERUL NOPTII

pentru că exista în el ceva rece care-i amintea de puritate.

Acum e și mai frig

există multe stele

și plutim în derivă.

Vă rog (dacă cineva deschide acest plic)

să roștiți cu buzele voastre cuvintele

care au fost numele noastre.

Vă voi spune tot ceea ce am învățat.

Vă voi spune totul.

ÎNAINȚA FĂRĂ GRABĂ SPRE PIAȚA BOULOGNE-SUR-MER cînd a simțit-o în spate pe Beba, strigîndu-i numele:

„Ascultă, diavole!”

Nu, trecuse mult timp de cînd plecase Marcelo.

Nu, nimeni nu știa ce s-a întîmplat.

Totul era foarte complicat pentru că el, tu știi foarte bine, nu vorbea niciodată cu nimeni.

A tăcut și s-a uitat la el, întristată: nu mai era Beba cea strălucitoare de altădată sau, cel puțin, cea din alte locuri. Nici măcar cea de acum cîteva clipe, pentru a nu merge mai departe.

— Trebuie să-l văd.

Bine, îndată ce are să apară, o să-i spună ori o să-l cheme la telefon.

Nu, n-avea idee unde s-ar fi putut afla, nici unde locuiește. De cînd și-a părăsit camera, luîndu-și lucrurile.

Îi era teamă..

Teamă? De ce să-i fie teamă?

Nu știa prea bine de ce, dar într-o zi cineva așa și așa venise să-i vadă

camera

Sábato și-a amintit de băiatul acela din timpul discuțiilor: era scundicel, era oacheș și prost îmbrăcat?

Da, așa era

Beba avea o părere.

Care?

Că acest băiat era un *guerrillero*.

De ce să fie un *guerrillero*?

Așa avea impresia După unele amănunte.

Dar Marcelo nu era omul care să fi aparținut unei organizații de *guerrilleros*, i-a explicat Sábato. Și-l putea imagina omorînd pe cineva, purtînd pistol?

Nu, firește că nu. Dar ar fi putut face alte lucruri.

Ce fel de lucruri?

Să ajute pe cineva aflat în pericol, de exemplu. Să-l ascundă. Lucruri de felul acesta.

IMEDIAT CE A PLECAT SÂBATO, Quique și-a ridicat ochii și brațele spre cer, în semn de mulțumire.

— Hai, povestește-ne despre transplanturi.

— Vă dați în vînt după anecdote, ușuratecelor. Eu însă sînt tipul marilor teorii. Vă dau un exemplu didactic:

Crapă tînărul negru Jefferson Delano Smith și cu inima lui se face un transplant minerului John Schwarzer, care din această clipă se va numi Schwarzer-Smith, pentru că altfel dreptul științei nu-i decît un rahat. Bineînțeles, se poate face o transcriere cu litere mai mici, asta-i posibil, pentru cel de al doilea nume: SCHWARZER-smith. În directă relație cu volumul pe care-l ocupă în ditamai trupul minerului menționat *Ensuite*, această specie de centaur cardiac primește un rinichi de la Nancy Henderson, astfel că numele lui devine Schwarzer-Smith-Henderson, cu o ușoară schimbare de sex, ceea ce l-ar obliga să figureze în documente cu mențiunea MASCULIN-feminin sub. 2. *Puis*, i se transplantează un ficat de maimuță (modificare parțială a condiției zoologice).

Quique, dar cum poți spune asta...

Shurup. I se mai transplantează carnea lui Nick Minelli, proprietarul pizzeriei din strada Dallas, orașul Toledo, Ohio (o mică schimbare nu numai de nume, ci și de profesie și *indirizzo*), apoi un metru și douăzeci de centimetri din intestinele măcelarului Ralph Cavanagh, din Trurox, Mass. (nouă schimbare de *indirizzo* și profesie), pancreasul și splina jucătorului de base-ball Joe di Pietro, din Brooklyn, hipofiza ex-profesorului Sol Shapiro de la Dayan Memorial Hospital, din New Jersey, metacarpienele lui Seymour Sullivan Jones, funcționar superior la COCA-COLA Corp., din Cincinnati.

În mod succesiv, primitivul miner Schwarzer, care de-acum se numește, pentru a simplifica, Mr. John Schwarzer-Smith eL Co. Inc. (Inki, pentru prietenii apropiați), mai suportă: transplantarea unui ovar de la domnișoara Geraldine Danielsen, din Buffalo, Oklahoma, în baza senzațională *decouverte* a prof. Moshe Goldenberg de la Universitatea din Palo Alto, California, care a demonstrat că implantarea unui ovar în corpul

unui bărbat (ori a unui testicul în corpul unei femei) este, de la o anumită vîrstă (și compania Schwarzer-Smith a ajuns de acum la 172 de ani), unica modalitate pentru reflexibilizarea arterelor creierului, fără necesitatea transplantării acestuia, cea care, pentru moment, nu se consideră indispensabilă.

— Quique, termină cu astea.

— *Cazzo di mente!* Datorită complicațiilor care se produc în cel de al doilea an datorită ultimului transplant, Companiei Schwarzer-Smith începe să i se dezvolte sîinii și, ca o dovadă a remarcabilei tinereți provocate de acest transplant, dorește să întrețină, cum se zice, relații sentimentale cu domnul sau Compania Dupont, din Ohio. În acest scop caută, roagă și în cele din urmă cere să i se transplanteze vaginul domnișoarei Christine Michelson, care tocmai murise din cauza unui transplant (nereușit) al glandei suprarenale aflate într-un stadiu de degradare.

Datorită refuzului familiei Michelson, care profesează asprele convingeri ale Noii Biserici Baptiste din cea de a Treia Zi, trupului organizației Schwarzer i se încorporează un organ din terilenă fabricat ad-hoc de către prestigioasa firmă Plastic-Opothepic International Co., făcut pe măsură pentru Domnul sau Compania, ori Corporația Dupont. Cu rezultate pozitive, după trei săptămîni, operația permite unirea celor două Corporații, *marriage* din rațiune, dacă doriți, dar care culminează cu o de neuitat (prin impactul ei) ceremonie industrială și teologică în Templul Chris-tian Science Reformate, din mica localitate Praga, statul Illinois, unde prima din cele două Companii deține principalul pachet de acțiuni ale fabricii de COCA-COLA, pachet obținut prin dreptul de moștenire parțială ce i s-a convenit ca urmare a transplantării pancreasului lui Mr. D. D. Parkinson, mult stimatul și nefericitul ex-Președinte al întreprinderii în statul Illinois.

Totul, prin urmare, absolut pozitiv, din punctul de vedere al Dezvoltării Științei și Tehnologiei și absolut emoționant din punctul de vedere al Democrației Americane, căci i-a permis unui grăsan precum primitivul miner John Schwarzer să urce, grație viscerelor în perfectă stare, la categoria de președinte al unei întreprinderi respectate în toată lumea, iar grație necioplitei condiții de taur pur să atingă atît de subtila categorie de Unisex *et*

Societate Anonimă. Condițiile care-i îngăduie, dacă are chef, să-i tortureze pe leneșii săi tovarăși de echipă cu rochiță *te la voglio dire*, desenată nici mai mult, nici mai puțin decît de Rudi Monokini Gernreich, adevărată senzație chiar și în cercurile claselor peivilegiate, precum și cu un costum bărbătesc (după împrejurări sau după felul petrecerilor) croit de Saville Road, ceva extraordinar.

Între timp, cei mai întreprinzători conducători de întreprinderi s-au grăbit să creeze Băncile de Organe. Am putut să citesc, în felul acesta, următoarele anunțuri de cereri:

Joe Feliciello din Salt Lake City: duoden în stare foarte bună.

Joshua Loth Marshall, din Truro, Massachusetts: doi yarzi de intestin subțire și o valvă de ventricol.

Sol Shapiro, Vicepreședinte la Panoramic Movies Pictures Co., urgent, ficat.

Thomas Jefferson Smith, muncitor constructor, din Roma, Arkansas, nas

negru, de preferință subțire.

Mike Massuh, detectiv particular, Zuion, Utah, lăcrimar dreapta
Gene Loiacono, *pizzero*, la Junta, Colorado, testicole.

Iar în coloana de Oferte am dat peste:

Edison Weinberg, 40 de ani, muzician, mort în accident de mașină, din
Brooklyn, New York, diverse viscere în stare bună.

Paroh Junipero Villegas Misiones, California, 37 de ani, mort de inimă,
diverse viscere în stare perfectă,

Cornelius Coghlan, 32 de ani, Paris, Iowa, mort în incendiul de la
Caterpillar Co., organe salvate de la sinistru.

Și Rodney Munro, zidar, 25 de ani, căzut de pe schele de la etajul cinci,
diferite organe în stare excelentă.

ȘI POVESTEA CU CONGELATUL, QUIQUE?

Asta v-am spus-o demult, de câte ori trebuie să vă repet aceleași
chestii, înapoiatelor?

Celui dintâi milionar i-a venit ideea să fie vîrît într-un congelator pentru
a i se menține cancerul înghețat pînă în clipa descoperirii leacului După
aceea, doar știți cum e lumea asta, nebunia a prins. Așa că imediat s-a
construit CANCER KELVINATOR ING., din inițiativa lui H. B. Needham,
președinte al consiliului de direcție de la South-Kelvinator din East
Hartford, Connecticut, în cooperare cu domnul William W. Sebeson, ex-
președinte la Majestic Television Co., din New Jersey (cancer de ficat) și
Sam Kaplan, administrator la Movies Ca, din Los Angeles, California
(cancer de laringe). S-au construit niște hangare uriașe, în care s-au
instalat congelatoarele cu milionarii vîrîți înăuntru și aceștia nu sînt scoși
de aici decît pentru a rezolva situații urgente, cazuri în care sînt dezghețați
cu grijă în *bain-marie*, fiind înghețați imediat după aceea și vîrîți iarăși,
fiecare în cușca lui antarctică. Cum sînt superocupați și trebuie să fie
punctuali, s-au inventat congelatoare cu ceas deșteptător: trezește-mă în
februarie și un sfert. Mai mult, grație unor interesante invenții brevetate
de Radio-Elec-tronic Corporation din Toledo, Ohio, congelații pot păstra
legătura cu lumea din afară printr-un sofisticat sistem de amplificare a
intercomunicațiilor. În acest fel există posibilitatea ca șoaptele milionarilor
înghețați să ajungă în mod obișnuit la secretarele lor, precum și la ceilalți
membri din consiliul de conducere. O altă alternativă, tot o invenție
suplimentară, permite congelarea milionarilor împreună cu secretarele lor.
Și dacă și acestea au cancer, cu atît mai bine (se împușcă doi iepuri dintr-
un foc), exact cum stau lucrurile în cazul lui Sam Kaplan, congelat împr-
ună cu secretara lui, Lucile Nurenberg, 27 de ani, afectată de o tumoră
intestinală. Așa că acum sînt obișnuite anunțurile prin care se caută
secretară care să vorbească spaniola și germana, cu cancer la sîn, drăguță
și înțeleghătoare,, asigurîndu-se salariu foarte bun. Primul Congres Anual al
Congelaților a și avut loc în Hilton Hotel, Washington, cu cocarde și surîsuri
lungi, sub președinția temutului Marele Cancer Noath H. Pedersen (splină,
pancreas și parte din stomac), care a strălucit în intervenția sa de la televi-
ziune, însoțit de secretara sa preferată (așa a spus el, numai surîs), care
are un mic cancer de uter.

Și cu asta basta, că mă reclamă obligațiile mele din cea de a Patra

Putere.

DIFERITE PROPUNERI ADRESATE *WELTANSCHAUUNG-VLUI* LUI QUIQUE
E rugat să mai rămână.

Să le povestească totul despre interviul cu Bonavena¹². Să le spună cum se scriu necroloagele la ziarul LA NACION. Dar, mai ales, să le spună tot ceea ce știe despre dialogul lui Logiacomo cu ziaristul englez.

Gata, fetelor, nu fiți rele, pentru că drăguțul de el a învățat engleza la un curs din Floresta¹³, cu unul din profesorii aceștia care în anunțurile publicitare fumează pipă și seamănă cu Sherlock Holmes, pentru că în cele din urmă să afli că se numesc Passalaqua, Rabinovich sau Gambastorta¹⁴.

Să prețuim efortul, ce Dumnezeu!

Nu vreți voi să apreciați ce înseamnă curajul de a trece de la s-urile italienești la r-urile de la Oxford. Intr-un moment al Crizei Totale a Omului, cum zice maestrul Sábado, voi plictisiți lumea cu astfel de prostii.

În afara faptului că pronunția engleză a fost inventată de pirați analfabeți care scriau Londra, dar pronunțau Constantinopol. Și altceva, dragele mele, se știe foarte bine că în engleză abia deschide unul gura că și apare altcineva (dintr-un alt comitat, altă școală, alt club, altă casă și chiar din aceeași cameră) care are motive temeinice pentru a protesta. N-are sens să disprețuim fonetica, pentru că ne vine de foarte departe. Să nu uităm că există atîta lume care pronunță Plotin în loc de Platon. Exact aceeași diferență de pronunție care există între neutron și neutrin.

N'exagerons donc pas!

Atunci să le vorbească despre *boom-ul* latino-american!

Ceea ce mi se pare mie că se întîmplă este faptul că voi sînteți niște exploatoare și niște superșomere din cadrul establishmenului.

În cazul acesta, să le spună ceva măcar despre romanul tînrului acestuia care se numește Perez di Fulvio.

IDEILE LUI QUIQUE DESPRE NOUL ROMAN

Din clipa în care vulgul a putut să-i citească pe Joyce și Henry Miller în spaniolă și și-a dat seama că aceștia au lăsat ușa deschisă, s-a produs o reînviore generală, crezîndu-se că totul consta în a muta pe hîrtie albă pereți întregi din closetele capitalei argentinene, porcării pe care snobii le apreciază foarte mult în vespasienele din Ville Lumière și care aici, la noi, sînt mult mai bogate dacă doriți, nu numai din punct de vedere semantic și semiologic, ci și din perspectiva artelor plastice. Ceea ce nu trebuie să ne mire, pentru că în mod fundamental țara aceasta e făcută din italieni și galicieni, cele două neamuri de pictori care există pe lumea asta. Ce bogăție! Cîta satisfacție și bucurie pentru industria națională! Și ce mai bobîrnac în nasul cosmopoliților care nu cred decît în arta străină!

¹²Bonavena, celebru pugilist argentinian

¹³Floresta, Villa Soldați, Villa Crespo, Villa Martelli și Villa Insuperable sînt cartiere foarte populare din Buenos Aires, locuite de oameni săraci

¹⁴Passalaqua și Gambastorta, nume inventate de autor, avînd un evident sens ironic sau peiorativ: Trece-apă și Omletă-de-creveți

Și astfel, doar cu un pix și o foaie de hîrtie (e suficient să știi să citești și să scrii) sau cu un casetofon japonez instalat într-o pizzerie din *faubourg*, plus o descriere amănunțit făcută, asta neapărat, *con ostinato rigore*, de pe vremea cînd logodnica viitorului *best-seller* a fost violată pe un maidan din Villa Soldati, se obține un roman extraordinar care, o dată tipărit și difuzat de Jorge Alvarez¹⁵, devine cel mai răsunător succes din ultimele 57 de minute. Pentru că totul durează numai 57 de minute, așa cum corespunde legii proporției: James Joyce în fața acestui James Joyce de buzunar este același lucru cum sînt cincizeci de ani față de X. Dar să nu fim galanți *et parlons chiffres*: socoteala dă exact 57 de minute pentru acest James Joyce redus de către jibari¹⁶. Dar trebuie să plec, fetelor, am de scris un reportaj cu Mirtha Legrand¹⁷ despre coafură.

— Nu, nu, nici vorbă! Vorbește-ne de Joyce, Quique!

— Ce vreți să vă spun? Individul și-a patentat invenția acestui *jet* și, timp de cincizeci de ani, 236 de scriitori de statură descrescătoare s-au dedicat introducerii de modificări în ceea ce privește scrumierele și pălăriuțele stewardeselor. Și asta se cheamă Participare la Dezvoltarea Noii Aviații. Firește că momentul cel mai emoționant se petrece atunci cînd se trimite o scrumieră care era la modă în 1922 și acum toți cred că e o noutate. Precum aceștia care la fiecare unsprezece ani (trebuie că au legătură cu petele solare) redescoperă literele minuscule și se cred niște genii nemaipomenite pentru că publică o schițsoară fără majuscule și fără punctuație. O infinitate de moștenitori rahitici ai lui Joyce, zămisliți din legături consanguine dintre fiii și verii acestui periculos naș, nepoți și nepoți de veri, strănepoți și nepoți de frate.

Așa că în mod săptămînal se ivește (verbul nu-mi aparține) un hemofilic din aceștia care, inevitabil, vin să demistifice limbajul și cred că o fac cu adevărat lăsînd paginile albe, invenție inutilizabilă după ce a descoperit-o Seme în secolul al XVIII-lea, sau făcînd jocuri grafice, inutile și acestea după ce le-a distrus Apollinaire.

Et ce pauvre Monsieur Szulbery care le ia în serios și tipărește antologii cu acești nenumărați atila de tipografie care acolo unde calcă nu mai crește nici o majusculă, nici punct, nici virgulă, și trebuie să scrii totul așa cum o fac eu acuma pentru că după cum spunea Hegel înotul se învață înotînd căci asta e dialectica și de aceea traversează mao rîul yangtse înainte de micul dejun ca să-și păstreze forma și pentru a servi de exemplu fiilor revoluției culturale așa că vă puteți închipui ce harababură se iscă dacă se purcede la suprimarea punctelor și virgulelor așa cum face Antonio Je March, acesta care și-a scris cărțulia în acest tel și peste care dai fără să vrei pentru că nevinovata de titita colecționează toate exemplarele și îi curg balele după căpșorul ăsta de muscă pe care îl are sărmanul *darling* și am fost nevoit chiar să iau parte la un fel de masă rotundă foarte rustică prezidată de propria lui *hâtesse* care la fiecare două secunde spunea cum i-a lăsat cuvîntul lui puricelli care s-a vîndut cu un proiect plin cu lucruri

¹⁵Jorge Alvarez, scriitor și editor argentinian

¹⁶*Jibaros* (portugheză), trib de băștinași din Amazonia care, cu ajutorul unor plante știute numai de ei, reușesc să reducă și astăzi capul unui om la dimensiunile unui pumn, păstrîndu-i întreaga fizionomie

¹⁷Mirtha Legrand, actriță argentiniană

admirabile sesiune în care de asemenea mi-a fost dat să observ prezența emitei yolanda mastandrea pentru că *anche io son pittore* pentru că de cînd Charlie i-a scris prefața n-o mai suportă nimeni nici chiar titita pentru că ar fi o redusă mintală însă neîndoiește că e o femeie sfîntă de parcă nu am ști că Charlie e în stare să scrie o prefață pentru oricare ființă de sex feminin și chiar și lui miguelito rosenthal care s-a dus să-l vadă îmbrăcat în femeie pentru că cineva i-a spus pune-ți fustă și Charlie o să-ți promită cîteva cuvinte preliminare și pe sfîntul cuvînt cum zicea delicata de lucrecia odihnească-se în pace și observați cît de modern devine totul dacă e scris în felul acesta numai că eu am păstrat i-urile și accentele fiindcă sînt un reacționar pur și continuu să fiu orice s-ar întîmpla.

Bineînțeles, afacerea e destul de mare și, dacă lăsăm la o parte raționalismul acesta rău înțeles, te poți muta la Paris și poți intra în Noua Stingă. Ce rost are să fii *guerrillero* în pădurile boliviene? *Never de never!* Lasă pădurile pentru cei ca Che Guevara Astfel că, în epoca aceasta de criză și instrucție judiciară, cum susține Maestrul Sábado (care, sincer vorbind, și-a petrecut viața trăind din ideile mele), acești emigranți sînt niște exemple minunate pentru tinerii argentinieni plini de neliniști care umplu cartierele Villa Crespo, Villa Martelli și chiar și Villa Insuperable. În acest Mare Buenos Aires care geme de agerii copii de italieni, galicieni, turci și ruși. Formula aceasta e la îndemîna oricărui suburban din aceștia cu talent: pizza și Mallarmee, evadarea și muzica dodecafonică, Joyce și Julian Centeya, Rimbaud și de la vulg la sofisticare, *quoi?* Și în timp ce îți întocmești actele pentru ca Ambasada Franței să-ți acorde o bursișoară din acelea care servesc mai apoi pentru a vorbi de rău Franța, urmezi un curs audiovizual ca să te poți descurca în Cartierul Latin și îți pregătești un rezumat cu inovațiile literare pe care urmează să le trimiți de acolo. Căci dacă aici un tip scrie un roman unde în loc de eu pune întotdeauna dumneata, nu se întîmpla nimic, dar dacă o faci acolo, intri în istoria literaturii și ți se dedică eseuri în Melbourne și Roma, Tel Aviv și Addis Abeba, Singapur și Veneția (Wisconsin), vorbind pe larg despre marele eveniment Cu generozitatea care mă caracterizează în mod public, dau în continuare cîteva rețete care pot fi folosite de amintii și atît de viii *boursiers*:

1. Romanul cu noi în loc de eu. (Prima lucrare practică, la îndemîna bursierilor țarați.)

2. Cu subjonctivul în locul indicativului. Bunăoară: hi loc de „Marchiza a ieșit la cinci”, ceea ce-l înfură pe Valery, „Marchiza să iasă la cinci”, construcție care conferă în ochii lor bolînzi un anume aer de mister și ambiguitate.

3. Romanul cu schimbări de timpuri verbale: mai mult ca perfectul în loc de prezent sau romanul cu toate verbele la viitor, în mod deosebit la viitorul al doilea.

4. Romanul demontabil, cu capitole scrise la cerere, prin co-respundență: într-o variantă, cerută de domnul Humberto Apicciafuoco, protagonistul își ucide mama; într-o alta, la cererea monseniorului Primatesta din Cordoba, îi aduce daruri de Ziua Mamei; în altă variantă, la cererea lui Bernardo Gorodisky din Moisesville, nu o ucide pe autoarea zilelor sale, dar o torturează citindu-i tot timpul din Troțki.

5. Romanul — cărți de joc: fiecare joacă ce vrea el împotriva unui

partener care joacă alt roman. Variante: romanul cu cărți de joc spaniole, cu cărți de joc pentru pocher, cu cărți de joc pentru ghicit, cu jocuri în doi sau în patru. Exemplu de partide: jucător cu romanul CRIMĂ ȘI PEDEAPSĂ contra jucătorului cu romanul ȘAPTE NEBUNL Rețineți că eu sînt întemeietorul romanului-joc-de-noroc.

6. Romanul „cap și coadă”: se poate citi la fel de bine de la început spre sfîrșit sau de la sfîrșit spre început. *Capiciia!*¹⁸

7. Romanul care se citește în diagonală.

Ca și în alte locuri, Quique satirizează aici emigrația italiană și evreiască. Atît numele italianești, cît și cel de origine evreiască abundă în toate domeniile de activitate socială din țară. Moisesville este un mic orașel evreiesc din cîmpie. Inaugurat ca o colonie agricolă, descendenții acelor țărani emigranți se află acum în universitățile din marile orașe, reprezentînd nume importante din știință, politică și artă (*n. a.*).

8. Romanul care se citește sărind cîte un cuvînt după altele două (după altele trei sau patru, după fiecare număr prim ori după fiecare multiplu de 7). De asemenea, sărind fiecare verb intransitiv.

9. Romanul în care cititorul trebuie să înlocuiască cuvîntul papă, ori de cîte ori îl întîlnește, prin cuvîntul televizor (ori prin alte cuvinte: broască, ghirlandă, stereofonic manglitor, japiță etc). Variantă mai complicată: substantivul papa trebuie să fie înlocuit printr-un verb, ceea ce complică foarte mult construcția, dar tocmai în aceasta constă gluma și de aici se poate vedea și îndemînarea cititorului.

10. Romanul-loterie: se vinde împreună cu un loz emis de Loteria Națională. Numărul cîștigător indică ordinea în care urmează* să fie citite capitolele. Cîștigurile mai mici oferă posibilitatea realizării altor romane, evident de o valoare inferioară. Dacă din toate numerele numai unul singur e cîștigător, în loc de roman se obține o povestire tot atît de scurtă.

11. Romanul cu soluții propuse de cititor: în acest scop se lasă 27 de pagini albe pentru ca cititorul să le umple cu ce dorește și-i face plăcere.

12. Romanul-pașută: se ia un roman foileton de Corin Tellado¹⁹ și se lasă să cadă pe el, ca niște parașutiști, patru personaje sofisticate din opera lui Huxley, așteptîndu-se să se vadă ce se întîmplă, ce fel de romanță se naște între țigăncușe și studenții de la Oxford, între grăjdari și Lady Tantamount, între lordul Tantamount și o hoată de baltă.

13. Romanul cu piese de rezervă: într-un plic alăturat se află paginile care pot înlocui alte pagini. Variante: romane vechi și bine cunoscute cu plicuri în care se găsesc pagini proaspete. MUNTELE VRĂJIT, de exemplu, cu piese de schimb de fabricație națională.

14. Romanul arhicunoscut, dar cu o prefață în care se transcriu cheile renovatoare. De pildă, unde se spune „Settembrini l-a privit pe Hans Castorp” nu trebuie să se înțeleagă în nici un fel că Settembrini l-a privit

¹⁸*Capiciia*, cuvînt de origine italiană care înseamnă „cap și coadă”. Un număr *capiciia*, de exemplu, este 617716

¹⁹Corin Tellado, arhicunoscută autoare spaniolă de romane-foileton publicate în diferite gazete sau scrise anume pentru radio ca niște seriale fără sfîrșit

pe Hans Castorp decât dacă cititorul este un om depășit și cade în cursa întinsă de acest reacționar de Thomas Mann.

15. Romanul în combinație cu Intelligence Service-ul: citit așa cum e scris e o idioțenie, dar, citit cu cheia care se vinde separat, este o foarte interesantă revelație a noului val.

16. Romanul cu nouă semne de punctuație, indicînd surpriza, șovăiala sau frica. De exemplu: „Stimatul meu domn” nu înseamnă în nici un caz că acest domn ar fi domn, nici stimat, ci mai degrabă o pocitanie. Sau: „Voi cumpăra inelul mîine” unde, în ciuda aspectului foarte ferm al frazei, vrea să spună că există o strălucire în ochii clientului care arată că e vorba de o simplă formulă salvatoare pentru a nu pleca din prăvălie într-un fel care nu i-ar conveni deloc, după ce l-a făcut pe proprietar să-și deranjeze toată marfa

17. Romanul-telefonice: în carte se indică telefonul autorului, căruia cititorul îi poate propune variante și modificări care, chiar dacă sînt strict particulare, se dovedesc a fi de o extremă fertilitate pentru hermeneutică.

Și totul numai pentru a-l face pe cititor să participe în mod nemijlocit, întrucît, se știe, mai înainte nu se întîmplă așa ceva, acesta limitîndu-se la lectură, ca și cînd ar fi fost vorba de un stîlp de telegraf, un totem sau o cărămidă, pentru că povestea cu catar-sisul aristotelic și tragedia e o minciună gogonată.

Et ainsi de suite.

Așa că, *mes enfants*, grăbiți-vă și cereți-vă bursa Că după aceea o să cădeți peste noi cu VOGUE și TEL QUEL și nimic nu vă mai poate sta în cale.

Dar ajunge cu prostiile. Să vorbim serios. Să nu credeți cumva că refuz să apreciez virtuțile limbajului sau că sînt lipsit de spiritul dreptății. Vedeți cîte se pot face numai cu un cuvînt ca salutul, încercați să vă dați seama ce s-ar întîmplă dacă am începe să vorbim cu adevărat, în loc să repetăm la nesfîrșit nenorocitele de locuri comune. „Mă bucur că v-ara cunoscut” și blestemată să fie plăcerea pe care am avut-o de a fi cunoscut pe acest domn, domnișoară, conferențiar pentru babe, învățător sau contabil care vine să ne emmerdeze. Variante adevărate:

— Am o anume bucurie de a vă fi cunoscut (domnule, domnișoară, profesor sau sergent).

— Nu am nici o plăcere să vă cunosc.

— Am mai puțină plăcere să vă cunosc decât am avut în urmă cu două luni în casa lui Medrano, unde l-am întîlnit pe profesorul Caminos (pe episcopul Barbagelata, pe jokeul Leguisamo).

— Dumneata, domnule nu mă interesezi nici într-un fel, nici într-altul. Iartă-mă, dar nu vreau să te supăr.

— De ce nu-mi faci plăcerea să te duci dracului?

— V-aș minți dacă v-aș spune că mi-a făcut plăcere să vă cunosc. De asemenea, ar fi exagerat să vă spun că nu mi-a făcut nici o plăcere. În realitate, stimate domnule (și nu mă mai opresc asupra cuvîntului stimate pentru a nu complica și mai mult lucrurile), dumneata îmi lași, mai mult sau mai puțin, impresia mîn-cărurilor de spital, acele piureuri lungi sau supă de arpacaș.

Sau o altă formulă care trebuie revăzută: „Condoleanțele mele”. Iată o parte din variante:

— Primește condoleanțele mele speciale (vorbește domnișoara Sagan).
— Condoleanțele mele într-un anume sens.
— Primiți un strop de condoleanță (domnule, domnișoară, monsenior).
— Primiți 26,5% de condoleanțe din ceea ce i s-ar cuveni fiului (ginerelui, cumnatului, tatălui, cuscruului) dumneavoastră dacă ar fi fost un om bun.

- Condoleanțele mele cele mai profunde? Fii serios, domnule.
- Plictisitoarele mele condoleanțe.
- Condoleanțele mele ambigue.
- Condoleanțele mele discutabile.
- Condoleanțele mele bănuitoare.
- Condoleanțele mele smintite.
- Condoleanțele mele deteriorate.
- Condoleanțele mele piezișe.
- Condoleanțele mele plurisemantice.
- Condoleanțele mele repugnante.
- Condoleanțele mele provizorii.
- Condoleanțele mele interesate.

După aceasta, Quique a spus ajunge exploatatoarelor, tipice expresii de *dolce vita*, că o să vedeți voi când s-o întoarce peronis-mul și va trebui să-mi îndeplinesc obligațiile de Caveler al Presei. Trebuie să aflu dacă între Mirtha Legrand și Bonavena există o romanță adevărată sau, așa cum o repetă ea mereu, „între mine și Ringo nu există decît o frumoasă prietenie”.

NU, CUM AR FI PUTUT SĂ-L ÎNTREBE MARCELO?

A fost el cel care a vorbit, simțind nevoia că trebuie să-i vorbească, cu pronunția sa tucumană, spunîndu-i rușinat te-am mințit, numele nu e Luis, ci Nepomuceno, iar după un răstimp, roșindu-se tot, Marcelo a murmurat ceva care ar fi vrut să însemne tu n-ai ce să-mi povestești mie. Dar nu i se spunea nici măcar așa, i se spunea Palito, poate pentru că era din Tucuman și era subțire ca o scobitoare și avea chip de indian, precum celălalt, cel care cînta la radio și, mai ales, pentru că era așa, „vezi?”, l-a întrebat el pe Marcelo, suflecîndu-și pantalonii cu sfială și cu un surîs vag, ca de vinovăție, arătîndu-i picioarele subțiri și scheletice, numai piele și os, pentru că, deși locuiau de multe zile împreună, avusese grijă să nu se dezbrace în fața lui cînd era lumină. Fuseseră opt frați într-o casă săracă de țară, mama sa spălînd rufele altora acasă la ei, nespunînd, însă, nimic despre tatăl lui, poate fiindcă nu mai trăia, ori lucra undeva, departe, și toate acestea, se gîndea Marcelo, numai pentru a-și justifica într-un fel piciorușele acelea ridicole. Sorbeau ceaiul de mate în tăcere.

- Am multe să-ți spun, Marcelo, vreau să știi.
- Eu...
- Despre Che, despre Che Guevara.

Marcelo a început să se enerveze, îi era rușine, intuind brusc ceea ce avea să-i spună și considerîndu-se fără nici un merit pentru a auzi astfel de lucruri.

— Am fost acolo tot timpul cît a durat campania, am reușit să scap împreună cu Inti și am avut mai mult noroc decît el.

După aceea a tăcut și n-a mai scos o vorbă toată după-amiaza.

Alte locuri din lumea aceasta reclamă sprijinul modestelor mele puteri. Eu pot să fac ceea ce ție îți este interzis datorită răspunderii pe care o ai față de Cuba și a sosit momentul să ne despărțim. Îmi las aici speranțele mele cele mai pure de constructor al vieții și îmi las aici cele mai dragi ființe din viața mea. Absolv Cuba de orice responsabilitate, în afara celei care emană din propriul său exemplu. Și dacă îmi va sosi ultimul ceas sub alte ceruri, ultimul meu gând va fi la acest popor și în special la tine, Fidel.²⁰

Inti Peredo. Auzise de el? Nu... adică da... Îi era rușine să-i spună că îi văzuse jurnalul într-o librărie, i se părea nedrept să vorbească de librării în fața unuia ca Palito, care era aproape analfabet, dar care, în schimb, se aflase acolo, în infern, cunoscând toate suferințele. Inti era un om mare, i-a spus, iar Che îl iubea foarte mult, deși era greu să-ți dai seama când Che Guevara iubea pe cineva, chiar dacă ei bănuiau acest lucru. Într-o zi, se odihnea sau, mai exact, stătea pe gânduri rezemat de trunchiul unui copac. Luna lui august fusese grea, înduraseră foamea și setea, unii dintre tovarăși bîndu-și urina, ceea ce, așa cum îi avertizase Comandantul, a pricinuit multe necazuri. Culmea culmilor a fost că pe Moro, singurul medic dintre toți, l-au apucat durerile de lumbago și nu putea merge și n-avea cum să se vindece.

Descurajarea și frica creșteau în fiecare zi. Pînă și frica Ca în cazul lui Camba, de exemplu. Atunci, în noaptea aceea, în jurul focului, Che le-a vorbit calm, dar cu asprime. Numai așa vă puteți cîștiga rangul de oameni adevărați, le-a spus. Cei care nu se simțeau în stare să reziste, trebuiau să abandoneze lupta chiar din clipa aceea. Dar cei care au rămas au simțit cum dragostea și admirația lor pentru Comandant era din ce în ce mai puternică și s-au angajat să învingă sau să moară. Treceau prin momente foarte grele pentru că întreg grupul lui Joaquin căzuse într-o ambuscadă, pe malul râului Yeso, la 31 august, fiind denunțați de un mizerabil numit Honorato Rojas, un țăran. Honorato nu venea de la onoare? Ba da, venea de la onoare.

Bun, armata a așteptat pînă cînd mizerabilul ăsta i-a dus pînă la locul unde li se întinsese cursa, pentru ca, în clipa cînd au început să treacă pe malul celălalt, să-i împuște din spate, ucigînd foarte mulți, între aceștia pe Tania, o fată foarte curajoasă, rămînînd numai 22 de bărbați. Cîțiva, precum Moro, în situații foarte grave, iar alții, deși îi era rușine, trebuia s-o spună, înfricoșați. Așa că, în nopțile următoare, Che Guevara a reînceput munca de educație, cu discuții și sfaturi, iar uneori cu muștrări paterne, deși foarte severe. În una din nopțile acelea, l-a văzut singur, așezat sub un copac și privind pămîntul. Nu și-a dat seama ce impuls l-a făcut să se apropie. Mă gîndeam, i-a spus Che, ca și cînd s-ar fi dezvinovățit. Se gîndea la Celita, fetița pe care o lăsase în Cuba Palito a tăcut iarăși. Și-a aprins o țigară și Marcelo îi vedea prin întuneric chipul luminat puțin cu fiecare fum tras din țigară.

Dragii mei părinți²¹: simt iarăși în călcîie coastele Rosinantei și pornesc

²⁰Fragment din scrisoarea pe care Che Guevara i-o scrie lui Fidel Castro, părăsind Cuba

²¹Ca și în cazul anterior, Sábato reproduce fragmente dintr-o scrisoare a lui Che Guevara, de data aceasta către părinții săi. Mai departe se vor da

iarăși la drum cu lancea în mînă. În urmă cu zece ani v-am trimis o scrisoare, precum aceasta, de despărțire. Dacă-mi amintesc bine, vă spuneam că îmi pare rău că nu sînt un soldat mai bun și un medic mai bine pregătit Cel de al doilea lucru nu mă mai interesează, ca soldat se pare că nu sînt atît de rău... Poate că de data aceasta se va sfîrși totul. Nu vreau, nu caut așa ceva, dar sfîrșitul intră în jocul lui logic. Dacă așa se va împlini, vă îmbrățișez pentru ultima oară. V-am iubit mult, dar nu am știut cum să-mi exprim iubirea și cred că uneori nu m-ați înțeles. Pe de altă parte, nu era ușor să mă înțelegeți. Credeți-mă, măcar acum.

— Da, Marcelo, uneori noi îl înțelegeam De exemplu, cînd a murit Benjamin, un băiat mai slab decît mine (a surîs), dar cu o credință extraordinară. Sufeream foarte mult în timpul marșurilor acelora, de la început ne-a fost foarte greu, mulți dintre noi, încă din primele zile, rămînînd aproape fără încălțăminte și cu hainele sfîșiate. Numai mărăcinișuri, buruieni, pietre colțuroase și rîuri pe care trebuia să le trecem Gîndul lui Che era să ajungem la rîul Masicuri, pentru ca să vedem armata pentru prima dată, dar fără a intra în luptă. Mărșăluiam de aproape o lună de zile cu mulți bolnavi, cu țințari și tot felul de gîngănii, frînți de oboseală, cu armele și ranițele din ce în ce mai grele. La sfîrșitul acestei luni, aproape că nu mai aveam ce să mîncăm. Cînd am ajuns la Rfo Grande, Benjamin a avut probleme cu ranița, pentru că, așa cum ți-am spus, era foarte firav și nu avea putere, era complet epuizat și te-apuca mila să-l vezi cum se tîrăște. Înaintam pe o buză de mal foarte îngustă și nu știu ce fel de mișcare greșită l-a prăbușit în apele rîului, care veneau repezi și umflate, că n-a mai avut timp să încerce măcar să înoate. Rolando s-a aruncat după el, dar nu l-a putut ajunge și nu l-am mai văzut îl iubeam cu toții pe Benjamin pentru că era un foarte bun tovarăș. Comandantul n-a spus nimic, n-a scos o vorbă toată ziua, mergînd tăcut și cu capul plecat Ori de cîte ori făceam un popas sau ne adunam în jurul focului să îmbucăm ceva, ne vorbea și ne învăța multe lucruri. În noaptea aceea ne-a spus că principalele arme ale unei armate revoluționare erau morala și disciplina Un *guerrillero* nu trebuia să jefuiască niciodată un sat, nu avea voie să-i chinuiască pe localnici și cu atît mai mult pe femei. Și mai presus de orice trebuia să-și păstreze intactă voința de a învinge, de a lupta pînă la moarte pentru idealurile pe care le îmbrățișaserăm. Disciplina, ne-a spus, era lucrul fundamental, dar nu cea care ni se impune în armată, ci disciplina oamenilor care știu pentru ce luptă și știu că lupta aceasta înseamnă ceva drept și mareț. N-a rostit nici un cuvînt despre Benjamin, dar glasul lui era schimbat în noaptea aceea și, în plus, noi toți ne dădeam seama că tot ceea ce ne spunea avea o legătură cu acesta, cu felul în care Benjamin își purtase suferința și neputerea Pentru că de multe ori îl văzuserăm ajutîndu-l pe Benjamin ușurîndu-i sarcina, chiar dacă el, El Che, ducea ranița cea mai grea și îndeplinea lucrurile cele mai riscante. Pînă cînd astmul a început să-l gîtuiască mai rău ca oricînd și asta exact cînd nu mai avea nici un fel de medicament Tu știi ce înseamnă astmul.

În întuneric, Marcelo l-a văzut cum își aprindea altă țigară.

— Vrei? Una singură nu-ți face rău. Tăceau, fiecare în patul lui, privind tavanul.

fragmente din *Jurnalul* acestuia, precum și extrase din ziarele vremii

— Când l-am văzut prima dată nu-mi venea să cred Ne aflam în munți și se înnoptase. Părea unul în plus... Imediat, însă, îți dădeai seama că nu-i așa...

A tăcut, continuând să fumeze.

— Să nu crezi, a spus în cele din urmă, că și-ar fi dat aere că ar fi deosebit Nu, nu asta vroiam să-ți spun. Vroiam să spun că nu era un om aspru, așa cum poate să fie un conducător sau un șef de armată. Era altfel. Uneori făcea glume. Dar alte lucruri nu le tolera Nu suporta delăsarea, de exemplu, nici neglijența îți dai seama: când trăiești mult timp în pădure, în liniștea munților, încet-încet începe să nu-ți mai pese de nimic, și dacă te lași la voia întâmplării, rămii foarte repede numai în zdrențe, pentru că ploile, marșurile și, mai ales, mărăcinișurile, tot felul de hățișuri, sfîșie totul. Și pentru că n-ai unde să te speli și mănînci direct cu mâinile. Așa că, îndată ce te lași în voia întâmplării, fără să-ți dai seama, ești ca un animal oarecare. Asta-i, exact așa ceva nu putea să suporte. El Che. Trebuia să ai grijă și să fii curat, să-ți coși hainele, să-ți aranjezi ranița, să ai grijă de cărți. De puține ori l-am auzit țipînd, iar când o făcea, avea dreptate. Prefera să te îndrepte cu vorbă bună, chiar dacă era aspru în ceea ce îți spunea Imediat ce ajungeam în punctul ales pentru odihnă, începea să se ocupe de ceea ce, în glumă, numea lucrări publice: se improvizau bănci, se făcea un cuptor pentru pîine, adăposturi și tot felul de lucruri de acest gen. La anumite ore ordona curățenie generală. În toată unitatea și în fiecare zi, de la 4 la 6, aveam cursuri. Cei mai instruiți erau profesorii, ceilalți eram elevii lor. Învățam de toate: gramatică, matematică, istorie, geografie, politică și limba quechua Chiar și noaptea continuam să învățăm, deși acestea erau cursuri facultative, numai pentru cei care vroiau să învețe mai mult și erau mai rezistenți. Noaptea, Che Guevara predă un curs de franceză. Noi nu trebuie să tragem numai gloanțe, spunea el. Dacă o să fim victorioși, unii dintre dumneavoastră or să fie conducători. Un astfel de cadru, spunea el, trebuie să aibă nu numai curaj, ci să fie bine pregătit din punct de vedere ideologic, în măsură să analizeze repede măsurile cele mai bune, capabil de fidelitate și disciplină. Dar mai ales, spunea el, trebuie să fie exemplu omului nou, pe care vrem să-l avem într-o societate mai dreaptă.

A făcut o nouă pauză, fumînd în tăcere.

— Omul nou — a rostit ca pentru el însuși. Ne-a spus multe lucruri despre acest om nou. Eu nu ți le pot explica pentru că nu am atîta carte. Dar în timp ce vorbea și încerca să ne explice acest lucru, eu îl priveam foarte atent și mă gîndeam că acest om nou era chiar el, Comandantul Che Guevara Deși el vorbea ca și când ar fi fost vorba de ceva deosebit, ceva măreț pe care avem să-l descoperim ori să-l construim noi înșine într-o bună zi. Dar eu mă gîndeam, și cred că și alții, că omul nou era cineva ca el, ca Che Guevara: cu un neabătut spirit de sacrificiu pentru ceilalți oameni, cu mult curaj și în același timp cu milă și...

Un moment a părut că șovăie, în afară de aceasta lăsînd impresia că îi era greu să vorbească, ca și când amintirile ar fi fost o apă în care se scufunda cu toată durerea, înecîndu-se. În cele din urmă s-a hotărît să spună cuvîntul în fața căruia se opri și, aproape rușinat, l-a rostit: cu dragoste.

Iar a tăcut Apoi s-a simțit obligat să explice:

— Dragoste... nu știu... nu era dragostea aceasta din romanele romantice... nu vreau să mă înțelegi greșit... era altceva... Spunea că nu se poate lupta pentru o lume mai bună fără această dragoste pentru om și că aceasta era un lucru sfânt și nu o chestiune de cuvinte simple, că trebuia s-o dovedești zi de zi ori de câte ori ar fi fost nevoie. Și de câte ori nu l-am văzut îngrijindu-i fără mînie pe soldații care cu puțin timp mai înainte trăsese în noi să ne ucidă. Cu cîtă grijă le pansa rănilor, cheltuind medicamentele noastre, din ce în ce mai puține. Ți-am spus că la un moment dat a rămas fără doctoriile împotriva astmului și suferea ca un cîine. Uneori, cînd se simțea foarte rău, se ascundea ca să nu-i vedem suferința. După aceea își revenea, continuîndu-și marșul, enervîndu-se dacă încercam să-l ajutăm ori să-i ușurăm povara din spate sau cînd bucătarul îi dădea o porție mai bună, iar noi încercam să-i schimbăm ora de gardă cu o alta mai comodă pentru el.

S-a scufundat încă o dată în tăcerea lui, continuînd să fumeze.

— Prima oară cînd a trebuit să luptăm a fost cînd cu ambuscada din Nancahuazu Am luat mulți prizonieri, între aceștia un maior Plata Ți-era scîrbă să vezi de cîtă lașitate era în stare. Pînă și soldații din subordinea sa ne cereau să-l împrușcăm pentru că era un om fără pic de milă. L-am obligat să se dezbrace și le-am dat haine civile. L-am îngrijit pe răniți, în timp ce lînti le explica ce urmărim și care sînt obiectivele noastre. Pentru că Che nu putea s-o facă, trebuia să-și tăinuiască prezența sa în Bolivia. Le-am explicat că noi nu-i împrușcăm pe prizonieri, chiar dacă sînt dușmanii noștri. Așa că pe individul acela l-am tratat după cum ne spusese El Che: cu demnitate și respect, ca pe un om. Un alt caz: locotenentul Laredo. În jurnalul lui de campanie am dat peste o scrisoare de la soție. O prietenă a soției sale îi cerea să-i facă rost de pletele unui *guerrillero* ca să-și împodobească livingul. Exact așa spunea: să-și împodobească livingul. Și totuși, El Che a hotărît ca jurnalul acestui sublocotenent, pentru că acum îmi amintesc, era sublocotenent, nu locotenent, să fie trimis mamei sale, căci ofițerul dușman cerea acest lucru în jurnalul său. Che l-a purtat în ranița sa, așteptînd să i-l poată trimite. L-au găsit cînd și-a pierdut viața, după ambuscada din Yuro. Îți mai spun un caz. Pe 3 iulie ne aflam încă foarte aproape de drumul petrolifer, unde avuseserăm o întîlnire dură cu armata El Che ordonase o ambuscadă și așteptam trecerea camioanelor militare. Din punctul lui de observație, Pombo trebuia să facă un semn cu bastista în momentul în care primul camion s-ar fi aflat în bătaia puștilor noastre. Camionul a apărut după cinci ore și jumătate de așteptare, dar Che, care trebuia să tragă primul foc cu M-2-ul lui, n-a făcut-o, astfel că nu s-a întîmplat nimic, camionul trecînd liber, întreg și nevătămat. Și știi de ce?

A tăcut, așteptînd părerea lui Marcelo, care n-a zis nimic.

— M-ascuți sau ai adormit?

— Te aud, Palo, aud tot ceea ce-mi spui.

— Știi de ce n-a tras? Pentru că în camion, sus, în spate, nu se aflau decît doi soldăței care dormeau acoperiți cu o pătură, alături de caprele pe care le duceau cu ei. Erau doi soldați care dormeau tun, s-a dezvinovățit El Che. Ți se pare că a fost o slăbiciune?

— Eu...

— În aceeași noapte, în jurul focului, ne-a explicat că o astfel de

atitudine putea să fie considerată drept o slăbiciune și că în anumite situații slăbiciunile de felul acesteia puteau fi fatale pentru *guerrilla*. Dar aici apare iarăși omul nou. Să ucizi fără nici un risc doi soldați fără apărare, adormiți și nevinovați, numai pentru că luptau supunându-se ordinelor era, oare, o slăbiciune? Putea, oare, să fie creat omul nou, cel pentru care luptam, pe baza unor atrocități de acest tip? Puteau fi atinse nobilele noastre scopuri prin mijloace atât de ignobile? E o problemă foarte dificilă. Și tu știi că după aceea mulți l-au criticat pentru atitudinea sa.

— Cine?

— Eu de unde să știu?... revoluționari mai duri, mai realiști... parcă așa se spune, nu? Eu am auzit de multe ori astfel de critici făcute lui El Che... idealist mic-burghez, așa-i spuneau, și multe alte lucruri de același fel. Odată nu m-am putut abține și l-am pocnit pe un individ care a spus cuvintele acestea, plin de dispreț. Am tăbărit pe el. Cred că aș fi fost în stare să-l ucid... pentru că în întâlnirea aceea numai eu știam cine era Che Guevara și nu puteam suporta să aud astfel de jigniri aduse de oameni care nu făcuseră nici a mia parte din ceea ce fusese capabil să facă El Che... Dar, cum ți-am spus, eu nu pot să-mi dau seama, nu sînt prea învățat... Cel care mi-a spus asta era comunist și îi studiase bine pe Marx și pe Lenin. Asta nu-i marxism-leninism, mi-a zis el. Tu ce crezi? Așa e?

Ca de obicei, Marcelo a întîrziat să răspundă:

— Eu nu sînt în măsură să vorbesc de marxism-leninism... Dar consider că El Che avea dreptate...

— Așa consider și eu. Pentru că, dacă luptam, era tocmai pentru ca să nu mai existe oameni în stare să tragă din umbră împotriva a doi tineri adormiți care mergeau la moarte fără să știe de ce. Așa spune și în *Jurnalul* lui. Ai citit?

— Da, am citit

— În *Jurnal* spune că n-a avut curajul să tragă. Dar tu știi că exact curajul era ceea ce nu-i lipsea lui Che Guevara. Altceva vrea să spună cu povestea asta în plus, cînd faci parte dintr-un grup de *guerrilleros* și te afli în adîncul pădurilor, trăiești sentimente pe care oamenii de la oraș nu le pot înțelege. Cînd l-au împușcat pe Turna în stomac, a trebuit să-l transportăm kilometri și kilometri, pînă la Piray, pentru ca Moro să-l poată opera. Dar Turna avea ficatul sfîrtecat și intestinele perforate de mai multe ori. Și n-am avut ce să-i facem. A fost o zi de mare durere pentru noi toți pentru că Turna era unul dintre tovarășii noștri cei mai veseli și mai supuși. În afară de asta, era un luptător cu un curaj deosebit. El Che îl iubea ca pe un copil, așa spune în *Jurnal*, și poate că el a suferit cel mai mult. Chiar dacă, după cum îi era obiceiul, a făcut totul ca să nu se vadă acest lucru. Cînd Turna a fost împușcat, a crezut că o să moară pe loc și ne-a dat ceasul ca să i-l dăm lui Che. Așa se obișnuia Comandantul urma să-l înmîneze sau, după caz, să facă să ajungă în mîinile soției sau mamei. Turna avea un copil pe care nu l-a cunoscut niciodată, pentru că se născuse cînd noi eram deja în munți. Che a hotărît să i se păstreze ceasul pentru cînd are să fie băiat mare.

Am patrulet timp de patru zile cu primul batalion din divizia a patra prin această pădure sălbatică, plină de șerpi boa, păianjeni giganți și jaguari. (Din reportajul lui Murray Sayle, corespondent de război la LONDON TIMES).

Septembrie a fost mai rău decât august. Am fost nevoiți să facem marșuri îngrozitoare, am pierdut oameni, am purtat multe bătălii și au început să ne lipsească pînă și cele mai indispensabile lucruri. Pe deasupra, ne-am dat seama că grupul lui Joaquin fusese decimat și nu avea să se mai întoarcă niciodată. Moro avea dureri insuportabile și Comandantului îi era din ce în ce mai rău, pentru că i se terminaseră dozele pentru astm. Continua să se ascundă ca să nu-l vedem în momentele cele mai grele. Primul nostru obiectiv era La Higuera. Dar știam cu toții că armata ne cunoștea poziția. Coco găsisese o telegramă în casa telegrafistului din Valle Grande, în care subprefectul îi anunța judecătorului prezența noastră. Cam pe la amiaza zilei de 26 mica noastră avangardă a încercat să ajungă la Jaguey. După o jumătate de oră, cînd noi, grupul din centru și cel din ariergardă, porniserăm în aceeași direcție, am auzit împușcături puternice aproape de La Higuera. Comandantul a ordonat imediat trecerea în defensivă pentru a aștepta avangarda sau ceea ce mai rămăsese din ea, pentru că nu aveam nici o îndoială: căzuseră într-o ambuscadă. Așa că am așteptat cu neliniște primele știri. Cel care a venit primul a fost Benigno, cu umărul perforat de un glonț. Lucrurile se petrecuseră în felul următor: mai întîi îl răniseră pe Coco. Benigno a alergat să-l salveze și, în timp ce îl țîra, i-a ajuns o rafală de mitralieră: pe Coco l-au ucis pe loc, iar un glonț, după ce trecuse prin el, l-a rănit pe Benigno. Ceilalți erau morți sau răniți. A fost o lovitură foarte grea, mai ales pentru Inti, căci pentru el Coco era mai mult decât un frate: împreună luptaseră, împreună stătuseră la închisoare și împreună intraseră în *guerrilla*. Într-o zi, ca să-ți faci o părere, în munte, sus, discutau despre moartea lui Ricardo și despre cît de mult suferise din această cauză fratele lui, Arturo. Coco i-a spus atunci lui Inti: n-aș vrea să te văd niciodată mort, pentru că nu știu cum o să mă comport. Din fericire, însă, știu că o să mor cel dintîi, așa i-a spus. Și, într-adevăr, așa a și fost. Coco era un tovarăș generos și de un foarte mare curaj, dar a plîns în ziua cînd l-au ucis pe Ricardo. Inti nu-l văzuse murind. El nu era un om care să plîngă, dar din ziua aceea a devenit mult mai tăcut.

Glasul lui Palito, pe măsură ce înainta în bilanțul acela de nenorociri, devenea tot mai stins, poticnindu-se la fiecare pas, ca și cînd ar fi suferit a doua oară aceeași durere în creștere a marșului micii sale trupe de condamnați.

S-a ridicat și a spus „mă duc la baie”. O făcea des, Marcelo știa foarte bine, rinichii lui Palito nu mai erau ca cei de om sănătos. Cînd s-a întors, s-a întins iarăși în pat și a continuat:

— Ambuscada din La Higuera a fost o lovitură teribilă. De fapt, a fost începutul sfîrșitului.

27 septembrie. — La orele 4 reîncepem marșul încercînd să găsim un loc pentru a putea urca, descoperindu-l abia pe la 7, dar nu pe partea pe care vroiam noi; în față se afla o creastă fără vegetație, în aparență inofensivă. Am urcat puțin mai sus, pentru a ne pune la adăpost de aviație într-o pădurice destul de rară și de aici am văzut că pe creastă exista un drum, însă n-a trecut nimic pe el în tot cursul zilei. Spre seară, un țăran și un soldat au urcat pînă la jumătatea crestei și și-au făcut puțin de lucru, fără să ne fi văzut. Ancieto tocmai se întorsese din cercetare și văzuse într-o casă din apropiere un grup numeros de soldați; acesta ar fi fost cel mai

bun drum pentru noi, dar nu-l mai puteam folosi. A doua zi, în zori, am văzut o coloană urcând creasta de alături și am putut distinge strălucirea în soare a obiectelor pe care le transportau. La amiază am auzit împușcături izolate și câteva rafale de mitralieră, iar puțin după aceea am deslușit și câteva glasuri strigînd „e aici”, „ieși de acolo”, „ai să ieși sau nu?”, toate însoțite de împușcături. Nu știm ce s-a întîmplat cu cel somat, dar am bănuț că ar putea să fie Camba. Ne-am pus în mișcare înainte de cãderea întunericului, încercînd să coborîm la rîu pe partea cealaltă, adăpostindu-ne într-un crîng mai des decît primul. A trebuit să cãutăm apã în același canion, pentru cã malul înalt ne tăia calea. Am aflat de la radio cã ne întîlniserăm cu compania lui Galindo și cã aveam trei morți care fuseseră transportați la V.G. pentru identificare. Din cîte se pare, Camba și Leon reușiseră să se salveze. Pierderile noastre sînt foarte mari de data aceasta. Cea mai grea dintre ele este cea a lui Coco, dar Miguel și Julio erau niște luptători minunați și valoarea umană a celor trei e de neînlocuit. Leon pîcta foarte frumos.

Altitudine, 1800 metri. (Din JURNALUL lui Che Guevara)

Comandantul cãuta o zonă unde terenul să ne fie mai puțin dezavantajos pînă cînd aveam să reușim să ne aprovizionăm cu alimente și să ne refacem forțele. Dar pentru aceasta trebuia să rupem două cercuri. Pe cel dintîi îl aveam aici, aproape, în fața ochilor. Cel de al doilea era mult mai mare și, așa cum aflaserăm de la radio, era plin cu soldați. Între ultimele zile din septembrie și primele din octombrie am rămas ascunși tot timpul zilei, deși mai făceam cîte o tentativă, încercînd să descoperim o ieșire. Nenorocirea e cã nu mai aveam apã. Doar o apã foarte amară, pe care ne-o procuram cu multe riscuri, în timpul nopții, ștergînd cu grijă urmele. Simțeam pașii soldaților din ce în ce mai aproape de noi și din ce în ce mai numeroși și mai bine echipați. Cînd făceam focul, aproape cã eram obligați să-l acoperim cu mantalele, ca să nu fim văzuți.

Se apreciază cã Comandantul Ernesto Che Guevara va fi prins dintr-un moment într-altul, fiind înconjurat de mai multe zile într-un cerc de fier. Pămîntul și înțepăturile de țînțari transformă în această zonă pielea oricãrei ființe omenești într-o adevărată mizerie. Vegetația de nepătruns, uscată și plină de spini, face imposibilă orice deplasare, chiar și în timpul zilei, putîndu-se înainta numai pe firul apelor, toate supravegheate cu mare atenție. E de necrezut cum reușesc guerrillierii să îndure cercul de sete, de foame și groază. „Omul ăsta nu mai iese viu de aici”, ne spune unul dintre ofițeri. (Din relatările unui corespondent de război.)

Așa am reușit să ajungem în 8 octombrie. Cu o zi mai înainte împlinisem unsprezece luni de *guerrilla*. Dimineața era foarte frig. Iar marșul era lent pentru cã Chino nu putea merge noaptea. Moro abia își țîra piciorul de durere, iar Comandantul suferea mult din pricina astmului și nu mai avea nici un fel de medicament. La 2 noaptea, am făcut un popas. Și ne-am continuat drumul începînd de la 4. Eram 17 oameni, mergînd printr-un întuneric de nepătruns, tăcuți și îngrijorați, prin canionul Yuro. Cînd a ieșit soarele, Comandantul a studiat situația, cãutînd o creastă de munte pe unde am fi putut ajunge la rîul San Lorenzo. Numai cã vîrfurile erau aproape pleșuve și ieșirea devenea imposibilă. Comandantul a hotărît atunci trimiterea a trei perechi de cercetași: una la dreapta, alta drept

înainte și cea de a treia la stînga S-au întors repede, confirmîndu-ne bănuiala că eram încercuiți din toate părțile. Nu puteam nici să ne întoarcem, pentru că drumul pe care-l străbătuserăm numai noaptea nu putea fi folosit în timpul zilei. Tot Comandantul a decis să ne ascundem în pereții laterali ai canionului și să amînăm orice înaintare sau altă acțiune atît cît ne-ar fi fost posibil, întrucît dacă nenorocirea ar fi început după orele 3, am fi putut rezista pînă la apusul soarelui, cînd ar fi existat o anume posibilitate de a ne salva

La orele 8 dimineața, un cetățean numit Victor s-a prezentat la postul militar din La Higuera pentru a ne informa că observase oameni necunoscuți mișcîndu-se prin crîngul din apropierea casei sale. Ofițerul i-a dat bani și imediat a transmis știrea către unitățile de Rangers care erau dispuse în zonă. Maiorul Miguel Ayoroa, comandantul companiilor de Rangers care operau în zonă, a ordonat prin radio blocarea ieșirilor din canioanele San Antonio, Yagüey și Yuro. Căpitanul Prado s-a deplasat cu un detașament pînă la canionul din Yuro și în punctul acesta, spre amiază, oamenii săi au luat contact cu guerrillierii. Doi soldați au murit la prima întîlnire. Impușcăturile au continuat în mod sporadic timp de trei ceasuri. Treptat, unitățile de Rangers au cîștigat teren, ajungînd la circa 70 de metri de dușman. La orele 15 și 30, guerrillierii au avut prima pierdere vizibili (Din comunicatul militar.)

A fost o mare nenorocire faptul că atacul a început la amiaza zilei, căci, așa cum ți-am spus, speranța lui El Che era să se producă cel mai devreme la orele 3. Am auzit țăcănitul mitralierelor care, spre norocul nostru, măturau drumul pe care-l străbătuserăm în timpul nopții. Se vede treaba că se așteptau să fim înapoi de unde ne aflam. Și asta ne-a permis să cîștigăm ceva timp. Comandantul a împărțit forțele în trei grupuri, stabilindu-se un loc unde să ne întîlnim la căderea nopții. Dar cînd grupul meu a ajuns în punctul acela, nu am găsit pe nimeni. Ne-am privit unii pe alții fără să ne vorbim și ne-am prăbușit de oboseală și neliniște, cu speranța, totuși că grupul în care mergea El Che, nereușind să ajungă în locul unde ne aflam noi, va fi optat pentru salvare spre rîul San Lorenzo.

Palito a tăcut în patul lui, trîntit pe spate, Marcelo își simțea pieptul apăsător de astm „De astmul meu”, s-a gîndit ca cineva care se trezește săvîrșind cea mai rușinoasă faptă din viața lui. După o lungă și teribilă tăcere a lui Palito, l-a auzit spunînd cu un glas aproape de neînțeles: „Nu știam că întregul grup fusese împușcat, iar Comandantul Che Guevara era rănit și prizonier și că foarte repede aveau să-l ucidă în modul cel mai...”, ultimul cuvînt Marcelo nereușind să-l audă bine. În noaptea aceea nu a mai vorbit nici unul.

Ne-am desfășurat forțele pentru a-i prinde pe guerrillieri în clește și imediat am trecut la asalt Primul dintre ei pe care l-am văzut era cel pe care mai apoi aveam să-l identificăm sub numele de Willy, urmat de cel care a fost identificat ca fiind El Che. Am deschis focul pe loc, rănindu-l pe El Che cu o rafală de mitralieră. Atunci, Willy și ceilalți au încercat să-l ia cu ei, în timp ce atacul continua. O altă rafală a smuls bascul Comandantului, rănindu-l în torace. În timp ce era acoperit de ceilalți tovarăși, Willy a reușit să-și ducă șeful pînă în apropierea unei coline, unde s-a întîlnit cu alți patru din Rangers-ii noștri. Willy ajunsese aici aproape fără să mai poată respira, cu trupul șefului său în spinare. Cînd s-a oprit să-și recapete

forțele și să-i dea un prim ajutor lui Guevara, soldații din ambuscadă i-au ordonat să se predea înainte de a-și fi putut pregăti armele, ai noștri au deschis focul. După aceea s-au dus la ei. El Che avea răni grave și nu putea să respire din pricina astmului. Atunci am transmis mesajul cifrat: „Salut, Saturno! Papă e cu noi.” (Raportul căpitanului Prado.)

Guevara a fost transportat într-o pătură de către patru soldați, pînă la Higuera, localitate aflată la mai mulți kilometri distanță de punctul în care fusese capturat. Aici, căpitanul Prado l-a predat pe prizonier colonelului Selich, comandantul zonei. S-a făcut un inventar al lucrurilor purtate de Guevara în raniță: două jurnale cu însemnări zilnice, un cod, o carte de însemnări cu mesaje cifrate, o carte cu poeme copiate de mîna de către El Che, un ceas și alte trei sau patru cărți. (Din comunicatul Armatei boliviene.)

Colonelul Selich a fost cel care a vorbit cu El Che. Atît noi, soldații răniți, cît și Guevara ne aflam într-un hangar. El se afla însă în partea opusă și nu înțelegeam bine ceea ce își spuneau, chiar dacă îl auzeam foarte clar pe colonel, pentru că țipa. Vorbea de America. Colonelul a stat mult cu Guevara, poate că preț de o oră, dacă nu și mai mult. Discutau despre ceva pe care colonelul vroia să-l afle, iar El Che refuza să i-l spună. Pînă în clipa în care El Che i-a dat un dos de palmă colonelului cu mîna dreaptă. Atunci colonelul s-a ridicat și a plecat. Maiorul Guzmán a vrut să-l transporte pe Guevara la spital cu un elicopter, dar colonelul s-a opus și am fost transportați numai noi. (Din declarația soldatului Gimenez.)

Îndată ce elicopterul s-a ridicat în aer și a plecat transportîndu-i pe soldații răniți și pe cei morți, durerile *guerrillero*-ului au început să crească. A șoptit ceva. M-am aplecat deasupra lui și am înțeles că spunea „mă simt foarte rău, vă rog faceți ceva să mă mai slăbească durerile”. Eu nu știam ce să fac, dar mi-a spus el însuși în ce fel de mișcări trebuia să-l ajut „Aici, în piept, vă rog”, mi-a spus. După aceea și-a petrecut întreaga noapte văitîndu-se. (Declarația locotenentului însărcinat cu paza prizonierului.)

El Che a fost dus împreună cu ceilalți prizonieri la o școală mică din La Higuera, rămînînd toată noaptea aceea într-una din sălile de clasă. (Din reportajul unui ziarist)

Iată-mă aici, lăsînd vastele-ntinderi: fără uitarea solitară

Duminică, 9 octombrie, la orele 2 după-amiază, președintelui Barrientos și generalului Ovando li s-a adus la cunoștință capturarea. A avut loc o ședință la cel mai înalt nivel. Au mai fost de față generalii Torres și Vázquez, cei care au prezentat propunerea să fie executat. Au tăcut, dar nu s-a opus nimeni. Puțin după aceea, generalul Ovando a transmis pentru Valle Grande următorul ordin: „Salutați-l pe papa”. Ordinul a fost recepționat în La Higuera de colonelul Miguel Ayoroa. L-a transmis mai departe locotenentului Perez iar acesta, la rîndul lui, subofițerului Mario Terán și sergentului Huaca Ucigașii și-au pregătit armele. În locul în care se afla El Che, zăcea, de asemenea legat, Willy, un alt *guerrillero*. Cînd Terán și-a făcut apariția, Willy l-a înjurat și atunci Terán l-a împușcat în cap. Huanca a făcut același lucru cu Reynaga, care se afla în sala de alături. Mario Terán a fost ales de destin pentru a-l ucide pe Comandantul Guevara îndată ce a ieșit din sala de clasă unde îl executase pe Willy, înfricoșat, s-a hotărît să schimbe arma cu una mai puternică. S-a îndreptat spre locul în

care se afla locotenentul Perez pentru a-i cere carabina M-2, care poate să tragă rafale în mod automat Terán e un om scund, mititel. (Versiunea lui Antonio Arguedas, ex-ministru de relații externe în guvernul Barrientos, comunicat agenției Prensa Latina)

Expus și pregătit pentru moarte:
priviți-mă, nefericirilor, sărbătorilor, definitiv învins.
Vîrste, zile, nori, ce-o să faceți cu mine!

Cînd am intrat în sala de clasă, El Che s-a ridicat și mi-a spus:
— Dumneata ai venit să mă ucizi.
Mi-a fost jenă și mi-am plecat fruntea fără să-i răspund
— Ce-au spus ceilalți? m-a întrebat el.
I-am răspuns că n-au spus nimic.
Nu aveam curajul să trag. În momentul acela l-am văzut pe El Che foarte mare, enorm. Ochii săi aveau o strălucire aparte, intensă. Mi s-a părut că se aruncă asupra mea și am amuțit
— Calmează-te, mi-a spus el. Și țintește bine.
spune-ne unde ai ascuns, oh! moartea aceasta că nimeni nu te-a putut vedea, imposibilă și tăcută.

Atunci am făcut un pas înapoi, spre ușă, am închis ochii și am tras prima rafală. El Che, cu picioarele sfărîmate, s-a prăbușit la pămînt, zvîrcolindu-se și pierzînd mult sînge. Mi-am venit în fire și am descărcat a doua rafală, care l-a nimerit într-un braț, în umăr și, în sfîrșit, în inimă (Declarația subofițerului Terán făcută lui Arguedas.)

Cadavrul lui El Che., cald încă, a fost tîrît pînă lîngă o targa, în locul de unde avea să fie luat cu elicopterul.

Pardoseala și pereții sălii de clasă au rămas plini cu pete de sînge, dar nici unul dintre soldați n-a vrut să-i spele. A făcut-o un preot german, care a șters petele în tăcere și a păstrat într-o batista gloanțele care trecuseră prin trupul lui Guevara.

Îndată ce a sosit elicopterul, targa a fost legată de una din tălpile acestuia. Trupul, purtînd încă scurta de *guerrillero*, era înfășurat într-un giulgiu. Eddy González, un cubanez care pe vremea lui Batista avusese un cabaret în Havana, s-a apropiat de elicopter și i-a dat o palmă comandantului mort peste chipul împietrit.

Ajuns la destinație cu elicopterul, trupul i-a fost pus pe o masă, cu capul atîrnînd în jos și pe spate, cu ochii deschiși. Aproape gol, întins pe rezervorul de apă al unui spălător, era fulgerat continuu de flash-urile fotografiilor.

Mîinile i-au fost tăiate cu securea pentru a împiedica orice identificare. De asemenea, trupul a fost mutilat în mai multe locuri. Carabina lui a fost luată de colonelul Anaya, iar ceasul a fost reținut de generalul Ovando. Unul dintre soldații care luaseră parte la acțiunea de capturare i-a scos ghetetele pe care i le făcuse unul dintre tovarășii săi pe cînd se aflau pe munte. Dar, cum erau distruse de purtare și umezeală, nu i-au servit la nimic. (Din relatările publicate în ziare.)

*Vor răsări flori și cuvinte și ceruri care să te amintească:
ploi precum aceasta, și vei trăi neschimbat
după cele împlinite.*

Dormi, liber de orice dușmănie, cu toată mîndria tristeții.

NU, SILVIA, SCRISORILE TALE NU MĂ PLICTISESC dar nu am timp și nici nu mă interesează să mă întîlnesc cu Araujo. Să se apuce să-l citească pe Hegel și va vedea că există un Hegel „marxist” și un altul „existențialist” și atunci are să înțeleagă de ce poate existențialismul de azi să întreprindă un dialog rodnic și integrator cu marxismul, cu condiția să lase deoparte amenințările și insultele.

Cît privește povestea cu „metafizicul”, e vorba de o altă acuzație tipică. Dar, ca să fim drepți cu prietenul tău, aici vina nu este a lui, ci chiar a marxismului. Acesta-i punctul în care eu însumi trebuie să mă despart de marxism și să-mi asum condiția de lepros cu clopoței, lucru care-i face pe copii să fugă de mine îndată ce mă apropii de ei.

Araujo nu caută să redescopere stigmatele precum acei vînători de vrăjitoare care încearcă să afle semnele diavolului în cutele cele mai ascunse. Dar eu ți-am spus că folosesc cuvîntul acesta pentru a mă referi la anumite probleme de azi ale condiției umane. Explicabilă prin aceea că dorința de absolut, voința de putere, impulsul de revoltă, neliniștea în fața singurătății și morții reprezintă astfel de probleme care nu sînt niște manifestări numai ale burgheziei putrede, întrucît îi pot ataca (și îi atacă) și pe locuitorii Uniunii Sovietice.

Totalitatea concretă a omului include aceste probleme. Și ea nu poate fi obținută decît prin artă în treacăt fie spus, acest lucru nu-l spun numai leproșii ca mine: îl susțin marxiști de talia lui Kosik. Toți filozofii, cînd au tratat absolutul, au fost nevoiți să , recurgă la o formă sau alta a mitului, ori a poeziei. Despre existențialiști nici nu are rost să mai vorbim. Dar chiar și în cazul filozofilor tradiționaliști: gîndește-te la miturile lui Platon și amintește-ți-l pe Hegel recurgînd la miturile lui Don Juan sau Faust pentru a face intuibilă drama conștiinței nefericite.

Sînt obosit, Silvia. Sînt orele 2 noaptea și mă simt foarte rău. Dacă reușesc să-mi scriu romanul cu tot tumultul acesta, atunci ai să poți intui ceva din *toată* realitatea mea: nu din cea pe care o vezi în amintitele discuții filozofice.

Vino mîine, dar fără Araujo.

A INTRAT CU SFIALĂ în marele amfiteatru al Canalului 13, dar Pipo, cu microfonul în mîna stîngă întinsă ca o aripă de fluture spre el, i-a rostit numele cu simpatie, cerînd publicului

APLAUZE, APLAUZE PUTERNICE!

și toți aplaudă și strigă. În clipa aceea, Pipo îl așază pe divan și, stînd în genunchi în fața sa, îl supune unui interogatoriu brutal, un fel de examen de psihanaliză pentru studenți mongoloizi, menționînd fapte la care Sábato trebuie să răspundă: un om care urcă o scară o umbrelă

o poșetă uriașă de damă

o locomotivă care urcă o pantă cu un efort neobișnuit un robinet prin care curge lapte

și ori de cîte ori răspunde corect, Pipo cere APLAUZE PUTERNICE și dublează premiul, pentru că de acuma programul se transformă doar în întrebări și răspunsuri. Sábato transpiră, e plin de broboane nu doar din

pricina căldurii reflectoarelor, ci și pentru că se află doar în chiloți, în fața a sute de persoane care îl cercetează cu multă atenție. Nu are timp nici să respire când începe reclama publicitară, rămânând în fața camerelor televiziunii în vreme ce i se explică poporului argentinian că Aurora Anticipă Viitorul, că nu trebuie să se îndoiască de beneficiul pe care îl are lucrând cu Banca Galicia, că trebuie să bea numai vin produs de specialiști, că e o prostie să-ți pierzi un logodnic sau locul de muncă numai din cauza mirosului urât al gurii, avînd la îndemînă produsul Bucol care nu numai că elimină germenii, ci îi și distruge AȘA (o lovitură de pumn uriaș peste un germen), că trebuie să-și facă toate cumpărăturile în Frávega pentru că Frávega îi dă totul, că Super-Lux este ultimul cuvînt și că Super compact este în măsură să păstreze orice (un elefant iese din frigider), că aceasta era ea (transpiră, se agită, nu are timp să vadă teleteatru, nici să se ducă la petreceri) pînă când a optat pentru Vero și că nu putea să ia parte la cocktailuri din cauza inexcuzabilei aplicații de Odorono (se arată de aproape forma în care transpirația evidentă de la subțiori îi îndepărtează pe prieteni) și că problemele lui de constipație au fost DEFINITIV rezolvate cu Pastilele Ross (familie veselă, dimineața) și siropul Waldorf care vă oferă 74 de metri de suavitate parfumată, toată tărășenia culminînd cu apariția a doi pitici îmbrăcați în bebeluși care intră într-o prăvălie de obiecte casnice, cerînd prin urlete un Drean! pe care tocmai l-a adus mămițica Sábado se simte din ce în ce mai rău, gîndindu-se că reflectoarele nu iartă nimic, exact în clipa în care intră Libertad Leblanc, pentru care Pipo cere APLAUZE PUTERNICE, după care țipă că așa cum a fost anunțat de către aceleași camere ale Canalului 13, de fiecare dată în Sîmbăta Circulară, va avea loc căsătoria lui Sábado cu faimoasa stea, în timp ce o apropie pe Libertad, trăgînd-o de mîină, cea care, din porunca amabilă dar țișată a lui Pipo trebuie să-l sărute pe Sábado în fața camerelor de luat vederi, lucru pe care îl face sub PUTERNICE ȘI SUSȚINUTE APLAUZE. Continuă după aceea o altă serie de reclame, în care se promovează avantajele definitive ale șampoanelor contra mătreței, deodorantelor care își păstrează mirosul timp de douăzeci și patru de ore, vinurilor seci și dulci, săpunurilor folosite de vedete, pastei de dinți, înghețatei, televizoarelor, hîrtiei igenice mai rezistente și absorbante ca oricare, țigărilor mai lungi decît cele cunoscute pînă acum, mașinilor de spălat și automobilelor. După care Pipo îl introduce în scenă, sub aplauze stinse, pe Jorge Luis Borges, cel care va fi nașul din această nuntă. Bastonul lui stîrnește un sentiment de simpatie, întărit de un mare cîine alb, dresat pentru a fi însoțitor și de Pipo Mancera, care subliniază SACRIFICIUL, pentru un om ca Borges, în condiția lui, pentru a participa la un program de televiziune. Bietul orb, rostește o grăsană surprinsă imediat de camere, dar Borges face un semn îngăduitor cu mîna, ca și când ar vrea să spună că nu trebuie să se exagereze prea mult Libertad Leblanc, cu o rochie neagră și un decolteu care-i ajunge pînă la buric, se așază lîngă Sábado, cel care, tot în chiloți, dar acum în picioare și strîngînd-o de braț pe vedetă, privește cu simpatie spre Borges, care înaintează nesigur spre centrul scenei. Moment în care Pipo rostește DOMNULE DIRECTOR, CAMERELE SÎNT LA DISPOZIȚIA DUMNEAVOASTRĂ!, consemn pentru a dezlănțui o altă serie de anunțuri publicitare, timp în care Sábado se gîndește: „atît el, cît și eu sîntem persoane publice”, și simte cum îl

năpădesc lacrimile.

A DESCHIS CARTEA ȘI I-A RECUNOSCUT SCRISUL, cu litera lui minusculă dar teribilă pe marginea albă a acelei cărți de ocultism: „Să treci prin zid!", sună ca un avertisment.

Va trebui să-l elibereze, chiar dacă ar fi să sară pe fața aceea ca un animal negru și înnebunit, direct din pîntecul acelei momii. Dar pentru ce să-l elibereze? Nu știa Vroia să-l liniștească pe R.? Era asemeni unei divinități teribile căreia trebuiau să i se aducă mereu sacrificii. Mereu nesătulă, pîndindu-i întotdeauna din întuneric. Incerca să-l uite, dar știa că se află aici, aproape. O combinație de poet, filozof și terorist Și ce sens aveau aceste cunoștințe atît de amestecate? Un anarhist aristocratic sau un reacționar care ura această civilizație, o civilizație care descoperă aspirina „pentru că nu era capabilă să suporte nici măcar durerile de cap".

Nu îl slăbea deloc. Nu putea să deschidă o carte fără să dea peste litera sa minusculă și odioasă. Intr-o zi, cînd l-a năpădit nostalgia anilor închinați matematicilor, a deschis o carte de Weyl despre teoria relativității: pe margine, alături de una din teoremele fundamentale, a dat peste comentariul lui: IDIOTII! Și nu-l interesa nici politica, nici revoluția socială, pe care le considera niște subrealități sau realități de gradul doi, cele care fac să existe ziaristica „Realul!", scria între ghilimele, cu un sarcastic semn de mirare. Realul nu erau umbrelele, lupta de clasă, zidăria, nici măcar Cordiliera Anzilor. Toate acestea erau forme ale fanteziei, iluzii ale unor nebuni mediocri. Singurul lucru real era legătura între om și zeitățile sale, între om și demonii săi. Ceea ce era adevărat era întotdeauna simbolic, iar realismul poeziei era singurul lucru valabil, chiar dacă ar fi fost ambiguu, ori tocmai de aceea: legăturile dintre oameni și zei erau întotdeauna greșite.

Proza nu era bună decît pentru întocmirea cărții de telefon, a unui prospect despre funcționarea unei mașini de spălat rufe sau pentru cronica unui consiliu de conducere.

Lumea aceasta se prăbușea acum, iar piticii alergau îngroziți printre șobolani și profesori, purtînd în mîini găleți de plastic pline cu gunoaie de plastic.

ERA AICI, cu impermeabilul ei colorat și decolorat de atîta purtare, cu capul întins înainte, peste ceașca de cafea, apropiindu-se de o realitate care se afla întotdeauna puțin mai departe de vederile ei. Miopia, lentilele groase și, în general, modul ei de a se comporta îl emoționau.

— Ai putea să-ți aranjezi puțin fața, s-a trezit spunînd fără să vrea

Ea și-a aplecat capul spre pămînt

Și-au băut cafeaua în tăcere. După aceea el i-a spus că e bine să facă puțină mișcare.

— Da, dar afară-i frig.

A luat-o de braț și au ieșit fără altă explicație.

Începuse toamna, o toamnă cu ploi mărunte, monotone și cu mult vînt. Au străbătut parcul pornind dinspre Belgrano, printre arbori melancolici, pînă au ajuns la o bancă de lemn așezată sub un uriaș eucalipt. Mesele de șah erau pustii.

— Vă plac parcurile, a zis ea
— Da Când eram tânăr veneam să citesc aici. Dar e bine să mergem, pentru că, într-adevăr, e frig.

Au înaintat pe sub platanii înalți, peste frunze uscate, aproape putrede. Când au ieșit din parc au luat-o pe Echeverria, către Primărie. El privea vitrinele de parcă ar fi vrut să cumpere totul. Silvia îi simțea frământarea oarecum sumbră și ermetică. În cele din urmă, și-a luat inima în dinți și l-a întrebat unde mergeau.

În nici un loc anume. Dar cuvintele lui nu păreau adevărate.

— Romanul ca poem metafizic, a murmurat el deodată. Poftim?

Nu, nimica Dar în adîncul lui continua să-și rumege gîndul: scriitorul ca încrucișare între realitatea cotidiană și fantezie, ca frontieră între lumină și tenebre. Iar aici, Schneider. Aici se afla, lîngă ușile unei lumi interzise.

— Biserica din Belgrano, a rostit ea

Da, Biserica din Belgrano. Sábato a cercetat-o încă o dată cu sacra lui bănuială și s-a gîndit la criptele din interior.

— Cunoșteai cafeneaua aceasta?

Au intrat în EPSILON și au luat ceva pentru a se încălzi. După aceea a luat-o iarăși de braț și au ieșit, traversînd Juramento, în timp ce îi arăta casa lui Larreta și îi spunea „Privește-o, chiar dacă ar fi numai o dată”.

Poftim?

Casa de acolo. I-a arătat-o din nou, iar ei i s-a părut că rîde: de ce?

— Să scăpăm o dată de infernul acesta, i-a spus el, grăbind pasul.

Au trecut dincolo de Primărie și au continuat să meargă pe Juramento, pînă cînd a început pavajul cel vechi, cu pietrele lui mari și cu misterul bătrînului cartier Belgrano. La colț cu strada Vidal s-a oprit să privească o clădire veche, rămășiță a unui conac de odinioară. O cerceta ca și cînd ar fi vrut s-o cumpere. Silvia a observat acest lucru, i l-a spus, iar el a surîs.

— Da, cam așa ceva

— Am citit undeva că obișnuiți să căutați case pentru roman. E adevărat? Și e neapărat nevoie de așa ceva?

A surîs iarăși, lăsînd întrebarea fără răspuns. Ca și cînd ar fi fost un regizor de film. La urma urmelor, de ce neapărat roman? Păreau niște personaje în căutarea unui autor, case în căutare de personaje care bat la ușile lor.

Clădirea de la colțul străzii Cramer fusese transformată într-un restaurant basc. Cerințele model

— Jură că n-ai să iei niciodată masa într-un restaurant ca acesta, i-a spus el cu o sobrietate aproape comică.

— Dar e adevărat că scrieți un roman?

— Un roman? Da... adică... nu știu ce să-ți spua Da, mă obsedează unele lucruri, dar totul e foarte dificil, sufăr mult din cauza acestor povești și în plus...

După cîțiva pași, a adăugat:

— Știi ce s-a întîmplat cu fizica la începutul acestui secol? S-a pus totul la îndoială. Adică, vreau să spun, principiile. Era ca o clădire care trosnea din toate părțile și trebuia revăzută temelia Și astfel, în loc să se facă fizică, s-a început să se mediteze asupra ei.

S-a rezemat de un zid și a rămas o clipă contemplînd restaurantul basc.

— Cu romanul s-a petrecut un lucru asemănător. S-a început cu

revizuirea temeliiilor. Nu întâmplător, pentru că romanul se naște o dată cu civilizația occidentală și parcurge întregul arc respectiv pînă cînd, în momentul acesta, se ajunge la prăbușire. Există o criză a romanului sau un roman al crizei? Cred că și una, și alta. Se cercetează esența, misiunea și valoarea lui. Numai că totul s-a făcut din afară. Au existat tentative de a face acest lucru din interior, dar ar trebui mers mai în adîncime. Un roman în care să se afle în joc romancierul însuși.

— Mi se pare că am citit așa ceva Nu există un romancier în CONTRAPUNCT?

— Da. Dar eu nu mă refer la asta Nu-i vorba de un scriitor în interiorul ficțiunii. Eu vorbesc de posibilitatea extremă; chiar autorul romanului respectiv să se afle în interiorul romanului său. Și nu ca un observator, nu ca reporter și nici ca martor.

— Și atunci, cum?

— Ca un personaj oarecare, în aceeași calitate cu toate celelalte personaje, cele care, totuși, ies din propriul său suflet. Ca un om înnebunit care ar conviețui cu propriile lui dedublări. Dar nu din spirit acrobatic, ferește-mă Doamne, ci pentru a vedea dacă măcar așa putem pătrunde mai mult în acest mare mister al ființei omenești.

A rămas pe gînduri, mergînd în tăcere. Da, da, acesta era drumul. Să pătrunzi în propriile tale tenebre.

Cum se spune, totul „îi stătea pe limbă”, și, totuși, exista o interdicție enigmatică, o poruncă secretă, o forță sacră și represivă care-l împiedica să vadă totul cu claritate. Trăia sub o revelație iminentă și, totodată, imposibilă Dar poate că această taină avea să i se dezlege pe măsură ce va înainta cu lucrul și, poate, va reuși s-o vadă în cele din urmă, sub lumina teribilă a unui soare nocturn, atunci cînd călătoria însăși va ajunge la capăt. Conduc de propriile lui fantasmă către un continent unde numai ele s-ar fi putut conduce. Și astfel, cu ochii închiși, simțea cum îl duc dintr-o dată pe marginea unui abis în a cărui adîncime se afla cheia care continua să-l îngrozească

Din Cramer merseseră pe Mendoza, fără de grabă, ajungînd pînă la întretăierea cu calea ferată. Sub amurg, colțul acela din oraș căpăta o melancolie funestă: maidanele, arborii, felinarul clătinat încontinuu de vîntul din sud-est, terasamentul, toate purtau în ele această tristețe amară, o mare părăsire punînd stăpînire pe împrejurimi. Sábato privea locul aproape fascinat S-a sprijinit de parapetul trotuarului, înregistrînd totul cu grijă, ca un recenzor. Dar cînd a trecut, gălăgios și cu toată viteza, trenul electric, melancolia s-a prăbușit brusc, ca un cortegiu funebru sub rafale de mitralieră.

Începea să plouă mărunț și frigul se făcea simțit

— E un loc frumos unde un tînăr se poate sinucide, a spus Sábato în șoaptă, ca și cînd ar fi vorbit numai pentru el.

Silvia l-a privit cu uimire.

— Nu-ți face griji, omule, a adăugat, surîzînd trist Un tînăr dintr-un roman, dintre aceia care caută absolutul și nu află decît gunoaie.

Ea a murmurat ceva neclar.

— Poftim?

Că îl urmărea gîndul sinuciderii, i-a spus fata Se gîndea la Castel...

Da, era adevărat.

— Dar, în cele din urmă, nu se sinucide, a spus el.

— De ce?

— Nu știu nici eu. Romancierul nu cunoaște „de ce”-urile personajelor sale. Eu am avut intenția să-l duc pe Martin pînă la sinucidere. Îți dai seama

— Poate că, în fond, nu erați de acord A părut să admită această posibilitate.

— Și personajul acesta..., a continuat Silvia, dar a tăcut, căindu-se.

— Cum ai spus?

— N-am spus nimic.

— Cum nu? Vorbește.

— Tînărul acesta, vreau să spun. Și locul de aici. E ceva la care vă gîndiți acum și aveți de gînd să scrieți?

Nu i-a răspuns imediat. A luat cîteva pietricele și le-a așezat pe pavaj, formînd litera R.

— Nu știu. În momentul acesta nu știu nimic, ori aproape nimic. Da, s-ar putea să scriu despre un astfel de tînăr, cineva care într-o zi are să vină pînă în locul acesta să se sinucidă Dar poate că ar fi mai bine...

Nu și-a terminat fraza S-a ridicat și i-a spus „să mergem”, ducînd-o pînă la gara Belgrano R.

— Eu trebuie să rămîn aici, i-a spus el

— O să vă mai revăd?

— Nu știu, Silvia Nu sînt în apele mele. Iartă-mă.

UN AVERTISMENT

Se pregătea să înceapă, introdusese hîrtia în mașina de scris, dar privirile continuau să înregistreze camera fără o țintă precisă S-a reîntors la mașină în mod mecanic: OLIVETTI, a citit PRAXIS 48. Borio, s-a gîndit cu simpatie. Și marele Agostino Rocca în sfîrșit, a părut hotărît să-i dea drumul și a scris: „Să nu uităm de sfaturile lui Fernando”. În clipa aceea i-au adus corespondența. S-a uitat la plicuri, oprindu-și atenția asupra unuia de format mare, trimis din Statele Unite de Lilia Strout, cu lucrarea ei, Despre Rău în EROI ȘI MORMINTE. Motto-ul era ales din Biblie (Ecl. 3, 22) și spunea: „Ceea ce este minunat pentru tine, nu cerceta: iar ceea ce este dincolo de puterile tale, nu căuta să afli”. A rămas pe gînduri. După aceea a scos hîrtia din mașina de scris.

UN INTERVIU

— Sînteți mulțumit cu ceea ce ați scris?

— Nu sînt o astfel de canalie.

— Cine este Ernesto Sábato?

— Cărțile mele au fost o încercare de a răspunde acestei întrebări. Eu nu vă oblig să le citiți, dar, dacă doriți să aflați răspunsul, va trebui s-o faceți.

— Ne-ați putea spune nouă, celor dintîi, la ce lucrați acum?

— La un roman.

— Are titlu?

— De obicei, titlul îl știu abia cînd am terminat de scris. În clipa de față am unele îndoieli. S-ar putea să se numească ÎNGERUL TENEBRELOR. Mai

sigur, ABADDON, EXTERMINATORUL.

— Ciudat, sînt titluri destul de înfricoșătoare, nu?

— Da

— Mi-ar face plăcere dacă ați putea să-mi răspundeți la cîteva întrebări: ce credeți despre *boom-ul* latino-american? Considerați că un scriitor trebuie să fie un om angajat? Ce sfaturi i-ați da unui tînăr care începe să scrie? Între ce ore scrieți? Preferați zilele cu soare sau pe cele înnourate? Vă identificați cu personajele dumneavoastră? Scrieți despre propriile dumneavoastră experiențe ori inventați? Ce credeți despre Borges? Un creator trebuie să aibă o libertate totală? Sînt folositoare congresele scriitorilor? Cum vă definiți stilul? Ce credeți despre avangardă?

— Uite, prietene, să ne lăsăm de prostii și, o dată pentru totdeauna, să spunem adevărul. Dar știi, tot adevărul. Vreau să spun că trebuie să vorbim despre catedrale și case de prostituție, despre speranță și lagăre de concentrare. Mie, cel puțin mie, nu-mi plac glumele pentru că o să mor.

Cel care crede că-i nemuritor, să-și permită luxul de a spune tîmpenii.

Eu nu: zilele mele sînt numărate (dar care om, domnule ziarist, nu are zilele numărate, spune-mi. Poți să mi-o spui cu mîna pe inimă?)

și vreau să-mi fac bilanțul
să văd ce rămîne din toate
(mătrăgună sau scribi)

și dacă e adevărat că zeii sînt mai valoroși
decît viermii

care se vor îngrașa în curînd cu rămășițele mele.

Eu nu știu, nu știu nimic (de ce trebuie să vă mint?),

nu sînt într-atît de arogant și nici de tont

încît să proclam superioritatea viermilor.

(Las asta în seama ateilor de mahala)

Vă mărturisesc că povestea mă impresionează
pentru că sicriul
dricul

și toate celelalte amănunte jalnice ale morții
sînt martorii nemijlociți ai precarității noastre.

Dar cine știe, cine ar putea să știe totul, domnule ziarist?

S-ar putea ca zeii să nu aibă bunăvoința de a se umili atît de mult

încît să apeleze la demagogie

pentru a ajunge să fie înțeleși în mod grosolan,

așa că ne așteaptă cu spectacolele lor sinistre

îndată ce s-a rostit și ultimul discurs funebru

iar solitarul nostru trup

a fost abandonat sie însuși pentru totdeauna

(rețineți, însă, abandonat cu adevărat, nu așa, cu aceste imperfecte, dorite și, în cele din urmă, inutile părăsiri pe care ni le impune viața)

și așteaptă atacul viermilor fără de număr.

Să vorbim, deci, fără teamă

dar și fără pretenții

în mod deschis și simplu

cu un anume simț al umorului
care să mascheze patetismului firesc al situației.
Să vorbim câte puțin despre toate.
Vreau să spun:
despre acești zei problematici
despre viermi atît de evidenți
despre chipurile schimbătoare ale omului
Nu știu mare lucru despre aceste ciudate probleme
dar ceea ce știu foarte bine
pentru că sînt lucruri trăite
și nu povești aflate din cărți
așa că pot să vorbesc despre dragoste sau despre teamă
precum un sfînt despre extazurile lui
sau un magician de teatru (întro- o întîlnire între prieteni, cu oameni de
toată încrederea)
despre trucurile sale.
Nu așteptați altceva de la mine
și nu mă criticați după aceea, nu fiți perversi, ce dracului!
Și nici meschini.
Vă avertizez; fiți mai modești
pentru că și dumneavoastră sînteți sortiți (tralala, tralala, tralala)
să hrăniți viennii menționați mai sus.
Așa că, exceptînd nebunii și zeii invizibili (poate, inexistenți),
toți ceilalți ar face bine să mă asculte, dacă nu cu respect, cu
condescendență.

— Mulți cititori se întrebă, domnule Săbato, cum a fost posibil ca
dumneavoastră să vă fi dedicat științelor fizico-matematice.

— Nimic mai ușor de explicat Cred că am spus undeva că m-am
îndepărtat de mișcarea stalinistă în 1935, la Bruxelles, rămînînd fără bani
și fără nici un act Guillermo Etchebehere m-a ajutat cum a putut, el era
troțkist și o vreme am putut să dorm în mansarda cunoscutei Ecole
Normale Supérieure, rue d'Ulm. Mi-a-mintesc de parcă ar fi azi. Avea un
pat mare, dar pe atunci nu avea și încălzire, iar eu intram pe fereastră la
zece noaptea și mă culcam fără griji în patul dublu al portarului, mare om,
însă iarna era îngrozitor de rece și, cum nu existau calorifere, puneam
peste noi câteva rînduri de ziare din L'HUMANITE și, ori de câte ori ne
întorceam de pe o parte pe alta, se auzea un foșnet puternic (îl mai aud și
acum), mă simțeam absolut gol și, nu o dată, mergînd pe malurile Senei,
m-am gîndit să mă sinucid, nu-ți vine să crezi, însă îmi era milă de bietul
Lehrmann, portarul alsacian, care-mi dădea mereu cîtiva franci să pot
mîncă un sandviș din acelea lungi și o cafea cu lapte, un adevărat lux, îți
dai seama, așa că am dus-o de azi pe mîine pînă cînd n-am mai putut
răbda și, într-una din zile, cu multă grijă, am furat din librăria Gilbert un
tratată de analiză matematică de Borel, pentru ca mai apoi, într-o cafenea,
uitîndu-mă peste el, în timp ce afară era ger, iar eu beam o cafea cu lapte,
să încep să mă gîndesc la cei care spun

că piața în care trăim
este formată dintr-o unică substanță
care se transformă în arbori, criminali și vîrfuri de munți,
încercînd să copieze un pietrificat muzeu

al ideilor.

Sîntem asigurați (de călătorii antici, de cercetătorii piramidelor, de indivizii care au văzut în vis și de cîțiva mistagogi) că e vorba de o înfricoșătoare colecție de obiecte de neclintit, statice: arbori nemuritori, tigri pietrificați, alături de triumphiuri și paralelipiede.

De asemenea, un om desăvîrșit,
format din cristalele veșniciei,
căruia în mod prostesc vor să i se asemene
(ca în desenul unui copil)
o grămadă de particule universale
care mai înainte erau soare, apă, bactracian,
foc și nor,
balegă de taur și cal,
mațe putrezite pe cîmpuri de bălăie.

În acest fel (continuă să ne explice acești călători, deși acum o fac cu o ușoară ironie în priviri), din acest amestec de murdării,
din gunoaie, pamînt și resturi de mîncare,
purificate cu apă și soare,
ferindu-le cu tot sufletul
de forțele sarcastice și batjocoritoare,
de marile puteri terestre
(fulgerul, uraganul, marea furtunoasă, lepra) se încearcă un jalnic simulacru

al omului de cristal.

Dar acesta, chiar dacă crește și prosperă (îi merge bine, nu?), dintr-o dată începe să șovăie,
să facă eforturi disperate
pentru ca în cele din urmă să moară,
caricatură ridicolă,
redevinind pămînt și balegă.

Nu ajunge nici măcar la demnitatea focului.

— Doriți să mai adăugați ceva la ceea ce ați spus pînă aici, domnule Sábato? O preferință din teatru sau din muzică? Ceva despre angajarea scriitorului?

— Nu, domnule, mulțumesc. Nu doresc să adaug nimic.

PÎNĂ CÎND, ÎN SFÎRȘIT, S-AU ÎNTÎLNIT

Se plimbau aproape de rîpele de lîngă Belgrano fără să-și vorbească. Ca întotdeauna cînd se afla cu Marcelo, se simțea jenat, confuz și nu știa prea bine ce să-i spună. Parcă ar fi vrut să se justifice în fața unui tribunal înțelegător, dar de necorupt Cineva definise spovedania drept un tribunal paradoxal care îl iartă pe cel care se acuză. În fața lui Marcelo se simțea slab, se acuza fără milă și, chiar dacă știa că va fi absolvit, sfîrșea prin a fi neîmpăcat cu el însuși.

S-au așezat să bea o cafea.

— Care este principala îndatorire a unui scriitor? I-a întrebat deodată, ca și cînd în loc de întrebare și-ar fi început apărarea

Tînărul l-a privit cu ochii lui pătrunzători.

— Mă refer la scriitorul de ficțiuni. Datoria lui nu-i nici mai mult, nici

mai puțin decît rostirea adevărului. Dar adevărul cu majusculă, Marcelo. Nu un adevăr dintre cele pe care le întîinim în fiecare zi în ziare. Și, mai ales, adevărul cel mai ascuns.

A așteptat părerea lui Marcelo. Dar acesta, simțindu-se așteptat, a roșit și, lăsîndu-și privirile în jos, a început sa amestece cu lingurița în ceașca de cafea

— Dar tu — a continuat S., aproape iritat — ți-ai petrecut viața citind numai cărți bune. Nu-i așa?

Tînărul a îngînat ceva

— Cum ai spus? Nu te aud bine, a insistat S., tot mai iritat în cele din urmă s-a auzit ceva care suna o afirmație. Și-atunci, de ce tăcea?

Marcelo și-a ridicat privirile cu sficiune și i-a spus cu voce scăzută că el nu îl acuza de absolut nimic, că nu împărtășea punctul de vedere al lui Araujo, considerînd că avea tot dreptul de pe lume să scrie ceea ce scria

— Dar și tu ești revoluționar, nu?

Marcelo l-a privit cîteva clipe nedumerit, apoi și-a lăsat iarăși privirile în pămînt, rușinat de o atît de mare considerație. Sábato l-a înțeles și s-a corectat: că sprijinea revoluția, vroia să spună. Da, credea că așa este, da... nu știa bine... Intr-un fel...

Puținele lui cuvinte erau însoțite mereu de adverbe care atenuau sau îi făceau verbele inofensive, ceea ce era ca și cum ar fi tăcut Altfel însă, timiditatea lui, dorința de a nu răni pe nimeni, l-ar fi împiedicat să deschidă gura în mod absolut

— Dar tu ai citit nu doar poemele de luptă ale lui Hernández. Le-ai citit și pe cele de moarte. Și ceea ce e și mai grav, îl admiri pe Rilke și mi se poare că te-am văzut chiar și cu o carte de Trakl. Nu era volumul lui Trakl, în germană, cel pe care-l aveai în DANDY?

A făcut un ușor gest afirmativ. I se părea o necuviință să vorbești despre astfel de lucruri în public. Toate cărțile pe care le purta cu el erau legate și îmbrăcate cu grijă.

Dintr-o dată, Sábato și-a dat seama că săvîrșea față de el un act de violare. Indurerat și cu un sentiment de culpabilitate, l-a văzut pe Marcelo scoțîndu-și inhalatorul împotriva astmului.

— Iartă-mă, Marcelo. De fapt, nu vroiam să spun asta Mă gîndeam...

Dar nu era așa Grav era că tocmai acest lucru dorise să-l spună. A rămas confuz și furios, dar nu față de tînăr, ci față de el însuși.

— Prietenul tău, a continuat după aceea, nedîndu-și seama că iarăși comitea o nefericită provocare.

Marcelo și-a ridicat ochii. Sînteți prieteni buni, nu?

— Da

— E muncitor?

I s-a părut că-l aude spunîndu-i că lucrase la FIAT.

— Locuiește cu tine în cameră, da?

Marcelo l-a privit de data aceasta cu multă atenție.

— Da Dar acest lucru nu-l știe nimeni.

— Bineînțeles, nici n-o să-l știe. Dar vezi, seamănă mult cu un prieten pe care l-a avut Bruno, cînd cu grevele din 1932. Carlos.

Marcelo s-a folosit de inhalator, strîngînd de cîteva ori de para de cauciuc. Mîinile îi tremurau.

Sábato s-a simțit vinovat de această scenă și, făcînd un efort s-o

șteargă din priviri, a început să vorbească despre filmele lui Chaplin pe care le văzuse în San Martfa Marcelo s-a liniștit, ca cineva care era gata să fie dezbrăcat de un nebun în piața publică, iar după aceea vede cum nebunul se retrage. A fost însă ceva trecător.

— Omul este o ființă duală, a spus Sábato. Dual în mod tragic. Și ceea ce e grav și stupid e că de la Socrate pînă acum s-a încercat să i se interzică numai partea întunecată. Filozofii iluminiști au scos subconștientul pe ușă, lovindu-l cu picioarele. Și el a revenit, intrînd pe fereastră. Aceste puteri sînt invincibile. De aceea, cînd au încercat să-l distrugă, s-a chircit și s-a revoltat cu o și mai puternică violență și perversitate. Vezi Franța rațiunii pure. I-a dat pe cei mai vajnici revoltați din lume. De la de Sade pînă la Rimbaud și Genet

A tăcut, cercetîndu-l.

— Bineînțeles, în ziua aceea nu puteam să spun lucrurile acestea Mi s-a părut că prietenul tău... În sfîrșit... cum să-ți spun... Uneori mi-e greu să spun anumite lucruri în fața cuiva care...

Marcelo își cobora privirile.

— De aceea vorbeam despre îndatorirea scriitorului E vorba de misiunea romanului. Să ne gîndim la Voltaire. Un campion al timpurilor moderne. Cred și eu. Ajunge să citești CANDID ca să-ți dai seama de ceea ce există sub această crustă a gîndirii iluministe.

Sábato a rîs, dar nu era un rîs sănătos.

— Iar celălalt e și mai grotesc. Insuși directorul Enciclopediei. Ce părere ai? Ai citit LE NEVEU, nu?

Marcelo a făcut un gest negativ.

— Ar trebui să-l citești. Știi că Marx l-a elogiât? Bineînțeles, cred că dintr-alte motive. Dar, în sfîrșit, n-are importanță. De aceea îți spuneam că au intrat pe fereastră. Nu-i o întîmplare faptul că afirmarea romanului coincide cu afirmarea timpurilor moderne. Unde puteau să se refugieze Furiile? Se vorbește mult despre Omul Nou, cu majuscule. Dar nu-l vom putea crea dacă nu-l reintegrăm. Pentru că acum este dezintegrat de această civilizație raționalistă și de tehnica plasticului și a computerelor. Marile civilizații primitive adorau forțele nevăzute.

Se întuneca și Marcelo se simțea ușurat de lipsa de lumină.

— Civilizația noastră este bolnavă. Nu-i vorba numai de faptul că există exploatare și mizerie. Există și o sărăcie spirituală, Marcelo. Și sînt sigur că tu trebuie să fii de acord cu mine. Nu-i vorba să facem ca toată lumea să aibă frigidere electrice. E vorba de crearea unui om adevărat Și, între timp, datoria scriitorului este să spună adevărul și nu să ajute la degradarea sa prin minciună.

Marcelo nu intervenea deloc în discuție și S. se simțea din ce în ce mai jenat și mai incomod.

Teoretic înțelegea foarte bine situația, dar partea sa moralistă și chiar burgheză îl chinuia: bieții orbi! Astfel de lucruri. Și ce vroia? Ca Marcelo să-l aplaude pentru că scria despre tot felul de orori? În același timp, în ciuda politeții și sficiunii sale, știa că Marcelo credea cu fermitate în anume lucruri și că nimeni nu era în stare să-i smulgă o opinie în care să nu creadă. Ori poate că era vorba de această cinste primordială, cea care-l făcea să-i dea ocol, încercînd în acest fel să obțină o anume aprobare?

S-a simțit rău, și-a cerut scuze și a plecat A luat-o pe Echeverría,

trezindu-se brusc înaintea bisericii Preacuratei Fecioare. I se mai distingeau turlele proiectate pe cerul cenușiu. Ploua mărunț și era frig. Ce căuta aici, ca un prost? Orbii, s-a gândit el, cercetînd dimensiunile impresionante ale bisericii, imaginîndu-și criptele și tunelurile secrete. Ca și cînd obsesiile lui întunecate l-ar fi condus pînă aici, la simbolul neliniștii. Se simțea într-adevăr rău, era agitat și nu știa ce să facă. Brusc, i-a venit gîndul că nu se purtase corect cu prietenul său, că se despărțise de el în mod stupid, pe neașteptate, ceea ce l-ar fi putut răni. S-a ridicat de pe banca pe care tocmai se așezase și s-a reîntors la cafenea. Se aprinseseră luminile. Și, din fericire, Marcelo nu plecase. L-a văzut din spate, scriind ceva pe un petec de hîrtie. Dacă s-ar fi gîndit mai bine, se analiza el după aceea, nu s-ar fi apropiat de el atît de tăcut Cînd l-a descoperit, Marcelo a ascuns petecul de hîrtie, îndoindu-l grăbit sub palmă, și a roșit „Un poem”, a gîndit Sábato, rușinîndu-se de apariția sa. S-a făcut că nu observase nimic și i-a spus, lăsînd impresia că de fapt își continua discuția de unde o lăsase:

— Vezi, m-am întors pentru că mi se pare că ți-am spus altceva decît ceea ce vroiam să-ți spun... Știi... lucruri la care... Vreau să-ți cer o favoare.

Înclinîndu-se înainte și, venindu-și în fire, tînărul a așteptat cu politețe s-audă ce i se cerea Sábato s-a înfuriat

— Nu-ți dai seama? Nici n-am apucat să deschid gura și te și pregătești cu atîta respect să ascuți ce urmează să-ți spun. Era exact această favoare cea pe care vroiam să ți-o cer. Să nu mai fii așa. Cel puțin față de mine. Te cunosc de cînd te-ai născut Să-mi pui în discuție cele ce-ți spun, să-ți exprimi rezervele pe care le ai. Ce dracului... Nu știu... Ești una din puținele persoane care... Și atunci...

Chipul lui Marcelo, deși nu foarte vizibil, exprima un fel de preocupare foarte serioasă și foarte atentă.

— Dar știți foarte bine că eu..., a îngînat el.

Sábato l-a apucat de braț pe negîndite, dar cu delicatețea cu care se apucă un rănit

— Marcelo, am nevoie...

Dar n-a continuat, și dialogul a părut să se întrerupă definitiv. Marcelo a privit capul lui Sábato aplecîndu-se deasupra mesei și, considerînd că era rîndul lui să-l ajute, i-a spus:

— Vedeți, eu sînt de acord... Cum să vă spun... adică... În general... desigur că...

Sábato și-a ridicat capul, cercetîndu-l cu atenție și plictiseală totodată.

— Vezi? Întotdeauna se întîmplă la fel.

A fost rîndul lui Marcelo să-și plece fruntea Iar Sábato s-a gîndit „n-are nici un sens”. Și totuși, simțea nevoia să stea de vorbă cu el.

— Bineînțeles, îmi dau seama că exagerez totul. Sînt un exagerat Mi-am cheltuit viața trecînd dintr-o extremă într-alta, greșind din cauza furiei mele. M-a pasionat arta și din cauza asta am studiat matematica Și cînd am ajuns la ultimul amănunt, am părăsit-o, ca de obicei, cu furie. Același lucru s-a petrecut cu marxismul și cu suprarealismul. Adică, vezi... A părăsi e un fel de a spune. Dacă unul a iubit cu adevărat ceva, întotdeauna rămîn urme din această pasiune. În unele cuvinte, în unele gesturi, în vise. Mai ales în vise... Revedem chipuri pe care le credeam uitate pentru

totdeauna... Da, sînt un exagerat, Marcelo... Am spus într-o zi că poeții se află întotdeauna de partea demonului, chiar dacă uneori nu o știu, și am observat că tu nu erai de acord... Exagerarea aceasta aparține lui Blake, dar asta n-are importanță, eu o repet mereu și cred că nu-i o întîmplare. De asemenea, ți-am spus că din această pricină ne fascinează infernul lui Dante, în timp ce paradisul ne plictisește. Și că păcatul și condamnarea lui l-au inspirat pe Milton, în vreme ce paradisul i-a secătuit orice impuls creator... Da, mie îmi este clar acest lucru, aceștia sînt demonii lui Tolstoi, Dostoievski, Stendhal, Thomas Mann, Musil, Proust. Cel puțin pentru acest gen de oameni adevărul nu poate fi altul. De aceea ei sînt niște revoltați, dar foarte rar sînt revoluționari în sensul marxist al cuvîntului. Și această îngrozitoare condiție, pentru că este o îngrozitoare condiție, știu asta, nu-i face apți pentru o societate bine stabilită, chiar dacă ar fi chiar cea pe care o visează marxiștii. Ca revoltați, poate că sînt folositori numai în etapa romantică. Dar după aceea... Amintește-ți de Maiakovski. De Esenin... Dar nu asta vroiam să-ți spun. Cred că vroiam să-ți spun că nu trebuie să taci, că nu trebuie să accepți exagerările, nici brutalitățile mele, mania aceasta a mea de a-mi alege exemplele care îmi justifică obsesiile... Eu știu că, îndată ce ți-am vorbit, te gîndești la Miguel Hernández, cel care, chiar dacă era obsedat de ideea morții, multe dintre poemele sale avînd un conținut metafizic, nu este un stăpînit de demoni, precum poate să fie, să zicem, Genet și aveai toată dreptatea de pe lumea asta să te gîndești nu exagera, Ernesto, nu-i întotdeauna la fel, poate să existe un mare poet care să nu se afle în banda demonilor... Și există alții care pot fi dionisiaci, euforici și care se pot simți în armonie cu cosmosul... și unii pictori...

A tăcut Iarăși era nemulțumit de el însuși, de data aceasta simțind că, într-un anume fel, mințea Dezgustat peste măsură, s-a ridicat și s-a îndreptat spre ieșire.

PAȘII L-AU PURTAT IARĂȘI CĂTRE PIAȚĂ și, așezîndu-se pe una din bănci, a contemplat volumul circular al bisericii ridicat spre cerul înnourat și ploios. Și-l închipuia pe Fernando, spre dimineață, dînd tîrcoale intrării aceleia spre lumea interzisă și, în cele din urmă, pătrunzînd în universal subteran.

Criptele. Orbii.

Von Arnim, și-a amintit el: sîntem alcătuiți din multe spirite care ne pîndesc în vise, rostind amenințări greu de înțeles, ne avertizează că sînt greu de înțeles, ne terorizează. Cum pot fi atît de străine de noi încît sînt în stare să ne terorizeze? Oare nu ies din propriul nostru suflet? Și atunci, ce înseamnă „noi”? Și, cu toate acestea, fascinația care ne face să le evocăm, să le implorăm, știind că ne pot aduce spaima și pedeapsa.

Nu, nu reușea să-și amintească bine de von Arnim. Ceva care ne-ar spiona dintr-o lume superioară, ființe invizibile, perceptibile numai de imaginația poetică. Clarviziunea

Dar dacă acești monștri invizibili, o dată chemați, se aruncă asupra noastră și nu-i putem stăpîni? Ori poate că implorarea noastră nu este cea exactă și nu poate deschide porțile iadului: sau este exactă și în acest caz ne asumăm riscul nebuniei sau pe cel al morții.

Și ce i se întîmpla lui von Arnim cu scrupulele lui morale? Și lui Tolstoi?

Mereu aceeași poveste. Dar ceea ce spunea, asta e, ceea ce spunea. Credința creatorului în ceva încă necreat, în ceva care trebuie scos la lumină după ce se va fi cufundat în abis, vînzîndu-și inima caosului, era o credință sacră? Da, trebuia să fie. Și nimeni nu avea dreptul s-o conteste. Era îndeajuns pedeapsa pe care și-o impusese singur, înaintînd spre o astfel de oroare.

Vîntul aducea pe aripile lui o ploaie mărunță și rece.

Și atunci a fost cînd a văzut-o pășind ca o somnambulă prin mijlocul pieții, îndreptîndu-se spre una din intrările acelea vechi din apropiere de EPSILON. Cum să n-o fi recunoscut? Înaltă, cu părul ei negru și cu mersul acela A alergat spre ea vrăjit, a luat-o în brațe și i-a spus (a țipat) *Alejandra*. Dar ea l-a privit doar, cu ochii ei de un verde cenușiu, cu buzele strînse. Din dispreț, din dezgust?

Sábato și-a lăsat mîinile să-i cadă pe lîngă trup, iar ea s-a îndepărtat fără a privi înapoi. A intrat în casa aceea pe care el o cunoștea atît de bine și a închis ușa

ÎN ZILELE ACELEA L-A CĂUTAT MEME VARELA

O ședință, i-a spus, vineri după zece seara, cu Daneri. Să mai vină cu cineva bun pentru așa ceva, să se adune mai multă energie. I l-a propus pe Alonso.

— Alonso?

Nu-l cunoștea, dar i s-a părut minunat l-a mai propus-o pe Use Miiller. Excelent, o știa după nume, excelent Brusc însă, lui Sábato i s-a părut grotesc modul de a aduna la un loc atîți prezicători, atîtea persoane cu o trăsătură excepțională: toți aveau un picior de lemn, toți avea un ochi de sticlă și toți erau stîngaci. Nu, i-l numise pe Alonso, dar acum, aducîndu-și aminte, credea că se afla în Brazilia. N-are importanță, e bine și așa, să vină cu lise Miiller.

L-a mai adus și pe Beto. Ca și cînd ar fi fost vorba de conservatorul Arhivei de Greutăți și Măsuri din Paris. Nu vroia să se lase înșelat de senzații, nici de experimente îndoielnice.

La puțin timp după aceea a sosit Daneri, în costumul lui albastru și ochelari cu ramă ostentativ groasă și neagră care-i sublinia fața lăptoasă și chelia în formă de ou cu vîrfurile în sus. Era ușor monstruos: o aluniță ectoplasmatică. Un animal de pe o planetă fără soare, care părea să fi fost schimbat de obiceiurile noastre pentru ca să-l cunoască Pămîntul. Cineva care părea să fi trăit întotdeauna în întuneric, sub tuburi de neon. Carnea lui trebuie că era moale ca slămina fiartă. Scheletul trebuie că îi era cartilaginos ca cel al animalelor inferioare. Va fi răsărit din vreun planetoid transuranian, unde razele de soare ajung doar ca o amintire? Sau după ce desfundaseră un canal, întîlnindu-l după mulți ani de reclusiune, atît de alb, cu surîsul lui de melc fără cochilie.

A sosit de asemenea Margot Grimaux, cu ochelarii ei fumurii pe care nu și-i scotea niciodată, cu sprîncenele în două ape, ca o persoană care trecuse prin tot felul de morți, holere, operații de matrice, deportări, fibroame; dornică să comunice cu cineva dintr-o altă lume sau dintr-o lume tragic înstrăinată. Cu unul din fii sau cu un amant?

Mai întîi, s-a stabilit dialogul tehnic dintre lise și Daneri, precum în

congresele acestea de specialitate (filologie, botanică, otorinolaringologie) cu limbajul lor atît de criptic. Persoane care nu se cunoscuseră mai înainte, dar se ştiau din revistele din domeniu. Prieteni comuni? Mr. Luck, bineînţeles.

După aceea a început turnirul. Fiecare a povestit o experienţă de a sa, aportul adus în materie (cu cuvinte de specialitate), vise, clarviziuni, şedinţe memorabile.

Meme:

Cînd era mică mergea la o şcoală englezească. La o oră de istorie a spus că nu ştiu ce se întîmplase pe cea de a doua treaptă a scării închisorii în care se aflase Măria Antoaneta La sfîrşitul orei, profesorul a chemat-o la el şi a întrebat-o de unde ştia acest amănunt, amănunt precis care nu fusese consemnat decît într-o Enciclopedie pe care Meme n-o văzuse niciodată. Povestirea a fost urmărită cu multă atenţie, iar la sfîrşit s-a convenit că acest fapt nu putea fi explicat decît prin aceea că Măria Antoaneta se reîncarnase în Meme.

Lise Müller:

În timpul verii se reunea de fiecare dată cu un grup de prieteni în casa ei din Mar del Plata, pentru a face şedinţe cu o femeie extraordinară care se numea Maneta. Nu auziseră de ea? Nu, adică da, Meme părea să fi auzit. Era așa şi așa. Nu, era așa şi nu așa. Perfect, oricum ar fi fost, Marieta Fidalgo era o fiinţă *cu adevărat* senzaţională. Odată, cînd se apropiau zorile şi făcuseră ore în şir tot felul de încercări fără succes, se simţeau cu toţii sfîrşiţi. Aşa că pe la trei s-a trîntit care pe unde a apucat, ca să doarmă. Cînd, deodată, s-a auzit o lovitură puternică şi măsuţa a fost aruncată într-un colţ.

Daneri a aprobat întîmplarea cu placiditate academică şi surîs de broască albinoasă: binevoitor membru al Academiei de Litere căruia, într-o adunare de învăţătoare pensionare, i se povestesc năzbîtiile elevilor atunci cînd e vorba de folosirea literei Z sau despre prepoziţie.

— Asta e, așa se întîmplă — comenta Daneri cu bonomie şi aluniţă. Cercetat mai de aproape, era posibil să i se descopere un firişor de bale lăptoase ieşindu-i pe la cheutoarea gurii.

Un caz de contribuţie amintit de Meme: o hîrtie cade de pe masă, iar ginerele ei, Conito, care lua parte la totul cu scepticismul clasic al intrușilor pregătiți pentru orice, s-a aplecat şi a ridicat-o, surizînd. Batjocoritor. Dar, văzînd scriitura, a rămas mut. Ce se întîmplase? Era scrisul tatălui său mort. Era o scrisoare pentru el.

S-a vorbit despre mesaje în greacă, arabă şi chiar în ţigănească, transmise de mediumuri care nu cunoşteau aceste limbi.

S-a dat o pauză de o jumătate de oră.

După aceea au continuat experienţele. S-a auzit o lovitură, atenţia tuturor a sporit şi s-au primit mesaje de la mai multe persoane, dar fără de adresă.

— Asta-i pentru tine — i-a spus Meme lui Margot Grimaux, care continua să rămînă tristă şi tăcută, cu sprîncenele încruntate.

Ea a ascultat mesajul cu atenţie, s-a străduit să-l descifreze, dar nu a ajuns la nimic clar. Un bărbat care înota pe mare? Agitată, Meme a întrebat-o dacă nu putea fi vorba de Bernasconi, dar Margot a negat așa ceva cu un gest categoric. Cu toate acestea, s-a insistat asupra descifrării

mesajului, însă nu s-a ajuns la nici un rezultat

Mai apoi s-au petrecut câteva lucruri arbitrare, unele chiar absurde, precum un joc de glume care foloseau cuvinte ca pli și pla.

— Sînt bancuri — a spus Daneri. E ceva obișnuit.

— Dar nu în noaptea asta — a zis Meme, cu o anume resemnare.

Atunci au început să converseze la întâmplare, s-au spus anecdote, s-au menționat cazuri celebre, atitudini neobișnuite sau răzbunătoare din partea spiritelor. Își amintea cineva ce-i spusese Mr. Luck doctorului Alfredo Palacios? Măcar în parte. Lui Carlitos Colautti îi prezisese că se va căsători curînd, la cei patruzeci și cinci de ani ai săi. Extraordinar, dacă se avea în vedere faptul că în momentul acela trecuse cu puțin peste douăzeci de ani și mereu era pe punctul de a se căsători cu cineva Și așa mai departe.

Cînd s-au aflat în stradă, Beto i-a mărturisit uimirea pentru interesul și atenția sa

— Astfel de circuri merită — a spus el, scrutîndu-l cu toată rigoarea
Nu i-a răspuns.

— Nu o să-mi spui că tu crezi în astfel de tîmpenii.

Sábato și-a dat seama că ar trebui să-i răspundă ceva, dar nu a știut ce. Pînă cînd l-a întrebat dacă văzuse BEBELUȘUL LUI ROSEMARIE

— Și ce-i cu asta?

— Nimic. Ți-o spun doar așa, ca să știi. Lumea e plină de șarlatani și de bătrâni săraci gata să creadă orice, de snobi și de mincinoși vicleni. Dar asta nu dovedește că forțele oculte nu ar exista E o lume teribil de periculoasă, mult mai teribilă și mai periculoasă decît își poate imagina cineva

— Și ce are toată povestea asta cu Polanski?

— Credeam că-ți face plăcere. Ai văzut ce i s-a întîmplat Beto a tăcut, dar Sábato putea să-i ghicească în întuneric expresia de oboseală și plictis.

— Înțelege-mă, Beto. E ca un carnaval sinistru: chiar și monștrii pot să se îmbrace în nevinovate paiețe.

AMĂNUNTE CARE TREBUIE AVUTE ÎN VEDERE

Isaac cel Orb este părintele Cabalei moderne. Locuia undeva, în partea de sud-est a Franței, în secolul al XIII-lea, Isaac „Orbul”!

Simboluri, litere și cifre. Izvorăsc din magia antică, de la gnostici și din Apocalipsa după Sfântul Ioan.

Numărul 3 în Dante. Există 33 de cânturi. Există 9 ceasuri, împărțite în trei categorii de câte 3. S-a inspirat din CĂLĂTORIA NOCTURNĂ a cabalistului Mohiddin Ibn Arabi? A avut vreo legătură cu Isaac cel Orb?

Un lanț nesfârșit de inițiați, începând din antichitate pînă la dezintegrarea atomului. Newton aparține acestui lanț și ceea ce mărturisește în scrierile sale e abia suprafața din ceea ce știa. „Acest mod de impregnare a mercurului” — scrie el — „a fost păstrat în mare taină de cei care îl cunoșteau și reprezintă, probabil, cheia spre ceva mult mai nobil [decît fabricarea aurului , ceva care nu poate să fie comunicat fără ca lumea să-și asume un pericol imens.”

De aici limbajul ambiguu al alchimiștilor. Simboluri pentru inițiați.

ALT AMĂNUNT CARE TREBUIE AVUT ÎN VEDERE (Jean Wier, DE PRAESTIGIIS, 1568)

Demonii Subterani reprezintă a cincea specie de demoni, locuiesc în grote și caverne, aliați sau dușmani ai celor ce sapă fântâni și ai căutătorilor de tezaure ascunse în adâncurile pământului, gata oricând să asigure ruina omului prin crăpături și abisuri, prin erupții sau prăbușiri.

Lucifugii, cei care fug de lumină, sînt cea de a șasea și ultima specie. Nu se pot întrupa decît în timp de noapte. Între ei, Leonard este marele maestru al orgiilor sabatice și al magiei negre; și Astaroth, cel care cunoaște trecutul și viitorul, este unul din cei Șapte Prinți Infernali care s-au prezentat în fața doctorului Faust.

ANUMITE ÎNTÎMPLĂRI PETRECUTE LA PARIS PRIN 1938

Cred că ți-am spus cândva că apariția romanului EROI ȘI MORMINTE a dezlănțuit dintr-o dată marile puteri. Ele începură ansă să se manifeste cu mulți ani mai înainte, deși într-un mod mai disimulat și mai insidios și tocmai de aceea mai de temut în război te poți apăra pentru că dușmanul se află în fața ta și poartă altfel de uniformă. Dar cum să te aperi cînd el se află în mijlocul nostru și poartă aceleași haine? Sau cînd nici nu știm că a izbucnit războiul, iar un dușman foarte periculos ne minează teritoriul? Dacă în 1938 aș fi fost conștient de o astfel de mobilizare secretă, poate că aș fi reușit să mă apăr cu destul succes. Numai că n-am observat semnele de început, pentru că, atunci cînd e pace, nimeni nu se uită la un turist care fotografiază un pod. Ernesto Bonasso tocmai mă prezentase lui Domfnguez, spunîndu-mi că acesta era pictorul care îi scosese un ochi lui Victor Brauner. Amănunt îngrozitor și semnificativ, dar care nu mi-a sugerat nimic despre viitor. Al doilea semn, poate cel mai rău, a fost apariția din umbră a lui R. Bineînțeles, era un semn din punctul de vedere al întîmplărilor posterioare. Cred că dacă ne-am cunoaște viitorul, în fiecare clipă am vedea cum răsar ici-colo mici amănunte care ni-l anunță și chiar ni-l prefigurează. Cum însă nu-l cunoaștem, ni se par lucruri întîmplătoare, amănunte fără nici o semnificație. Gîndește-te la teribila semnificație pe care ar fi avut-o pentru cineva care și-ar fi cunoscut sfîrșitul său apocaliptic simpla apariție într-o berărie din München a unui caporal cu mustați a la Chaplin și cu priviri halucinante.

Abia acum înțeleg că nu întîmplător, exact în perioada aceea, începeam să părăsesc știința Știința care este izvorul luminii!

Lucram în laboratoarele Curie ca un preot care renunțase la credință, dar continua să-și țină slujbele în mod mecanic, neliniștit uneori din cauza neverosimilității.

— Văd că ești destul de neatent, îmi spunea Goldstein, măsurîndu-mă cu privirile pătrunzătoare și îndrăznețe cu care un bun prieten al preotului, cu rigoare teologică, l-ar fi studiat în timpul celebrării mesei.

— Nu mă simt prea bine, îi spuneam eu. Absolut deloc. Ceea ce, într-un anume fel, era adevărat și astfel, într-o zi, am ajuns pînă acolo încît am manipulat cu neatentie actiniul, din cauza căruia, mulți ani după aceea, am purtat ca pe un stigmat pe deget semnul acela mic, atît de periculos.

Am început să beau, descoperind o tristă și amară voluptate în aburii

alcoolului.

Într-o zi deprimantă de iarnă, mergeam pe strada Saint-Jacques, îndreptându-mă spre pensiunea unde locuiam, și am intrat într-un bistrou să beau vin fiert. Am căutat un colț mai retras, pentru că începusem să fug de lume și pentru că lumina mi-a făcut întotdeauna rău (abia acum am observat acest lucru, deși îl suport de toată viața), pregătit să mă predau viciului solitar care consta în a rumega fragmente de idei și senzații pe măsură ce alcoolul își făcea efectul. Eram destul de amețit în clipa când l-am observat. Mă privea cu o insistență aparte, pătrunzătoare (cel puțin așa am avut impresia) și ușor ironică, ceea ce m-a scos din sărite. Mi-am luat ochii de la el, sperînd că în felul acesta și-ar fi schimbat atitudinea. Dar, fie pentru că nu puteam să-l evit, fie pentru că îi simțeam privirile ațintite asupra mea, m-am uitat iarăși într-acolo. Mi s-a părut că-l recunosc cît de cît: eram de aceeași vîrstă (sîntem gemeni astrali, avea să-mi spună după aceea, de mai multe ori, cu rîsul acela sec care-ți îngheța sîngele) și totul în el îți sugera pasărea de pradă, un uriaș șoim nocturn (și, într-adevăr, nu l-am văzut niciodată decît în întuneric și singurătate). Avea mîini osoase, lacome, nemiloase și gata de jaf. Mi s-a părut că avea ochi de un verde închis, în contrast cu pielea aproape neagră. Avea nasul fin, dar puternic și coroiat. Cu toate că stătea pe scaun, am calculat că trebuia să fie destul de înalt și ușor încovoiat. Purta haine ponosite, dar din calitatea țesăturii îi puteai ghici aristocrația.

Continua să se uite la mine, să mă *studieze*. Dar ceea ce m-a indignat a fost modul ironic în care o făcea, mod care se accentuase.

Sînt impulsiv, o știi bine, așa că m-am ridicat să-i cer explicații. Dar singurul răspuns pe care mi l-a dat, fără ca măcar să se ridice de pe scaun, a fost o întrebare:

— Așa-i că nu mă mai recunoști, nu?

Avea o voce caracteristică marilor familii: groasă, bărbătească, însă puțin greoaie, predispusă nazalizării. M-am uitat la el cu uimire. Ceva neclar, amestecat cu aversiunea începea să mi se nască în suflet, ca atunci cînd, trezindu-ne din somn, începeam să întrevădem trăsăturile ființei care ne-a chinuit cu coșmarul ei.

Considerînd că păstrase îndeajuns o tăcere destul de incomodă, s-a limitat la a rosti „Rojas”. M-am gîndit la nume, parcurgîndu-i în gînd pe toți Rojas pe care-i cunoșteam. Ca și cînd ar fi fost în stare să-mi citească în suflet, m-a întrerupt cu brutalitate:

— Nu, omule. Nici vorbă. De acasă. De acasă?

— Am plecat de acolo acum doisprezece ani, am adăugat eu sec, ca și cînd prin asta aș fi dorit să-i spun că era o nesăbuintă să-și închipuie că l-aș mai fi putut recunoaște după atîta timp.

— Știu, mi-a răspuns el. Nu trebuie să-mi explici. Cunoscut foarte bine traiectoria ta. Te urmăresc îndeaproape.

Furia mea a crescut, pentru că astfel de vorbe presupuneau un amestec în viața mea. Am adăugat cu plăcere:

— Da, numai că eu, după cum vezi, nu-mi amintesc deloc de tine.

A schițat un surîs sarcastic.

— N-are importanță în afară de asta, e logic că ai încercat să mă uiți.

— Că am încercat să te uit! ?

Cu toate acestea, m-am așezat alături, pentru că, după cum e de

înțeles, n-avea sens să aștept o invitație din partea unui astfel de individ. Și nu numai că m-am așezat, dar am mai și cerut un vin fiert, cu toate că aveam glasul destul de neclar și începea să mi se învîrtă capul.

— Și de ce să fi încercat să te uit?

Deveneam din ce în ce mai nervos și simțeam că întâlnirea avea să se termine în mod violent

A surîs iarăși, ridicîndu-și sprîncenele și încrețindu-și fruntea, făcînd să i se observe dungile paralele, foarte adînci.

— Niciodată nu m-ai iubit, mi-a tăiat-o el. Mai degrabă cred că întotdeauna m-ai detestat. Ți-amintești chestia cu vrabia?

Ființa care mă chinuise cu coșmarul ei îmi apărea acum în fața ochilor cu toată precizia. Cum aș fi putut să uit privirile acelea și fruntea și mutra aceea ironică?

— Vrabie? De ce fel de vrabie îmi vorbești? am mințit eu.

— Cea din experiență.

— Ce experiență?

— Să vezi cum zboară fără ochi.

— Ideea a fost a ta, am țipat eu.

Mai multe persoane s-au întors către noi.

— Nu te excita, m-a admonestat el. Da, ideea a fost a mea, dar tu i-ai scos ochii cu vîrfu foarfecelor.

Clătinîndu-mă, dar hotărît, m-am aruncat peste el și l-am apucat de gît. Mi-a îndepărtat mîinile calm, cu putere, și mi-a poruncit să mă potolesc.

— Nu fi tîmpit, mi-a spus. Singurul lucru pe care ai să-l cîștigi e că or să ne scoată de aici cu poliția

M-am așezat iarăși pe scaun, îngrozit. O mare tristețe începea să pună stăpînire pe mine și, nu știu de ce, în clipele acelea am început să mă gîndesc la M așteptîndu-mă în cămăruța din rue Du Sommerard și la copilul meu în leagăn.

Am simțit cum lacrimile îmi inundau obrazul, curgînd în șiroaie. Chipul a devenit și mai ironic.

— Foarte bine, plîngi, asta ușurează, a spus el, mînuind cu perversitate locurile comune, cele pe care le-a stăpînit de pe cînd era copil, anii de după aceea nefăcînd decît să-l ajute în a se perfecționa în atari lucruri.

Recitesc ceea ce i-am scris și îmi dau seama că nu am reușit să surprind întru totul întâlnirea aceea. Da, trebuie s-o recunosc, relațiile mele cu el au fost de la bun început pline de aversiune, întotdeauna reușind să mă-nfurie. Ceea ce am scris, modul în care i-am surprins felul de a se purta ori de a vorbi, este mai degrabă o caricatură, și nu un portret. Totuși, chiar dacă aș încerca să schimb unele cuvinte, nu văd cum aș putea să-l descriu altfel. Trebuie să recunosc măcar atît, că exista în el un fel de demnitate, chiar dacă era ceva diabolic; și un mod de a domina întîmplările, încît mă făcea să mă simt mic și neînsemnat. Avea ceva care-ți amintea de Artaud.

În fața tăcerii lui iscoditoare, am plătit consumația și m-am pregătit să plec, exact în clipa cînd a adăugat un nume care m-a paralizat: Soledad. A trebuit să mă așez. Am închis ochii ca să nu mai văd fața aceea de inchizitor, încercînd să mă liniștesc.

Eram în clasa a treia la colegiul național din La Plata și unul din colegii mei era Nicolăs Ortiz de Rozas. Tatăl lui fusese guvernatorul provinciei și

de atunci rămăseseră aici, trăind modest în una din casele acelea cu trei curți care s-au construit pe vremea când Dardo Rocha întemeiase orașul. În sala de clasă se distingea, ca o bombă într-o după-amiază plină de liniște, un portret în ulei al lui Juan Manuel de Rosas²², cu banderola roșie în diagonală.

Cînd l-am văzut prima dată, aproape că am leșinat: mitologia școlară propovăduită de unitariști își făcea efectul. Tiranul Sîngeros mă contempla (nu, verbul cel mai potrivit ar fi „observa”) cu eternitatea privirilor sale reci și cenușii, cu gura pungă, aproape fără buze.

Tocmai învățam o teoremă de geometrie, cînd am tresărit ca și cînd în spatele meu ar fi apărut una din ființele acelea despre care se spune că sosesc pe pămînt în farfurii zburătoare și au darul de a se face înțelese fără cuvinte. M-am întors și am văzut-o stînd în cadrul ușii care da spre curtea principală: cenușii, privirile ei aveau exact aceeași expresie congelată cu cea a străbunului. Au trecut mulți ani de atunci și încă îmi mai aduc aminte de apariția aceea din spatele meu, întrebîndu-mă dacă îl imita în mod inconștient pe Rosas ori dacă nu cumva se repetau în ea aceleași atribute, configurînd-o aidoma, ca la cărțile de joc, unde, din cînd în cînd, se repetă aceleași combinații de regi și valeți.

În afara ochilor, Nicolás nu avea nimic comun cu ea. Era vesel, comic, vioi, imitînd uneori gesturile unei maimuțe agățate de crengile copacului, scoțînd țipetele ei stridente, în timp ce curăță o banană. În fața ei însă, se schimba brusc și devenea tăcut, ca și cînd prezența unui superior l-ar fi intimidat, luîndu-l prin surprindere. Cu un glas despre care acum aș putea spune că era ușor poruncitor, l-a întrebat ceva (e ciudat, dar nu mai știu despre ce era vorba), iar Nicolás, ca un supus anonim în fața monarhului, comportîndu-se așa cum nu-l cunoșteam, i-a răspuns că nu știa nimic. Și atunci, ea s-a retras la fel de tăcută precum sosise, nefăcînd nici măcar efortul de a mă saluta.

După un timp, ne-am reîntors la teorema de geometrie. Nicolás era foarte tulburat. Aproape speriat. Iar eu, sub forța unei impresii neclare, impresie pe care aveam s-o analizez cu atenție mai târziu, cînd eram om mare și mă întorceam cu gîndul la apariția aceea intempestivă din existența mea: Soledad apăruse în cadrul acelei uși numai pentru a mă face să știu că exista, că era. Bineînțeles, în clipele acelea n-aș fi fost capabil să caracterizez scena și personajele așa cum o fac acum. E ca și cum atunci aș fi fost fotografiat, iar acum aș studia vechea fotografie.

Am spus că mi se părea că se repeta în ea ceva din ceea ce fusese Rosas, dar de fapt n-am știut niciodată (ca și cînd în jurul ei s-ar fi țesut o taină de nepătruns) ce grad de rudenie exista între ea și Nicolás, nici între ea și familia Carranza. Nu știu nici dacă această înrudire a existat cu adevărat. Mai degrabă sînt înclinat să cred că Soledad era fiica naturală a vreunui Ortiz de Rozas pe care nu l-am cunoscut și a unei femei oarecare, așa cum se înfîmpla în mod obișnuit pe vremea copilăriei mele. Îmi amintesc că tata îl angajase ca electrician pentru moara noastră de făină pe un băiat, Toribio, de care se ocupa în mod deosebit și abia cînd m-am

²²Juan Manuel Ortiz de Rosas (1793-1877), general și om politic argentinian, președinte al țării între anii 1829-1832 și 1835-1852. Unul dintre primii dictatori din America Latină, mort în Anglia

făcut mare am aflat că era fiul natural al lui don Prudencio Pena, un vechi prieten al tatălui meu.

Cînd terminasem de învățat și eram gata de plecare, am îndrăznit să-l întreb dacă Soledad era sora lui.

— Nu, mi-a răspuns Nicolás, ferindu-și ochii.

Nu am avut curajul să-l mai întreb și alte amănunte, dar am socotit că putea să aibă aceeași vîrstă cu noi, adică în jur de cincisprezece ani. Acum îmi spun că ar fi putut avea o mie de ani și că ar fi trăit în timpuri foarte îndepărtate.

În noaptea aceea am visat-o. Înaintam cu greu de-a lungul unui coridor subteran care devenea din ce în ce mai îngust și înăbușitor, cu noroi pe jos și lumină puțină, cînd am văzut-o stînd în picioare, așteptîndu-mă în tăcere. Era înaltă, cu brațele și picioarele lungi, cu șoldurile mult prea mari pentru subțirimea ei. În întunericul aproape de nepătruns se distingeau printr-un fel de fosforescență și ceea ce o făcea să fie înfricoșătoare erau orbitele mari și goale, fără ochi.

În zilele următoare mi-a fost imposibil să mă concentrez asupra studiilor și nu am făcut decît să aștept, foarte agitat, momentul potrivit pentru a mă întoarce acasă la Nicolăs. Numai că, de îndată ce am intrat în vestibul, mi-am dat seama că nu se afla aici; în aer plutea o liniște aparte, așa cum se întîmplă după ploile de vară, în zilele încărcate de electricitate.

Nu avea rost să-l mai întreb, dar am făcut-o.

Se reîntorsese la Buenos Aires.

Confirmîndu-mi bănuiala cu răspunsul său, Nicolás m-a făcut să mă simt bine, pentru că asta îmi dovedea că între ea și mine exista o comunicare invizibilă, dar foarte puternică.

Am vrut să știu dacă la Buenos Aires locuia împreună cu părinții. Mi-a răspuns după o anume șovăială, spunîndu-mi că deocamdată trăia cu familia Carranza Cuvîntul „părinți” fusese evitat, așa cum face cineva cînd ocolește mult, pentru a nu trece, în timpul nopții, printr-un loc în care e preferabil să nu pătrunzi.

Lunile următoare am trăit obsedat de ideea de a merge într-o bună zi la Buenos Aires, acasă la ea. A trecut iarna, a venit vara și am terminat anul școlar. Eram din ce în ce mai disperat, dorind din tot sufletul să o reîntîlnesc și iată că într-o zi, căutîndu-l pe Nicolăs, acesta mi-a spus că tocmai se pregătea să plece la Buenos Aires, la familia Carranza. Era o zi de duminică și puteam să-mi petrec timpul împreună cu ceilalți copii. M-am gîndit că o astfel de întîlnire nu era deloc întîmplătoare, nu intervenise aici voința mea, în mod conștient. Simțeam cum îmi bate inima de emoție și l-am întrebat dacă puteam să-l însoțesc.

— Bineînțeles, mi-a răspuns Nicolás cu obișnuita și neașteptata lui bunătate.

El se mișca în interiorul unei alte dimensiuni, căreia îi aparțineam și eu, și Soledad. Dar cum ar fi putut să-și imagineze care ar fi fost gîndurile mele atît de tainice? Îmi vorbea de multe ori de Florencio și de Juan Bautista Carranza, și întotdeauna ținuse să-mi repete că m-ar încînta să-i cunosc, mai ales pe Florencio. Ceea ce, într-adevăr, s-a confirmat Numai că el era complet străin de obsesiile mele.

Nu știu dacă dumneata cunoști casa din strada Arcos 1854. Mi se pare că ți-am vorbit odată despre ea și ți-am spus că mi-ar plăcea să pot face

să trăiască aici personajele unui roman. Un roman a cărui semnificație n-o știam prea bine și pe care, așa cum mi se întâmplă mereu, nu știam dacă am să-l scriu cândva. Acum casa aceea e nelocuită și începe să cadă. Chiar și atunci era destul de dărîmată, ca și cînd stăpînii ei ar fi fost foarte săraci ori total nepăsători. Datorită arborilor și plantelor din grădina din față, grădină care se prelungește jur-împrejur, ceea ce înseamnă că la sfîrșitul secolului trecut clădirea aceea era o reședință, casa nu se poate vedea din stradă în după-amiezele de vară liniștea pune stăpînire pe toate și casa aceasta părea părăsită de mult Nicolăs a deschis poarta de fier ruginit și, înconjurînd edificiul din mijlocul grădinii, am ajuns în spatele lui, unde se afla o căsuță care ar fi putut să fie locuită mai demult de servitorime.

Aici se aflau copiii, într-o harababură desăvîrșită Azi îmi vine să rîd de îngrijorarea mea de atunci, neștiind dacă era bine sau nu să intru. Pentru că, într-o astfel de casă și cu astfel de copii, aici ar fi putut veni orice vagabond necunoscut și s-ar fi putut instala într-una din camere, petrecîndu-și aici toată viața fără ca cineva să se fi arătat surprins.

În bastionul acesta nesăbuit i-am cunoscut pe Florencio Carranza Paz, care ar fi putut să aibă exact vîrsta de cincisprezece ani, și pe fratele acestuia, Juan Bautista, puțin mai mic. Semănau mult între ei și, într-un fel, îl prefigurau pe Marcelo: trăsături fine, piele foarte albă, aproape transparentă și păr castania Amănuntul cel mai caracteristic erau ochii mari, negri și foarte adînciți sub o frunte care ieșea în față proeminentă, aproape exagerată. Aveau fața îngustă și bărbia teșită.

Cu toate că se asemănau atît de mult fizic, exista ceva care îți atrăgea imediat atenția: privirile lui Florencio erau mereu neatente, ca și cînd s-ar fi gîndit la ceva străin de ceea ce-l înconjura, la un fel de peisaj frumos și odihnitor. Dar *altundeva*, nu aici, unde se afla. Dacă nu ai fi observat inteligența lui deosebită, evidentă de atîtea ori, ai fi putut crede, cum se spunea odată, că era „ușor plecat”, expresie care în fond este ciudat de precisă pentru a defini anumite persoane.

Cu trecerea anilor, aveam să fiu prietenul nedespărțit al lui Florencio, cel care pentru mine era ca un judecător ale cărui maxime reproșuri constau în tăcere, tăcere pe care o rupea în cîteva clipe, bătîndu-mă cu palma cu multă afecțiune, ca și cînd ar fi vrut să micșoreze valoarea punitivă a acestei trăsături interpretate de mine drept o dezaprobare.

Mi-l amintesc întotdeauna împreună cu ghitara din care n-a scos niciodată decît cîteva sunete, de parcă n-ar fi avut voința sau mîndria să cînte cu adevărat: lăsa mai degrabă impresia amintirii unei ghitare îndepărtate, ceea ce insinua prin atingerea corzilor fiind ecoul unor crîmpeie dintr-o baladă plină de lumină. Mai tîrziu, cineva mi-a spus că îl auzise în pensiunea din La Plata, cînd credea că era singur, cîntînd admirabil. Delicatețea sau sficiunea sa îl împiedica să-și pună în evidență virtuțile. Pentru că niciodată nu vroia să se arate superior celorlalți Cînd am intrat împreună la facultate, nu s-a prezentat niciodată la examene și, bineînțeles, în ciuda aplicației pentru matematică, nu și-a luat niciodată licența Nu-l interesau titlurile, nici onorurile, nici poziția socială. A sfîrșit prin a se angaja ca ajutor de astronom la un observator modest din provincia San Juan, unde, mai mult ca sigur, continuă să bea ceai de mate și să întărite ghitara S-a pierdut pe drum, ca și cînd ceea ce l-ar fi interesat nu ar fi fost ajungerea la o anumită țintă, ci plăcerea de a se bucura de

micile frumuseți ale peisajului străbătut.

Completamente opus fratelui său, Juan Bautista, practic și realist. Și ceea ce-i ciudat e faptul că Marcelo nu avea să-i semene tatălui, ci lui Florencio, unchiul său.

Nu știu de ce vorbesc atîta despre acest băiat, în loc să mă refer la Soledad. Poate pentru că în negura existenței mele (și Soledad este aproape cheia acestei neguri), Florencio era ca o lumină îndepărtată a unui refugiu locuit de ființe cinstite și pline de bunătate. În după-amiaza aceea călduroasă din 1927, aproape că nu am luat parte la discuții, neliniștit de apropierea misterioasă a Măriei de la Soledad. Unde ar fi putut să fie? De ce nu se lăsa văzută? Nu aveam curajul să-i întreb pe ceilalți băieți, dar în cele din urmă m-am hotărît s-o afl pe ocolite. Cine locuia în casa cea mare? Și unde erau părinții?

— Bătrînii sînt la cîmp, a spus Florencio. Împreună cu Amancio și Eulogio, frații cei mari.

— Așa că acum nu se află nimeni în toată casa, am adăugat eu.

Mi s-a părut că observația mea n-a căzut deloc bine, ori poate totul se petrecea doar în închipuirea mea

— Ba da, sigur că da, într-una din camere locuiește Soledad, a răspuns Florencio.

Aceste cuvinte au sporit neliniștea mea Florencio și-a trecut de cîteva ori degetele peste corzile ghitarei, apoi s-a făcut liniște, îndată după aceea, Juan Bautista s-a dus să cumpere cornuri de la brutărie, iar Florencio a pregătit ceai de mate pentru toată lumea, pentru aceasta ieșind din cameră, în grădină. Aproape că nu mai era lumină cînd Nicolás s-a urcat în eucalipt și, agățîndu-se de o creangă, a început să țipe ca o maimuță, mimînd curățirea unei banane pe care o mîncea din cîteva înghițituri, distracția lui cea mai plăcută. În acest răstimp am simțit ceva ciudat în spatele meu, ca un abur în ceafă, iar Nicolás, chiar în momentul acela, s-a lăsat să cadă de pe creangă, tăcînd cu toții.

M-am întors încet, trăind cu toți porii senzația care însoțește întotdeauna atari apariții. Și ridicînd ochii, ca și cînd aș fi știut locul exact de unde provenea senzația aceea, am deslușit în penumbra înserării, la etajul de sus, în una din ferestrele din dreapta, imaginea împietrită a lui Soledad. Din cauza distanței și a luminii atît de puține, era foarte greu să știi încotro își îndrepta privirile paralizante, dar eu nu aveam nici o îndoială: mă privea pe mine.

A dispărut în tăcere, așa cum apăruse, încet-încet discuțiile reluîndu-și cursul dinainte, numai că eu nu le mai auzeam

Au început să ne supere țințarii și am intrat în casă. Florencio s-a apucat să prăjească ouă și foarte mulți cartofi, pe care-i mîncam cu mîinile. După aceea am mîncat niște prăjituri de casă care fuseseră trimise de la țară în niște cutii uriașe. Intre timp, eu mi-o închipuiam pe Soledad mîncînd acolo sus ori în bucătăria casei, singură.

Nu mă simt în stare să povestesc acum (poate că am s-o fac vreodată) tot ceea ce mi s-a întîmplat în ziua aceea Vreau să spun, totuși, că Soledad era confirmarea antice doctrine a onomasticii, căci numele îi corespundea întru totul ființei ei: părea că păstrează o taină sacră, din cele ce trebuie să le păstreze sub jurămint membrii anumitor secte. Era reținută, lăsînd impresia menținerii violenței interioare sub presiune, ca un cazan de aburi.

Un cazan întreținut însă cu un foc rece. Nu vorbea niciodată despre întâmplările zilnice și obișnuite. Mai degrabă, prin câteva cuvinte (uneori prin tăcere), sugera evenimente care nu corespundeau cu ceea ce de obicei se numește adevăr, ci mai ales cu faptele ce se petrec în coșmaruri. Era un personaj al întunericii, însăși senzualitatea ei făcea parte din această condiție. Ar putea să pară absurd să vorbești despre senzualitatea unei fete cu buze aspre și privire paralizantă, și totuși așa era, chiar dacă părea să fie o senzualitate ca de viperă. În fond, nu sînt șerpii simbolul sexului în mai toate înțelepciunile ancestrale?

Știa „lucruri” care te uluiau și te făceau să te gîndești la telepatie și mediumuri, la „intermediari”. Cuvîntul acesta mi-a venit în fuga condeiului și mi se pare revelator. Dar cine erau aceștia? Unde-i vedea? Și pentru cine era intermediară?

Da, sinistrul personaj pe care-l aveam înaintea ochilor în barul din rue Saint-Jacques se afla în mod nedeslușit în legătură cu ceea ce mi s-a întîmplat în adolescența mea cu Mária de la Soledad, pe cînd aveam în jur de șaisprezece ani. Și încă nu știu dacă lucrurile acelea au fost adevărate sau numai visate.

Îngăduiește-mi ca pentru moment să nu vorbesc despre așa ceva. Mă reîntorc la cafeneaua aceea murdară din Paris, la clipa în care R. a rostit numele de Soledad. Ți-am spus că a trebuit să mă așez pe scaun pentru a-mi reveni. Îndată ce m-am liniștit cît de cît, m-am ridicat și am ieșit. Frigul din stradă mi-a făcut bine și, cînd am ajuns în cămăruța mea din rue Du Sommerard, cel puțin nu mai tremuram.

M-am gîndit că o astfel de întîlnire n-o să se mai repete. Ignoram faptul că, dimpotrivă, nu numai că avea să se repete, dar și că revenirea acelui personaj avea să fie decisivă pentru existența mea

Nu i-am spus lui M. nici un cuvînt despre această apariție și acum îmi dau seama că era firesc. În schimb, ceea ce mi se pare ciudat e că niciodată nu aveam să-i spun nimic în anii care au urmat nici despre întîlnirea aceea, nici despre ceea ce mi se întîmplase în adolescență și nici despre ceea ce s-a petrecut după aceea. Poate pentru că ea a suferit mai mult decît oricine din cauza acelei influențe devastatoare pe care individul acesta a avut-o asupra mea. Ar fi de-ajuns să spun că *el a fost* cel care m-a obligat să părăsesc știința, fapt care i-a surprins pe aproape toți și despre care m-am văzut nevoit să dau nesfîrșite, repetate (și inutile) explicații. Am declarat, mai ales, că în OAMENI ȘI ANGRENAJE se află cea mai completă explicație spirituală și filozofică a acestei părăsiri. Dar, de asemenea, am afirmat de mii de ori că omul nu este ceva explicabil și că, în orice caz, tainele lui nu trebuie căutate în rațiunea, ci în visele și delirul său. Tot intrusul acesta a fost cel care m-a făcut să scriu ficțiuni și sub influența lui malefică am început să redactez în Paris, în perioada aceea din 1938, FÎNTÎNA MUTĂ. După aceea, într-un anume mod, s-a constituit ca protagonist în AMINTIRILE UNUI NECUNOSCUȚ, pe care nu le-am terminat și nu le-am publicat niciodată, precum și într-o operă de teatru, părăsită și aceasta. Dar, pentru că apăsarea schimbat (în ficțiunile acestea îi spusese Patricio Duggan), fie din cauza împrejurărilor, deosebite de cele reale, fie din cea a, însușirilor lui Patricio, care nu erau exact ale lui, individul a continuat să mă forțeze la tot felul de compromisuri, încît în anii aceștia din urmă mi-a devenit insuportabil. Și astfel a devenit Patricio din romanul

acesta, personaj care, o dată cu trecerea timpului, a început să mi se pară din ce în ce mai mult un miraj din deșert, unul din simulacrele acelea pe care le dorim cu atîta tărie și care, abia întrezărite, se îndepărtează imediat ce însetatul se apropie de ele. (Deși, în cazul de față, am putea vorbi mai degrabă de o oază ca destin invers.) Căci, din teamă sau dintr-un motiv necunoscut, cu cît îi refuzam eu prezența, cu atît mai mult i-o simțea M., ajungînd pînă acolo încît i-a apărut de cîteva ori chiar și în vis. În astfel de situații eram tentat să-i vorbesc de existența și interpunerile lui în viața mea, dar terminam mereu prin a tăcea Pentru că o dată cu trecerea anilor am început să cred că era un fel de coșmar și cel mai bun lucru era să-l uit pentru totdeauna. Totuși, cînd am publicat EROI ȘI MORMINTE, mi-a ieșit din nou în cale, ca un vechi creditor căruia îi plătiserăm o parte din datorie cu bani și documente fără acoperire, iar el revine să ne încaseze încă o dată, punîndu-ne în față contul nerușinat și secret, amenințîndu-ne cu denunțul înaintea celor ce ne consideră oameni cinștiți. Cînd această ultimă apariție a sa a coincis cu prezența lui Schneider și a mașinațiunilor acestuia, am socotit că era timpul să-mi descarc conștiința, iar M. să afle totul. Dar nu am făcut-o. Și, cum simțeam nevoia să mă eliberez, m-am obișnuit să-i mărturisesc (e drept, într-un mod destul de ambiguu) povestea aceasta Bebei, cea care, am impresia, mă asculta ca pe un copil mitoman. Să revin, însă, la incidentul din rue Saint-Jacques. La puțin timp s-a petrecut o nouă întîlnire. Tocmai plecasem de la laborator și după o bucată de drum am intrat într-un bistrou (nu am mai intrat niciodată în cel care mi-l pusese înaintea ochilor pe acest individ) pentru a mă preda iarăși viciului solitar al paharelor și gîndurilor din ce în ce mai confuze despre destinul meu. Cred că se făcuse foarte tîrziu noaptea, cînd m-am hotărît să părăsesc refugiul acela și, apucînd-o pe rue des Carmes, m-am îndreptat spre camera mea, cînd am simțit cum m-a apucat liniștit de mînă. Știam cine era înainte de a mă uita. Și am reacționat cu violență:

— Nu am nici un interes să te văd, am strigat eu. Cred că ți-e clar.

— Da, foarte bine, mi-a răspuns el. Nu doresc decît să mai stau puțin de vorbă cu tine. După atîția ani. Și, în afară de aceasta, vreau să-ți spun că avem multe interese în comun.

A rostit „interese în comun” cu tonul acela ironic pe care-l adopta ori de cîte ori era vorba de fraze gata făcute. Ton de , bonomie care m-a iritat și mai mult pentru că îl știam incapabil de astfel de sentimente.

— Uite ce este — i-am spus eu -, nu știu ce înțelegeți tu prin interese în comun, dar eu nu am nici cea mai mică intenție de a-ți accepta compania. Nici acum, nici într-un alt moment Și, pe deasupra, îngăduie-mi să-mi rîd puțin de aceste „interese în comun”.

A dat din umeri și a surîs.

— Perfect, să lăsăm deocamdată lucrurile așa cum sînt, a rostit el. Dar mi-ar face plăcere să bem ceva

Eram destul de amețit și simțeam că venise timpul să mă culc. I-am spus-o.

— Acăsică, nu? a observat el.

Recurs ieftin, dar care, ca întotdeauna, a dat rezultate. Și astfel m-am trezit bînd într-un alt bar, la fel de murdar și de sordid ca și cel din care ieșisem. Fumul, băutura și oboseala mă împiedicau să judec cu claritate, în timp ce el părea făcut dintr-un oțel bine călit. Pentru că vorbele lui mă

sfîșiau fără milă, deschizîndu-mi buboaiele și lăsînd să curgă în afară puroiul care se adunase în ultimii ani de știință și cercetare în laborator. Din amor propriu, am apărât atitudini în care nu mai credeam, în vreme ce el mă strivea cu idei care într-un anume fel erau exact cele pe care eu, în mod tainic, începusem să le proferez. Dar am impresia că acestea sînt reflexii pe care le fac în clipa de față și nu știu, nu sînt sigur cît de mult au fost discutate în noaptea aceea. Așa că mi se pare absolut fals să vorbesc de idei, de discuții și analize. Pentru că n-au fost idei — în sensul adevărat al cuvîntului — și n-a existat nimic sistematic și coerent. N-a fost o iluminare sistematică bine organizată, ci un fel de explozii de rezervoare cu benzină în mijlocul unui maidan nocturn, unde eu încercam să mă apăr de arsuri și unde îmi era imposibil să văd, orbit de explozii, simțînd cum mă bălăceam în noroaie și excremente. Cred că nu mă îndepărtez de adevăr dacă mi-l amintesc în unele clipe ca pe un Inchizitor uriaș și sever, dialogul desfășu-rîndu-se cam în felul următor:

— De cînd erai mic ți-era frică de peșteri.

Din cîte se vede, mai mult decît întrebare, era o afirmație pe care eu trebuia s-o confirm.

— Da, i-am răspuns, privindu-l fascinat

— Ți-a fost scîrbă de tot ceea ce e moale și noroios.

— Da.

— Și de viermi.

— Da

— De murdărie și excremente.

— Da

— De vietățile cu piele rece care se ascund în găurile din pămînt

— Da

— Fie că e vorba de iguane, șoareci, viezuri sau nevăstuici.

— Da

— Și de lilieci.

— Da

— Mai mult ca sigur pentru că sînt șoareci cu aripi și pe deasupra vietăți ale întunericului.

— Da

— Și atunci ai fugit spre lumină, spre curățenie și transparență, spre cristalin și înghețat

— Da

— Spre matematică

— Da, da!

Dintr-o dată și-a deschis brațele, și-a ridicat fața spre cer și a exclamat privind în sus, ca într-o invocație enigmatică:

— Peșteri, femei, mame!

Nu mai eram în local. Nu știu nici cînd, nici cum ieșiserăm, dar ne aflam într-un loc solitar și tăcut, pe un fel de colină. Ne apropiam de zorii zilei și în singurătatea aceea obscură glasul lui căpăta o dimensiune cutremurătoare.

După aceea s-a întors spre mine și, întinzîndu-și mîna dreaptă, m-a amenințat cu arătătorul, spunîndu-mi:

— Trebuie să ai curajul întoarcerii. Ești un laș și un ipocrit.

M-a apucat de braț (eu mă simțeam ca un copil) și m-a tîrît spre un loc

unde exista o peșteră. Am intrat și am mers pînă cînd am simțit sub tălpi pămîntul din ce în ce mai moale și mai noroios. Atunci m-a obligat să mă aplec și mi-a poruncit să-mi vîr mîinile în mocirla aceea.

— Așa, a țipat el.

Și după aceea a adăugat:

— Și asta nu-i decît începutul.

Cîteva zile mai tîrziu mi s-au întîmplat cele din Marche aux Puces. După ce am răscolit o grămadă de tablouri prăfuite fără să găsesc nimic care să merite munca, m-am hotărît să cumpăr un mandarin din lemn, mai mult o jucărie.

La întoarcerea spre casă, aproape că era să trîntesc la pămînt o țigancă, pierdut în gîndurile mele, reținînd doar că a murmurat ceva cu ghicitul în palmă. Mă și îndepărtasem de ea, cînd mi-am dat seama că îmi vorbise în spaniolă. Era, oare, o clarvăzătoare? Am alergat s-o regăsesc, dar în mijlocul acelei mulțimi mi-a fost imposibil să dau de ea. M-am oprit, descurajat, încercînd să-mi amintesc cuvintele pe care mi le spusese și, brusc, mi s-au părut absolut deosebite, vorbindu-mi despre moarte. Dar nu am ajuns la nici o concluzie.

Am rămas foarte neliniștit, gîndindu-mă că, dacă ar fi avut ceva important să-mi comunice, și nu obișnuitele locuri comune, ar fi fost normal să nu mă piardă din ochi. Și cum sînt predispus să văd lucruri care în cele din urmă se dovedesc a nu fi existat decît în închipuirea mea, aș fi terminat prin a mă convinge că și aceasta fusese o iluzie. Numai că o senzație nelămurită dar persistentă continua să mă convingă exact de contrariu. Ar fi putut, oare, să fie vorba de un avertisment?

Întrebarea aceasta mi-am pus-o mai tîrziu, ieșind din metrou, împreună cu o serie de variante ale cuvintelor pe care mi le-ar fi putut spune țiganka: văd moartea înaintea ta sau văd pe cineva care e mort și ai să-l întîlnești înaintea ta. Am luat metroul de întoarcere cam pe la 5 și am rămas în picioare, aproape de uși. După cîteva stații nu mă simțeam bine deloc și eram foarte neliniștit. Aveam senzația că cineva mă observa din spate. Și, cum se întîmplă în astfel de situații, în clipa cînd n-am mai suportat această stare, m-am întors să văd cine este. O femeie tînră se uita țintă la mine: ochi mari și negri. Dar nu mă privea: mă observa. Și nu ca pe cineva pe care-l vezi pentru prima oară, ci ca pe unul cunoscut cu mulți ani în urmă.

Totul a durat doar o secundă. Din timiditate, mi-am întors capul. Dar am continuat să-i simt ochii. Aveam certitudinea că nu o văzusem niciodată pe femeia aceasta, și totuși ochii aceia îmi aminteau ceva neclar și îndepărtat în timp, ca o amintire dintre acelea care răsar în noi cînd simțim un anume miros trecător sau un crîmpei dintr-un cîntec pe care-l credeam uitat.

Ajungînd în Montparnasse, m-am pregătit să cobor și n-am mai avut curajul s-o privesc în față. Am făcut cîtiva pași mai mult la întîmplare, împins de mulțime, și mai puțin de voința mea, atît de șovăitoare. Brusc, am simțit nevoia să mă urc iarăși în vagon. Dar era prea tîrziu. În timp ce metroul se punea în mișcare, am observat că ea continua să se uite la mine, de data aceasta cu multă tristețe. Cînd a trecut și ultimul vagon, m-am lăsat năpădit de amărăciunea pe care am încercat-o întotdeauna atunci cînd m-am întîlnit cu cineva important, absolut întîmplător, în marile

orașe: senzația că străbăteam în mod prostesc un labirint, pentru ca, atunci când norocul (?) ne scoate în cale o persoană care ar putea fi hotărâtoare pentru noi, un obstacol oarecare să împiedice întâl-nirea. Ca și când destinul ne-ar pune în drumul nostru ființa pe care trebuie s-o întâlnim și, în același timp, cu perfidie, ar face tot posibilul pentru a ne împiedica să ajungem la ea.

Am rămas privind tunelul întunecat, gîndindu-mă că era foarte probabil să n-o mai întâlnesc niciodată. În timp ce mă îndreptam spre casă, negura se făcea din ce în ce mai deasă. În pasajul Odesa m-am lovit cu toată forța de o pereche care-și vedea de drumul ei. Mergeam ca un somnambul și, brusc, am avut revelația: erau ochii Máriei Etchebarne!

A fost ca și când, bîjbîind în întuneric, dintr-o dată aș fi dat cu mîinile de un monstru.

Mă îndrăgostisem de învățătoarea aceea, o fată de cel mult 20 de ani, cu niște ochi mari și negri, gînditori.

Într-o noapte din vara lui 1923, când eram în ultima clasă, în timp ce băieții mai mari se adunau în piața San Martin sau jucau cărți la Clubul Social, noi, cei mai mici, ne jucam de-a v-ați ascunselea printre tufele de oleandri și palmieri. Pînă în clipa când am simțit un fior puternic, ca un cutremur: m-am trezit alergînd spre casa familiei Etchebarne. Era o casă mare cu două intrări: principala dădea în bulevardul 2 Mai: cealaltă era o intrare prin spatele clădirii. Instinctul m-a îndreptat spre aceasta din urmă, găsind-o deschisă. Era întuneric și nu se afla nimeni înăuntru. Probabil ieșiseră în piață. Mi-amintesc că am auzit cotcodăcitul unor găini trezite, poate, din somn de trecerea mea, iar când am ajuns în grădină, am distins niște gemete înfundate. Am alergat și am dat peste învățătoarea mea trîntită la pămînt și zvîrcolindu-se de durere. Am spus ceva, nu mai știu ce, am țipat, dar ea continua să geamă și să se zvîrcolească. Atunci am alergat la Clubul Social pentru a căuta un doctor, știind că se adunau cu toții aici să joace cărți.

Măria n-a vrut să spună niciodată cine îi aruncase vitriol în ochi. Intotdeauna fusese o ființă taciturnă, dar nenorocirea aceea a făcut-o să fie și mai retrasă, aproape mută. Astfel că nici măcar în sat, unde e aproape imposibil să se păstreze un secret, nimeni n-a putut afla cine o orbise pe Măria Etchebarne.

Au trebuit să treacă treizeci de ani pentru ca eu să mă gîndesc la o răzbunare a Orbilor. Dar cum? Și pentru ce? Existau în satul meu doi orbi cunoscuți de toată lumea: unul trebuia scos din discuție de la bun început, pentru că era un om foarte umil și cumsecade, care bătea tobele în orchestra municipală și nimeni nu-și închipuia nici măcar că ar fi auzit de numele Máriei Etchebarne. Celălalt era un flăcău tomnatec, care trăia izolat de Sume, doar cu mama sa în 1954, când am fost în Rojas pentru prima dată după treizeci de ani, am făcut unele investigații în legătură cu acest B*, fiindcă începuse să mă intereseze. Trăia încă, mama sa murise de mult, și el locuia în aceeași casă din strada Mufioz, aproape de casa spălătoresei. M-am dus să-l văd, împins de instinct și furie, deși nu aveam nici o dovadă sigură pentru a mă comporta în felul acesta. Am străbătut strada aceea a copilăriei mele, atît de lungă pe atunci și atît de mică și mizerabilă acum, mai ales după ce treceam dincolo de casa spălătoresei, unde încep casele vechi, din cărămidă și chirpici. Am bătut în ușă și după

puțin timp mi-a deschis chiar B*, cel care, mai mult ca sigur, trăia singur.

Era un bărbat slab și palid, ca cineva care locuise întotdeauna într-o peșteră fără pic de lumină. Și, într-un anume fel, așa arăta casa, căci, cercetînd-o prin deschizătura ușii, am observat că nu avea nici un fel de lumină. Ceea ce era firesc, căci mama lui nu mai trăia, iar el era orb. Incepea să se însereze și abia de i-am putut distinge, destul de neclar, chipul.

— Ce doriți? m-a întrebat cu o voce neplăcută, ca de pustnic.

Nu i-am spus cum mă cheamă. M-am mărginit să-i explic că sînt un ziarist din Buenos Aires și că doream să-mi răspundă la cîteva întrebări despre oamenii din sat

— Dumneata ești din familia Sábato, mi-a zis el.

Am înmărmurit

— Acesta e glasul celor din familia Sábato. Închipuiește-ți.

— Acum, pentru că îmi cunoști numele, am spus eu, recunosc că nu sînt ziarist, ci Ernesto Sábato, și că vreau să scriu ceva despre Rojas. De asta stau de vorbă cu oamenii mai în vîrstă. Dumneata știi că cei mai mulți au plecat de aici între 1930 și 1940.

— Așa este.

I-am pus cîteva întrebări prostesti, pentru a-l atrage în cursă: despre unele familii dispărute, despre treierătoarea familiei Perazzolo, despre bătrînul Almar. Mi-a dat răspunsuri scurte, scuizîndu-se că nu putea fi mai precis, „din cauza nenorocirii mele, domnule”.

— Da, înțeleg, am spus eu, cu un ton demagogic de care imediat mi-a fost rușine.

Deodată, cînd am simțit că era momentul potrivit, am rostit întrebarea pe care o rumegasem ani în șir.

— Și familia Etchebarne? A murit învățătoarea mea?

— Învățătoarea? a murmurat el cu un glas aparte, ca și cînd glasul acesta ar fi trebuit să se strecoare printr-un coridor îngust și plin de obstacole.

— Da, Măria, învățătoarea mea din clasa a șaptea E adevărat că a murit?

Individul amuțise.

— Măria Etchebarne, am repetat eu, nemilos.

— Da, mi-amintesc, a spus el, părăind să se trezească. A murit în 22 mai 1934.

N-am vrut să mai continuu, nici nu mai era nevoie. Și nici nu era prudent: un om care aruncase vitriol peste ochii unei fete foarte frumoase este în stare de o crimă și mai îngrozitoare, mai ales cînd e vorba de cineva care se presupune că vine să-l cerceteze.

Analizînd din toate punctele de vedere convorbirea aceea surprinzătoare pentru mine, o singură îndoială mi-a mai rămas în suflet: de ce, dacă era autorul crimei, așa cum cred și azi, a săvîrșit eroarea de a-mi spune cu atîta exactitate data morții Máriei? Poate, mă gîndesc acum, unde îl luasem pe nepregătite și n-a avut timp să reflecteze asupra pericolului la care se expunea. Dar e posibil și ca întîmplarea aceea să fi fost atît de îngrozitoare pentru viața lui, încît tot ceea ce era legat de ea să fi rămas înscris în sufletul lui de singuratic cu litere de foc, inexorabil. Oricine poate să-și închipuie ce au putut să însemne acei treizeci de ani

pentru acest individ (mort în 1965) ferecat în camera sa, veșnic în întuneric, cugetînd zi și noapte la dragostea lui neînțeleasă și la crima săvîrșită.

Mă întorc acum la întîmplările din 1938.

După cum îți spuneam, străbăteam pasajul Odesa și tocmai mă lovisem de o pereche de îndrăgostiți cînd am avut revelația aceea: ochii femeii din metrou erau exact ochii învățătoarei mele. Nu vreau să spun că *păreau* aceiași, ci că erau literalmente ochii ei.

Am ajuns în camera mea într-o stare asemănătoare celor pe care le încercam în halucinațiile din copilărie. Și m-am aruncat pe pat să-mi pun gîndurile în ordine. Nu știu dacă ți-am spus că în vremea aceea mă hotărîsem să trăiesc singur, părăsind-o pe M. și pe copilul nostru, la modul cel mai crud cu putință, datorită anumitor cuvinte rostite de canalia de R. La puțin timp după aceea, ea a plecat în Argentina, iar eu am rămas cu coșmarurile mele, ca pe vremea copilăriei.

A fost o epocă rușinoasă, mai ales, în ceea ce privește munca mea în laborator. Goldstein mi-a mărturisit, mai mult ca pe o insinuare, că Irene Joliot-Curie era nemulțumită de mine. Mă preocupa foarte mult raportul pe care l-ar fi putut trimite profesorului Houssay, căci înțelegeam perfect efortul pe care-l făcuse pentru a mă trimite în Franța Asociația pentru Progresul Științei! Sărmanul doctor Houssay! Dacă ar fi știut el care erau preocupările și gîndurile mele fundamentale din perioada aceea!...

Îți povestesc acum principalele mele îndeletniciri, începînd cu faimoasa duminică: în fiecare zi, la ora la care coborîsem în Montparnasse, îmi scoteam bilet și mă așezam pe o bancă în stația metroului, supraveghind trecerea trenurilor. Rămîneam pe loc un ceas, două, trei, uneori o după-amiază întreagă.

Și dacă o împlinire atît de teribilă poate deveni speranța cuiva, încet-încet am început să-mi pierd această speranță.

Pînă cînd, într-o noapte de iarnă, am intrat în biserica Saint-Eustache să ascult *Patimile după Matei* cu corul din Leipzig. Ascultam concertul stînd în picioare, aproape de o coloană, cînd am simțit că ochii aceia erau ațintiți din nou asupra mea. Emoția era atît de mare, încît nu aveam curajul să privesc înapoi. Și nici nu era nevoie. Din momentul acela mi-a fost imposibil să mai ascult muzica iar cînd s-a terminat concertul, m-am îndreptat spre ieșire și m-am urcat în metrou ca un automat, convins în tot momentul că necunoscuta venea în urma mea. Cînd am ajuns la Porte d'Orléans — nici prin gînd nu mi-a trecut să cobor la Montparnasse ori să am grijă ca ea să nu coboare în Raspail sau în altă stație —, am ieșit împins de mulțime și am lăsat-o să treacă înainte, abia îndrăznind să-i observ mișcările cu coada ochiului. Am început să merg în urma ei. S-a îndreptat spre Parcul Montsouris, cotind de mai multe ori, pentru ca în cele din urmă să intre chiar pe străduța Montsouris.

Am pîndit-o din colțul străzii. Ajungînd în fața unei porți mari, a scos cheia și a dispărut înăuntru. M-am apropiat de îndată ce a închis poarta, preț de cîteva clipe neștiind ce să fac. Pe de altă parte, ce rost aveau toate astea?

Așa că, după aceste minute de așteptare stupidă, am făcut cale întoarsă, încercînd să merg exact pe același drum pînă la stația de metrou. Nu știu din ce motiv, probabil mai mult intuitiv, am întors capul pe

negîndite și am observat că cineva mă urmărise tot timpul. A dispărut cu toată viteza, ca cineva care e surprins făcînd un lucru neplăcut. Mi s-a părut că omul acela înalt și puțin adus de spate care venise în spatele meu era R. Dar bineînțeles că întunericul, ceața și emoția mea erau suficiente motive de îndoială. Oricum, m-am simțit atît de zăpăcit, încît am intrat în prima cafenea pe care am întîlnit-o în drum ca să beau ceva tare. M-am gîndit îndelung la întîmplările din noaptea aceea și, cu înclinația mea de a mă lăsa adormit de amintiri și închipuiri, pe măsură ce alcoolul îmi trezea vechile fantasme, m-am văzut pe ulițele din Rojas, iar după aceea în școală, contemplînd ochii Mariei Etchebarne, pînă cînd mi-a defilat prin fața ochilor tot ceea ce se petrecuse în noaptea de odinioară. Fuga aceea spre casa învățătoarei era atît de vie în sufletul meu, încît am simțit că trebuia să alerg din nou către ea. Către ea? Dar ce închipuire absurdă mai era și asta? Eram amețit, amețit bine de tot, dar am resimțit exact aceeași forță irezistibilă care mă împinsese în noaptea aceea de vară spre casa Mariei Etchebarne. Așa că m-am ridicat și am străbătut din nou traiectul pe care-l făcusem mai înainte urmărind-o- pe necunoscută, pînă am ajuns la intrarea din străduța Montsouris. Ultima distanță am parcurs-o în fugă și, fără să șovăi nici măcar o clipă, am apăsat pe clanța acelei porți uriașe din secolul al XVII-lea. N-am fost surprins deloc că nu era închisă cu cheia, așa că am intrat în curtea foarte mare și, ca și cînd aș fi fost condus de cineva, am urcat pe una din scările de lemn, neținînd seama de scîrțîitul treptelor, pînă la etajul al doilea, cînd am apucat-o pe un coridor luminat de o mică lampă murdară și meschină, pînă am ajuns în dreptul unei uși. Am deschis-o. Încăperea se afla în întuneric complet, dar de undeva, dintr-un colț, se auzea un geamăt sfîșietor. Am pipăit peretele de lîngă ușă pînă am găsit întrerupătorul, am aprins lumina și am văzut-o pe necunoscută trîntită pe o canapea ponosită. Își ținea mîinile peste față ca pe niște gheare, neîncetînd să geamă ca un animal muribund. Am rămas împietrit în prag, neîndrăznind să fac nimic, deși știam foarte bine ce se întîmplase. Am fugit, clătînîndu-mă. Am ajuns în camera mea mai mult în salturi, m-am aruncat în pat și, cînd m-a luat somnul, m-au asaltat niște coșmaruri îngrozitoare.

M-am trezit a doua zi, aproape la amiază. La început nu nii-am amintit amănuntele, dar încet-încet am reușit să-mi reconstitui momentele esențiale de peste noapte: concertul din biserică, ochii din spatele meu, ieșirea etc. Cînd am rețrăit amintirea acelei femei trîntite pe divan și gemînd ca un cîine în agonie, cu mîinile crispate peste față, acoperindu-și ochii, am început să tremur. M-am ridicat cu greutate, mi-am vîrît capul sub robinet și mi-am pregătit cafeaua.

Simțeam nevoia să-i povestesc cuiva toate astea și, în loc să mă duc la laborator, m-am dus la Bonasso. S-a trezit prost dispus. Că de unde pînă unde obiceiul acesta de a-l deștepta în zorii zilei. De fapt, glumea. M-am așezat pe marginea patului și un timp oarecare am rămas tăcut. Bonasso căsca și-și trecea mîna peste față, ca și cînd vroia să-și măsoare exact barba de două zile.

— Există ani în care omul se trezește fără nici un chef.

S-a ridicat în capul oaselor, a mai căscat de cîteva ori și în cele din urmă s-a dat jos din pat, și-a pus papucii și s-a dus la baia de pe condor. Cînd s-a întors, a început să mă observe cu atenție.

— Cu tine se întâmplă ceva, amice.

S-a spălat în grabă și, în timp ce se ștergea cu prosopul, nu mă pierdea din ochi nici o clipă.

I-am povestit tărășenia de peste noapte. Bonasso a rămas cu prosopul în mână, nemișcat, uitându-se la mine uluit

— Ce, nu mă auzi? I-am întrebat cu acreală

Și-a pus prosopul la locul lui, privind-mă mereu mai atent. Iritarea mea creștea din ce în ce mai mult

— Bătrîne, a spus el încruntat, azi-noapte ai fost cu mine și cu Alejandro Sux. N-o să-mi spui că nu-ți aduci aminte.

Parcă m-a pocnit cu ceva în cap.

— Cum adică împreună cu voi?

— Bineînțeles. Nebunul de Alejandro îți cerea sfatul în legătură cu ideea lui dintotdeauna de a face o Societate de Protecție.

— Societate de Protecție?

— Da, exact așa Una din societățile inventate de el în fiecare zi. Societatea de Protecție a Fizicienilor Atomisti, mi se pare.

Am rămas cu gura căscată Bonasso mă urmărea îngrijorat Am plecat cât mai repede, pretextând că nu vreau să întârzii de la laborator. Dar m-am dus glonț pînă la Sux. Portarul mi-a spus că-l pot găsi în Dupont Latin. Și-ntr-adevăr, aici am dat peste el stînd de vorbă cu un francez.

— Ca să vezi ce coincidență, a spus el imediat ce m-a văzut, chiar azi-noapte îi explicam lui Sábato cum stau lucrurile. Dumneata știi, el lucrează la Laboratoarele Curie.

Am înmărmurit. Și, cum am plecat, am început să-mi revizuiesc buzunarele: nici urmă de bilet de intrare la concertul de la biserica Saint-Eustache. Bineînțeles, s-ar fi putut să-l fi aruncat de îndată ce am ieșit din biserică, așa cum fac mereu, cu mania mea de a arunca tot ce nu mi se pare necesar, chiar dacă am avut destul de tras din pricina asta, mai ales cînd descopăr eu însumi că bucățica de hîrtie zvîrlită se transformă pe negîndite într-un document de mare preț.

M-am dus pînă la Saint-Eustache și, cînd am văzut biserica, am avut certitudinea absolută nu numai că în noaptea care trecuse ascultasem concertul de aici, dar și că tremurasem de frig mai bine de o oră, stînd la coadă în fața intrării.

Întreaga zi m-am gîndit la cele întîmplate și n-am scăpat de această obsesie pînă cînd nu mi-a venit ideea să refac drumul pe care-l străbătusem urmărind-o pe necunoscuta aceea. Am ajuns din nou la colțul străduței Montsouris, recunoscînd fără nici o dificultate poarta aceea uriașă, din secolul al XVII-lea. Era deschisă. M-am oprit. Să intru? Și ce va urma după aceea? În cele din urmă, m-am decis să caut scara: totul îmi era cunoscut, dovadă evidentă că fusesem aici, chiar dacă ar fi fost doar în vis.

Am urcat pînă la cel de al doilea etaj. Scîrțîitul treptelor de lemn m-a impresionat, chiar dacă acum eram în plină zi, ori poate tocmai de aceea. Am apucat-o pe coridor, apropiindu-mă fără grabă și din ce în ce mai temător de ușa care dădea în camera sau în apartamentul „ei”. Cîteva clipe am rămas nemișcat în fața intrării. Am privit în toate părțile, asigurîndu-mă că nu mă vedea nimeni și mi-am lipit urechea de tăblia ușii: nu se auzea nici cel mai mic zgomot. M-am dat înapoi, căutînd să recunosc

un amănunt cît de cît important, dar nu am descoperit decît o mică plăcuță de faianță, veche și murdară, pe al cărei fond celest se afla o singură literă albă: H. După cîteva clipe de șovăială, am coborît. La ieșire, dînd cu ochii de portăreasa careia nu-i scăpa nimic, am avut inspirația s-o întreb:

— Domnișoara de la etajul doi, de la H. nu-i acasă?

Bătrîna și-a potrivit ochelarii care trebuie că aveau aceeași vîrstă cu plăcuța de faianță celestă și m-a studiat îndelung, așa cum o fac martorii la un proces, încercînd să-l recunoască pe cel bănuît.

— Doamna Verrier, vreți să spuneți, m-a corectat ea

— Da, doamna Verrier.

— A avut un accident, domnule. Acum e la spital.

— Un accident?

Mi-a fost teamă că-mi recunoaște tremurul vocii. Aproape că am rostit „vitriol în ochi”, dar mi s-au muiat picioarele. M-am sprijinit de canatul porții.

— Nu vă simțiți bine? m-a întrebat

— Ba da, nu am nimic.

Totuși, am avut suficienta luciditate sau viclenie de a întreba la ce spital se afla, căci altfel harpia ar fi fost în stare să intre la bănuieli. M-am întors în camera mea pentru a mă confrunta cu realitatea. Am luat în mîini statueta mandarinului: cel puțin aceasta era ceva concret și-mi dovedea că în duminica respectivă fusesem în Marche aux Puces. Dar restul?

Și tipul înalt și slab care mă urmărise nu fusese, oare, același R.?

Chiar în zilele acelea sosise Cecilia Mossin cu o scrisoare de recomandare din partea lui Sadosky. Vroia să lucreze în raze cosmice, dar n-am fost de acord. După părerea mea, trebuia să lucreze cu mine în laborator. O sclavă, m-am gîndit eu cu viclenie, în toată harababura gîndurilor de care nu mai scăpăm. Fată bună. Am prezentat-o Irenei Joliot-Curie, a acceptat-o de la bun început și imediat venise la lucru în șorțulețul alb și scrobit. Mă vedea sosind la zece sau unsprezece dimineața, nebărbierit și încă somnoros. Asista la discuțiile mele cu madame Joliot cu o groază sacră.

Tot pe atunci s-a întîmplat să apară Molinelli cu cineva care arăta așa cum trebuie să fi arătat Troțki pe cînd era student: absolut la fel, doar că era ceva mai scund și foarte slab din cauza foamei. Coroiat, nasul lui era foarte ascuțit, însă purta aceiași ochelari fără ramă ca și conducătorul bolșevic, avea aceeași frunte lată și același păr răvășit. Foarte vie, privirea lui țîșnea din niște ochi scăpărători, plini de lumină. Observa totul în jurul său, cu acea aviditate intelectuală pe care numai un evreu o poate avea, aviditate care face ca un evreu analfabet abia sosit din ghetoul de la Cracovia să fie în stare să asculte cu toată fervoarea, ore în șir, o expunere asupra teoriei relativității fără să înțeleagă un singur cuvînt Omul acesta era capabil să moară de foame, așa cum o arătau și hainele ponosite, moștenite de la cineva mai mare decît el, numai pentru a se putea preocupa de cunoașterea celei de a patra dimensiuni, de cvadratura cerului sau de existența lui Dumnezeu.

Nu știu dacă ți-am spus că Molinelli, uriaș cum era și destul de gras, avea o oarecare asemănare cu Charles Laughton, cu gușa lui sforăitoare și gura întredeschisă mereu, încît oricînd ar fi putut să i se scurgă un fir de

bale. Contrastul cu cel care îmi amintea de Troțki era atât de grotesc, încât, dacă nu m-aș fi aflat în zilele acelea într-o stare psihică foarte bună, mi-ar fi fost greu să-mi stăpînesc hohotele de rîs, chiar și cunoscînd foarte exact bunătatea lui Molinelli.

În mod ciudat, Molinelli a ținut să stăm de vorbă într-un loc mai retras. Tabloul pe care îl formam împreună cu grăsanul și prea plătîndul și atât de nervosul său însoțitor nu era cel mai potrivit pentru ca Cecilia și Goldstein să-și schimbe părerea pe care și-o făcuseră despre viitorul meu în cele ale științei. Așa că se uitau la mine cu atenție, ca și cînd ar fi privit pe cineva gata să leșine în mijlocul străzii

Ne-am retras toți trei într-un colț în care, urmăriți pe mai departe de Cecilia și Goldstein, puteam să le părem o caricatură printre electrometre. Cu voce scăzută, de conspirator, Molinelli mi-a spus că prietenul său Citronenbaum (cu C, m-a avertizat el) vroia să mă consulte în legătură cu cîteva lucruri foarte importante de alchimie.

L-am privit cu nedumerire: ochii lui scăpărau de fanatism.

Sentimentele pe care le încercam erau foarte amestecate, căci, pe de o parte, îmi venea să rid, ispitindu-mă ideea de a-i asocia micimea cu automobilele Citroen, dar, pe de altă parte, prezența lui mă emoționa într-un mod aparte.

Alchimia, a repetat el cu glas neutru.

— Ce părere ai de Thibaud? m-a întrebat Molinelli.

De Thibaud? Nu știam prea multe despre el, citisem cîndva o cărțuie de popularizare. Și despre Helbronner? Helbronner era un fizician și un chimist, da, bineînțeles.

— Expert la tribunale, m-a informat tînărul Citronenbaum fără a-și lua ochii vioi de pe mine, ca și cînd ar fi vrut să mă prindă cu o greșeala.

Expert la tribunale?

Da, expert în alchimie.

Expert în alchimie? Nu știam ce atitudine să iau, dar m-am gîndit că cel mai bun lucru era să par foarte liniștit și indiferent Molinelli a dat să mă ajute: întotdeauna dai peste oameni care inventează cîte ceva, mașini perpetuum-mobile, alchimie etc. Dar nu acesta era lucrul cel mai important: Citronenbaum (a făcut un gest în lături, arătîndu-mi-l) reușise pe această cale să intre în legătură cu o persoană deosebit de valoroasă. Citisem, cumva, cărțile lui Fulcanelli? Nu, nu-l cunoșteam

— Trebuie să-l citești neapărat, mi-a zis Molinelli.

Perfect, și dacă vă pot fi de vreun folos, cu plăcere. Molinelli a dat din cap, vroind să spună „asta n-are importanță” sau „e vorba de cu totul altceva”. Individul dispăruse exact în momentul în care s-a anunțat fisiunea atomului de uraniu

Cine dispăruse? Fulcanelli?

Nu, era vorba de alchimistul pe care Citronenbaum îl cunoscuse prin intermediul lui Helbronner, un tip misterios.

Și, în cazul ăsta, de ce-mi vorbeau de Fulcanelli?

Pentru că, după părerea lor, putea să fie una și aceeași persoană, adică Fulcanelli și alchimistul.

— Tu știi — mi-a spus Molinelli, privind cu o oarecare teamă spre Cecilia și Goldstein, care se uitau la noi fascinați, fără a mai face ceva —, tu știi că există un mare mister în jurul lui Fulcanelli.

În momentul acela s-a produs un lucru neașteptat, de care mi-e rușine și azi, pentru că era în total dezacord cu neliniștea ce mă stăpînea pe atunci, răpindu-mi pînă și somnul: am început să rîd ca un isteric.

Cu gura căscată și uriașa lui gușă, Molinelli s-a arătat foarte surprins de atitudinea mea

— Ce-i cu tine? m-a întrebat el.

Am săvîrșit greșeala cea mai tîmpită de care eram în stare: în loc să-i ascund motivul rîsului, i l-am mărturisit: Molinelli și Fulcanelli. Mi-am șters ochii cu batista și, pregătindu-mă să-i ascult din nou pe vizitatorii mei, mi-am dat seama de prostia pe care o săvîrșisem: Molinelli continua să rămînă cu gura căscată, într-o muțenie înfricoșătoare, iar prietenul său ajunsese la maxima tensiune electrică a ochilor săi. Imediat după aceea, s-au privit între ei și au plecat fără să-și ia la revedere.

În primele clipe nu știam ce să fac. M-am întors ca să-i pot vedea pe Cecilia și Goldstein, care rămăseseră nemișcați, urmărind scena. După aceea am alergat spre ieșire. Strigîndu-l pe Molinelli. Dar nu m-a luat în seamă. Am stat pe loc, privindu-i cum se îndepărtau pe coridor: unul, uriaș și urît; celălalt mărunțel, într-un costum moștenit.

M-am întors în laborator, m-am așezat și am rămas pe gînduri.

Timp de cîteva zile am fost foarte deprimat, nereușind să dorm, iar dacă adormeam totuși, îndată cădeam în visele mele îngrozitoare. Unul din visele acestea nu avea în aparență nimic grav, dar m-am trezit foarte agitat înaintam printr-unul din subsolurile Laboratorului, intram în camera lui Lecoin și îl vedeam din spate, aplecat asupra unor plăci. Numai că în clipa cînd l-am strigat și s-a întors spre mine, avea chipul lui Citronenbaum.

De ce m-am trezit agitat? Nu știu. Poate că mă mustra conștiința pentru modul în care mă comportasem cu bietul Molinelli. M-am ridicat hotărît să-l caut pentru a-i cere iertare. Totuși, cînd s-a luminat de ziuă și m-am dat jos din pat, eram convins că visul acela nu era rezultatul simplului sentiment de vinovăție, ci al unui fapt mult mai profund. Dar ce anume?

M-am dus glonț pînă la vizuina sa plină de hîrtoage cabalistice. Era foarte devreme, căzuse brumă și sub sclipirea acesteia cupola Panteonului m-a făcut să mă simt mai mult melancolic decît preocupat. Conflictele cu R. păreau să fi rămas mult în urmă, sentimentului de teamă luîndu-i locul această melancolie pe care o simțeam din ce în ce mai puternică în Parisul acela din 1938. Am urcat pînă la camera lui și am ciocănit de mai multe ori, bănuind că încă dormea. Cînd mi-a răspuns și i-am spus cine eram, s-a produs o tăcere totală, care a durat peste așteptările mele. Nu știam cum trebuie să procedez. Pe de altă parte, nu vroiam să plec fără a-mi cere iertare.

În cele din urmă, m-am apropiat de ușă și i-am spus cu glas tare că trebuia să mă ierte, că mă simțeam prost, chiar foarte prost și că rîsul acela fusese ceva isteric. Ți-am spus că era un om foarte bun (a murit acum cîțiva ani), incapabil să poarte mînie. Așa că a terminat prin a-mi deschide ușa și, în timp ce se spăla, m-am așezat pe o sofa cu trei picioare: un teanc de cărți de ocultism ținea locul celui de al patrulea picior. Am încercat să mă explic, dar, cu un gest de mult tact, mi-a cerut să n-o fac.

— Îmi pare rău pentru Citronenbaum, a spus el, deși nu mi-a explicat de ce, lăsându-mă fără să știu ce stare anume provocase râsul[^] meu în ființa aceea mărunță și fanatică

În timp ce se ștergea cu prosopul, a adăugat: numai pentru el. Mi-era rușine, fapt pe care bănuiesc că l-a observat, pentru că a avut generozitatea să schimbe vorba, în timp ce pregătea cafeaua. Totuși, am insistat, rugându-l să-mi spună ce vroiau să afle de la mine de îmi făcuseră vizita aceea împreună. A ridicat mîna ca și cînd ar fi vrut să spună că nu era nimic important și s-a apucat să-mi vorbească despre ceea ce i se întîmpîase o zi mai înainte, cu Bonasso.

— Te rog, am insistat eu.

Atunci, într-un mod incoerent, a revenit la Fulcanelli. A căutat una din cărțile acestuia și mi-a dat-o: trebuia s-o citesc.

— Tu știi, nu l-a mai văzut nimeni niciodată. Vezi, cartea asta e din 1920. După douăzeci de ani nu există nimeni care să poată spune cine este.

Și editorul?

A negat, dînd din cap. Îmi aminteam de cazul Bruno Traven? Manuscrisele soseau prin poștă. În cazul lui Fulcanelli se știa, cel puțin, că acestea erau aduse de un anume Canseliet.

În cazul ăsta, era ușor de aflat cine era autorul.

Nu, pentru că acest Canseliet refuzase în mod sistematic să spună cine era îmi dădeam, deci, seama cît de importantă era întîlnirea mea cu Citronenbaum?

Nu, nu-mi puteam da seama.

Păi bine, omule, Helbronner era expert la tribunal și cunoscuse în mod direct mai mulți alchimiști, adevărați sau presupuși, într-o zi l-a trimis pe Citronenbaum să stea de vorbă cu un domn care lucra în laboratorul de experiențe al Societății de Gaz. Acest domn l-a avertizat că atît Helbronner, cît și Joliot și colaboratorii săi, pentru a nu vorbi decît de francezi, se aflau pe marginea abisului. I-a vorbit de experiențele pe care le făceau cu deuteriu și i-a spus că lucrurile acestea erau cunoscute de anumiți oameni cu secole în urmă și că, dintr-un motiv necunoscut, cînd au ajuns cu experiențele la un anume punct, au arhivat totul, păstrînd această taină și spunînd ceea ce descoperiseră într-un limbaj care părea absurd, dar care, în fond, era un limbaj cifrat. I-a explicat că, mai mult, nici nu era nevoie de electricitate și acceleratori, fiind suficiente anumite dispuneri geometrice de substanțe extrem de pure pentru a dezlănțui puterea nucleară. De ce fusese trecut totul sub tăcere? Pentru că, spre deosebire de fizicienii moderni, moștenitori ai acelor saloane iluministe și libertine din secolul al XVIII-lea, alchimiștii aceia aveau un interes fundamental religios. Bineînțeles, nu era vorba de absolut toți alchimiștii: existaseră, în marea lor majoritate, destui gură-spartă și șarlatani, oameni care îndrugau verzi și uscate unui rege ori unui oarecare duce, ter-minînd, de obicei, cu funia de gît Nu, el vorbea despre alchimiștii cei mari și cinstiți, despre cei inițiați cu adevărat, despre șirul acela de oameni precum Paracelsus ori contele de Saint-Germain și chiar de Newton. Cunoșteam, m-a întrebat el, cuvintele atît de ambigue, dar atît de semnificative rostite de Newton la Academia Regală? În ele se afla toată istoria alchimiei, cel puțin cea care ajunsese pînă la noi, oameni

materialiști, precum sîntem cu toții în această civilizație. Tot aici era vorba de transformarea cuprului în aur și alte născociri, în fond niște simple aplicații a ceva mult mai amețitor și mai profund. Esențialul consta în însăși transformarea cercetătorului, secret foarte vechi, rezervat în fiecare secol pentru unul sau doi privilegiați. Marea Operă.

Am rămas pe gînduri, sorbindu-ne cafeaua în tăcere.

— Și omul acesta a dispărut de puțin timp? am întrebat

— Da, imediat ce ziarele din toată lumea au început să vorbească de fisiunea atomului de uraniu.

Dar de ce să fi dispărut? Nu înțelegeam nimic.

A dat din umeri. Ipoteza lui Citronenbaum era că omul de la Societatea de Gaz era tocmai Fulcanelli. Un alt prieten al lui, un anume Berger, era de aceeași părere.

Mă gîndeam la tot ce aflasem, dar nu reușeam să înțeleg de ce veniseră să mă vadă.

— Asta e o poveste foarte lungă, mi-a spus el. Și îl privește foarte mult pe Citronenbaum. Dar, din nefericire, acum e prea tîrziu. Nu cred că mai vrea să te vadă.

M-am enervat: îi dădusem toate explicațiile comportării mele.

Da, e drept Dar Citronenbaum era o persoană deosebită. Și, privindu-mă în ochi, a adăugat cu gravitate:

— Un geniu.

L-am întrebat dacă avea să-l vadă în scurt timp. Bineînțeles. Dar mi-am dat seama că, cel puțin deocamdată, nu mai aveam ce face pentru a îndrepta lucrurile.

În zilele următoare am rătăcit dintr-o parte într-alta, încercînd să-mi pun gîndurile în ordine, dar nu am ajuns la nici un rezultat Atunci am hotărît să mă îndepărtez cît de cît de obsesiile mele și m-am apucat să caut în librăriile din Bulevardul Saint-Michel o gramatică franco-albaneză.

Cînd i-am povestit asta lui Bonasso, s-a uitat la mine ca la un nebun.

— Gramatică spaniolo-albaneză nu există. Tocmai de aceea, i-am spus eu.

A continuat să mă privească fix, cu multă atenție, poate că unde se răspîndise zvonul că nu prea eram sănătos la minte. Am izbucnit în hohote de rîs.

— Nu, bătrîne. Gramatica asta o caut din cauza mamei. Jumătate din sîngele ei este albanez, dar întotdeauna ne-a spus că nu cunoaște limba albaneză. Iar eu știu că nu-i adevărat

A rămas surprins de obîrșia mamei mele, dar a adăugat că nu i se părea un motiv prea serios pentru a studia această limbă atît de inutilă. Ca și cînd ai învăța gaelica.²³

— Ascultă, întotdeauna mi-au plăcut limbile străine. Poate că într-o altfel de viață m-ar fi pasionat lingvistica Dar nu numai pentru asta. Poate că e vorba de o problemă psihologică și familială. Mama urăște originea ei albaneză, iar pe mine mă pasionează. Albanezii nu au dat nici un inventator, nici un mare învățat sau un nume artist

— Mai rău ca bascii.

— Exact E foarte bine că-i asemeni cu bascii

²³ *Dialect celtic din nordul Irlandei și Scoția*

— Și-atunci, în afară de faptul că te-a născut pe tine, ce alt merit găsești că ar avea poporul acesta?

— E un popor de războinici pe care nu l-a putut subjuga nimeni niciodată. Să nu uităm, ei sînt vechii iliri și macedonenii. Se aflau aici înaintea grecilor. Filip și Alexandru cel Mare erau albanezi și e foarte probabil ca și Aristotel să fi fost albanez. Așa că, vezi, nu erau chiar niște proști. Dar nu lucrul acesta mă fascinează, ci curajul lor. Cunoști povestea lui Skanderbeg?

Bonasso, care pe vremea aceea umbla cu ESTETICA lui Croce sub braț, mi-a spus că avea lucruri mai importante pentru a citi.

— Prințul George Castriotu, supranumit Skanderbeg, a ținut la distanță un sfert de secol armatele turcești din Balcani. Grație lui a supraviețuit republica Veneția și, poate, chiar întregul Occident

— Foarte bine, bătrîne, dar asta nu-i un motiv pentru a umbla ca un apucat după o gramatică franco-albaneză.

— Nu de asta umblu după ea, ți-am spus că e din cauza mamei. Intotdeauna m-a pasionat istoria albanezilor și ura pe care o are mama împotriva lor. Am încercat s-o conving că nu-i bine, dar a fost inutil. Din cauza tatălui.

— Ce s-a întîmplat cu tatăl ei?

— Mama îl detesta. A făcut să-i moară soția, adică bunica mea, la numai treizeci de ani. Femeile și vinul, înțelegi?

— Și ce legătură are asta cu Skanderberg?

— Skanderbeg și nu Skanderberg. Bunicul meu era de origine albaneză, iar bunica era italiancă.

— Cum era de *origine*? Era sau nu era albanez?

— Ai răbdare. Când Skanderbeg și-a simțit sfîrșitul aproape și și-a dat seama că luptătorii feudali, pe care numai el era în stare să-i țină uniți, aveau să se despartă, ceea ce, mai mult ca sigur, le-ar fi îngăduit turcilor să radă absolut totul, i-a cerut aliatului său, regele de la Neapole, să-i permită să-și stabilească ofițerii și luptătorii cei mai buni în teritoriul italian, mai exact în Sicilia și Calabria. Așa se explică prezența lor aici la jumătatea secolului al XV-lea și ca să-ți dai seama ce înseamnă astfel de oameni, află că își păstrează limba pînă în zilele noastre și că nu și-au predat niciodată armele. Bineînțeles, în general, italienii îi disprețuiau. Erau ca un buboi. Și acum închipuiește-ți drama din casa bunicii mele, care nu numai că era italiancă, dar mai era și dintr-o familie foarte importantă. Când străbunica mea, care era văduvă și se purta ca o tigroaică, donna Giuseppina Cavalcanti, a aflat că fata ei era curtată cu neobrăzare de individul acela înalt și mîndru, a început să urle. Numai că fratele bunicului era un preot cu multă influență, prieten cu marchizul de Santo Martino (era preceptorul copiilor lui) și, chiar sub sumbrele amenințări ale doanei Giuseppina, s-a hotărît căsătoria. Așa că albanezul a pus la un loc viile, măslinii și pămîntul cu femeile și vinul. Vezi?

— Ce să văd?

— Din ce cauză îi detesta mama pe albanezi și din ce motiv umblu după o gramatică franco-albaneză.

— Ai o logică de fier. Și cum sună limba asta?

— Într-o zi am spionat-o pe mama vorbind cu un unchi. Dacă, să zicem, te afli la Anvers și vezi un anunț care zice uitgang, presupui că e ceva în

germană în albaneză nu există nici un indiciu de recunoaștere, un astfel de anunț putînd însemna fumatul interzis sau ieșire. Din cîte se pare, e o limbă înrudită cu lituaniana. Dar are foarte multe cuvinte din greacă și turcă.

— Toate astea le-ai aflat lipindu-ți urechea de tăblia ușii.

— Șapte cazuri de declinație.

— Minunat, o tîmpenie. Și, cum nu ai altceva de făcut, ai găsit asta.

Dacă te prinde bătrînul Houssay, nu te vād bine.

— Închipuiește-ți că din pricina celor patru cazuri din germană simțeam că înnebunesc. Și asta nu-i totul.

— Cum adică nu-i totul?

— Nu uita fonetica. Îți dau un exemplu: *Hotchka* înseamnă un fel de gogoasă friptă în ulei. Acum, ca să pronunți cuvîntul, mai întîi te pregătești ca și cînd ai pronunța h-ul nostru, apoi apropii limba de dinții de sus. Așa. După aceea, strîngi mandibulele, dar nu de tot, pentru ca sunetul să poată ieși prin această deschizătură, în timp ce îți țuguiești buzele. Uite așa.

Bonasso mă privea cu ochii mari, plin de gravitate.

— Ai răbdare, i-am spus.

Pe vremea aceea citeam cu toții LES MAMELLES DE TIRESIAS. Am căutat în bibliotecă LA FEMME ASSISE.

— Uite ce spune Apollinaire despre Canouris, prietenul său albanez: vitalitate supraomenească și predispoziție spre sinucidere. Cele două trăsături par incompatibile, nu? Ei bine, după părerea mea, aceasta este una dintre caracteristicile rasei.

Bonasso a verificat citatul cu toată atenția, ca și cînd ar fi fost vorba de o clauză contractuală. După aceea a continuat să se uite la mine de parcă aș fi fost bolnav de o boală incurabilă.

— Mă duc la DOME, a adăugat într-un tîrziu.

M-am hotărît să-l însoțesc.

Erau aici Marcelle Ferry, Tristan Tzara și Dominguez. Își petreceau timpul jucîndu-se cu cuvintele:

— Ce reprezintă o cutie de sardele de o sută de metri lungime? Un camuflaj mongol.

— Ce este minutul tragic? Iubirea unei flori uitate.

— Ce înseamnă minotaurul prînzului? Pustiul.

De la o masă apropiată, Alejandro Sux continua să se vaiete: războiul e la doi pași și voi vă țineți de prostii.

Dominguez l-a privit cu duioșia lui de bou adormit. Sux m-a întrebat despre povestea cu uraniu. Trebuia organizat urgent un comitet. Avea pînă și sigla: DEFENSA. Aceasta era slăbiciunea lui, să organizeze comitete și societăți. Pe hîrtie, bineînțeles. Ultima dintre ele fusese Liga împotriva Folosirii Chiuvetei de Aluminiu în Bucătărie. Indată ce i-am vorbit de uraniu, s-a și gîndit la o societate.

— Importantă este o siglă bună, ceva care să fie reținut ușor. DEFENSA: *Defensa* Eminentilor Fizicieni, Electricieni și Natura-liști, Societate Anonimă.

Faptul că un lucru atît de absurd se organiza sub forma unei Societăți Anonime (nebunia, combinată cu un bun-simț comercial) mă făcea să rîd.

Ceea ce l-a enervat mult pe Sux.

Dar de ce electricienii? Și asta mă făcea să rîd: ideea cea mai simplă

despre ceea ce poate să fie un laborator atomic.

La dracu, asta e pentru siglă. Nu-mi explicase că sigla trebuie să-ți sară în ochi și să se rețină cu ușurință?

Aha, da, în cazul ăsta e bine.

Cei trei renunțaseră la jocul lor. Dominguez, ca și când ar fi îndeplinit un ritual foarte trist și foarte plictisitor, cu privirile lui de bou melancolic și buzele căzute, descurajat, începuse să-i înjure pe trecătorii cu înfățișare de francezi. Sîmbăta și duminica (explica el), aici, la DOME, se umple totul cu francezi și burghezi scîrboși. În cele din urmă s-a ridicat cu multă greutate, uriaș și cu mers clătinat, pentru a-l înjura cît mai de aproape pe un bătrînel cu barbă albă și Legiunea de Onoare la rever. Împreună cu soția sa, își consuma în liniște un Richard. Dominguez s-a înclinat în fața lor, într-o reverență asemănătoare cu cele pe care le fac la circ elefanții dresați, rostind în franceza lui detestabilă Madame, Monsieur, iar apoi, luînd una din mănușile doamnei, a început să muște din ea, ca și când ar fi vrut s-o mănînce. Paralizat de spaimă, bătrînelul nu avea curajul să facă nici cea mai mică mișcare. Deodată, însă, s-a ridicat în picioare cu o violență în contrast cu statura sa: era scund și pipernicit Dominguez s-a oprit din îndeletnicirea aceea, privindu-l cu acea duioșie exagerată de care numai el era în stare, datorită ochilor mari și albi și feței sale acromegalice aplecate într-o parte, cu delicatețe.

Sux, care privea evoluția inevitabilă a scandalului, plătise consumația și, apucîndu-mă de mîină, m-a obligat să ies împreună cu el, amintindu-mi ce s-a întîmplat cu noi toți cînd, într-un caz asemănător, își făcuse apariția pugilistul peruan.

Nici n-am apucat să ieșim bine, că scandalul se aprinsese de-a binelea.

Sux era indignat

— Maimuțoiu! a exclamat el imediat ce am luat loc la o masă din LA COUPOLE. Vine războiul și ei se țin numai de tîmpenii.

A scos o bucată de hîrtie și a notat cîteva cifre.

— Toți cei care aderă trebuie să achite un dolar pe an.

Am profitat de sosirea lui Wilfredo Lam pentru a mă face nevăzut. Nu aveam nici o țintă anume, duminicile fiind zilele mele de tristețe. Am mers la întîmplare, dar m-am trezit pe strada Grande Chaumiere. Fără să-mi dau seama, pașii mă purtaseră spre casa lui Molinelli. Am urcat și l-am găsit, ca de obicei, prepa-rîndu-și cafeaua. Părea să fi auzit conversația cu Sux.

— Se anunță sfîrșitul, a rostit el.

— Sfîrșitul? Și ce anunță sfîrșitul acesta?

— Fisiunea uraniului. Cel de al doilea Mileniu. Iar tu ai avut privilegiul de a te afla atît de aproape de acest eveniment

Molinelli, ca și fratele meu, Vicente, obișnuia să poarte în buzunare tot felul de bucăți de hîrtie care mai de care mai învechite, îndoite la întîmplare sau mototolite de-a binelea. Dar nimic la întîmplare: aici avea scrisori, planuri, schițe, însemnări și note privind diversele cheltuieli. A căutat printre ele o diagramă și mi-a pus-o în față: aici se află Constelația Peștilor, iar aici Soarele. Cînd Soarele intră în Pești, apare Iisus Cristos, iar evreii își încep Exodul. Acesta ține 2000 de ani. Acum, cînd se apropie sfîrșitul acestei perioade, se întorc la pămînturile lor. Și acest lucru prevestea un altul, fundamental, pentru că poporul evreu are un destin misterios, supranatural.

Fără să i-o fi spus, m-am gândit la Citronenbaum.

Cu un creion scurt și ros în dinți, Molinelli a continuat să-mi indice alte amănunte din diagramă: acesta e Vărsătorul. Acum, după 2000 de ani, intrăm sub Vărsător.

După aceasta, ridicându-și privirile spre mine și ațintindu-mă cu creionul, a adăugat:

— Intrăm sub zodia Marilor catastrofe.

Ce fel de catastrofe? Pentru început, un război înfiorător și o mare încercare pentru evrei. Numai că n-or să poată să-i extermine pe toți, fiindcă le mai rămîne de îndeplinit încă o misiune deosebită. Cu creionușul bont a scris pe dosul uneia din multele hîrtii, cu litere de tipar, înconjurîndu-le cu un chenar apăsător, două cuvinte:

MISIUNEA ULTIMA

după care a continuat să se uite la mine grav, dar liniștit.

Aceste catastrofe aveau o legătură directă cu puterea atomului. Marii înțelepți Lama preziseseră mai demult că aceste cataclisme vor fi începutul Luptei Decisive pentru stăpînirea lumii. Atenție, însă: nu au vorbit de politică. Ar fi fost o mare greșală să fi presupus că era o simplă acțiune politică. Nici vorbă. Puterile politice (Franța, Germania, Anglia) erau numai modul în care această LUPTĂ (a trecut și acest cuvînt cu litere mari) se va manifesta în fața oamenilor. Pentru că dincolo de această aparență se afla ceva mult mai grav: Hitler era Anticristul.

Umanitatea se găsea acum în cea de a Cincea Rundă.

A Cincea Rundă?

Da, adică momentul în care știința și rațiunea ajungeau la puterea lor maximă. O măreție sinistră. Pe nesimțite, însă, se pregăteau bazele unei noi concepții spirituale despre univers. Conti-nuînd să-mi indice semnele din diagramă, mi-a spus:

— Sfîrșitul civilizației materialiste.

Eram din ce în ce mai tulburat, pentru că tot ceea ce îmi spunea părea să aibă o legătură cu întîlnirea mea cu R. și cu scena care se produsese între noi.

Știam eu cu ce corespunde cea de a Cincea Rundă în profeția orientală?

Nu, nu știam.

Corespundea, după Ioan, cu Cel de al Cincilea înger al Apocalipsului.

Mesagerii Noilor Timpuri erau mai întîi Uranus, apoi Pluton. Ei se vor face prezenți cu vulcani în erupție și vor marca limitele dintre cele două ere. Marea răscruce.

— Pluton — a rostit el, lovind cu creionul bucățile de hîrtie — va stăpîni reînnoirea prin distrugere.

După un răstimp de tăcere în care mi s-a părut că vrea să vadă pînă în adîncul ochilor mei, a adăugat aceste cuvinte surprinzătoare:

— Eu știu că tu știi ceva important Poate nu încă foarte limpede. Dar există ceva în ochii tăi.

N-am spus nimic, m-am aplecat peste masă și am început să amestec cu lingurița în ceașca de cafea L-am auzit continuîndu-și discursul:

— Pluton stăpînește lumea interioară a omului. El va fi cel care va

destăinui marile taine ale sufletului, abisurile mării și misterioasele lumi subpământene ce se află sub jurisdicția lui.

Mi-am ridicat privirile spre el, iar el, după câteva minute de tăcere, ațintindu-mă iarăși cu creionașul bont, mi-a spus:

— În clipa de față străbatem cel de al treilea și ultimul decan al Peștilor, aflat sub stăpânirea Scorpionului, sub care Uranus e un exaltat Sex, distrugere, moarte!

A scris și aceste ultime cuvinte cu litere mari pe o hîrtie murdară, apoi a continuat să mă privească atent, ca și cînd eu aș fi fost implicat în tot ceea ce îmi spusese.

Începuse să se întunece. I-am explicat că mă simțeam foarte obosit și că vroiam să dorm.

— Foarte bine, mi-a spus el, punîndu-mi o mîină pe umeri. Foarte bine.

M-am dus acasă, dar n-am putut să adorm. Cuvintele lui Molinelli, întîmplările din strada Montsouris și chipul lui Citronenbaum mă urmăreau din toate părțile. Ți-am spus mai înainte că fața lui Citronenbaum semăna cu cea pe care o avea, probabil, Troțki în perioada cînd era student. Acum, asemănarea aceasta nu mi se mai părea atît de mare. Poate că mă impresionaseră asemănarea fizică și fanatismul privirilor acelora care fulgerau în spatele ochelarilor fără ramă. Nu, nu putea fi numai asta. Sau, cel puțin, aceasta nu era totul. Dar ce însemna pentru mine acest tot? Costumul ponosit, moștenit de la cineva mult mai corpolent, umerii ascuțiți și înguști, pieptul tras înapoi, mîinile slabe și nervoase. Dar în homunculul acela posedat de un adevăr suprem mai exista ceva, ceva pe care, chiar dacă îl bănuiam, nu eram în stare să mi-l definesc. Ceea ce îi conferea acel aer teribil putea să fie exact acest „adevăr suprem”, cel care îl înzestra cu un tip de revelație care depășea simpla politică.

Am stîrșit prin a mă ridica, pregătindu-mă să plec la laborator. Aici am întrebat-o pe Cecilia dacă făcuse măsurătorile pe care i le cerusem. Da, bineînțeles. Privirea ei era scrutătoare și plină de reproșurile cu care mama se uită la îmbrăcămintea spălată și călcată cu grijă a copilului atît de dezordonat.

— Ce s-a întîmplat? am țipat ea

Cecilia s-a înspăimîntat și s-a dus la electrometru.

Am căutat recipientul cu actiniu și l-am scos din tubul de plumb. Eram foarte neatent și mi-am dat seama că nu fac bine. Am reintrodus recipientul în tub și am plecat să beau o cafea

Pe coridor m-am întîlnit cu Bruno Pontecorvo, simpatic ca întotdeauna, dar foarte agitat. M-a întrebat de von Halban. I-am spus că nu-l văzusem. Se purtau ca niște isterici, luptîndu-se pentru paternitatea fisiunii.

Frigul din stradă m-a trezit de-a binelea

Simțeam cum se reîntorc la mine obsesiile care, pe cînd eram copil, mă îngroziseră. Acum mă îngrozEAU și mai mult pentru că eram un om în toată vigoarea, înconjurat de alții care nu credeau decît în formule matematice, în particule atomice și în explicații clare, raționale.

Mi-am amintit de Frazer, de sufletul care călătorește în timpul somnului și de dedublări. Noi, occidentalii, sîntem niște brute. Oare oameni precum Hoffmann, Poe sau Maupassant nu erau decît niște simpli mitomani? Și, într-un sens mai profund, coșmarurile nu erau, oare, adevărate? Iar personajele unei ficțiuni (cele autentice, cele care se nasc precum visele și

nu cele prefabricate) nu ajung în regiuni necunoscute, așa cum se întâmplă cu sufletul în timpul coșmarurilor? Somnambulismul. Incotro mă îndreptam pe cînd eram copil și mă ridicam din pat? Ce continente străbătusem în călătoriile acelea? Trupul mi se îndrepta spre camera în care se aflau părinții mei. Dar sufletul unde mi se ducea? Trupul o ia într-o parte ori rămîne în pat, însă sufletul rătăcește în toate părțile. De exemplu, cui i s-a întîmplat povestea aceea cu privirile moartei? Cea din copilărie mi s-a întîmplat mie însumi. Și acum mă întreb ce putea să fie întîmplarea din strada Montsouris. (*Souris!* Șoarece! Abia acum îmi dau seama!).

Încă de pe cînd eram copil, am încercat să descifrez intrigile secrete și, chiar dacă uneori cred că le deslușesc, rămîn în expectativă, pentru că experiența îndelungată mi-a dovedit că în spatele fiecărei urzeli se află una mult mai subtilă și mai puțin vizibilă. Cu toate acestea, în ultima vreme am încercat să înnod firele rupte și am impresia că labirintul își pierde din taină. Deocamdată, mi-e limpede că episoadele acelea s-au petrecut în clipa cînd am abandonat știința, adică universul luminii. După aceea, prin 1947, mi-am dat seama că la Sartre totul izvora din vedere și că și el se refugiase în gîndirea pură, în timp ce sentimentul de vinovăție îl obliga să săvîrșească fapte bune. Oare vinovăția = orbirea? În sfîrșit, *le Nouveau Roman*, școala privirii, obiectivismul. Adică, iarăși știința, viziunea pură a obiectului, după cum spunea inginerul Robbe-Grillel. Nu întîmplător Nathalie Sarraute își rîde de „pretinsele abisuri ale conștiinței”. În sfîrșit, își rîde... E un fel de a spune. În fond, tuturor le este frică și absolut toți, fără excepție, resping universul tenebrelor. Pentru că puterile nopții nu-i iartă pe cei care încearcă să le smulgă secretele. De aceea mă urăsc și pe mine: pentru același motiv pentru care colaboraționiștii îi detestă pe cei care, cu riscul vieții lor, se luptă cu dușmanul care le cotopește patria.

Aici e ceva confuz, recunosc, nu-i nevoie să mi se spună. Și multora li se va părea o fantezie a unuia intrat în delir. Puteți crede ce vreți: pe mine nu mă interesează decît adevărul. Și astfel, chiar dacă e un mod fragmentar, ca niște fulgere care îmi îngăduie să întrezăresc într-o zecime de secundă marile abisuri fără fund, încerc să-l exprim în unele din cărțile mele.

Toate astea le gîndesc acum. Pentru că în iarna aceea din 1938 nimic nu-mi era limpede. Perioada mea de Laborator a coincis cu această jumătate a drumului din viața noastră, cînd, după opinia anumitor ocultiști, se întîmplă ca sensul existenței să ni se inverseze. S-a întîmplat cu oameni celebri ca Newton, Swedenborg, Pascal sau Paracelsus. De ce nu s-ar întîmplă și cu oameni mai umili? Fără s-o știu, din partea luminată a existenței, mă îndreptam spre zonele întunecate.

Exact într-un, astfel de moment, aflîndu-mă sub o puternică criză spirituală, l-am cunoscut pe Domfnguez, grație lui Bonasso. Pînă azi n-am spus niciodată ce s-a întîmplat cu adevărat în împrejurările acelea și n-am vorbit nici despre pericolul pe lîngă care am trecut, pericol pe care Domfnguez n-a vrut sau poate n-a putut să-l ocolească, terminînd prin a se sinucide. (În noaptea de 31 decembrie 1957 și-a tăiat venele în atelier, umplînd cu sîngele său pînza pe care o avea întinsă pe șevalet) Eu știu ce puteri s-au aflat în joc. Cu mult înainte de a-i fi scos ochiul lui Victor Brauner, episod care n-a fost decît una din manifestările acestor forțe.

Fiecare se întîlnește cu ceea ce, conștient sau inconștient, caută.

Vorbesc despre întâlnirile care au un scop precis, nu despre prostii. Căci dacă ne întâlnim în stradă cu o persoană oarecare, această întâlnire nu poate avea o consecință decisivă asupra vieții noastre. Dar poate să aibă o astfel de urmare atunci când întâlnirea nu a fost întâmplătoare și, mai ales, atunci când această întâlnire a fost provocată de puterile nevăzute care acționează asupra noastră. Eu nu l-am întâlnit întâmplător pe Dominguez și nu în mod întâmplător acest lucru s-a petrecut atunci când trebuia să părăsesc universul științei. Întâlnirea noastră, chiar dacă în momentul acela nu părea, a avut o importanță enormă. După aceea timpul își face datoria de a așeza faptele în ordinea cuvenită, astfel că lucruri care la început par să nu aibă nici un rost își dovedesc mai apoi întreaga lor transcendență. Prin urmare, trecutul nu este ceva cristalizat, așa cum presupun unii, ci o configurație care se schimbă pe măsură ce înaintăm în viață și care își realizează adevărata semnificație în clipa în care ne punem mâinile pe piept, clipă când acest trecut ne pietrifică pentru totdeauna. Dacă în momentul acela ne-am putea întoarce privirile spre el (și, probabil, muribundul o face), am vedea, în sfârșit, priveliștea reală în care ni s-a pregătit destinul. Mici amănunte pe care le-am desconsiderat cândva s-ar dovedi acum ca niște avertismente definitive sau ca niște melancolice despărțiri pentru totdeauna. Pînă și cele mai nesărate glume sau simple mistificări din existența noastră s-ar putea arăta, în această perspectivă a morții, drept niște preziceri sinistre.

În parte, cam așa se petreceau lucrurile pe atunci cu supra-realismul.

Eu mă duceam la atelierul lui D. pentru a lucra (te rog să-i dai acestui verb cea mai grotescă accepție) la gluma aceea pe care am botezat-o litocronism și de care avea să se ocupe Breton, mai târziu, în ultimul număr din MINOTAURE. Aceasta, apoi „manfragii” pe care-i inventam zilnic, tăvălindu-ne de rîs, scrisoarea lui Daladier despre Papa, precum și glumele din subtext păreau niște simple distracții, ca atîtea altele săvîrșite de alții, ceea ce i-a făcut pe mulți să creadă că suprarealismul era o șarlatanie. Fapt este însă că, pînă și în momentele în care autorii acestora credeau că ceea ce fac sînt niște simple bufonerii, ne aflam, fără s-o știm, în mijlocul unor pericole de moarte; ca niște copii care se joacă pe un fost cîmp de bătălie cu proiectile pe care le cred inofensive, dar care explodează brusc, semănînd distrugerea și moartea. Grandilocventele declarații teoretice ale mișcării afirmau că suprarealismul își propunea să deschidă porțile lumii necunoscute și secrete, porțile spre teritoriul interzis. Și, mai întotdeauna, astfel de afirmații erau dezmințite de piruete inutile și tot felul de aiureli. Numai că, pe neașteptate, apăreau demonii. Și cine altcineva era mai potrivit decît D. pentru a ilustra acest paradox atît de sumbru?

Nu știi dacă dumneata cunoști povestea lui Brauner, un evreu român preocupat de fenomenele premoniției și clarviziunii. Sosise la Paris în 1927 și cred că datorită lui Brîncuși, un alt român, i-a cunoscut pe Giacometti și Tanguy. Aceștia i l-au prezentat lui Breton. Și acum fii atent la ceea ce-ți spun. Timp de zece ani, adică din 1927 pînă în 1937, Brauner a pictat imagini ale subconștientului, obsesii referitoare la ochi, unele de o extremă gravitate. Tablouri în care ochiul era substituit de sexul feminin sau se transforma într-un corn de taur, lucrări în care personajele erau lipsite de ochi parțial sau în întregime. Dar cel mai îngrozitor dintre aceste tablouri este unul din autoportretele sale, lucrat în 1931, autoportret în care se

prefigurează cu toată exactitatea tragedia pe care avea s-o protagonizeze Dominguez în 1938. Brauner începuse să picteze o serie de autoportrete în care apărea cu un ochi înțepat sau pur și simplu numai cu orbita Cel din 1931 este și mai înfricoșător: ochiul drept apare smuls de o săgeată de care atârna litera D. Și mai există un amănunt neverosimil: chiar în acel an, 1931, Brauner a reprodus în tablou fațada clădirii care avea să fie scena acelei grozăvii: atelierul lui Dominguez din Bulevardul Montparnasse nr. 83. El credea că imaginea venea de la o ghicitoare instalată în fața acestui edificiu, dar în realitate reproducea casa în care avea să aibă loc sacrificiul. Brauner s-a întors în România Dar în 1938 a venit la Paris pentru a-și suporta mutilarea Cîțiva ani mai târziu avea să scrie: „Această mutilare mi-e vie și azi, ca în prima zi; de-a lungul timpului, reprezintă lucrul esențial din viața mea”.

Transcriu în continuare relatarea sa: „În noaptea aceea eram foarte mulți la un loc și niciodată nu ni se întîmplase să ne adunăm atîția, fără nici un fel de chef. Plictiseala pusese stăpînire pe noaptea aceea fierbinte din august Personal, nu închisesem ochii de patruzeci și opt de ore, eram foarte neliniștit, iar în urma unei lungi plimbări din ajun, împreună cu U., mă încerca o teamă inexplicabilă. Mulți dintre prietenii începuseră să plece, iar Dominguez, supraexcitat, discuta cu E. Dar cum totul era în spaniolă, ceilalți nu înțelegeau mare lucru. Dintr-o dată, înroșindu-se și tremurînd de mînie, s-au aruncat unul asupra celuilalt cu o violență pe care nu-mi amintesc s-o mai fi văzut în viața mea. Cu un neașteptat sentiment al morții, m-am grăbit să-l opresc pe E. Atunci însă, S. și U. s-au repezit asupra lui D., în timp ce mulți se făcuseră nevăzuți, pentru că lucrurile luau un aspect urît. Dominguez a reușit să se smulgă din încăierare, dar abia am avut timp să-l văd cîteva clipe, pentru că am fost trîntit la pămînt cu o puternică lovitură în cap. Cîțiva dintre prietenii care mai erau de față m-au ridicat și au vrut să mă spele. Eram sleit de puteri, simțeam cum mi se tulbură vederea, dar am reușit să le spun că vreau să merg acasă, să mă culc. Am fost dus de prietenii care mai erau de față. Citeam pe fețele lor o mare durere și neliniște. Însă nu am înțeles nimic din tot ce se întîmplase pînă în fracțiunea de secundă în care, trecînd prin fața unei oglinzi, mi-am văzut obrazul plin de sînge, iar în locul ochiului stîng o rană enormă. În clipa aceea mi-am adus aminte de autoportretul meu și, în confuzia în care mă găseam, asemănarea dintre acesta și rana pe care o văzusem m-a trezit la realitate”.

Mă întorc acum la sufletul care rătăcește în timpul somnului și poate să vadă lucruri din viitor, pentru că se eliberează de trup, trupul fiind ceea ce îl înlanțuie pe om, ținîndu-l în închisoarea timpului și a spațiului. Coșmarurile sînt viziuni ale infernului nostru. Tot ceea ce vedem noi în vise reușesc să vadă misticii și poeții prin intermediul extazului și imaginației. „*Je dis qu'il faut etre voyant, se faire VOYANT.*” într-un astfel de extaz, grație înfricoșătorului privilegiu de artist, Victor Brauner și-a putut vedea viitorul său atît de sumbru. Și l-a pictat Astfel de viziuni nu sînt întotdeauna atît de clare și aproape de fiecare dată în alcătuirea lor participă într-un mod misterios și ambiguu lumea viselor. În parte, datorită caracterului obscur al acestor teritorii ale spaimei, pe care sufletul le vede, poate, ca prin ceață, datorită imperfectei lui desprinderi de trup, pentru că nu a reușit să înfrîngă în întregime greutatea cărnii și legăturile care-l țin

strâns de prezent, în parte, pentru că omul nu pare capabil să suporte cruzimile infernale și pentru că instinctul vieții, instinctele trupului nostru care, împotriva tuturor, apasă cu toate forțele sale sufletul acesta atît de aproape de abis ne îndepărtează de monștrii și supliciile acestora prin măști și simboluri.

M-am întors la Laborator foarte tîrziu. Goldstein plecase, iar Cecilia, care mai mult ca sigur mă așteptase pregătită pentru a se retrage, nu mai avea halatul pe ea Privirile ei erau rugătoare, ochi îndurerați de mamă iudee.

— E în ordine, Cecilia, i-am spus. Nu s-a întîmplat nimic. Mă doare foarte tare capul.

Mi-a lăsat măsurătorile și a plecat. Cu mîna pe clanța ușii, m-a întrebant dacă nu vroiam să merg la un concert de orgă, la nu mai știu care biserică Nu, mulțumesc, nu aveam chef. Am văzut-o dispărînd pe coridor, scundă și cu pașii ei mărunți. „O chinuiesc cam mult", m-am gîndit eu. De la bun început i-am dovedit că doamna Curie era o mediocritate și aproape că a plîns. Mi-am promis să-i dovedesc în ziua următoare că femeia aceasta fusese un geniu.

Am scos încă o dată recipientul de actiniu din tubul de plumb și l-am așezat pe masă. Din cauza nesomnului nu vedeam prea bine, iar lumina mă deranja mai mult ca de obicei. Am stins becurile și am rămas în singurătatea tăcută a Laboratorului luminat foarte vag de o lumină care venea din camera vecină.

M-am ridicat și m-am apropiat de fereastră, privind strada Pierre Curie. Incepuse să plouă mărunț Melancolică, neliniștea dintotdeauna îmi apăsa sufletul. M-am așezat pe scaun și am privit îndelung tubul de plumb în care se afla, ca într-o chiurasă, teribilul actiniu. Adormeam fără să-mi dau seama: chipul lui Citronenbaum, cu o privire indescifrabilă dar absolut demonică, m-a făcut să tresar.

Privile mi s-au oprit iarăși pe tubul de plumb, cel care, într-un fel sau altul, avea o mare legătură cu neliniștea mea Și avea un aspect atît de neutru! Cu toate acestea, în interiorul lui se produceau îngrozitoare cataclisme în miniatură, invizibile microcosmosuri din Apocalips despre care îmi vorbise Molinelli și pe care, în mod direct sau sibilin, le prevestiră enigmaticii profeți de-a lungul secolelor. Mă gîndeam că dacă aș putea să mă fac mic, atît de mic încît să devin un locuitor liliputan al atomilor închiși în tub, și dacă, în același fel, universurile acelea infinitezimale s-ar transforma în propriul meu sistem solar, în momentul acela, stăpînit de o spaimă sacră, aș fi reușit să asist la catastrofe îngrozitoare și aș fi privit înfricoșătoarele raze ale morții. Acum, după treizeci de ani, îmi vin în minte zilele acelea de la Paris, cînd istoria și-a îndeplinit o parte din prezicerile funeste. La 6 august 1945, americanii au prefigurat la Hiroșima grozăvia sfîrșitului. Ziua de 6 august! Ziua Luminii, a Schimbării la Față a lui Iisus pe Muntele Tabor!

Bietul Molinelli: grotesc purtător de cuvînt al adevărurilor superioare vieții și aparenței lui, intermediar rizibil între zeii întunericului și om. „Uranus și Pluton sînt mesagerii Noilor Timpuri: își vor anunța prezența cu vulcani în erupție, marcînd frontierele dintre cele două Ere", îmi spunea el, privindu-mă fix. Și să nu uităm că aceste lucruri mi le-a spus în 1938, cînd nimeni nu știa că atomii de uraniu și plutoniu vor fi scînteia catastrofei.

Dar cred că ajunge. Nu vreau să continuu să-mi amintesc de vremurile acelea atât de neliniștite. Vineri, când ne vom vedea, prefer să vorbesc despre ceea ce mi se întâmplă acum.

UN REPORTAJ

Tocmai pe atunci venise tânărul del Busto să-i ia un interviu pentru SĂPTĂMÎNA GRAFICĂ.

De ce plecase din La Plata?

De unde să știe el? Toată viața lui era făcută dintr-un șir de fapte absurde și fără legătură între ele, dar cu siguranță că exista o ordine în haosul acela, o ordine secretă, vroia să spună. Părăsirea orașului La Plata însemnase renunțarea pentru totdeauna la universul științific? Da, s-ar putea să fie astfel. Oricum, însă, fapt e că a venit la Buenos Aires. Enrique Wernicke avea să-i prezinte pe cineva care putea să-i închirieze pe o nimica toată o casă în munții din Cordoba Așa l-a cunoscut pe Federico Valle, omul peșterilor. Și așa a fost că s-a dus și a trăit ca un pustnic în locul acela singuratic, lângă râul Chorrillos, într-o cocioabă fără lumină electrică, fără apă și fără ferestre.

În timp ce vorbea cu tânărul del Busto, totul părea să se ordoneze în mod neașteptat, din haos începînd să apară lumina: soarele negru. Și, inevitabil, a venit vorba de peșteri, subsoluri și Orbi.

— Portarii, a spus del Busto.

Portarii? Ce se întâmplă cu portarii? Sábado a rostit această întrebare înfiorîndu-se, amănunt ce nu i-a scăpat lui del Busto, care l-a privit foarte atent Povestindu-i ceea ce Sábado știa foarte bine, poveste însă pe care, mai devreme sau mai târziu, careva trebuia să i-o spună. Cu toate acestea, l-a ascultat cu toată considerația.

— De la parter în sus, apartamentele, aceste apartamente de-acum, atât de curate, făcute din ciment și plastic, din sticlă și aluminiu, cu aer condiționat Impecabile.

— Abstracte, a adăugat Sábado, pierzîndu-și răbdarea și în-cercînd să-i scurteze din amănunte.

— Exact, abstracte. Iar dedesubt, șobolanii. Noaptea plimbîndu-se pe cazanele strălucitoare. Și portarii. O rasă misterioasă, oameni care învîrt ușile dintre cele două lumi.

Sábado îl privea în liniște.

— Bineînțeles, a rostit într-un târziu, confirmîndu-i spusele lui del Busto.

Se înserase de-a binelea și se auzeau păsările în cuiburi pregătindu-se de culcare.

— Trebuie să mai vii pe aici.

— Da, sigur că da

— Mai devreme sau mai târziu.

— Da Orbii m-au fascinat dintotdeauna, a spus del Busto. Aproape că nu i se mai vedea fața când a adăugat:

— Aș dori ca reportajul acesta despre portari și șobolani să apară sub numele dumneavoastră, ca să spun așa

— Sub numele meu?

— Da, dacă n-aveți nimic împotrivă. Pentru povestea cu Orbii. Din clipa când am citit paginile acestea, m-am simțit tulburat, devenind atent la

unele zvonuri.

— Zvonuri?

— Vreau să spun în propriul meu spirit

— Dumneata scrii?

— Nu, asta e prima mea încercare. M-a obligat Walker pentru că i-am vorbit despre tema asta și pentru că vroiam să vă văd. În realitate sînt fotograf.

— Fotograf?

„Mînuitor al luminii.” Și cu toate acestea, pînă și el se ho-tărîse să părăsească lumea luminii.

Tînărul del Busto i-a mai povestit alte lucruri, rezultat al cercetărilor sale: lupta de la Casa de la Moneda împotriva șobolanilor care rod bancnotele. După ani de calcule, proiecte meticuloase și lupte pierdute, au construit o formidabilă încăpere din beton armat Trudă zadarnică. Să fi pătruns prin țevi? Sau, poate, s-au înmulțit înlăuntrul încăperii?

Au discutat despre posibilitatea de a duce pînă la capăt o cercetare completă a subteranelor, subsolurilor, haznalelor și canalelor. Cercetare deosebit de complexă și aproape sigur înfiorătoare.

În clipa cînd era gata de plecare, tînărul del Busto a fost pe punctul de a-i spune povestea cu portarii. S-a oprit iarăși la timp, socotind că nu era bine.

Poate că nu era nici necesar.

MERGEA PE CORRIENTES cînd l-a văzut apropiindu-se pe Astor Piazzolla. Se pregătea să stea de vorbă cu el, dar și-a dat seama că se înșelase: era un fel de caricatură. Personajul s-a oprit surprins, iar S. s-a îndepărtat rușinat. S-a pierdut la colțul străzii, aproape fugind. Intrînd în strada Suipacha, a rămas o clipă în fața unei vitrine, prefăcîndu-se interesat de lucrurile expuse, iar cînd s-a liniștit, a căutat o cafenea să bea ceva. Se afla la doi pași de UNCHIUL CARLOS. A intrat și, pentru că la bar nu se afla Kuhn, a căutat o masă oarecare și a luat loc, moment în care l-a văzut pe Piazzolla surîzîndu-i.

— Ce s-a întîmplat, ți-e frică de barba mea? a întrebat Astor.

— Nu, nu-i vorba de asta

— Inseamnă că ți se întîmplă ceva serios.

S-a hotărît cu greu să-i spună ce i se întîmplase în stradă, dar cînd i-a povestit, în cele din urmă, a făcut-o atît de agitat, încît Astor nu-l mai recunoștea

— E o pură coincidență, omule, a adăugat el, încercînd să-l liniștească. S. l-a privit enervat

— Intr-un oraș de aproape nouă milioane?

Astor i-a vorbit despre un plan al lui de a face împreună un recviem pentru Buenos Aires.

— Cum ai spus, un recviem?

— Da, un recviem. Un recviem pentru Buenos Aires.

Se simțea foarte rău cu sănătatea, era prea nervos. Ii părea rău, dar nu era bun de așa ceva. Și îndată s-a ridicat, pretextînd că nu mai avea timp, s-a despărțit și s-a îndreptat spre CERBUL, cafeneaua cea mai apropiată.

Lui Bruno nu i-a plăcut cum arăta și l-a întrebat cum se simte.

— Bine, foarte bine, i-a răspuns el absolut absent Și-a băut berea și, după câteva clipe, i-a spus lui Bruno:

— Dumneata crezi că am exagerat când ți-am vorbit de Schneider?

— În ce sens?

— Așa, în general. Mai ales despre puterea lui.

Bruno aranja, una lângă alta, niște scobitori.

— Sînt cîtiva ani de cînd l-am pierdut din vedere, a continuat S., dar n-a plecat Sînt sigur. Probabil că e tot aici, în Buenos Aires.

(„Pierdut din vedere”, s-a gîndit, înfiorîndu-se.) Bruno și-a ridicat ochii albaștri spre el și a așteptat să-i vorbească pe mai departe.

— Ți-am povestit cum a reapărut în 1962, nu?

— Da

— Ți-am povestit și cum l-am urmărit în metrou?

— Nu.

— Adu-ți aminte că, după întîlnirea din 1962, l-am mai văzut de trei sau patru ori. Uneori singur, alteori împreună cu Hedwiga E drept, pe ea am văzut-o de mai multe ori, pînă cînd a dispărut definitiv. Nu a fost în barul ZUR POST unde ne-am văzut cu dumneata?

Bruno a făcut semn că da

— Da, au dispărut definitiv. Numai că eu am avut întotdeauna senzația că sînt aici, într-un anumit loc din oraș. Pe el l-am zărit la colțul străzii Ayacucho și Las Heras. Dar cînd m-a observat (cel puțin, așa cred), a intrat în cafenea

A rămas pe gînduri. „Era el, sînt sigur că era el”, a murmurat numai pentru el.

— În ceea ce o privește pe Hedwiga...

— N-ai mai văzut-o?

— Nu, dar e aici, în Buenos Aires, cu toată certitudinea E ur instrument al lui. Deși suferă din cauza asta Ce putere să aibă? Sau poate că depinde într-un fel de el, o servitute pe care e nevoită s-o accepte. Da, asta e: o servitute. Acesta-i cuvîntul. Cu circumstanța agravantă că în cazul acesta servitorul e superior stăpînului. Bineînțeles, nu ca rang social... În ciuda degradării ei fizice și morale... Căci dacă te uitați la ea...

Cuvintele lui S. se stingeau treptat, ca și cînd și-ar fi vorbit lui însuși, în timp ce Bruno își spunea că și el avusese această impresie, pentru că, într-adevăr, nu era vorba doar de o decădere fizică, trup cheltuit într-atîta că abia de-i putea ghici splendoarea de altădată dincolo de părăsirea și jefuirea frumuseții (ca vechile parcuri senioriale pe care le privești ruinate printre grilajurile smulse și grămezile de moloz), ci și de o sfîrșire a sufletului corupt de timp, de timp și de îngrozitoare vicisitudini ale cărnii, de deziluzie și de amărăciune și, mai ales, de servitutea la care era supusă de personajul acela atît de abject: da, e adevărat, foarte rar, în clipele trecătoare, pline de tristețe, puteai să-i bănuiești frumusețea sufletului printre atîtea gunoaie morale.

S. mai comandase o bere.

— Nu știu ce-i cu mine, sînt foarte deshidratat Se uita la bere gînditor.

— Ți-am povestit că pe vremea aceea, cînd s-a publicat EROI ȘI MORMINTE, m-am întîlnit cu el de câteva ori și am încercat să-i urmăresc mișcările. Pînă în ziua cînd, după multe eforturi sterile, am reușit să ajung la un rezultat

Privindu-și prietenul, a continuat:

— Un rezultat înfiorător.

Și după alte câteva clipe de tăcere:

— A fost exact în ziua când a rămas să ne întâlnim. Când ne-am despărțit, l-am urmărit pînă a intrat în cafeneaua MUNCHEN, din strada Constituției. Am rămas în piață, așteptîndu-l să iasă. A rămas acolo preț de două ceasuri. Când a ieșit, era aproape întuneric. A coborît în metrou, iar eu am intrat în vagonul următor, în față, ca să-l pot vedea. Când am ajuns la stația de la Obelisc, s-a urcat în linia pentru Palermo, eu instalîndu-mă iarăși în vagonul al doilea. Mi s-a părut că aștepta să se întîmple ceva chiar acolo, în metrou. A început să-mi fie teamă, gîndindu-mă că puterea lui îi îngăduia să știe că eu mă aflam aproape de el și m-ar fi putut surprinde. Perfect, dacă s-ar fi întîmplat așa, i-aș fi spus că e o simplă coincidență. Iar dacă n-ar fi crezut (în virtutea puterilor lui), n-aveam ce pierde. Dimpotrivă, cel puțin și-ar fi dat seama că eram la curent cu ceea ce se întîmpla și că în nici un caz nu puteam fi o victimă ușoară. Și poate că asta l-ar fi făcut chiar să mă stimeze mai mult. Exact când mă frămîntau astfel de gînduri, l-am văzut venind în sens contrar celui al mersului nostru pe orbul care vindea balene pentru cămăși, mult mai bătrîn, dar la fel de spurcat și mînios ca pe vremea când Vidal Olmos a atras atenția asupra personalității sale. M-am cutremurat, amintindu-mi de Fernando în același metrou și în aceeași urmărire (cine pe cine urmărea?) și am știut sigur ce avea să se întîmple: orbul n-a trecut prin fața lui Schneider ca prin fața unei persoane oarecare. Mirosul, auzul ori poate un semn cunoscut numai de ei l-a făcut să se oprească și să-i vîndă balene. Schneider le-a cumpărat și în clipa aceea, iarăși cutremurat, mi-am amintit de cămășile lui, întotdeauna cu gulerele moi și boțite. După aceea, orbul și-a continuat drumul lui. La prima stație, Schneider a coborît, iar eu l-am urmat. Numai că l-am pierdut în mulțime.

Ajungînd aici, S. a tăcut, pierdut în gîndurile sale, lăsînd impresia că uitase de Bruno. Iar acesta nu știa ce să facă, întrebîndu-l în cele din urmă dacă nu considera că era mai bine să iasă ori să caute o cafenea mai puțin zgomotoasă. Cum? Ce ai spus? Părea să nu fi auzit ori să nu fi înțeles bine.

— Spuneam că aici e prea mult zgomot

— A, da, e ceva îngrozitor. Mi-e din ce în ce mai greu să suport zgomotul din Buenos Aires.

S-a ridicat, explicîndu-i că trebuia să telefoneze. Bruno a observat că în timp ce se îndrepta spre telefon privea foarte atent în lături.

Cînd a revenit la masă, a continuat:

— Ți-am explicat că lucrurile aveau să se complice foarte mult după ce s-a publicat EROI ȘI MORMINTE?

Da, îi povestise.

— Îți mai amintești însă de amărîții aceia care s-au apropiat de mine cînd cu ședința din subsol? Atunci păreau că se lămuresc niște lucruri... Bineînțeles, puterile de natura aceasta nu sînt ușor de învins. Și cred că ți-am spus că ei m-au avertizat: victoria va fi a mea numai dacă eu aș fi hotărît să le înving pentru totdeauna. Am promis că așa voi face în clipa în care aproape că leșinam. Abia acum înțeleg că era prea devreme, iar faptul că ajunseseam să am încredere în astfel de oameni era o dovadă de candoare, chiar dacă eram atît de disperat: aborigeni înarmați cu pari

apărîndu-se împotriva bombardamentelor atomice. Oricum însă, ei mi-au trezit dorința de a lupta și speranța în victoria luptei. M. mi-a mărturisit acum — mai înainte n-a avut curajul — că a văzut într-un vis o curte în miniatură, în care se agitau, ca în curtea unei închisori liliputane, niște pitici furioși, dar fără nici o putere. Gesticulau tot timpul și păreau că țipă, dar țipetele lor rămîneau neuzite, ca într-un film mut. Priveau în sus, nervoși și plini de mînie, ca și cînd ar fi cerut ajutor. Sînt personajele romanului tău — mi-a spus M. — și dacă nu le eliberezi, o să înnebunesc.

Am privit-o fără să-i spun ceva.

— Pentru Dumnezeu! m-a rugat ea

M-a impresionat modul în care se uita la mine: o privire de groază și dezolare.

— Dacă nu te apuci de scris, oamenii aceștia or să mă înnebunească. Pentru că iar o să-i visez. Sînt sigură. Așa că mă închidea în camera mea de lucru, mă obliga să mă așez la masă și îmi puneă dinainte paginile scrise, sute de pagini contradictorii și absurde. Le aranjam cu mare greutate și le cercetam ore în șir, neputincios. Cînd, sub un motiv oarecare (sau pretext) M. reîntra în cameră, eu răsfoiam maldărul acela de hîrtii sau mă făceam că le corectez. După ce ieșea din cameră, îi mai simțeam încă privirile ațintite asupra mea, rugătoare. Mă furișam în grădină cu capul între umeri, dar nu reușeam s-o păcălesc.

Asta se întîmpla mai ales înainte de a-i fi cunoscut pe oamenii aceștia. După aceea, așa cum ți-am povestit, am început să sper (cît de însemnat e acest verb!) într-o îmbunătățire a situației. Ocrotind această flacără de bătaia vîntului, trăgeam nădejde că focul va crește și se va extinde.

Ședința din subsol m-a impresionat în mod deosebit atunci cînd fata cea blondă a cîntat la pian piesa lui Schumann. A doua zi însă am meditat îndelung asupra disproporției dintre acești oameni atît de cumsecade și mărimea neobișnuită a acelei puteri care se afla în joc. Și-am început să desconsider întîmplarea din subsol: piesa aceasta din Schumann o pot interpreta foarte mulți copii după ce au exersat suficient Era, oare, posibil ca ea s-o fi cunoscut și interpretat sub presiunea propriei mele neliniști transmise telepatic?

Nu trebuia să exagerez, nu însemna mare lucru. Și nu pentru că eu aș fi crezut că erau niște șarlatani: erau oameni serioși și de bună credință.

Mă întrebam, totuși, dacă nu erau absolut insuficienți. Simțeam o oarecare ușurare în suflet, ca unul care a fost grav bolnav și dintr-o dată începe să aibă poftă să mănînce ceva și să încerce cîtiva pași.

Pentru că aici e vorba de o luptă continuă și fără pic de milă, în care mereu avansezi și mereu dai înapoi. Trebuie păstrată o bătălie permanentă, n-ai voie să te oprești nici măcar o clipă și nu te poți încrede în cucerirea unei coline oarecare sau în retragerea dușmanului pentru că poate să fie vorba de o cursă. Și lupta asta o duc de ani de zile, cu hărțuiri la fel de ciudate ca și în cazul statuii.

Copiii din cartier se uitau la statuie cu frică (bineînțeles, mi-am dat seama de acest lucru *după aceea*), chiar dacă era destul de retrasă sub crengi, aproape ascunsă, lîngă tulpina palmierului. Din clipa cînd am înțeles că mai toți, și în special don Diaz, o priveau cu teamă, poate și cu repulsie, nu mi-a fost greu să descopăr că avea ceva sinistru. Într-o zi am discutat despre asta cu Mario.

— Bine, papa — mi-a răspuns el, așa cum i se vorbește unui necunoscut —, dar tu nu știi că nici un actor nu urcă pe o scenă unde se află o statuie de ghips?

— De ce?

— De unde să știu eu? Dar toată lumea o știe.

În noaptea aceea n-am putut să dorm deloc. Pînă cînd, brusc, totul mi-a fost foarte limpede. Cum de nu bănuisem? A doua zi i-am povestit totul Matildei.

— Nu ți-a trecut prin cap nici măcar o singură clipă că apariția statuii în potecă, în dimineața aceea, era ceva foarte greu de explicat? De ce să fi lăsat statuia aceea uriașă, din ghips, o femeie în mărime naturală, în drumul meu? Era opera unui sculptor, nu a unui fabricant de copii pentru parcuri. Opera unui sculptor din zilele noastre. Și cine putea să aibă un astfel de obiect în Santos Lugares, un cartier muncitoresc, cu oameni care își împodobeau casele, în cel mai bun caz, cu statuete de bazar? Și, pe deasupra, de ce s-o fi lăsat în drumul nostru? În timpul nopții. Nu te-ai gîndit la nimic?

A rămas pe gînduri, pentru că întotdeauna mi-a combătut la acest mod ideile mele nebunești.

— Amintește-ți, i-am spus. Ani de zile am dorit să am o statuie în grădina mea. Măcar o copie după una din statuile grecești sau romane, așa cum există prin parcuri. Amintește-ți că am folosit toate mijloacele ca să obțin una din statuile care se aflau în parcul Lezama sau în casa din romanul meu, casa din Liniers și H. Yrigoyen. Mulți dintre prietenii noștri știau acest lucru. Și mulți dintre ei m-au asigurat că or să mă ajute ca să obțin ceea ce vroiam. Pînă și Prebisch, pe vremea cînd era administrator.

— Da, îmi amintesc.

— Perfect. Și ce am spus noi cînd am văzut statuia în potecă?

— Că era o glumă. O glumă nevinovată a unuia dintre cunoscuții noștri. Ne adusese statuia în timpul nopții ca să ne facă o surpriză.

— Exact Dar uiți un amănunt

— Care?

— Că prietenul acesta nu s-a lăsat văzut niciodată. De ce să se fi păstrat în anonim? Ce, era un lucru dezonorant? Dacă lăsase statuia în potecă pentru a-mi face o surpriză plăcută, ce rost avea această tăcere? Și, totuși, n-a apărut. Au trecut luni după luni și, treptat, atmosfera a devenit mai apăsătoare, lucrurile au mers din ce în ce mai rău, iar statuia, în colțul acela, ni s-a părut din ce în ce mai sinistă. De multe ori don Diaz m-a întrebat de ce o păstram în grădină.

— Da, așa este.

— Și-acum să judecăm invers. Să presupunem că cineva a vrut să-mi facă un rău printr-un obiect pe care să mi-l bage în casă. Cineva care cunoștea dorința mea de a avea o statuie. Și atunci procedează la modul cel mai simplu cu putință: aduce statuia și o lasă în potecă în timpul nopții. Aducătorul acestei vrăji știe că eu mă trezesc devreme și ies în grădină. Așa că nu-i e greu să-și închipuie că dau cu ochii de arătarea asta și înnebunesc. Poate să fie și așa?

M. s-a mărginit la a mă privi. I-am cerut să-mi răspundă.

— Da, bineînțeles, a admis ea în cele din urmă.

Mi-am petrecut restul nopții foarte nervos, fața aceea cu privire

abstractă, ca de Oarbă, pe care o avea statuia apărîndu-mi mereu înaintea ochilor, din ce în ce mai insistent, cu o expresie malignă.

În zorii zilei m-am ridicat din pat și m-am dus în grădină. Statuia se afla la locul ei, ascunsă sub crengi, privindu-mă cu mutra aceea de piază rea

La început m-am gîndit s-o duc de aici eu singur, dar era destul de grea. Am așteptat cu nerăbdare să-l văd apărînd în potecă pe don Dîaz, ca în toate diminețile, și l-am rugat să mă ajute, împreună, am scos-o în stradă, după aceea el s-a dus acasă și a căutat o funie, legînd-o cum s-a priceput mai bine ca s-o poată duce în spinare și mi-a cerut să-l las singur, că știe el unde trebuie s-o ducă.

Unde a dus-o? N-am vrut să aflu niciodată. Și, lucru ciudat, nici don Diaz n-a mai adus vorba despre ea

Aici Sábado și-a întrerupt povestirea și a rămas uitîndu-se la Bruno ca și cînd l-ar fi întrebat ce părere avea

— Într-adevăr, e foarte ciudat

— Vezi?

Și a rămas pe gînduri. Castel și răzbunarea Sectei. În clipa cînd și-a dat seama cum stau lucrurile, Fernando s-a îngrozit și s-a hotărît să fugă cît mai repede. Dar, în tot periplul acela atît de complicat, n-a reușit decît să se întîlnească iarăși față în față cu destinul lui. E curios, am prevăzut acest lucru, însă el continuă să fugă

De asemenea și el vroia să dispară din fața destinului, dar puterea aceasta atît de ambiguă îl obliga să se scufunde, din zi în zi, exact în lumea din care vroia să fugă. Da, de multe ori s-a gîndit să lase totul baltă și să-și instaleze un atelier mecanic într-un cartier necunoscut, eventual lăsîndu-și barbă.

Și cu cît se simțea mai încolțit, cu atît mai mult îl ispitea această posibilitate nesăbuită. Acum intuia că în paginile pe care le avea în față culmina totul. Și chiar dacă nu știa foarte exact ce culmina, certitudinea răzbunării îi era absolut limpede.

Și totuși: viața îl interesa atît de mult! Vroia să scrie despre atîtea lucruri!

Într-un anume fel o putea face, dar numai dacă nu era vorba doar de idei simple. Puterile nu se tem de idei, iar pe Zei nici nu-i interesează. Se tem, în schimb, de vise, de imaginile obscure.

— Și acum mai apare și doctorul Schnitzler, a rostit brusc.

— Cum? Nu-l chema Schneider?

— Nu, vorbesc de altcineva. De un profesor, un individ ciudat, *destul* de ciudat îmi trimitea niște scrisori.

— Scrisori?

— Da, scrisori.

— De amenințare?

— Nu, nici vorbă de așa ceva. E un profesor. A început să-mi scrie în legătură cu niște idei ale mele despre sex.

S-a căutat în buzunare.

— Poftim, asta e ultima pe care am primit-o.

La pian, dragă doctore, tonurile joase (obscure) se află la stînga. Cele înalte sau clare, la dreapta. Mîna dreaptă cîntă partea rațională, cea „comprehensibilă”, melodia. Ai observat cum începe să capete importanță mîna dreaptă la compozitorii romantici?

La început se scria de sus în jos, precum chinezii, sau de la dreapta spre stînga, precum semiții. Apoi, în templul Soarelui, cuvintele *gnothi semiton* sînt scrise de la stînga spre dreapta. Reține, dr. Sábato: prima formă cobora spre pămînt; cea de a doua, cea a semiților, mergea spre inconștient sau spre trecut, ultima, a noastră, se orientează spre conștiință.

La răscruce, Heraclit pornește pe drumul din dreapta După opinia lui Platon, morții cei drepți o iau la dreapta și în sus; cei necinstiți o pornesc la stînga și în jos. Gîndește-te, dragul meu doctor, reflectează la toate astea încă mai ai timp și e bine să crezi în cineva etc.

— Nu văd de ce trebuie să te alarmezi...

— Pentru că am trecut prin destule experiențe dureroase. Există ceva straniu în aceste scrisori, o anume insistență de a mă întîlni, ceva în legătură cu lumea științei, deci cu lumina, cea care, în sfîrșit... Trebuie să ai miros, înțelegi? Scrisorile astea, sînt din ce în ce mai ferme, dincolo de amabilitatea formală se ascunde ceva Așa că m-am hotărît să iau taurul de coarne. Chiar astăzi s-a uitat la ceas — am promis să-l văd. Pe la șase. Trebuie să plec. Ne vedem curînd.

DOCTORUL SCHNITZLER

Apăsînd soneria, și-a dat seama că cineva îl observa prin vizorul ușii mai mult decît s-ar fi convenit După aceea, ușa s-a întredeschis atît cît să lase să se vadă un cap obținut din încrucișarea unei păsări cu un șobolan.

Cu un glas ascuțit și nervos și-a exprimat bucuria întîlnirii, bucurie de pasăre. Era slab, măcinat de anii petrecuți printre cărți. Ochii mici, de șoarece, străluceau în spatele ochelarilor cu lentile rotunde și ramă subțire de oțel, ochelari pe care i-au făcut să fie iarăși la modă tinerii *hippies*, dar pe care el și-i cumpăraseră, mai.

Mult ca sigur, în Germania, acum cincizeci de ani, păstrîndu-i cu aceeași grijă cu care își păstra cărțile din bibliotecă, aliniate ca o armată germană, curate, dezinfectate și numerotate.

Da, asta era: se mișca în salturi, cu rapiditatea păsărilor cînd coboară pe pămînt, cu salturi nervoase și scurte. Un fel de stacca-to dintr-o partitură grotescă de Hayda îi arăta cărțile deschizîndu-le cu precizie la pagina de care era vorba, apoi le pune la loc, cu o grijă deosebită. S-a gîndit: dacă individul acesta ar fi obligat de cineva, de o forță căreia nu i te poți opune (o dispoziție din partea guvernului german, de exemplu) să împrumute o carte dintre acestea, ar suferi la fel cum suferă o mamă exagerat* de ocrotitoare al cărei fiu trebuie să plece în Vietnam.

Disimulînd pe cît era posibil, S. cîntărea încăperea, în timp ce i se arăta cîte un citat în clipa aceea s-a întredeschis o altă ușă, făcîndu-și apariția o tavă cu două cești de cafea abia colorată, tavă pe care o aduceau două mîini muncite de femeie invizibilă. Dr. Schnitzler a luat tava fără să spună nici un cuvînt

Unde mai văzuse fața aceasta de pasăre cu ochi de șoarece?

I se părea cunoscut, nu? Surîzînd mefistofelic, i-a arătat în bibliotecă o fotografie a lui Hesse, cu dedicație.

Da, asta era: aceeași față de criminal ascetic oprit în clipa asasinatului de filozofie, de literatură și, probabil, de o anume invincibilă, deși secretă,

respectabilitate profesionala

Cum de nu-și dăduse seama de la început? Mai mult ca sigur din cauză că sosia surîdea tot timpul: fratele pitoresc al asasinului sumbru.

— Ne scriam.

Ce păcat, ce păcat că nu se mai găsește nici un exemplar din HETERODOXIA! Bineînțeles, el își fotografiase la bibliotecă paginile care îl interesaseră. Explicându-i că în cele din urmă fusese de acord să i se reediteze cartea aceasta, Sábato l-a întrebat cum de era posibil să-l interese atât de mult așa ceva

Cu salturile lui obișnuite, individul a deschis un dulap foarte ordonat și a luat în mâini un dosar dezinfectat

— Poftim, aici e. Doctore, atitudinea dumitale m-a interesat întotdeauna.

Germania, s-a gândit S. cu admirație. Dacă un german descoperă că cineva a fost doctor, chiar dacă aceasta s-a petrecut într-o incarnație anterioară, nimeni nu-l poate obliga (exceptând guvernul, bineînțeles) să nu rostească acest titlu. Ușor ironic, S. a încercat să-i explice că asta aparținea protoistoriei sale, perioadei batraciene, dar individul nu era de acord, mișcându-și arătătorul în sens negativ, foarte repede, ca un metronom care marchează un allegro vivace. Pentru Schnitzler explicația lui era ca și când ar fi sugerat inexistența unei mâini pentru că nu se vedea din mânășă. N-avea sens să-i ascunzi ceva. Știa totul dintr-o îndelungată experiență.

Da, așa cum îi spusese, l-a interesat dintotdeauna evoluția sa

— Evoluție curioasă, doctore, foarte curioasă.

Și îl studia cu surîsul viclean de pasăre care ar fi putut aparține unei masonerii, își spunea Sábato. Expresia lui vroia să spună „pe mine nu mă înșală nimeni”, iar Sábato, din ce în ce mai îngrijorat, se întreba de ce înșelare era vorba

Mult mai curioasă i se păruse evoluția sa după ce citise EROI ȘI MORMINTE.

Aștepta să-i audă și explicația: de ce?

Timp de o secundă a păstrat o liniște absolută O secundă care i s-a părut neliniștitoare. Indată însă a intuit ceea ce gândea omul acela, dar a avut grijă să nu i-o spună. Mai mult, a așteptat să i se explice, ca și când s-ar fi întrebat cu toată ingenuitatea ce-ar fi putut să găsească Schnitzler „foarte curios”.

Cuvintele acestuia au răsunat cu o precizie seacă. Și chiar dacă le aștepta tocmai pe acestea, pronunțarea lor l-a cutremurat:

— Orbii, doctore.

l-a spus-o privind-l în ochi.

De ce dracului primise să-l vadă? Și pe deasupra chiar în casa lui. Da, a conchis el, pentru că îi era teamă, pentru că din scrisorile lui emana ceva foarte subtil. Ce urmărea, oare, prin insistența de a-l întâlni? Oricum, fusese de preferat să înfrunte pericolul, să sondeze obstacolele, stîncile invizibile de sub apă, să le miroasă și să le facă cartografia A fost o cercetare vertiginoasă, timp în care celălalt continua să-l privească fix în ochi. A avut o bruscă strălu-minare asupra femeii care adusese tava cu ceștile de cafea De ce nu se arătase?

— Dar dumneata ești căsătorit, doctore, nu-i așa?

Mult timp după această primă întâlnire s-a întrebat ce a însemnat acel „dar”.

Profesorul a devenit serios, părînd să calculeze poziția inamicului. După aceea i-a răspuns cu un murmur afirmativ, controlînd reacțiile celui alt

Cu siguranță că acel „dar” îl pusese în gardă, pentru că nu existase nimic din tot ceea ce spusese fiecare dintre noi în măsură să-l justifice. Asta îi revelase (se gîndea Sábato) faptul că creierul meu lucra pe două planuri: cel superficial, al dialogului, și un altul de profunzime, secret și, asemenea unui cal sensibil care se oprește din păscut atunci cînd simte o prezență ciudată în apropiere, Schnitzler a tresărit într-atîta, încît cu greu și-a putut păstra permanentu-i surîs sub care își ascundea intențiile.

— Da, sînt căsătorit, a rostit, ca și cînd și-ar fi cerut scuze.

Și imediat s-a reîntors la surîsul lui, în timp ce căuta în bibliotecă o carte a unui profesor de la Oxford.

Iată-o: problema mîinii drepte și toate celelalte. Sábato îl aproba dînd din cap, absolut mecanic, creierul lui continuînd să lucreze cu rapiditate: apartamentul lui Schnitzler era mai mult o miniatură. Aici nu puteau trăi decît el și soția lui, numai că multe din citatele pe care le rostea cu plăcere dovedeau că ura femeile sau, în cel mai bun caz, le disprețuia cu o ironie satanică. Ceea ce nu reușea să înțeleagă S. era starea de alarmă din ce în ce mai puternică, dincolo de elogiul pe care i-l aducea Schnitzler, căci prin numeroasele cărți pe care i le arăta nu făcea decît să-i confirme ideile sale din OAMENI ȘI ANGRENĂJE asupra civilizației abstracte. Chiar dacă uneori ajungea la extreme pe care nu le împărtășea. Instinctul său îi spunea că, oricum ar fi stat lucrurile, se afla mai degrabă în fața unui dușman decît a unui aliat

— Dumneata ai susținut aceasta, doctore — repeta el foarte vesel -, să nu uităm.

O repeta stînd în picioare, ducîndu-și arătătorul la tîmplă și legănîndu-și capul de pasăre, ca un profesor histrionic de limbi străine care își arată pe rînd părțile trupului în timp ce pronunță cuvîntul care le desemnează.

Capul, nu? O civilizație raționalistă și masculină.

Mîna dreaptă.

Ordinea abstractă, normele.

Dreptul (semnificativ cuvînt, dragul meu doctor Sábato!)

Obiectivitatea.

Etcetera etcetera etcetera.

În entuziasmul care-l cuprinsese, părea să-și fi uitat de cafea. Entuziasm? Uitare? A sorbit o gură de cafea rece și, cu un tratat german în mîini, a început să enumere tot ceea ce ar fi fost suprimat de către această civilizație masculină: tot ceea ce era vital, inconștient, illogic, paralogic, perilogic, subiectiv.

A mai sorbit o gură de cafea, lăsînd să i se vadă ochii strălucind pe deasupra ceștii, ochi de șobolan nervos, dar parcă veseli încă și foarte atenți.

Sábato gîndea cu toată viteza De ce se alarma, oare? Nu-i repeta ceea ce el însuși scrisese în două din cărțile sale? Totul părea o glumă între filozofi, și totuși teama continua să crească.

Fratele surîzător al lui Hesse, poate mai sinistru decît acesta prin surîsul atît de ascuțit, îl apucase acuma de reverul hainei și, cu un gest de

croitor care ia măsurile, îl întreba ca pe un elev la examen: care este partea dreaptă a unui gen? Cea care are valoare, nu? Cealaltă este cea pe care trebuie s-o ascundă.

Cu o satisfacție manifestă a înșiruit calamitățile posibile: ceea ce este sinistru are legătură cu nenorocirea, cu perversitatea, cu lucrurile funeste și nedrepte. Cu tot ceea ce este feminin. Se jură cu mîna dreaptă, se înjură cu mîna stîngă.

— Se înjură? a întrebat Sábato pentru a cîștiga timp.

— Bineînțeles, bineînțeles. Cît privește creștinismul, este o religie solară și masculină care vede în partea stîngă ceva demonic.

S. a conchis că omulețul ori vroia să-l salveze, ori era un agent al Sectei pus să descopere modul de a-l împiedica să-și continue cercetările. Pe neașteptate, chiar și pentru el, s-a trezit întrebîndu-l dacă femeia care pregătise cafelele era soția lui. Dar nu mai era nimic de îndreptat și pasul pe care-l făcuse l-a înfricoșat. Pentru o clipă, i s-a părut că observă o ușoară înăsprire a expresiei feței de pasăre-șobolan, dar omulețul și-a reluat foarte repede surîsul deranjat:

— Da, da, e soția, a răspuns ca și cînd ar fi fost vorba de o taină sau de ceva comic, vocea înaintînd în aceeași direcție cu surîsul. Numai că e foarte timidă.

Minte, s-a gîndit Sábato.

— Bietele femei! a exclamat profesorul, nepunînd în aceasta nici un fel de considerație personală.

A continuat să surîdă, dar era evident că îl încerca o repuls fără margini.

S-a întredeschis ușa și a reapărut tava cu alte cafele.

Era ușor amețit. A băut cafeaua din cîteva înghițituri, a prete tat că era tîrziu și a ieșit Schnitzler s-a despărțit de el lîngă asce sor. Ochii lui de șoarece volterian trădau o mare bucurie.

De ce, oare? Pentru ce? s-a întrebat S., îndată ce s-a văzut stradă.

S-a dus s-o vadă pe Beba.

— Dă-mi un whisky, a rostit imediat ce a intrat în casă.

— Ce-ai pățit?

— Nimic. Am chef să beau un whisky. Sînt obosit, foarte obosit

— Credeam că e Quique.

— Și de ce credeai asta?

— Pentru că trebuie să sosească.

Sábato s-a ridicat de pe scaun, hotărît să plece.

— Nu fi ridicol. Intinde-te pe canapea, acolo, în spate, dacă ești atît de obosit. N-o să te deranjeze nimeni. Quique vine împreună cu profesorul Gandulfo. Și mai mult ca sigur voi avea nevoie de părerea ta.

— Gandulfo?

— E un tip pe care l-a descoperit Quique.

— E prea de tot, îmi beau paharul de whisky și mă car.

— Ți-am spus că te poți întinde pe canapea. Nu ești obligat să vorbești cu Quique. Dar pe mine mă interesează foarte mult părerea ta.

Sábato s-a resemnat

— Ceea ce vreau să aflu e dacă ai auzit cumva de un anume Schnitzler.

— În afară de a fi citit niște povestioare de ale lui, na. Nu mi l-au prezentat niciodată.

— Nu-mi arde de glume, Beba Eu nu vorbesc de ăsta. Vorbesc de un neamț care trăiește aici, în Buenos Aires, la câțiva pași de tine.

Nu, Beba n-avea idee despre acest Schnitzler. Dar nu cumva îi rostise numele Schneider? Să fim serioși, domnule, de ani de zile nu l-am mai văzut pe acest intrigant internațional. Sábato a privit-o cu o ironie obosită: „intrigant internațional”. Ce, ce s-a întâmplat? Nu, nimic. Nici Nene Costa?

— Poftim?

— Ce mai face, pe unde mai umblă?

— De unde să știu eu? De când s-a putut întoarce, stă la casa lui, în Maschwitz.

Cum adică de când s-a putut întoarce? Simplu, prostule: după ce soțul grăsanului de Villanueva l-a iertat Bineînțeleș, asta numai în cazul în care după aceasta n-a mai distrus și o altă căsnicie și s-ar afla la Caracas sau la Londra

— Așa că e în Maschwitz, a spus Sábato pentru el însuși.

— Ce vrei să spui?

— Nimic.

În clipa aceea a apărut Quique împreună cu un omuleț de un metru și jumătate, cu chip de bebeluș bine hrănit, roșu și sănătos, cu ochelari de aur și foarte guraliv. Un fel de îngeraș timp, dar cumsecade. Gata oricând să-ți sară în ajutor.

EXPUNEREA DOCTORULUI ALBERTO J. GANDULFO

— Poftim, profesore, să te auzim, l-a invitat Quique. *Nous sommes tout oreilles.*

Sábato s-a retras în cealaltă parte a încăperii, prost dispus.

— Într-o epocă foarte îndepărtată umanitatea trăia în sfera celestă. Ea forma o familie imensă în jurul Tatălui Divia Oamenii nu aveau trup, constituind o comunitate de îngeri. Acești îngeri erau conduși de o ierarhie spirituală denumită Satana, o ierarhie cu o putere foarte mare. Așa cum poate avea un general în vreme de război. Totuși, ambiția puterii este cea care duce la pierderea ființelor, oricare ar fi ele. Fiind spirituală, nu înseamnă că ierarhia aceasta ar fi fost lipsită de ambiție. Tocmai ambiția a început să tulbure conștiința Satanei, care a ajuns să se considere omnipotent, precum Tatăl Divin, deși în realitate era lipsit de virtutea creației. Cu toate acestea, a început să lucreze cu multă viclenie pentru a face ca organizația de care răspundea să se revolte, promițând în stînga și în dreapta ierarhiei și putere.

— Ca un militar ambițios din orice țărișoară, nu, profesore?

— Nici mai mult, nici mai puțin. Trebuie să spun însă că nu toți îngerii depindeau de Satana Numai că cei care depindeau de el erau și cei mai ambițioși, deci spiritualmente cei mai puțin puri.

— Iartă-mă, profesore. Presupun că Tatăl Divin știa de complot Asta avînd în vedere că era atotștiutor.

— Sigur, sigur că da Știa de complot și îi urmărea mersul. Mai mult, în loc să-l împiedice, lăsa ca totul să prindă rădăcini, să crească și să se coacă. Libertatea de gîndire și de acțiune instituită de Tatăl Divin este la fel de sacră precum Creatorul însuși. Dumnezeu nu a vrut să încătușeze mintea și voința noastră de putere, pentru că asta ar fi însemnat să ne

priveze de libertatea dezvoltării conștiinței, adică exact de ceea ce ne face să progresăm în ordinea spirituală. Știa, prin urmare, care era planul celor revoltați și a anticipat evenimentele provocând împărțirea infinitului în cer și pământ

— Hop! Cu ce scop, stimatul meu profesor?

— O să vedeți. Cerurile au fost împărțite în regiuni pentru a instala aici diferitele familii de spirite, de acord cu calitatea lor spirituală. Pământul a fost rezervat ființelor egoiste. În realizarea acestei idei, Creatorul s-a ajutat de ierarhiile sale. Intre acestea, de Satana însuși sau Iehova.

— Iehova?

— Da Este numele care mai apoi avea să devină faimos prin Scripturi. Aceste ierarhii erau dumnezei adevărați. Elohim, în ebraică, tradus greșit în spaniolă prin singularul Dumnezeu.

— Un moment, profesore, a intervenit Beba Vreau o lămurire.

— Poftim, cu plăcere.

— Dumneata ai spus că Satana și Iehova erau una și aceeași ființă.

— Fără îndoială. Trebuie să vă spun că este necesar să mărturisim un secret fundamental. Vechiul Testament nu este cuvântul divin, așa cum susțin toate doctrinele religioase, inclusiv cea catolică. Aici există numai o parte a adevărului, cea care se referă la etapele Creației. Restul este opera Satanei, parte a adevărului impusă patriarhilor semiți de sub stăpânirea sa, cei care erau purtătorii cuvântului și faptelor sale sub aparența Supremului Creator.

— Un *déguisé*! Diabolic! Îngrozitor!

— Dumneata ai spus-o. Un curaj care singularizează această entitate puternică și invizibilă. Cel de a te face că ești Dumnezeul Adevărat și a face ca acesta să apară în locul său ca entitate satanică.

Glasul profesorului era puțin pițigăiat și didactic: învățător de școală primară care în loc să explice mecanismul împărțirii povestește mersul unei conjurații înspăimântătoare. Tonul, în schimb, era imparțial și liniștit. Nu părea că demonstrează faptul că lumea e guvernată de Diavol, ci teorema lui Pitagora într-o sală însorită și curată, în timp ce se așteaptă clopoțelul pentru recreație.

— Jocul acesta a fost cu puțință pentru Satana din clipa în care a fost aruncat din regiunea cerească pentru a fi făcut Dumnezeul Pământului. Pământ pe care îl guvernează prin intermediul pasiunilor și patimilor noastre, prin egoismul și ignoranța noastră. Acum o să aflați ce s-a întâmplat cu vitele.

— Cu ce, doctore? a întrebat Beba

— Cu vitele. Abel era îngerul păzitor al vitelor, după cum Cain era al agriculturii. Iehova, adică Satana, l-a pus pe Cain să-și ucidă fratele. O să mă întrebați în ce scop?

— Într-adevăr, în ce scop?

— Foarte simpla Suprimînd îngerul păzitor al vitelor, acestea deveneau victime nevinovate pentru hrana omului. Prin acest act se anula alimentația vegetală, instituită de Tatăl Divin, înlocuind-o prin produse din carne, produse ale uciderii.

— Formidabil! Deci Cain este protomăcelarul. Fără de el nu ar fi existat comerțul măcelăriilor, a subliniat Quique.

— Sigur că nu ar fi existat Schimbarea aceasta urmărea neutralizarea

Planului Divin, căci alimentația vegetariană conservă sănătatea și, în plus, ajută la spiritualizarea umanității. Alimentația animală sau cadaverică aduce bolile, scurtează viața, întunecă mintea, debilitază simțurile, dezvoltă pasiunile, sporește egoismul, în afară de faptul că reprezintă un produs imoral, căci tot ceea ce atentează la viața unei ființe este imoralitate, o crimă. La această situație se ajunge printr-un regim carnivor și aceasta e cea care face ca omenirea să trăiască în cel mai complet obscurantism, pentru că o împiedică să vadă adevărul.

— E o teorie interesantă, profesore.

— Nu e o teorie, ci un fapt demonstrat și mai e ceva care întărește demonstrația: Noe și Potopul. Cum Satana era incapabil să creeze oameni sau animale, i-a separat pe Noe, pe descendenții acestuia și un anume număr din toate speciile de animale pentru reproducere. De câtă necunoaștere dau dovadă oamenii când atribuie această monstruoasă, criminală și idioată operă Tatălui Divin! Firește, Satana nu avea nici cel mai mic interes pentru salvarea speciilor vegetale. Dar Pământul, care era plin de semințe de la Facere, în virtutea esenței sale spirituale, a repus la loc împărăția vegetală.

— Bună festă pentru Satana.

— Absolut Ceea ce, în trecere, demonstrează că este predispus să comită greșeli. Dar, revenind la ceea ce vă spuneam, atât scufundarea Atlantidei, cât și distrugerea Sodomei și Gomorei, precum și uciderea lui Abel și toate relele care au loc de atunci pe fața Pământului sînt lucrările lui Satana. Tatăl Cereș, chintesență a bunătății, nu a fost și nu poate să fie în vecii vecilor o ființă sîngeroasă și crudă, în stare să distrugă cu atîta cruzime ceea ce a creat cu atîta iubire. Savanții și ignoranții, cei care îi atribuie lui Dumnezeu faptele acestea oribile, trăiesc înșelați de Satana

Avea ceva de marionetă grotescă, părea păpușa mînuită de sus (de cine și din care sus?). Ori dacă nu, păpușa unui ventriloc care pare că spune ceea ce Celălalt rostește păstrîndu-și chipul împietrit și nepăsător. Și mai exista în el ceva artificial sau ireal. Totuși, simțai că mesajul lui, chiar și ambiguu, era adevărat; teribil, chiar dacă putea fi luat ca o glumă.

— Foarte interesant, profesore. Dar cum putem ști că este Satana și nu Tatăl Divin autorul acestor mîrșăvii? Nu s-ar putea explica la fel de ușor toată harababura asta și ca fiind datorată unui Tată sîngeros? a întrebat Beba

— Nu. Pentru că Tatăl Divin este perfect, iar perfecțiunea presupune binele. Dar mai există și o altă dovadă impresionantă. Relatarea asiriană a Potopului. Relatare care coincide punct cu punct cu cea iudee, dar demonstrează că spiritul răului e cel care stăpînește Pământul.

— Așa că evreii au început să mintă încă de la Potop. Ceea ce înseamnă că tot ei sînt și autorii ziaristicii rău intenționate. Oribil! a spus Quique.

— Fără îndoială, domnule. După Potop, Noe și cei ai săi au fost folosiți pentru înmulțirea speței umane. Consangvinitatea a fost inevitabilă și vă puteți imagina singuri dacă aceste subrase noi pot fi comparate cu acei admirabili atlanți. Satana a izolat una din aceste subrase și i-a exacerbat pasiunile și egoismul pentru a o putea mînuși după pofta lui.

— Evreii.

— Așa este. Și l-a ales pe unul dintre reprezentanții ei drept purtătorul

său de cuvînt pe Pămînt Căci spune Iehova lui Abraham: „voi face din neamul tău un popor mare", luîndu-i în acest mod mințile și stăpînindu-i voința

— Nu mi-o lua în nume de rău, profesore, dar aș dori să știu dacă dumneata ești antisemit

— Nici vorbă, domnule. Să recunoaștem, în onoarea acestei rase, că ea a fost înșelată de demon și că această înșelare a servit pentru stabilirea legăturii dintre Israel și Satana, legătură care s-a menținut peste secole prin intermediul pactului circumciziei, liturghiei și altor porunci luciferice, precum pasca în comemorarea celor petrecute în Egipt

— În Egipt, profesore?

— Bineînțeles, întîmplări evident satanice. Am văzut mai înainte cum Demonul a comis monstruozități precum Potopul, scufundarea atlantiților sau distrugerea unor orașe întregi prin foc. Pentru a nu mai vorbi de incesturi și de repugnantele crime ale sodomiților. Dar toate acestea sînt niște nimicuri în raport cu cele puse la cale în Egipt: a lăsat să cadă peste el broaște și păduchi, grindină și lăcuste, iar peste vite a semănat muștele și pesta Ce părere aveți? Și-acum să vedem ce se întîmplă cu Cristos. Cristos era una din ierarhiile spirituale din jurul Tatălui Divin. Mijloacele folosite de Satana pentru a face din poporul evreu sclavul său (în schimbul bogăției și protecției) l-au determinat pe Tatăl Ceresc să-l trimită pe Cristos pe Pămînt, întruchipîndu-l în Iisus (de aici numele de Iisus Cristos) pentru a elibera poporul acesta de sub teribila tutelă, deși beneficiile misiunii aveau să se extindă asupra întregii omeniri. Misiune care trebuia să trezească conștiința prin faptele Mesiei. Dacă nu s-ar fi întîmplat acest lucru, am fi rămas în cea mai completă ignoranță, ignorînd stăpînirea satanică, confundînd-o cu stăpînirea Divinității. Dîndu-și seama de această manevră, Satan a încercat mai întîi să-l corupă pe Fiul lui Dumnezeu, oferindu-i împărăția lumii și gloria, așa cum corup-seese prin înșelăciune poporul iudeu. Dar, cum Cristos avea să respingă oferta cu toată repulsia, Satana și-a propus să-i destrame misiunea prin mijloace mult mai necinstite. Predica lui Cristos a deschis brazdă adîncă în poporul evreu și această binevenită reacție a reprezentat cel mai grav pericol pentru stăpînirea lui Satana în momentul acela Dumnezeu Pămîntului a divizat opinia oamenilor și a reușit ca Iisus să fie acuzat de erezie, alegîndu-l pe Iuda pentru a-l vinde. Argintul a fost mijlocul de care s-a folosit Satana pentru a corupe conștiința acestui discipol al lui Cristos, așa cum mîrșavul metal a fost corupătorul tuturor timpurilor și așa cum însăși Biserica și-a pierdut virtuțile proprii sale misiuni supunînd banului slujba religioasă. Revin însă la misiunea lui Cristos. În fapt, această misiune era destinată în mod special pentru a trezi conștiința poporului iudeu, căci el era cel mai supus robiei și influenței satanice, chiar dacă nu-și dădea seama de aceasta Așa cum a rămas pînă azi. Tocmai de aceea Cristos s-a încarnat în trupul unui evreu, pentru a-și exercita influența ca Spirit al Rasei și pentru a provoca reacția împotriva înșelării pe care o dorea cu atîta ardoare de la acest popor.

— Dar îngăduiește-mi, profesore. Cum se face că Tatăl Ceresc nu a prevăzut faptul că această misiune avea să fie destrămată? Oare nu știa că poporul evreu avea să persiste în greșeala sa?

— Cum să nu știe? De aceea a fost doar o înfrîngere parțială, căci

Adevărul a devenit limpede pentru o bună parte a poporului ales, precum și pentru întreaga omenire. În ceea ce privește restul, poporul evreu care continuă să creadă în Iehova continuă același drum pînă azi, sub sugestia lui Satana

Nu țipa, dar S. nu reușea să-și dea seama de ce i se părea că țipă. Mai degrabă era vorba de un glas penetrant Ca o bormașină folosită de hoții care atacă în puterea nopții o casă de fier.

— Professore, nu vi se pare că, deși a fost o rasă aleasă și protejată de Dumnezeuul Pămîntului, poporul evreu i-a mers destul de prost? Lagărele de concentrare și atîtea altele, de exemplu.

— Aici e buba: pentru că poporul evreu nu și-a îndeplinit cu fidelitate religia, adică nu și-a îndeplinit pactul făcut, Satana s-a hotărît să-l pedepsească prin inchiziție, decapitare, lagăre de concentrare. Cred că ați auzit de atîtea ori că Hitler a fost un trimis al lui Satana, un Anticrist Nu aveți idee cît adevăr inconștient se află în aceste afirmații!

— Ne-ai convins, profesore. Ce alte dovezi există despre robia poporului evreu de către Satana? a întrebat Beba

— Multe, foarte multe. Aduceți-vă aminte de pasajul acela în care Saul reproduce cuvintele lui Cristos: Saul, devenit de atunci Apostolul Pavel, pentru a predica evanghelia printre evrei și păgîni: „Pentru ca să le deschizi ochii, pentru ca să-i aduci din întuneric la lumină, din puterea Satanei la puterea lui Dumnezeu". Precum și de cuvintele lui Cristos din Evanghelia Sfîntului Ioan, cînd le spune evreilor: „Voi sînteți din tatăl vostru Diavolul și vreți să faceți poftele tatălui vostru. El, de la început, a fost ucigător de oameni și nu a stat într-un adevăr, pentru că nu este adevăr într-un el." Mai clar nici nu se poate. Și i-a spus Satana lui Cristos: „Îți voi da toate acestea și mă vei adora în genunchi". Adică exact ceea ce fac evreii fără s-o știe. El adoră pe Satana, căci toată liturghia lor este făcută pentru a cere bogății materiale și iertarea păcatelor zilnice. Tatăl Divin nu este un dătător de bunuri materiale. Și aceasta ar trebui s-o aibă în vedere credincioșii de toate religiile, inclusiv catolicii: cînd cerem bogății sau răul cuiva ne adresăm lui Satana, căci el primește astfel de cereri și el este cel care le dă celor înrudiți cu răul, acționînd ca niște instrumente ale scopurilor sale perverse. Principalele mijloace de care se folosește Satana pentru a-și exercita puterea sînt: mai întîi, medicina...

— Medicina?

— Da, știința medicală. În al doilea rînd, clerul. În al treilea, catolicismul. Al patrulea, iudaismul.

— Professore, ni-l poți explica pe cel dintîi?

— Cu multă plăcere. Răul pe care l-a făcut Satana cu ajutorul medicilor este, probabil, mai mare decît toate celelalte. Nici războaiele, nici ciuma, nici crimele, nici cutremurele trimise de Iehova nu depășesc monstruozitatea exterminării săvîrșite de medicină prin consumul de carne. Căci prin aceasta a întunecat conștiința individuală și a înmulțit bolile.

— Scuză-mă, profesore, dar, din moment ce sîntem aliații lui, pentru ce vrea Satana să fim bolnavi? Nu i-am fi mai folositori fiind sănătoși? O armată de paralitici sau leneși nu-i cea mai bună din lume.

— Foarte simplu, domnule. Lui Satana în nici un caz nu-i convine să fim sănătoși, pentru că sănătatea fizică înseamnă și sănătate spirituală. Și,

mai ales, pentru că fiind sănătoși putem să întrezărim adevărul. Mîncînd cadavrele fraților noștri inferiori nu săvîrșim doar un fel de antropofagie, căci sînt frații noștri, ci ne îndobitocim și devenim predispuși păcatului, așa cum o dovedește corupția sexuală, mult mai mare printre consumatorii de carne. Revenind însă la crima pe care o săvîrșim cu animalele, vreau să vă spun că am o experiență foarte interesantă. Animalele sînt ca niște copii, învață prin limba omului și prin disciplina educativă. Cercetările pe care le-am făcut mi-au adus rezultate splendide, reușind să dovedesc că toate animalele, fără excepție, se formează și se identifică cu omul îndată ce sînt supuse acestei discipline. Și pentru această educație nu trebuie să se folosească decît limbajul omenesc, la care răspund într-un mod care nu poate fi calificat decît drept admirabil. Cîinii, păsările, pisicile, porumbeii, găinile se identifică cu cel care le educă.

— O limbă anume, profesore? a întreat Quique.

— Nu, oricare. Oricare limbă. Cu condiția să li se vorbească precis și cu multă răbdare.

— Întreb pentru că germana sau rusa trebuie să fie limbi mai dificile decît spaniola. Mai ales pentru o găină, *disons*.

— Nici vorbă, domnule. E uluitor, uluitor să descoperi cît este de capabil să răspundă un cîine. Sau o găină.

— Deci nu sînt greutăți cu declinările din germană sau rusă? Insist, profesore, nu pentru că aș pune la îndoială strălucitele dumitale experiențe, ci pentru că eu însumi, cînd mama mă obliga să învăț germana, aveam mari dificultăți cu acuzativul și dativul. Cît privește rusa, din cîte mi s-au spus, *n'en parlons pas*.

— Nici un fel de dificultăți, domnule. E vorba doar de răbdare, de o dăruire acestui scop cu dragoste și tenacitate. Cei care se folosesc de fluierături, interjecții și alte sunete guturale, crezînd că animalele nu i-ar înțelege, adresîndu-li-se într-o limbă corectă, săvîrșesc o mare greșală. Lăsînd la o parte faptul că avem datoria de a-i înălța pe frații noștri inferiori folosindu-ne de cel mai ales instrument de care dispunem și care nu este altul decît limbajul. Dumneata ți-ai educa copiii numai cu fluierături și interjecții?

— Nu.

— Poftim Același lucru trebuie făcut și cu frații noștri inferiori, împărăția animală reprezintă o mare taină vegheată de Creatorul Divin. Și mai trebuie să înțelegem că această împărăție este atît de saciă, încît distrugerea ființelor care o compun este o crimă, un act monstruos, un atentat împotriva legii naturale a conviețuirii terestre și evoluției. Ce am zice noi despre un monstru care ar sfîșia copiii care nici nu pot să vorbească? Și mai adaug că în timp ce carnea abrutizează conștiința, vegetalele o sensibilizează.

— Există o vegetală specială, profesore? Întreb pentru că mie îmi place foarte mult salata.

— Salata? Excelent, domnule. Dar nu există excepții. Orice fel de verdeață: salata, bineînțeles, dar și spanacul, ridichiile, morcovii. Totul e bun pentru sensibilizarea conștiinței noastre. Observați animalele ierbivore, precum calul sau vaca: sînt blînde din fire.

— Și taurii, profesore? Mă refer la cei de coridă.

— Bineînțeles, și taurii. Numai prin acest tip de sălbăcie, prin coridă

adică, un animal atît de nobil și de pașnic cum e taurul poate fi împins spre atrocitate. Ar trebui să ne fie rușine pentru faptul că rasa umană a putut ajunge la aceste extreme ale cruzimii și sălbăticiei. Nu taurii sînt cei răi, credeți-mă, ci spaniolii care se duc la coride și ajută la săvîrșirea acestor crime. Vă repet, toate animalele ierbivore sînt pacifice. Comparați un cal cu un tigrul sau cu un șoim. Carne pervertește simțurile și face ca ființele care o consumă să devină agresive.

— Înseamnă că războaiele și asasinatele sînt consecința consumului de carne.

— Să nu ai nici o îndoială, domnule, așa este. Consumul de carne nu numai că ne face insensibili la durerea altuia, dar ne și subjugă mai mult lumii fizice. Și acesta este scopul și planul lui Satana: să ne împiedice să vedem Adevărul, evitînd astfel emanciparea noastră.

— Așa că medicina, profesore...

— Aș putea să vă vorbesc zile în șir despre oribilele crime săvîrșite de această pretinsă știință medicală bazată pe consumul de carne, pe ideea microbilor și a vaccinurilor. Într-un pasaj din Vechiul Testament ni se spune că Iehova, adică Satana, a făcut păduchii, muștele și lăcustele pentru a pedepsi Egiptul. Iisus Cristos, învățătorul învățătorilor, vindeca bolile scoțînd din trupul bolnav spiritul rău, deci demonii, cei care sînt adevărații responsabili ai bolilor. Toate aceste monstruoziități pe care medicii le denumesc bacterii nu sînt decît creații ale Satanei, manifestări ale acestuia. Și microbii nu-i atacă decît pe cei care trăiesc în afara Legii Divine. Așa că știința medicală nu vindecă, ci se pretează jocului satanic, creînd și dezvoltînd bolile.

— Așa că dacă cineva e mușcat de un cîine turbat, nu trebuie să dea fuga la Institutul Pasteur, ci să caute pe unul care să-i scoată demonii?

— Exact

— Și dacă nu-l găsește, ce poate să facă? Sau dacă nu mai e timp?

— E o nenorocire, dar este singurul lucru care se poate face. Să trecem acum la cel de al doilea mijloc la care m-am referit: clerul. Acesta este cel mai puternic reazem pe care se sprijină Satana, datorită influenței pe care o are asupra unei părți din omenire.

— Bineînțeles, ca cel care are încredere în poliție și după aceea descoperă că aceasta merge mîna în mîna cu hoții. Chesterton. *Drôle de police!*

— Nici mai mult, nici mai puțin, domnule. E de ajuns o singură dovadă: totul se face pentru bani. De la botez la înmormîntare. Și banul este instrumentul tipic al lui Satana Drace, s-a făcut opt și jumătate! O să fiu scurt. Catolicii Atitudinea majorității catolicilor demonstrează negarea absolută a doctrinei lor. Preoții și credincioșii catolici distrug virtutea religiei pe calea pasiunilor și a egoismului. Și unii, și ceilalți, avizi după bogățiile materiale, nu se dau în lături din fața nici unui mijloc pentru a le obține. În ceea ce-i privește pe evrei, cred că ceea ce era important a fost spus. Semiții sînt legați de Satana, căruia îi spun Iehova, prin pactul circumciziei. Ca în orice pact diabolic, sîngele nu putea lipsi. Îmi pare rău că trebuie să fiu scurt pentru că aveam să vă spun lucruri de importanță covîrșitoare. Bătălia actuală este o bătălie satanică împotriva Divinității, o bătălie crudă și nemiloasă menită să satanizeze lumea. Pămîntul ar deveni în acest fel o trambulină, o reductă pentru disputa puterii universale.

Ateismul este primul pas al satanizării. Din nefericire, triumful satanismului ar echivala cu eterna noastră pierzanie, fiind condamnați să supraviețuim în acest infern pe calea reîncarnării.

— *Que Dieu nous preserve!*

— La revedere, doamnă. La revedere, domnule. Cu altă ocazie mai bună vom continua să vorbim despre această temă care trebuie să ne preocupe pe toți.

Cu pași săltăreți, doctorul Gandulfo a părăsit încăperea

— Reîncarnările! a exclamat Quique, ridicându-și brațele spre cer. Frumos viitor! Așa cum ne comportăm noi, închipuiește-ți o înaintare în grad, dar pe dos, a militarilor: începi ca mareșal și sfârșești reîncarnat în cîine al unei colonelese. Și sa nu uităm birocrația Un tip moare și i se pare că aude spunându-i-se că trece la categoria berberi. Se pune omul la coadă și așteaptă două sau trei secole, iar cînd ajunge la ghișeu, trebuie căutat în toate registrele și tot nu se află. Pentru că individul s-a înșelat, a auzit prost, trebuia să se așeze la coada pentru *berberechos*²⁴. Perfect, Bebușca, trebuie să plec și eu. Profesorul ăsta m-a umplut de neliniște. Deocamdată mă duc să-mi mănînc porția zilnică de salată. E sfîntă, n-aș da-o pentru nimic în lume. Și tu ar fi bine să mai lași whiskyșorul, ori poate vrei să te cobori la categoria *berberecho*.

Înclinîndu-se în direcția lui Sábato, i-a spus „Maestre” și a dispărut.

— Paiața!

— E un tip formidabil, prieten cu Mabel.

— Nu mă refer la amărîtul ăsta.

S-a ridicat și a privit absent rafturile de cărți.

— Un nefericit Ca și cum autorul cărții CĂSĂTORIA PERFECTĂ ar încerca să le explice nevestelor frigide aberațiile sexuale ale lui Sade. Iar voi distrîndu-vă în draci. Rîzînd. Dracul poate sta liniștit. Se joacă de-a adevărul. Te face să rîzi cu amănții de diavoli ca acesta

— Ai să-mi spui că dr. Gandulfo susține un adevăr teologic?

— Bineînțeles, proasto. Voi rîdeți de sălățică, dar în fond e adevărat îți amintești ce spunea Fernando?

— Fernando Canepa?

Sábato a privit-o cu răceală.

— Eu vorbesc de Fernando Vidal Olmos.

Beba și-a ridicat ochii spre tavan cu o uimire plăcută.

— Numai asta îți mai lipsea. Să citezi din propriile tale personaje.

— Nu văd de ce nu aș face-o. Dumnezeu a fost învins înainte de începutul timpurilor de către Prințul Tenebrelor, adică de cel care avea să fie mai apoi Prințul Tenebrelor. Te avertizez că vorbesc cu majusculă.

— Nu-i nevoie, te cunosc. Dar nu e chiar ceea ce susține profesorul Gandulfo.

— Lasă-mă-n pace cu nefericitul ăsta. Există mai multe posibilități, ai să vezi. O dată învins Dumnezeu, Satana face să circule știrea că Diavolul a fost cel învins. Și în acest fel reușește să-i distrugă orice prestigiu, făcîndu-l responsabil de această lume înfiorătoare. Teodiceele inventate mai apoi de teologii disperați sînt niște acrobații pentru a demonstra imposibilul: că un Dumnezeu bun îngăduie existența lagărelor de

²⁴ *Berberecho* (sp.), specie de scoică

concentrare unde să moară persoane ca Edith Stein, copii mutilați în Vietnam, nevinovați transformați în monștri de bomba de la Hiroșima. Toate astea sînt niște brașoave sinistre. Cert, indubitabil este faptul că Răul stăpînește pămîntul. Firește, nu poți înșela toată lumea, mai există și oameni bănuitori. Sînt cei care, timp de două mii de ani au înfruntat tortura și moartea pentru că au avut curajul să spună adevărul. Au fost risipiți, anihilați, torturați și arși de Inchiziție. Pentru ca Demonul nu se încurcă cu nimicuri. Existența Inchiziției este suficientă pentru a dovedi cine guvernează lumea. Popoare întregi au fost anihilate sau împrăștiate. Adu-ți aminte de albigenzi. Din China pînă în Spania, religiile de stat (alte organizații ale demonului) au curățit planeta de orice intenție de revelație. Și putem spune că aproape și-au atins țelul.

— Bineînțeles, *aproape*. Cu excepția profesorului Alberto J. Gandulfo, de exemplu.

— Continuă să rîzi. Astea sînt micile drăcii ale Satanei. Să-l , pui pe un personaj ridicol să-ți expună adevărul e o formă de a condamna acest adevăr la ridicol și, prin urmare, la ineficiență. Unora precum Gandulfo nu numai că li se îngăduie să trăiască, ci li se dă și inspirația de a vorbi. Dar vreau să-ți mai spun unele lucruri. Există și alte izvoare ale confuziei, mult mai diabolice. Unele secte care n-au putut fi anihilate sau pe care Satana nu le-a anihilat *ex profeso* au devenit, la rîndul lor, izvoare ale minciunii. Gîndește-te la mahomedani. După gnostici, lumea sensibilă a fost creată de un demon căruia i-au spus lehova. Mult timp, Dumnezeu lasă ca acest demon să acționeze nestingherit, dar în cele din urmă își trimite Fiul ca să locuiască în trupul unui evreu. În acest fel își propune să descătușeze lumea de înșelătoarele învățăminte ale lui Moise, acest profet al lui lehova, adică al demonului. Amintește-ți, în treacăt, de ceea ce spune Papini despre Moise al lui Michelangelo. Va fi ajuns Michelangelo să descifreze această taină? Dar să continuăm: dacă acceptăm că lehova este demonul și că o dată cu sosirea lui Cristos acest demon a fost înfrînt și îngropat în infern (cum cred mahomedanii și unii gnostici), atunci tot ceea ce se obține este consolidarea mistificării. De acum, o dublă mistificare. Căci continuăm să trăim într-o lume înfiorătoare. Hiroșima și lagărele de concentrare s-au produs după sosirea lui Cristos. Înțelegi? Cu alte cuvinte: ori de cîte ori pălește minciuna, această specie de nefericiți o fortifică și Demonul domnește liniștit încă un mileniu, în timp ce adevăratul Dumnezeu se află în infern. De aceea le-a îngăduit Satana mahomedanilor să-și ridice și să-și dezvolte un astfel de imperiu. Trebuie să fii nebun ca să crezi că ajung un fanatic și un cal pentru a domina lumea occidentală timp de secole.

— Și în cazul ăsta?

Privirea Bebăi era plină de ironie.

— Concluzia lui Fernando era inevitabilă. Prințul Tenebrelor continuă să guverneze. Și această guvernare se îndeplinește cu ajutorul Sectei Orbilor.

Concluzia i s-a părut atît de limpede, încît, dacă n-ar fi fost stăpînit de spaimă, ar fi izbucnit în hohote.

— Iar tu?

Sábato a privit-o în tăcere.

Cînd a ajuns acasă, a găsit cea de [....]

A TREIA COMUNICARE DE LA JORGE LEDESMA

Dă-mi un răgaz, nu uita că nu știu prea bine meseria, mă învîrt într-un mediu ciudat și într-o singurătate totală. Am puțin timp pentru scris, dar gîndesc mult Acum vînd cîrnați pentru frigoriferul TREI CRUCL Mă gîndesc la Gogol, beat, șezînd la o masă, cu picioarele atîrnînd, spunînd cît de tristă e Rusia, în timp ce plînge de atîta rîs cu Pușkin, iar după aceea plînge cu adevărat în schimb, Argentina e incomparabilă. În răstimpurile pe care cîrnații mi le lasă libere, dau fuga și îmi însemnez totul.

Și acum, la subiect. Mi-a ieșit un animal mare și necunoscut. Trebuie să-i mai tai puțin din ceafă și să-l fac mai puțin incredibil. Picioarele îi sînt grele precum cele ale Leviatanului lui Hobbes și fără nici o consolare, precum opera lui Schopenhauer.

Îți explic cartea:

1. Voi face să fie clar că Dumnezeu nu există. Dacă există, asta nu-i treaba noastră.

2. Ce facem pe Pămînt

3. Rațiunea metalurgică și strategică a morții. Rațiunea religioasă nu numai că a legat calul în urma căruței, ci a pus omul în locul calului. Acum nu mai lipsește nimic, doar să se urce calul în căruță. Trebuie să împiedicăm acest lucru cu toată hotărîrea 4, 5, 6. „De ce”-urile. De ce sîntem lichizi. De ce există două sexe. De ce unicul lucru care ne aparține este ceva ce nu mai avem: trecutul. Voi descrie neliniștea, nonconformismul și blestemata aceasta de insuficiență. Schopenhauer a văzut-o la 30 de ani. Fantastic. Intellectul *versus* voință. Aceasta este marea lupta a omului, avionul desprinzîndu-se de pe portavioane, omul în căutarea ființei. Va părăsi grămada de nebuni, va pulveriza morala, va distruge totul. Cunoașterea Adevărului va fi evenimentul acestui secol și nu călătoriile în Lună, cum cred prostănacii. Nu știu de ce am fost unul dintre cei aleși. Aș fi putut să fiu un hoinar, un matol, un scriitor de romane de dragoste, poate cu glorie și bani. Totuși, îmi voi cînta cîntecul. De mic am fost foarte bun la montarea de jocuri din fragmente. Nu prea aveam înclinație pentru muncă Dar ori de cîte ori se ivea prilejul să se monteze sau să se descurce ceva, eram cel mai bun. Adevărul se află în lume gata făcut, dar desfăcut în bucăți. Fiecare filozof și-a adus contribuția sa. Rămîne să-l montăm, nu să-i mai adăugăm alte cunoștințe. De aceea au pierdut învățații de azi: cu cît ești mai înțelept, cu atît vezi mai întunecat și mai amestecat. Mie mi-a rezervat soarta nefericirea de a monta Adevărul pentru că nu știu nimic despre nimic. Și cum nu am profesori pentru a-i pune în dificultate, sînt un iresponsabil total.

ÎN TOATĂ NOAPTEA ACEEA SÂBATO A STAT ȘI A MEDITAT, iar în zori, cînd a început să se lumineze, reușise să-și înfrîngă toate temerile care îl stăpîniseră pînă atunci: îl va căuta pe Schneider oriunde s-ar afla Deocamdată avea un indiciu: casa lui Nene Costa

A privit calendarul: mai lipseau cîteva zile pînă duminică. A ieșit în stradă. Cerul era senin, aerul uscat A rupt o bucată de hîrtie, a ridicat-o în vîrf degetelor și a lăsat-o să cadă: vîntul bătea dinspre nord A apreciat că în următoarele două zile o să fie mai cald, dar că era imposibil să se înnoareze și să plouă. O zi cu soare, în februarie: toți se vor afla la piscină.

Hotărîrea luată l-a liniștit, simțind din nou puterea pe care o pierduse din cauza atîtor frămîntări și priviri înapoi.

COSTA IL PRIVEA]n felul lui caracteristic, cu capul înclinat pe jumătate în jos și într-o parte, cu un surîs superficial pe care îl arbora construindu-și astfel o crustă extremă de amabilitate diplomatică, sub care, grație stăpînirii mușchilor faciali, exista un al doilea înveliș, abia perceptibil, dar care putea fi ghicit de un observator care îl cunoștea cu adevărat, înveliș al unei bunătați ironice, plin cu întrebări pentru sine însuși de tipul „oare cunoaște adevărul?” sau „cum poate să fie atît de neștiutor?”, gîndindu-se, mai mult ca sigur, la inocența pe care o presupunea sosirea lui la Maschwitz, la sfîrșitul unei săptămîni obișnuite, cu soare și piscină, pentru a afla ceva despre Schneider. Întrebări care, bineînțeles, erau supoziții ale lui Sábato și care, prin urmare, puteau sau nu să fie într-adevăr reale; așa că acea aranjare a mușchilor din cel de al doilea înveliș, care în mod sigur exista (pentru că sub surîsul său nu puteau să se afle decît sentimente de ironie și chiar de resemnare sau ură), nu trebuia să fie neapărat o consecință a prezenței lui Schneider în Buenos Aires; ipoteză care pentru început nu putea să fie nimic altceva Pentru că Sábato nu căuta nimic altceva decît să-și dovedească lui însuși, cercetînd casa, vorbind cu acest individ pe care îl detesta și chiar însemnîndu-și refuzurile sale, că Schneider se afla aici.

— Schneider?

Își încrețea fruntea într-un mod interogativ care îi era caracteristic. Mod pe care îl folosea nu numai pentru a întreba sau pentru a asculta ceva care îl intriga, ci și pentru a face afirmații de tipul „Nu cred că Lenin a fost un revoluționar”. Afirmații care îi dădeau o anume aură de înțelepciune misterioasă, pentru că le rostea fără nici un fel de bază, ca pe ceva atît de evident, că nu încăpea nici un fel de discuție. Numai că, rostindu-le astfel, cu unele încrețituri interogative, i se destrăma orice ton de autoritate, făcînd din ele simple propuneri pentru discuții viitoare care nu mai aveau loc niciodată.

Nu, mai mult ca sigur că Schneider locuia încă în Brazilia Erau ani de cînd nu-l mai văzuse. Cît despre Hedwiga, nu avea nici un fel de idee. Sigur, însă, se afla lîngă el, adică într-un loc din Brazilia.

ȘI ATUNCI, FETELOR, fufa care se autobotezase Elizabeth Lynch a coborît dintr-o mașina sport, însoțită de un funcționar încărunțit, și s-a repezit în brațele lui Sergio Renan, care nu știa unde să se ascundă, sărmanul de el, cu ochii lui visători. Obsesia rolișorului de la Teve, fetelor, nu știu dacă mă fac înțeles. Dumneavoastră nu știți cine este Elizabeth Lynch pentru că nu citiți cu atenție RADIOLANDIA, excelenta revistă de mondenități, unde cîștig și eu o pîine în plus. Așa că, îndeplinindu-mi datoria profesională, trebuie să fiu atent la Noile Valori, i-am luat un interviu acestei stelute pline de promisiuni, care, după ce s-a culcat cu portarii, mecanicii și, în cele din urmă, cu asistenții de regie, a început să urce treptele succesului, devenind o figură importantă pentru viitor. Stimulat de un moment de nebunie care l-ar putea surprinde și pe servitorul cel mai atent, am supus-o unui interogatoriu atît de sever, încît

eram gata-gata să-mi pierd slujba de la această revistă deosebit de vîndută, pentru că promițătoarea stea a protestat, zicînd că am vrut s-o pun într-o situație ridicolă. Și în vreme ce Nardiello o fotografia arătîndă-și picioarele lîngă bărulețul din apartamentul ei, iar mai apoi în fața unor rafturi cu cărți, am putut să disting cîteva volume din *READER'S DIGEST* legate frumos, nelipsitul volum *NAȘUL* și *PREVIZIUNILE ASTROLOGICE PE 1972*. Mie, cred că ați aflat, îmi place foarte mult să citesc, spunea, și, ca să fiu sinceră pînă la capăt, cele două pasiuni ale mele sînt cărțile și muzica bună, și atunci eu am întrebato care compozitori o pasionează, iar ea, *of course*, mi-a răspuns că Geniul de la Bonn, pentru că întotdeauna știe ce vrea. Dar cum eu am întrebato dacă nu-i place și Palito Ortega²⁵, crezînd că vreau să-i întind o cursă, foarte fermă și luînd o mutră acră, mi-a răspuns că preferă muzica serioasă și, în afară de menționatul Gigant de la Bonn și sub presiunea mea polițienească de gradul trei (de aceea m-a denunțat direcției), a rostit bucățile care o duc pînă la extaz, adică valsurile lui Strauss și toată muzica lui Ceaikovski. Dar cum *je tiens beaucoup a ma peau*, în momentul în care Korn m-a acuzat de rea credință, i-am spus că pentru a-i dovedi că n-are dreptate eram dispus să-i mai iau un interviu, mult mai elogios, așa că două numere mai tîrziu am fabricat un portret, mamă-mamă, subliniind figura ei atît de distinsă, încît era un mare păcat că nu lucrase ca manechin, pentru că era demnă să figureze între reginele de la International Best-dressed List, iar silueta ei de go-go putea servi de model pentru Marc Bohan. N-are rost să vă spun că atunci cînd e vorba de buzunarul meu sînt atît de generos cu laudele, încît chiar cred în ceea ce scriu, așa că m-am gîndit bine ce trebuie să fac și mă gîndesc și acum (pentru că s-ar putea să mă cheme iarăși Korn la ordine, de data asta definitiv) și încep să cred că oloaga asta merita să fie țiuitoare a aristocrației romane. Dar să revenim la cronica interesantei reuniuni despre care vorbeam. În timp ce Elizabeth Lynch se arunca asupra lui Renan, aproape trîntindu-l pe Maestrul Sábato, care apăruse pe neașteptate, eu, aflîndu-mă lîngă Nene, care-i șoptea ceva la ureche Cristinei, ca o măsură preventivă înaintea divorțului, le-am spus, să vedem atotștiutorilor dacă sînteți în stare să aflați adevăratul nume al fufiței. Nene Costa, al cărui talent literar a strălucit și s-a stins definitiv în urmă cu o sută de ani, o dată cu publicarea acelei povestioare din *LA NACION* și care, secîndu-i izvoarele inspirației, și-a dedicat tot restul vieții vorbind la petreceri și cocteiluri despre Max Bill și Noua Literatură, reușind, chiar dacă nu credeți, să destrame cele mai unite căsnicii din lumea bună, matematic, a doua zi, pornindu-se divorțul iar el dispărînd la Caracas sau la New York în așteptarea Noii Stagiuni și a calmării tipului. Așa că, socotind cum susura în urechea Cristinei că vroia să strălucească în fața presei, i-am aruncat mînușa, mai ales că am fost sigur că va fi îndrumat de Pampita, care-și rodea unghiile de furie pentru *affaire*-ul auricular al lui Nene cu gîngava de Cristina. Așa că, după cum era de așteptat, Nene a ieșit în arenă și a început turnirul pentru a detecta adevăratul nume al fufiței, fapt pe care vi-l redau așa cum s-a petrecut:

Nene: Robinovici? Satanowski?

Pampita: Abramovici? Gorodinski?

²⁵Cîntăreț argentinian foarte popular

Nene: Kuligavski? Sokolinski?

Pampita: Serebrinski? Sabludovici?

Nene: Mastranicola? Spampinato?

Pampita: Apicciafuoca? Gambastorta?

Nene: Sordelli? Cucuzzella?

Pampita: Lociacono? Capogroso? Fammilacacca?

Nene: Norma Myrtha Cacopardo?

Pampita: Mafalda Patricia Pinciafreddo?

Nene: Ajunge, să ne lăsăm de bîjbîiala aceasta absurdă și s-o luăm sistematic. Să luăm ca bază cuvîntul Cazzo și să trecem în revistă toate posibilitățile. Măcar o dată să lucrăm serios. Pentru că tu improvizezi întotdeauna începe.

Pampita: Cazzolungo.

Nene: Ce obsesie, scumpo. Perfect, e bine: Cazzogrosso.

Pampita: Să nu uităm pluralul: Cazzolunghi, Cazzogrossi.

Nene: Să nu pierdem timpul cu fleacuri. Pluralul îl socotim la urmă, dintr-o răsuflare. Continuă.

Pampita: Culorile. E un zăcămînt uriaș: Cazzobianco, Cazzonero, Cazzobiondo, Cazzobruno. Și mai ce?

Nene: Mititico, întotdeauna îți joacă feste estetica ta naturalistă. De ce trebuie să fie neapărat negru, alb sau roșu? Aplică expresionismul, suprarealismul, ce dracului. Ia ascultă: Cazzogiallo.

Pampita: Florile. E ceva delicat Cazzofucsia

Nene: Da, dar să nu cădem pe partea cealaltă. Atîta sistematizare strică. Asociații libere. Ia să vedem.

Pampita: Piglialcazzo Capodicazzo, Cazzinculo, Cazzinciil (variantă piemonteză sau lombardă, tu știi mai bine), Cazzolungo...

Nene: Ai spus-o o dată, obsedato.

Pampita: Cazzogelato, Cazzofreddo.

Nene: Stop. Mi-a venit o idee excelentă: false etimologii, trecînd de la o limbă la alta Un membru al familiei Cazzofreddo sau Cazzofredi este făcut prizonier în Germania în vremea Războiului de o sută de ani și își schimbă numele în Katsfred, adică pacea pisicii. Nu știu care este pacea acestui prăpădit de patruped, dar așa se traduce.

Pampita: Și dacă italianașul se numea Cazzo, pur și simplu? Nu s-ar putea să fie numai Katz?

Nene: În principiu, da. Noi hotărîm asta. Dar Katz este evreu și nu văd cum se face ca simpla translație a unui italian în pădurile din Germania să-l oblige la circumcizie. Mai degrabă aș spune Catzo, pentru că sună mai exotic. Putem presupune că există două ramuri ale familiei, în funcție de grafie. Unul dintre descendenții acestui *prigionero* ajunge casier la Fuccar, se îmbogățește, se face bancher, finanțează războaie și în cele din urmă este înnobilit: von Catzo.

Pampita: Un alt membru al familiei Catzo emigrează sau e dus în Rusia, ori, și mai bine, Ecaterina îl numește Trezorier, profitînd și de faptul că e un gagiu splendid. De ce taci, filozofule? Catzov?

Nene: Răbdare. Și asta e o mină formidabilă. Mai întîi, poate să apară patronimul Katzov.

Pampita: Cu v sau doi f.

Nene: *Minorata mentale*, cum ar spune Quique...

Quique: Pe mine să nu mă băgați în asta, *prego*. Am cea mai înaltă considerație profesională și personală pentru tînăra stea Elizabeth Lynch.

Nene: Rușii folosesc alfabetul cîrilic. Fonemul este același. Să spunem, totuși, că în Occident se cunoaște forma cu v, Katzov. Dar să continuăm. O ramură poloneză ar putea da Katzovsky.

Cristina: Domnule, asta sună a evreu.

Pampita {radioasă}: Tu ocupă-te de animație, Cristina

Nene (delicat, curtenitor, didactic): Nu, Cristina Dar, vezi tu, aici, la noi, oricare nume polonez pare evreu. Zoltowski, de exemplu. Oricare neavizat îl poate lua pe conte drept un rus din Junin y Corrientes²⁶. Să continuăm cu Cazzo slav. Unul din membrii familiei Katzowsky se întoarce din Polonia în Rusia și ia parte la mișcarea revoluționară Vladimir Uitch Katzovsky, mai cunoscut sub Lalin.

Cristina: Parcă-i un jucător de fotbal.

Nene: Sigur, e un descendent Dar vorbeam de Lalin revoluționarul, cunoscut în Franța drept Laline. Și acum, întrebarea: cum se numește soția acestui moscovit?

Cristina: Doamna Lalin.

Nene: Niet

Cristina: Doamna Katzovsky.

Nene: Niet.

Pampita (atotștiutoare): Nu, iubito. Doamna Katzovskaia

Nene: Mai mult ca sigur. Mai trebuie menționat și un anume Anatol Fedorovici Katzoreno, ucrainian, scriitor naturalist, care, fără îndoială, provine din aceeași ramură italiană, obiect al acestei cercetări. Și, în trecere, cîteva curiozități: Masa Alexandrovna Katzov. Cine este?

Pampita: Personaj dintr-un roman rusesc. Nu, stai: personaj din Cehov.

Nene: Corect! O ramură emigrează în Georgia și de aici vine importanța familiei Karakatzov. Titlu pentru un roman rusesc: FRAȚII KARAKATZOV.

Pampita: Foarte bine, dar nu fă pe eruditul. Tu ești de partea revoluționarilor pentru că ai stat doi ani la ambasadă și pentru că îți place să te joci de unul singur. Să ne întoarcem la italieni, pentru că în asta te tai. Cazzobrutto. Și, mai grotesc: Cazzobrutone. Mai duios: Cazzobrutino.

Cristina: Cazzocarino.

Nene (plăcut surprins): Foarte bine, Cristina.

Pampita: Înfricoșător: Cazzovicino. Nostalgic, a participat la Cruciade și a ajuns în Alaska sau pe aproape: Cazzolontano. Apetisant: Cazzocaldo.

Nene: Păsărico, iar cu obsesiile tale.

Pampita: Nu fi scîrbos, Nene. Acum te pocnesc. Artistic: Bellcazzo. Curtenitor: Cazzoperte. Agresiv: Cazzopernona. Masochist: Cazzoperme. Posesiv: Cazzomeo.

Nene: Să nu uităm diminutivele: Cazzone, Cazzonello, Cazzonino. Și, bineînțeles, pluralul: Cazzoni, Cazzonnelli.

²⁶Junin y Corrientes — cartier din Buenos Aires unde trăiesc cei mai mulți evrei, majoritatea veniți din Rusia De aceea, pentru un locuitor al orașului, cînd spune „rus”, înțelege „evreu”. Așa cum „turc” înseamnă sirian sau libanez. În Buenos Aires trăiesc 500.000 de evrei

Cristina: Și proverbele? *A Dios rogando y con el cazzo dando*²⁷. (Un murmur de surpriză și admirație. Nene Costa începe să creadă că, în cele din urmă, căsnicia aceasta ar merita osteneala Pampita își sporește invențiile.)

Pampita: Mai bine un *cazzo* în mână decît o sută zburînd. Sau: Nu spune niciodată din acest *cazzo* nu voi bea. Sau: Nu se vorbește de *cazzo* în casa spînzuratului. Sau: Vine ca un *cazzo* pe deget Sau: *Cazzo* cu clopoței nu prinde șoareci.

Nene: Gata, ajunge, Pampita închidem mina asta Propun să trecem la citate celebre: *Cazzo* are aceeași condiție a morții, căci atacă atît palatele regilor, cît și colibele păstorilor. Sau alta, din Quijote: Cel mai mare dușman pe care-l are *Cazzo* este foamea și veșnica-i dorință.

Pampita: Canzzonete napolitane: *O, Cazzo mio!* cîntat de Tito Schipa.

Nene: Variantă: *O, Tito mio!* cîntat de *Cazzo* Schipa.

Nene: *Aut Cazzus aut nihil. Doctus cum Cazzus. Meine Katze, meine Katze!* exclamație a lui Ulrich cel Roșu în momentul cînd e prins și mutilat de tătari. *Cazzum non facit saltus*, faimos aforism de Leibniz. *Cazzum cum dignitate*, expresie a lui Cicero definind idealul patricienilor romani retrași din viața publică.

Pampita: *Curriculum Cazzo.*

Nene: Slab. Dragi ascultători și telespectatori, pentru a pune capăt festivalului nostru, vă voi face cunoscută declinarea cuvîntului *Cazzo* în limba Ug-kted. Nominativ: *Khatzo*. Genitiv: *Khatzoen*. Dativ: *Khatzoki*.

Pampita: O limbă precum limba Ugkted ar trebui să aibă mai multe cazuri.

Nene: Ai răbdare. În această limbă, extenuată²⁸ în ultima vreme de cercetările lui Georgie cu Carola Monzon, există și alte cazuri, necunoscute în limbile indo-europene. Deliberativ: *Khatz*. Consultiv: *Khatzopekint*? Compulsiv: *Khatzo-iienh!!* (deși pare ciudat, întotdeauna s'e pun două semne de exclamare). Caritativ: *Khatziitzo*.

Turnirul onomastic în care nu mi-am vîrît nasul, păstrînd o discretă tăcere, date fiind delicatele mele legături cu *RADIOLAN-DIA*, a luat sfîrșit. Tăcere discretă împărtășită și de Maestrul Sábato, destul de retras, meditănd, probabil, la Criza din Timpurile Noastre sau, mai degrabă, suferind un început de colită ori hepatită, fenomene care, după cum se

²⁷Proverbul corect este: *A Dios rogando y con el mazo dando*, a cărui traducere literară ar fi: „Cu ochii la Dumnezeu și cu ciocanul în mînă”. Iar sensul este acela de a nu te încrede mereu în ajutorul cuiva, pentru că ceea ce faci tu e bun făcut Exact cu același sens, în spaniolă mai există un proverb: *Ayudate y te ayudare*, corespunzînd românescului *Ajută-te și am să te ajut*. În primul caz, evident, Cristina substituie *mazo* prin *cazzo*.

Zicala românească cea mai apropiată ar fi, poate, *Tot țiganul își laudă ciocanul*. Asta presupunînd că noi înșine intrăm în jocul personajelor lui Sábato, așa cum procedează în continuare Pampita, făcînd substituiri ad-hoc, ceea ce ne-a determinat să le transcriem în echivalentele românești

²⁸*Extenuată în ultima vreme* — expresie tipică aparținînd lui J.L-Borges, care aici apare sub numele de Georgie. Evident, încercare a lui Quique de a-l satiriza pe Borges pentru înclinația sa de a elabora mici cărți în colaborare cu femei (

știe, prezintă simptome asemănătoare, așa că nu poți ști niciodată dacă acest gen de oameni sînt îngrijorați de soarta omenirii sau de funcționarea aparatului lor digestiv.

EL SE GÎNDEA LA CUVINTELE LUI FERNANDO și își amintea de avertismentele sale. Da, aici nu se întîmpla nimic care să-l îngrijoreze. În aparență! Doar micile nevinovății puse la cale de Fernando însuși. Jocul ambiguu al lui Dominguez, străin *în aparență* de destinul său atît de legat de Orbi și foc. În *aparență*. Brauner se întorsese la Paris în 1938 numai pentru a picta, în realitate însă revenise pentru a se întîlni cu destinul său însîngerat; revenise în locul exact și în momentul oportun pentru ca vasul aruncat de Dominguez să-i scoată ochiul, așa cum îl visase și îl pictase ani în șir, atîrnînd însîngerat de o bucată de piele. Oamenii se îndreptau ca niște lunateci către regiunile spre care în mod obscur, nelămurit, se simțeau atrași. De exemplu acum, în cazul ăsta, cît era destin și cît întîmplare în adunătura asta de pocitanii? Încerca să descopere sub fețele false, sub pozele sofisticate sensul adevărat și teribil al sorții, așa cum un spion încearcă să afle adevăratele cuvinte ale distrugerii din scrisoarea plină cu bîrfeli despre o petrecere, semnată de o femeie. Să și-o imagineze pe mătușa Teresita, exclama Quique, desfăcîndu-și brațele ca aripile unei mori de vînt, după ce își petrecuse viața în altarul Fecioarei del Pilar²⁹, iar, după moarte, sosind în acest loc pentru a se întîlni cu individul care stăpînește Lumea și să descopere că nu e Cristos, ci, *disons*, un tip cu mai multe brațe. Asta este: solii îngrozitoare rostite de paiațe. Trebuia studiat fiecare cuvînt, fiecare gest și nu trebuia lăsat necercetat nici un colț din realitate, nici măcar un singur pas al lui Schneider sau al prietenilor săi. Amintiți-vă de Maupassant nebun sau de Rimbaud sfîrșind în delir, scria Fernando. Și de atîți alți necunoscuți care și-au sfîrșit zilele în mod înspăimîntător: între zidurile unui ospiciu de nebuni, torturați de poliție, asfixiați în fîntîni părăsite, roși de furnicile carnivore din Africa, sfîșiați de rechini, castrați și vînduți ca sclavi sultanilor din Orient Numai că Vidai Olmos uitase să menționeze și pedepsele mai subtile și, tocmai de aceea, mult mai înfiorătoare.

— Era un filantrop. Nu știați că a inventat ghilotina pentru a îndepărta suferințele? Beți, călăii nici nu știau unde dădeau cu securea, îți tăiau o mînă, îți tocau un picior. Sălbăticii. De subliniat că bietul monsieur Guillotin nu și-a putut industrializa ideea A industrializat-o, bineînțeles, un tehnician neamț. Care s-a umplut de bani pe spezele Revoluției Franceze. Dar Dumnezeu l-a pedepsit, pentru că și-a investit banii într-o mină și a pierdut pînă și ultima lețcaie. Așa că, în cele din urmă, singurul care a trăit din idealurile lui Saint-Just a fost un prostănac pe care, numai văzîndu-l, Saint-Just ar fi vomat de scîrbă. Pentru că aceasta e dialectica, după cum

²⁹*Nuestra Senora del Pilar*. Chipul Fecioarei apărut pe o columnă de marmură (*pilar*), venerat în biserica del Pilar (Zaragoza, Spania), celebrînd arătarea acesteia în fața apostolului Santiago (Iacob). Fecioara del Pilar se sărbătorește la 12 octombrie în calendarul catolic și este Patroana Spaniei (*n. tr.*).

susține Maestrul Sábato.

Și-a mai amintit și de droguri, probabil unul din mijloacele folosite de Schneider. Pampita avea un tic al obrazului, același pe care îl avea și Nene Costa.

O DATĂ CU SOSIREA LUI COCO BEMBERG petrecerea s-a întezit în mod neașteptat, cu scufundări în piscină și pahare de mentă. Apoi s-a procedat la o analiză privind Situația Maselor în Lumea a Treia, nu înainte, de a-l fi dojenit pe Nene (se vede treaba că el căzuse la mijloc) pentru preocupările sale literare.

— Tu, care ne plictisești în continuare cu Nabokov al tău, când ceea ce ar trebui să faci e să pui mîna pe o mitralieră, a rezumat Coco, frecîndu-și pieptul.

Apoi, poate că datorită unui gest care, cu toată atenția mea, nu i-a scăpat privirilor sale de cekist, m-a întrebat:

— Iar tu, Quique, ai putea să ne spui la ce dracului te gîn-dești? Nu ești peronist și nici de stînga; poți să ne spui ce dracului ești?

Interes justificat, în definitiv, deși eu n-am reușit să-i răspund decît în șoaptă, îndurerat și umil:

— E adevărat, Coco, nu sînt nici peronist și nici de stînga Sînt un om sărac, înțelegi?

Cuvinte pentru care mai tîrziu (nimic nu se uită) am fost judecat cu asprime.

După aceea s-a trecut la examinarea situației persoanelor aflate de față, a celor absente, dar apropiate celor de față și, în cele din urmă, a celor absente pur și simplu.

— Cît timp am fost împreună s-a purtat bine. Apoi a obosit Am văzut-o și la analize.

— Asta crezi tu, dar n-a trecut totul, poponarule.

— Cu marihuana ne merge bine, vorbim mai mult și, dacă avem chef, plîngem.

— Ne înțelegem în toate. Ne-am cunoscut într-un apartament unde am văzut filmul ORA CUPTOARELOR și am început legătura noastră fără nici o condiție.

— Am făcut terapia cuplului. Ne-am despărțit fără scandal, iar acum sîntem prieteni foarte buni.

— Atenție, bătrîne, începi să bați cîmpii.

— Dar tu ești un masochist și înseamnă că ești mult mai frustrat

— Da, dar cel puțin am o perspectivă mai bună și asta mă ajută ca să înțeleg conflictele mult mai bine. Și, oricum aș fi, Panchita mă încălzește, e o femeie colosală, ce să-ți mai spun, și între noi există o empatie, înțelegi? Cînd sîntem împreună, comunicarea dintre noi este fantastică.

— Eu mă car. Recunosc că nu-i frumos, că nu-s coaptă încă, dar nu mai pot să suport Dacă-i poponar, s-o spună odată și să nu mai facă pe sfîntul. Pentru că ăștia care se ascund sînt cei mai răi, își bat joc de tine ca femeie, se agață de tine ca lipitorile și nu mai scapi.

Moment în care Coco nu s-a mai stăpînit și a țipat că de fapt ceea ce se întîmplă este că voi în curva asta de *life* nu vă dați seama că acestea nu sînt niște conflicte individuale, ci efecte ale subproducției alienării

generale a societății de consum.

Iar cu Revoluția, m-am gândit eu. Și, într-adevăr, discuția s-a politizat, exprimându-se verdicte importante:

— Nu, domnule, pe mine mă interesează să fiu tratată ca femeie și nu ca bun de consum. Ce crezi tu, pocitanie, că eu sînt Isabel Sarli³⁰ pentru că am țîțe frumoase?

— E o problemă de urbanitate pentru care se impune cu toată fermitatea o schimbare structurală, a rostit Arturito, cel care este arhitect și care, respectînd adevărul, pînă atunci nu deschisese gura

— Perfect, dar dacă e vorba de cei de jos lucrurile se schimbă.

— Și ce ai tu cu cei de jos? Ești împotriva culturalizării masive?

— Nu, dar nu poți să te cobori. Există un context de clasă și trebuie să te păstrezi în interiorul lui.

— Numai că dacă te consideri clasă superioară, asta nu înseamnă că ai îndepărtat falimentul. N-ai dreptul să judeci mecanic.

— E drept, dar există un procent pe care trebuie să-l ai în vedere.

— Dacă negi modelul impus de societate, ești sancționată.

În clipa aceea, Cristina, care se păstrase cu toată prudența în afara discuției, ca să nu pară într-atît de proastă, a spus ceva despre nu știu ce carte. Biata novice! Au privit-o ca pe cineva care în Era Cosmică vine în teleguță. Să citești cărți, ce tîmpenie! Cărți! GUERNICA, de exemplu, văzută de un burghez.

Așa că Cristina a tăcut și, încet-încet, am văzut-o îndreptîndu-se spre Nene Costa, care citea revista PLAYBOY sub un copac.

PRIVEȘTE FAȚA ASTA, I-A SPUS NENE COSTA

— Ce mai e și asta? O femeie terminată. Probabil că fumează mult I-a citit numele: E Kronhausea

— Și acum privește-o pe asta de jos, a continuat Nene. P. Kronhausen. Cristina a întrebat dacă erau surori.

— Nu. Dar trăiesc împreună. Sînt o familie. O pereche.

— O pereche de femei?

— Proasto: cea de sus e bărbat Eberhard.

— Și ce vrei să spui cu asta?

— Nimic. Fac parte dintr-o suită despre noile stiluri sexuale.

— Da, și par fotografiați de poliție după terminarea orgiei.

— Mai bine citește ce scrie aici.

Linda Lovelace, de 22 de ani (dar pare de 40!). Dedesubt scrie că dacă nu avea măcar un orgasm pe zi devenea foarte nervoasă. Celebră după apariția ei în filmul pornografic DEEP THROAT. Numai rostirea numelui său atrăgea sute de persoane la orice petrecere, iar revista SCREW a lăudat-o numind-o „gura favorită a Statelor Unite”.

— Gura? a întrebat Cristina Dar e oribil.

Nene Costa i-a surîs cu o ironie dulce. Și au continuat să citească: pe baza valoroasei experiențe personale acum i s-a dat o rubrică în OUI, în care dă sfaturi mergînd de la inimaginabil la imposibil, învățîndu-i tot felul

³⁰Isabel Sarli, actriță de film foarte proastă, care apare mai întotdeauna dezbrăcată

de figuri între oameni și animale.

— Mai degrabă cu măgari decât cu câini, a spus Nene Costa cercetînd fața Lindei. Și acum, uită-te la preotul ăsta: Reverendul Troy Perry. O încrucișare dintre un pugilist și un filozof nefericit Reține că este îmbrăcat cu multă grijă și bine pieptănat *Curricu-lum vitae*: de mic copil s-a simțit atras de Tarzan. S-a căsătorit, a avut doi copii și abia după aceea și-a dat seama că era homosexual. A băgat divorțul și a înființat Biserica Comunitară Metropolitană numai pentru homosexuali. A fost descris de un ziarist cu care a stat de vorbă ca un Martin Luther King al acestei mișcări, iar el a răspuns: „Nu știi dacă s-ar putea spune asta, mie mi-ar fi de ajuns să mi se spună Martin Luther Queen”. Desfășoară o activitate prodigioasă, de la intervenții în grupuri și demonstrații pînă la slujbe și conferințe în școli. A pus la punct un serviciu telefonic de urgență pentru homosexuali în criză.

— Și acum să le vedem pe surori, cum spuneai tu. Familia Kronhausen. S-au căsătorit pe cînd își luau doctoratul la Columbia University. Autori ai lucrării *PORNOGRAFIA ȘI LEGEA* precum și ai cărții *ARTA EROTICĂ*, un rezumat al celor 1500 de fotografii aflate în faimosul Muzeu Internațional din San Francisco, instituție fără scopuri lucrative. Betty Dodson, cunoscută pentru eforturile sale privind emanciparea femeii prin sex, a făcut elogiul homosexualilor și heterosexualilor, începînd cu orgiile și termi-nînd cu masturbația. A făcut parte din juriul festivalului Visuri Umede, care a avut loc în 1971 la Amsterdam. Conduce o instituție practică pentru dezvoltarea sexualității.

Al Goldstein, mutră de curvar cu bani, fondator al revistelor *SCREW* și *GUY*, săptămînal pentru homosexuali, arestat la Havana ca presupus agent CIA, actor în primul film epic porno produs de *SCREW*, predă un curs de sexualitate la Universitatea din New York. Să vedem și opiniile de rigoare:

Goldstein: Dacă soția mea mă înșală, o ucid E proprietatea mea Cum eu îi plătesc cheltuielile, eu sînt stăpînul ei, așa cum sînt stăpînul automobilului meu pe care nu-l împrumut altora

Reverendul Perry: Dar ești sigur, Al, că ești editorul revistei *SCREW*? Poate că ar trebui să-ți lași femeia și să întreții relații cu o altă proprietate de a ta Să zicem, cu sofaa

(Nu-i chiar rău, la urma urmelor, blegul ăsta are umor, a comentat Nene Costa)

E. Kronhausen: Nu înțeleg, Al, cum de poți susține astfel de lucruri cînd, în același timp, te consideri un propulsor al revoluției sexuale?

Goldstein: Fiecare lucru își are prețul lui. Să nu ne înșelăm cu gîndul că soția ta nu-și are prețul ei, asemeni unei aventuri sau unei orgii. Nu pretind decât ca soțiile mele să-și știe prețul de vînzare înainte de a semna un contract

Nene Costa a trecut peste cîteva pagini.

— Aha, acum ceva despre *swinging*.

P. Kronhausen: E distractiv, poți petrece, clipe plăcute. Mai mult, poți transmite tinerilor un mesaj, le poți spune că sexul este pentru recreație și nu pentru procreație.

E. Kronhausen: În grup, sexul poate fi distractiv și erotic. Noi doi, de multe ori ne-am prăpădit de rîs. Cînd există 20 de persoane într-un pat, se pot petrece situații foarte comice: unul care cade, o piramidă care se

prăbușește.

P. Kronhausen: N-am să uit niciodată petrecerea ultimă din primăvara aceasta. Cîțiva nebuni mergeau cu televizoarele portabile din cameră în cameră, privind meciul de baseball, în timp ce alții nu mai terminau cu chițăielile. Lui Ebe și mie nu ne venea să credem, pur și simplu, că unii, în locul sexului preferau meciul de baseball.

PLAYBOY: Care este proporția ideală între bărbați și femei?

Profesorul Pomeroy: În general, lumea vine în perechi. Dar o petrecere ideală presupune, mai mult sau mai puțin, un număr dublu de bărbați, pentru că femeile sînt mai rezistente.

PLAYBOY: Și în ceea ce privește filmele?

Profesorul Pomeroy: E ceva obișnuit. E vorba de filme adecvate, foarte genitale și amănunțite, fără emoții îi ajută pe cei de față să-și dezvolte ideile proprii.

E. Kronhausen: Cred că, în toate întîlnirile la care am participat, filmul n-a avut un rol mai important de 10 la sută. De obicei, efectele au fost mai degrabă depresive decît stimulatorii. Și, în definitiv, dacă ai atîtea posibilități la îndemînă, ce nevoie mai ai să te uiți la cei care-și fac de cap pe ecran?

PLAYBOY: Și care e rolul vibratoarelor?

Domnișoara Dodson: Noi, femeile, cînd e vorba de orgii, avem cu noi vibratoarele, atît pentru masaj sexual, cît și pentru masturbație. De asemenea, pentru a le arăta bărbaților cele mai bune poziții pentru a face chestia împreună cu vibratorul. Simultan. Ceea ce nu-i chiar așa de simplu: vibratorul își are cîntecul lui. Adică se poate face chestia și, în același timp, se poate folosi și vibratorul ca să se simtă totul mai puternic. Mi-am dat seama că, pe măsură ce noi deveneam mai agresive și le ceream să facă și povestea asta, aveam și mai multe orgasme.

Goldstein: Sînt obligat s-o cred pe Betty pentru minunile de care ne vorbește. Vibratoarele au fost dintotdeauna un fel de tabii, ceva care trebuia cumpărat pe sub mînă în librăriile porno. Acum însă, spre marea mea bucurie, pînă și cele mai elegante prăvălii de pe V Strasse le vînd cu numai 2,95 dolari. Și cred că ați observat că nu mai sînt niște simple vibratoare, pentru că au formă de penis, ceea ce e foarte important pentru femeile care își au bărbații departe de ele. Consider că vînzarea unor astfel de obiecte consolatoare este un mare cîștig pentru americanul de mijloc. Dar pentru persoanele mai neajutorate, pentru cele care au nevoie de o prezență emoțională, ar trebui puse în vînzare obiecte consolatoare prevăzute cu un mic magnetofon înăuntru, care să spună mereu: „te iubesc, iubito”.

Domnișoara Davis: Personal, eu consider că vibratoarele sînt oarecum inumane. Mie îmi place carnea și nu plasticul sau metalul. Oricum, cu sau fără vibrator, consider că cei care susțin că lesbienele, așa cum sînt eu, nu pot trăi dacă nu se culcă cu bărbații, susțin un mit E ridicol. Noi, femeile, n-avem nevoie de bărbați, pentru că punctul nostru sexual se află în clitoris. Dacă lucrul acesta ar fi înțeles de cît mai multe femei, am avea mai multă putere și mult mai multă autonomie.

Reverendul Perry: După sfaturile pe care mi le cer homosexualii, s-ar putea deduce că vibratoarele sînt folosite mai ales în întîlnirile în grupuri. Mulți preferă vibratoarele pentru coitul anal. Dacă fac 69, se pot folosi, în

același timp, și vibratoarele. Ceea ce își are sensul lui, dacă stimulează actul sexual.

Domnișoara Lovelace: Depinde și de calitatea vibratorului. Mie, de exemplu, nu-mi plac cele lungi și subțiri, ci cele care au vârful mai gros. Sînt fantastice.

Profesorul Pomeroy: Aspectul negativ al grupului sexual, din cîte înțeleg eu, este pericolul unei relații emoționale. Mai exact, pericolul de a întâlni pe cineva (și între atîta lume există un astfel de pericol) cu care te-ai putea înțelege minunat, sfîrșind, deci, prin a te angaja emoțional față de el. Cînd discut cu pacienții mei, întotdeauna le amintesc de pericolul acesta. Le spun că, într-un anume fel, se joacă cu focul. Pentru că înseamnă că trebuie să-și ascundă o parte din viața lor atît în fața copiilor, cît și în fața prietenilor mai apropiați.

ÎNTRE TIMP, QUIQUE ASISTA LA O NOUĂ FAZĂ A DISCUȚIEI

Astfel că de la problematica psiho-socială se trecuse la cea estetic-socială, amănunt captat la moment de auzul foarte fin al lui Nene Costa, intrînd imediat în joc, ca membru activ, pentru că a-ți imagina o astfel de discuție fără el e ca și cum ți-ai imagina o discuție despre cursele automobilistice fără Fangio. S-au emis judecăți despre:

John Cage și muzica *d'ameublement*

Cultura oficială

Necesitatea de a-ți bate joc de bunul-simț

Anti-opera

Anti-partitura

Anti-poemul

Anti-romanul

Ce înapoiere: mai bine anti-anti-romanul. Cine ar putea crede că, în acest caz, numai din plăcerea de a fi demodat, Sábato nu ar trece în față, a spus Pampita, arătîndu-l cum se plimba dintr-o parte într-alta, gînditor.

Colajul muzical

Schoenberg

— Dar ce înseamnă *o idee* pentru Schoenberg? a întrebat Nene.

Trebuie să facem o diferență între ideea muzicală și aspectul fenomenologic.

— Trebuie să demascam încarnarea extremă a gîndirii idealiste burgheze.

— Felicitări! Gîndirea idealistă burgheză! Ca și cînd ai spune portocală portocalizată!

— Atunci, cum rămîne cu Penderecky?

Acest „atunci” m-a scos din sărite, dovedindu-mi la modul cel mai brutal cu putință în ce fel de ghiveci intelectual mă transformasem expunîndu-mă celei de a patra Puteri de la RADIOLANDIA

SE DISPREȚUIA PENTRU CĂ SE AFLA ÎN CASA ACEASTA, pentru că, într-un anume fel, simțea că avea ceva în comun cu cei de față. Și încă îl mai privea pe Coco, cel care începuse să vorbească despre „negrișori”, privindu-l cu dezgust și ironie atunci cînd acesta le spunea că negrii își

lăsaseră oasele de-a lungul și de-a latul Americii Latine, luptînd în micile armate de eliberare, ducîndu-se să se bată la mii de kilometri de casele lor, în teritorii pustii, pentru scopuri atît de idealiste precum libertatea și demnitatea Coco, devenit acum un furios peronist de salon. Ce legătură avea el cu toată adunătura asta? Da, sigur, se afla aici cu alte scopuri. Oricum însă, era de față pentru că îi cunoștea, pentru că întotdeauna avusese o anume legătură cu ei. Și, la urma urmelor, cine ar fi putut susține că le-ar fi fost superior? Cineva spusese că în orice ființă se află germele întregii umanități, toți zeii și demonii pe care și i-au imaginat popoarele, zeii pe care i-au adorat și demonii de care s-au temut se află în fiecare dintre noi și, dacă ar rămîne un singur copil în urma unei catastrofe planetare, acest copil va procrea aceeași rasă de divinități luminoase și perverse.

Se îndrepta spre gară sub tăcerea nopții și s-a oprit să se odihnească, întinzîndu-se pe iarbă, aproape de eucaliptii uriași și solemni, rămînînd cu ochii deschiși spre cerul de culoarea cerne-lei albastre. Novele de pe vremea cînd se preocupa de astronomie i-au revenit iarăși în minte, cu inexplicabilele lor explozii siderale în legătură cu acestea, el avea ideile sale, idei de astrofizician bîntuit de erezii:

Există milioane de planete în milioane de galaxii, cu amibele și megaterii lor, cu oamenii de Neanderthal și după aceea cu Galileii lor. Într-o zi descopereau radiumul, într-o alta reușeau să divizeze atomul de uraniu și nu reușeau să-i controleze fisiunea sau se dovedeau neputincioși în fața luptei atomice, astfel că planeta exploda într-un infern cosmic: Nova, noua stea De-a lungul secolelor, aceste explozii marchează sfîrșitul succesivelor civilizații de plastic și computere. Chiar acum, în această noapte, din cerul tăcut și înstelat îi sosea mesajul unuia din aceste cataclisme colosale, petrecut probabil pe cînd pe Pămînt, în cîmpiile mezo-zoice, mai pășteau încă dinozaurii

Și-a amintit imaginea patetică a lui Molinelli, intermediar rizibil între oamenii și zeitățile care asistă la Apocalips. Și de cuvintele acelea din 1938, rostite în timp ce-l împungea în piept cu creionușul scurt și ros între dinți: Uranus și Pluton erau mesagerii Timpului Nou și vor vorbi ca niște vulcani în erupție, semnalînd limita dintre cele două Ere.

Și totuși, cerul de acum, spuzit de stele, părea străin de orice interpretare catastrofică: emana seninătate, armonie și o muzică nemaiauzită. Toposul uranus, cel mai frumos refugiu. Dincolo de oamenii care se nășteau și mureau, de multe ori pe rug sau sub torturi, dincolo de imperiile care se înălțau cu aroganță și se prăbușeau inevitabil, cerul acesta părea imaginea cea mai puțin imperfectă, imposibil de cucerit în afara transparentelor, dar atît de riguroaselor teoreme.

Și el intentase o astfel de cucerire. Ori de cîte ori simțise durerea pentru că turnul observatorului rămînea invulnerabil; ori de cîte ori murdăria devenea insuportabilă, pentru că turnul acesta era foarte curat; ori de cîte ori îl înfricoșase trecerea timpului, pentru că aici domnea eternitatea

Să se închidă în turn.

Numai că îndepărtatul zgomot al vieții terminase de fiecare dată prin a-l învinge, strecurîndu-se printre interstiții ori urcînd din însuși interiorul lui. Pentru că lumea se afla nu numai în afară, ci și în cel mai ascuns colț al

inimii sale, în viscere, în ficat și în respirația lui. Astfel că, mai repede sau mai încet, universul acela incoruptibil începea să i se pară un simulacru trist, căci lumea care contează pentru noi este cea de aici: singura care ne rănește cu durerile și nefericirile ei, dar și singura care ne dă plenitudinea existenței, sîngele acesta, focul acesta, dragostea aceasta și această așteptare împăcată a morții; singura care ne dăruiește un parc în amurg, atingerea mîinii pe care o iubim, privirea care va putrezi, dar care e a noastră: caldă și apropiată, carnală.

Da, e posibil ca acest univers, invulnerabil în fața forțelor distructive ale timpului, să existe; dar nu era decît un muzeu înghețat al formelor pietrificate, chiar dacă erau perfecte, forme rigide și, poate, concepute de un spirit pur. Pentru că ființele omenești sînt [> străine de spiritul pur, pentru că ceea ce este caracteristic acestei rase nefericite este sufletul, regiunea aceasta sfîșiată de carnea coruptibilă și spiritul pur, regiunea aceasta intermediară în care se petrec cele mai grave lucruri ale existenței: dragostea, ura, mitul și ficțiunea, speranța și visul. Ambiguu și neliniștit, sufletul suferă (cum ar putea să nu sufere!) și e dominat de pasiunile trupului muritor; suferă aspirînd la veșnicia spiritului, șovăind mereu între putreziciune și nemurire, între diabolic și divia Neliniște și ambiguitate din care, în clipe de groază ori de extaz, își creează poezia sa, cea care țîșnește din acest teritoriu confuz, ca o consecință a acestei confuzii: un Dumnezeu nu scrie romane.

A DOUA ZI, DIMINEAȚA, VREA SĂ SCRIE dar mașina are tot felul de hibe: nu păstrează marginea, clapele se înțepenesc, panglica nu se rotește în mod automat, trebuind s-o miște cu mîna, iar în cele din urmă se rupe și o piesă pentru rotire a carului.

Disperat, se hotărăște să plece în centrul orașului, să-și uite de toate și să se plimbe prin cartierul de sud. În strada Alsina, între Defensa și Bolivar, se decide să-și cumpere un caiet cu arc și să scrie cu mîna Ar fi ceva nou, simbolic, îngăduindu-i să scrie într-o cafenea, în ciuda dificultății de caligrafie și a oboselii pe care i-o produce efortul de a păstra un scris citeț. E probabil că în modul acesta se rupe vraja.

Un vînzător plictisit și dezagreabil vine să-l servească, dar se irită imediat pentru că el vrea un caiet anume, așa și așa îl dă dracului și pleacă din librărie enervat își aduce aminte de Librăria Liceului, din colțul străzilor Bolívar și Alsina și se îndreaptă într-acolo. Se simte mai bine, gîndindu-se că în marea papetărie de aici ar putea găsi ceea ce vrea Dar în drum, printre gratiile unei case bătrîne, observă o broască uriașă cercetîndu-l din întunericul subsolului cu ochii ei roșii și nemișcați, ca o piază rea își amintește de întîlnirea cu tînărul del Busto și de liliicii din fortăreața cu cerneluri a lui don Francisco Romos Mejías, din Tapiales: broaște cu aripi, murdare și milenare.

Încearcă să-și șteargă din amintire imaginea aceasta și se îndreaptă spre librărie cu toată hotărîrea Cu toată hotărîrea? Da, dar numai pînă la un punct și, ca să fim exacti și obiectivi, să recunoaștem că o face cu o *unume* hotărîre.

Astfel că, intrat în librărie cu teama pe care i-o inspiră întotdeauna vînzătorii, se adresează unui tînăr înalt și slab, cu părul lung. Și, cu toate că își dă seama că acesta l-a recunoscut, încearcă să păstreze o mină

indiferentă, atitudine prin care caută să-și depășească timiditatea pe care i-o produce întotdeauna recunoașterea sa înțelege că lucrurile se complică totuși, îi e rușine să-i explice ce vrea (un caiet-dosar, de mărimea asta, cu coperti negre pe dinafară și colorate pe dinăuntru etc), dar, înfrîngîndu-și cît de cît sfiala, îi spune ce dorește, fără a îndrăzni să-i spună toate amănuntele:

— Un caiet-dosar cu arc, zice el, în cele din urmă. Vînzătorul îi arată cîteva modele care sînt departe de ceea ce caută; nu vrea un caiet de format prea mare pentru că nu-i place, îl intimidează cu paginile lui enorme și dezagreabile, tip cearșaf; și, bineînțeles, nu vrea nici unul prea mic, unde nu ar putea să scrie în voie, simțindu-se ca într-o cămașă de forță. Desigur, însă, că nu-i spune toate astea, mărgînindu-se doar prin a-i mărturisi că „vroiam altceva”.

Vînzătorul îi arată alte tipuri, dar din nefericire din ce în ce mai departe de modelul ideal pe care îl are în minte. Blestematul meu obicei de a intra mai înainte de a-mi fi precizat limpede ceea ce vreau, se gîndește el. Obicei care îl obligă să-și cumpere cele mai neplăcute și inutile invenții. Amărit, își amintește dulapul destinat unor astfel de achiziții, plin cu cămăși de nepurtat, ciorapi foarte scurți sau mult prea lungi, pixuri care scriu subțire de tot ori foarte gros, un cuțit pentru tăiat paginile cărților cu mîner de sidef colorat pe care scrie AMINTIRE DIN NECOCEA, o pereche de castaniete pe care nu mai știe cum le-a cumpărat, un uriaș Don Quijote din bronz care-l costase destui bani și chiar o vază cromată pe care s-a văzut obligat s-o cumpere într-un bazar unde intrase din greșeală, căutînd un inel pentru chei. Asta în ceea ce privește obiectele păstrate. Dar cel mai mult îl amarau cele pe care le purta cu el în virtutea nenorocitului spirit european de economie insuflat de mama sa, cu atîta efort, ca și obișnuința cu supa, și care, asemeni supei, chiar dacă a fost înghițit cu forța, lasă ceva în suflet: un pantalon sport pe care-l detestă, o jachetă simplă și o batistă oribilă; asta, ca să n-o arunce la gunoi, ori să n-o păstreze în muzeul cu obiecte monstruoase. Mai ales această batistă de un rozuliu murdar cu floricele de toate culorile pe care era obligat s-o folosească cu multă grijă și repulsie, cînd nu-l vedea nimeni; punîndu-se în situația extrem de dificilă de a-și întîrzia de multe ori dorința de a-și sufla nasul din cauza lumii din jurul său.

Vînzătorul i-a mai arătat alte cîteva caiete, la fel ca celelalte, foarte departe de ceea ce visase el în ultimele clipe de meditație.

— Nu, a rostit destul de nesigur. Adică, da... Dar nu știu...

Vînzătorul s-a oprit din mișcări și l-a privit interogativ. Așa că, unindu-și toate forțele, dar fără a-l privi în ochi, a adăugat:

— Nu știu... da, nu-i rău... dar poate că puțin mai mic... ceva așa, ca un carnețel mare...

— Aha, înseamnă că nu vreți un caiet, ci un registru, a observat funcționarul cu o notă de severitate.

— Asta e, a răspuns Sábato, cu ușurare și falsitate. Un registru...

Și în momentul în care vînzătorul s-a întors spre rafturi, a adăugat cu o rușinoasă ambiguitate:

— Un registru, dar care mai degrabă să semene cu un caiet Tînărul, la auzul acestor cuvinte, a rămas nemișcat, cu mîinile

În aer îndreptate spre rafturi și și-a rotit numai capul pentru a-l privi de

data aceasta cu o severitate clară Sábato s-a grăbit să-i precizeze că da, desigur, ceea ce dorea era un registru care...

L-a însoțit pe funcționar pînă la o masă-vitrină sub geamul căreia era limpede că, în toată opulența aceea, nu se afla absolut nimic din ceea ce își dorea el. Dar nu mai avea încotro.

Funcționarul a scos și i-a arătat mai multe modele, dar, de necrezut, nimic nu se apropia de ceea ce căuta el. Și nu-și dădea seama dacă din cauză că adăugase acel „mai degrabă”, din cauza tîmpeniei vînzătorului sau, poate, pentru că îl enervase cu șovăielile sale, acesta nu părea să fie deloc amabil. Așa că, la fiecare nou model, Sábato făcea un gest negativ, deși nu cu toată claritatea și, spre nefericire, în loc să caute modele din ce în ce mai mari, vînzătorul le alegea pe cele din ce în ce mai mici. Bineînțeles, ar fi putut să-l oprească brusc din această alegere, dar cu ce mutră? Astfel că funcționarul a terminat prin a-i oferi un carnețel infinitezimal, bun doar pentru a scrie telegrame foarte scumpe sau pentru fetițe de cîțiva anișori, fetițele acestea care merg pe stradă alături de mamele lor, purtînd cu toată seriozitatea un cărucior-jucărie în care-și plimbă un bebeluș de plastic. Un carnețel în care să te faci că îți însemnezi cheltuielile zilnice pentru o bucătărie microscopică.

A admis totuși că era un carnețel foarte frumos și, cu toată ipocrizia, s-a făcut că-i verifică funcționarea arcului de la cotor, flexibilitatea copertîilor și calitatea hîrtiei.

— E din piele, nu? a întrebat, gîndindu-se că un amănunt atît de precis îi dovedea vînzătorului că era interesat în cumpărarea miniaturii.

— Nu, domnule. E din plastic, i-a răspuns tînărul, foarte sec.

— Ah, a comentat el, verificînd încă o dată arcul de la cotor, în timp ce realiza această inspecție aprocrifă, simțea cum se acoperă de transpirație. Cum să-i mai spună, o dată ajunși aici, că jucăria aceea era exact contrariul a ceea ce căuta? Prin ce cuvinte și în ce mod? Pentru o clipă a fost gata s-o cumpere pentru a o pune mai apoi în menționatul muzeu de obiecte sterile; dar și-a dat seama că dacă ar fi făcut-o ar fi fost o ființă detestabilă. Și s-a hotărît să-și înfrîngă sfiala cu toată energia

— E foarte frumos, într-adevăr foarte frumos, a comentat ca numai pentru el, dar ceea ce vreau eu este un carnet mare. Mai bine zis, ceva *aproape* ca o mapă.

Vînzătorul l-a observat din nou, cu toată asprimea

— Atunci, a zis el, înseamnă că vreți o mapă.

Bănuind din capul locului că o să-i meargă și mai rău ca pînă acum, cu carnețelele (care, la urma urmelor, sînt plăcute), l-a aprobat în mod echivoc. Numai că funcționarul, cu o hotărîre care lui Sábato i s-a părut excesivă, s-a îndreptat spre raftul în care se aliniau monștrii acestei specii. Cu premeditare — era evident —, a căutat mapa cea mai mare, ceva uriaș și repugnant, un artefact din acelea care trebuie să se folosească în ministere pentru uriașele hîrtii birocratice, întrebîndu-l pe un ton care părea mai degrabă un ordin:

— Ceva așa, presupun.

S-au privit o clipă, dar lui Sábato clipa aceasta i s-a părut o eternitate. Un exemplu aproape școlăresc pentru a stabili diferența dintre timpul astronomic și timpul existențial. Un instantaneu grotesc: un vînzător dur ținînd în mîini ca pe un drapel o mapă odioasă pentru mamuți, în fața unui

client rușinat și intimidat

— Da, a murmurat Sábado, abia auzit și complet epuizat

Cu destul efort, vânzătorul i-a ambalat uriașul artefact, i-a făcut bonul și i l-a dat: un preț la fel de mare ca și pachetul. Cu banii ăștia, a calculat el în drum spre casierie, și-ar fi putut cumpăra trei sau patru caiete-registru așa cum și-o dorise.

A părăsit librăria stăpînit de gînduri tenebroase: indiscutabil, totul îi era împotrivă.

Ajuns în Santos Lugares, a despachetat monstrul și, încercînd să nu-l mai reexamineze, l-a aruncat în dulapul cu achiziții frustrate, printre chiloți cu dungi galbene și vaza cu strălucitoare aplicații cromate. Apoi s-a așezat la birou și a rămas tăcut, pierdut în gîndurile sale cîteva ceasuri bune, pînă cînd l-au chemat la masă. După masă s-a uitat la televizor, la un serial care-i făcea bine: printre împușcături și loviturile de picioare în mutrele unor indivizi căzuți la pămînt și pe jumătate morți, și-a promis ca a doua zi să se pună serios pe lucru.

Peste noapte, înconjurată de flăcări, Alejandra s-a năpustit spre el cu ochii halucinați și brațele deschise, încercînd să-l înlănțuie și să-l oblige să moară în foc, o dată cu ea. Ca și altădată, s-a trezit urlînd.

Cu mult înainte de a se lumina de ziuă, s-a ridicat din pat și s-a spălat cu apa rece, încercînd să-și îndepărteze obsesiile. Dar i-a fost imposibil să se așeze la scris, așa cum își promisese. Continua să fie convins că Nene Costa nu spusese adevărul și asta îl făcea să se pună încă o dată în gardă, tot mai îngrijorat. Fusesse mult prea „natural” modul în care negase prezența lui Schneider la Buenos Aires. Așa că lucrul cel mai potrivit era să supravegheze cu atenție cafeneaua aceea. Ca o primă măsură, l-a căutat pe Bruno și și-a dat întâlnire cu el în LA TENAZA și nu în ROUSILLON, cum stabiliseră mai înainte.

CÎND BRUNO A INTRAT ÎN CAFENEA l-a găsit pe S. aproape absent, ca și cînd ar fi fost fascinat de ceva care-l rupsesse de realitate, căci abia de a părut să-l vadă și nici măcar nu l-a salutat. Se uita la o tînră perversă și somnoroasă care, cîteva mese mai încolo, citea sau se făcea că citește o carte groasă. Studiînd-o, se gîndea la abisul care există de multe ori între vîrsta din registrul civil și cealaltă vîrstă, cea care rezultă din dezastre și pasiuni. Pentru că, în timp ce sîngele își străbate drumul său printre celule și ani, drum pe care medicii îl examinează cu candoare și chiar îl și măsoară cu aparatele lor, încercînd să-l însănătoșească cu buline și comprese, în timp ce se sărbătoresc (de ce oare?) zilele de naștere după calendar, sufletul, sub acțiunea unor forțe de neînlăturat, împlinește decenii într-un singur an, iar uneori milenii întregi. Sau poate pentru că acest trup, pe care îl învîrt cu inocență medicii de țară, cei care alungă sau ucid plăgile de ciuperci sau insecte într-un pămînt în care stau ascunse caverne cu dragoni, a moștenit sufletul de la alte trupuri muribunde, de la oameni sau de la pești, de la păsări ori de la reptile. Astfel că vîrsta aceasta poate să fie de sute sau mii de ani. De asemenea și pentru că, așa cum spune Sábado, chiar și fără reîncarnare, sufletul îmbătrînește în timp ce trupul se odihnește: îmbătrînește din cauza călătoriilor făcute noaptea în locuri ale infernului. Motiv pentru care pînă și la copii se pot observa pri-viri, sentimente și pasiuni care nu se pot explica decît acceptînd această

întunecată moștenire de la lilieci ori șoareci, ori prin aceste coborâri nocturne în infern, coborâri care calcinează și sfîșie sufletul, în timp ce trupul care doarme se păstrează tînăr și îi înșală pe medicii aceștia care își consultă tensiometrele în loc să cerceteze semnele atît de subtile în mișcarea lor sau lumina ochilor. Pentru că această calcinare, această sfîșiere a sufletului poate fi detectată dintr-o anume mișcare a pasului, dintr-o stîngăcie, ori din cutele frunții. De asemeni, și mai ales, din privire, pentru că lumea care se observă în privire nu este numai lumea copilului inocent, ci și lumea unui monstru care a dezlăntuit orori. Așa că acești oameni de știință ar trebui să se apropie mai întîi de față, să analizeze cu maximă atenție, chiar și cu maliție, micile semne de pe ea în mod special încercînd să surprindă strălucirea atît de fugară din ochi, pentru că, dintre toate interstițiile care ne îngăduie să aflăm ce se petrece acolo jos, ochii sînt cei mai importanți; recurs suprem la care nu putem apela în cazul Orbilor, cei care în acest fel își sigilează tenebroasele lor secrete.

Din locul unde se afla, îi era imposibil să-i cerceteze aceste semne de pe față. Dar îi rămîneau altele; îi era de ajuns, de exemplu, să-i urmărească mișcările încete, abia perceptibile ale picioarelor pentru a se așeza mai bine pe scaun sau mișcarea mîinii cînd își ducea țigara la gură, pentru a ști că femeia aceea avea o vîrstă infinit mai mare decît cei douăzeci și ceva de ani ai trupului: o experiență care-i venea dintr-o cine mai știe care șarpe-pisică preistorică. Animal care în mod perfid părea indolent, dar care își ascundea astfel sexualitatea de viperă gata oricînd pentru asaltul trădător și mortal. Pentru că, pe măsură ce trecea timpul și cercetarea devenea mai amănunțită, simțea că ea stătea la pîndă, cu acea virtute proprie felinelor, care pot controla pîndă și în întuneric cele mai neînsemnate mișcări ale prăzii, fiind capabile să perceapă zgomote ce trec neobservate de celelalte animale și să calculeze cea mai ușoară amenințare din partea adversarului. Mîinile ei erau lungi, ca și picioarele. Avea părul de un negru lucios, lung și bogat, ajungîndu-i pîndă la umeri și fluturînd la fiecare mișcare a capului, mișcare pe care o făcea cu multă gingășie. Fața îi inspira la început o oarecare neliniște, dar și-a dat seama că aceasta se datora distanței excesive dintre ochi: mari și migdalați, dar atît de despărțiți, încît îi confereau o frumusețe inumană.

Da, era evident că și ea îl observa, ținîndu-și pleoapele întredeschise, aproape somnoroase, și cercetîndu-l cu priviri piezișe, bine disimulate, în momentele în care își ridica ochii de pe carte ca și cînd ar fi meditat la cele citite, ori se prefăcea pierdută pe gînduri, așa cum ne pierdem cu toții în gînduri profunde dar vagi atunci cînd citim sau reflectăm la propria noastră existență. În astfel de momente, își întindea picioarele cu voluptate, arunca o privire peste cei din jur, părăd că se oprește ceva mai mult asupra lui S., pentru ca după aceea să se retragă în universul ei pisicoșerpesc.

Bruno și-a dat seama că în apele foarte adînci ale prietenului său căzuse o substanță misterioasă care, în timp ce se dizolva acolo jos, emana miasme care în mod sigur ajungeau pîndă la conștiința acestuia. Senzații foarte obscure, dar care pentru el, pentru S., erau întotdeauna prevestitoare de întîmplări hotărîtoare. Și care îi produceau o proastă dispoziție, o anume nervozitate, așa cum se petrec lucrurile cu animalele atunci cînd se apropie o eclipsă de soare. Pentru că era de necrezut ca ea

s-o fi putut face numai în acest mod, cu pleoapele căzute și genele lungi care-i acopereau lumina ochilor, și așa destul de puțină. Probabil că, în tăcere și ușor echivoc, își trimitea radiațiile peste S., cel care mai mult prin piele decât prin conștiință percepea această prezență, cu ajutorul miriadelor de receptori infinitezimali de la extremitatea nervilor, asemeni sistemelor de radar care supraveghează la frontiere apropierea dușmanului. Semnale care în astfel de momente îi ajungeau pînă la măruntaie prin aceste rețele atît de complicate și care (le cunoștea foarte bine) nu numai că îl excitau, dar îl și puneau în gardă, neliniștindu-l. Astfel l-a văzut Bruno, ca și cînd s-ar fi retras într-o peșteră întunecată, pînă în clipa cînd, brusc, s-a ridicat de pe scaun și, fără să-l salute, i-a spus în loc de rămas bun:

— O să vorbim altă dată despre ceea ce ți-am spus la telefon.

IEȘIND, S. a trecut pe lîngă femeie și aceasta a închis cartea, punînd-o alături (oare pentru ca el să poată vedea titlul?). Era un volum gros, bine legat, cu o strălucitoare supracopertă colorată reproducînd o pictură care părea să fie de Leonor Fini: într-un lac sclipitor, o femeie goală, cu un păr lung și argintiu, profilată pe un crepuscul roșu, înconjurată de niște lunatice păsări carnivore, faună marină și ochi halucinați. Titlul l-a înfiorat: OCHII ȘI VIAȚA SEXUALĂ. Ajuns în stradă, S. și-a început reflexiile dintotdeauna. Din clipa în care îl văzuse pe Dr. Schneider intrînd în această cafenea și, imediat după aceea, pe Costa, pericolul îl pîndise în mod constant iar acum, dîndu-și întîlnire cu Bruno, se producea un nou eveniment semnificativ.

Se gîndea: Schneider, văzîndu-l ieșind de la Radio Nacional, a intrat repede în cafenea, dar nu chiar atît de repede încît să nu-l poată recunoaște. Și totuși, cunoscîndu-l, era posibil ca totul să fi fost prevăzut cu toată viclenia: îl urmărise, iar după aceea îl așteptase în colțul străzii și intrase în bar cu multă grabă, lăsînd, totuși, timp suficient pentru ca S. să-l recunoască. Faptul că după aceea sosise și Nene Costa agrava lucrurile pentru că știau foarte bine că el avea să se ducă la Radio Nacional. Dar cum de știau?

Mai apoi — își continua el gîndurile —, Schneider prevăzuse că S. avea să dea tîrcoale casei lui Costa, întorcîndu-se iarăși în cafeneaua LA TENAZA și atunci o trimite ca momeală pe femeia aceasta și așteaptă următorul pas, cel pe care îl și făcuse.

Firește, era un ansamblu de supoziții care răspundeau unui adevăr, dar ar fi putut să fie și un ansamblu de coincidențe. Era la fel de posibil ca Schneider să nu-l fi urmărit, să se fi aflat în colțul acelei străzi dintr-un motiv oarecare și să fi vmt într-adevăr să evite o întîlnire cu el.

Totuși, în noaptea aceea n-a reușit să doarmă. Și, lucru ciudat, și-a amintit iarăși de crima lui Calsen Paz. Doar că amănuntele erau altele. Sub porunca sau supravegherea unui Schneider deloc brutal, ci sinistru de sever, Calsen se transforma în Costa, fata sărmană din cartier devenea femeia din LA TENAZA, soră și amantă a lui Costa în timp ce Patricio, destul de vag, asista la momentul în care Costa vîra sula mai întîi în ochii tînărului legat, iar apoi în inimă, mînuind arma crimei cu o precizie perversă.

A DOUA ZI, LA ACEEAȘI ORĂ, S. s-a reîntors în LA TENAZA, pentru că s-a gândit că dacă ea dorea să-l vadă va face același lucru. Dar a vrut să fie sigur și pentru asta s-a ascuns sub intrarea uneia din clădirile apropiate. Când a zărit-o apropiindu-se, după mers, a avut impresia că studiasse baletul; dar, în afară de ceea ce putuse să învețe de la orele de dans, mai avea ceva care nu se învață, dar pe care îl au toți negrii: se mișca lent, într-un ritm care-l amintea fără îndoială pe cel al negrilor, chiar dacă fața și pielea ei nu aveau nimic comun cu aceștia. Era destul de înaltă, purta ochelari de soare foarte întunecați, o minifustă violetă și o bluză neagră.

A intrat în cafenea, unde a rămas preț de un ceas. Când a ieșit, a părut să șovăie în privința drumului pe care trebuia să meargă, privind în mai multe direcții și apucînd-o în cele din urmă pe Ayacucho, spre Recoleta.

A urmărit-o de la distanța convenită pînă cînd a văzut-o intrînd în LA BIELA. Clipă care i-a confirmat supoziția, căci LA BIELA era una din cafenelele lui preferate: deci, îl căuta A așteptat să iasă și a urmărit-o din nou: s-a reîntors pe același drum la LA TENAZA.

S. a șovăit la început în privința modului în care trebuia să se comporte, dar, neclară încă, o hotărîre s-a conturat în sufletul său, acolo unde era foarte greu să deosebești ceea ce era fascinant de plăcerea și înconștiența în fața unui pericol. A intrat și, îndreptîndu-se direct spre ea, i-a spus: „Poftim, sînt aici”. Ea l-a ascultat fără să se mire, aruncîndu-i un surîs indescifrabil.

Așa a început scufundarea lui într-o mlaștină fosforescentă, alături de pantera aceea tăcută care se mișca exact cu senzualitatea și trufia elastică a acestor animale, dar lăsîndu-ți senzația că în tot acest timp mintea ei era controlată de un șarpe. Vocea ei era destul de puternică, dar lăsa impresia că străbătea cu mare dificultate laringele, asemeni călătorului care merge în timpul nopții și îi e teamă că l-ar putea trezi pe cel de alături. O voce sumbră și caldă, ca de ciocolată fierbinte. Amănunt important: dacă Schneider se afla sau nu în spatele ei, asta n-a putut s-o afle niciodată. Intuia, totuși, faptul că instrumentul acela își îndeplinea cu sfințenie corupția lentă și complicată.

Există, s-a gândit S. Într-un moment oarecare, mai multe forme de pedeapsă. Poate că, a reflectat el — dar destul de tîrziu după aceea —, una din aceste forme avea să fie sacrificiul Agustinei.

O, FRAȚII MEI!

Jujuy, 30. — Două surori, de 13 și 9 ani, mor din cauza gerului. Victimele sînt Calixta și Narcisa Llampas, cele care, împreună cu fratele mai mare, pleaseră spre casă de la școala numărul 36, aflată în munți. Din cauza oboselii și a frigului, s-au oprit și s-au adăpostit la marginea drumului, în timp ce frățiorul a plecat să caute ajutor. Dar cînd acesta s-a întors împreună cu un țăran, fetițele muriseră din cauza gerului. Căutînd să se încălzească, cele două surori se luaseră în brațe și așa le-a găsit moartea.

Nacho a decupat știrea din pagina de ziar și a căutat cutia de pantofi pe capacul căreia scrisese cu cerneală neagră:

SURÎDE, DUMNEZEU TE IUBEȘTE (în caz de incendiu, vă rog să salvați cutia aceasta)

A pus peticul de ziar peste celelalte.

Los Angeles, California. — John Grant, din orașul nostru, de 38 de ani, era plin de datorii și, pentru a-și echilibra cât de cât veniturile, și-a asigurat soția și pe cei doi copii pentru suma de 25 de mii de dolari. După aceea le-a organizat o călătorie de vacanță cu avionul, introducând într-unui din geamantane o bombă cu efect întârziat. A fost arestat în timp ce ridica banii de asigurare. O ospățărită, care îl aștepta la ieșire după terminarea serviciului, se afla în combinație cu el.

Stockholm, France Presse. — Grigori Podyapolski, savant care face parte din Comitetul Sovietic pentru Drepturile Omului, eminent geofizician în vîrstă de 47 de ani, a fost convocat să-și facă un examen psihiatric la spitalul militar din Moscova. Se presupune că după examen va fi internat, așa cum se obișnuiește în astfel de cazuri, pentru a fi supus unei îngrijiri speciale.

Roma, A.F.P. — Episcopul Helder Camara a povestit în fața ziariștilor și a membrilor din episcopatul său felul în care poliția din armata braziliană organizează cursuri pentru specialiști în tortură. În ziua de 8 octombrie 1969, la orele 4 după-amiază, un grup de o sută de militari, în marea lor majoritate sergenți din cele trei arme, au asistat la un curs practic oferit de locotenentul Haylton, care le-a proiectat imagini realizate în timpul torturilor, explicînd avantajele fiecărei metode. După expunerea teoretică, ajutoarele sale (patru sergenți, doi plutonieri și un soldat) au realizat demonstrații practice folosind 10 deținuți politici.

Buenos Aires, Telam. — În dimineața zilei de ieri, Daniel Fuentes, de 20 de ani, a înregistrat pe o bandă de magnetofon motivele hotărîrii sale. După aceea s-a dus în curtea din dos și a legat capătul unei sîrme groase de stîlpul unei hăîngi de viță de vie, iar pe celălalt de gîtul său. În sfîrșit, o dată terminate toate acestea, s-a urcat pe acoperișul casei și și-a tras un glonț în tîmpla dreaptă, evitînd în acest fel, a declarat el pe banda de magnetofon, situația în care nu ar fi funcționat una dintre metodele calculate din timp. Căzînd în gol, a rămas suspendat de sîrmă, poziție în care a fost găsit de tatăl său, cel care a alergat imediat ce a auzit împușcătura. Aflînd de cele înregistrate pe banda de magnetofon, fata la care se referea a spus: „Drace, ce nebun!”

Buenos Aires. — Domnul Alvan E. Williams, în momentul coborîrii din avion, surîde publicului. El își propune să pună la punct în orașul nostru o vastă rețea pentru vînzarea faimoaselor sale deodorante uscate. Viitorul — a declarat el — aparține deodorantelor uscate și nu există nici un motiv pentru ca atît de activul comerț de aici să nu înțeleagă acest lucru Sînt convins că într-un timp foarte scurt acțiunea noastră va da roade frumoase.

Lausing, Texas. — Dudley Morgan, negru, acuzat de agresiune împotriva doamnei McKay, a fost urmărit de către un grup de albi furioși bine înarmați, care l-au legat de un țaruș de fier, după care au pregătit un impresionant rug din lemne și materiale inflamabile, în momentul aprinderii lui se strînseseră mai bine de 5000 de persoane. Cînd s-a întezit focul, au luat crengi de pin cu jeratec și i le-au înfipt în ochi, pe gît și pe piept, în timp ce Morgan îi implora să-l omoare împușcîndu-l. Mulțimea

striga, cerînd ca moartea lui să fie cît mai lentă cu putință, așa că materialele inflamabile au fost retrase pentru ca temperatura lor să nu aibă efect imediat, ceea ce a făcut ca negrul să urle din cauza durerilor insuportabile. Mirosul de carne arsă devenea din ce în ce mai înăbușitor, dar mulțimea se călca în picioare pentru a vedea cît mai de aproape zvîrcolirile acuzatului Doamna McKay, sosită la fața locului într-o mașină cu patru prietene, nu s-a putut apropia din pricina înghesuiei. Înainte de a muri, negrul a reușit să îngîne „Spuneți-i adio soției mele”, după care și-a lăsat capul în jos și și-a dat duhul. Cînd a trecut focul, mulți dintre cei de față și-au făcut loc pentru a-și procura amintiri, bucăți din craniu și oase, lăsîndu-se fotografiați într-o atmosferă de mare bucurie.

Londra, U.P. — Turiștii sosiți în vara aceasta în insulele Frisice au fost nevoiți să-și sape potecă pentru a ajunge la țărmuri, din cauză că plaja era acoperită cu petrol. Imnul închinat de Byron purității și albastrului Mării Nordului se referă la un peisaj care nu mai există. În ultimii o sută de ani, canalele olandeze au deversat aici toate reziduurile industriale. „Este prețul cu care plătim progresul”, a afirmat Sir Gilmor Jenkins, afirmînd că cel puțin o jumătate de milion de tone de petrol acoperă suprafața mării de aici. Acizi, amoniac, insecticide, detergenți, cianuri, fenoli, apa canalelor, resturi carbonifere, de titan și mercur sînt cîteva din substanțele care ajung în fiecare zi în mare. Drept consecință a acestui fapt, numai pe coastele britanice mor în fiecare an peste 250 de mii de păsări marine. Încă puțin și progresul industrial va anihila sau va face să degenereze întreaga floră și faună marină.

Buenos Aires, La Razdn. — Mihai Kiefer, de origine română, de 59 de ani, avea o mică fermă în Pampa del Infierno, provincia Chaco, pe care o lucra împreună cu soția sa, Margarita Schmidt, de 46 ani, și cei doi copii, Juan și Jorge, acesta din urmă căsătorit cu Teodora Diebole, de 21 de ani. Cum Teodora urma să fie în curînd mamă și cum copilul ar fi fost o povară în plus, soacra acesteia a încercat s-o facă să avorteze, bătînd-o de nenumărate ori în mod sălbatic, fără ca fiul ei să aibă curajul să intervină, întrucît procedeul acesta n-a dus la nici un rezultat, în urma unui consiliu de familie s-a hotărît să fie ucisă, pentru aceasta vîrîndu-se o viperă în coșul de rufe. După aceea, doamna Kiefer i-a poruncit să-i aducă o cămașă din coș, ceea ce Teodora a făcut, fiind mușcată de viperă. Dar pentru că veninul părea să acționeze foarte lent și temîndu-se că în cele din urmă n-ar fi fost mortal, familia s-a urcat într-o mașină și a obligat-o pe Teodora să alerge în urma acesteia, legată cu o funie. După cum avea să declare mai apoi în fața tribunalului soțul său, Teodora i-a rugat de mai multe ori să le fie milă de ea, înnebunită de sete și chinuită de efectul veninului. Dar sentința de condamnare la moarte fusese luată. Pentru a o grăbi, soacra a strîns-o de gît cu o basma.

Paris, A.F.P. — Thor Heyerdhal, cel care a realizat în 1947 expediția KON-TIKI, iar în 1969 o alta sub denumirea RA, a declarat că în decursul acesteia din urmă a constatat o mare diferență față de prima. În 1947, a spus el, am plutit pe un ocean absolut limpede, neobservînd nici un semn al mîinii omului timp de 101 zile de călătorie, de-a lungul celor 4300 de mile pe care le-am străbătut în schimb, a continuat el, în 1969 n-a existat nici măcar o zi în care să nu fi navigat printre tot felul de resturi și reziduuri, cum ar fi ambalaje din plastic, sticle, cutii de conserve și pete de

petrol. Nu este vorba, aşadar, de gunoaiele de altădată care se transformă în elemente folositoare vieţii organice, ci de materiale sintetice care nu fac parte din evoluţia naturii. Nu ştim unde vrem să ajungem, dar continuăm să fabricăm tot felul de lucruri fără sens, a conchis el pe un ton sumbru.

New York, A.F.P. — Acuzat de genocid, soldatul american Arnold W. McGill a declarat că nu înţelege de ce se face atîta caz de distrugerea acelui sat vietnamez, cînd acest procedeu a fost aplicat în mod regulat pretutindeni, aşa cum o ştiu foarte bine generalii care au condus Pentagonul. Eu n-am făcut nimic altceva decît să îndeplinesc ordinele venite de la căpitanul Medina, a spus el. Şi a adăugat: în plus, e vorba de un sat care, aşa cum era, ne dădea o mare bătaie de cap.

Bromwich, U.P. — Bill Corbet a declarat în faţa judecătorului că de 7 ani n-a schimbat un cuvînt cu soţia sa, deşi trăiesc sub acelaşi acoperiş. La rîndul său, doamna Corbet a confirmat această situaţie, recunoscînd că „de mulţi ani nu ne mai vorbim. Cînd unul intră în cameră, celălalt iese. Aşa că ne întîlnim foarte rar, uneori pe scară sau în faţa băii". Ea a mai adăugat că pînă de curînd îi pregătea mîncarea şi i-o punea pe masă, lăsîndu-i cîte un bilet: supa e sărată, mîncarea trebuie reîncălzită. Nimic altceva. Dar în ultima vreme s-a întrerupt şi acest tip de comunicare.

Tokio, A.F.P. — În ziua cînd au bombardat Hiroşima -povesteşte domnul Yasuo Yamamoto -, mergeam pe bicicletă. Am auzit uruitul avioanelor, dar nu le-am dat nici o atenţie, pentru că ne obişnuiserăm cu ele. Două minute mai tîrziu, am văzut ridicîndu-se o uriaşă columnă de foc urmată de nişte explozii înfiorătoare, ca şi cînd ar fi fost vorba de mii de tunete la un loc. Bicicleta a fost smulsă de sub mine şi aruncată în aer, iar eu am căzut în spatele unui perete. Cînd am reuşit să mă ridic, sprijinindu-mă de zid, m-am trezit în mijlocul unei confuzii oribile, cu urlete de femei şi copii, oameni în agonie sau răniţi de moarte. Am alergat spre casă, întîlnindu-mă la tot pasul cu persoane care-şi acopereau rănile cu mîinile arse, ţipînd de durere. Pe chipul lor se citea cea mai mare groază pe care am văzut-o vreodată şi o suferinţă care nu poate fi concepută. Dincolo de gară se înălţa un foc de nedescris şi toate casele fuseseră distruse. Mă gîndeam plin de nelinişte la soţie şi la unicul meu copil. În cele din urmă, strecurîndu-mă printre dărîmături şi foc, cînd am ajuns la ceea ce fusese casa noastră, n-am mai găsit nici un perete întreg, etajele se înclinaseră ca după cutremur, iar în jur se făcuseră grămezi de geamuri sparte, ferestre, uşi şi tavane prăbuşite. Rănită, soţia mea striga după copil, pe care cu cîteva clipe înaintea dezastrului îl trimisese pînă la unul din magazinele din apropiere. L-am căutat peste tot, în direcţia în care ştiam că plecase. La un moment dat, am auzit un plîns înăbuşit şi am dat peste un copil dezbrăcat şi de acum aproape fără piele pe el, cu părul ars complet. Stătea pe pămînt şi gemea, dar nu mai avea nici măcar puterea de a se contracta îngroziţi, l-am întrebat cum îl cheamă şi el ne-a spus cu o voce ciudată, mai mult în şoaptă, că îl chema Masumi Yamamoto. L-am aşezat pe ceea ce mai rămăsese dintr-o uşă, cu mare grijă, pentru că era numai rană vie, şi am plecat să găsim un doctor. După ce am traversat cam zece străzi, am văzut un şir lung de răniţi şi arşi care aşteptau să fie îngrijiţi de un doctor şi cîteva infirmiere, de asemenea rănite. Gîndindu-ne că copilul nostru n-o să mai poată suporta mult timp, l-am rugat pe un medic militar să ne dea ceva care să-i aline durerile. Ne-a dat ulei ca să-l ungem peste

tot, ceea ce am și făcut în mare grabă. Copilul m-a întrebat dacă are să moară. I-am spus cu toată puterea noastră că nu, că o să se facă bine foarte repede. Am vrut să-l ducem acolo unde fusese casa noastră, dar ne-a rugat să nu-l mișcăm din loc. La căderea serii se liniștise puțin, dar cerea încontinuu apă. Nu știam dacă îi făcea mai rău, dar i-am dat să bea ori de câte ori a cerut. Apoi a început să delireze și cuvintele îi deveneau tot mai de neînțeles. Mai târziu a părut să-și revină în simțiri și ne-a întrebat dacă e adevărat că există un cer deasupra noastră. Complet zăpăcită, soția mea n-a reușit să-i răspundă, dar eu i-am spus că da, că există cer, acolo sus, un loc foarte frumos unde nu sînt niciodată războaie. M-a ascultat atent și a părut că m-a înțeles, liniștindu-se. Imediat însă a murmurat: „atunci e mai bine să mor”. Pieptul lui se umfla ca foalele, dar nu putea să mai respire. Soția plîngea, acoperindu-și gura ca să n-o audă. După aceea a început să delireze din nou și n-a mai cerut apă. Iar cîteva minute mai târziu, spre fericirea lui, și-a dat duhul.

Scrisoarea domnului Lippmann, din Eureka, statul Colorado, adresată Secretarului General al Națiunilor Unite și publicată în ziarul NEW YORK TIMES:

Stimate domnule,

Vă scriu pentru a vă aduce la cunoștință că am hotărît să renunț la calitatea mea de membru al rasei omenești. În consecință, puteți să nu mă aveți în vedere în tratatele și dezbaterile pe care această Societate le va realiza în viitor. Vă salut cu toată considerația,

Cornelius W. Lippmann

DINTRE TOATE TĂIETURILE Nacho a ales trei pe care le-a adăugat expoziției de pe perete. Mai întâi, un anunț enorm, cu litere de douăzeci de centimetri, publicat pe două coloane și care suna astfel: *Dumnezeu are telefon! 803001. În caz de urgență, vă rugăm să-l sunați.*

Un alt anunț, apărut în LA NACION, alături de știrile mai importante, i s-a părut la fel de interesant: *AJUNGE CU SINGURĂTATEA! Rezolvarea la nivelul dumneavoastră social-economic și cultural. Ambele sexe. Umanitate, înțelegere, experiență, autenticitate și discreție. STUDIOUL ASTRAL. Director-îndrumător E. Matienzo Pizarro, strada Cordoba 966. Informați-vă și rezer-văți-vă ora la telefon 392-2224.* După ce l-a așezat și pe acesta pe perete, a telefonat la numărul indicat și, în clipa cînd i s-a răspuns „Studioul Astral, bună ziua, ce doriți?”, a țipat de trei ori BAU! BAU! BAU!

Pentru a pune capăt muncii din ziua aceea, a așezat deasupra fotografiei lui Anouilh în bluză, ieșind de la biserică, ultima copertă dintr-un număr al revistei READER'S DIGEST, unde Paul Claudel, distinsul diplomat și poet metafizic, gras dar de o mare demnitate, își admonesta cititorii cu privirile lui pătrunzătoare, recomandîndu-le să citească READER'S DIGEST! Admonestarea era însoțită de cuvintele de rigoare.

Terminat și acest lucru, Nacho s-a hotărît să meargă la grădina zoologică.

ÎN DUPĂ-AMIAZA ACEEA S. S-A PLIMBAT ÎNDELUNG, așteptînd ora stabilită pentru a se întîlni cu Nora. După ce a ajuns în Piața Italiei, a luat-o

pe Bulevardul Sarmiento pînă la Monumentul Spaniolilor, iar de aici, pe lîngă grădina zoologică, fără nici o țintă. Expresie care i-a venit în minte chiar în clipa aceea, ceea ce dovedea, după opinia lui Bruno, că pînă și scriitorii se lasă învinși de locuri comune, atît de superficiale și de înșelătoare. Căci întotdeauna mergem spre o țintă anume, uneori determinați de voința noastră cea mai limpede, dar alteori, și asta poate că în împrejurări decisive pentru existența noastră, o facem sub o voință necunoscută pînă și de noi înșine. O voință puternică și de necontrolat ce ne determină să ne îndreptăm spre locuri unde trebuie să ne întîlnim cu ființe sau lucruri care într-un fel sau altul sînt sau urmează să fie primordiale pentru destinul nostru, favorizînd sau împiedicînd dorințele noastre aparente, ajutîndu-ne sau sporindu-ne neliniștile și uneori, ceea ce rezultă a fi și mai uimitor, o dată cu trecerea timpului, dovedind că au mai multă rațiune decît propria noastră voință conștientă.

S. simțea sub pași frunzele galbene ale platanilor biciuiți de vîntul acelei înserări, atît de melancolice în zilele de sărbătoare, mai ales în acest cartier, cînd copiii care se zbenguiau prin grădina zoologică au fost luați acasă de părinții lor sau de bone și cînd marinarii alungați de frigul și ploaia mărunță s-au vîrît în barurile din strada Santa Fe, cu logodnicele lor sau cu turistele modeste, cele care-i însoțesc pentru a bea un *submarin* fierbinte cu jumătăți de lună.

Nu se vedea absolut nimeni pe cărarea aceea singuratecă, în afară de un tînăr slab, agățat cu amîndouă mîinile de grilaj, ca un răstignit, privind nemișcat spre grădina zoologică, nepăsător în fața ploii, pentru că nu era îmbrăcat decît în niște blugi și o geacă la fel de deșirată ca și pantalonii, ceea ce îi dădea o aparență stîngace și ușor grotescă.

Cînd a fost aproape de el, S. și-a dat seama că era Nacho și a împietrit pe loc, ca și cînd ar fi săvîrșit o faptă urîtă sau ca atunci cînd ni se întîmplă să surprindem pe cineva într-un moment de absolută intimitate. Așa că s-a îndepărtat, dînd un ocol, atent să nu-l distragă pe tînărul acela care cerceta grădina tăcută și animalele ei captive, ca niște fantasme inofensive. Ajuns la o distanță potrivită, a rămas pe loc pentru a-l observa din spatele unui platan, fascinat de prezența lui aici și, mai ales, de atitudinea statică și contemplativă.

ÎN ACEST TIMP NACHO avea din nou, ca de atîtea ori, șapte ani, era străin de teritoriul murdăriei și al disperării, stătea trîntit pe pămînt, la umbra chioșcului, descifrînd RAZA ROȘIE și simțind respirația liniștită a lui Milord, întins alături, cît era de lung, cu părul lui de culoarea cafelei cu lapte și cu pete albe de cîine vagabond. Picotea de multe ori la picioarele lui, pierdut fără îndoială în visele plăcute ale siestei, în siguranță deplină, știindu-se de partea Forțelor Puternice și Binefăcătoare, precum Carlucho, de două ori gigantic pe scăunașul acela pentru pitici, sorbindu-și cu o lentoare meditativă ceaiul de mate din ceașca de lut, gînditor în ora lui de filozofie: gîndire (după părerea lui Bruno) care nu putea fi tulburată în nici un caz de prezența băiatului, nici de cea a lui Milord, ci, dimpotrivă, întreținută și chiar incitată, pentru că Gîndirea sa nu era pentru el însuși, ci pentru Omenire în general și, în special, dată fiind condiția sa spirituală, pentru acele două ființe lipsite de ajutor. Așa că, în timp ce băiatul citea

RAZA ROȘIE, iar Milord visa un os frumos și o hoinăreală de sărbătoare prin Insula Maciel, Carlucho își întregea noile sale idei despre Funcția Banului, Rostul Prieteniei și Tristețea Războiului.

Moment în care, sub înrîurirea vreunei amintiri sau a unui gând suscitată de povestioarele citite, punînd degetul la pagina la care ajunsese, Nacho și-a ridicat privirile către prietenul său, spunînd „Carlucho”, iar uriașul cu părul argintiu și umeri de atlet i-a răspuns automat „ce mai este”, fără a se smulge din gîndurile care în clipa aceea îl frămîntau atît de mult

— Mă auzi sau nu mă auzi? a continuat băiatul, aproape plîngîndu-se.

— Te aud, Nacho, sigur că te aud.

— Ce animal ți-ar plăcea să fii?

Cu un alt prilej discutaseră despre tigri și lei. Ideea generală era, mai mult sau mai puțin, aceasta: tigrii erau ca pisicile, iar lei asemeni clinilor. Curios: amîndoi preferau cîinul Dar întrebarea aceasta era mai complicată decît lăsa impresia, pentru că Nacho, cunoscîndu-l atît de bine pe Carlucho, nu l-ar fi întrebat ceva atît de simpla Nu, nici vorbă.

— Da, ce animal ți-ar plăcea să fii?

Nu aștepta un răspuns imediat, știa că și Carlucho, la rîndul său, era prea cinstit pentru a-i răspunde ceva la întîmplare, numai pentru a scăpa de el. Nu ar fi avut cum să-i spună, de exemplu, elefant și cu asta gata Nu putea să-i răspundă într-un fel fals sau la un mod care ar fi fost jignitor pentru orice animal, pasăre, fiară, orice ar fi fost să fie. Și nici Nacho nu-l întrebese întîmplător, ci după ce se gîndise îndelung la așa ceva

Carlucho a sorbit cu sete din ceaiul de mate și, așa cum obișnuia s-o facă ori de cîte ori se concentra în mod deosebit, și-a fixat privirile albastre asupra acoperișului verzui al balconului care dădea spre strada Chiclana, timp în care murmură pentru el însuși: „dacă eu ar trebui să fiu un animal”...

— Da, a întărit Nacho, nerăbdător.

— Da, dar... Ce crezi tu, Nacho, că lucrul acesta-i atît de *facile*? Dacă ar fi *facile*... Așteaptă, așteaptă puțin.

Nacho știa foarte bine că atunci cînd i se umflau vinele gîtului, Carlucho se gîndea cu toate puterile lui. Și acum se bucura foarte tare pentru că își gîndise întrebarea de multă vreme, sigur că îl va pune în încurcătură. Pe alții, bineînțeles, nu. Cel întrebat răspundea elefant, tigrul sau leu și povestea era terminată în cazul lui Carlucho, situația era diferită, trebuia să cîntărească bine în pro și contra fiecare lucru pentru că trebuia să spună nici mai mult, nici mai puțin decît ceea ce considera că era adevărat, pentru că „ceea ce e drept e drept și gata”.

— O să fiu sincer, pruncule: nu m-am gîndit niciodată la asta, dar absolut niciodată. Și tu vii tocmai cu întrebarea asta.

L-a împins ușor pe Milord cu piciorul pentru că avea prostul obicei de a veni mereu în fugă, tolănindu-se chiar lîngă vasul în care-și ținea apa fierbinte pentru ceai, și și-a aruncat iarăși privirile asupra acoperișului verde.

— Și? a insistat Nacho, care se bucura cu atît mai mult cu cît îl vedea cum se frămîntă și venele i se umflau din ce în ce mai tare.

Carlucho s-a supărat Lui Nacho îi era teamă cînd se supăra, pentru că însuși Carlucho recunoștea mai apoi, cînd se liniștea, că în astfel de momente era în stare de orice.

— Dar cine ești tu? i-a strigat Carlucho, în timp ce ochii începeau să-i scapere de mînie. Ți-am spus să aștepți un moment Sau nu ți-am spus să aștepți? Spune!

Nacho s-a făcut mic, așteptînd să treacă furtuna Carlucho s-a ridicat în picioare și a început să pună în ordine marginea teancului de reviste, grămăjoarele de ciocolată și pachetele de țigări. Totul era ordonat la milimetru, ca o armată disciplinată și curată, Carlucho nesuportînd nici un fel de dezordine: nimic nu-l deranja mai mult pe lumea asta ca „falsa ordine”. Incet-încet, s-a liniștit și s-a așezat iarăși pe scăunel:

— Trebuie să-mi bat capul și din cauza ta. Vezi, există atîtea animale... tigrul, leul, elefantul, condorul, capra, ce vrei... ca să nu-ți mai amintesc lipitoarea, furnica sau păduchele și chiar și șobolanul... Ce să-ți mai zic... Mai bine alege-ți din toate astea ce-ți place și gata

A sorbit îngîndurat din ceaiul de mate și Nacho, după umbra aceea a surîsului interior ce începea să i se deseneze pe față, pe care el o cunoștea atît de bine, a înțeles că reflecția lui Carlucho se apropia de sfîrșit.

— Da, dacă eu ar trebui să fiu animal..., a trîncănit el, aproape vesel de acum, pentru a-și prelungi plăcerea meditației.

S-a ridicat din nou, așezîndu-și ceaiul pe cutia care-i servea de măsută și după aceea, cu mult calm, întorcîndu-se spre băiat, i-a răspuns:

— Știi ce, pruncule, vreau să fiu sincer: ipopotam.

Nacho a sărit în sus. Nu era surprins, ci aproape furios, pentru că în prima clipă a crezut că Carlucho își bate joc de el.

— Dar ce, ești nebun? a strigat el.

Carlucho l-a privit cu severitate, pe fața lui putîndu-se citi răceala care preceda cele mai puternice explozii de mînie.

— Și ce are ipopotamii? a întrebat cu o voce de gheață la să vedem.

Nacho a redevenit umil și tăcut

— la să vedem noi. Acum să-mi spui ce are de rău ipopotamii.

Milord se făcuse ghem și stătea cu urechile ațintite, pe jumătate înfricoșat Nacho îl scruta pe Carlucho cu multă grijă. Știa că în astfel de momente era foarte periculos, cel mai neînsemnat cuvînt putînd să dezlănțuie o catastrofă.

— Eu n-am zis că hipopotamii ar fi răi, a îndrăznit el să murmure, neîncetînd nici o clipă să observe fața prietenului său.

Carlucho l-a ascultat, cercetîndu-l la rîndul lui cu toată asprimea

— Ai sărit în sus ca laptele cînd fierbe, a zis el.

— Eu?

— Da, tu. Acum n-ai să-mi spui că n-ai sărit ca laptele.

— Eu n-am sărit deloc. M-am gîndit că mai degrabă ți-ar fi plăcut să fii alt animal. Asta era

Carlucho păstra în continuare o tăcere de gheață: nu era mulțumit, în povestea asta se ascundea ceva

— Mie să-mi spui ce are ipopotamii de rău.

Nacho a cîntărit pericolul. Dacă ar fi negat orice fel de rea intenție, Carlucho ar fi bănuir că minte. Și-a dat seama că era preferabil să spună cîteva din părțile rele ale animalului.

— Știu eu... sînt niște animale destul de urîte.

— Așa, e bine. Și mai ce? Acum n-ai să-mi spui că pentru că sînt urîte nu sînt animale de prim ordin.

— Cred că, pe deasupra, sînt destul de prostuțe.

— Prostute? Cine ți-a spus că sînt prostute?

— Și... nu știu... mi se pare.

— Mi se pare, mi se pare! Așa că dacă ți se pare ție rezultă că hipopotamii ie proști?

Nacho l-a privit ca și cînd s-ar fi aflat în fața unei grenade, neștiind dacă mai poate să facă explozie. A încercat să-l liniștească.

— Pai, cine știe, poate că nu-i așa... eu nu-mi dau seama

— Poate că nu-i așa! Nu știu cînd ai să înveți să judeci și să nu mai spui prostie după prostie!

A dat niște țigări unui client, reasezîndu-și restul armatei într-o ordine impecabilă. Nacho știa că era mai bine să-l lase să se liniștească singur, pe îndelete și să nu mai spună niciodată nimic despre hipopotami. De cîte ori nu rămăseseră scufundate în cel mai profund mister afirmații de ale lui Carlucho despre bani sau crucișătoare, despre moda feminină sau prăjiturile cu unt

Așa că a lăsat să treacă mult timp pînă să revină în discuție animalele. Carlucho era asemeni rîurilor de cîmpie puternice, lente și aparent calme, cu ape care par că nu se mișcă, dar care ascund bulboane periculoase, unde cel care riscă să pătrundă își pierde viața. Ca să nu mai vorbim de forța furioasă pe care o au atunci cînd vin furtunile și ploile care le sporesc apele. Carlucho nu suporta ca o afirmație de a sa, îndelung meditată, să fie luată în derîdere. Bineînțeles, uneori și el obișnuia să glumească. Dar cînd se vorbea în serios, îl înfuria faptul că ceilalți nu înțelegeau că se vorbea într-adevăr în serios. Povestea cu hipopotamii l-a amărît atît de mult, încît timp de cîteva zile nu s-a simțit deloc în largul lui: tăcea mereu și cînd răspundea o făcea aproape monosilabic.

Așa că abia cînd avea să treacă totul și să poată vorbi prietenește despre tot felul de lucruri, Nacho a revenit, insistînd asupra vechii teme, dar așa, în general. Despre grădina zoologică, de exemplu.

— Dacă eu aș fi guvernul, a spus Carlucho, aș interzice grădinile zoologice. Asta-i.

— De ce, Carlucho? Mie îmi place să merg la zoo. Îmi place să văd animale. Ție nu?

— Nu, domnule. Nu-mi place. Nu-mi place deloc. Vreau să fiu sincer cu tine: dacă eu aș fi guvernul, nu numai că aș interzice grădinile zoologice, dar i-aș închide pe toți indivizii ăștia care se duc în Africa să prindă animale sălbatice.

Nacho l-a privit nedumerit

— De ce te miri?

S-a ridicat pentru a vinde țigări și s-a așezat imediat la loc, pe scăunelul său

— Așa stau lucrurile, a continuat el, sentențios. Aș închide toate canaliile astea. Să vedem dacă le place să stea după gratii, ca leul sau ca tigrlul.

S-a întors spre Nacho.

— Ție ți-ar plăcea să trăiești într-o cușcă?

— Mie? Sigur că nu.

Carlucho s-a ridicat brusc, foarte vesel, și, arătîndu-l cu degetul ca un procuror care îl acuză, a exclamat:

— Aha! Vezi? Vezi cum stau lucrurile? Te-am luat înfrogant, asta-i.

S-a așezat iarăși pe scăunel, s-a liniștit, a sorbit din ceai și a rămas pe gânduri, privind spre acoperișul verde.

— Așa stau lucrurile pentru că așa-i lumea.

S-a întors spre Nacho mîniat foc.

— Spune-mi, Nacho, dacă ție nu-ți place să stai în cușcă, cum vrei să-i placă leului sau tigrului? Nu? Ființă care, pe deasupra, e obișnuită cu pădurea, liberă, mergînd peste tot. Nu crezi?

Nacho a tăcut

— Ție îți vorbesc, Nacho! a insistat el.

— Da, Carlucho, ai dreptate.

Carlucho a început să se liniștească, dar a rămas pe scăunelul lui mult timp, fără să scoată o vorbă. Apoi i-a servit pe mai mulți cumpărători.

— Țigări și iar țigări! Dă-i înainte: pînă și pe fabricanții de țigări i-aș închide. Pentru că-i o afacere numa pentru ei. Prin treizeci, cînd tata avea treizeci de ani, doctorul Helguera i-a spus don Rossi, ori vă lăsați de fumat, ori o să muriți în șase luni de zile.

— Și ce-a făcut tatăl tău?

— Tata? Dar ce crezi tu? Tata era tare ca fierul. Dar s-a lăsat de fumat și gata Așa trebuie să fie bărbații adevărați, nu ca prefăcuții de azi, cei care spun că dacă o să poată, că dacă n-o să poată, că da, că nu, că țigara, că fără țigară, că obișnuința, că viciu. Niște poponari.

— Poponari?

— Cînd ai să mai crești, o să știi și ce-i asta.

— Așa că n-a mai fumat

— Răposatul meu tată era om dintr-o bucată. Cît a mai trăit n-a pus trabuc în gură.

— Trabuc?

— Sigur, Nacho. Trabuc. Sau tu credeai că fuma țigări ușoare cu filtru, ca poponarul ăsta Niciodată n-au intrat în casa noastră țigările cu filtru sau băuturile dulci. Pe cuvînt.

Lui Nacho îi ardea să vorbească iarăși despre hipopotami.

— Dar ia să-mi spui, Carlucho, dacă n-or să mai existe grădini zoologice, unde se vor duce copiii ca să vadă animale sălbatice?

— Unde? Niciunde.

— Cum niciunde? Înseamnă că nu or să mai vadă animale sălbatice?

— Nu, domnule. N-or să le mai vadă Nimeni n-o să moară dacă n-o să mai vadă un leu în cușcă. Un leu trebuie să trăiască în pădure, acolo-i locul lui. Cu tatăl și cu mama lui, dacă e pui mic. Sau cu leoaica și puii lui, dacă e mare. Iar pe ăla care-l vînează, eu l-aș băga în locul lui în cușcă. Să vedem dacă-i place să manînce după gratii.

Nacho l-a privit cu multă atenție.

— Ție îți place să vorbești cu mine, nu-i așa?

— Da, îmi place.

— Bine, și animalele vorbesc, să știi tu. Sau crezi că dacă rag nu vorbesc între ele? Știi tu ce înseamnă un urs închis în cușcă, toată ziua dînd încolo și înapoi, în sus și în jos, mereu la fel, mereu singur, mereu gînditor?

A privit din nou acoperișul verde.

— Să nu crezi că nimeni nu-și dă seama de asta Apoi, după un moment

de tăcere, a continuat:

— Mie îmi place să fac isperiența asta Știi ce am făcut într-o zi?

Un anume surîs prevestea faptul că experiența aceea fusese decisivă.

— Știi ce am făcut? M-am dus la grădina zoologică așa, pe la vecernie.

— Cum adică pe la vecernie?

— Sigur, blegule, adică pe înserate. Când grădina era închisă. Ai văzut gardul de fier care dă spre bulevardul Sarmiento?

— Da

— Perfect, se înserase, copiii plecaseră să-și bea laptele, iar paznicul închisese poarta Așa că nu mai era absolut nimeni. Să vezi atunci ce înseamnă grădina zoologică. Să faci isperiența asta.

— Care?

— Când nu mai e nimeni

— Și cum e, Carlucho?

Carlucho a lăsat capul în jos și a început să deseneze pe pământ cu un fir de mătură.

— E foarte trist, a murmurat el

— Sigur, pentru că nu mai există copiii, pentru că riu le mai dă nimeni caramele sau biscuiți, de asta

Carlucho și-a ridicat fața, înfuriat

— Când ai să înveți tu adevărul? Nu-ți dai seama, tontule? Când sînt copiii, animalele își uită unde sînt, bineînțeles. O caramela, o alună, un biscuit. Sigur că-și uită. Tuturor animalelor le plac copiii, unora mai mult, altora mai puțin Dar să nu ne îndepărtăm. Înțelegi? Își UITĂ!

Nacho nu înțelegea Carlucho se uita la el așa cum se uită profesorul la un elev nesilitor.

— Să presupunem (e o presupunere) că, de izemplu, ție îți moare tatăl și vine un prieten și-ți vorbește de meciul de fotbal al echipei River, ori de greva sindicatelor, ori mai știi eu de ce. Te fac să-ți uiți. Nu vreau să spun că nu trebuie să faci asta, dacă te iubesc. Așa trebuie și e bine că-i așa.

Nacho îl privea din ce în ce mai nedumerit.

— Tu nu mă înțelegi. Ți-o citesc pe față.

S-a concentrat Vinele gîtului au început să se umfle.

— Vreau să spun că nu trebuie să eziste prieteni care să-ți vorbească de echipa River, ci să nu-ți moară tatăl. Înțelegi?

L-a observat pe băiat pentru a-și da seama dacă începea sau nu să priceapă ce vroia să-i explice.

— Îți dai seama? Nu înseamnă că eu mă opun să mergă copiii la grădina zoologică și să dea alune elefantului sau biscuiți maimuțelor. Ceea ce vreau eu e că nu trebuie să eziste grădina zoologică. De asta am făcut isperiența

— Nu mi-ai spus care.

— Am privit animalele, seara târziu, când începe să se întunece, când sînt singure-singurele, cum se spune, fără copii, fără caramele, fără nimic.

A reînceput să deseneze pe pământ cu firul de mătură, apoi și-a ridicat fața spre băiat, iar acestuia i s-a părut că avea ochii în lacrimi.

— Și ce ai văzut, Carlucho?

— Ce am văzut?

S-a ridicat, a pus în ordine cîteva cutii și după aceea i-a răspuns:

— Ce crezi că aș fi putut să văd? Nimic. Animalele singure. Asta am

văzut

S-a așezat și-a adăugat ca pentru sine:

— Era un animal mare de tot, un neam nu știu de care. Trebuia să-l vezi. Stătea aplecat, cu ochii în pământ, nefăcînd nimic altceva în tot timpul decît să privească pământul. Se întuneca din ce în ce și animalul era singur-singurel. Mare de tot Și nu se mișca nici pentru a speria o muscă. Se gîndea Tu crezi că animalele dacă nu vorbesc nu știu să gîndească? Sînt ca și oamenii: își îngrijesc copiii, îi mîngîie și plîng cînd li se omoară perechea. Așa că de unde să știm noi ce gîndea animalul? Și vreau să spun că mie, cu cît e mai mare, cu atît mi-e mai milă de el. Nu știu de ce, dar, uneori, animalele mici nu-mi plac, de ce să risc, mint? Sînt sîcîitoare, ca puricele. Dar animalele acestea mari.. Un leu, de izemplu. Ori un ipopotam. Îți dai seama cît de t trebuie să fie pentru că n-a fost niciodată în pădure? Ori în apa unui rîu sau a unui lac? A tăcut

— Și știi ce am făcut?

— Ce?

— I-am vorbit.

— Cui?

— Cui puteam să-i vorbesc, blegule? Animalului aceuia mare, bizon sau ce o fi fost să fie.

— Și i-ai vorbit?

— De ce nu? Dar nu s-a mișcat deloc. Sigur, poate că nu mă auzea închipuiește-ți că eu nu aveam cum să strig de unde mă aflu. M-ar fi luat de nebun.

— Și ce-i spuneai?

— Nu mai știu nici eu... De toate... Suflete, îi spuneam. Suflete. Așa ceva

— Și ce ar fi putut să-ți răspundă?

— Nimic. Sigur că nimic. Dar ar fi putut măcar să se uite la mine. Și nici asta.

— Dacă nu te auzea...

— Nu, bineînțeles. Trebuia să-i vorbesc în șoaptă.

Au tăcut amîndoi. După aceea au vorbit despre alte lucruri, dar, în cele din urmă, Carlucho a revenit asupra animalelor.

— Știi ceva?

— Ce?

— Eu aș putea să fiu medic. Dar nu veterinar.

— De ce?

— Pentru ceea ce ți-am spus. Pentru că sînt sigur că animalele vorbesc între ele și se înțeleg așa cum ne înțelegem noi. Și dacă tu ești medic și cineva îți spune mă doare aici și aici, e perfect Te poți orienta Dar cum faci ca să te orientezi în cazul unui ipopotam? Sau cu un leu? Închipuiește-ți-l pe acest rege al pădurii întins la pământ, fără să-și poată mișca măcar capul, privindu-te în ochi, cerîndu-ți ajutor, convins că îl poți ajuta. Și tu nu știi ce să faci, iar el, de izemplu, are cancer.

Treptat, înserarea de toamnă se transforma în noapte, întunericul coborînd mai întîi în locurile cele mai umbrite, în interiorul cuștilor cu animale, urcînd după aceea spre înălțimi, puțin cîte puțin, în timp ce Nacho rămăsese pe loc, nemișcat, privind prin gardul de fier, deslușind undeva, abia pășind, elefantul, iar mai încolo poate chiar bizonul pe care Carlucho îl

contemplase cîndva, cînd cu experiența sa, bizonul căruia îi vorbise în șoaptă și rămăsese fără răspuns.

DAR CE FEL DE MÎNGIIERE, ce cuvinte înțelepte sau prietenoase — s-a gîndit Bruno că se gîndea Sábato —, ce gesturi de duioșie ar fi putut ajunge pînă la sufletul ascuns și singuratic al acelui animal, atît de departe de patria și pădurea sa, despărțit în mod brutal de rasa lui, de cerul și lagunele verzi ale pămîntului său? În "cele din urmă, meditănd la toate aceste mizerii, Nacho și-a desprins mîinile de pe gardul de fier, le-a îndesat în buzunarele blugilor ponosiți și, aplecat de gînduri, lovind cu piciorul pietricelele de pe drum, s-a îndreptat spre Avenida del Libertador. Incotro? Către ce singurătăți?

S. a fost surprins din nou de scîrba aceea față de literatură, cea care se repeta în fiecare zi, din ce în ce mai puternică, întorcîndu-i stomacul pe dos, făcîndu-l să-și amintească iarăși de spusele lui Nietzsche: poate că cineva va reuși să scrie ceva adevărat atunci cînd această repulsie pentru literatură și pentru cuvinte va ajunge la un grad insuportabil; o repulsie puternică, în stare să te facă să verși numai privind amestecătura aceasta pestriță de artiști care vorbesc despre moarte în timp ce se bat să cîștige un premiu municipal.

Și după aceea, la un milion de kilometri distanță de toți acești (acești?) vanitoși, meschini, perversi, murdari, ipocriți, să începi să respiri aer curat și proaspăt și să fii în stare să vorbești fără a te rușina cu un analfabet precum Carlucho, ori să faci ceva cu mîinile, un șanț pentru irigația plantelor sau o punte între două maluri. Ceva umil, dar curat și exact Ceva util.

Dar cum inima omului este de nepătruns — își spunea Bruno -cu un astfel de gînd în creierul său, trupul lui S. s-a îndreptat spre strada Cramer, unde avea s-o întîlnească pe Nora.

A TRECUT O VREME fără să mai aibă vești de la doctorul Schnitzler. Și s-a gîndit, ușurat, că nici n-o să mai aibă vreodată. Pînă cînd, într-o zi, a auzit din nou în telefon chițaielile lui de șobolan străin. Ce mai e nou, dr. Sábato? Ați fost bolnav? Trebuie să vă îngrijiți. Nu-i promisese că avea să-l viziteze mai pe îndelete? Tocmai promise de la Oxford o carte fantastică etc, etc.

A lăsat să se scurgă cîteva săptămîni, neștiind ce atitudine să ia, șovăind între teama de a-l vedea și teama de a renunța să-l mai vadă, cîntărind toate reacțiile posibile. Pînă cînd s-a trezit cu o scrisoare cu un început puțin rece și, în bănuiala lui, ironic asupra sănătății sale, vorbindu-i de crizele de gută și nevralgiile atît de dureroase și sîcîitoare. Paraliziile isterice (o știa?) apar mai frecvent pe partea stîngă, parte supusă influențelor inconștiente. Și-a dus mîna și și-a pipăit partea stîngă. De mai mult timp îl neliniștea o idee ciudată: cineva se apropia de el cu un cuțit lung și ascuțit, îl apuca de după cap cu o mîna, așa cum fac frizerii, și, cu cealaltă, îi vîra vîrfurile cuțitului în ochiul stîng. Mai exact spus, nu în ochi, ci între globul ocular și osul orbitei. Imediat după această operație, pe care individul o executa cu multă atenție, cuțitul era învîrtit jur-împrejurul ochiului, pînă cînd acesta cădea din orbită. De obicei cădea la picioare, dar

după aceea, sărind ca o minge de ping-pong, ajungea în locuri mai îndepărtate.

Povestea aceasta îi provoca o senzație deosebit de puternică și de neplăcută. Așa că ori de câte ori intuia că e pe punctul de a se petrece, începea să se neliniștească iar partea ciudată era aceea că în astfel de cazuri era inutil să încerce să se gândească la altceva: lucrurile se succedau în mod inexorabil.

De exemplu. Intr-o noapte se afla împreună cu soția lui Falil³¹, vorbind despre călătoria lui Eduardo în Japonia, și și-a dat seama că lucrurile astea aveau să decurgă ca de obicei. Ea a observat că devenea din ce în ce mai palid și s-a îngrijorat.

— Ți s-a întâmplat ceva? a întrebat ea, observându-l cu atenție. Bineînțeles, nu avea cum să-i spună despre ce era vorba. Așa că a mințit-o: nu, nu i se întâmplase nimic. Și asta chiar în momentul în care individul acela îi vîra cuțitul între globul ocular și osul orbitei și începea să-l învîrtească cu dexteritatea dintotdeauna.

Soția lui Falil a continuat să vorbească despre lucruri care, în mod logic, pentru Sábato nu prezentau interes și nici nu se afla în condiții propice pentru a le înțelege, dar bănuia că se întâmpla ceva deosebit. A încercat să rămînă cît mai liniștit cu putință, chiar dacă rotirea cuțitului în jurul ochiului era atît de dureroasă. Firește, situația aceasta nu era întotdeauna la fel de jenantă. De foarte puține dați extragerea ochiului avusese loc de față cu alte persoane. De cele mai multe ori se afla în pat sau în întunericul unui cinematograf, unde îi era destul de ușor să treacă neobservat. De foarte puține ori operația fusese practică într-o împrejurare atît de incomodă ca în cazul de față, pentru că la aceasta asista nu numai doamna Falil, ci și alte persoane care îl priveau de la o oarecare distanță.

SE AFLAU DIN NOU PE URMELE LUI. Credea că participarea lui fusese secretă și i se părea imposibil ca cineva să-l fi putut măcar bănui. Și-atunci, de ce se roteau în jurul lui, punînd tot felul de întrebări? Ce însemnau șușotelile acelea de prin colțuri? Cine șușotea și de ce? I s-a părut că-l recunoaște pe Ricardo Martín discutînd cu Chalo și Elsa, timp în care, din cînd în cînd, privea pe furiș spre locul unde se afla el. Lumina era însă atît de slabă, încît nu putea să fie sigur de prezența acestuia. Și chiar în clipa aceea a mai intrat o persoană despre care ar fi jurat că era Murchison dacă n-ar fi știut că acesta se afla la universitatea din Vancouver. S-a înclinat spre Anzoategui, i-a spus ceva la ureche, devenindu-i evident faptul că toți erau la curent cu un lucru deosebit de grav care-l privea în mod nemijlocit. După aceea au mai sosit și alții, totul căpătînd aspectul unui priveghi, dar un priveghi lîngă un cadavru încă viu și destul de suspect între proaspeții veniți i s-a părut că le distinge mai întîi pe Cio cu Alicia, apoi pe Maiou cu Graciela Berethervide și Siria și pe Kika împreună cu Renee. Se înghesuiau din ce în ce mai mult, atmosfera devenea tot mai sufocantă, iar rumoarea creștea, și nu pentru că ar fi ridicat glasurile (se vorbea mereu în șoaptă), ci pentru că acestea se înmulțiseră. După aceea au mai sosit Iris Scaccheri, Orlando, Luis, Emilia și

³¹Eduardo Falil — celebru cîntăreț argentinian de ghitară din zilele noastre (

Tita. Iar el se afla singur, în cel mai îndepărtat colț, ca și când și-ar fi așteptat verdictul pentru crima Vestea ajunsese peste tot, bineînțeles. Dar cine era femeia aceea care încerca să intre împingându-i pe toți? Fără îndoială, Matilde Kirilovsky, dar cea de demult, din vremea facultății, pe când era o copilă. Se împingeau, obligați s-o facă din cauza celor ce continuau să sosească, ceea ce era foarte neplăcut, mai ales pentru el. Și asta dacă-i aveau în vedere pe ultimii care-și făcuseră apariția, familia Sonis, Ben Molar, doctorul Savransky, Chiquita, familia Molin, Lily cu Jose și mulți alții, care nu mai erau în acest amalgam decît niște presupuneri ale sale și nu niște imagini clare.

Și atunci și-a pierdut cunoștința, ca și când s-ar fi scufundat într-o fîntînă cu ape negre.

Și s-a trezit urlînd.

A trebuit să treacă mult timp pentru a se elibera de reziduurile aceluia coșmar, pentru a i se șterge din memorie, puțin cîte puțin, chipurile acelea, roase de efortul și timpul de veghe. Dar neliniștea sa, în loc să slăbească, a început să crească, pentru că el simțea cum, zi de zi, crima se răspîndea tot mai mult, cîmpind-i teritoriul nocturn cu polițiști și interogatorii tot mai grăbite.

S-a ridicat cu greutate, și-a vîrît capul sub robinetul cu apă rece și a ieșit în grădină. Se lumina de ziuă. Copacii, spre deosebire de oameni, primeau lumina dimineții cu o noblețe liniștită, noblețea ființelor care (presupunea el) nu îndură această aventură sinistră din toate nopțile.

A rămas mult timp nemișcat lîngă un răzor cu flori. Apoi a intrat în casă, s-a dus în birou, s-a cufundat într-un fotoliu și a început să-și cerceteze biblioteca. Se gîndea la mulțimea de cărți pe care n-avea să le mai citească niciodată pînă la moarte. S-a ridicat și a tras dintr-unul din rafturi Jurnalul lui Weininger, pe care-l observase stînd în fotoliu. L-a deschis la întîmplare și a citit cîteva fraze din prefața lui Strindberg: „Acest om ciudat și misterios! Născut vinovat, asemenea mie. Pentru că am venit pe lume cu o conștiință rea, fiindu-mi frică de toate, de oameni și de viață. Cred că am făcut ceva rău înainte de a mă fi născut”.

A închis cartea, a pus-o la loc și s-a cufundat iarăși în fotoliu. Mai apoi, s-a dus și s-a vîrît în pat.

Cînd s-a trezit, se înserase de-a binelea și abia de-i mai rămînea timp pentru a se întîlni cu femeia aceea din cafeneaua LA TENAZA. Cînd a ajuns lîngă ea, a avut o senzație ciudată: în întunericul de sub arborii din strada Cramer i s-a părut că vede umbra fugitivă a Agustinei.

A DOUA ZI, ÎN LA BIELA, Paco i-a adus un bilet împăturit cu multă atenție: „Turnurile gotice și turnul Eiffel (*ad maiorem hominis gloriam*) caută în mod simbolic verticala, fug de teritoriul feminin, orizontal prin excelență. Patul este și el orizontal, simbol al sexului”.

Nu mai era nevoie să privească pentru a ști de la cine venea, dar n-a putut să n-o facă: ea era aici, într-un colț din cafenea și-l observa cu privirile ei de șoarece vesel. I-a făcut un semn, închizîndu-și unul din ochi ca și când l-ar fi întrebat ce părere avea de acest lucru. Impotriva prezenței lui McLaughlin, aștepta un semn de răspuns pentru a se arunca asupra lui. Dar S. nu i-a răspuns, chiar dacă a privit-o cu o simpatie ipocrită. El se

gîndea la mesajul și insistența ei. Era evident că îl urmărea, pentru că niciodată nu-l mai văzuse în LA BIELA. Ceea ce nu știa era dacă îl urmărea ea însăși ori avea agenții ei de serviciu.

— Mac și mai cum? l-a întrebat.

Acesta și-a scris numele pe un șervețel de hîrtie.

Se pronunța Maclaflin, nu?

Depinde, există regiuni din Irlanda unde se pronunță MaclakJin.

Bineînțeles: cum nu-i de ajuns arbitraritatea engleză, i se adăuga nebunia irlandeză.

Vroia să-și facă o teză de doctorat: sexul, răul, orbirea

S. l-a privit cu uimire.

— E o temă complicată, nici eu nu știu mare lucru. Adică tot ceea ce știu se află dezvoltat în Raportul despre Orbi.

— Înțeleg. Dar mai există și altceva Mi se pare că am citit în biografia dumneavoastră că străbunii albanezi au luptat în secolul al XV-lea împotriva turcilor. Cunoașteți legenda orașului Orbilor?

Sábato a intrat în panică Nu. Care legendă?

— Nu o cunosc prea bine. Trebuie să mai fac unele cercetări, în părțile acelea exista un oraș subteran al Orbilor, cu rege și vasali. Toți erau Orbi.

S. a rămas stană de piatră: nu știa acest lucru. A urmat un moment de tăcere, timp în care a avut impresia că descoperă cum se forma un triunghi cabalistic: Mac, care-l privea cu ochii lui de culoarea cerului, S. însuși și doctorul Schnitzler, cel căruia nu-i scăpa nimic, ținîndu-l tot timpul sub observație. Dacă ar fi făcut o piesă de teatru care n-ar fi respectat convențiile naturalismului (s-a gîndit S. mai tîrziu), ar fi trebuit să dea afară toate personajele celelalte, cu cafeaua sau băutura lor, scaunele, personalul de serviciu și resturile de mîncare. Pentru că erau false, nerespectînd decît o modalitate de disimulare a adevăratei realități, ceea ce dovedea cît de mincinos putea să fie acest tip de realism. Doar trei personaje în vîrfurile unui triunghi, pe o scenă abstractă, cercetîndu-se și supraveghînd fiecare mișcare sau gest

Era prea mult l-a spus lui McLaughlin că-i pare rău, dar suferea de o nevralgie care-l împiedica să vorbească și-ar prefera să se vadă altă dată, în zilele următoare. În clipa în care tînrul a plecat, S. a observat că celălalt personaj scria cu multă frenezie. După cîteva minute avea în față rezultatul acestei frenezii: „Mi se pare, dragul meu doctor Sábato, că nu vrei să mă vezi; mai mult, mi se pare că nu mă simpatizezi deloc. Mare păcat! Nu-ți dai seama cît sufăr! Avem atîtea lucruri în comun! Aș avea atîtea să-ți spun, acum cînd te afli atît de aproape de adevăr. Am pierdut speranța (trebuie să ți-o spun cu toată sinceritatea, cu mîna pe inimă) că ai să-ți reînnoiești vizita pentru a lua o cafea împreună. De aceea, profit de această fericită împrejurare și îți trimit cîteva observații care cred că te vor interesa:

1. Sporirea brută a populației mondiale.
2. Insurecția păturilor inferioare.
3. Revolta femeilor.
4. Revolta tinerilor.
5. Revolta popoarelor de culoare.

Toate acestea, dragul meu doctor, absolut toate sînt MANIFESTĂRI ALE VITALULUI ASUPRA RAȚIONALULUI, ceea ce trebuie calificat cu toată

rigoarea ca o DEȘTEPTARE A STÎNGII. N-are rost să-ți explic tocmai dumitale că nu vorbesc de stînga în sensul trivial, propriu amantilor care habar n-au de adevărata problem! Vorbesc de stînga în sensul profund, cel care are o legătură directă cu instinctul rasei și reprimarea acestuia într-un fel și dumneata ai spus acest lucru. Vezi cît sîntem de apropiați! Un personaj al dumitale a spus același lucru în mod strălucit în Raportul despre Orbi. De aceea te-am urmărit atît de atent în ultimii ani, am vrut să te ajut, să mă apropii de dumneata, să-ți fiu un sprijin sufletesc. Dar am impresia că dumneata nu vrei. Ți-o spun cu toată franchețea: îmi pare nespus de rău."

N-a mai putut să continue, menționarea lui Fernando îl înmărmurise. Era adevărat, toate aceste opinii le-ar fi putut exprima Fernando Vidal Olmos. Și el, Sábato, ce era în cazul acesta? I-a făcut semn lui Paco pentru a-i aduce încă o cafea, refuzînd să privească spre masa unde se afla individul acela După ce a sorbit din cafea, și-a reluat cititul: „începînd cu Renașterea, tehnologia și rațiunea au pus stăpînire pe totul. Lupta milenară dintre scoarța cerebrală și diencefal ia sfîrșit (DAR NUMAI APARENT, DOCTORE! APARENT NUMAI!), ia sfîrșit cu triumful scoarței, vitalul fiind substituit de lucrul mecanic: ceasul, matematica, masele plastice. Dar diencefalul, chiar subjugat, nu renunță, se retrage plin de mînie și resentiment pentru ca în cele din urmă să atace societatea triumfătoare cu boli psihosomatice, nevroze, revolte ale populației, insurecția celor oprimați (sînt soldații săi!), fie femei sau copii, negri sau galbeni. Toată stînga! Pînă și în îmbrăcăminte: se impun culorile țipătoare (feminine), arta irațională, cîștigă teren arta popoarelor primitive, *hippies* se îmbracă asemeni femeilor, se feminizează lumea inferioară. Să nu ne lăsăm înșelați de țigara femeilor, de pantaloni, de sufragiul universal, ori de lucrul în birouri: e o viclenie pentru a ne face să credem că vin spre noi. Ceva asemănător cu ceea ce se întîmplă în Orient, care, în sens profund, aparține tot stîngii: pentru a rezista civilizației masculine a Occidentului, se consolidează prin tehnologia sa, inclusiv cu arme atomice, cu tranzistori și marxism, cu masele plastice și calculul infinitezimal. Vei vedea: rasa galbenă se va porni împotriva noastră. Deja au început s-o facă prin budismul zen, cu yoga și înfruntarea prin karate. Și tocmai intelectualii, deci creierul și însuși nucleul acestei civilizații occidentale, sînt cei care au căzut drept victime, ca niște găinușe. Ai grijă, dragul meu doctor Sábato!"

Terminase de citit, dar continua să privească pe mai departe rîndurile acelea Știa că individul îl spiona încerca să raționeze cu rapiditate: cine era doctorul Schnitzler? Apăra civilizația occidentală? Această civilizație era rezultatul Luminii. Și el nu putea să fie un agent al tenebrelor. Sau spunea toate acestea pentru a disimula, pentru a-l lua prin surprindere? Vroia să-l facă să nu se mai lupte cu lumea întunericului, întăritîndu-i amorul propriu de occidental și sexul masculin?

S-a ridicat, l-a salutat pe individ de la distanță, iar după aceea, pentru a-și pireda urma, a făcut cîteva ocoluri și a intrat în cafeneaua LA CUEVA, din strada Quintana colț cu Ayacucho. Pe un șervețel de hîrtie a început să-și facă unele însemnări în mod automat întotdeauna îi fuseseră de mare folos. Primul cuvînt pe care l-a scris a fost SCHNITZLER și, imediat dedesubt, SCHNEI-DER Cum de nu-și dăduse seama mai demult? Amîndouă numele începeau și sfîrșeau prin același fonem. Și aveau același

număr de silabe. Da, e adevărat, puteau fi nume apocrife. Dar dacă erau astfel, era semnificativ faptul că fuseseră alese cu caracteristici identice. În acest caz, exista vreo legătură între cei doi oameni? Amîndoi, ca și cînd nu ar fi fost de-ajuns, ar fi putut să vină dintr-o regiune dintre Bavaria și Austria, amîndoi erau ușor grotești și disprețuiau în aceeași măsură femeile. Dar în timp ce Schneider era mai mult ca sigur un agent al întunericului, Schnitzler apăra știința rațională.

A stat mult, gîndindu-se la acest „dar”. Nu cumva era vorba de o simplă împărțire a muncii?

A ieșit și a început să se plimbe pînă cînd se făcea ora pentru a se întîlni cu Agustina

Cînd s-au aflat împreună și-a dat seama de abisul care se deschisese între ei.

EA S-A TRANSFORMAT ÎNTR-O FURIE ÎN FLĂCĂRI
iar el a simțit cum universul se prăbușea
zguduit de mînia și insultele ei
și nu numai carnea lui era cea sfîșiată de ghearele ei
ci și conștiința
și a rămas pe loc ca un gunoi al propriului său suflet
turnuri dărîmate
de un cataclism
și calcinate de flăcări.

ÎNTRE TIMP Nacho studia cu atenție trăsăturile lui Perez Nassif: desfrîul și meschinăria, ipocrizia și ambiția josnică, dibăcia și deprinderile lui de om de oraș, totul culminînd cu o tunsoare corectă, tip de funcționar vădit A tăiat fotografia și a fixat-o cu cîteva bolduri între celelalte din colecția sa Depărtîndu-se puțin de perete, a privit întreg ansamblul cu ochi de expert După aceea a privit peretele din partea opusă: leii străluceau în puritatea și frumusețea lor.

S-a întors pe pat, nu înainte de a fi pus un disc al Beatles-ilor și a început să mediteze, observînd tavanul.

Se nășteau pentru a murdări scutece, pentru a rîgîi de atîta lapte (eu îi dau tot ce sînt în stare, știi foarte bine), pentru a se îngrașă (ia uite ce frumos e, ștergîndu-i balele cu bavețica), pentru a se face mari, ajungînd la unicul moment magic și adevărat (nebuni și visători), pentru a cunoaște după aceea bățul și sfaturile, tinerele învățătoare transformîndu-i într-o turmă de ipocriți (nu trebuie să mințiți, copii, nu vă roadeți unghiile, nu scrieți cuvinte urâte pe pereți, nu lipsiți de la școală), într-o turmă de realiști, profitori și meschini (economia este baza bogăției). Fără a renunța vreodată să mănînce, să meargă la closet și să murdărească tot ce atingeau. După aceea slujba, căsătoria, copiii. Și iarăși micii monștri rîgîind de atîta lapte, sub privirile fermecate ale ex-micilor-monștri rîgîind de atîta lapte, pentru ca în acest fel comedia să se reia de la capăt Lupta, disputarea scaunelor în autobuz și în posturile administrative, invidia, bîrfa, satisfacția sentimentului lor de inferioritate privind defilarea tancurilor patriei lor (piticul se simte puternic). Etcetera

S-a ridicat și a ieșit să se plimbe pe străzi. *Julia, Julia, oceanchild, calls me.* Ajungînd în Mendoza colț cu Conde, s-a așezat în potecă și a privit arborii sub crepuscul: nobilii, frumoșii și tăcuții arbori. *Julia, seashell eyes, windy smile, calls me.* Și japoneza aceasta nenorocită, fufa asta care trebuia să strice totul. Trenurile începeau transportul vitelor în picioare, cădea noaptea peste uriașul furnicar, o dată cu ieșirea furnicuțelor din birouri, după ce învîrtiseră timp de șapte ore Scrisori și Documente, rostind tot timpul bună ziua, domnule, dați-mi voie, domnule Malvicino, bună ziua, domnule Dolgopol, domnul Leprete dorește să vă vadă, agățîndu-se de furnicuțele mai mari, lustruindu-și pantofii, surîzînd în fața prostiilor lor, tîrîndu-se, alergînd spre metrou, călătorind ca sardelele, îmbrîncindu-se, călcîndu-se în picioare, luptîndu-se să ocupe un scaun care se elibera, miro-sindu-se, simțind viața ca pe o călătorie fără sfîrșit în metrou și o slujbă într-un birou, cu căsătorii însoțite de fiare de călcat și ceasuri deșteptătoare, iar apoi cu copii, doi copii (ăsta-i cel mai măricel, uite ce vioi este și nici nu-ți închipui dacă-ți spun ce deștept este) și datoriile de rigoare, cu amînarea Avansării, cafeneaua, Fotbalul și Cursele de cai sîmbăta și duminica, cu colțunași făcuți de stăpîna casei (niciodată n-am mîncat colțunași mai buni decît cei pe care îi face stăpîna casei). Și după aceea iarăși ziua de luni, trenul, metroul și Biroul.

Și acum se întorceau în același tren, ca vitele, în picioare. Noaptea începea cu fantasmagoriile ei de vis și sex, mai întîi cu a cincea ediție a ziarului LA RAZON, cu crime și furturi perfecționate în cea de a șaptea ediție, după aceea Televiziunea și visul, unde totul este posibil. Atotputernicele vise în care furnicuța se transformă în Erou al celui de al doilea război mondial, în Șef de birou, în Individul care țipă fără pic de teamă nu înseamnă că dacă dumneata îmi ești șef o să mi-o iei înainte și ai să fii Don Juanul între fetele din Minister, golgeterul echipei River. N-o să fii dumneata Fangio, marele cîntăreț, nici proprietarul unui automobil sport, nici Socrate și nici Aristotel Onasis.

Trenurile continuau să treacă.

Se făcuse noapte de-a binelea S-a ridicat și s-a îndreptat spre casă. *Julia, Sleeping sand, silent cloud.*

Și-a găsit sora aruncată pe pat, cu ochii în tavan.

TĂCUT ȘI NELINIȘTIT s-a apropiat de fereastră și a privit afară. Cîte grozăvii, precum cea a lor, se consumau în același moment și cîte singurătăți creșteau necunoscute în acest oraș execrabil? În spatele lui simțea cealaltă mînie, cea a ei. S-a întors spre ea: fața aspră, gura încleștată, buzele mari și disprețuitoare, totul îi spunea că remușcărilor ei ajunseseră la limită și că mai era puțin pînă cînd acest cazan de ură sub presiune avea să facă explozie. Fără să și-o fi propus, împins mai ales de suferința lui insuportabilă, Nacho a țipat, întrebînd-o ce i-a făcut *e/*. A spus *e/*, subliniindu-l cu furie, bătîndu-și pieptul cu amîndouă mîinile. Și de ce tocmai ea trebuia să-i poarte pică?

— Unde te duci?!

Ea și-a plecat capul și Nacho a văzut-o cum își mușca buzele pînă la sînge. După aceea s-a apropiat de unul din pereți și și-a pus un pumn pe suprafața acestuia, nu atît pentru a se sprijini, cît mai ales pentru a bate în

el.

— În viață nu există absolutul — a rostit după o lungă pauză. Și dacă nu există absolutul, înseamnă că e îngăduit să faci orice.

Părea să nu-i vorbească fratelui ei, ci ei însăși, cu voce scăzută, dar mînioasă. După aceea a adăugat:

— Nu, nu-i chiar așa. Nu înseamnă că ți-e permis orice. Sîntem *obligați* să facem orice, să distrugem și să murdărim totul.

Fratele ei o privea uluit. Dar ea se concentrase în propriile-i gînduri și continua să-și rezeme pumnul crispat de răceala peretelui. Pînă cînd a început să țipe sau mai degrabă să urle, în timp ce lovea peretele cu toate puterile ei.

Cînd s-a calmat, s-a îndreptat spre pat, s-a așezat pe marginea lui și și-a aprins o țigară.

— M-a costat scump să învăț asta, a rostit ea

Nacho s-a apropiat de ea, iar cînd s-au aflat față în față, i-a spus:

— Numai că eu nu sînt de acord.

— Cu atît mai rău pentru tine, tîmpitule! Tocmai asta mă înfurie.

Și urlînd la el că e un debil mintal, a început să-l lovească peste tot cu mîinile și picioarele pînă l-a doborît la pămînt

Apoi s-a așezat din nou pe marginea patului și a izbucnit în plîns. Dar nu era un plîns potolit și sec, ci unul sălbatic, plin de furie.

Cînd s-a liniștit, și-a fixat privirile în tavan și a tăcut. Fața ei părea pîrjolită de vandali: incendii, violuri, jafuri. Apoi și-a scos o țigară și abia și-a aprins-o din cauza tremurului mîinilor.

— Văd că ai pus fotografia domnului Perez Nassif între cea a lui Sábato și a lui Camus. Credeam că nu colecționezi decît fotografiile scîrboșilor care vorbesc despre absolut. Era vorba, dacă-mi amintesc bine, de un fel de pact cu țapii cei mari. Nu cu niște viermi.

Un timp, care lui Nacho i s-a părut o veșnicie, nu s-a auzit decît tic-tacul ceasului deșteptător. După aceea, clopotele de la biserică.

— Perez Nassif, a murmurat Agustina. Va trebui să mă mai gîndesc.

AJUNGÎND LA CASA LUI, Lolita a mîrîit, așa cum făcea mereu în ultima vreme, dar de data aceasta gata-gata să-l muște, văzîndu-se obligat s-o amenințe cu un băț, deși, în realitate, dacă l-ar fi întăritat și mai tare, ar fi dorit să-i rupă spinarea.

Cîinii au un instinct sigur, s-a gîndit Cînd s-a mai pomenit ca un cîine să se poarte astfel cu unul de-ai casei? A încercat să-și amintească exact cînd a mai mîrîit astfel, dar i-a fost cu neputință să-și amintească întîmplările sau gîndurile lui din astfel de clipe, neputînd să ajungă la nici o concluzie.

Intrînd în birou, a dat peste

ULTIMA COMUNICARE DE LA JORGE LEDESMA

Dumneata te-ai supărat pe mine, dar nu mă deranjează. Vrei sau nu vrei, legătura noastră e mai presus decît înghesuiala din acest autobuz în care mergem amîndoi și are o dimensiune la care dumneata nu te-ai gîndit niciodată. Nu mă interesează dezacordurile dumitale, ești moștenitorul meu: eu te numesc și n-ai cum să mă împiedici.

Ultimele dumitale lucrări, reflecțiile asupra nimicului și neliniștii, precum și asupra atotputerniciei speranței dovedesc (îmi dovedesc mie) că

ai ajuns într-un punct mort și n-ai să poți ieși din aceasta decât dînd înapoi: Abaddon sau Apollyon, îngerul Splendid sau Satana Ajunge cu intermediarii. DUMNEZEU, EXTERMINATORUL. Sîntem primii sau ultimii?

Lumea umblă în pielea goală și nimeni nu-și dă seama și cum am timp destul, o să dorin puțin.

Cartea mea merge bine, deși nu atît de repede. Îmi lipsesc ambianța, imboldul, aerul, banii. În plus, trebuie să ți-o mărturisesc, sînt un laș. Trebuie să văd dacă într-una din zilele următoare o să am curajul de a urca din nou, în pielea goală, stîlpul cu felinar din strada Corrientes. O să mai vedem. Puțină răbdare.

A IEȘIT SĂ SE PLIMBE FĂRĂ NICI O ȚINTĂ pînă cînd s-a trezit în fața cafenelei BOSTON. Cum ajunsese pînă aici? Mai demult obișnuia să vină aici pentru a sta de vorbă cu tinerii de la universitate. Dar acum?

A comandat un gin și, ca și în alte împrejurări de neliniște, și-a concentrat atenția asupra petelor de pe pereții bătrîni. Pe măsură ce se adîncea în contemplarea lor, i s-a părut că întrevede o peșteră în care credea că distinge trei ființe familiare. Atitudinea lor și tipul de criptă antică unde se desfășura ceremonia păreau să configureze un ritual deosebit de grav pe care avea impresia că îl trăise cîndva, într-o existență anterioară!

Dar privirile i-au obosit repede din cauza efortului de a descoperi detalii, mai ales în prezența mistagogului care oficia ceremonia. A închis ochii, s-a odihnit puțin, deși neliniștea lui continua să crească și, după aceea, convins ca ceea ce se petrecea acolo avea o legătură strînsă cu existența sa, și-a continuat observația. Pînă cînd detaliile acelea s-au integrat într-un chip cunoscut și pervers, chipul cuiva pe care, ani de zile, se străduise în zadar să-l îndepărteze din viața sa: chipul lui R.!

Îndată ce a descoperit cheia acelui cod secret, restul s-a revelat de la sine, în mod instantaneu. Inchizînd ochii din nou, de data aceasta apăsîndu-și-i cu palmele ca și cînd și-ar fi refuzat amintirea, a lăsat să izvorască spaima desfrînată din noaptea aceea a anului 1927.

Dar lucrul acesta n-a fost cel mai surprinzător și poate că mai tîrziu el ar fi fost atribuit tendinței sale de a descoperi în petele de pe pereți fapte care îl obsedau. Neverosimilă a fost intrarea în cafeneaua BOSTON a lui R. Insuși exact în momentul acela, ca și cînd l-ar fi spionat și ar fi așteptat clipa în care termina descifrarea acelei hierograme. Nu-l mai văzuse din 1938.

S-a așezat la o masă din apropiere, a cerut tot un gin, l-a băut în grabă, a plătit și a plecat imediat, fără să-și manifeste nici cea mai mică intenție de a-i vorbi.

S. a rămas foarte amărît îl urmărise, era evident Dar, în cazul acesta, de ce nu se apropiase de el pentru a-l hărțui așa cum o făcea pe vremea cînd se aflau în Laboratoarele Curie? Și-a amintit că personajul acela mînuia nesfîrșite tehnici de urmărire și că prezența sa tăcută, dar semnificativă era una din modalitățile pe care le folosea pentru a-l avertiza Dar ce să fi urmărit în cazul acesta?

A meditat îndelung asupra grozăviilor din peștera aceea, pînă în clipa în care a înțeles sau a crezut că înțelege că trebuia să se întoarcă în

subsolul din strada Arcos.

Cînd a văzut iarăși casa aceea veche, înconjurată de edificii moderne, a avut senzația că se află într-un bazar de mecanisme cromate, contemplînd, alături de acestea, o mumie.

Un afiș fixat de-a lungul grilajului anunța licitarea clădirii. Privind rămășițele acelea murdare și decăzute, și cunoscîndu-l așa cum îl cunoștea pe R., și-a dat seama că acesta nu-i apăruse iarăși în cale numai pentru a-l invita să privească pentru ultima dată un album familial care avea să fie ars de persoane indifferente: în joc se afla probabil ceva mult mai important și mult mai înfricoșător.

A aruncat o privire spre poartă. Era închisă cu un lanț cu lacăt, rugina de pe ele fiind tot atît de veche ca și cea de pe gardul de fier. Mai mult ca sigur că nu o deschisese nimeni în toți acești ani de procese și succesiuni. De ce ar fi făcut-o? Și era și mai sigur că don Armancio n-a dorit să vadă casa asta niciodată, nici măcar din stradă.

S-a apropiat de poarta de intrare a trăsurilor, splendidă horbotă de fier forjat care fusese furată de găștile acestea de hoți și anticari, combinații atît de abundente în Buenos Aires. În locul ei fuseseră instalate două imense foi de tablă. Ruginite, împodobite cu lozinci mai vechi și altele mai noi care spuneau TRĂIASCĂ PERON, cele două foi de tablă abia de se mai țineau în picioare, unite printr-o sîrmă care trecea prin cîteva găuri crăpate.

A căutat un magazin de fierărie în strada Juramento, de unde și-a cumpărat un clește-foarfecă și o lanternă, după care a continuat să se plimbe așteptînd căderea întunericului. Din Juramento a trecut în strada Cuba și de aici a intrat în piața Belgrano, unde s-a așezat pe o bancă, fascinat de biserica din fața sa, cea care-i pătrundea în suflet din ce în ce mai mult, în cele mai ascunse unghere, o dată cu ultimele pîlpîiri ale amurgului. Nu mai auzea și nu mai vedea nimic din tumultul care se desfășoară la o astfel de oră în această parte a orașului, simțindu-se tot mai singur. Era un amurg funest, străbătut de zeități oculte și maligne, de liliecii care își începeau călătoriile nocturne, păsări ale întunericului al căror cîntec nu-i decît un chițcăit de șoareci cu aripi, soli ai zeităților tenebrelor, heralzi gelatinoși ai groazei și coșmarurilor, partizani ai acestei teocrații a cavernelor, ai suveranilor șobolanilor și nevăstuicilor.

Se lăsa cu voluptate în voia viziunilor sale, părăindu-i că asistă la epifania celui mai mare monarh al tenebrelor, înconjurat de suita sa de bazilisci, gîndaci, dihuri, broaște, șopîrle și nevăstuici.

S-a trezit însă din închipuirile sale, întorcîndu-se la tumultul cotidian, la luminile de neon și la zgomotul automobilelor. S-a gîndit că era suficient de întuneric pentru ca nimeni să nu-i observe mișcările sub arborii din strada Arcos. Cu toate acestea, și-a sporit măsurile de precauție, a așteptat să se îndepărteze ultimul trecător, a supravegheat intrările de la edificiile din jur și tocmai cînd se pregătea să taie plasa de sîrmă i s-a părut că dintr-una din casele apropiate, ca și cînd ar fi stat la pîndă pînă în clipa aceea, s-a îndepărtat în grabă o figură corpulentă pe care o cunoștea foarte bine.

A rămas paralizat de spaimă.

Dacă umbra aceea fugitivă era într-adevăr doctorul Schneider, ce fel de legătură exista între el și R. ? De mai multe ori se gîndise că R. încerca să-l

oblige să pătrundă în universul tenebrelor pentru a-l cerceta, așa cum o făcuse altădată cu Vidai Olmos; și că Schneider încerca să-l împiedice sau, în cazul în care i-ar fi îngăduit acest lucru, să facă în așa fel ca pedeapsa să fie pregătită cu multă grijă.

Mai târziu s-a liniștit și s-a gândit că era îndeajuns de întărit și că silueta aceea nu avea de ce să fie neapărat a doctorului Schneider, cel care, pe deasupra, nu avea nici un interes să se arate în fața sa în cazul când îl pîndise din umbră, așa cum o făcuse în atîtea alte împrejurări.

A tăiat sîrma și a pătruns înăuntru, avînd grijă să pună foaia de tablă la loc. În noaptea de vară, strecurîndu-se printre nori, luna ilumina din cînd în cînd scena aceea funebră. Din ce în ce mai exaltat, a înaintat prin parcul devorat de un cancer monstruos: printre palmieri și magnolii, printre tufele de iasomie și cactuși, plante agățătoare necunoscute înfăptuiseră alianțe ciudate, în timp ce buruieni uriașe trăiau ca niște cerșetori printre dărîmăturile unui templu al cărui cult nu-l cunoscuseră niciodată.

Contempla ruina acelei clădiri cu frizele prăbușite, cu jaluzelele putrede sau atîrnînd într-o parte, cu ferestrele sparte.

S-a apropiat de casa slugilor. Nu avea puterea, cel puțin în momentul acela, să privească ferestrele de la casa cea mare. Așa că s-a așezat pe pămînt cu spatele la ea pentru a cerceta molozul, meditativ și înfricoșat, pentru că știa că, o dată ce va termina de răsfoit albumul acesta îngălbenit, va trebui să înfrunte groaza și poate tocmai pentru că știa acest lucru, întîrzia în amintirea lui despre Florencio și Juan Bautista, amîndoi prefigurîndu-l pe Marcelo: aceeași piele măslinie, același păr negru și lung, aceiași ochi mari, întunecați și umezi; gata să asiste, în momentul în care avea să le crească barba, la înmormîntarea Contelui de Orgaz. Florencio, distrat, gîndindu-se la altceva, la o priveliște calmă și plăcută dintr-un alt loc (dintr-un alt continent, de pe o altă planetă), cam „plecat”, cum cu precizie intuiește spuneau țăranii din vremea aceea Expresie care contrasta, în ciuda identității aproape perfecte a trăsăturilor fizice, cu expresia realistă și sănătoasă a fratelui său mai mic. Din cauza asta se gîndea că Marcelo moștenise aerul și firea sa nu de la tatăl său, Juan Bautista, ci de la unchiul Florencio, ca și cînd cineva din familie ar fi primit sarcina să păstreze o tradiție frumoasă și inutilă.

Observa eucaliptul în care urcase Nicolăs în după-amiaza aceea din 1927 pentru a imita la nesfîrșit mișcările și țiپetele maimuței. Și și-a adus aminte cum acesta a încetat brusc să mai țiپe și toți au tăcut în același moment, iar el a simțit în ceafă chemarea aceea S-a întors foarte încet, ridicînd capul, știind cu exactitate locul de unde venea și atunci, acolo sus, în fereastra din dreapta, a văzut imaginea împietrită a lui Soledad.

Era greu, din cauza luminii puține, să-ți dai seama încotro își îndrepta privirile ei paralizante. Dar el o știa.

După aceea a dispărut și, treptat, și-au reluat cu toții preocupările de mai înainte, chiar dacă nu o mai făceau cu aceeași euforie.

Niciodată nu i-a povestit nimănui, exceptîndu-l pe Bruno, bineînțeles, faptele acelea legate de Soledad. Chiar și acestuia nu i-a spus nimic despre ritul acela monstruos. Iar acum, așezat pe pămîntul din același parc, după aproape o jumătate de secol, simțea sau presimțea că cercul se închide. Și își amintea în continuare de toate momentele acelei nopți, de cîntecul domol la ghitară al lui Florencio, de nesfîrșii cartofi prăjiți de Juan

Bautista și de Nicolăs, cel care cânta tot timpul CRÎȘMĂRIȚA DIN SANTA LUCIA, pînă cînd au țipat la el „ajunge” și au reușit să doarmă. Bineînțeles, el nu.

Lui Bruno i-a povestit cum a cunoscut-o în casa lui Nicolăs, în salonul acela prezidat de marele portret în ulei al lui Rosas. Invățau o teoremă de trigonometrie, cînd a simțit în spatele său prezența uneia dintre acele ființe care nu au nevoie să vorbească pentru a-ți comunica ceva. Se întorsese pe loc și pentru prima dată văzuse aceiași ochi gri-verzui, gura strînsă și aceeași expresie autoritară ca cea a tatălui ei, fără îndoială moștenitoare bastardă a acestuia Nicolăs amuțise, ca și cînd s-ar fi aflat în fața unui monarh absolut. Iar ea, pe un ton calm dar hotărît întrebase de ceva, iar Nicolăs i-a răspuns cu un glas care nu mai era al lui. După aceea s-a retras la fel de tăcută precum sosise.

Abia într-un târziu au reușit să se întoarcă la teorema de trigonometrie, iar S. a rămas cu o impresie tulbure, pe care abia devenit matur a crezut că o poate rezuma în felul următor: ea apăruse pentru a-l face să știe că exista, că era Două verbe între care a șovăit de nenumărate ori, pînă cînd s-a hotărît să le folosească împreună, în ciuda faptului că știa că nu semnificau același lucru, ba chiar puteau să contrasteze. Caracterizarea aceasta o făcuse însă după aproape patruzeci de ani, cînd i-a povestit întîm-plarea lui Bruno, ca și cînd atunci cînd se petrecuse nu făcuse nimic altceva decît să o fotografieze și abia acum, după atîta timp, se simțea capabil s-o interpreteze.

În noaptea care a urmat teoremei de trigonometrie, a visat că înainta pe un coridor subteran, la capătul căruia, goală, luminînd în întuneric asemeni fosforului, îl aștepta Soledad.

Și de atunci nu s-a mai putut concentra la nimic altceva, dincolo de visul acesta. Pînă cînd a venit vara și, în sfîrșit, a putut să se ducă din nou în strada Arcos, unde știa că ea îl aștepta.

Și acum se afla în același loc, tremurînd în întuneric, așteptînd consumarea acelui vis, alături de cei trei prieteni. S-a ridicat cu multă grijă și a ieșit cu pantofii în mînă, încălțîndu-i în parc, pentru a nu face zgomot.

S-a îndreptat spre ușa din dos a casei celei mari, ușa uriașului geamlîc care în timpul iernii ocrotea o parte din grădină.

Exact cum își imaginase, ușa nu era închisă cu cheia. Prin geamurile mari, albastre și gălbui, cînd îi îngăduiau norii, luna își pulveriza argintul ei peste plantele ocrotite de frigul iernii. În clipa cînd s-a obișnuit cu semiîntunericul, a văzut-o la picioarele scării care ducea spre etajul superior. Lumina aceea nesigură și trecătoare o instala în adevărata ei lume. Cîndva îi spusese lui Bruno că Soledad părea confirmarea doctrinei antice asupra onomasticii, pentru că numele ei corespundea întru totul cu ceea ce era: tăcută și singuratică, părea că păstrează secretul uneia din acele Secte puternice și sîngeroase, secret a cărui divulgare se pedepsește cu chinuri și moarte. Violența ei interioară părea păstrată asemeni presiunii dintr-un cazan cu aburi. Un cazan sub care ardea însă un foc de gheață. I-a explicat asta, spunîndu-i că ea însăși era un oximoron, și nu limbajul sărac prin care ar fi putut să fie descrisă. Mai mult decît cuvintele ei indispensabile (sau țipetele sexuale), tăcerea ei era cea care sugera fapte ce nu corespundeau cu ceea ce numim în mod obișnuit „fapte din viață”, ci cealaltă clasă de adevăruri, cele care stăpînesc coșmarurile. Era

o ființă nocturnă, un locuitor al peșterilor, avînd aceeași privire paralizantă și aceeași senzualitate cu cea a șerpilor.

— Să mergem, i-a spus.

Și, îndreptîndu-se spre una din ușile laterale, au intrat într-un fel de bucătărie. Cu o veche lampă de gaz pe care o purta în mîna dreaptă, confirmîndu-i. că totul fusese prevăzut, s-a oprit într-unui din colțurile încăperii și i-a arătat capacul care închidea subsolul.

L-a ridicat și au coborît pe o scară de cărămidă, simțind din ce în ce mai puternic mirosul umed al pămîntului. Înaintînd printre tot felul de nimicuri ponosite, i-a arătat un alt capac, poruncindu-i să-l deschidă. Au început astfel o nouă coborîre, de data aceasta pe o scară din cărămizi mari din perioada colonială, roase de curgerea umezelii din cei peste două sute de ani. Firișoare de apă provenind din infiltrații misterioase alunecau de-a lungul pereților, făcînd ca acest al doilea subsol să fie și mai cutremurător.

Citise de multe ori prin ziare și reviste tot felul de amănunte despre tunelurile secrete din Buenos Aires, construite în timpurile coloniale și descoperite abia cînd s-au construit zgîrie-norii și metroul. Nu găsise însă niciodată o explicație acceptabilă. Iși amintea în mod deosebit de tunelul de un kilometru și jumătate dintre Recoleta și biserica Socorro, despre catacombele din Manzana de las Lucas și despre coridoarele care făceau legătura dintre aceste tuneluri și vechile case din secolul al XVIII-lea, integrînd la un loc un labirint al cărui scop nu a reușit să-l deslușească nimeni.

Lampa pe care o purta Soledad lumina în jos, astfel că nu putea să vadă în lături. Dar după ecoul stins al pașilor care se aude numai în locurile adînci și pustii, înclina să creadă că nu exista nimic în afara acestei scări, pînă cînd au pătruns într-un coridor îngust și prost construit, nesprijinit în lături nici măcar de cărămizile obișnuite. Tunelul nu îngăduia decît trecerea unei singure persoane, ea luînd-o înainte, cu lampa în mînă, iar el înaintînd în spatele ei, privind cum sub tunica aproape transparentă i se mișca linia trupului cu o maiestate morbidă.

Mergeau de mai bine de o jumătate de oră, deși îi era greu să aprecieze cît de cît exact acest interval, pentru că în lumea aceea timpul nu mai avea ritmul vieții normale, scurse sub lumina zilei, într-un anume fel, înaintînd prin meandrele și bifurcările coridorului, marșul acela tăcut și delirant i s-a părut o eternitate. În plus, îl uimea siguranța cu care ea înainta pe drumul ce corespundea locului spre care se îndreptau. Și se gîndea îngrozit că cel care nu ar fi cunoscut exact amănuntele aceluia labirint, nu ar mai fi putut să vadă niciodată străzile din Buenos Aires, pierdut pentru totdeauna printre broaște, nevăstuicile și șobolanii de aici, cei pe care-i simțea (mai mult decît îi vedea) tăindu-le calea, fugind spre labirinturile lor, mult mai murdare și mai de nepătruns.

În cele din urmă și-a dat seama că se apropiau de locul unde trebuiau să ajungă, întrezărind undeva, în fața lor, o lumină plăpîndă. Tunelul a început să se lărgască și la capătul lui au pătruns într-un fel de peșteră nu mai mare decît o cameră obișnuită, o încăpere prost construită, cu pereți din aceleași cărămizi mari, coloniale și o scară pe care abia de o puteai ghici într-unui din colțuri. Pe unul din pereți atîrna un felinar de felul celor ce se foloseau pe vremea viceregelui Vertiz, aruneînd în jur o lumină

firavă.

Chiar în mijlocul încăperii, direct pe pământ, se afla un mindir ca de pușcăriaș, dar care părea să mai fie folosit, iar în jurul pereților câteva bănci de lemn negeluite. Totul era sinistru, sugerînd foarte bine imaginea unei închisori.

Soledad tocmai stinsese lampa cînd S. a auzit pașii cuiva care cobora pe scară. Imediat i-a văzut chipul aspru și ochii lui de nictalop: era R.! Nu-l mai văzuse de pe cînd plecase din Rojas pentru a studia în La Plata, amintindu-și însă de multe ori de chinuirea acelei vrăbii căreia i-a scos ochii, iar acum îl avea în față, după ce își imaginase (și își dorise) să nu-l mai întîlnească niciodată în calea sa

Ce legătură putea să existe între R., și Soledad? De ce se afla aici, ca și cînd l-ar fi așteptat? Brusc, l-a încercat senzația că Soledad și el aveau ceva în comun, în primul rînd această condiție nocturnă identică, fascinantă și în același timp îngrozitoare.

— Credeai că n-ai să mă mai vezi niciodată, nu-i așa? i-a spus el cu glasul acela răgușit și sarcastic pe care îl detesta

Stăteau toți trei în încăperea mizerabilă, formînd un triunghi de coșmar. A privit spre Soledad și a văzut-o mai ermetică decît oricînd, într-o atitudine de hieratică maiestate care nu corespundea deloc cu vîrsta ei. Dacă nu i-ar fi observat pieptul din ce în ce mai agitat, ar fi putut crede că era o statuie: o statuie care, în mod tainic, tresărea Sub tunica aproape transparentă, S. li întrezărea trupul de femeie-sarpe.

A auzit din nou glasul lui R. care-i spunea, arătînd în sus printr-o mișcare a capului:

— Ne aflăm sub cripta bisericii Belgrano. O cunoști? Biserica aceea rotundă. Biserica Fecioarei Imaculate, a adăugat ironic.

După aceea, cu un glas care lui S. i s-a părut deosebit, aproape de teamă (ceea ce era neverosimil), i-a spus:

— O să-ți mai spun și că acesta este unul din punctele-noduri ale Universului Orbilor.

Iar după un timp:

— De acum înainte acesta va fi centrul realității tale. Tot ceea ce vei face sau nu vei face te va aduce aici. Și cînd n-ai să vii de bunăvoie, vom avea noi grijă să-ți amintim datoria ta

A tăcut, iar Soledad și-a scos tunica aproape transparentă, cu mișcări lente, rituale. Pe măsură ce își scotea veșmintele, ținîndu-și brațele încrucișate deasupra capului, lăsa să i se vadă trupul cu șolduri late și mijloc subțire, apoi buricul și în cele din urmă sînii provocatori, tresărind la fiecare mișcare.

Cînd a fost complet goală, a îngenuncheat pe mindir în direcția lui S., apoi, cu o mișcare lentă, s-a lăsat pe spate, timp în care-și deschidea picioarele și le întindea înainte.

S. a simțit că în momentul acela centrul Universului se afla aici.

R. a luat felinarul din perete, răspîndind un miros puternic de ulei ars și făcînd mult fum, și, după ce a înconjurat întreaga încăpere, s-a apropiat de S. și i-a poruncit:

— Acum privește ceea ce trebuie să vezi.

S-a dus pînă lîngă Soledad și i-a luminat pîntecul, pînă în clipa aceea aflat în întuneric. Fascinat de groază, S. a văzut că în loc de sex Soledad

avea un uriaș ochi gri-verde, ochi care-l privea cu o sumbră expectativă și cu o nestăvilă dorință.

— Și acum, i-a spus R., vei face ceea ce trebuie să faci.

O putere ciudată a început să pună stăpânire pe el din clipa aceea și, fără a înceta să privească și să se lase privit de marele ochi vertical, s-a dezbrăcat și s-a lăsat îngenunchat în fața ei, între picioarele deschise larg. A rămas așa câteva clipe, privind cu spaimă și sadism sumbrul ochi sexual.

Atunci ea s-a ridicat cu o strălucire sălbatică, și-a deschis gura asemănătoare cu cea a unei fiare care sfîșie totul, l-a strîns în brațe și între picioare, ca și cînd ar fi fost vorba de niște puternice cîrlige de carne și încet-încet, ca un uriaș clește, l-a obligat să se înfrunte cu acel mare ochi, pe care-l simțea sub el, fragil și elastic, cedîndu-i treptat, pînă cînd s-a spart în timp ce simțea cum lichidul acela frigid se scurgea în toate părțile, el își începea intrarea într-o altă peșteră, mult mai misterioasă decît cea în care avea loc ritualul acela sîngeros, peștera monstroasei orbiri.

Acum, după patruzeci și cinci de ani, se afla din nou în casa din strada Arcos. „Cînd n-ai să vii de bunăvoie, vom avea noi grijă să-ți amintim datoria ta.” îl avertizase de acest lucru în noaptea din 1927 și i-l amintise în 1938, la Paris, cînd el credea că se poate refugia în universul luminos al științei. Iar acum i-l repetase încă o dată, prin tăcere, cînd... Cînd ce?

Nu-și dădea seama și poate că nu va reuși s-o înțeleagă niciodată, în schimb, își dădea seama că R. nu intrase întîmplător în cafeneaua BOSTON, ci tocmai pentru a-i repeta avertismentul său. Drept pentru care acum se găsea în mijlocul dărîmăturilor din parcul acela

Pînă în clipa aceea nu avusese curajul să privească spre ușa din spatele casei, ușa uriașului geamlîc care ocrotea plantele în timpul iernii. În aparență, totul părea să se repete întocmai: noaptea de vară, căldura, luna strecurîndu-și argintul printre curgerea norilor. Dar între ceea ce fusese și ceea ce era acum se interpuneau înfrîngerile și marile furtuni, ostracizările și deziluziile, marea și luptele, dragostea și nisipurile deșertului. Ce avea, prin urmare, această întoarcere cu ceea ce înseamnă într-adevăr o întoarcere?

Lumina lunii, fie din cauza stării lui sufletești, fie din cauza misterului care o înconjurase întotdeauna pe Măria de la Soledad, ori dintr-o cauză care exista cu adevărat, avea o consistență șerpuitoare, prevestitoare de rău. A început să i se pară că nu se afla în parcul unei vechi și cunoscute case din Belgrano, ci pe teritoriul unei planete părăsite, oamenii ei emigrînd spre alte regiuni din univers, fugind de un blestem. Fugind de pe o planetă pe care nu avea să mai răsară nici măcar o singură zi soarele și care nu avea să mai vadă niciodată lumina lunii. A unei luni care în virtutea permanenței definitive cîștiga o putere supranaturală, înzestrată în același timp cu infinită melancolie și cu o violentă, sadică și funerară sexualitate.

A înțeles că sosise momentul.

S-a ridicat și s-a îndreptat spre ușa din spate, acolo unde marele geamlîc era distrus de timp și nepăsarea oamenilor, deschis-o cu mare efort, sub scrîșnetul balamalelor ruginite, și și început înaintarea spre subsoluri, refăcînd cu lanterna lui drum dintr-un alt timp.

Știa că la capătul aceluia labirint îl aștepta ceva. Dar nu știa ce.

URCAREA a fost infinit mai grea decît coborîrea, pentru că poteca era alunecoasă și brusc începuse să-i fie teamă că se va rostogoli în abisul acela mlăștinos pe care mai mult îl bănuia. Abia de se putea ține pe picioare, lăsîndu-se condus de instinct și după capriciul luminii puține care se filtra prin cîte o crăpătură de sus. Astfel a urcat, puțin cîte puțin, cu multă grijă, dar mereu cu speranță, speranță care creștea pe măsură ce luminozitatea devenea mai mare. Și totuși, s-a gîndit (și acest gînd îl neliniștea foarte mult) că lumina aceea nu venea de la soare, ci mai degrabă de la un cer iluminat de unul dintre acei sori de la miezul nopții care luminează în mod glacial regiunile polare. Și chiar dacă această idee nu avea nici un fundament rațional, a prins rădăcini în mintea sa, transformîndu-se în ceea ce am putea numi o speranță descurajatoare: trăia un sentiment identic celui încercat de cel care se întoarce în patria sa după ce a rătăcit mult timp prin locuri îngrozitoare și bănuiește, tot mai neliniștit, că patria la care revine a putut fi devastată în absența sa de o sumbră calamitate, de demoni cruzi și invizibili.

Se agita mult în urcușul atît de dificil, deși agitația putea să provină și de la bănuiala amintită, cea care îi strîngea inima. Se oprea, dar nu se așeza: nu pentru că poteca era plină de noroi, ci din teama pe care i-o insuflau șobolanii uriași pe care-i simțea trecîndu-i printre picioare, iar din cînd în cînd reușea chiar să-i distingă în penumbră: scîrboși, cu ochi maligni, chițcăitori și feroci. Cînd a simțit că se apropie de sfîrșit, certitudinea calamității la care se gîndise începea să capete corp, căci, în loc să perceapă, din ce în ce mai apropiată, rumoarea orașului Buenos Aires, tăcerea părea tot mai profundă în cele din urmă a putut să întrezărească un fel de oblon care putea să fie intrarea în subsolul unei case. Și chiar era. Printr-un fel de chepeng ce se deschidea printre cărămizile roase de umezeală și timp, a reușit să pătrundă în subsolul acela, unde, pentru început, n-a văzut decît grămezi de obiecte puțin clare, acoperite de pămîntul adus de ploaie, alături de alte grămezi, de data aceasta de moloz și bucăți de lemn putred, totul sub lumina ce se cernea chinuită printre gratiile din tavaa

S-a strecurat printre mormanele acelea buretoase pentru a găsi ieșirea care (era sigur de asta) avea să-l ducă spre parterul clădirii, indiferent ce clădire ar fi putut să fie. Tavanul era din piatră și probabil că din cauza asta încă nu se prăbușise. Avea, totuși, o fisură suficient de mare pe unde pătrundea lumina, care făcea să se vadă, deși nu foarte bine, dimensiunile acelui spațiu subteran; lumină care l-a făcut să se gîndească și la posibilitatea că deasupra s-ar putea să nu se afle clădirea pe care o bănuise mai înainte, ci un teren viran unde se aruncaseră molozul și gunoaiile de la alte construcții. Gîndul acesta i-a venit descoperind că fisura aceea mare nu aparținea tavanului, ci unei vechi uși de lemn pătrunse de umezeală. A socotit că ușa aceasta trebuia să dea spre o scară, deși nu putea s-o vadă din cauza mormanelor de gunoi. A încercat să treacă pe deasupra acestora, dar, în clipa aceea, din ceva moale și spongios care se prăbușea sub picioarele lui, a țîșnit o turmă de șobolani uriași, unii dintre ei cuprinși de isterie, aruncîndu-se asupra lui, urcîndu-se pe picioare, pe tot trupul, ajungîndu-i pînă la față. Dînd din mîini, scîrbit

și disperat, a reușit să-i smulgă de pe el cu multă greutate. Asta însă nu l-a împiedicat pe unul dintre șobolani să-i atingă obrazul: sub ploaia de chiț-căituri, i-a simțit blana scârboasă și rece periindu-i pomeții și preț de câteva secunde ochii lui s-au înfruntat de aproape cu ochii roșii, perversi și scînteietori ai acelei scîrnăvii furioase. Nu s-a putut stăpîni și a scos un țipăt strident, stins imediat de un val de vomă, ca și cînd ar fi strigat scufundat pe jumătate într-o mlaștină cu apă putredă. Pentru că voma nu era din mîncare (nu-și amintea să fi mîncat ceva de mult timp), ci dintr-un lichid vîscos care i s-a scurs încet pe bărbie.

Din instinct, s-a dat înapoi și s-a trezit din nou jos, lîngă oblonul neregulat prin care pătrunsese în subsolul acela. Șobolanii fugeau în toate direcțiile, dîndu-i cîteva clipe de răgaz pe care le-a folosit pentru a-și trece mîneca de la cămașă peste gură, cură-țindu-se de murdăria aceea insuportabilă Stătea pe loc, paralizat de frică și scîrbă. Simțea cum îl pîndesc din toate ungherele acelei încăperi zeci, poate sute de șobolani cu ochii lor milenari. Disperarea începea să-l stăpînească tot mai mult, căci avea impresia că nu putea străpunge zidul acela de murdărie vie. Dar și mai îngrozitoare i se părea perspectiva rămîinerii pe loc, unde mai devreme sau mai tîrziu somnul l-ar fi putut învinge, prăbușindu-l în noroi și făcînd din el o pradă ușoară pentru șobolanii care stăteau la pîndă. Această perspectivă deloc plăcută i-a dat puteri, reluîndu-și urcușul. Convins că bariera aceea de murdărie și șobolani era ultima care-l despărțea de lumină. Ca un nebun, și-a încleștat fălcile și s-a aruncat spre ieșire, ocolind grămezile de gunoi, călcînd peste șobolani, dînd din mîini ca o morișcă pentru a-i îndepărta de trupul lui și în acest fel s-a trezit în fața ușii de lemn putred, care a cedat ușor sub loviturile desperate date cu picioarele.

IEȘEAU CU SUTELE DIN METROU.

O MARE LINIȘTE DOMNEA PESTE ORAȘ.

Sábato mergea printre oameni, dar aceștia păreau să nu-l vadă, ca și cînd ar fi fost singura ființă vie printre fantasme. Disperat, a început să țipe. Oamenii însă își continuau drumurile lor, tăcuți și indiferenți, fără a da cel mai mic semn că l-ar fi văzut sau auzit.

Atunci a luat trenul spre Santos Lugares.

Ajuns în gară, a coborît și s-a îndreptat spre strada Bonifacini, fără ca cineva să-l privească sau să-l salute. A intrat în casă și doar un singur fapt i-a semnalat prezența: Lolita a lătrat de cîteva ori, mai mult mîrîind, zburbindu-și părul. Gladys a liniștit-o, făcînd-o să tacă: ești nebună, nu vezi că nu-i nimeni? A intrat în biroul lui. În fața mesei de scris se afla Sábado, cu capul obosit sprijinit în ambele mîini, ca și cînd ar fi meditat asupra unei mari nenorociri.

S-a apropiat de el și, cînd a ajuns în față, a observat că ochii lui priveau în gol, nedumeriți și triști.

— Sînt eu, i-a explicat

El însă a rămas nemișcat, în aceeași poziție.

— Sînt tu, s-a rectificat el, în mod grotesc.

Dar nici așa nu s-a întîmplat nimic din care să reiasă că celălalt l-ar fi văzut sau auzit N-a scos nici cea mai stinsă șoaptă, n-a tresărit și nu și-a mișcat mîinile.

Cei doi se aflau singuri, despărțiți de lume. Și, pe deasupra, despărțiți între ei înșiși.

Brusc, a observat că din ochii lui Sábato se scurgeau lacrimi. Lacrimi care, a constatat cu stupefacție, se scurgeau și pe obraji săi. Se împingeau, coborau din autobuze ticsite, intrau în infernul din Retiro, de unde se urcau din nou în alte trenuri. An nou, viață nouă, se gândea Marcelo cu pioasă ironie, privindu-i pe acești disperați în căutarea unei speranțe ce izvoră dintr-o suferință, artificii și țipete, cu cozonaci și cidru.

De pe banca pe care stătea, a privit ceasul din turn: era nouă. Și, bineînțeles, tăcută și punctuală, ea își făcuse apariția „Cadoul meu”, a spus ea surâzând și arătându-i pachetul cu panglică verde: Cesar Vallejo, legat în piele. Un legător neamț din strada Lucila. Nu se mai găsesc astfel de exemplare. Aproape argintiu, părul ei juca în penumbră. „Ulrike”, a rostit el înfiorat, atingându-i mâinile fine în clipa când a primit pachetul. Au rămas pe loc, așezați pe banca de lemn, ca doi naufragiați pe o mică insulă dintr-un ocean furtunos.

Apoi s-au îndreptat spre port. Un vapor împodobit peste tot, cu toate luminile aprinse stătea pregătit pentru a arunca peste lume urletul sirenelor lui la miezul nopții.

Credea el, oare, într-o viață nouă? L-a întrebat, ca de obicei, aproape silabisind și justificându-se imediat: „Știi, pînă la zece ani am fost bîlbîită”. Așa obișnuia ea să-și recunoască defectele, fără ascunzișuri.

Discuțiile dintre ei erau la fel de dificile ca și ascensiunea a doi convalescenți pe vîrfurile Aconcagua. Evitau tot ceea ce era personal, încercînd să studieze texte universitare, ceea ce însemna că, de fapt, nici nu stăteau de vorbă. Uneori însă traduceau împreună din germană: Rilke și Trakl. Dar nici acest lucru nu era atît de simplu: cum să corectezi greșelile lui Marcelo fără a-l răni? Și, mai ales, fără ca astfel de corecturi să pară o îngîmfare din partea ei. Dar e normal, ești fiica unui neamț, îngîna el, încercînd în modul acesta să-i motiveze cunoștințele. E mai ușor cînd e vorba de cîntece, îți dai seama? Cuvintele îți rămîn în memorie fără nici un efort, aproape mecanic. El însă o acompania rușinat, greșind atît melodia, cît și cuvintele, ceea ce făcea ca rezultatul să fie de două ori mai prost: *Gewahr mein Bruder, ein Bitt*. Nu, Marcelo, iartă-mă: *Gewahr*, înțelegi? Cu tremă. Sigur, cît de timpit putea să fie. Ii emoționa Schumann proslăvînd prietenia aceea virilă, granadierul pe pragul morții cerîndu-i tovarășului de arme să-l ducă în patria sa, pentru a fi îngropat acolo, pentru a fi aproape cînd împăratul avea să-l cheme iarăși alături de el; cîntecul acela de luptă, de melancolie și loialitate în regiuni îndepărtate. Iar în penumbra pieței, emoția era și mai mare. Atunci el a fost ispitit să-i spună că era frumoasă cu lungul ei păr încăperi zeci, poate sute de șobolani cu ochii lor milenari. Disperarea începea să-l stăpînească tot mai mult, căci avea impresia că nu putea străpunge zidul acela de murdărie vie. Dar și mai îngrozitoare i se părea perspectiva rămîinerii pe loc, unde mai devreme sau mai tîrziu somnul l-ar fi putut învinge, prăbușindu-l în noroi și făcînd din el o pradă ușoară pentru șobolanii care stăteau la pîndă. Această perspectivă deloc plăcută i-a dat puteri, reluîndu-și urcușul. Convins că bariera aceea de murdărie și șobolani era ultima care-l despărțea de lumină. Ca un nebun, și-a încleștat fălcile și s-a aruncat spre ieșire, ocolind grămezile de gunoi, călcînd peste șobolani, dînd din mîini ca o morișcă pentru a-i îndepărta de

trupul lui și în acest fel s-a trezit în fața ușii de lemn putred, care a cedat ușor sub loviturile disperate date cu picioarele.

O MARE LINIȘTE DOMNEA PESTE ORAȘ

Sábato mergea printre oameni, dar aceștia păreau să nu-l vadă, ca și când ar fi fost singura ființă vie printre fantasme. Disperat, a început să țipe. Oamenii însă își continuau drumurile lor, tăcuți și indiferenți, fără a da cel mai mic semn că l-ar fi văzut sau auzit

Atunci a luat trenul spre Santos Lugares.

Ajuns în gară, a coborât și s-a îndreptat spre strada Bonifacini, fără ca cineva să-l privească sau să-l salute. A intrat în casă și doar un singur fapt i-a semnalat prezența: Lolita a lătrat de câteva ori, mai mult mîrîind, zburbindu-și părul. Gladys a liniștit-o, făcînd-o să tacă: ești nebună, nu vezi că nu-i nimeni? A intrat în biroul lui. În fața mesei de scris se afla Sábato, cu capul obosit sprijinit în ambele mâini, ca și când ar fi meditat asupra unei mari nenorociri.

S-a apropiat de el și, când a ajuns în față, a observat că ochii lui priveau în gol, nedumeriți și triști.

— Sînt eu, i-a explicat

El însă a rămas nemișcat, în aceeași poziție.

— Sînt tu, s-a rectificat el, în mod grotesc.

Dar nici așa nu s-a întîmplat nimic din care să reiasă că celălalt l-ar fi văzut sau auzit. N-a scos nici cea mai stinsă șoaptă, n-a tresărit și nu și-a mișcat mîinile.

Cei doi se aflau singuri, despărțiți de lume. Și, pe deasupra, despărțiți între ei înșiși.

Brusc, a observat că din ochii lui Sábato se scurgeau lacrimi. Lacrimi care, a constatat cu stupeoare, se scurgeau și pe obrajii săi.

IEȘEAU CU SUTELE DIN METROU, se împingeau, coborau din autobuze ticsite, intrau în infernul din Retiro, de unde se urcau din nou în alte trenuri. An nou, viață nouă, se gîndea Marcelo cu pioasă ironie, privindu-i pe acești sperați în căutarea unei speranțe ce izvora dintre șuierături, artificii și țipete, cu cozonac și cidru.

De pe banca pe care stătea, a privit ceasul din turn: era nouă. Și, bineînțeles, tăcută și punctuală, ea își făcuse apariția „Cadoul meu”, a spus ea surîzînd și arătîndu-i pachetul cu panglică verde: Cesar Vallejo, legat în piele. Un legător neamț din strada Lucila Nu se mai găsește astfel de exemplare. Aproape argintiu, părul ei juca în penumbră. „Ulrike”, a rostit el înfiorat, atingîndu-i mîinile fine în clipa când a primit pachetul. Au rămas pe loc, așezați pe banca de lemn, ca doi naufragiați pe o mică insulă dintr-un ocean furtunos.

Apoi s-au îndreptat spre port. Un vapor împodobit peste tot, cu toate luminile aprinse stătea pregătit pentru a arunca peste lume urletul sirenelor lui la miezul nopții.

Credea el, oare, într-o viață nouă? L-a întrebat, ca de obicei, aproape silabisind și justificîndu-se imediat: „Știi, pînă la zece ani am fost bîlbîită”. Așa obișnuia ea să-și recunoască defectele, fără ascunzișuri.

Discuțiile dintre ei erau la fel de dificile ca și ascensiunea a doi convalescenți pe vârful Aconcagua. Evitau tot ceea ce era personal, încercînd să studieze texte universitare, ceea ce însemna că, de fapt, nici nu stăteau de vorbă. Uneori însă traduceau împreună din germană: Rilke și Trakl. Dar nici acest lucru nu era atît de simplu: cum să corectezi greșelile lui Marcelo fără a-l răni? Și, mai ales, fără ca astfel de corecturi să pară o îngîmfare din partea ei. Dar e normal, ești fiica unui neamț, îngîna el, încercînd în modul acesta să-i motiveze cunoștințele. E mai ușor cînd e vorba de cîntece, îți dai seama? Cuvintele îți rămîn în memorie fără nici un efort, aproape mecanic. El însă o acompania rușinat, greșind atît melodia, cît și cuvintele, ceea ce făcea ca rezultatul să fie de două ori mai prost: *Gewahr mein Bruder, ein Bitt*. Nu, Marcelo, iartă-mă: *Gewahr*, înțelegi? Cu tremă. Sigur, cît de tîmpit putea să fie. Ii emoționa Schumann proslăvînd prietenia aceea virilă, granadierul pe pragul morții cerîndu-i tovarășului de arme să-l ducă în patria sa, pentru a fi îngropat acolo, pentru a fi aproape cînd împăratul avea să-l cheme iarăși alături de el; cîntecul acela de luptă, de melancolie și loialitate în regiuni îndepărtate. Iar în penumbra pieței, emoția era și mai mare. Atunci el a fost ispitit să-i spună că era frumoasă cu lungul ei păr aproape argintiu curgîndu-i peste bluza neagră. Dar cum să-i spui ceva atît de lung și atît de intim? Așa că și-au continuat drumul fără să vorbească, pînă cînd s-au apropiat și mai mult de vaporul împodobit pentru Anul Nou. Luminile și podoabele arătau că și aici existau ființe care vroiau să fie fericite, oameni care așteptau sunetul sirenei și vraja acelei ore, cea care avea să le despartă viața, lăsînd în spate chinurile, sărăcia și deziluziile anului care se stinge sub privirile lor.

După aceea s-au întors și s-au așezat pe aceeași bancă. Pînă cînd ea i-a spus că se făcuse 10 și că trebuia să ajungă în Lucila înainte de 11.

Da, sigur, sigur. Și el avea să meargă acasă, să-și vadă părinții?

Marcelo a privit-o lung. Părinții lui? De fapt..., Palito era singur, iar el nu avea altceva...

S-au ridicat, ea puțin mai înaltă. Și atunci Ulrike i-a trecut mîna peste față și i-a spus: „La mulți ani!”. Iar după aceea, pentru prima oară — și pentru ultima — și-a apropiat buzele de cele ale lui Marcelo, simțînd amîndoi că prin sărutul acela ușor începea ceva foarte profund. A privit-o îndepărtîndu-se spre stație, cu bluza ei neagră și pantalonii galbeni, gîndindu-se că nu era cu putință ca nici măcar ea să nu fie mîndră de frumusețea ei: frumusețea unui peisaj ascuns și secret, un loc care nu apărea în nici un prospect turistic, unde nu pătrunsese (și nici nu avea să pătrundă) lăcomia băloasă și ipocrită

A străbătut Avenida del Libertador în drum spre casa părinților lui, oprindu-se pentru a o privi de pe trotuarul din față. Da, la etajul al VII-lea ardeau toate luminile. Probabil că totul era pregătit, în speranța că l-ar putea vedea măcar cîteva clipe. S-a gîndit dacă nu era un semn de mare meschinărie sau de orgoliu din partea lui gestul de a nu-i vizita, întrînsînd-o astfel încă o dată pe mama sa, destul de zăpăcită și tot pe atît de distrată. A șovăit un timp, aducîndu-și aminte de cuvintele schimbate cu ea, de părul răvășit și obișnuitele-i greșeli și lapsusuri culturale. Becquer³²? Dar

³² *Gustavo Adolfo Becquer (1836-1870), poet spaniol aparținînd romantismului*

ce-i cu Becquer? De ce atîta zgomot în jurul lui Becquer din moment ce ea, cînd era numai atîtica, îl recita din memorie? Beckett, mamă! Beckett! i-o tăia Beba cu asprimea ei intelectuală atît de precisă Dar era ca și cînd ar fi strigat în pustiu: Becquer! Becquer! Ce mai noutate!, revenea mama lui, studiindu-și în continuare pagina cu cuvinte încrucișate.

A stat în loc și a privit mult timp luminile de la etajul al VII-lea, în cele din urmă traversînd strada, dar nu pentru a urca, pentru că a luat-o spre Heras pentru a se urca în autobuzul 60. Toate veneau aglomerate, reușind cu greu să se urce într-unui din ele. A coborît în strada Independencia, a intrat într-un magazin și a cumpărat o sticlă de cidru de la gheață și un cozonac. Avea de-acum în buzunar *cadoul*. O să fie o mare surpriză pentru Palito. „Îmi lipsesc cuvintele, Marcelo, asta-i. Dacă aș avea un dicționar !" Iar acum, chiar dacă era unul mic, de acord cu nevoile lui, îl avea Fantasticele lui nevoi: să copieze în fiecare zi cîte zece cuvinte într-un caiet și, în același timp, să și le vîre aici (arăta spre frunte). Comandantul spunea de fiecare dată că obligația lor nu era numai aceea de a învăța să tragă la țintă

A continuat pe Independencia, iar de aici a trecut prin Bajo, pentru a traversa în Balcarce. Cînd însă a dat să intre în blocul unde locuia cu chirie, mai mulți oameni s-au aruncat asupra lui. I s-a părut atît de ireală toată situația, încît nici măcar n-a încercat să fugă Și ar fi fost inutil: era încercuit din toate părțile. A simțit o puternică lovitură între picioare și o alta în cap, după care i-au vîrît o cîrpă murdară în gură și l-au aruncat în portbagajul unei mașini care îi aștepta cu motorul aprins. Totul durase numai cîteva secunde. În portbagaj, sfîrșit de durere, a simțit cum automobilul alerga pe străzi, lua curbele în plină viteză pentru a intra în marile bulevarde, iar de aici cotea iarăși, pentru ca mai apoi liniștea să crească Atunci s-au oprit.

L-au scos din portbagaj, l-au aruncat pe pardoseala de ciment, i-au dat cîteva picioare în rărunchi și testicule și, în timp ce se răsucea de durere, nereușind să urle din cauza cîrpei murdare pe care i-o vîrîseră în gură, l-a auzit pe unul dintre ei spunîndu-i celuilalt:

— Bătrîne, dă-mi o țigară

După ce și-au aprins țigările, l-au tîrît pe un coridor, iar de aici pe niște scări, cînd a început să audă țipete: mai degrabă urletele cuiva care era jupuit de via

— Ascultă-le bine, i-a spus unul din ei.

Au luat-o pe un alt coridor, mult mai întunecat decît primul și mirosind j)uternic a closet Au deschis o celulă și l-au aruncat înăuntru întunericul era total și nu simțea decît miros de rahat

— Ascultă-le bine și fă un efort de memorie, pentru că o să-ți trebuiască

Încet-încet s-a obișnuit cu întunericul. Mirosul însă era îngrozitor. Brusc, a deslușit un geamăt și abia atunci a întrezărit un alt trup aruncat pe ciment După un răstimp, acesta a încercat să murmure cîteva cuvinte, ceva care putea să însemne Pedreira, Pereira sau Ferreira, iar mai apoi Hugo. Era important, a mai spus. După mai multe încercări, Marcelo a reușit să descifreze ceea ce vroia să-i spună: dacă vreodată avea să iasă viu din infernul acesta, să le spună tovarășilor lui că el nu spusese nimic. Te rog, fratele meu, a adăugat în cele din urmă.

AU INTRAT DOI CU O LANTERNĂ și s-au apropiat mai întâi de cel care spusese că se numește Pereira sau Pedreira, examinându-l cu foarte multă grijă. „Pui de cățea”, a spus unul, „și știa ceva, sînt sigur”. L-a mai lovit o dată cu piciorul, apoi s-au apropiat de Marcelo:

— Să mergem.

Pe coridor a auzit iarăși urletele acelea sfîșietoare.

L-au băgat, dînd cu picioarele în el și împingîndu-l, într-o cameră unde se afla un fel de masă de operație. L-au dezbrăcat și i-au percheziționat toate buzunarele: perfect, o agendă de telefon, o carte de poezii, poponarul: „Lui Marcelo, la sfîrșitul acestui an 1972, întotdeauna, întotdeauna, Ulrike”. Deci, Ulrike, ha? Și ei care-l credeau poponar. Și un mic dicționar în buzunarul de la haină:

— Uite, Turco, uite ce dedicație: „Lui Palito, în speranța că-i va fi de folos, cu multă dragoste, Marcelo”. Nici mai mult, nici mai puțin decît lui Palito în persoană! De unde se vede că idiotul ăsta n-a învățat nici măcar abecedarul.

Cel căruia îi spuneau Bătrînu' a zis gata cu fleacurile, acum la muncă.

L-au întins pe masa de marmură și i-au deschis brațele și picioarele în formă de cruce, legîndu-i încheieturile mîinilor și gleznelor cu bucăți de funie udă, pe care le-au petrecut prin niște inele prinse sub masă. După aceea au aruncat peste el o găleată cu apă rece și i-au trecut peste față vîrfurile picanei³³. I-au arătat-o și l-au întrebat dacă știa despre ce e vorba

— E o invenție argentiniană, a spus Turco, izbucnind în hohote de rîs. Să mai spună după aia că noi, argentinienii, nu sîntem în stare decît să-i copiem pe străini. Nu, domnule, avem și noi industria noastră națională. Și ne face cinste.

Bătrînul, care părea să aibă cea mai înaltă autoritate, s-a apropiat și i-a spus:

— Aici ai să ne spui totul, înțelegi? Tot ceea ce înseamnă totul. Și cu cît mai repede, cu atît mai bine. Noi nu ne grăbim: te putem ține așa o zi sau o săptămînă fără să crape. Știm să ne facem meseria foarte bine. Așa că e bine să ne spui cîteva lucruri înainte de a începe. Și-ți atrag atenția că pe celălalt prieten al lui Palito îl avem alături. Ai auzit urletele acelea? Ne-a spus o groază de lucruri, dar vrem să aflăm și ce știi tu. Așa că poți începe: cum l-ai cunoscut, ce ți-a spus, care-i sînt legăturile, dacă-i cunoști pe Rubio și pe Cachito. Palito ne-a scăpat printre degete. Unde s-a ascuns? Tu locuiești împreună cu el, sînteți prieteni intimi. Asta o știm. E inutil să negi ceva din toate astea. Ceea ce vrem să știm e altceva. Cu cine are legături, cu cine se întâlnea, cine venea în camera din strada Independencia și cine e Ulrike?

În camera din strada Independencia nu venea nimeni. Ulrike era o simplă prietenă. El nu l-a întrebat niciodată nimic pe Palito.

De ce locuiau împreună? Unde îl cunoscuse? Nu știa că Palito făcuse parte din guerrilla lui Che Guevara?

Nu, de asta nu știa nimic.

Așa că l-a întîlnit întîmplător pe stradă, într-o zi oarecare și s-au hotărît

³³ *Picana*, clește electric; instrument de tortură inventat, se pare, chiar în Argentina

să locuiască împreună...

Marcelo nu răspunde.

Nu s-a prezentat nimeni? Ți-a plăcut mutra cretinului ăluia? Cine v-a făcut cunoștință? Și de ce venise Palito să locuiască la Buenos Aires? Unde îl văzuse pentru prima oară?

În cafeneaua din Rivadavia colț cu Azcuenaga.

Da, foarte bine. Dar în cafeneaua asta intră mii de bărbați și femei. De ce s-a apropiat de el? Știa cine e Rubio?

Marcelo nu i-a răspuns.

Perfect, acum la muncă.

Mai întâi i-au prins picana de gingii, simțind cum i se înfig deodată mii de ace fierbinți. S-a arcuit cu violență și a urlat, îndată ce s-au oprit, i-a fost o rușine de moarte că țipase. Nu putea să reziste. S-a gândit cu groază că n-avea să reziste.

— Vezi, ăsta nu-i decît un mic avans. Gratis! Numai începutul. L-ai văzut pe ăla din celulă? Hai, să nu pierdem timpul de pomană. Știm destule, nu-ți face griji. Și nu-ți ruina trupul pentru toată viața, păstrînd secrete pe care oricum le vom afla Pentru că tot ai să ni le spui, dar atunci n-o să mai fii bun de nimic. Hai. În primul rînd, să ne spui cum l-ai cunoscut pe Palito.

— În cafeneaua din Rivadavia colț cu Azcuenaga

— Da, asta ai mai spus-o. Te cred Dar cum? S-a apropiat așa, deodată, și ți-a spus vreau să locuim împreună?

— S-a apropiat pentru a-mi cere un foc.

— Și tu i-ai dat

— Bineînțeles.

Bătrînu' s-a întors spre ceilalți și i-a întrebat dacă în buzunarele lui găsiseră țigări și chibrituri. Nu. Numai un mic dicționar, o carte de poezii și un inhalator pentru astm, o agendă de telefoane și șapte sute și ceva de pesoși.

Bătrînu' s-a întors spre el, vorbindu-i cu duioșie:

— Ai văzut? Aici nu se poate minți. Nu ai nici țigări, nici chibrituri. Ți-o spun pentru binele tău: nu ne duce cu preșul.

I se terminaseră.

Ce anume?

Țigările.

Și țigările, și chibriturile în același timp?

Au rîs.

Să vedem: ce țigări fuma? JOCKEY CLUB, a spus la întîmplare. Da, JOCKEY CLUB? Cît costă pachetul?

N-a putut să răspundă. Nu știa l-au vîrît o nouă cîrpă murdară în gură.

— Dați-i bătaie, măriți voltajul.

I-au pus picana între picioare, la subsuori, la tălpi. Trupul lui se zvîrcolea cu toată puterea

— Opriți! E bine. Văd că aparții tipului de om cu capul tare, idiotule... O să-ți ruinezi viața de-a surda Cînd o să se schimbe guvernul, noi o să rămînem pe loc. Ca și voi. Cei care or să supraviețuiască, bineînțeles. Scoate-i călușul, băiete.

I-au scos ghemotocul de cîrpă din gură.

— Știm că într-o zi a venit Rubio pe care l-ai cunoscut, pentru că ți l-a

prezentat un student de la drept, unul Adalberto, Adalberto Palacios. Vezi că știm că ai mințit? Și vezi că alții au vorbit?

Marcelo s-a cutremurat. Dar n-aveau cum să-l fi prins pe Rubio. Poate doar pe Palacios.

— Nu-i adevărat, a spus el.

Bătrînu' l-a privit cu o expresie de om cumsecade.

— Ascultă, am să-ți mai spun ceva: știm că tu nu ești *guerrillero*, că ești incapabil să omori o muscă Aici știm mai multe decît îți poți tu imagina Nu te torturăm pentru asta, înțelege: te torturăm pentru că știi lucruri pe care trebuie să ni le spui. Avem multă încredere într-un tip ca tine și tocmai de aceea vrem să te ajutăm. Pentru că îți place poezia, pentru că ești firav și delicat înțelegi? Nu ne-o lua în nume de rău. Să nu crezi că eu mînuiesc picane pentru că îmi face plăcere. Na Și eu am familie. Sau ce crezi tu că sîntem noi: niște fiare fără părinți?

Chipul lui era plin de bunătate și bunăvoință.

— Perfect, acum că ne-am cunoscut un pic și ai aflat că nu sîntem ceea ce credeai tu, să vorbim în liniște. Ai spus că Palito a venit la tine și ți-a cerut un foc și tu ai zis că da și i-ai dat un foc, nu-i așa?

— Da.

— Și ți-am dovedit că ai mințit.

— Da.

— Vezi că n-are rost să ne minți? Știm întotdeauna cînd sîntem mințiți. Să ne întoarcem la cafeneaua din Rivadavia Asta e adevărat, știm. Cum v-ați cunoscut? A venit așa, la tine, și a început să-ți vorbească despre *guerrilla*? Știi foarte bine că un *guerrillero* nu-i vorbește despre acest lucru nimănuia decît dacă e un om de toată încrederea De ce să aibă încredere în tine, un necunoscut? Pentru că exact despre asta ți-a vorbit

Nu, niciodată. Nu știa cine e Palito. Știa doar că era din Tucuman, că lucrase pe o plantație de trestie, că plantația s-a desființat și a rămas fără lucru și că după aceea lucrase la FIAT și că rămăsese din nou fără lucru.

Dar nu-i spusese niciodată de ce rămăsese fără lucru?

Nu.

Nici pentru ce plecase în Bolivia?

Nu.

Așa că nu știa că Palito organizase un grup de guerrilleros?

Nu.

Și nu venise niciodată în camera lor un tip în jur de 27 de ani, înalt, cu ochelari, cu păr negru și creț, care șchiopăta ușor?

Era sigur că e vorba de el Lungo. S-a înspăimîntat Fără îndoială, cel care vorbise era Palacios.

Nu. Nu-l văzuse niciodată pe omul acesta

Bătrînu' l-a privit lung, în tăcere, apoi s-a întors spre oamenii lui și le-a spus.

— Cu toată forța.

I-au vîrît întîi cîrpa în gură și l-a auzit pe Turco spunînd „ăsta o să ne spună și laptele pe care l-a supt”.

Au început cu gingiile, apoi au trecut la tălpi și la testicule. Simțea cum îi smulgeau carnea cu cleștele acela fierbinte. A început să vadă totul în alb, timp în care inima îi bătea cu atîta putere încît păreau pumnii cuiva închis într-o cameră împreună cu o haită de cîini turbați, lovind în ușă.

Pînă în clipa cînd descărcările electrice s-au terminat.

— Scoateți-i cîrpa

Unde-și țineau armele? Cine erau șefii? Unde locuia Lungo? Unde-și aveau ascunzișurile? Avuseseră vreo legătură cu atacul din Calera? Care dintre ei frecventau cafeneaua din Paseo Colon și San Juan?

Aproape că nu mai putea să vorbească, simțindu-și limba ca pe un ghemotoc de vată. A murmurat ceva, iar Bătrînu' și-a apropiat urechea de el. Ce vroia să spună?

— Apă, a șoptit el.

Da, or să-i dea și apă, dar mai înainte trebuia să răspundă

Se gîndea la Palito, la copilăria aceea nefericită de la țară, la suferințele din Bolivia și la stoicismul de gheață al lui Che Guevara. În clipele acelea viața lui Palito depindea de un singur cuvînt pe care l-ar fi rostit el. Nu făcuse niciodată nimic de valoare, nu alinase nici măcar tristețea sau foamea unui copil sărac. În fond, la ce era bun?

Bătrînu' i-a arătat o sticlă de coca-cola de la gheață.

Are de gînd să vorbească?

Marcelo n-a făcut nici un gest

Atunci, acesta a deschis sticla și a vărsat-o peste el.

— Vîrîți-i cîrpa în gură, a țipat el. Și puneți maxima.

Grozăvia a reînceput pînă cînd totul s-a făcut negru și și-a pierdut cunoștința. Cînd și-a revenit, ca și cînd s-ar fi sculat din mormînt, a auzit cuvinte pe care nu le înțelegea prea bine, ceva despre un doctor și despre injecții. A simțit cum îl înțepau, deși nu știa unde. După aceea a auzit „un timp trebuie să-l lăsăm în pace”.

Au început să vorbească între ei, ceva despre prima duminică, despre plaja de la Quilmes, rîzînd sau plîngîndu-se că și-au făcut pulbere revelionul. A auzit nume: Turco, Petrillo sau Potrillo, Bătrînu', Șeful. Au reînceput urletele într-una din camerele alăturate. De ce nu termină odată? a zis unul din ei. Cineva s-a apropiat și l-a întrebat auzi?, e prietenul tău, Palacios: nu-i punem căluș că să-l auzi bine. Mai tîrziu o să ți-l arătăm.

Corpul lui părea un ghemotoc de vată îmbibată cu alcool căruia i se dăduse foc, îl chinuia setea și-l auzea pe cineva spunînd aproape de el „berea asta nu-i prea rece, parcă-i ceai”. Țipetele continuau să perforeze pereții. Palito, numai piele și os, în satul lui din Tucuman, Comandantul, omul nou.

— Gata, băieți, dați-l jos, spune cineva, mai mult ca sigur că e vorba de Bătrînu'. Doctorul spune că pe ăsta trebuie să-l lăsăm un pic.

Îi scot legăturile și-l aruncă jos pe ciment

— Aduceți-o pe mititica aia și pe Buzzo. Îi aduc tîrîndu-i de păr.

Pe Marcelo îl ridică de pe ciment și-l sprijină de perete, obligîndu-l să privească: fata are nouăsprezece-douăzeci de ani, iar el ceva mai mult. Amîndoi au o înfățișare de oameni umili, muncitori.

Pe numitul Buzzo îl dezbracă și-l leagă pe aceeași masă pe care îl torturaseră pe Marcelo, în timp ce ceilalți o țin strîns pe fată. Bătrînu' îi spune lui Buzzo că i-ar conveni să vorbească înainte de a pune în mișcare mașinăria aceea, făcînd ca logodnica lui să nu mai fie bună de nimic.

— Știm că amîndoi faceți parte din Montos³⁴. Cachito a spus totul: asaltul asupra detașamentului condus de el Tigre, asaltul de la Spitalul din San Fernando, uciderea sergentului Medina Tu trebuie să ne spui numai cîteva amănunte care ne lipsesc: vorbește-ne despre legăturile pe care le aveți cu grupul din Cordoba

Ce legături? El nu știe nimic despre așa ceva

— Puneți-vă pe treabă, a poruncit Bătrînu'.

Marcelo vedea din afară ceea ce i se făcuse lui, repetîndu-se aceleași atrocități pe un alt trup, care se contorsiona așa cum se contorsiona trupul lui.

— Opriți.

I-au apropiat fata

— Cum se numește?

— Esther.

Esthercita, bărbații te-au iubit pe rînd, cîntă unul dintre ei. Bătrînu' îi spune taci acum.

— Unde ai cunoscut-o?

— La fabrică

— Ce legături există între voi?

— E logodnica mea

— Deci nu e nimic politic, nu?

— Nu, nimic. E numai logodnica mea

— Și nu vorbești niciodată de politică?

— Toată lumea vorbește de politică

— Da, sigur. Presupun însă că ea știa că tu ești cu montonerii.

— Eu nu suit cu montonerii. Au rîs în hohote.

— Perfect Aici n-o să discutăm prostii Dezbrăcați-o.

Buzzo a țipat: „Să nu faceți asta!”. Un țipăt aproape sălbatic. Bătrînu' l-a privit fix și îndelung, întrebîndu-l apoi cu o politețe de gheață:

— Vrei să spui că tu nu ne dai voie, nu?

Buzzo l-a privit și a spus:

— E drept, acum nu pot să fac nimic. Dar dacă vreodată se va întîmpla să scap de aici, jur că am să vă caut pe toți și în gaură de șarpe și am să vă ucid.

S-a făcut un moment de liniște profundă. Dar pe fețele lor se citea o bucurie fără margini. Bătrînu' s-a întors către ceilalți și i-a întrebat ce mai așteaptă. S-au aruncat cu toții asupra ei și i-au sfîșiat îmbrăcămintea. Marcelo privea îngrozit scena aceea halucinantă. Fata era modestă, săracă, dar avea ceva din frumusețea umilă a fetelor din Santiago de Estero, cu vagi trăsături indiene. Da, așa era, amintindu-și că în puținele cuvinte rostite observase pronunția specifică acelor locuri. În timp ce-i smulgeau hainele, strigau și rîdeau cu o nervozitate morbidă, mai ales unul dintre ei, uriaș și murdar, care striga mereu eu sînt primul.

În momentul în care individul numit Turco, bălos și înnebunit, s-a aruncat peste ea, iar ceilalți o pipăiau sau se masturbau, iar bietul crucificat, pe masa, striga Esthercita!, Marcelo și-a pierdut cunoștința. Din clipa aceea n-a mai avut noțiunea timpului, nici pe cea a locului. Deodată

³⁴ *Montos* — *montoneros*, membrii unei grupări de gherilă urbană care a acționat la Buenos Aires

se trezea în celulă (aceeași de mai înainte?), cu același miros de excremente și urină și în același timp era întins și torturat pe masa de marmură, ori era lovit în burtă și i se răsuceau testiculele. Totul era confuz, numele pe care i le spuneau, țipetele, insultele, scuiparea în obraz. Într-un singur moment a simțit că îl târau de păr pe un coridor întunecos și-l aruncau iarăși în celula aceea umedă și plină de duhoare. Credea că e singur. Dar imediat ochii săi, care păreau că îi vor ieși din orbite, plini de sânge, lipiți, deslușeau mai întâi un fel de fantasmagorie cețoasă alături de el și începea să creadă că era vorba de un trup omenesc. Un alt trup.

Și acesta murmură. Nu știa nimic, îl acuzau că ar fi membru al FAR-ului. Al FAR-ului? Spusese da de fiecare dată pentru că îi era foarte frică. Ce părere avea? Tonul era de implorare și scuză.

— Da, a îngînat Marcelo.

Cum adică da?, îl implora celălalt

Că făcuse bine, că nu trebuia să-și facă griji.

Celălalt a tăcut S-au auzit țipete noi și după aceea obișnuitele pauze de liniște (ghemotocul de cîrpă era vîrît în gură, se gîndea Marcelo). A simțit cum celălalt se târa spre el.

— Cum te cheamă?

— Marcelo.

— Te-au chinuit mult?

— Mai mult sau mai puțin

— Ai vorbit?

— Bineînțeles.

A tăcut din nou. Iar după aceea: aș vrea să urinez, dar nu pot.

Adormea în cîteva clipe, somn într-un deșert înfierbîntat, ca pe jeratec. Pînă cînd îl trezesc cu lovituri de picior. Au venit să-l ia iarăși. Cît timp a trecut? O zi sau două? Nu știe. Nu vrea nimic altceva decît să moară odată. Îl târăsc de păr într-un loc inundat de lumină. Altă cameră de tortură. Li arată o masă informă de carne, de răni și de scîrnăvie.

— Nu-l recunoști?

Din nou Bătrînu', cu vocea lui monotonă și rece.

Cînd masa aceea de carne încearcă să se miște, făcînd un gest ca și cînd ar fi vorba de salutul unui prieten, i se pare că-l recunoaște. Iar în clipa în care își dă seama cine este, leșină încă o dată. Se trezește în aceeași încăpăre. Probabil că i-au dat ceva, poate i-au făcut o injecție.

Aduc o femeie însărcinată, vine un doctor și o examinează, apoi le spune indiferent și rece puteți să vă faceți meseria O să pierzi copilul, nenorocita îi pun picană la sîni, în vagin, în anus, la subsuori. O violează. Apoi, în timp ce alături se aud urlete disperate, îi introduc o sticlă.

— E soțul ei, îi explică Bătrînu'.

Simte că îi vine să verse, dar nu poate. Să spună dacă o cunoaște pe femeia aceasta, cea însărcinată, să spună dacă îi cunoștea pe Buzzo și pe Esther și să spună cînd îl văzuse ultima dată pe Cachito. Totul se învîrte în creierul lui și nu înțelege nimic. Iar ei continuă să-l întrebe despre femeia aceea, spunîndu-i că or s-o facă să nască acolo, pe loc și or să-i smulgă copilul cu cleștele.

Bătrînu' îi mai spune că, dacă nu spune tot ce știe, dacă nu le spune ce a făcut Palito în ultimele săptămîni, or să-l facă bucățele. Era înalt? Avea pistrui? Îi spuneau Colorado? Îl cunoștea pe celălalt? Îl mai văzuse cu Palito

în cafeneaua din Independencia?

Au dezlegat-o pe femeia însărcinată și au început cu el. Când își revine se află din nou aruncat pe pardoseala de ciment din celulă. Totul e însă mult mai întunecat. La puțin timp vin cei cu lanterna îl căutau pe celălalt. Vezi, de unde dracului a scos lama de ras? Îl luminează cu lanterna. Pui de cățea, avea multe să ne spună. Îl tîrăsc afară din celulă și rămîne absolut singur.

Îi vine să urineze, dar nu poate: durerea îl face să leșine. Visează ceva ciudat, din copilărie: imagini foarte pure dintr-un grajd. Pe jumătate adormit, îngîină o rugăciune, stă în genunchi la marginea patului său de copil și se roagă lui Iisus Cristos, în timp ce mama sa stă alături și îi spune acum la culcare. Iisus Cristos, asta era. Și brusc, mai mult în șoaptă, rostește: DOAMNE, DOAMNE, DE CE M-AI PĂRĂSIT? Imediat însă îi e rușine, se gîndește la femeia însărcinată. Întîlnirea cu Ulrike din Piaza Retiro i se pare că s-a petrecut acum un secol, pe o altă planetă. Dumnezeu a avut un atac de nebunie și întreg universul s-a sfărîmat în bucăți, între urlete și sînge, între înjurături și resturi mutilate. Și-amintește din nou de Toribio și îngîină încă o dată rugăciunea din copilărie, ca și cînd ar putea să aibă vreun rost în Infernul acela. Unde era Dumnezeu? Ce vroia să arate prin tortură, prin violarea unei ființe atît de umile precum Esther? Ce vroia să spună? Poate că vroia să spună ceva pentru toată lumea și nimeni nu îl înțelegea. Poate că în clipa aceea existau logodnici care se țineau de braț, se auzeau urări de la mulți ani, rîsete, iar vapoarele făceau să se audă pînă departe sirenele lor. An nou, viață nouă. Sau poate că trecuseră multe zile. În ce zi erau? Aici nu era decît noapte. Ah, da, celălalt îi spusese că mărturisise totul, dar nu spusese decît minciuni, acuzînd oameni nevinovați. I s-a părut că plînsese, deși aici nu mai puteai să deosebești lacrimile. Poftim? Se sinucisese cu o lamă de ras? Iar femeile, ce era cu ele? Se gîndea la Marta Delfino, Norma Morello, Aurora Martins, Mirta Cortese, Roșă Vallejo, Ema Debenedetti, Elena da Silva, Elena Codan, Silvia Urdampilleta, Irma Betancourt, Gabriela Yofre. Părea defilarea unor fantasme în infern. Noii martiri ai creștinismului. Să fii devorat de fiare nu însemna nimic pe lîngă toate acestea, de aici. După aceea a început să delireze din nou, amestecînd nume și epoci.

Și atunci reapar cei cu lanternă. Îl tîrăsc de păr în camera de tortură.

— Gata, zice Bătrînu', acum s-a terminat Ori ne spui tot, ori nu mai ieși viu de aici.

Îl pun din nou pe masă. Incăperea e plină de fum, de țipete, de rîs și de înjurături. Totul se transformă într-un infern încă neclar. O să te chinuim, poponarule, pînă ai să ne spui totul. Îi răsucesc testiculele, îi vîră picana în gură, în anus, în uretră, îl lovesc peste urechi, pocnindu-i timpanele. După aceea își dă seama că au adus o femeie, pe care o dezbracă și o aruncă peste el. Descarcă electricitatea picanei în amîndoi în același timp, strigă cuvinte îngrozitoare, aruncă peste ei găleți cu apă rece, apoi îi dezleagă și-i aruncă pe ciment. Leșină încă o dată, iar cînd își revine, doctorul e lîngă el cu seringă în mînă. Nu are ce să mai spună, aude ca prin vis. Toți însă par o haită turbată. Îl tîrăsc, îl bagă cu capul într-un butoi cu urină, punîndu-i mereu aceleași întrebări, deși el nu mai înțelege nimic. Totul a dispărut într-un pămînt zguduit de cutremure și incendii. Înainte de a-și pierde cunoștința încă o dată, simte un fel de bucurie nebună: O SĂ MOR, se

gîndește el.

LA ORA ASTA, CEI TREI CRAI SE AFLĂ FOARTE APROAPE, își spune Bruno, ușor ironic. Protejat de întunericul de sub arborii de pe Avenida del Libertador, a văzut apropiindu-se Chevroletul Sport de culoare cărămizie al domnului Ruben Perez Nassif. A coborît împreună cu Agustina. Erau orele 2 după miezul nopții. Au intrat repede într-un bloc cu apartamente.

A rămas la locul lui de observație pînă la 4, cînd s-a retras spre casă. Mergea aplecat, cu capul plin de gînduri și cu mîinile vîrîte în buzunarele blugilor ponosiți.

MAI MULT SAU MAI PUȚIN LA ACEEAȘI ORĂ trupul lui Marcelo Carranza, gol, de nerecunoscut, era aruncat pe cimentul unui coridor întunecat. Numitul Bătrînu' i-a întrebat dacă mai trăia. Unul din ei, Correntino, s-a apropiat de el, dar îi era scîrbă pentru că era plin de scuipat, sînge și resturi de vomă.

— Cum e?

Correntino i-a dat o loviură de picior în rărunchi, dar n-a auzit nici un geamăt

— Din partea mea nu mai există, a rostit el sentențios.

— Perfect, băgați-l în pungă.

Au venit cu un sac din foaie de cort, l-au vîrît în el, l-au legat la gură cu o funie și au plecat să bea gin. Apoi s-au întors, au dus sacul pînă la mașină, l-au pus în portbagaj și au pornit-o spre Riachuelo. Ocolind rîul, s-au oprit în locul unde se ardeau gunoaiele. Au scos sacul și cînd l-au pus pe pămînt unuia dintre ei i s-a părut că se mișcă. „Mi se pare că n-a murit, omule.” Și-au apropiat urechile de sac și, într-adevăr, au auzit sau au crezut că aud un geamăt, un fel de murmur. Au tîrît sacul pînă la apele rîului, i-au legat bucăți mari de plumb și după aceea doi dintre ei, apucîndu-l de ambele capete, l-au balansat de cîteva ori și l-au aruncat în apă, cît mai departe de mal. Au rămas un moment pe loc privind cum se scufunda, apoi Correntino a spus: „Ne-a muncit oleacă”. S-au urcat în mașină și unul dintre ei a spus că ar dori să bea o cafea și să mănînce un cîrnat fierț în ulei.

— Cît e ceasul?

— Încă nu e cinci.

— Perfect, să ne întoarcem. Mai e pînă se deschid cafenelele.

CASA PĂREA MAI PĂRĂSITĂ DECÎT ORICÎND iar scîrțîitul porții de fier ruginit mai puternic decît în timpurile de mai puțină singurătate. Milord l-a primit cu schelălăiturile lui stridente, imposibil de evitat atunci cînd rămînea închis în maghernița aceea fără nimeni cu el. Nacho l-a îndepărtat cu picioarele, indiferent, și s-a aruncat pe pat. Cu mîinile sub ceafă, privea fix în tavan. Avea chef să asculte Beatles-ii pentru ultima dată. Cu mare greutate, s-a ridicat și a pus discul.

Julia, Julia, oceanchild, calls me.

Julia, seashell eyes windy smile, calls me.

Julia, sleeping sound, silent cloud.

Stînd pe duşumele, cu capul plecat, îşi simţea ochii umflaţi. Pînă cînd, cu o lovitură de pumn dată cu toată puterea lui, a făcut picupul ţandări.

S-a ridicat, a ieşit şi a apucat-o pe Conde, către marile bulevarde, însoţit pe furiş de Milord. Cînd a ajuns la răscrucea cu Mendoza, s-a oprit un moment şi imediat a sărit pe rambleul de pămînt, printre gunoaie şi cutii de conserve, aşezîndu-se pe traverse, între liniile de cale ferată. De acolo de sus, cu privirile înceţoşate, a început să desluşască primele semne ale dimineţii, lumini încă palide colorînd cîte un nor, căzînd pe ferestrele clădirilor turn care se construiseră printre vechile case dărăpănate sau pe cîte un acoperiş îndepărtat: aceste ferestre care se deschid încet, cu o speranţă înnoită, în casa unde duseseră sicriul. *Julia, Julia, oceanchild*, a murmurat el, însoţindu-şi gîndurile cu o tenebroasă speranţă că trenul nu avea să întîrzie prea mult. Clipa în care a simţit limba caldă a cîinelui lingîndu-i mîna. Abia acum şi-a dat seama că-l însoţise de la distanţă. Cu furie şi nemăsurată disperare, a ţipat la el: „Lasă-mă, idiotule!”, încercînd să-l lovească.

Gîfîind, Milord l-a privit cu ochii lui îndureraţi. Contemplîndu-l, Nacho şi-a amintit un fragment dintr-o carte pe care o ura: Războiul poate fi absurd sau greşit, dar plutonul său, prietenii care dorm în timp ce unul face de pază, asta rămîne şi nu se uită niciodată. D'Arcangelo, de exemplu. Şi, poate, un cîine.

— Dobitocul dracului! a ţipat el, gîndindu-se la autorul cărţii. Şi, cu o furie mai cumplită decît înainte, s-a aruncat asupra animalului, lovindu-l cu toată puterea Pînă cînd s-a prăbuşit, plîn-gînd, peste liniile de cale ferată.

Cînd l-a putut privi din nou, l-a văzut în acelaşi loc, nemişcat, inutil în bătrîneţele lui.

— Du-te acasă, prostule, i-a zis el cu puţinele accente de mînie care-i mai rămăseseră, ca nişte flăcări mici după consumarea unui mare incendiu. Dar cum cîinele nu se mişca şi continua să-l privească fix cu ochii lui (de durere? de reproş?), Nacho s-a liniştit din ce în ce şi i-a vorbit în şoaptă, aproape rugîndu-l să plece, să-l lase singur. Glasul lui era nespus de duios şi, chiar dacă nu mai avea curajul să murmure, vroia să-i spună: „iartă-mă, bătrîne”.

Atunci, Milord a renunţat la atitudinea lui de nelinişte şi în cele din urmă a dat din coadă, dar nu cu putere sau bucurie, ci evocînd parcă momentele de veselie de mai demult, biete firimituri care rămîn pe duşumele după consumarea petrecerii.

Nacho a escaladat rambleul şi o dată ajuns jos, i-a luat capul în mîini, l-a mîngîiat şi l-a rugat iarăşi să plece acasă. Milord l-a privit cu neîncredere şi după un răstimp, fără nici un chef, s-a pus în mişcare, şchiopătînd uşor şi privind din cînd în cînd înapoi.

Nacho a urcat iarăşi printre gunoaiele şi hîrţiile de pe rambleu, aşezîndu-se pe aceleaşi traverse, între liniile de fier. Printre lacrimi a privit pentru ultima oară arborii de pe maidanul din apropiere, farul cu vapori de mercur, strada Conde: fragmente dintr-o realitate fără sens, ultimele pe care le mai vedea.

S-a întins peste şinele de fier, a închis ochii şi, izolat de penumbră, şi-a aţintit auzul pentru a desluşi pînă şi cele mai neînsemnate zgomote. După un răstimp, i s-a părut că distinge mersul unui şobolan. Deschizînd ochii, a

descoperit că zgomotul acela era al lui Milord Lumina tristă a ochilor lui i s-a părut un nou șantaj și l-a lovit iarăși cu furie, înjurându-l și amenințându-l. Pînă cînd, obosit, învins de voința cîinelui, s-a liniștit, dîndu-se bătut, exact în clipa cînd a auzit zgomotul trenului. Atunci a coborît încă o dată rambleul și s-a îndreptat spre casă, însoțit îndeaproape de Milord

A intrat în casă și a început să-și adune hainele, băgîndu-le într-o raniță. Din Casa de Economii a copilăriei sale a scos o lupă, o cocardă care aparținuse lui Carlucho, două bile de sticlă, o mică busolă și un magnet în formă de potcoavă. Din rafturi a ales VÎNĂTORUL ASCUNS, iar, de pe pereți a desprins fotografia Beatles-ilor de pe cînd mai erau împreună și pe cea a unui copil vietnamez care fugea pe ulița unui sat în flăcări. A vîrît totul în raniță, alături de pachetul cu manuscrisele sale. A ieșit în curte, a legat ranița pe portbagajul motoretei, a suit cîinele deasupra ei și a pornit motorul. L-a oprit însă imediat ce se urcase și el, a coborît, a dezlegat totul și a scos din raniță dosarul cu manuscrisele și însemnările sale. L-a pus pe pămînt, răsfoindu-l și mototolind cîteva pagini, după care i-a dat foc și a rămas pe loc, observînd cum se transformau în cenușă acei căutători ai absolutului care începuseră să trăiască (și să sufere) în cuvintele lui. În clipa aceea credea că pentru totdeauna

Începea să-și reazeze lucrurile pe motoretă cînd a sosit Agustina Mută, ca o somnambulă, a intrat direct în cameră.

El, fratele ei, a rămas pe motoretă, paralizat, neștiind ce trebuie să facă. S-a dat jos și, pierdut pe gînduri, a luat-o cu pași înceți spre ușă. Agustina stătea pe pat, îmbrăcată, cu ochii în tavan, fumînd

Nacho s-a apropiat, contemplînd-o cu un aer sumbru, aproape morbid. Apoi, pe neașteptate, spunîndu-i curvă și repetîndu-i-o la nesfîrșit, din ce în ce mai furios, s-a aruncat asupra ei și, rămînînd în genunchi în mijlocul patului, deasupra ei, a început s-o lovească peste față cu palmele amîndouă, fără ca ea să schițeze nici cel mai mic gest de apărare, inertă și moale ca o păpușă de cîrpă, ceea ce îl întărita și mai tare pe fratele ei. A început să-i sfîșie hainele. Plîngînd ca un scos din minți, cînd n-a mai rămas pe ea nici un fel de îmbrăcăminte, a început s-o scuie pe față, pe umeri, peste tot, terminînd cu deschiderea picioarelor și scuiparea sexului. În cele din urmă, cum ea continua să nu-i opună nici un fel de rezistență, privindu-l cu ochii ei mari, plini de lacrimi, și-a lăsat mîinile pe lîngă trup și s-a prăbușit peste trupul surorii lui, plîngînd în hohote. Au rămas astfel foarte mult timp. Pînă ce el s-a putut ridica și a ieșit A pornit motoretă și a luat-o pe strada Monroe. Ținta lui era încă destul de neclară.

ÎN ZIUA DE 6 IANUARIE 1973 Natalicio Barragán s-a trezit foarte tîrziu, cu capul plin de cioburi de sticlă și ace. A privit mult timp spre tavan, fără să-l vadă. Încerca să se gîndească la ceva, dar nu știa prea bine la ce trebuia să se gîndească. Ca niște țevi care ruginesc din cauza timpului și acizilor, gîndul său abia de se scurgea prin tuburi subțiri, asemeni infiltrărilor de apă noroioasă, plină de cheaguri. Se ridicase pentru a-și pregăti un ceai de mate cînd, pe neașteptate, ca un fulger care traversează întunericul unei nopți furtunoase, amintirea acelei viziuni a căzut peste el.

Și-a strîns tîmplele în mîini, rămînînd mult timp neliniștit și îngrijorat

În timp ce-și pregătea ceaiul, amintirea fiarei în flăcări devenea tot mai clară, mai puternică și mai de temut, încît în cele din urmă a dat cu ibricul de pămînt și a ieșit în stradă.

Era o zi cu mult soare și cu un cer absolut senin. Putea să fie orele unsprezece și, cum era o zi de sărbătoare, lumea trecea dintr-o parte într-alta, cu copiii de mînă ducîndu-și păpușile îndrăgite, ori beau ceai în fața caselor și stăteau de vorbă. Barragân le-a scrutat fețele și a încercat să le deslușească discuțiile. Dar nici chipurile, nici cuvintele nu-i spuneau nimic nou: erau cele din oricare altă zi de sărbătoare din La Boca.

Stînd în picioare în același colț al străzilor Brandsen și Pedro de Mendoza, ușor sprijinit de același perete care-i servise de reazem spre dimineață, a privit către același cer prăbușit pe vîrfurile catargelor. I s-a părut absolut o minciună să vadă un cer atît de senin, fără nici o umbră de nor, fără nimic neobișnuit, în timp ce lumea se plimba atît de nepăsătoare.

S-a hotărît să se ducă pînă la cizmăria lui Nicola El, ca întotdeauna, chiar dacă era zi de sărbătoare, continua să lucreze. A stat cu el de vorbă cîteva minute. Despre ce? Despre nimic important, dar era limpede că Nicola nu observase nimic deosebit în noaptea aceea și nu se întîlnise cu nimeni care să-i fi spus că ar fi văzut ceva.

Spre căderea serii, după ce vînduse ziarele pe care i le dădea Berlingieri, s-a îndreptat spre cafenea Ignoranța totală a celor din jurul lui făcea să-i crească groaza ceas de ceas. La bar se făceau pariuri pe meciul dintre Boca și Racing. El însă a rămas deoparte, cu păhăruțul de rachiu în față. Aștepta sosirea nopții cu o teamă pe care și-o ascundea cu multă grijă, dar care (curios lucru) se manifesta printr-un fel de mîncărime a pielii de pe tot trupul și prin răcirea mîinilor și picioarelor în plină zi de vară.

A hoinărit dintr-o parte într-alta pînă tîrziu, apoi s-a reîntors în cafenea, unde a rămas pînă la ora închiderii: două după miezul nopții. Atunci a străbătut același traseu din noaptea anterioară, a traversat bulevardul Amiralul Brown, continuînd pe strada Brandsen pînă la docurile portului, privind tot timpul și foarte atent pe unde călca. Ajungînd la colțul străzii Brandsen cu Pedro de Mendoza, s-a sprijinit de perete, de același perete și și-a închis ochii. Inima îi bătea să-i spargă pieptul, mîncărimea pielii devenise insuportabilă, iar mîinile îi erau acoperite de o sudoare de gheață.

În cele din urmă s-a hotărî să-și ridice pleoapele și să privească în sus: da, era acolo, aruncînd flăcări pe nări, cu ochii însîngerăți, într-o atitudine de furie stăpînită și tocmai de aceea mai de temut: ca și cînd cineva ne-ar amenința într-o liniște și o singurătate absolută, fără ca nimeni altcineva să poată observa pericolul.

A închis iarăși ochii și s-a lăsat moale pe lîngă zid. A rămas astfel mult timp, pînă a reușit să-și adune puterile, s-a ridicat și s-a îndreptat spre cîrciumă, cu ochii ațintiți în pămînt.

A doua zi ciudatul fenomen din ziua anterioară s-a repetat întocmai: toată lumea trecea pe străzi dintr-o parte într-alta ca și cînd nu s-ar fi întîmplat nimic, aveau loc aceleași discuții (despre politică și fotbal), iar în barul lui Chichin se făceau aceleași glume dintotdeauna Tăcut, Barragan îi privea pe oameni stupefiat, fără a mai îndrăzni să le spună ceea ce altădată le-ar fi spus oricum. Cînd s-a întors în camera sa, n-a uitat să privească iarăși, cu multă atenție, spre cer.

S-au scurs astfel cîteva zile și el se simțea din ce în ce mai trist și mai

neajutorat, trăind cu senzația că săvârșește un act rușinos de trădare și lașitate. Pînă cînd, într-o noapte, intrînd în camera sa, a fost orbit de o lumină pe care o cunoștea foarte bine. În mijlocul acelei lumini a văzut chipul lui Iisus Cristos privindu-l îndurerat și sever, așa cum se privesc copiii care-ți sînt dragi, dar care au făcut un lucru reprobabil. După aceea a dispărut.

Natalicio Barragan știa foarte bine ceea ce i se reproșa. Cu cincisprezece ani în urmă îi apăruse tot ca acum, iar el predica în stradă și în barul lui Chichîn. Atunci a prorocit vărsare de foc peste Buenos Aires și aproape toți glumeau cu el, spunîndu-i: „Hai, Loco, povestește-ne ce ți-a spus Iisus”. Și el, cu păhăruțul de rachiu în mînă, le povestea. Or să vină timpuri de sînge și de foc, le spunea, în timp ce-i amenința cu degetul pe găliganii care-l împingeau și se prăpădeau de rîs, repetîndu-le că numai cu sînge și foc mai putea să fie purificată lumea.

Și cînd, în după-amiaza aceea friguroasă din iunie 1955, moartea a căzut peste mii și mii de muncitori din Piaza de Mayo, însăși soția lui Barragan murind sfîșiată de bombe, incendiile ridicîndu-și limbile de foc toată noaptea spre cerul de peste Buenos Aires, toți și-au adus aminte de Loco Barragan, cel care din ziua aceea lugubră n-a mai fost același om extravagant, aiurit și binevoitor: a devenit tot mai tăcut, lumina ochilor lui părăind că păstrează o taină îngrozitoare, închizîndu-se în el însuși ca într-o peșteră părăsită: ceva în adîncul sufletului său îi spunea că ceea ce se întîmplase nu însemna aproape nimic pe lîngă marile sfîșieri și marea tristețe care aveau să se prăbușească într-o zi pe umerii oamenilor, pe umerii tuturor oamenilor. Astfel că în anii care s-au scurs după aceea, el a rămas tăcut, iar noii găligani, cei care altădată moșteneau de la cei dinaintea lor obiceiul de a-și rîde de Barragan, acum, cînd îl vedeau intrînd în circiuma lui Chichîn, amuțeau cu toții.

Dar el nu mai prorocea nimic. Devenise retras și ursuz.

Acum însă, cînd i-a apărut dragonul acela, și-a dat seama că ziua nenorocirilor era aproape, iar el trebuia să-și facă datoria.

Așa că Iisus Cristos știa ce-i spune cu chipul său trist și sever. Da, el era un păcătos, trăia din pomana altora, cerșind, ori din ziarele pe care i le dădea Berlingieri pentru a-și scoate un ban în plus. Era un rătăcitor și, pe deasupra, tănuia Apariția sa.

În ziua aceea, spre seară, după ce meditase ore în șir plim-bîndu-se printre danele portului, a intrat în circiumă, și-a cerut păhăruțul de rachiu și, cu el în mînă, s-a întors spre locul unde se aflau Loiacono, Berlingieri, crăcănatul de Olivari și schiopul Acuna, spunîndu-le:

— Băieți, azi-noapte mi-a apărut Iisus Cristos.

Ei vorbeau despre un meci al echipei Racing. S-a făcut o tăcere ca de mormînt. Cei mai tineri au renunțat să mai joace biliard, toți privindu-l cu mare îngrijorare. Barragan i-a observat îndelung, în timp ce tremura din tot trupul. După aceea a adăugat:

— Dar, mai înainte, întorcîndu-mă spre casă, în colțul străzii Brandsen cu Pedro de Mendoza am avut altă viziune.

Toți au rămas cu privirile ațintite asupra lui. Cu glas tremurat, Barragan le-a spus:

— Stătea pe cer, înspre port, ocupînd jumătate din tot cerul. Coada îi atîrna pînă la pămînt.

S-a oprit, încercînd un sentiment neclar, de teamă și rușine. Apoi a continuat, aproape în șoaptă:

— Un dragon colorat. Cu șapte capete. Aruncînd flăcări pe nări.

Liniștea era din ce în ce mai profundă.

Natalicio Barragan a adăugat:

— Pentru că sfîrșitul e aproape. Dragonul prevestește sînge și nu va rămîne piatră pe piatră. Mai apoi, Dragonul va fi încătușat.

UN ȘOARECE CU ARIPI

Fără a ști ce trebuie să facă (pentru ce să strige? pentru ca lumea să vină și să-l omoare cu parii, scîrbită?), Sábato a observat cum picioarele lui se transformau în gheare de liliac. Nu simțea nici un fel de durere, nici măcar gîdilatul la care s-ar fi putut aștepta din cauza încrețirii și uscării pielii, în schimb îl încerca o scîrbă fără margini, pe măsură ce această transformare înainta văzînd cu ochii: mai întîi tălpile picioarelor, apoi picioarele și, încet-încet, trupul. Scîrba a devenit insuportabilă în momentul în care i se formau aripile, poate unde erau numai din carne, fără nici un fel de pene sau fulgi. În cele din urmă, capul. Pînă în clipa aceea urmărise întregul proces cu privirile și chiar dacă nu îndrăznise să-și pipăie cu mîinile încă omenеști labelе acelea, observase cu un fel de groază fascinantă ghearele acelea de șoarece uriaș și pielea zbîrlită ca de bătrîn milenar. După aceea, așa cum am spus, ceea ce l-a impresionat cel mai mult a fost formarea aripilor enorme și cartilaginoase. Cînd însă procesul transformării a trecut la cap și a început să simtă cum i se alungea botul și cum îi creșteau pe nas peri foarte lungi, groaza a ajuns la intensitatea maximă, imposibil de descris. Un timp a rămas paralizat în pat, unde îl surprinsese transformarea. A încercat să se stăpînească și, analizînd totul, să-și facă un plan amănunțit în acest plan intra hotărîrea de a rămîne calm și tăcut, pentru că, dacă ar fi țipat, lumea ar fi dat năvală înăuntru și l-ar fi ucis fără milă cu tot ce i-ar fi căzut în mîini. Mai exista, sigur, speranța vagă că oamenii și-ar fi putut da seama că această murdărie vie era el însuși, pentru că nu era logic să se fi instalat în locul lui în mod inexplicabil.

În capul lui de șoarece ideile continuau să fiarbă.

S-a ridicat și, așezat pe marginea patului, a încercat să se liniștească, luînd lucrurile așa cum erau. Atunci a observat că labelе lui nu ajungeau pînă la dușumele. S-a gîndit că prin contracția oaselor devenise mai scund, nu prea mult însă, ceea ce explica și încrețirea pielii. A calculat că noua sa statură putea să atingă în jur de un metru și douăzeci. S-a ridicat de pe pat și s-a privit în oglindă.

A rămas astfel un răstimp îndelungat, fără a se mișca. Își pierduse calmul și plîngea în tăcere în fața acelei grozăvii.

Există oameni care au șoareci în casă, fiziologi precum Houssay, care fac tot felul de experiențe pe animalele acestea atît de scîrboase. El însă aparținuse celor ce simt o scîrbă de neînvins la simpla vedere a unui șoarece. Ne putem imagina, prin urmare, ce scîrbă îl încerca acum contemplînd șobolanul acela de un metru și douăzeci, cu imensele sale aripi cartilaginoase și cu pielea aceea repulsivă, zbîrcită, de animal monstruos. Iar el înlăuntru!

Privirea a început să-i slăbească și atunci a avut brusc convingerea că această slăbire a vederii nu era un fenomen trecător, ca urmare a emoției care-l încerca, ci că procesul avea să avanseze treptat, pînă la orbirea totală. Și așa s-a și întîmplat: în cîteva secunde, deși aceste secunde i s-au părut secole de catastrofe și coșmaruri, ochii lui s-au umplut de o noapte absolută. Își simțea inima bătînd tumultuos și pielea tremurînd de frig. A rămas paralizat. Apoi, încet-încet, înaintînd pe pipăite, s-a apropiat de pat și s-a culcat pe o parte. A rămas astfel mult, foarte mult timp. Pînă cînd, pe neașteptate, nemaiputîndu-se stăpîni, uitîndu-și de planul făcut și de prevederile cele mai rezonabile, s-a trezit aruncînd spre cer un imens și înfricoșător strigăt de ajutor. Un strigăt însă care nu mai era cel al unui om, ci un strident și dezgustător țipăt de uriaș șobolan înaripat. Cum era de așteptat, lumea și-a făcut apariția. Dar nu și-a manifestat nici un fel de surpriză. L-au întrebat ce se întîmplase, dacă se simțea rău și dacă nu vroia o ceașcă de ceai.

Era clar, nu-și dăduseră seama de transformarea care avusese loc.

Ne le-a spus nimic, n-a scos nici un cuvînt, gîndindu-se că l-ar fi luat drept nebun. S-a hotărît să încerce să trăiască oricum, păstrîndu-și taina, chiar și în condiția aceea atît de îngrozitoare.

Pentru că astfel este dorința de a trăi: nesecată și fără condiții.

GEORGINA ȘI MOARTEA, două cuvinte pe care Bruno n-a vrut să le gîndească niciodată împreună, ca și cînd prin această nevinovată magie ar fi fost posibil să paralizeze scurgerea timpului, magie către care se înclina tot mai mult, o dată cu trecerea anilor, așa cum rafalele reci ale vîntului din august smulg frunzele ruginite, ducînd departe ceea ce el ar fi vrut să păstreze pentru totdeauna.

A rătăcit fără nici o țintă precisă, trezindu-se înaintînd pe Rio Cuatro, pînă cînd a întrezărit Balconul roșietic deschis spre cerul cenușiu de toamnă: nu era numai melancolic, ci la fel de lugubru și enigmatic ca Alejandra și Fernando. Casa familiei Olmos l-a făcut să-și aducă aminte de acest ciudat domn Valdemar, oprit pe pragul morții de hipnotizator, așteptînd astfel, cu viscerele sale și mii de viermi în așteptare, pînă în clipa cînd o șoptă de aproape-cadavru, din cadrul ușii sinistre, l-a rugat, disperat, pentru Dumnezeu, terminați odată. Și atunci cînd magicianul rupe vraja, corpul se prăbușește în moarte și putrefacție instantanee, miriade de viermi aruncîndu-se asupra lui ca o armată de monștri infini-tezimali, turbați de foame și dorință.

Coșurile uriașe și podul arcuit peste Riachuelo contrastau puternic alături de locuința aceea din alte timpuri, realitatea implacabilă înfruntîndu-se cu fantezmele încă neclare.

Dar dacă aceasta era realitatea, ce însemna această leproasă clădire în ruină? Și, mai ales, ce însemna el însuși, din moment ce sufletul i se înmuia contemplînd petele de lepră de pe zidurile acelea roșietice, pline cu mușchi? Un fiu, un nepot, un stră-stră-nepot de marinari aspri și războinici neîmblînziiți ori tot o fantasmă precum don Pancho Olmos sau acel Bebe cu clarinetul lui nesăbuit ori precum Escolástica ducînd pe umeri capul străbunului ei? De ce, dacă nu astfel stăteau lucrurile, îl îndurera într-atîta sfîrșitul acelei clădiri sumbre și a cețoșilor ei locuitori? De ce în această

toamnă din Buenos Aires simțea că și pentru el se apropie un timp cu străzi dezolante și frunze galbene? Acum își vedea întreaga existență ca pe o călătorie năvalnică spre neant Da, Saint-Exupery. Il îmbărbătase pe Martin, pe atîți alți neajutorați pierduți în haos și întuneric. Dar pentru el ce făcuse?

TATĂL LUI, TATĂL LUI

Încă o dată, cine mai știe a cîta oară, încă, avea să se mai înfîmple la fel. „Nicolăs, moare tata”. Dar el știa că nu-i vorba de Nicolăs, ci de frații tăi, de acord cu sistemul acela de fier unde cel mai mic trebuia să se supună fără a crîcni celui mai în vîrstă. Astfel că, ierarhic și economic, Nicolas însemna Nicolas — Sebastian — Juancho — Felipe — Bartolome — Lelio. Precum și muștrarea tacită vroind să spună trebuia să afli, să te căutăm departe, întotdeauna străin de casa și destinul nostru, știind că tata nu s-a împăcat niciodată cu gîndul acesta și că acum așteaptă să te întorci pînă nu va fi prea tîrziu. Chiar dacă nici în telegramă și în nici o discuție nimeni nu avea să rostească un cuvînt care să aibă vreo legătură cu acest sentiment, conform legii care impunea tăinuirea celor mai profunde emoții. Astfel că atunci cînd intrau în contact cu alți oameni, obișnuiți cu norme mai puțin aspre, li se păreau foarte superficiali în trăirile lor, căci nu-și exprimau în mod deschis decît emoțiile legate de fapte fără prea mare importanță în felul acesta, își puteau exprima mîhnirea, însoțind-o cu lungi comentarii, pentru căderea grindinei sau năvala lăcustelor care distruseseră recolta unui prieten, dar li se părea de prost gust să-și exprime același sentiment dacă acestui prieten i-ar fi murit un copil. Situație în care bătrînul Bassan, cu fața lui împietrită, obișnuia să spună simplu „așa-i soarta”. Cuvinte pe care nu le-a auzit rostite niciodată cînd era vorba de pierderea recoltei, ca și cînd aceste uriașe și înfricoșătoare puteri care acționează sub numele generic de „soartă” nu trebuiau invocate în zadar sau cînd se produceau întîmplări de mai mică importanță.

DOUĂZECI ȘI CINCI DE ANI MAI TÎRZIU, OAMENII, LUCRURILE, toate erau la fel și totul era deosebit Pentru că pe aceeași modestă cale ferată se scurgeau aceleași vagoane, în aceeași direcție, printre aceleași clădiri avînd aceleași culoare. Un pic mai veștedă, iar în unele locuri căzută de tot Dar nu atît de îmbătrînită precum oamenii care trăiseră și suferiseră în același interval de timp. Pentru că, se gîndea el, oamenii se macină mai mult decît lucrurile și dispar mult mai repede. Astfel că un modest scaun vienez supraviețuiește aruncat în podul casei, evocînd moartea celei care-l folosisese cîndva. Evocare de un patetism stupid Pentru că un fleac, orice tîmpenie de obiect care asistase la desfășurarea unei mari iubiri, vibrînd intens sub strălucirea pe care pasiunea o conferă simplelor obiecte ce se află în preajmă, iar după aceea, cu îndărătnicia lucrurilor care supraviețuiesc, se întoarce la nesemnificația ce îi e proprie: opac și stupid, asemeni scenografiei dintr-o piesă de teatru atunci cînd peste vraja și flacăra acesteia s-a tras cortina.

Da, vagoanele acelea erau cele dintotdeauna, dar oamenii se

schimbaseră ori nu mai trăiau. Și, mai ales, eu sînt altul. Multe și mari catastrofe înmormîntase în sufletul său un oraș peste altul, precum pămîntul și incendiile sau jefuirea noilor troieni. Și chiar dacă cei care locuiau peste vechile ruini ale Troiei păreau să trăiască precum toți ceilalți, sub ei se auzeau glasuri stinse, ori se găseau resturi de oase și dărîmături din palate mîndre, foșnete sau legende despre pasiuni stinse de mult

Pe măsură ce se îndepărta de Buenos Aires, stațiile de cale ferată păreau să se asemene arhetipului de gară din pampă, precum succesivele schițe ale unui pictor care caută obsesia ce zace în adîncul lui: un magazin cu pereți din cărămidă roșie, la marginea unui drum de pămînt; cîțiva țărani în pantaloni bufanți și pălării negre cu boruri largi, scobindu-se gînditori între dinți cu cîte o surcică uscată; cîte un cărucior, caii legați la stănogul unui magazin universal, șoproane acoperite cu tablă de zinc, o caleașca ruinată cu capotă din pînză neagră, apoi ajutorul de șef de stație în cămașă cu mîneacă scurtă, cu mîna dreaptă pe funia clopotului de semnal.

Pînă cînd, în sfîrșit, a apărut gara Santa Ana și atunci copilăria lui a irupt brusc, cu toată puterea, pentru că locul acela aparținea fermei Santa Brigida, deci era locul familiei Olmos, ceea ce însemna, în primul rînd, Georgina, în spatele majordomului albinos, cel care rîdea din te miri ce, spunînd mereu ce chestie, nu?, lovind scaunul trăsurii cu palma și legănîndu-și capul fără nici un fir de păr dintr-o parte într-alta, om fără nimic deosebit pentru el, dar rămas pentru totdeauna în memorie pentru că în spatele lui a văzut-o pentru prima dată pe Georgina, sfioasă și firavă, cu părul aproape roșu. Da, locurile acestea erau legate de oamenii care avuseseră cea mai puternică înrîurire asupra vieții lui. Chiar dacă acum din Santa Brigida nu mai rămăseseră decît niște resturi, iar cele șase sute de hectare, la cît se redusese ferma pe vremea copilăriei lui, nu mai erau ale familiei Olmos, nici ale familiei Bardos, ci aparțineau unor oameni indiferenți la destinul acelor ființe dragi lui, uitate acum, ori intrate în anonimat Pentru că întinsurile acestea în care indienii o omorîseră pe micuța Brigida, pamele acestea străbătute odinioară de călăreții de sub comanda căpitanului Olmos, pămîntul acesta de unde plecaseră pentru a nu se mai întoarce niciodată, împreună cu copiii lor, Celedonio și Panchito, pentru a-l urma pe Lavalle erau la fel de străine de sîngele și destinul lui precum străzile din Buenos Aires care, uneori, poartă numele neamului său, dar sînt străbătute de oameni nepăsători și grăbiți, veniți din toate părțile lumii pentru a face avere, persoane care, în multe cazuri, considerau viața lor de aici ca pe o ședere trecătoare într-un biet hotel.

Acum trenul începea să coboare, descriind o curbă către apus, iar el știa că, după ce va lăsa în urmă pădurea Santa Ana, turla bisericii va apărea brusc înaintea ochilor și puțin după aceea zidurile morii: silozurile morii lui Bassan și, o dată cu aceasta, casa și copilăria lui.

În cele din urmă, cînd a ajuns în Căpitan Olmos, identic sie însuși, a simțit că în toți acești ani nenumărați trăise într-un fel de iluzie, într-o fantasmagorie zadarnică, fără consistență și greutate; întîmplările la care credea că asistase se spulberau, așa cum visele, trezindu-te, își pierd puterea și viața, transformîndu-se în frînturi nesigure dintr-o închipuire din ce în ce mai ireală. Senzația aceasta îl făcea să creadă că singurul lucru adevărat și real din viața lui era copilăria, dacă adevărat și real este ceea

ce rămîne identic cu sine însuși: un fragment de eternitate. Dar, așa cum, trezindu-ne din somn, viața cotidiană se contaminează de infamii și nu mai sîntem aceiași care eram mai înainte, întoarcerea de acum îi vorbea despre o copilărie viciată și tristă din cauza suferințelor prin care trecuse. Și aceasta, deși copilăria însemna eternitatea, îl împiedica s-o vadă așa cum trebuia să fie văzută: limpede și cristalina. Căci o vedea ca printr-un geam murdar, neclară și fără lumină; ca și cum, apropiindu-se de o fereastră prin care ne este dat să vedem cîteva clipe eternitatea noastră, am descoperi că geamurile acesteia au îndurat suferința anilor, acoperindu-se cu furtuni și rafale de grindină, cu noroi și pînza de păianjen a vieții noastre.

Ca și cînd ar fi privit din întuneric locuri luminate, a văzut și a recunoscut chipuri care nu l-au recunoscut pe el: Irineo Diaz, cu aceeași, acum decolorată și îmbătrînită, trăsura cu acoperiș din pînză neagră; Bengoa, hamalul, așteptînd ca întotdeauna sosirea trenului și, în cele din urmă, așezat ca un idol, bătrînul Medina, bătrîn de pe cînd el era un copil, stînd, i se părea lui, în aceeași poziție în care îl văzuse ultima oară, acum treizeci și cinci de ani: gînditor și neînfricat, ca toți indienii, care după o anume vîrstă rămîn neschimbați, ca și cînd timpul nu ar mai curge prin ei, ci numai pe alături, iar ei îl privesc cum trece, fumînd aceeași țigară acră, hieratici și misterioși ca idolii americani, îl privesc ca pe un rîu care duce cu el lucruri absolut pieritoare.

— Nu mă recunoașteți?

Bătrînul și-a ridicat privirile fără nici o grabă. Adînciți între oasele pergamentoase ale măștii lui de pămînt, Bruno a simțit cum ochii aceia mici îl cercetau calm, cu minuțiozitate. Obişnuit să privească universul cu multă atenție, fără nici un alt scop decît pentru a-l observa și a păstra pentru el însuși configurația precisă (cu un fel de subtilă și ironică muțenie), Medina aparținea aceleiași rase de *baqueanos* care puteau să deosebească în nesfîrșitul pampei urma unui cal dintre alte mii de urme, capabili să orienteze o armată întreagă numai după mirosul aproape imperceptibil al unei buruieni. Îl privea cu o neîncredere șireată, abia descifrabilă prin anumite riduri din colțul ochilor. Și precum atunci cînd se șterge un portret în creion și rămîn numai liniile esențiale, cele care au fost lucrate mai mult și mai apăsate, liniile feței lui Bruno copil începeau să se lămurească. Astfel că, stră-bătînd cei treizeci și cinci de ani de absență, de ploi și morți, de vînturi sudice și întîmplări, o sentință sobră dar implacabilă a țîșnit din misterioasele profunzimi ale memoriei lui Medina, cel care și-a sfîrșit examinarea chipului aceluia abia mișcîndu-și buzele, în timp ce fața îi rămînea împietrită, fără a trăda nici cea mai mică emoție, dacă aceasta ar fi existat într-adevăr în inima acelui om:

— Tu ești Bruno Bassan.

După cele patru cuvinte, Medina s-a închis iarăși în muțenia lui, impasibil la întîmplările din lume, străin fața de violenta și aproape înfricoșătoarea comoție a acelei ființe care lăsase în urmă copilul pentru a deveni bărbat în puterea vîrstei.

Bruno a străbătut străzile prăfoase, piața cu palmierii și paradisurile. ei, apropiindu-se de zidurile morii și distingînd din ce în ce mai puternic zgomotul izocron al mașinilor. Un simbol atroce: mersul indiferent al lucrurilor, în timp ce în mijlocul lor agonizează omul care le-a născocit cu

dragoste și speranță.

MOARTEA LUI MARCO BASSAN

— Acum doarme, i-a explicat Juancho.

În penumbra apăsătoare a camerei a auzit pentru prima dată scîncetul acela surd și respirația agitată, întretăiată. Cînd s-a obișnuit cu întunericul, a zărit ceea ce mai rămăsese: o grămadă de oase într-o pungă de carne dureroasă și putredă.

— Da Mirosul se simte de la intrare. Dar te obișnuiești.

Bruno și-a privit fratele. Pe cînd el era un copil, acesta fusese idolul lui: cu pălăria lui cu boruri largi și umerii lați și vînjoși, pe iapa aceea sură cu coadă lungă. Iar mai apoi, cînd a plecat de acasă, tatăl i-a spus: „N-o să mai intre în casa asta niciodată”. Pentru ca acum, parcă pentru a demonstra netemeinicia unor astfel de cuvinte în fața neamului și a sîngelui, Juancho nu numai că se întorsese, ci era chiar cel care îl îngrijea pe tatăl lor, zi și noapte.

— Apă, Juancho, a murmurat bătrînul, trezindu-se din somnul acela cu medicamente, cel care trebuie să se deosebea de somnul lui de odinioară, ca o mlaștină plină cu duhoare și fiare față de o lagună peste care bat înfiorate aripile păsărilor.

Ridicîndu-l ușor cu mîna stîngă pe după umeri, i-a dat o linguriță de apă, ca unui copil.

— A venit Bruno.

— Ha, cum? a îngînat cu limba lui scămoșată.

— Bruno. S-a întors Bruno.

— Ha, cum?

Privea înainte, cu tot chipul, ca un orb.

Juancho a dat puțin perdelele la o parte. Atunci Bruno a văzut mult mai clar ceea ce mai trăia din omul acela puternic și plin de energie. Din ochii lui adînciți în orbite ca două bile de sticlă verzuie, aproape opacă, a țîșnit o lumină firavă, ca o flăcăruie ce se ridică pe neașteptate cînd sufli peste jeratecul aproape stins.

— Bruno! a șoptit el.

Bruno s-a apropiat și, aplecîndu-se peste el, a încercat să-l îmbrățișeze, în timp ce mirosul devenea de nesuportat Bătrînul a articulat ca un bețiv:

— Vezi, Bruno. Am ajuns o ruină.

A fost o bătălie de multe zile, dusă cu aceeași energie cu care înfruntase toate greutățile. A muri însemna a se da învins, iar el nu se recunoscuse învins niciodată. Bruno își spunea că era făcut din același aluat cu venețienii care își ridicaseră orașul luptînd cu apa și ciuma, cu pirații și foamea încă mai avea profilul auster al lui Iacopo Soranzo pictat de Tintoretto.

Se întreba dacă nu ar fi fost un gest de lașitate și meschinărie din partea lui dacă ar fi ieșit, să-și uite de toate, să bată străzile, în loc să rămînă, precum Juancho, lîngă durerea tatălui lor. Crîmpeie de gînd care refuzau să se întregească îi spuneau că nu făcea nimic rău dacă încerca să-și uite de această scîrbă. Imediat însă, ca o străfulgerare, apăreau alte crîmpeie de gînd care-i spuneau că, deși tatăl lui n-ar fi suferit mai mult sau mai puțin, înde-partîndu-se de conștiința și memoria lui, tot era vorba

de un fel de trădare. Și astfel, rușinat, se întorcea acasă pentru câteva clipe, plătind o cotă meschină de solidaritate cu Juancho, cel care rămânea nemișcat pe scaunul său, atent la fiecare zgomot, ajutându-l și ascultându-i lungile vaiete și nesfârșitele deliruri.

— Juancho — se auzea deodată. Mi-au dat foc la pat! Și încercînd să se ridice, arăta flăcările: aici, lîngă picioare.

Fiul se ridica de pe scaun cu repeziciune și stingea focul cu gesturi repetate, exagerînd precum într-o pantomimă cînd trebuie să te faci înțeles fără cuvinte.

Pentru cîtva timp bătrînul se liniștea

După aceea, patul se rupea în două și trebuia reparat. Juancho aducea scînduri, lua fierăstrăul, ingenunchea pe dușumele lîngă bolnav și se făcea că taie și bate cuie. Pentru ca mai apoi, cînd tatăl său se îndepărta de capul patului, înfricoșat, arătîndu-i cu degetul pe oamenii care îl acuzau spunîndu-i că era un laș și un ticălos, să se ridice din nou de pe scaun și să-i împingă pe intrușii aceia afară din cameră, cu mîinile și picioarele, adresîndu-le cuvinte aspre.

— Juancho, șoptea bătrînul pe neașteptate, ca și cînd ar fi vrut să-i spună un mare secret

Fiul se apropia de el și-și punea urechea la buzele lui, înecîndu-se din cauza mirosului putred.

— Au intrat hoții, murmură el. S-au deghizat, prefăcîndu-se în șoareci și acum s-au ascuns în dulapul cu haine. Șeful lor e Gavina. Ți-l aduci aminte? Cel care a fost comisar cînd cu conservatorii. Un hoț, un nerușinat. Crede că nu l-am recunoscut dacă s-a transformat în șobolaa

Prin fața ochilor lui continuau să defileze chipuri vechi, cunoscuții de odinioară. Deformată în mod monstruos de deliruri și morfină, memoria lui devenise tăioasă și grotescă.

— Vai, don Juan! Cine ar fi crezut că vei sfîrșica zilier? Cu averea pe care ai știut să ți-o faci!

Îl arăta, clătînîndu-și capul, surîzînd ca și cînd nu ar fi vrut să creadă, cu o anume deziluzie ironică. Fiul său îl căuta cu privirile.

— Acolo, își țesală calul.

— A, da, comenta Juancho. Ia să-l păcălim noi.

— Îți dai seama? Don Juan Audiffred. Cine ar fi putut crede!

Comenta întîmplarea la modul cel mai firesc cu putință, o bună bucată de timp, căci pe de-o parte vedea moștri sau fantasme și îndată după aceea se comporta cu luciditate, conversînd cu oameni morți acum douăzeci de ani cu aceeași naturalețe cu care mai apoi spunea că i s-a uscat gîtul și i-ar cădea bine un pahar cu apă. Cînd Bruno se întorcea din stradă, fratele lui îi povestea rîzînd întîmplările petrecute cu tatăl lor, cu acest amestec de duioșie și condescendență cu care tatăl povestește năzbîtiile copilașului. Dar chiar atunci reîncepea delirul și Juancho se întorcea și el la magica lui pantomimă, timp în care Bruno se strecura în vestibul, unde ceilalți frați discutau despre recoltă, vînzări de pămînt ori animale. Bruno îi asculta și, încercînd să intre în vorbă, își amintea că pe cînd era copil îl puneau să afle greutatea grîului folosind balanța pentru densități. Frații îl priveau în tăcere. Iar el menționa nume: Favorito,

Barletta³⁵. Frații îl contraziceau categoric: aceștia, de cel puțin douăzeci de ani, nu mai erau în viață. Unul dintre ei își stingea țigara și intra în dormitorul tatălui, achitându-și cota de datorie sufletească, pentru a se întoarce tăcut și întunecat

— Și don Sierra? Care?

Își amintea.

Cei mai în vîrstă își exercitau monopolul asupra unor amintiri și nu acceptau să-l împartă oricum cu cei mai mici, mai ales cu Bruno. Dar cum să nu, sigur că și-l amintea: gras și cu burtă, cu niște urechi enorme peste care fluturau pletele lungi și albe.

Nu era de-ajuns. Se priveau între ei, sfătuindu-se pe tăcute, și Nicolăs, ațintindu-l cu privirile ca un profesor pe elevul care-și susține examenul de teză, îi cerea să spună care era nota particulară cea mai caracteristică a lui don Sierra.

Da, întăreau ceilalți.

Bruno se sforța să-și aducă aminte. Frații îl priveau cu șiretenia specifică oamenilor de la țară. Caracteristica esențială a lui don Sierra, nimic mai mult, e ceea ce-i cereau să le spună. Tăcerea devenea tot mai apăsătoare, în timp ce Bruno își chinuia memoria cu disperare.

Ceasul cu trei capace?

Nu, domnule.

Îl vedea foarte bine sosind în șareta sa, coborînd cu biciul în mînă, cu un chimir uriaș în jurul burții enorme, numai în maiou, transpirat și congestionat, cu pălăria neagră dată peste ceafă, cu sandalele brodate murdare de balegă.

Se recunoștea învins?

Nu-și amintea Dacă nu era ceasul cu trei capace, nu știa

— Ceasul cu trei capace! Îngînau ei cu dispreț.

— Și? insista Bruno, avînd impresia că-i întinseseră o cursă. Ce și?

Caracteristica aceasta esențială

Frații cei mari se priveau iarăși: una din regulile jocului era cea de a-l lăsa pe cel examinat ros de îndoială. Bruno îi stima pe voinicii aceia cu umeri lați și păr argintiu, așteptînd verdictul fără să-și dea seama de un astfel de joc.

Cu gravitate, fratele cel mare enunța informația: să-l înșele pe englezul O'Donnell.

— Să-l înșele pe englezul O'Donnell?

Bruno și-a exagerat uimirea pentru a nu se da bătut întru totul, ca și cum, în cazul în care această înșelare ar fi existat, nu putea fi atît de importantă încît să fie ridicată la rang de caracteristică. Cel puțin în cadrul familiei Bassân.

Nicolăs își privea frații pe sub sprîncene: și-l putea închipui cineva pe bătrînul Sierra fără a-l minți pe englezul O'Donnell? Niciodată, întăreau aceștia.

— Faceți o glumă proastă, a spus Bruno, încercînd să descopere în privirile lor sclipirea răutății.

Nicolas s-a întors către Marco, cel mai mic (patruzeci și cinci de ani) și i-a poruncit:

³⁵ *Favorito și Barletta, specii de grîu foarte roditor prin 1924, în Argentina*

— Tata doarme. Să vină Juancho.

— Un moment, l-a oprit Bruno, bănuind ceva.

L-a însoțit pe Marco, temîndu-se că l-ar fi pus la curent pe Juancho cu cele din vestibul. Juancho însă era frînt de oboseala atîtor zile și nopți de nesomn și durere.

— Tu nu ai auzit nimic, i-a explicat Nicolăs. Spune-i ăstuia care era principala caracteristică a lui don Sierra.

— Să-i spună minciuni englezului O'Donnell.

Marco s-a întors în vestibul:

— S-a trezit, vrea apă.

A ieșit și Juancho, iar realitatea care se retrăsese pe tăcute sub dulcea aducere aminte, precum dulcele interval în care soldatul, în timpul luptei, citește scrisoarea abia venită și deschide pachetul cu lucruri dragi, a năvălit cu toată cruzimea. Au tăcut și au continuat să tragă din țigări. Se auzeau vaiete. Nicolas privea pe fereastră, gînditor. La ce se gîndea? Bruno a ieșit în stradă.

Totul, absolut totul, începînd cu numele așezării, era legat de ființe care contaseră atît de mult în viața lui: Ana Măria Olmos, fiul ei Fernando, apoi Georgina Și, deși dorea atît de mult să se îndrepte spre bătrîna casă căreia i se datora înființarea așezării, ceva neclar îl împiedica s-o facă, astfel că nu îndrăznea decît să-i dea ocol de la distanță. Străbătînd ulițele pline de praf, numele peste care da îi trezeau amintirile: prăvălia lui Salomon, panto-făria lui Libonatti, palatul doctorului Figueroa, Societatea de Ajutor Mutual a Maiestății Sale Vittorio Emmanuele. Numai că pentru Bruno amintirile din copilărie mi avuseseră niciodată legătură între ele, astfel că i se păreau niște fapte ireale. Pentru că el concepea realitatea ca pe ceva curgător și viu, ca pe o intrigă palpitantă, în timp ce amintirile acestea îi apăreau dezarticulate, statice, valoroase numai prin ele însele, fiecare ca o insulă ciudată și solitară, cu același fel de irealitate proprie fotografiilor, această lume de ființe pietrificate în care există întotdeauna un copil ținut de mîna de o mamă care nu mai există (pămînt și pulbere), în timp ce copilul nu este, aproape niciodată, medicul faimos ori eroul pe care și-l imaginase mama, ci un funcționar neînsemnat care, învîrtind hîrțiile, descoperă fotografia și o contemplă cu ochii înlăcrimați.

Astfel că ori de cîte ori încercase să reconstruiască părțile cele mai îndepărtate în timp din viața lui, totul îi apărea cețos și abia dacă rămîneau în lumină, ici-colo, episoade sau chipuri care uneori nu erau nici măcar atît de extraordinare încît să-și justifice dănuirea. Pentru că altfel n-avea cum să-și explice faptul că își amintea cu toată intensitatea, de exemplu, sosirea aceluia uriaș motor pentru moară. Cu „toată intensitatea”. Nu era chiar așa, căci, cînd încerca să-și precizeze prin cuvinte scena aceea, totul devenea mai puțin clar, amănuntele dispăreau, momentul respectiv pierzîndu-și consistența presupusă. Nu, nu știa totul, nu putea să dea detalii: întîmplarea aceea se evapora ca un vis imediat ce te trezești din somn. Și îi era imposibil să-și forțeze aducerea aminte dacă nu găsea cheia, cuvîntul magic, amintirile fiind ca niște prințese care-și dorm somnul lung și nu se trezesc decît în clipa cînd li se șoptește la ureche cuvîntul tainic. Acolo, jos, în adîn-curi, dormeau fericiri și tristeți și, pe negîndite, era de-ajuns un cîntec sau un miros anume pentru ca vraja să se destrame, lăsînd să țîșnească din acel cimitir al somnului fantasma

neașteptată. Ce melodie, ce crîmpei de melodie auzise în după-amiaza aceea de singurătate în grădina Luxemburg? Cîntecul venea de foarte departe, dintr-o lume care nu mai exista și dintr-o dată s-a văzut în Căpitan Olmos, într-o noapte de vară, sub lumina unuia din felinarele acelea mari cu arc voltaic. Cine era în preajmă? Nu l-a văzut decît pe Fernando tăind picioarele dinapoi ale unei broaște, iar după aceea efortul grotesc al acesteia de a înainta peste țărîină folosindu-se numai de picioarele din față. Dar și în cazul acesta era vorba de o fantasmă neclară, fără carne și oase, un Fernando fără greutate, lipsit de ochii lui adevărați și de buzele groase, mai mult o idee: ceva groaznic, o scîrboșenie. Și monstrul acesta răsărise dintr-un ținut al umbrelor pentru a mutila o broască datorită unui cîntec. Și cît de ciudat era faptul că sadicul acela, cîntecul și broasca mutilată supraviețuiseră împreună, aveau să rămînă pentru totdeauna uniți, în afara timpului, într-un ungher întunecat din sufletul lui. Nu, nu putea să-și amintească nici în mod logic, nici în ordine copilăria lui. Reminiscențele acelea izvorau la întîmplare dintr-un adînc nebulos și neutru, fără a reuși să stabilească legăturile temporale dintre ele. Căci, dintre fragmentele acestea care apăreau ca niște insulițe deasupra unui ocean indiferent, îi era cu neputință să precizeze cine pe cine preceda, timpul dintre ele neavînd nici o semnificație, pentru că nu erau unite de viață și moarte, de ploi și de prieteni, de nefericiri și iubiri. Astfel că sosirea acelui uriaș motor pentru moară putea să se fi petrecut foarte bine atît înaintea, cît și în urma mutilării broaștei, între un moment și celălalt întinzîndu-se oceanul cenușiu, fără început și fără sfîrșit, fără o cauzalitate a lucrurilor care se scufundaseră

Într-o uitare eternă.

Între timp, Juancho a trebuit să cedeze în lupta aceea atît de inegală, a suferit un atac ciudat, începînd să țipe și să tremure, și au fost nevoiți să-i facă o injecție pentru a-l adormi. Bătrînul a observat imediat lipsa lui și, din adîncurile în care se zbătea, și-a închipuit că îl duseseră la Pergamino, iar aici îl uciseseră din răzbunare. Iar ei îi ascundeau adevărul. De ce i-l ascundeau? Poftim? De ce? a murmurat, izbucnind în plîns, deși fără lacrimi, pentru că în trupul lui nu mai era apă, dar din zgomotele pe care le făcea și din convulsia trupului se putea deduce că era plîns ceea ce producea acel aproape-cadavru: un plîns uscat, subțire, un fel de aproape-cadavru de plîns. Unde era Juancho? Poftim? Unde era? în Pergamino, a mai șoptit de cîteva ori, înainte de a intra într-o criză pe care toți au considerat-o drept cea de pe urmă: respira ca și cînd cineva l-ar fi înecat, se agita cu furie și neputință, iar din gura lui țîșneau gemete și frînturi de cuvinte, ca niște gloanțe reci. Își arunca pătura de pe el, urla Pînă cînd, pe neașteptate, fața lui a devenit rigidă și au fost nevoiți să-l lege pentru a nu se arunca jos din pat După aceea, din gura lui, ca dintr-o gaură care servește de intrare într-un puț adînc, întunecat și rău mirositor, au țîșnit acuzațiile împotriva dușmanilor care îi uciseseră copilul. Iar după aceea, a căzut ca și cînd s-ar fi prăbușit în el însuși, rămînînd nemișcat, absolut inert

Toți copiii lui s-au privit în tăcere. Nicolăs s-a apropiat să vadă dacă mai respira. Numai că bătrînul avea să învingă și criza aceasta. Era un sac de oase și carne putredă, dar sufletul lui rezista, se retrăgea în inimă, ultima fortăreață care-i mai rămînea, pe cînd restul corpului se prăbușea,

neajutorat, în moarte.

Cu un glas stins, sfârșit de efort, a îngînat ceva. Nicolâs și-a apropiat urechile de buzele lui și a descifrat mesajul: „cît de trist e să mori”. Cam asta părea să fi spus. După aceea a reînceput încă o dată lupta, asemeni unui războinic care își adună resturile unei armate decimate pentru a se întoarce cu ea la inutila, zadarnica (dar frumoasa) bătălie. Armata lui!, se gîndea Bruno. Cînd nu mai conta decît pe inimă, pe inima aceea slabă și obosită. Numai că el era aici, lîngă ei, asigurîndu-i că încă va rezista cu fiecare palidă bătaie a inimii lui.

Ruina aceea a avut mai apoi un moment de luciditate, l-a recunoscut pe Bruno, i-a surîs cu tristețe, încercînd să-i vorbească Bruno s-a aplecat deasupra lui, dar n-a reușit să-nțeleagă nimic, deși tatăl lui îi arăta trupul, ceea ce mai rămăsese din trupul lui.

Rămăsese pentru moment singur cu el și lui Bruno i s-a părut că în privirile lui, mai potolite acum, întrezărește un surîs incredul, amestec de satisfacție și ironie. A încercat încă o dată să-i vorbească și Bruno a făcut același gest, apropiindu-și urechea de buzele tatălui. Juancho, a murmurat acesta încerca să adoarmă. Părea gînditor. Apoi iarăși a îngăimat ceva greu de înțeles. Cum, cum? Terenul? Care teren? A avut senzația că se înfurie, se sforța din toată puterea, rostind cuvinte neclare și fără nici o legătură între ele, cuvinte pe care un necunoscut nu le-ar fi putut înțelege niciodată, dar pe care Bruno a reușit să le adune la un loc, într-o ordine firească, așa cum cineva care cunoaște o limbă veche izbutește să descifreze un text din niște fragmente aproape ilizibile: vroia ca din moștenirea care i se cuvenea o parte să reprezinte un teren de pămînt bun.

Vechea lui manie: pămîntul care te leagă de el.

A încercat să-i surîdă ca un fiu rătăcitor care promite că se întoarce acasă. După aceea l-a strigat pe Juancho, vroia apă și dorea să fie întors pe partea cealaltă. Bruno a încercat să facă el lucrul acesta, dar s-a dovedit foarte stîngaci și bătrînul a făcut un gest de refuz. A trebuit să-l trezească pe Juancho și, împreună, au reușit să-l întoarcă în pat și să-i dea o linguriță de apă. Pentru prima oară în viața lui Bruno a simțit că era, într-adevăr, folositor și s-a simțit mult mai frate cu Juancho, înțelegînd cu o duioșie aproape umilă că el, care străbătuse alte pămînturi, lumi și doctrine, el, care citise atîtea cărți despre durere și moarte, era inferior fratelui său, care nu făcuse niciodată astfel de lucruri.

Bătrînul a făcut un gest nou, Juancho s-a apropiat de el și i-a dat să-nțeleagă că a înțeles și e de acord Atunci tatăl lor a părut că a adormit imediat împăcat. Bruno l-a privit pe Juancho.

— Grădina

Ce era cu grădina? Era distracția lui. Nu știa? Trebuia mișcat pămîntul, acum era timpul, trebuia s-o sape. Asta era totul. A văzut că fratele lui se pregătea să iasă în spatele casei. Cum, nu trebuia să doarmă? Unde se ducea?

— Ți-am spus că trebuie să sap grădina

Bruno l-a privit uimit Ce rost mai avea, din moment ce n-are s-o mai vadă, așa cum nu mai avea să vadă nimic, niciodată.

— Da, dar el a adormit împăcat fiindcă i-am promis asta

Bruno s-a uitat la el în tăcere, observîndu-i oboseala după atîtea nopți

de nesomn, părăindu-i-se că îmbătrânise brusc.

— De acord, dar ar putea să pună pe altcineva să sape.

— Nu, nu i-a îngăduit nimănui să se atingă de grădină.

Imediat ce Juancho a ieșit, s-a așezat pe scăunelul lui. Simțea că e gunoi, vinovat pentru că îi fusese scîrbă, și s-a muștră singur pentru faptul că încercase să uite durerea și suferința bătrînului hoinărind pe uliți, gîndindu-se la altceva, citind în fiecare zi ziarele și chiar o carte. Toate acestea erau niște dovezi de frivolitate, o nemernicie din partea lui, pînă și faptul că se gîndise la lucruri atît de profunde precum destinul și moartea, din moment ce se gîndise în general, în abstract, și nu în legătură cu această carne îndurerată, suferindă, la această carne, pentru această carne. Cînd s-a întors fratele, i-a cedat scaunul. Și au stat astfel, tăcînd amîndoi, ascultînd vaietele bolnavului, crîmpeiele de delir. Din spate, Bruno privea umerii lați ai lui Juancho învins de oboseală, părul alb și capul înclinat înainte. O clipă a fost ispitit să-i pună o mîină pe umeri, pe umerii aceia care-l purtaseră în cîrcă pe cînd era mic. Brusc însă, și-a dat seama că niciodată n-o să fie în stare să facă un astfel de gest

— Gata, mă întorc în grădină. Ai grijă. Reașezîndu-se pe scaun, a simțit un orgoliu asemănător celui pe care trebuie că-l simte o santinelă cînd preia postul de la tovarășul său, post aflat într-o poziție de pericol.

Se însera. Din cînd în cînd își făceau apariția frații mai mari. În cele din urmă, Juancho a fost obligat să se ducă să-și continue somnul întrerupt și astfel, pentru prima oară în viața lui, Bruno a trebuit să-și petreacă toată noaptea aceea lîngă un muribund. Intuind că abia acum începea să devină om, căci numai moartea te pregătește cu adevărat pentru viață. Pentru că moartea unei singure ființe unite prin legături de nedesfăcut cu tine te face să înțelegi moartea și viața altor ființe, oricît ți-ar fi de străine, pînă și viața și moartea celor mai umile animale. I-a dat apă ori de cîte ori a cerut și a reușit să-i facă pînă și injectia cu morfină.

A vorbit în venețiană, probabil despre lucruri din copilăria lui, pentru că rostea nume pe care nu le mai auzise niciodată. De asemenea, vorbise despre o cîrmă sau așa ceva. Pe neașteptate, expresia feței lui era de neliniște. Apoi reîncepea lupta cu dușmanii săi, zvîrcolindu-se în pat. Mai tîrziu i s-a părut că îngîină un cîntec și atunci fața părea că-i radiază de fericire. Apropiindu-și urechea de buzele lui, a recunoscut crîmpeie deformate din LE CAMP ANE DE SAN GIUSTO, cîntecul răsculaților din Trieste, cel pe care i-l cînta pe cînd era copil.

După alte două zile a început agonia.

Pe Bruno l-au șocat indiferența și gesturile automate, mecanice cu care preotul i-a slobozit maslul și l-a miruit, rostind rugăciunile cuvenite. Și totuși, l-a înfiorat solemnitatea aceea: era tatăl lui cel care se despărțea pentru totdeauna de viață, de viața pe care o trăise cu atîta curaj și tenacitate.

Două lumînări au fost aprinse sub icoana Sfîntului Marcu. Juancho i-a pus de gît un medalion al acelui-ași sfînt venețian. Și, în mod ciudat, din clipa aceea bătrînul s-a liniștit pînă în clipa în care și-a dat duhul.

A MERS PE AMIRAL BROWN, dar ajungînd la colț cu Pinzon a văzut că vechea cafenea Chichfn se schimbase: mesele nu mai erau din marmură,

ci din plastic. S-a așezat cu teamă, ca un intrus-fantomă, într-un loc care nu-i corespunde, după douăzeci de ani de absență. Mulți dintre cei ce discutau despre fotbal pe atunci muriseră de mult, iar flăcăii care-l sîcîiau pe Loco Barragán deveniseră bărbați în toată firea, poate că se căsătoriseră și aveau o droaie de copii. Unde era, deci, Chichfn? Băiatul care l-a servit era nou și nu avea de unde să-l știe. I se părea că e bolnav acasă sau că murise. Și patronul? Era cel de la casă, un spaniol pe nume Mourente. De pe oglinda cea mare dispăruse pînă și fotografia jucătorilor de la Boca Junior. Nu mai era nici Gardel, nici Leguisamo³⁶.

UN OM DIN ALT TIMP

Privirile i s-au oprit asupra unui bătrîn foarte slab. Avea părul alb, un nas coroiat și ascuțit, iar ochii înfipti sub extremitățile frunții îi dădeau un aer de pasăre, de pasăre agitată, ca și cînd ar fi pierdut ceva Gîtul îi era exagerat de înalt și la fel de exagerat mărul lui Adam. În colțul gurii, ca pe o țigară stinsă, avea o scobitoare pe care o mișca din cînd în cînd, schimbîndu-i locul. Privea spre stradă de parcă ar fi așteptat pe cineva, ca și cînd s-ar fi aflat pe peronul unei gări unde, dintr-o clipă într-alta, trebuia să sosească o persoană îndelung așteptată. Așteptare care i se putea citi întru totul pe chip, deși buzele ușor căzute păreau să spună cu toată amărăciunea că el însuși consideră că așteptarea n-avea nici un rost. Fără îndoială, omul acela era Humberto J. D'Arcangelo, cunoscut în lumea sa sub numele de Tito. Îi mai lipsea CRITICA³⁷ făcut sub braț. Și mai lipsea Chichin, spălînd paharele și declamînd, la cererea sa, formația Boca Junior din 1915.

De la o masă apropiată l-au întrebat cu glas tare:

— Și dumneata, don Humberto, ce părere ai?

— Despre ce? a răspuns D'Arcangelo prost dispus.

— Despre ce a spus Armando la televizor.

S-a răsucit în scaun pe jumătate, cu chipul lui ascuțit îndreptat spre masa de unde venise întrebarea

— Poftim? Despre ce a spus Armando?

Da, despre asta, despre declarațiile lui Alberto J. Armando. l-a măsurat cîteva clipe, toți așteptînd în tăcere cuvintele lui ca și cînd s-ar fi aflat în fața unui judecător implacabil, dar drept Tito însă nu le-a spus nimic, a privit iarăși spre strada Pinzon și s-a scufundat în universul lui solitar, în timp ce unul dintre cei care îi ceruseră verdictul (Acufia, cel cu picioarele strîmbe? Loiâcono?) comenta pe un ton de triumf: „Ați văzut? Vă dați seama?”. La ce s-o fi gîndind? E clar, bătrînul e ca și mort. Și Bruno îl vedea (și-l imagina) șezînd în fața cîrciumii, pe scăunelul de paie, cu bastonul lui noduros alături, cu lavaliera lui verde, scă-moșată de atîta purtat, murmurînd din cînd în cînd „da, și?”, legănîndu-și capul ca și cînd prin gestul ăsta melancolic i-ar fi povestit unui interlocutor invizibil ceva deosebit „Așa erau lucrurile pe vremea aceea.” Care lucruri? Puține și

³⁶ *Boca Junior, echipă de fotbal celebră în Argentina; Gardel, faimosul cîntăreț și interpret de tangouri; Leguisamo, unul dintre cei mai vestiți jockey argentinieni*

³⁷ *Ziar argentinian foarte popular prin anii '30, azi dispărut*

mereu aceleași: marea pe care o contempla de pe înălțimea muntelui, cu flautul lui în mână, zilele de Crăciun acoperite cu zăpadă proaspătă și păstorii cîntînd din cimpoaie. Il vedea pe Tito bînd ceai de mate alături de el, întrebîndu-l între ironie și duioșie ce cîntau păstorii. Iar bătrînul, închizînd ochii, cu un surîs fals și nerușinat, îngîna:

La notte de Natale e una festa principale que nascio nostro Signore a una povera mangiatura.

Asta-i ceea ce cîntau, vedeți? Și ninge mult, bătrîne? A, da, zăpadă, foarte multă... Și rămînea tăcut, gîndindu-se la pămînturile acelea de basm, în timp ce Tito îi făcea cu ochiul lui Martin și îi surîdea cu o expresie de chin ascuns sub pudoare și de melancolică ironie:

— Ai văzut, puștiule? Mereu aceeași poveste. Nu se gîndește la altceva. Mereu la pămînt. Dacă eu aș avea bani...

Desigur, murise de mult Furgonul municipal venise să-i ducă micul cadavru, însoțit de Tito, pînă la anonimul depozit cu numere din Chacarita, pentru a putrezi într-un bloc de ciment. Nu în pămîntul din satul lui îndepărtat, ci aici, în cel de al patrulea subsol al unui cimitir de ciment cu nișe numerotate.

Bruno l-a privit iarăși pe D'Arcangelo, încercînd să citească pe chipul său dorința de absolut, amestecul acela de candoare sceptică și de bunătate și acea uimire și neînțelegere în fața unei lumi din zi în zi mai haotică și mai înnebunită; o lume în care jucătorii de fotbal nu mai luptă doar din dragoste pentru tricourile lor, ci pentru bani. O lume în care cafeneaua Chichfn nu mai servea vermouth cu fernet sau bitter, iar Boca Junior nu mai era decît o amintire dureroasă. O lume unde duiosul han cu găini și cai fusese împărțit în niște camere-celule din ciment cu acoperiș din tablă zincată, fără a mai lăsa loc bătrînei cabriolet deșelate de atîtea plimbări. Poate că în cămăruța lui Tito mai dăinuiau steagul echipei Boca de odinioară, fonograful acela minune și fotografia lui Tesorieri cu autograf. Deși astfel de tezaure supraviețuiau la fel de trist ca și stăpînul lor, într-o încăpere unde nu se mai auzea cotcodăcitul găinilor în zorii zilei și nu mai pătrundea mirosul de glicină amestecat cu izul balegilor.

A ieșit și s-a plimbat pe străzile care se schimbaseră la fel de mult. Rambleul acela, de exemplu, precum și casele cu zăbrele și curte interioară unde erau acum? Versuri umile aparținînd poezilor din cartier i se învălmășeau în suflet:

*A șters asfaltul dintr-o lovitură
bătrînul cartier
ce m-a văzut crescînd.*

Nimic nu mai rămăsese din orașul fantasmă ridicat în deșert: acum era un alt deșert de aproape nouă milioane de suflete care nu simțeau că ar mai fi fost ceva înaintea lor, nedispunînd nici măcar de simulacrele acelea ale eternității care la alte națiuni sînt monumentele din piatră ale trecutului. Nimic. Absolut nimic.

A rătăcit pe străzile acelea, fără nici o țintă.

TRECUSE DE MIEZUL NOPTII cînd s-a întors în casa familiei Olmos. S-a apropiat de ea pe tăcute, ca de cineva care doarme și nu vrei să-l trezești, pentru a-i ocroti somnul ca pe ceva foarte fragil și tot pe atît de drag. Ah,

dacă ai putea să te întorci la anumite epoci din viață așa cum poți să te întorci în locurile unde s-au petrecut aceste epoci! Aceleași locuri unde acum treizeci de ani îl ascultase recitînd cu glasul lui grav un poem de Machado. Cît de fericit s-ar simți dacă ar putea reînvia momentul acela de tranzit tăcut și inexorabil. Realitatea aceea care abia de mai pîlpîia din cînd în cînd într-o amintire tot mai cețoasă.

Viața lui fusese o cursă continuă în urma unor fantasme și a unor lucruri ireale, ireale cel puțin din punctul de vedere al oamenilor practici. Pentru că în cazul lui totul era o repetată renunțare la prezent pentru a-l lăsa să se transforme în trecut, în amintire nostalgică, în iluzii pierdute, prezent invocat în zadar, așa cum o făcea acum, cînd nimeni și nimic nu se mai poate întoarce, cînd mîna ființei pe care am iubit-o cîndva nu ne mai poate atinge nici măcar obrazul, așa cum o făcuse Georgina în urmă cu treizeci de ani, în grădina aceea, într-o noapte asemănătoare acesteia de acum, cea care-l vedea rătăcind singur și fără nici o țintă. Se simțea înfrînt și trăia această înfrîngere cu sentimentul vinovăției, provocat, poate, de amintirea acelui bărbat energic și simplu care fusese tatăl său: unul din oamenii care înfruntă cu curaj viața aceasta trecătoare și nemiloasă, dar atît de minunată în fiecare clipă a prezentului ei.

El, în schimb, fusese întotdeauna un contemplativ care trăia cu durere, suferind curgerea timpului care se duce și ia cu el lucrurile pe care le-am dori veșnice. Și în loc să lupte împotriva lui, se recunoștea învins de la bun început, încăpățînîndu-se după aceea să și-l amintească, mereu melancolic, invocîndu-i spectrele, închipuindu-și că le-ar putea fixa într-un fel sau altul într-un poem sau într-un romaa încercînd — și, ceea ce era și mai rău, închipuindu-și că încearcă — să săvîrșească un lucru uriaș față de puterile lui, acela de a clădi cel puțin un fragment de eternitate, chiar dacă ar fi fost să fie un fragment mic, familiar, la fel de modest — dar la fel de patetic — precum o piatră funerară, cu cîteva nume pe ea și o inscripție semnificativă, în fața căreia alte ființe, alți bărbați și alte femei din timpurile ce vor veni, ființe triste și meditative ca și el, și din aceleași motive, se vor opri din vertiginoasa curgere a zilelor lor și vor simți, chiar dacă va fi doar pentru cîteva clipe, aceeași iluzie a eternității.

Georgina, a șoptit el, mîngîind grilajul ruginit prin care contempla magnolia înflorită, ca și cînd șoapta lui ar fi putut face să răsară, dintre ruinele acelei grădini părăsite, nu numai spiritul ei, ci și trupul, cu cuta aceea ușoară de-a lungul frunții care părea că întreabă care e sensul vieții, al iluziilor și al frustrărilor; abia uimită, cu rezerva și modestia tuturor întrebărilor ei, *Georgina*, a șoptit încă o dată, lăsîndu-și privirile să alunece prin hățîșul de umbre.

În rămășițele trupului tău, *în viermii înfometați și febrili,* chiar și în astea se va afla sufletul meu,
vechi locuitor al unui pămînt devastat,
fără casă de-acum, și fără patrie,
orfan care-și caută ființele dragi
printre strigăte anonime
și dărîmături.

A rătăcit pînă în zori, cînd s-a întors acasă și a încercat să doarmă. Dar somnul i-a fost agitat și obositor. A visat că se afla singur într-un loc necunoscut Părea că-l cheamă cineva îi era însă greu să-i distingă fața, atît

din cauza întinericului, cât și din cauza leprei care-i acoperise trupul și-i rosea obrajii. Și-a dat seama că era un cadavru care încerca să se facă înțeles: cadavrul tatălui său.

S-a trezit plin de neliniște, cu o puternică durere de inimă.

Și iar s-a abătut peste el gândul înfrîngerii și al trădării acelui neam din care scobora. Și i-a fost rușine de el însuși.

NEAȘTEPTATA HOTĂRÎRE A LUI BRUNO care, trezindu-se, s-a îndreptat spre gara Chacarita, loc din Buenos Aires pe care-l ocolise îndurerat, întotdeauna, din 1953, când i-a murit tatăl. Acum, după alți douăzeci de ani, simțea nevoia să se întoarcă în satul lui. Ce căuta? Ce vroia să facă?

DIN NOU ÎN CĂPITAN OLMOS, POATE PENTRU ULTIMA OARĂ

A avut un vis pe care mult mai târziu a încercat să-l descifreze. Dar cine poate să descifreze semnificația viselor? Și cum?

„Căpitan Olmos”, a auzit, îndată ce ațipise. I s-a părut că era bătrînul don Pancho care rostea cuvintele în șoaptă, din trupul lui mumifiat.

A privit Nu, nu era nimeni. Fără îndoială că Medina murise. Și mai mult ca sigur nu mai trăia nici cărăușul bagajelor, obositul Bengoa Ori poate că nici nu mai era nevoie de el.

S-a îndreptat încet spre casa în care se născuse și a simțit încă o dată comoția încercată când tatăl lui trăgea să moară, auzind zgomotul izocron al motoarelor de la moară. S-a oprit la câțiva pași, intuind că nu va mai intra în casă și n-o să-și mai vadă frații, deși în clipa aceea nu-și explica motivul. A luat-o spre piață și s-a așezat pe una din băncile de lingă palmierul unde se ascundea în nopțile de vară Teatrul-cinematograf Columb: din eternitate îl priveau Williams S. Hart și Eddie Polo, în roluri de cowboys, membri ai Poliției Regale Călări din Canada.

După aceea s-a îndreptat spre cimitir, trecînd pe lîngă casele de cărămidă, zugrăvite în roșietic sau albastru deschis, cu gardurile lor din mărăcini sau limbi de cactus.

În lumina după-amiezii a început să citească inscripțiile de pe monumentele funerare, nume care-i populaseră copilăria, familii dispărute, oameni înghițiți de Buenos Aires prin anii '30, când toate așezările acelea de cîmpie au fost decimate de foame, lăsîndu-și morții mai singuri decît oricînd înainte.

Familia Pena Aici se afla mormîntul unde se odihnea Escolástica Domnișoara Mayor, da Misterioasa fată nemăritată, plină de danteluțe și zorzoane, cu obiceiurile și vorbirea ei accentuînd mereu pe *a* și cu manierele de veche argentinianca Și familia Prados, și Olmos, cei care cu un secol în urmă rezistaseră atacurilor indienilor din pampă Și familia Murray.

*In loving memory
of*

*John C. Murray Who departed this life
January 25th 1882
at the age of 40 years.*

Erected by his fond wife and children.

Și, în cele din urmă, ușor înclinată într-o parte, crucea
Mariâ Zeno de Bassân NacidaenVeneciaenISW
Muerta en este pueblo en 1V

Și al tatălui său, alături, și cel al fraților. A rămas pe loc. După aceea a înțeles că era fără rost, că era târziu și trebuia să plece.

pietre însingurate
Întoarse spre case pustii ale tăcerii
martore ale nimicului
certificate ale destinului ultim
ale unui neam dornic și nemulțumit
ruine părăsite
unde în alte vremi
s-au auzit explozii
și acum se văd pânze de păianjeni.

S-a îndreptat spre ieșire, aruncându-și privirile în treacăt peste alte nume din copilăria lui: Audiffred, Despuys, Murphy, Martelli. Până când, pe neașteptate, a privit uluit o lespede pe care scria:

Ernesto Sabato

*A dorit să fie îngropat în pământul acesta
cu un singur cuvânt pe montantul său:
PACE*

S-a sprijinit de un grilaj scund și a închis ochii. După aceea, când i-a redeschis, revenindu-și, a părăsit cimitirul cu sentimentul că nimic nu era tragic: cipseșii funebri, tăcerea nopții care se apropia, aerul cu miros de pampă, subtilele gesturi stinse ale copilăriei (ca un călător care pleacă pentru totdeauna și de la fereastra trenului face semne pudice de despărțire), toate acestea îi produceau mai degrabă senzația de melancolică odihnă trăită de copil atunci când își lasă capul în brațele mamei, închizând ochii plini de lacrimi, după ce se trezise dintr-un coșmar.

„Pace”. Da, fără îndoială că numai de acest lucru avea nevoie omul acesta, s-a gândit el. Dar de ce îl văzuse îngropat în Căpitan Olmos și nu în Rojas, adevăratul lui sat? Fusesse, oare, o dorință, o premoniție sau un fel de rămas bun adresat prietenului său? Și cum putea să fie prietenesc un astfel de gest, închipuindu-ți-l mort și îngropat? În orice caz, și oricum ar fi stat lucrurile, pacea era ceea ce-i lipsea și dorea atîta să aibă, adică exact de ceea ce are nevoie orice creator, cineva care s-a născut cu blestemul de a nu se resemna cu realitatea ce i-a fost dat s-o trăiască, cineva pentru care universul este oribil sau tragic de trecător și imperfect. Pentru că nu există o fericire absolută, se gîndea Bruno. Abia de ni se dă în clipe fugitive și fragile, iar arta este un mod de eternizare (dorința de eternizare) a acestor clipe de dragoste sau extaz; pentru că, într-un fel sau altul, toți sîntem frustrați, iar dacă triumfăm în ceva, sîntem învinși în altceva, frustrarea reprezentînd destinul inevitabil al oricărei ființe care s-a născut pentru a muri; pentru că toți sîntem singuri sau, într-o bună zi, sfîrșim prin a fi singuri: îndrăgostiții fără dragoste; părinții fără copiii lor, ori copiii fără

părinți; iar revoluționarul pur, în fața tristei materializări a idealurilor pe care cu ani în urmă le-a apărat cu prețul suferinței sale, sub tortură, tot singur; pentru că viața e o veșnică neîntîlnire, pe cel pe care îl întîlnim în calea noastră și ne iubește nu-l iubim, iar cînd îl iubim, nu ne mai iubește el, ori e mort și dragostea noastră nu mai are sens, e inutilă; pentru că nimic din ceea ce a fost nu se mai întoarce, lucrurile și oamenii și copiii nemaifiind ceea ce au fost cîndva, iar casa copilăriei noastre nu mai păstrează tezaurele și tainele noastre, și tata dispare fără să ne fi spus ceea ce era mai important, poate fundamental, atunci cînd l-am putea înțelege nemaifiind alături de noi, și nu-i mai putem vindeca vechile lui tristeți și tot pe atît de vechile lui neîntîlniri; și pentru că locul în care ne-am născut s-a transformat, iar la școala unde am învățat să citim nu mai există, pe pereți, planșele care ne făceau să visăm, ciroul a fost uzurpat de televiziune, nu se mai aude cîntecul flașnetelor, iar piața copilăriei noastre, cînd revenim în ea, o găsim ridicol de mică.

O, fratele meu, a rostit Bruno cu glas tare, ironizîndu-și astfel, nu fără pudoare, tristețea, cel puțin tu ai încercat să faci ceea ce eu n-am avut curajul, ceea ce în cazul meu nu a trecut niciodată dincolo de planuri abulice. Ai încercat să faci ceea ce, în suferința sa, apăsător de suferință, într-o baracă sordidă dintr-un oraș murdar și apocaliptic, încearcă să facă și un negru prin blues-ul său. Cît de bine te înțeleg și te iubesc, văzîndu-te îngropat în pampa aceasta, odihnindu-te în întinderea ei atît de îndrăgită de tine! Cît de bine te înțeleg și cît de mult de iubesc, citindu-ți singurul cuvînt de pe *lapida* care în cele din urmă te-a eliberat de durere și singurătate!

La căderea nopții, pașii l-au purtat pe neștiute spre casa copilăriei lui, acum casa altora. Mai avea încă ferestrele luminate. Cine erau oamenii aceia?

Va fi fiind sufletul un străin pe pămînt?

Încotro își îndreaptă pașii?

*E numai glasul lunar al surorii traversînd noaptea sfîntă
ceea ce aude peregrinul*

sumbru

În barca nocturnă

peste apele înlunate

printre crengi putrede și ziduri prăbușite.

Cel care delira e mort,

cel străin a fost îngropat.

Soră a tristeții năvalnice,

privește!

Chipul tăcut al nopții

neliniștită luntre naufragiind

sub ploaia stelelor.

Pentru că nu există poezie festivă, cum a zis cineva, numai timpul și ireparabilul reușind să cuvinte. Și pentru că s-a spus cîndva (dar cine și cînd?) că într-o zi totul va fi trecut, uitat și șters: pînă și zidurile cele mai semețe, precum și înfricoșătoarele șanțuri care înconjurau fortăreața inexpugnabilă.

SFÎRȘITUL LUI „ABADDON, EXTERMINATORUL"

Sumar

CÎTEVA ÎNTÎMPLĂRI PETRECUTE ÎN ORAȘUL BUENOS AIRES LA ÎNCEPUTUL ANULUI 1973

În după-amiaza zilei de 5 ianuarie

În dimineața aceleiași zile

Martor, martor neputincios

CONFESIUNI, DISCUȚII ȘI CÎTEVA VISE ANTERIOARE ÎNTÎMPLĂRILOR AMINTITE, DAR CARE POT SĂ FIE LUATE DREPT ANTECEDENTELE LOR, CHIAȚ DACĂ NU ÎNTOTDEAUNA LIMPEZI ȘI UNIVOCE. PARTEA PRINCIPALĂ SE PETRECE ÎNTRE ÎNCEPUTUL ȘI SFÎRȘITUL ANULUI 1972. CU TOATE ACESTE, APAR ȘI EPISOADE MAI VECHI, CARE AU AVUT LOC ÎN LA PLATA, ÎN PARISUL DE DINAINTEA RĂZBOIULUI, ÎN ROJAS ȘI ÎN CĂPITAN OLMOS (AȘEZĂRI, ACESTE DOUĂ, DIN PROVINCIA BUENOS AIRES)

Cîteva confidențe făcute lui Bruno

Nu știa prea bine cum apăruse Gilberto

Reapare Schneider?

Cugetări, un dialog

Quique era posomorit

Puține singurătăți precum cea a ascensorului și a oglinzii sale

Se îndreptă spre Recoleta

O tragere la răspundere

Sub amurg

Nacho a intrat în camera lui

Doctorul Ludwig Schneider

Pe afișul acela

Un cocktail

Marcelo, a spus Silvina, și fața ei era numai o rugă

Pur și simplu din slăbiciune, se gîndea Sábato

În toată noaptea aceea Marcelo a călătorit la întîmplare

Paiața

Apariția fraților

Se sărbătorește apariția unei cărți a lui T.B

A simțit necesitatea revenirii în La Plata

Reîntîlnirea

Cînd Agustina s-a întors acasă era în puterea nopții

Prima comunicare de la Jorge Ledesma

S-a trezit țipînd

Tînărul Muzzio

Date interesante din interviu

Dragul și îndepărtatul meu tînăr

Visele acestea or să mă înnebunească
Diferite feluri de dificultăți
Continua să-l urmărească piaza rea, era limpede
Nacho a urmărit-o pe sora sa de la distanță
Despre săraci și circuri
Visele comunității
Un necunoscut
A doua comunicare de la Jorge Ledesma
I-a privit iritat, descurajându-i
Bruno vroia să plece
Foarte bine, acum structuralismul!
Pe Bruno îl fascina acel chip
Perfect, e bine
Să mori pentru o cauză dreaptă
Trecuseră mulți ani
Nu-l văzuse niciodată
A ieșit din dugheană și s-a întors în parc
Un fel de nemurire a sufletului
Quique
I-a făcut bine aerul nopții
Înainta fără grabă spre piața Boulogne-Sur-Mer
Imediat ce a plecat Sábado
Și povestea cu congelatul, Quique?
Diferite propuneri adresate Weltanschauung-ului lui Quique
Ideile lui Quique despre noul roman
Nu, cum ar fi putut să-l întrebe Marcelo?
Nu, Silvia, scrisorile tale nu mă plictisesc
A intrat cu sfială
A deschis cartea și i-a recunoscut scrisul
Era aici
Un avertisment
Un interviu
Pînă cînd, în sfîrșit, s-au întîlnit
Pașii l-au purtat iarăși către piață
În zilele acelea l-a căutat Meme Varela
Amănunte care trebuie avute în vedere
Alt amănunt care trebuie avut în vedere
Anumite întîmplări petrecute la Paris prin 1938
Un reportaj
Mergea pe Corrientes
Doctorul Schnitzler
Expunerea doctorului Alberto J. Gandulfo
A treia comunicare de la Jorge Ledesma
În toată noaptea aceea Sábado a stat și a meditat
Costa îl privea
Și atunci, fetelor
El se gîndea la cuvintele lui Fernando
O dată cu sosirea lui Coco Bemberg
Privește fața asta, i-a spus Nene Costa
Între timp, Quique asista la o nouă fază a discuției

Se disprețuia pentru că se afla în casa aceasta
A doua zi, dimineața, vrea să scrie
Cînd Bruno a intrat în cafenea
leșind
A doua zi, la aceeași oră
O, frații mei!
Dintre toate tăieturile
În după-amiaza aceea S. s-a plimbat îndelung
În acest timp Nacho
Dar ce fel de mîngîiere
A trecut o vreme
Se aflau din nou pe urmele lui
A doua zi, în La Biela
Ea s-a transformat într-o furie în flăcări
Între timp
Tăcut și neliniștit
Ajungînd la casa lui
Ultima comunicare a lui Jorge Ledesma
A ieșit să se plimbe fără nici o țintă
Urcarea
O mare liniște domnea peste oraș
leșeau cu sutele din metrou
Au intrat doi cu o lanternă
La ora asta, Cei trei crai se află foarte aproape
Mai mult sau mai puțin la aceeași oră
Casa părea mai părăsită decît oricînd
În ziua de 6 ianuarie 1973
Un șoarece cu aripi
Georgina și moartea
Tatăl lui, tatăl lui
Douăzeci și cinci de ani mai tîrziu, oamenii, lucrurile
Moartea lui Marco Bassân
A mers pe Amiral Brown
Un om din alt timp
Trecuse de miezul nopții 5
Neașteptata hotărîre a lui Bruno
Din nou în Căpitan Olmos, poate pentru ultima oară

„În noaptea aceea am visat-o. Înaintam cu greu de-a lungul unui coridor subteran care devenea din ce în ce mai îngust și înăbușitor, cu noroi pe jos și lumină puțină, cînd am văzut-o stînd în picioare, așteptîndu-mă în tăcere. Era înaltă, cu brațele și picioarele lungi, cu șoldurile mult prea mari pentru subțirimea ei. În întunericul aproape de nepătruns, se distingea printr-un fel de fosforescență. Și ceea ce o făcea să fie înfricoșătoare erau orbitele mari și goale, fără ochi.”

„Dureroasă confesiune a unui creator al timpului nostru, romanul anunță crepusculul civilizației occidentale și nașterea unei lumi de o spiritualitate mai înaltă...”

Prezența autorului — personaj contribuie la fuziunea planului real cu

cel ficțional. Includerea sa în roman este o adevărată inovație: el nu îndeplinește rolul de simplu martor, ci este un personaj în plus, adăugat celorlalte, conviețuind cu ele în același plan ontologic."